

vita nostra

2007 *revue* 1

Eugenika

Exil

Charta 77

Ministři

Pacienti

Romové

Sterilizace

Studia

Výchova

M. Anděl

C. Höschl

L. Jelínek

O. Motejl

P. Pithart

J. Šturma

E. Vaníčková

L. Velíšek

V. Žák

VITA NOSTRA REVUE

16. ročník, číslo 1

časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 23. 2. 2007

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,

Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (výkonná redaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

L. Jelínek: Charta 77: Světlo na konci tunelu	4
Prohlášení Charty 77	7
V. Žák: Charta zasluhuje kritický rozbor	9
Po sedmi měsících ministrů s důvěrou	14
Z programového prohlášení vlády	15
P. Pithart: Český národní... co vlastně?	17
Z. Roman: Pábení a truchlošaskárna	18

STUDIA

Jak Lidové noviny hodnotí lékařské fakulty v ČR	24
L. Velíšek: O plagiátech a plagiátorství	26
J. Šedo: Pohled studenta na reformovanou výuku	31
M. Anděl: Odpověď proděkana	36

GENIUS LOCI

P. Čech: Vínohradský genius loci: II – Vínohradská nemocnice (pokračování)	40
C. Höschl: Význam S. Freuda v současné medicíně	44

EUGENIKA

P. Trančík: Experimentální biologie, eugenika – zneužitelnosť	52
Z dokumentu CH77: O postavení Cikánů-Romů v Československu	54
Ze zprávy o činnosti veřejného ochránce práv: Provádění sterilizací	56
Ze stanoviska O. Motejla: Eugenicky zaměřené sociální systémy	58

DĚTI

J. Šturma: Jesle budujeme pro rodiče, ne pro děti	66
C. Höschl: Jak maminky programují genom	70
E. Vaničková: Komerční sexuální zneužívání dětí	72

PACIENTI

J. Osbornová: Operace katarakty z pohledu laika	78
D. Frajerová: Pravda a naděje	79
O. Čech: Můj pohled na seniory	82
K. Šebková: Nemocné tělo je někdy převlekem pro smutnou duši	85

TEXT

Rozchod 1948	90
--------------------	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Průměr	102
------------------------------	-----

Ilustrace: Francisco Goya y Lucientes: Caprichos, 1799

RES PUBLICA

JUBILEUM CHARTY

ČESKÉ ZÁJMY

Lukáš Jelínek

Charta 77: světlo na konci tunelu

Česká politika se pohybuje v kruzích. V opakujících se časových periodách pořád znovu prožíváme neduhy zrodu, vedení a skomírání veřejného diskurzu. Vracejí se nám nemoci ranného partajničení, dutého pragmatismu všedního dne, ale též radost z chvil převratných, až revolučních, když se zvládneme správně nasoukat do obou rukávů solidně padnoucího demokratického saka. Také proto není Charta 77 minulostí, jíž náleží toliko vznešené vzpomínání s pietou a zdvořilým tichem.

Zdejší rozvrásněné politické krajíně může Charta 77 dál sloužit jako maják. Nebo spíš coby světlo na konci dlouhého tunelu, které signalizuje, že každému budou jednou sečteny a porovnány hříchy, stejně jako dobré skutky. Nepřekvapuje, že nikdo ze špiček současných parlamentních stran Chartu 77 nesignalizoval. Neučinila tak ani drtivá většina dnešních velkých komunistobijců a reformátorů země podle neokonzervativních návodů. Čím to asi je, že si někdejší chartisté i nyní uchovávají chladný úsudek a uměřené vystupování?

Josef Zvěřina ve sborníku „O svobodě a moci“ napsal, že Charta 77 je vyznáním víry v člověka. Odtud plyne notná dávka nadhledu, trpělivosti a pracovitosti protagonistů opozice, jež s Chartou 77 získala mnohem přesnější obrysy než v první půli sedmdesátých let. Normalizační komunistická garnitura byla po uhašení jisker osmašedesátého na koni a nedělalo jí nejmenší potíže potírat aktivity typu Malého akčního programu, Československého hnutí za demokratický socialismus. Světové společenství se zabývalo jinými otázkami než voláním atomizovaných skupinek odpůrců Husákova panování. Až uzavření helsinských konvencí o lidských právech v roce 1975 přineslo změnu. Jejich ratifikace se v očích vládnoucích vrstev měla stát ofenzivní tečkou za restaurací předlednového stavu a bylo z ní patrné sebevědomé uspokojení režimu, že zbytky opozice, která se bouřila proti srpnové intervenci a následnému utužení poměrů, byly spolehlivě zpacifikovány.

Štěstím Charty 77 bylo, že se vyklubala v době, kdy jí její předchůdci – slovy Jaroslava Šabaty – „vyseděli“ elementární prostor, a že měla dost síly se v tom prostoru zabydlet díky životním zkušenostem svých iniciátorů, zpravidla vytrénovaným vězeňským prostředím. Na podzim 1976 zmínil Ladislav Hejdlánek před Jiřím Němcem a Václavem Havlem možnost, kterou publikace ratifikovaných paktů o lidských a občanských právech skýtá. Hejdlánek přitom kladl důraz na dovolávání se pozitivního práva v duchu Havlíčka a Masaryka. Charta 77, jak sebe sama v úvodním prohlášení z 1. ledna 1977 definovala, vyrostla ze zázemí solidarity

a přátelství lidí, kteří sdílejí starost o osud ideálů, s nimiž spojili svůj život a práci. Byla oprostěna úmyslu vytyčovat vlastní program politických či společenských reforem, ale chtěla vést v oblasti svého působení konstruktivní dialog s politikou a státní mocí, zejména tím, že hodlala upozorňovat na různé konkrétní případy porušování lidských a občanských práv, připravovat jejich dokumentaci, navrhnout řešení, předkládat obecnější návrhy směřující k prohlubování těchto práv a jejich záruk, působit jako prostředník v případných konfliktních situacích, které mohou bezpráví vyvolat apod.

Charta 77 znamenala nejen celou řadu podnětných dokumentů a návazných aktivit, z nichž klíčové bylo ustavení Hnutí za občanskou svobodu na pozadí manifestu „Demokracie pro všechny“ v roce 1988 (s přelomovou výzvou zrušit vedoucí úlohu strany, zahájit jednání o odchodu sovětských vojsk a nastoupit cestu k duchovní, politické i hospodářské pluralitě), ale také originální étos posilující statečné jedince napříč ideovým spektrem: Charta 77 zprostředkovala komunikaci, ba spolupráci proudů, které by se jinak dávaly dohromady jen velmi obtížně. Skloubila socialisty s konzervativními katolíky i reformní komunisty s liberálně naladěným undergroundem. Stala se platformou jak pro společné podniky, tak pro působení jednotlivých skupin disentu. Jan Patočka psal o nové ideové orientaci vnesené do veřejného života a o suverenitě mravního citu, jemuž se jako celek podřizují státy a společenské formace.

Už počáteční prohlášení Charty 77 se stalo obdivuhodným politickým aktem (kdepak petici, za níž ji mají tendenci vydávat ti, jejichž dějiny začaly až v osmdesátém devátém!), který dodnes nemá obdoby. Moudře diplomatickým, rovněž ale zručně koncepčním. Komunistickou nomenklaturu chytilo do pasti, jíž si sama nastražila. Obhajoba lidských a sociálních práv měla daleko k sebelépe myšlenému chaotickému ostřelování režimních pozic. Pak nepřekvapí, že Radim Palouš neviděl v Chartě 77 politickou skupinu nebo frakci, ale pokus o nový typ politiky, která chce být vyjádřením „všeobecnosti lidského svědomí“ obracejícího se k celku světa. Není ostatně náhodou, kolik pozornosti Charta 77 věnovala mezinárodnímu dění – mírovému hnutí (zásadní byla Pražská výzva z roku 1985, s pětiletým předstihem předjímající řešení německé, potažmo středoevropské otázky), vývoji v Polsku, ale i kontroverznímu vodnímu dílu Gabčíkovo-Nagymaros jitrícím vztahy Československa s Maďarskem.

Ani to však oficiálním médiím nezabránilo prezentovat Chartu 77 v odlišném světle. Navázáno tak bylo na kardinální omyl komunistických vládců: nepřevzít v poklidu nekonfliktní prohlášení, ale od prvního okamžiku kriminalizovat je i jeho autory. Legendární stať „Ztroskotanci a samozvanci“, otištěná v Rudém právu, tvrdila, že inspirátoři Charty mají za svými slovy na mysli zcela něco jiného – horování za „práva a svobody“ pro zbytky poražené buržoazní reakce. Jde jim prý o taková „práva a svobody“, které by jim umožnily, aby mohli znovu volně organizovat protistátní

a protistranickou činnost, hlásat antisovětiismus a znovu se pokusit o rozbití socialistické státní moci. Konání establishmentu však nebylo adekvátní ani v nejmenším. Podcenil vážnost okolností, za nichž byla Charta 77 ustavena. Požadoval veřejné odsouzení textu, který odmítl lidem poskytnout. Namočil do antichartovní hysterie mimo jiné také nešťastnou kulturní obec. Kdyby přistoupil na dialog, mohl pár bodů ještě uhrát. Místo toho se pomalu pustil do kopání svého hrobu.

Organizovaná a disciplinovaná opozice systematicky odškrťovala jednu problémovou položku československé reality za druhou. Zpracovávala svá stanoviska a srozumitelně je formulovala. Svoji cestu na stránky samizdatu a vlny zahraničních rozhlasů nacházela snadno. Kdo chtěl vědět, věděl. Mladá generace, dříve se soustřeďující kolem Plastic People of The Universe či DG 307, se začala houfovat v iniciativách, jako bylo Nezávislé mírové sdružení, a tvořila stále širší síť posluchačů (a čtenářů) podzemních univerzit. Několik vět v roce 1989 i Horáckův a Kocábův Most pak byly přirozeným vyústěním více než desetiletých hlubinných erupcí, rámovaných perzekucí především mluvčích Charty 77 (byli vždy tři, aby mohli reprezentovat různé ideové pilíře hnutí), včetně let nedůstojného věznění, a skandalizací všech, co se k Chartě 77 přiblížili.

Nebyla by to však Charta, kdyby produkovala zarputilé a souvislostí neznalé fanatiky známé z příběhu bratří Mašínů. Vždyť jejím symbolem se stal jemný muž s rozvitou fantazií a dalekosáhlou empatií, schopný vcítit se do kůže spojenců, protivníků i pasivní, normalizační atmosféru svou nečinností konzervující populace. Václav Havel byl spíše než projektantem talentovaným koordinátorem opozičního prostředí. Jeho zhusta vysmívaná „nepolitická politika“ představovala alternativu jak změnit ústavní a obecně společenské podmínky bez pokrytectví těch, co v 70. a 80. letech vstupovali do KSČ, aby ji „rozložili zevnitř“. Po listopadu 1989 Havel zůstal ztělesněním „čistoty“, charakterové nezkorumpovanosti a v konečném důsledku též zárukou, že přeskupení poměrů a příklon k demokracii není jen hříčkou soupeřících klak dosavadní politiky.

Charta 77 nevyhlédla veškeré latentní potíže společnosti. Do děje vtáhla jen nepřilíhající početnou družinu Slováků a nebyla s to využít česko-slovenskou federaci. Velmi chabě dokázala pracovat s ekonomickými veličinami, což v listopadu 89 vedlo k trestuhodnému přepuštění témat hospodářské transformace partě ambiciózních rychlokvašek. Neuměla obtisknout pluralitní prostředí disentu do institucionalizovaného a déletrvajícího politického hnutí, takže Občanské fórum poté, co v roce 1990 dobrovolně zkrátilo volební období na dva roky, čekal rozklad na dynamickou, většinou konformní ODS a neprakticky idealistické OH. Výsledek? Česká cesta transformace, privatizace, vypořádávání se s minulostí. Než se zformovala plnohodnotná demokratická opozice v podobě ČSSD (její výhodou v počáteční fázi byly zahraniční kořeny, jejichž představitelé byli s Chartou v pravidelném kontaktu),

nabrala Klausova republika rychlé obrátky směrem k izolaci od trendů hýbajících integrující se Evropou, visegrádský prostor nevymýšlejí.

Strážci plamene Charty 77 byli z vrcholné politiky vytěšňováni, nicméně někteří se zachytili drápkem natolik, že dokázali spoluformovat vládní koalici vymezující se v roce 2002 proti hokynářským způsobům Václava Klause a Miloše Zemana. Pokus o rovnoprávné partnerství evropsky cítících sociálních, křesťanských a liberálních demokratů (a v mimoparlamentní opozici se vztyčujících zelených) sice nevyšel a v červnu 2006 byl vystřídán drsnou polarizací na dvě absurdní stovkové skupiny v Poslanecké sněmovně, provázenou prosakováním pramínek nepřátelství i do občanské společnosti, leč jistota pohybu tuzemské politiky v kruzích zvěstuje, že není všem dnům konec.

Inspirace Chartou 77, jež „sílu slabých, kteří se bojí méně než včera“ (postřeh Petra Pitharta) přetavila v harmonizující proud těch, co našli společného jmenovatele svého občanského snažení, bude k máni (ne)straníkům levým i pravým zítra stejně jako za dlouhá desetiletí. Záleží jen na nás, kdy se vymotáme z temného tunelu ohraničeného předsudky, nedůvěrou a programově vyprázdněným, zato však populismem vyfurovaným partajním sobectvím, a kdy oceníme, že „venku“ se rozprostírá okouzlující barevný svět, který nepoznat a neuchopit by byla věčná škoda.

Literární noviny 27. 12. 2006

Prohlášení Charty 77

Dne 13. 10. 1976 byly ve Sbírce zákonů ČSSR zveřejněny „Mezinárodní pakt o občanských a politických právech“ a „Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech“, které vstoupily u nás v platnost dnem 23. 3. 1976. Jejich zveřejnění nám ale s novou naléhavostí připomíná, kolik základních občanských práv platí v naší zemi zatím - bohužel - jen na papíře.

Zcela iluzorní je např. právo na **svobodu projevu**. Desítkám tisíc našich občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jen proto, že zastávají názory odlišné od názorů oficiálních. Jsou přitom často objektem nejrozmanitější diskriminace a šikanování ze strany úřadů i společenských organizací; zbaveni jakékoli možnosti bránit se, stávají se prakticky obětí apartheidu.

Statisícům dalších občanů je odírána „**svoboda od strachu**“, protože jsou nuceni žít v trvalém nebezpečí, že projeví-li své názory, ztratí pracovní a jiné možnosti.

V rozporu s článkem zajišťujícím všem právo na vzdělání je nesčetným mladým lidem bráněno ve studiu jen pro jejich názory nebo dokonce pro názory jejich rodičů.

Uplatnění práva „vyhledávat, přijímat, rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem“ i „prostřednictvím umění“ je stíháno nejen mimosoudně, ale i soudně, často pod rouškou kriminálního obvinění.

Svoboda veřejného projevu je potlačena centrálním řízením všech sdělovacích prostředků i publikačních a kulturních zařízení. Žádný politický, filozofický i vědecký názor nebo umělecky projev jen trochu se vymykající úzkému rámci oficiální ideologie či estetiky nemůže být zveřejněn; je znemožněna veřejná kritika krizových společenských jevů; je vyloučena možnost veřejné obrany proti nepravdivým a urážlivým nařčením oficiální propagandy. Mnoho občanů je diskriminováno jen proto, že před lety legálně zveřejňovali či otevřeně vyslovovali názory, které současná politická moc odsuzuje.

Svoboda náboženského vyznání je systematicky omezována mocenskou svévolí; oklešťováním činnosti duchovních, nad nimiž trvale visí hrozba odepření nebo ztráty státního souhlasu s výkonem jejich funkce; potlačováním výuky náboženství apod.

Nástrojem omezení a často i úplného potlačení řady občanských práv je systém faktického podřízení všech institucí a organizací ve státě politickým direktivám aparátu vládnoucí strany a rozhodnutím mocensky vlivných jednotlivců. Tento stav také brání dělníkům a ostatním pracujícím zakládat bez jakéhokoliv omezení odborové a jiné organizace k ochraně svých hospodářských a sociálních zájmů a svobodně využívat práva na stávkou.

Další občanská práva, včetně výslovného zákazu „svévolného zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence“, jsou povážlivě narušována také například odposlechem telefonů a bytů, kontrolou pošty, osobním sledováním, domovními prohlídkami, budováním sítě informátorů z řad obyvatelstva. Tato činnost není regulována zákony, je tajná a občan se proti ní nemůže nijak bránit.

V případech politicky motivovaného trestního stíhání porušují vyšetřovací a justiční orgány práva obviněných a jejich obhajoby. Ve věznicích se s takto odsouzenými zachází způsobem, který porušuje lidskou důstojnost vězňů, ohrožuje jejich zdraví a snaží se je morálně zlomit.

Obecně je porušováno i **právo svobodně opustit svou zemi**. Svévolně se postupuje i při udělování vstupních víz cizím státním příslušníkům.

Odpovědnost za dodržování občanských práv v zemi padá samozřejmě především na politickou a státní moc. Ale nejen na ni. Každý nese svůj díl odpovědnosti za obecné poměry, a tedy i za dodržování uzákoněných paktů, které k tomu ostatně zavazují nejen vlády, ale i všechny občany.

Pocit této spoluodpovědnosti, víra ve smysl občanské angažovanosti a vůle k ní, i společná potřeba hledat její nový a účinnější výraz přivedly nás k myšlence vytvořit CHARTU 77, jejíž vznik dnes veřejně oznamujeme.

CHARTA 77 je volné, neformální a otevřené společenství lidí různých přesvědčení, různé víry a různých profesí, které spojuje vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě.

CHARTA 77 není základnou k opoziční politické činnosti. Nechce vytyčovat vlastní program, ale vést konstruktivní dialog s politickou a státní mocí, upozorňovat na porušování lidských a občanských práv, navrhnout řešení, působit jako prostředník v případných konfliktních situacích, které může bezpráví vyvolat, apod.

Jako signatáři tohoto prohlášení pověřujeme prof. dr. Jana Patočku, DrSc., Václava Havla a prof. dr. Jiřího Hájka, DrSc., úlohou mluvčích CHARTY 77. Tito mluvčí ji plnomocně zastupují a zaručují autenticitu jejich dokumentů.

1. ledna 1977. Kráceno

S chartistou Václavem Žákem o médiích a zdravotnictví:

Charta zasluhuje kritický rozbor

Na seznamu signatářů Charty 77 je u vašeho jména uvedeno jako povolání „programátor“. Kde jste programoval a co jste programoval?

Pracoval jsem tehdy ve Výzkumném ústavu matematických strojů, kde se mnou byl Jan Sokol, Václav Trojan, Václav Benda, později Vojtěch Sedláček, VÚMS byl snad jediný ústav, v němž pracovalo několik signatářů Charty.

Pokud se nemýlím, pak tento ústav založil Antonín Svoboda, vynálezce českého počítače, který emigroval a s ním celá jeho škola. Zbylo v ústavu něco z jeho ducha?

Naprosto určitě. Antonín Svoboda emigroval v roce 1964, já jsem tam nastoupil v roce 1968; mimochodem mělo to být 21. srpna, ale ze známých důvodů jsem nastoupil až 9. září - mezitím jsem totiž byl ještě na chmelu. Ale celá řada lidí tam Antonína Svobodu pamatovala. Ústav byl vůbec takovou mimořádnou oázou, protože do něj ředitel tehdy přijímal všechny lidi vyhozené ze všech možných institucí, se mnou pracovali generálové vyhození z armády i zástupce Československa v Radě vzájemné hospodářské pomoci; našla byste tam nepředstavitelné množství lidí, které by pro kádrové problémy jinde nevzali ani jako myče oken.

Takže tam se vám podařilo přežít do roku 1989?

Nám se tam dařilo dobře, protože jsme za státní peníze dělali svoje hobby. Byla to velmi zajímavá práce, programovali jsme operační systémy pro počítače třetí a tříiapůlté generace.

Tedy už ne žádné děrné štítky?

No, programy jsme dlouho děrovali na děrné štítky.

V ústavu jste měl – zdá se - poměrnou svobodu. Kdyby nebylo roku 1989, jak myslíte, že by to dnes u nás bylo s počítači?

Už bychom byli asi někde jinde, počítačová revoluce by se stejně Československu nevyhnula, ale naprosto určitě by rozšíření informačních technologií nebylo zdaleka tak masové.

A co internet?

Je těžko předvídat, co by se dělo, ale asi bychom zažívali podobné věci jako v Číně - s monitorováním internetu atakdále. Ovšem určitě by se nám nemohlo ani snít o tom boomu, že prakticky skoro každý má počítač a že i doma už je pomalu polovina republiky připojená na internet.

V současné době se věnujete médiím, jste předsedou Rady pro rozhlasové a televizní vysílání.

Tím nejsem ještě ani ne celý rok, ale členem Rady jsem tři roky. To, co nás trápí nejvíc, je přechod na digitální vysílání. Tím se teď zabývám nejvíc.

Proč se to opožďuje? Je to kvůli zákonodárcům nebo kvůli tomu, že se odvolaly soukromé televize?

Nerad bych říkal, kdo to zavinil, prostě digitalizace je složitější věc, než si všichni zúčastnění před pár lety uvědomovali. Dnes už se situace mění: jak politická reprezentace, tak jednotliví hráči začínají hledat řešení, a to je fajn.

A vaše rada je „dělná“?

(Smích) Rada je „dělná“, je to orgán, který volí parlament, takže by teoreticky mohla být zpolitizovaná, ale je třeba říct, že rada nefunguje na základě politických klíčů.

Spadá pod vás Rada pro Českou televizi?

Ne, jde o zcela samostatný orgán. My máme dva hlavní úkoly: licencování soukromých rozhlasů a televizí, tedy řízení jejich přístupu na trh, a druhým úkolem je kontrola vysílání všech rozhlasů a televizí – včetně veřejnoprávních, zda vysílají v souladu se zákonem. Rada ČT se stará o skladbu programu, hospodaření televize, volbu generálního ředitele apod. – což se nás netýká.

Původně jsem vás chtěla požádat o názor na programového ředitele pana Lamberta, který byl v Lidových milicích.

To je čistě věcí Rady ČT, bylo by nekolegiální to komentovat.

Zeptám se tedy obecně: už několikrát byl prodlužován lustrační zákon. Je to v pořádku?

Můj názor na lustrační zákon je konstantní od samého počátku. Myslím, že to je těžký omyl, který nese plody dodneška. My jsme tenkrát navrhovali -

Jako Občanské fórum?

- už jako Občanské hnutí jsme navrhovali jiný přístup – soudy měly zkoumat, zda ten dotyčný porušoval lidská práva nebo ne. Musely by se přitom řídit obsahem

spisů, a ne jenom zápisem v nějaké evidenci. Lustrační zákon byl problematický, protože se opíral pouze o evidenci Státní bezpečnosti a čestná prohlášení. Dnes už se začínají skutečně zkoumat obsahy spisů, čili analyzuje se, co kdo v tom minulém režimu dělal. To je nepochybně správnější přístup, na druhou stranu snaha o poznání minulosti nesmí zrušit ústavní právo na ochranu soukromí.

Právě to je další věc, která mne zajímá – proč je to všechno zveřejněno, volně přístupné?

Já myslím, že to je přehnaná reakce na to, že předchozí archivní služba neposkytovala oprávněným osobám plné informace. Předpokládám, že zveřejňovat úplně všechno narazí na problémy, protože Listina základních práv a svobod dává lidem určitou ochranu a není možné ji tímto způsobem porušovat.

Vraťme se k médiím. Jak se osvědčil duální systém televizí – tedy televize veřejnoprávní a soukromé?

Myslím, že se osvědčil, i když někteří lidé komerční televizi považují bezmála za strůjce všeho špatného, co se u nás děje. S jejich názorem ale souhlasit nemohu. Existuje celá řada věcí, v kterých se komerční televize chovají profesionálně, investují peníze do reportáží, které jsou důležité, takže plní i funkce, které bych očekával spíš od veřejnoprávních médií. Proto si myslím, že náš duální systém je v principu zdravý.

Když chválíte komerční televize, co byste říkal privatizaci České televize?

Pak bychom neměli duální systém. Ale to je chiméra, především komerční televize samotné nechtějí, aby se Česká televize privatizovala. Měly by konkurenci.

Proč ale potřebujeme veřejnoprávní média?

Trh nevyřeší všechno, mediální dvakrát. Základní potřebou demokratické společnosti je dobré zpravodajství - a to je nákladná záležitost, navíc nesmí být ve vleku zadavatelů reklamy ani politiky. Dalším úkolem veřejnoprávních médií je péče o kulturu, což je pro život národa strašně důležité. Proto se financují koncesionářskými poplatky, mimo rozpočet a reklamu, aby tyto dvě hlavní své funkce mohly plnit. Komerční média mají jiné role, především bavit, a právě proto systém musí být duální; jeho vychýlení na stranu komerce může znamenat potíže. Ukázalo se to názorně po 11. září v USA, kde se ten systém opírá o komerční subjekty: když se tam vzedmula vlna patriotismu, komerční média se nedokázala postavit proti veřejnému mínění, které volalo, aby byli z obrazovek staženi redaktoři kritizující politiku prezidenta Bushe. A tak americké televize nekritizovaly závažné politické chyby vlády, teprve teď se média stávají kritičtější. Naproti tomu anglická veřejnoprávní BBC stála od samého počátku na zdvořilém, leč jasně kritickém postoji vůči politice britské vlády. Ukázalo se tedy, že televize, která není závislá na příjmu z reklamy a má své peníze, může plnit dobře veřejnou službu a že veřejnoprávní média mají opodstatnění.

Nejenom média jsou veřejnoprávní, veřejnoprávní je také např. univerzita. Neměly by být veřejnoprávní i nemocnice?

Ten spor bych nechtěl komentovat. To kdybyste se radši zeptala na systém zdravotnictví –

Tak se tedy na to ptám: Co by našemu zdravotnictví prospělo? Kromě peněz, těch je a zřejmě i bude vždycky málo.

Největší problém zdravotnictví je známý: moderní technologie a stárnoucí populace vedou k explozi výdajů. Byl jsem členem týmu Světové banky, který navrhoval reformu českého zdravotního systému na počátku 90. let. Experti Světové banky doporučovali především zachování preventivní péče. Když pak viděli, že tady je snaha přejít na systém pojišťoven, tak velmi varovali před živelností. Navrhovali zřídit napřed pouze jednu pojišťovnu, aby se změřily finanční toky v systému, definovat základní síť zdravotnických zařízení, standardy a teprve pak povolit konkurenci pojišťoven. Dále navrhovali profilaci institucí: lékařských komor, odborů a učené společnosti. Varovali před mixováním rolí: např. aby komory nefungovaly jako odbory.

Navrhovaný manévr se nepovedl, konkurence se do systému pustila velmi záhy. Lobbyisti už tehdy, v roce 1992, fungovali skvěle. Špatně nastavený systém vedl k vyzobávání rozinek, tedy bonitních klientů, což mělo za následek změnu pravidel za pochodu - a bankrot některých pojišťoven. Tím se zdravotnictví dostalo do problémů. Výsledek známe. Bylo by na čase, aby se politická reprezentace dohodla na reformě zdravotnictví. V současných podmínkách to bude trvalý proces, v kterém budou hrát klíčovou roli informační technologie a trvalé nastavování motivace všech aktérů, od pacientů až po pojišťovny. Bez konsenzu politických stran to nepůjde. Představa, že by se každé čtyři roky po výměně vlády měnil zdravotnický model, je děsivá. Nejdůležitější je najít konsenzus. Když se to nepodaří, zdravotnictví se z malérů nevyhrabe.

Zmínil jste se o komorách. Mají být vůbec profesní komory?

Komory být musí a dokonce v nich musí být povinné členství. Důvod je jednoduchý. Kdyby komory byly dobrovolné, nedala by se na ně přenášet část výkonu státní správy; komory rozhodují o podmínkách provozování lékařských praxí, to by pak muselo přejít na stát. Stát ale není schopen zabezpečit state-of-the-art expertizu, tu mají jenom lékaři z praxe. Volání po zrušení povinného členství je proto voláním po posílení funkce státu tam, kde ji stát mít nemá. Je to omyl, který vznikl proto, že se komory částečně chovaly jako odbory a to se celé řadě lékařů nelíbí. Ale myslím, že je třeba chtít, aby se komory nechovaly jako odborové organizace, ne je chtít rozpustit.

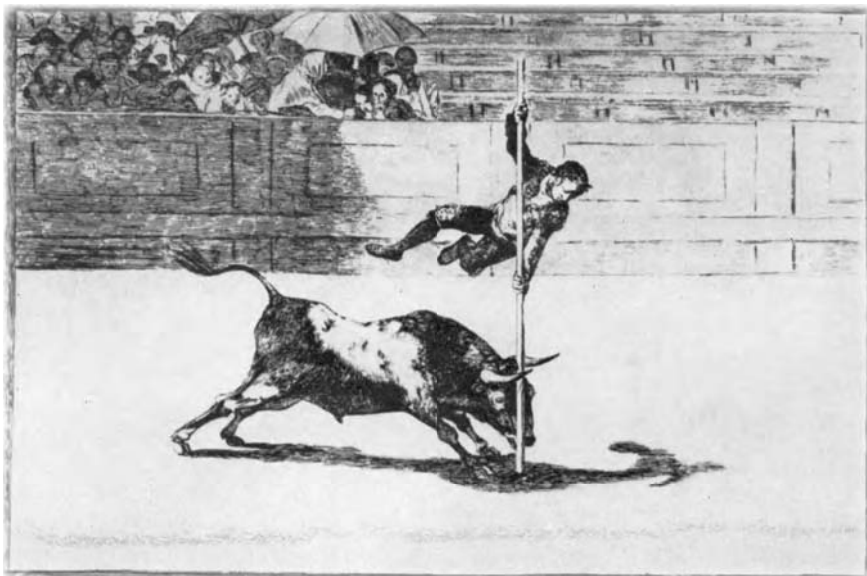
K třicátému výročí Charty 77 bude v březnu konference. Co od ní očekáváte kromě pamětnických vzpomínek?

Mnoho neočekávám. Charta se začíná stávat ikonou, ale spíš bychom potřebovali kritický rozbor let, kdy vznikala. Vadí mi, že v řadě článků hlavně mladších lidí, kteří nepamatují, v jakém stavu tehdy česká společnost byla, se objevuje představa

o odvážných chartistech a o mlčící většině, která selhala. Pamatuji si to jinak. V roce 1976, kdy se Charta připravovala, žila česká společnost v hluboké depresi ze selhání roku 1968. Politická reprezentace roku 1968 neuměla včas odejít a říci občanům, že pokus o reformu prohrála; místo toho se tvářila, že reformy budou pokračovat. Vyvolala tím frustraci, roztrpčení a beznaděj. Státisíce lidí ještě v prověrkách odmítlo prohlásit, že pro ně vstup vojsk v roce 1968 byl osvobozením. Zaplatili za to dost draze. Pak přišla kocovina. Uvědomili si, že pokus roku 1968 byl naivní, že bez změny v Moskvě, kde Brežněv dělal restauraci, není změna myslitelná ani tady. Proto většina lidí, když dostali Chartu do rukou, neviděla důvod, proč ji podepisovat. Připadala jim jako z jiného světa. Já osobně bych Chartu kvůli jejímu obsahu nepodepsal. Podepsal jsem ji kvůli textu profesora Jana Patočky, ve kterém o Chartě napsal, že „...lidé tak dnes zase vědí, že existují věci, pro které stojí za to také trpět. Že věci, pro které se eventuálně trpí, jsou ty, pro které stojí za to žít.“ Jenže já jsem Patočku osobně znal a podpis jsem považoval za závazek. Nedivil jsem se, proč ostatní lidé Chartu nepodepisují. Sám bych jim neuměl vysvětlit, proč by ji podepsat měli.

Pokud však na atmosféru doby zapomeneme, uvidíme zase naše dějiny v křivém zrcadle. Upřímně řečeno, myslím, že bychom s tím měli přestat.

Marie Fleissigová

Po sedmi měsících ministři s důvěrou

Ministr zdravotnictví MUDr. Tomáš Julínek

Narozen 7. 11. 1956 v Brně

Vzdělání:

LF Masarykova univerzita Brno, obor všeobecné lékařství

II. atestace z oboru Anesteziologie a resuscitace

studium MBA

Zaměstnání:

1982–1985 sekundární lékař, OÚNZ Svitavy, OLÚ Jevíčko

1986–1990 sekundární lékař, Anesteziologicko-resuscitační klinika FNuSA Brno

1991 – NsP Ivančice – primář ARO

1994–1998 ředitel NsP Ivančice

Politická kariéra:

od r. 1996 člen ODS

1998 – zvolen senátorem za obvod Brno-venkov

2000–2002 předseda mandátního a imunitního výboru Senátu

2002–2004 předseda výboru pro zdravotnictví a sociální politiku Senátu

2004 – znovu zvolen za obvod Brno-venkov

2004 – dosud předseda Senátorského klubu ODS

Ministryně školství, mládeže a tělovýchovy Mgr. Dana Kuchtová

Narozena: 18. 6. 1961

Vzdělání:

1975–1979 Gymnázium Český Krumlov

1979–1981 Střední ekonomická škola, Tábor, obor: cestovní ruch

1981–1986 Vysoká škola, Pedagogická fakulta, České Budějovice, osvědčení – státní zkouška NJ, ČJ, magisterský titul

Jazykové znalosti:

němčina – plyně slovem i písmem

angličtina – pasivně

ruština – pasivně

Zaměstnání:

1986–1992 Gymnázium Český Krumlov

– Jazyková škola České Budějovice

1992–1998 – Sdružení Jihočeské matky, České Budějovice

- Gymnázium Český Krumlov
- Střední umělecko-průmyslová škola sv. Anežky, Český Krumlov
- Různé komerční firmy a cestovní kanceláře

1998–2000 mateřská dovolená

2000–2004 Sdružení Jihočeské matky – předsedkyně, místopředsedkyně, mluvčí

2004–2006 Překladatelka, tlumočnice, konzultantka

2006–2007 Město Český Krumlov – místostarostka

Politická příslušnost:

OF Český Krumlov – 1989

Členka Strany zelených od roku 2003

Z programového prohlášení vlády

Zdravotnictví

Vláda bude iniciovat veřejnou diskusi o transformaci zdravotnictví a vznik expertní komise, která připraví strategický plán transformace zdravotnictví. Do té doby vláda navrhne institucionální a legislativní změny na základě:

- zachování solidárního financování zdravotnictví (veřejné zdravotní pojištění s posílením autonomie a konkurence zdravotních pojišťoven; financování péče na rozhraní zdravotního a sociálního systému; vláda navrhne možnost nakupování zdravotní péče zdravotními pojišťovnami v korunách);
- posílení postavení pacienta na principu skutečné solidarity zdravých s nemocnými (občané budou mít přehled o tom, kolik peněz odvádějí a kolik a na co z pojištění čerpají prostřednictvím osobních zdravotních účtů; definovány budou nepodkročitelné parametry dostupnosti zdravotní péče; zavedení regulačních poplatků za recept, za hospitalizaci, za návštěvu pohotovosti nebo ambulantního specialisty; maximální roční limit finanční spoluúčasti občanů se zohledněním dopadu na sociálně slabé skupiny obyvatelstva; bonusy pro motivaci ke zdravému životnímu stylu);
- posílení rovné soutěže zdravotnických zařízení a postavení lékařů (rovnoprávné postavení zdravotnických zařízení bez ohledu na jejich vlastnictví a právní formu, vláda navrhne nahradit tzv. zákon o neziskových nemocnicích zákonem o neziskových organizacích).

Vláda zvýší podporu medicínského pre- i postgraduálního vzdělávání, vědy a výzkumu, zprůhlední jednotlivé finanční toky. Vzniknou univerzitní nemocnice

a univerzitní výzkumná centra - dojde k odstranění dvojkolejnosti řízení a k zavedení transparentního vícezdrojového financování (za zdravotní péči, výuku a výzkum).

- Transformace zdravotních pojišťoven a rozsahu zdravotního pojištění (transformace zdravotních pojišťoven na akciové společnosti; nezávislý regulátor a účinný dohled nad finančním zdravím, fungováním zdravotních pojišťoven, dodržováním zdravotního pojistného plánu a zajištěním dostupnosti zdravotní péče; vymezení nároku na zdravotní péči garantovanou veřejným zdravotním pojištěním; výběr i jiného než standardního rozsahu zdravotního pojištění, včetně pojistných produktů s vyšší spoluúčastí a příprava na zdravotní spojení; možnost oficiálně si připlatit na nadstandardní péči nebo uzavřít na tuto péči připojištění; informační propojení zdravotního a nemocenského pojištění).
- Zavedení transparentní a efektivní úhrady léků a zdravotnických prostředků (stanovování maximálních cen a úhrad z prostředků veřejného zdravotního pojištění v gesci Ministerstva zdravotnictví).
- Podpora zdraví a další role státu a samospráv ve zdravotnictví (jednotný způsob financování zdravotnické záchranné služby a upřesnění její role v integrovaném záchranném systému ČR; podpora prevence - důraz na snížení spotřeby legálních návykových látek (tabák, alkohol) a na podporu zdravého životního stylu).

Vzdělání

Bezplatné základní a střední vzdělání ve standardním rozsahu zůstane zachováno. Vláda zajistí rovnost podpory vzdělání, které je veřejnou službou, bez ohledu na druh školy nebo jejího zřizovatele. Dokončí rámcové vzdělávací programy a v návaznosti na to postupně zavede státní maturity.

Vláda bude podporovat další rozvoj základních škol v malých obcích a podpoří alternativní vzdělávací programy, včetně programů pro integraci hendikepovaných, sociálně vyloučených a dětí se speciálními potřebami.

Budou vytvořeny podmínky pro větší zpřístupnění vysokoškolského vzdělávání a pro rozšíření nabídky studijních oborů. Vláda sníží sociální bariéru v přístupu k vysokoškolskému vzdělání a navýší prostředky z veřejných zdrojů pro vzdělávání, vědu a výzkum. Vláda nezavede školné, ale otevře diskusi o větším zapojení soukromých zdrojů do financování vysokých škol, vědy a výzkumu.

Vláda připraví podmínky pro účelné a efektivní využití prostředků z operačních programů EU, a to zejména s ohledem na potřeby podpory regionálního rozvoje, vytvoření podmínek pro celoživotní vzdělávání a podmínek pro činnost výzkumných pracovišť.

Petr Pithart

Český národní... co vlastně?

Přece zájem! Definičním znakem našeho současného, velmi frekventovaného národního zájmu je však - bohužel - jeho neurčitost: v konkrétních položkách by se totiž musel nejdříve stát předmětem diskuse. Proto k takovému neurčitému zájmu patří ještě také poukaz na to, jak jsme trpěli.

Kombinace neurčitého, avšak českého zájmu a minulého, opět osobitě českého utrpení - to je pak síla! S takovým „českým národním“ se dají vyhrát volby, lze zvolit prezidenta, odmítnout smlouvu o budoucí ústavě EU.

Je to síla právě tehdy, když nejde o nic konkrétního. Je to síla proto, že se dá naplnit čímkoli, co je momentálně po ruce. Co v myslích lidí momentálně roznítí populisté a bulvární média, která jsou od toho, aby rozněcovala.

Roznítilo nás třeba, když Brusel chtěl zlikvidovat naše včelstva, protože se mu nelíbila velikost rámečků v úlech, co máme ještě po dědečkovi. Pak se sice k naší ostudě ukázalo, že se někdo spletl při překladu, ale i tak dobře, zabralo to. Byl to opravdu silný, rozněcující obraz, který v myslích našich lidí dosud přetrvává: bruselský úředník v eurokukle vypaluje plamenometem naše úly a české včeličky prchají do syré ciziny jako chudák Komenský...

Nikdo neví, co je právě teď český národní zájem. Nikdo to dosud přesvědčivě neřekl. Ani neřekne, byl by sám proti sobě. Mnozí však už mnohokrát volali, že jej musíme bránit. Určitě je to však toto: aby nám do našich věcí nikdo nekecal... Abychom se nevzdali ani pídě suverenity. Ale do kterých našich věcí? Suverenity k čemu? Na čem nám konkrétně záleží? Na kterých našich národních, českých vymoženostech, zdejších ctnostech? Co z našich současných zvyklostí a praktik - na rozdíl od těch evropských - chceme si jmenovitě uchovat? Nevíme, ale tím spíše jsme na to citliví.

Národní zájem jako hrozba

Co nám bude kdo vykládat? Vždycky se dá říci těm ignorantským náfukům z Bruselu: copak jsme nebyli jen v minulém století dvakrát okupováni a copak jsme tři století neúpěli pod Habsburky? Do čeho tedy si nenecháme mluvit? Do syrečků, slivovice, do velikosti rámečků v úlech? Jistě. Ale také do dluhů, do korupce.

Nikdo nám nebude nařizovat, jak velké máme mít dluhy. Na důkaz ochrany národních zájmů odmítneme se honit za eurem: klidně ho budeme mít třeba až úplně poslední, jestli vůbec.

Konkrétní národní zájem by docela dobře mohl být také zájem nenechat si kecat do naší korupce, která tak dobře promazává (i když trochu prodražuje) kšefty se

stavebními a jinými zakázkami. Na tolika radnicích se už tato praxe prosadila, že je tam „místním národním zájmem“. Vždyť přece, jak se praví, „všichni dostanou nažrat“.

Nenecháme si tu ani zatýkat naše gangstery cizáckými policisty, to ať raději utečou a šíří povědomost o nás na vzdálených souostrovích, ať je vidět, že nejsme jen tak nějaký vořezávatka.

Národní zájem je zkrátka dobrý především jako hrozba: chtějí nám ho sebrat! Chtějí nás přehlasovat! V čem? To se uvidí.

Zcela veřejný český národní zájem je, aby na Hradčanech nikdy, ani když tu bude nejvyšší návštěva z Unie, nezavlála její vlajka. Copak tu už nevlály vlajky s haknkrajcem a se srpem a kladivem? My si umíme dupnout, když se to smí.

A nic jim nepodepsat, to je také národní zájem. Co je dobré pro ně, není dobré pro nás. My jsme si přece něco vytrpěli. Naposledy sovětskou okupaci. Jak od politého pultu poslední putyky zní vicepremiérské uvtípnutí, že nějaký bruselský „Lenin“ (místopředseda EP Leinien) nám nebude pomlouvat našeho pana prezidenta! To známe! My to totiž, na rozdíl od vás, zažili! My to víme, kdo je Lenin!

Tomu se Masaryk vždycky vysmíval: našemu sklonu k mučednictví. Že když si nevíme rady, vydíráme, dáváme na odiv rány, ukazujeme pahýly.

Nenechme se vydírat. Národní zájem může být jen zcela konkrétní výslednicí široce založené diskuse, anebo je to zájem jen některých. Zájem na tom, aby sem nebylo příliš vidět.

8. února 2007, Lidové noviny

Zdeněk Roman

Pábení a truchlošaškárna

Nezadržitelný vzestup českého (nejen) filmu ke světovosti

Co bylo dříve – český člověk, nebo český film? Otázka i v dnešní době posunutých hodnot velice prostinká, ale položme si další otázku: Co je to vlastně český člověk? Je to osobnost absolutně jedinečná, originální a neopakovatelná na celém světě. Ovšem nejen z vlastní vůle, ale především díky osudu a geopolitické i historické situaci.

Český člověk je totiž předurčen buď vítězit, nebo být osvobožován. A to vždy a všude. Začneme u posledního, dvacátého století, století politických zvrátů a nepřehledné řady měnových reforem.

V roce 1918 prohrálo Rakousko první světovou válku. Jasně a bez pochyb. Nu, a co se stalo? My Češi jsme byli osvobozeni ze jha a drápů rakouského dravce. Jo, ale

co kdyby Rakousko první světovou válku vyhrálo... Co by se stalo? Ano, naprosto správně, kdyby Rakousko zvítězilo, zvítězili bychom i my, čeští rekové, kteří udatně bojovali za císaře pána a jeho rodinu.

Pokračujme k letům třicátým a čtyřicátým. I Němci měli smůlu, ač panská rasa, světovou válku prošvihli - a my, světe div se, byli zase osvobozeni. Ale co kdyby... Nedej Bože nám ni budoucím, ale kdyby Němci nebyli poraženi, opět bychom skončili na straně vítězů - jako příslušníci protektorátu Čech a Moravy, kteří po celou válku pomáhali vyzbrojovat nepřemožitelnou armádu tisícileté Německé říše. Je to hrůzná představa, ale kotrmelce v dějinách nejsou leckdy nepředstavitelné.

Zanechme ale těch válek horkých a přejdeme ke třetí válce, která byla našťástí válkou studenou. Díky Bohu vyhrál Západ - a my byli osvobozeni. Kdyby tomu ale bylo naopak... Zase bychom zvítězili - díky naší komunistické straně a bratrskému Sovětskému svazu; zpívali bychom častušky a Internacionálu i ve století jedenadvacátém.

My Češi můžeme jen zvítězit, nebo být osvobozeni. Kandidátů pro obě alternativy jsme měli vždycky dost, někdy až moc. Proto asi mají Češi tradičně netradiční vztah i k vojenským uniformám. Vždyť naši předkové bojovali ve všech možných vojenských stejnokrojích, ale nikdy nebojovali v uniformách české armády. V české uniformě jsme se jen vzdávali nebo naprosto ukázněně nevycházeli z kasáren. Naposledy (když pomineme současné vojenské mise, j. h.) jsme válčili ve vlastní uniformě asi ve válkách husitských, ale to byly spíš folkloristické kroje - co dům dal, něco jako kostýmy z barrandovských filmových fundusů.

Opatrnost je matka moudrosti. Zkušenost je matkou opatrnosti. Příslaví a rčení jsou výsledkem opatrnosti a zkušenosti: Nějak bylo, nějak bude. Co tě nepálí, nehas. Bližší košile než kabát. Kdo neokrádá stát, okrádá rodinu. To chce klid. Sedávej, panenke, v koutě a najdou tě. Když píšeš, nepodepisuj - když podepíšeš, nediv se. Člověk člověku vlkem. Neštví bohy. Raději žít v kleče, než umřít ve stoje, protože kdo klečí, může se později postavit, ale mrtvý si už ani nesedne.

Z tohoto koktejlu zážitků, polopravd, bláznovství, pololží, pohádek, snových představa a pábení se nikdy nemůže vylihnout Ilja Muromec nebo Siegfried Drakobijce, ale jen hloupý Honza nebo vychytralý Švejk.

A tady jsme u kořene příštího nezadržitelného, i když pozvolného vzestupu českého filmu ke světové slávě. Úplně na začátku bylo slovo, slovo pohádky. Tam mazaný Honza, zvaný hloupý, si do jedné kapsy dá hcíplého havrana, do druhé hrst bláta, sedne na kozu a dojede si na zámek k panu králi pro princeznu. Geniální drzárna! Rozebírat či hodnotit charakter Švejka, mladšího bratra našeho Honzika, je jistě zbytečné, protože každý z nás ho máme dobře zažitého sám v sobě. Oba vyčuránci nejsou, nebyli a nikdy nebudou Hrdiny, ale vždycky všechno přežijí ve zdraví. Trochu konstruktivní kritiky snad neuškodí. *Přece je mnohem rozumnější sám ze sebe dělat hlupáka, než když z tebe udělá hlupce vrchnost nebo sám stát, ať už má jakoukoliv*

ideologii. Chytrák Honza i chytrák Švejk ale nejsou sami v české literatuře. Ze stejné stáje a se stejnou krevní skupinou pocházejí snad všechny postavy divadelních her a filmových scénářů Voskovce a Wericha – jejich *lanový napnelismus* a *zlaté stříbrné hodinky* i mnoho *Mahárádžů, rádžů, džů a žů*. Kdo by si to nepamatoval?

Saturnin Zdeňka Sirotky, idol mládí dnešních špatně placených penzistů, může být klidně Švejkovým synovcem, ale s maturitou. Do stejné rodiny patří Hrabal sám, a nejen jeho strýc, jednokulčák a milenec krásných slečen. Ani Milan Kundera nezapře své příbuzné a zažertuje s mladíkem, jehož zbožňovaná dáma namísto aspirinu požije projímadlo. (To by pana profesora Aloise Jiráska jistě nenapadlo.) A už tu máme další dva krajany našeho Honzika a Švejka.

Petr Šabach hned v názvu knihy předestře čtenáři otázku neobvyklou, jistě jedinečnou ve světové literatuře - *Hovno hoří? Žádné donekonečna omílané být či nebýt*. Nová doba chce nové problémy. A ty nejsoučasnější mistrně švejkuje Michal Viewegh, nejčtenější autor v Česku.

Ano, život není peříčko, ale trochu se vznášet je přece jen krásnější než vidět úplně všechno tím pos...dělaným navrch. (Pardon, ale když už jsme u těch sprostých slov, opravdu je jich už nějak moc, dokonce i ve stavovské pobočce naší Zlaté kapličky zazněla taková zemitá slova z úst revizorového hejtmana.)

Jak říkají moudří, důležité nejsou skutečnosti, ale mínění o těchto skutečnostech. Jsou sice lidé, kteří považují litrovou láhev, v níž je půl litru vína, za poloprázdnou, ale pro ty šťastné, kteří se umějí vznášet, je a vždycky bude taková láhev poloplná. Umění vzlétnout i jako koňská podkova, plout mezi problémy a občas si zašvejkovat nebo si jen tak malinko švejknout, není-li další švejkování doporučitelné, to vše garantuje také nezadržitelný, i když pozvolný vzestup českého filmu ke světové slávě.

Kde jinde než v českém filmu totiž může manželka přednosta železniční stanice krmít husu a hladící její dlouhý krk vysvětlovat panici Neckářovi problémy ejakulace? V kterém jiném krematoriu než českém může cellista Svěrák pozvedávat smyčcem sukni zpěvačky při smutečním obřadu? Český člověk si umí pomoci, i když pro záchranu vlastní kůže musí prosit židovského ilegálního podnájemníka, aby oplodnil jeho vlastní manželku. Kdo už si dělá z úmrtních oznámení vlaštoky a vyhazuje je z okna na ulici? Jen úplně sešvejkováný Čech může přijít na myšlenku, že kdyby Římanci Krista neukřížovali, ale utopili, nosili by věřící místo křížku na krku malé akvárium. Kde jinde než v pražském metru si mohou dva dědci hrát na revizory, aby dostali pusy od dívek, které jedou načerno? Lehnout si na koleje a plivnout na osmičku jedoucí lokomotivy není jen vynikající nápad – to je životní styl.

Jak je možné neobdivovat dodnes krásně bláznivé Sedmikrásky? Jak je možné, že se diváci srdečně smějí filmu, který začíná pokusem o sebevraždu z nešťastné lásky, a končí nepovedenou sebevraždou zklamaného důstojníka v domě plném pelíšků? Jen pod Ještědem může soucitný mladík rozsypávat popel přítele po obchodním domě pouze proto, že budova stojí na louce, kterou si zesnulý před lety vybral jako místo posledního odpočinku. A jen nad Ještědem může vzlétnout horkovzdušný balon, sešitý z pláštěnek do deště a ukradených dámských kalhotek...

Poposunout majitele hořící chalupy blíže k plamenům, aby mu nebyla zima, je lidské i tragicky komické. Tragická komedie je všude jinde, ale ne na českém jevišti nebo na plátně kina. My Češi nepotřebujeme cizí slova, máme svoje. Žádná tragi-komedie, ale truchloveselohra, truchlošaškárna nebo od plic truchlosranda.

Jen v české pohádce je čert úplným hlupcem, který Luciferovi dělá samé potíže. A český čert se může sprátelit i s českým andělem. To není pouhá fantazie, to je mnohaletou tradicí stoprocentně vydestilované pábení. Pábení, které u lidí a národů neschopných tohoto snového stavu při plném vědomí vyvolává žal, možná tichý smutek, ale rozhodně i trochu velice něžné závisti.

Je to právě ona lehkost bytí, které dělá život snesitelnější a příjemnější. A je to také ona lehkost bytí, která činí český film neustále slavnějším a slavnějším...

PS: Cynismus je zlý pán, ale v jemných dávkách může být i dobrým sluhou.

Mainz, SRN

STUDIA

HODNOCENÍ LF

PLAGIÁTORSTVÍ

CURRICULUM

Jak Lidové noviny hodnotí lékařské fakulty v ČR

Těžké přijímací zkoušky

Budoucí lékaře připravuje v současnosti sedm fakult spadajících pod tři české univerzity – Karlovu, Masarykovu a Palackého. Zdravotnický zaměřené obory nabízejí i dvě zdravotně sociální fakulty a soukromé vysoké školy; studium farmakologie se realizuje na farmaceutických fakultách v Brně a v Hradci Králové.

Nejvíce budoucích lékařů studuje **Univerzitu Karlovu**, pod níž spadá hned pět lékařských fakult - tři z nich v Praze, další v Plzni a Hradci Králové. Základním pilířem studia na všech lékařských fakultách je studium všeobecného lékařství, případně stomatologie. Zatímco náplň studia je na všech fakultách víceméně stejná, přijímacími zkouškami se jednotlivé fakulty odlišují.

Testu z biologie, fyziky a chemie se ale adeпти na studium medicíny nevyhnu ani na jedné z fakult. Kromě testu mohou být uchazeči hodnoceni i podle schopnosti písemného vyjadřování v českém jazyce; to je případ pražské 1. lékařské fakulty.

Pro studenty, kteří se chtějí k přijímacím zkouškám co nejlépe připravit, doporučují jednotlivé lékařské fakulty vhodnou odbornou literaturu, případně i okruhy otázek a vzorové testy. Lékařská fakulta v Hradci Králové pro uchazeče pořádá přípravný kurz a do celkového pořadí v přijímacím řízení započítává body za prospěch na střední škole, za umístění v celostátních kolech olympiád a za úspěšně složenou státní zkoušku z angličtiny. Kromě hradecké fakulty uplatňuje princip bonifikace za dobrý prospěch ze střední školy Lékařská fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Na ostatních fakultách se adeпти musejí spolehnout jen na svůj výkon u přijímacích zkoušek.

Kromě testu budou navíc prokazovat schopnosti i při ústním pohovoru na 2. a **3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy**. „V ústním pohovoru uchazeči prokazují schopnost vlastního úsudku, hodnocen je všeobecný rozhled a motivace ke studiu. Součástí pohovoru je také interpretace odborného textu,“ říká Alena Vlasáková, vedoucí studijního oddělení **3. lékařské fakulty**.

Studenti s vynikajícím studijním prospěchem mohou být výjimečně přijati ke studiu medicíny i bez přijímacích zkoušek na čtyřech lékařských fakultách – hradecké a olomoucké, dále i na 1. a **3. lékařské fakultě** v Praze. „Na obor Všeobecné lékařství přijímáme bez přijímacích zkoušek studenty, jejichž průměr známek za poslední čtyři roky studia nepřesahuje hranici 1,2. Kromě toho mohou být přijati i uchazeči s průměrem do 1,5, pokud se umístili na některém z předních pěti míst v celostátních olympiádách,“ objasňuje kritéria pro přijetí bez přijímaček Alena Vlasáková.

Zdravotní bakalář

V posledních letech narůstá počet bakalářských a navazujících magisterských oborů, jejichž nabídkou se jednotlivé fakulty navzájem odlišují. Tyto obory mají za cíl

připravovat odborný zdravotnický personál a odborníky na správu ve zdravotnictví. Kromě lékařských fakult nabízejí tento typ studia zdravotně sociální fakulty v Českých Budějovicích a v Ostravě a soukromé VŠ - Vysoká škola zdravotnická v Praze a Vysoká škola v Plzni. Většinou se zde vyučují obory jako fyzioterapie, zdravotní sestra nebo radiologický asistent. „K dispozici jsou ale i obory méně obvyklé, I. LF UK nabízí například bakalářský obor Adiktologie, jehož absolventi se uplatní při práci s drogově závislými.

Žebříčky lékařských fakult

Čím se lékařské vysoké školy nejvíce liší? Nejsilnějším diskriminujícím faktorem, tj. indexem, ve kterém se srovnávané školy nejvíce liší, je index č. 3 - „Konkurenceschopnost fakulty“.

Čím je tento index větší, tím více přijatých studentů skutečně zahájí studium. Jinak řečeno to znamená, že v případě, že je student přijat na více škol, zvolí tuto fakultu raději než jiné. V rámci indexu konkurenceschopnosti se nejlépe umístila lékařská fakulta Masarykovy univerzity v Brně, protože osm z deseti přijatých začne na škole opravdu studovat.

Mírně se lékařské fakulty liší ve dvou indexech - zájem o fakultu a výběrovost fakulty. Největší zájem je o 1. lékařskou fakultu UK v Praze, protože všichni uchazeči o studium (podali si přihlášku) se také dostavili k přijímacímu řízení. Nejvíce si vybírá 2. lékařská fakulta UK v Praze.

Lékařské veřejné fakulty

				(vážený)	živi přihlášení / přihlášení		přijati / „živi“ přihlášení		zapsani / přijati		celková úspěšnost 2006	
umístě- ní*	universita	fakulta	celkový index	průměr	I1 %	pořadí	I2 %	pořá- dí	I3 %	pořadí	I4 %	pořadí
1	MU v Brně	Lékařská fakulta	100	0,80	82 %	4	27 %	3	83 %	1	99 %	2
1	UK v Praze	2. lékařská fakulta	97	0,78	81 %	5	23 %	1	75 %	2	98 %	3
1	UK v Praze	3. lékařská fakulta	94	0,78	81 %	5	23 %	1	75 %	2	98 %	3
2	UK v Praze	Lék. fakulta v Hradci Králové	90	0,72	80 %	6	33 %	5	68 %	3	100 %	1
2	UK v Praze	1. lékařská fakulta	89	0,71	100 %	1	42 %	7	59 %	5	99 %	2
2	UP v Olomouci	Lékařská fakulta	88	0,71	81 %	5	28 %	4	60 %	4	99 %	2
2	UK v Praze	Lék. fakulta v Plzni	84	0,67	87 %	2	39 %	6	55 %	6	98 %	3

Lidové noviny 31. 1. 2007. Kráceno

O plagiátech a plagiátorství

Počátkem února přinesl americký tisk zprávu, že Steve Jobs požádal všechny přední nahrávací společnosti, aby umožnily elektronický prodej svých záznamů bez digitálního zabezpečení (autorských) práv (Digital Rights Management). Dovolují si ocitovat dva odstavce z jeho myšlenek, tak jak jsou publikovány na <http://www.apple.com> ze dne 6. února 2007.

V následujícím odstavci Jobs pochybuje o jakékoliv účinnosti DRM, jelikož 90 procent hudby je prodáváno na CD bez jakékoliv ochrany.

“In 2006, under 2 billion DRM-protected songs were sold worldwide by online stores, while over 20 billion songs were sold completely DRM-free and unprotected on CDs by the music companies themselves. The music companies sell the vast majority of their music DRM-free, and show no signs of changing this behavior, since the overwhelming majority of their revenues depend on selling CDs which must play in CD players that support no DRM system.” (69 slov)

V druhém citovaném odstavci se Jobs zabývá situací v Evropě, která je přinejmenším podivná. A samozřejmě si neodpustím rýpnutí do přístupu OSA k autorským právům v Čechách, kde by nejlépe každý list papíru měl mít DRM: možná papír, na který nejde psát, by ochranu vyřešil.

„Much of the concern over DRM systems has arisen in European countries. Perhaps those unhappy with the current situation should redirect their energies towards persuading the music companies to sell their music DRM-free. For Europeans, two and a half of the big four music companies are located right in their backyard. The largest, Universal, is 100% owned by Vivendi, a French company. EMI is a British company, and Sony BMG is 50% owned by Bertelsmann, a German company. Convincing them to license their music to Apple and others DRM-free will create a truly interoperable music marketplace. Apple will embrace this wholeheartedly.” (96 slov)

Podstatně více lidí v ČR ví, kdo je Bill Gates než Steve Jobs. Přesto má každý z těchto dvou velikanů své místo na Zemi. Bill Gates za vývoj operačního systému pro PC počítače (MS-DOS a Windows) a za Microsoft Office. Steve Jobs získal svou popularitu částečně za založení Apple Computers (nyní od února pouze Apple), ale především za znovuoživení této firmy před necelými deseti lety. Vzhledem k tomu, že Steve Jobs má přímý vztah k dnešnímu tématu, napíšu o něm alespoň pár slov.

Steve Jobs a Steve Wozniak založili Apple Computers v garáži v Kalifornii asi před 30 lety. Počítač Apple, který vyrobili, se snažili orientovat na velice přátelské uživatelské rozhraní. Počítač ke komunikaci s uživatelem používal myš a velmi kom-

plikovanou grafiku, kde principem interakce bylo klikání myši na obrázky – ikony. V letech 1986–7, kdy jsem se v Čechách dostal k prvním počítačům používajícím DOS nebo MS-DOS (cf. Bill Gates), jsme o myši ani zdaleka neslyšeli a o ikonách teprve ne. Tato zdokonalení v praktickém použití se objevila až s nadstavbou MS-DOS, Windows 3.0 o několik let později. Počítače Apple (tehdy postavené na procesorech Motorola a s vlastním operačním systémem MacOS) si pak udržovaly po dlouhou dobu náskok ve zpracování grafických informací a pro grafiky a tiskaře byly po dlouhou dobu počítači první volby.

Pak přišlo období temna. Nevím, co bylo příčinou – snad katastrofální neúspěch malého příručního počítače zvaného Newton, který předběhl Blackberry a především řadu PalmPilot alespoň o 10 let, neúspěch Apple počítače Lisa a nejrůznější zpoždění řady softwarových produktů. Steve Jobs byl propuštěn z vedení, které se snažilo přinést zisk – zcela marně. V této době počítače Apple/Macintosh upadají, jejich podíl na trhu klesá ze solidních 5 % na 1 %. Firma je beznadějně ztrátová.

Co dělá Steve Jobs? Zakládá firmu na výkonné grafické stanici NeXT pracující s variantou špičkového, rychlého a stabilního operačního systému UNIX (s nadstavbou NeXTSTEP). Jobs navíc v této době rozbíhá animační studio Pixar. Řada animovaných filmů z produkce tohoto studia je známa i českým divákům, např. Toy Story, Toy Story II, Monsters, Inc., Finding Nemo, The Incredibles. Apple Computers mezitím teče do bot čím dál víc. Nakonec akcionáři defenestrují (obrazně) vedení současně a žádají, aby se Steve Jobs vrátil jako CEO (Chief Executive Officer, prostě nejvyšší boss). Steve Jobs, kterému osud Apple Computers opravdu leží u srdce, je v této chvíli více než dobře finančně zajištěn, nabídku přijímá a stává se iCEO (interim, dočasný CEO, to „i“ je velice důležité pro další vývoj) a požaduje pro sebe plat 1 USD ročně. Situace firmy je v roce 1996 zoufalá.

Michael Dell, zakladatel a president (tehdy) Dell Computers, firmy, která právě stála na vrcholu svého rozmachu v prodeji PC prohlašuje: “Vím, co bych s Apple Computers udělal (kdybych byl Jobs). Firmu bych rozpustil a vrátil bych peníze akcionářům.“ Jobs se však nedá. Do půlroku po jeho nástupu do vedení firmy Apple uvádí na trh iMac (prostě Mac pro každého jednotlivce „I“). V několika barevných provedeních, integrovaný do monitoru s CD mechanikou, s internetovou kartou již zabudovanou. Počítače iMac mají ohromný úspěch. Proti šedým krabicím PC stojí designérsky nesmírně zdařilý, nápaditý a barevný počítač, který může směle být součástí dekoru domácnosti.

Apple se vzpamatovává. Ale Jobs se nezastavuje. Využívá digitalizaci médií a přicházejí iTunes, iPod. Počítače Apple Macintosh dostávají nový operační systém Mac OS X, což je vynikající grafické rozhraní nabalené na jádru operačního systému UNIX (a také verze NeXTSTEP). Výsledkem je rychlost, stabilita, bezpečnost. Macintosh v roce 2005 přecházejí na Intel procesory, což jim umožňuje pracovat jak pod

operačním systémem Mac OS X, tak i pod Windows a za pomoci Parallel Desktops softwaru můžete používat oba systémy najednou. V roce 2006 Disney kupuje Pixar a Steve Jobs se stává největším akcionářem Disney se 7 % akcií. V roce 2007 akcie Apple stoupají na čtyřnásobek hodnoty v době, kdy byl Steve Jobs povolán zpět. V červnu 2007 má být uveden na trh iPhone. A Michael Dell, který před pár lety opustil místo šéfa Dell Computers, se vrací zpět, aby se znovu pokusil pošramocnou a ztrátovou firmu Dell postavit na nohy. Snad si ještě vzpomene na svá slova vůči Apple. Alespoň tisk mu je stále připomíná...

V naší oblasti vědy, výuky a s nimi spojených publikací existuje také porušování autorských práv, což je svou podstatou rozsáhlé kopírování materiálu. Jednotliví vydavatelé mají vlastní definice, odkud autorská práva začínají. Většinou se jedná o doslovné kopírování souvislého textu v délce nejméně 100 slov (někteří mají hranici na 150 slovech). Pro použití takového (a delšího textu) je zapotřebí vyžádat si souhlas vydavatele, kterému každý autor postupuje autorská práva vědeckých publikací.

Jak ale nakládat s kratšími úseky textu – lze je prostě okopírovat a volně použít? Situace není tak jednoduchá. Vyhneme-li se porušení autorských práv u publikovaného materiálu, je možné velice snadno sklouznout k plagiariismu. Tato situace může nastat, okopírujeme-li kratší část slovo od slova, a to i v případě, uvedeme-li zdroj informace. Opomeneme-li uvést zdroj, situace se tím teoreticky může „vyřešit“, neb je velice malá šance, že někdo bude schopen vyhledat patřičný zdroj a provést srovnání slovo od slova. Avšak tato úvaha zcela opomíjí existenci autora originální práce. Je velice pravděpodobné, že při použití textu z obdobné vědní oblasti se autor bude o tuto oblast zajímat a dříve či později na náš plagiát narazí. Následky mohou být nedozírné. Většina vydavatelů v USA má velmi přísná pravidla týkající se plagiátů. Stejně tak většina univerzit. Ukončení pracovního poměru dohodou je ještě velmi příjemné zakončení celého příběhu. Je tedy možné použít kratší část své vlastní práce v práci následující? Bohužel podle striktních definic je i toto plagiát (self-plagiarism).

Uvedu dva příklady, pochopitelně anonymně. Albert Einstein College of Medicine má rozsáhlý PhD program. Jednak tzv. Sue Golding Graduate Division, která zahrnuje všechny obory základního výzkumu (basic science departments), a také Ferkauff Graduate School of Psychology. K tomu existuje poměrně rozsáhlý MD-PhD program, který rekrutuje PhD studenty v Medical School. Řada studentů v PhD programech přišla z vzestupující asijské ekonomické velmoci. Při skládání závěrečných zkoušek v jednom z kurzů Neurověd jsou součástí všech zkoušek krom testů také rozsáhlé eseje, které shrnují a vysvětlují literaturu vztahující se k probíranému tématu. Jaké bylo překvapení kolegy, když v esejích několika studentů nalezl velice výstižné pasáže. Po chvilce uvažování se mu zdálo, že tyto pasáže už někde četl.

Jak by ne. Byly okopírovány z jeho vlastních článků. V tomto prvním případě se jednalo o opravdu krátké úseky, viníci se přiznali a projevíli upřímnou lítost, takže celá záležitost byla řešena kárným řízením, opakováním kurzu a podmínkou. V druhém případě opakujícím se po několika letech došlo v obdobné situaci k vyloučení studenta, neb celá situace byla z jeho strany vysvětlována kulturní odlišností, kdy kopírování práce učitele je výrazem nejvyšší úcty.

S plagiátorstvím se setkáváme nejenom mezi studenty, ale i mezi svými kolegy. V druhém případě prosím srovnajte následující originál: *The rats were challenged with flurothyl at a constant flow rate in an air-tight chamber until tonic-clonic seizures occurred. Flurothyl is a convulsant ether that produces two types of seizures that occur sequentially; clonic seizures occur first, and tonic-clonic seizures follow. The two seizure types are mediated by different anatomical substrates and each seizure type is an end point by itself (Citace A, B). Clonic seizures consist of facial and forelimb clonus (with or without tonic forelimb flexion) with preservation of the righting reflex; tonic-clonic seizures consist of loss of righting reflex, tonic flexion or extension of all four limbs, and then long clonus of all four limbs (Citace C).*

A velice zdařilou kopii: *Adult male and female rats were challenged with flurothyl [bis-(2,2,2-trifluoroethyl)ether] at a constant flowrate in an airtight chamber until tonic-clonic seizures occurred. The thresholds of the first fasciculation, clonic seizures and tonic-clonic seizures were analyzed. Clonic seizures consist of facial and forelimb clonus with preservation of the righting reflex. Tonic-clonic seizures consist of loss of righting reflex, tonic flexion or extension of all four limbs, followed by long clonus of all four limbs. (žádné citace)*

Ke konci ještě přidám definici plagiátorství, které se dělí na **minimální** (použití specifických slov z práce druhého - již 2-3 slova mohou být základem plagiátorství, použití synonym v jinak zcela okopírované větě, používání logického sledu, tezí nebo myšlenek **podstatné** plagiátorství (kopírování vět nebo delších textů doslova, kombinace parafrázování s okopírovanými větami, opakované a systematicky minimální plagiátorství); a konečně **kompletní** plagiátorství, které zahrnuje použití cizí práce jako vlastní, okopírování práce z vnějšího anonymního zdroje (internet) a použití modifikovaného textu již dříve použitého pro jinou příležitost bez patřičných svolení.

Plagiátorství je prezentace práce někoho jiného - jeho slov nebo organizované struktury - jako své vlastní. K tomu dochází pokud nejsou správně ocitovány zdroje nebo pokud autor nové práce nezajistí svolení originálního autora pro použití jeho materiálu. Tím, že zdroje v naší práci nejsou správně citovány, nesprávně používáme vlastnictví, které nám nepatří. Plagiarismus se tak stává nebezpečnou formou narušení naší vlastní integrity. Kromě toho narušuje vztahy mezi kolegy, mezi učiteli a žáky

a někdy porušuje také zákonná práva dalších osob (volný překlad podle http://www.westmont.edu/_academics/pages/provost/curriculum/plagiarism/).

Na závěr si čtenář může položit otázku, co má Steve Jobs a jeho snaha odstranit digitální ochranu autorských práv (DRM) společného s plagiáty ve vědě a ve škole? Domnívám se, že myšlenka je společná: Budeme-li vzájemně respektovat v rozumné míře (OSA v Čechách nepočítaje) duševní produkty a spolehne-li se na vlastní schopnosti a kreativitu (třeba jako Steve Jobs), nebudeme potřebovat DRM (která je stejně takřka zbytečná) a výrazně ubude i plagiarismu.

Psáno na počítačích Macintosh Powerbook G4/1.67GHz a Macintosh Dual G5/2GHz desktop.

Amawalk-Bronx, USA

Pohled studenta na reformovanou výuku

Jako posluchač 5. ročníku všeobecného lékařství bych chtěl v tomto článku prezentovat pohled studenta na to, jaká je realita výuky tolik opěvovaného či zatracovaného nového curricula naší fakulty.

Na 3. lékařské fakultě mně bylo vždy sympatické nejen to, že naši vyučující naši kdysi odvahu k reformě desítky let neměnného, zkostnatělého systému studia, ale také to, že byl díky poctivé diskuzi se studenty průběžně revidován tak, aby se chyby, které reforma přinesla, také průběžně řešily a odstraňovaly. Není mi však známo, že by tento proces dále pokračoval. Zároveň bych chtěl upozornit na nebezpečí některých absurdních návrhů dalších změn, které naprosto neodpovídají reálným schopnostem studentů i vyučujících.

Počet studentů, kteří tento rok nesplnili všechny studijní povinnosti pro ukončení 4. ročníku, je rekordní. Alarmující je to především proto, že se jedná zpravidla o studenty, kteří již úspěšně prošli určitým „sítem“ v náročných prvních dvou letech studia.

Za pozornost nestojí pouze počet neúspěšných studentů, ale hlavně stav výuky modulu IIC (což je v podstatě hlavní „chlouba“ nového curricula), který je skutečně katastrofální a bez ochoty změnit přístup bude i nadále tím hlavním, co degraduje kvalitu výuky budoucích lékařů na naší fakultě.

Úvod do problematiky

Drtivá většina výuky konce 3. a celého 4. ročníku je soustředěna do modulu IIC. Probíhá tak, že se formou různě dlouhých devatenácti kurzů (1-4 týdny) mají studenti seznámit s nejběžnějšími klinickými problémy, jako je např. krvácení, poruchy ledvinných funkcí, gastroenterologie, onkologie apod.

Výuka v kurzech se značně liší. Na výuce kurzu „Otoky a jiné poruchy ledvinných funkcí“ se podílejí patofyziologové, patologové, farmakologové, nefrologové, hepatologové, kardiologové, revmatolog, gynekolog, neurolog a specialista na popáleninovou medicínu a na ORL. Jde tedy o systém v ČR zcela unikátní, ale organizačně značně složitější než systém starý. Naopak další kurzy jsou organizovány tradičně - např. kurz „Poruchy psychiky“ je vyučován 3 týdny pouze psychiatry a je to jednoduše úvod do psychiatrie.

Za organizaci každého kurzu je zodpovědný jeho vedoucí a kurzy jsou zakončené většinou testem. Celý modul je pak zakončen dvěma zkouškami: první je z patologie a patofyziologie (PaPF), druhá je z klinické části modulu IIC formou kazuistik.

Modul IIC má svým záběrem zcela zásadní postavení ve výuce a kvalita výuky se jednoznačně odráží v konečných znalostech a schopnostech absolventa naší fakulty.

Své poznatky z tohoto modulu již potom pouze rozvíjí při klinické přípravě v 5. a 6. ročníku.

Organizační problémy modulu IIC

Výuka některých kurzů je zcela unikátní, ale organizačně značně složitější než systém starý, kdy si každá klinika organizovala svůj kurz a nemusela nic složitě domlouvat s kolegy z ostatních oborů. A právě tento systém je zajisté pramenem většiny problémů, kvůli nimž výuka modulu IIC zcela propadá.

Pro studenty 4. ročníku je již několik let běžné, že vyučující na výuku nepřicházejí! Dodnes pamatuji na jeden den výuky nejmenovaného kurzu, kdy byly naplánovány podle rozvrhu 4 semináře. Na prvního vyučujícího naše skupina čekala 20 minut, po našem telefonátu na kliniku nám bylo oznámeno, že vyučující je na konferenci a pošle za sebe náhradu. Ta přišla 20 minut před koncem semináře s dotazem, co má přednášet. Druhý seminář měl trvat 45 minut, přičemž vyučující daného oboru zkonstatoval, že za 45 minut se nedá nic naučit a po 25 minutách výklad ukončil. Třetí seminář opět nikdo nepřicházel, a proto jsme tento den již podruhé urgovali sekretariát kliniky, abychom se dozvěděli, že tento přednášející již před půl rokem z nemocnice odešel a že náš rozvrh je jednoduše kopií z minulého roku. Na 4. seminář jsme již tedy nečekali a rozešli jsme se se skřípějícími zuby domů. Takto katastrofálně byla organizována i celá řada jiných kurzů. O jaké kurzy se jednalo je zřejmé z jejich evaluace.

Mezi pedagogy a studenty je v současné době již rozšířená taková obehnaná písnička, že za všechny organizační zmatky může nové curriculum. Já jsem ale přesvědčen, že hlavním problémem jsou organizátoři výuky, kteří nejsou ochotni, ani často schopni nárokům nového curricula vyhovět.

Za organizací každého kurzu je zodpovědný jeho vedoucí (zpravidla přednosta kliniky, která se na daném kurzu podílí nejvíce). Mezi nimi jsou skutečně rozdíly. Byl velký rozdíl mezi přednostkou Onkologické kliniky, která často ráno osobně kontrolovala, zda je vše v pořádku a zda vyučující přišel včas, a „imaginárním“ vedoucím výše zmíněného kurzu, jehož jméno se nám vůbec nepodařilo zjistit!

Byli i takoví vedoucí, jejichž kurz byl celkově velmi špatný, ale přišli na poslední vyučovací hodinu a vyzvali nás k připomínkování kurzu. Téměř vždy jsem této možnosti využil a musím říci, že ve většině případů jsem se setkal s velice dobrým přístupem a ochotou problém řešit. Samozřejmě bylo i pro mě osobně přínosné vyslechnout druhou stranu a podívat se na dané problémy z té druhé strany – jsou samozřejmě problémy, které jsou dosti neřešitelné, ale jsem přesvědčen, že jich je pouze menšina. Řada vedoucích však není přístupná jakékoliv kritice - nemohli jsme tedy riskovat zbytečný konflikt s našimi potenciálními examinátoři, a tak můžeme pouze nečinně přihlížet, jak se stejné problémy budou opakovat i v následujících letech.

Co se týče organizace, tak z evaluace vycházejí jednoznačně lépe kurzy, které zahrnovaly méně oborů a měli tak situaci usnadněnou (psychiatrie, onkologie, endokrinologie a metabolismus, neurologie, ARO, pediatrie, imunologie).

Je to určitě důvodem k zamyšlení. Na některých zahraničních univerzitách s problémově orientovaným studiem výuka probíhá převážně podle oborů a jen určitý počet dnů je vyhrazen skutečně integrované a problémově orientované výuce. Předejde se tak násilné integraci oborů, které tak jsou stavěny do obtížné pozice z hlediska možností organizace výuky. Nestává se například to, že výuka stomatology probíhá 2 dny ve 3. ročníku (v rámci propedeutiky), 2 dny ve 4. ročníku (v rámci GIT) a 3 dny v pátém ročníku (terapie), i když se jedná o problematiku dosti specifickou a nijak reálně nesouvisející například s výukou gastroenterologie. Větší koncentrací výuky stejného oboru je mimo jiné i možné dosáhnout navázání vztahu pedagog – student.

Kvalita a obsah výuky

O tom, že i na naší fakultě jsou asistenti, kteří nemají k výuce vlohy a není možné je z nahradit kvalitnějšími pedagogy, se nemá cenu rozepisovat - to nemá jednoduché řešení a existuje zde již určitá snaha např. odměňovat pedagogy na základě výsledků evaluace.

Jiným problémem je však to, že se vyučující často v systému studia neorientují a nevědí, co mají učit. Někteří nemají zájem se o tom informovat a jednoduše si skočí něco odučit, jiní nevědí, jak v jednom semináři vysvětlit danou problematiku, když nemáme ani základní terminologickou výbavu z jejich oboru, jehož hlavní část výuky bude třeba probíhat až v dalším roce.

Je opět úkolem vedoucího kurzu, aby přesně stanovil, co po vyučujícím vyžaduje a co je jeho úkolem. Jako výborná pomůcka se osvědčily podrobnější sylaby k některým kurzům. Vyučující i studenti mají potom jasno, co se od nich vyžaduje. Pokud výuka odpadne, mohou studenti danou problematiku prostudovat doma.

„Nepovinné“ semináře

Jedna z mála věcí, která se podařila v posledním roce vyřešit, je problematika nepovinnosti seminářů. Většina výuky v modulu IIC je formou seminářů. Studenti však argumentovali, že se vlastně o žádné semináře nejedná - vyučující přijde, přednese téma (často dosti nekvalitně), nechá prostor pro pár dotazů a odejde.

Jeden okamžitý benefit (i když značně pochybný!) tato „nepovinnost“ seminářů přinesla okamžitě: zredukoval se počet návštěvníků seminářů, což v seminárních místnostech klinik koncipovaných zpravidla pro 20 studentů (příčemž třeba naše skupina jich čítala až 38) přineslo konečně určité pohodlí a na seminářích zůstali pouze ti, které problematika zajímala a nepřišli si seminář jen tak odsedět kvůli podpisu.

„Nepovinnost“ seminářů stále nefunguje. Není to jen proto, že řada přednostů příkaz o nekontrolování prezence zcela ignorovala, ale především proto, že pokud studenti nemají podrobný rozpis seminářů se jmény přednášejících, nemají se podle čeho rozhodovat, zda se výuky zúčastnit či ne.

Do vlastních řad

Přejmenovat semináře na přednášky by myslím byla obrovská škoda! Tím, že se nejedná o přednášky pro 140 lidí, je utvořeno prostředí, v němž skutečně lze diskutovat a studenti mají prostor přednášejícího nasměrovat k tomu, co je zajímavá, anebo třeba říci: „Pane doktore, to přeskočte, to už dobře známe z jiných oborů.“

To, že toho studenti nedokáží využívat, je určitě jejich chyba, i když ne tak úplně. V českém školství je totiž člověk od první třídy systematicky veden k pasivitě a tuto pasivitu si člověk přináší i na vysokou školu. Ze svých studií na běžné střední škole v Británii, kde probíhala většina výuky formou dialogu (zdůrazňuji, že ne formou diskuze, která české pedagogy tak děsí), jsem si přinesl určitou představu o tom, jak může taková výuka probíhat. Většina pedagogů byla této interakce schopna a vyhovovala jim mnohem více než klasické přednášení.

Zkoušení modulu IIC formou kazuistik

Příprava na zkoušku formou předem připravených a známých kazuistik byla zajímavá. Donutila mě otevřít zápisky z jednotlivých kurzů zcela jiným způsobem tak, abych se například pídil po tom, u jakých chorob se symptom z kazuistiky vyskytuje nebo jaké laboratorní hodnoty je dobré umět a které mohou zapomenout. Tento systém zkoušení je velmi přínosný a měl by se dále rozvíjet, aby se docílilo jeho maximální efektivity.

Zkoušení z patologie a patofyziologie

Jak jsem se již zmínil, pouze několik desítek studentů úspěšně složilo zkoušku z PaPF ještě v průběhu června a začátku července. Ostatní buď při prvním termínu PaPF neuspěli, nebo neabsolvovali ani jeden termín. Po zářijovém kole zkoušek se ukázalo, že několik desítek studentů (odhadem asi 25-30 % ročníku) muselo kvůli neúspěchu při této zkoušce opakovat či rozkládat 4. ročník. Další studenti kvůli pozdnímu složení zkoušky z PaPF se již nestačili zapsat na 2. část zkoušky formou kazuistik a byli nuceni 4. ročník rozložit.

Zatímco obor patologie má poměrně jasně stanovené požadavky na studenty, obor patofyziologie naopak má velmi vágně uvedeny tyto požadavky, učivo zkoušené tam není vyučováno, požadované znalosti a způsob zkoušení se výrazně liší s jednotlivými examinátoři, zkouška se stává velmi nevyzpytatelnou, a tím i stresující. Pedagogové jsou samozřejmě přesvědčeni, že studenti se během školního roku neučí. Proto by se měl zvýšit počet průběžných písemných testů z patologie během roku.

S pedagogy je jisté shoda v tom, že se na neúspěchu výrazně podílí absence kvalitních českých učebnic. Můj zcela osobní názor je takový, že tento rok se na neúspěchu studentů oproti minulým letem nejvíce podepsala změna v sestavě examinátorů na Ústavu patologie. Podotýkám, že jednotliví examinátoři se neliší pouze požadavky na studenty, ale také svým celkovým vystupováním při zkoušce.

Jak a jaké nároky na studenty klást?

Zkouška z patologie byla vždy tradičně pokládána asi za nejtěžší zkoušku studia na jakékoli lékařské fakultě. Tím, že se na naší fakultě zkouší zároveň s patofyziologií, se však obtížnost celé zkoušky dvojnásobí. Neúspěch v jednom předmětu znamená neúspěch i v druhém předmětu. Student je tak stažen do velmi stresující situace, kdy se po mnoha týdnech či měsících má rozhodnout v jedné zkoušce trvající průměrně 40-60 minut o jeho úspěchu či neúspěchu.

To, jak se studenti vypořádají s touto situací, je samozřejmě velice individuální. Někteří spolužáci si podobné obavy nepřipouštěli, a tím se alespoň částečně stresu zbavili. Další však tuto náročnou situaci nezvládli a třeba se ke zkoušce vůbec nedostavili. Patří tedy oni mezi ty, kteří nemají předpoklady k povolání lékaře? Neměli bychom si naopak u lékařů cenit vlastností jako je zodpovědnost a poctivost?

Pocit zodpovědnosti je totiž často tím, co vystavuje studenta stresu již několik týdnů před zkouškou, a pouze ten, kdo je skutečně poctivý, může mít u zkoušky tu pravou „trému“, která je často začátkem neúspěchu. Nezodpovědný jde ke zkoušce s tím, že se naučí pouze část otázek a jde to „zkusit“, nepoctivý nemusí pocítovat nervozitu a jeho suverénní projev může zmást examinátory.

Problém nechávám otevřený a touto úvahou chci pouze důrazně protestovat proti jakýmkoliv snahám zkoušku z PaPF dále integrovat s jinými předměty a zvyšovat její náročnost. Dále se domnívám, že oddělit zkoušení obou předmětů by dovolilo examinátorům nesnižovat nároky na vědomosti při současném dramatickém snížení stresujícího tlaku na studenty.

Další podstatný přínos rozdělení zkoušky vidíme u jiných předmětů zkušenských v 5. ročníku: je velice přínosné, když zkoušejí dva zkoušející zároveň, aby tak mohla být nastavena přibližně podobná laťka všem studentům, a snížily se tak individuální rozdíly mezi požadavky kladenými různými examinátory. Potřeba sjednotit požadavky a dynamicky měnit výuku v následujícím ročníku podle zkušeností při zkoušce se vynořuje právě u těch nejnáročnějších předmětů v průběhu studia, kterými patologie a v určitém smyslu i patofyziologie jsou. To však není možné, pokud je komise složena z jednoho patologa a patofyziologa.

Jsem si vědom námitky, že tento můj návrh je proti smyslu celého nového curricula. Já se však ptám: otázky ke zkoušení má každý předmět jiné a examinátoři si v době, kdy zkouší druhý examinátor, chodí na oběd! Jedná se tedy o integrovanou zkoušku? Má integrace v tomto případě smysl?

Nemluvíme zde pouze o integraci, abychom se blýskali navenek? Pokud máme zájem na integraci, je možné diskutovat postupné (tzn. vícefázové) zkoušení těchto teoretických předmětů společně s klinickými. A tyto otázky si kladu i v případě celého modulu IIC. Má integrace předmětů smysl, pokud je následná výuka nefunkční? Existuje ze strany vedení fakulty tlak na to, aby bylo naše náročné curriculum uváděno do praxe – a vyžaduje od vedoucích kurzů aktivní přístup v tomto smyslu?

Zhodnocení

Na závěr přidám svoje osobní ohodnocení: Zatímco výuka curricula v prvních dvou letech studia je velmi integrovaná, velmi funkční, a skutečně přínosnější než na jiných fakultách v ČR, výuka ve 3. a 4.ročníku je přesným opakem: špatně integrovaná, z velké části nefunkční a méně přínosná než na jiných fakultách.

Podotýkám, že v tomto názoru jsem poměrně ojedinelý tváří v tvář mým často velmi rozhořčeným kolegům.

Michal Anděl

Odpověď proděkana

Milý kolego,

i kdyby za Vaším názorem stála menšina studentů, či dokonce kdybyste byl sám, který bude mít kritický názor na některé segmenty naší výuky, je moc dobře, že o tom píšete. Věřím, že naše škola je otevřená a že je možné, při dodržení zásad věcnosti, slušnosti a korektnosti mluvit o všem, co se jí týká. A protože Váš příspěvek je slušný a korektní a do značné míry i věcný (píši do značné míry, protože zřejmě s ohledem na korektnost není úplně adresný), je důležité, vhodné i praktické se jím zabývat.

Mně osobně se k Vašemu tématu diskutuje dost snadno. Na fakultě jsem zodpovědný za třetí, tedy klinický cyklus a tam je problémů s výukou tradičně nejméně. Studenti jsou už na dvou třetinách cesty, mnozí z nich dobře připravení, také díky našemu druhému cyklu, který měl být původně jádrem celé reformy výuky.

Moc dobře si pamatuji na tu chvíli, když jsem poprvé mluvil na téma změn na naší škole s tehdejším děkanem prof. Höschlem. Bylo to někdy v triadevadesátém roce, v pondělí večer v CM klubu fakulty, tehdy ještě velmi bohatě a frekventně navštěvovaném, ve smíchovské Portheimce. Stáli jsem trochu v rohu místnosti, vedle knihovny a říkali jsme si, že studenti si pořád stěžují na stejné věci, tedy na věci, na které jsme si stěžovali i my. Často na malý zájem učitelů, na dlouhé prostoje na chodbách či na jednotvárnost výuky. A říkali jsme si, že by se s tím mělo něco udělat. První změna byla při přijímání na fakultu. Byl zaveden dvoukolový systém, s jedinečnou interpretací neznámého textu v kole druhém. V tom si myslím, že je

naše škola stále ještě pionýrská a že se nám díky tomuto přístupu podařilo zachytit řadu opravdu talentovaných studentů.

Před jedenácti roky začala rozsáhlá reforma studia. Mně se moc líbil problémově orientovaný přístup, takový, jaký se používá už dlouho v Maastrichtu, v Sydney či na Harvardu. Pár z nás si snilo, že by se tak mohla odučit celá medicína. Zbytek z tohoto přístupu jsou názvy některých kurzů: Dušnost a bolest na hrudi, Břišní obtíže, Poruchy lokomoce či Otoky. Zejména tam se mělo postupovat od příznaku k jeho patologické a patofyziologické interpretaci a touto cestou se mělo dospět k diagnóze a konečně i k terapii. Výuka tak měla napodobit proces, který je typický pro lékařovu práci: pracovat s příznaky a anamnestickými daty, dávat je do kontextů a interpretovat. V této oblasti mám dojem, že našim původním ideálům mnoho dlužíme.

To, co se v řadě kurzů podařilo, je integrace, tedy výuka v kontextu, a to je myslím velmi dobře. Čím více je však na výuce zúčastněných učitelů, tím větší jsou nároky na koordinaci.

Sám, na základě zkušeností z našeho malého kurzu Endokrinní a metabolické poruchy, mám dojem, že základem organizace výuky je jasný rozvrh, omezený okruh vyučujících, konkrétní vyznačení místa výuky a jasná odpovědnost vyučujícího uvedeného v rozvrhu. Asi tomu ve všech kurzech není a asi není také všem společná představa o tom, jak a kolik zkoušet patologie a patofyziologie. V této oblasti dochází k diskuzím mezi pedagogy někdy i palčivějším, než je Váš příspěvek.

Sám si myslím (a možná, že v tom už nejsem vůbec sám), že s druhým cyklem by se mohlo leccos užitečného změnit. Proto jsem navrhl významné snížení počtu kurzů v modulu IIC do 7 celků: 1. Kardiovaskulární a plicní nemoci, 2. Nemoci gastrointestinálního traktu, ledvin, látkové přeměny a endokrinního systému, 3. Nádorová onemocnění a hematologie, 4. Nervová, sensorická a psychická onemocnění, 5. Traumatologie a intenzivní péče, 6. Poruchy růstu a vývoje plodu a dítěte. 7. Poruchy imunity a autoimunní onemocnění. Po každém z těchto celků by mohla být dílčí zkouška z patologie a patologické fyziologie, jejich součet by mohl dát zkoušku výslednou. V každém celku by byly probrány i příslušné úseky farmakologie, která by pak byla vyzkoušena. Snad se o tomto mém návrhu bude ještě diskutovat, myslím, že některým kolegům profesorům se návrh docela líbil.

To, čeho bychom se neměli vzdát, je závěrečná zkouška modulu IIC s kazuistikou. Právě kazuistiky jsou na některých fakultách, tuším, že zejména v Kanadě a Holandsku, v centru výuky. Přinášejí skutečné konkrétní problémy a měly by pojmout všechny ty důležité. V tom myslím má naše fakulta ještě dluh: kazuistiky z kurzu koordinovaného profesorem Horákem by se měly používat všude tam, kde by to jen šlo: při integračních a klinických konferencích v prvním cyklu, při kurzech i při zkoušení v druhém cyklu, stejně jako při výuce a při zkoušení v cyklu třetím.

To, jestli budeme mít kurzů sedm nebo dvacet, je záležitostí koncepční – stojí za diskuzí i třeba velmi vášnivou. Problém je v tom, že píšete i o technickém provedení – to často souvisí s konkrétními lidmi, konkrétními klinikami či ústavy. Tady si myslím, že je třeba se zamyslet nad tím, jestli náš systém mnoha vyučujících není komplikovaný tak, že znesnadňuje přehlednost i koordinaci. Pak by bylo vhodné systém nějak zjednodušit a výuku kombinovat vždy jen z několika jednotek naší školy.

Sem směřuje má poslední poznámka – do mého (nyní již zcela nepovinného) semináře v pátém ročníku chodí v jednotlivých letech deset až pětadvacet studentů. Pochopitelně, že jim nemohu podat celý přehled vnitřního lékařství a z mnoha důvodů se zaměřuji především na těžké stavy, intenzivní péči, diabetologii, endokrinologii, poruchy výživy. Rozbor nemocného s malabsorpčním syndromem zahrnující řadu příčin od celiakie či intolerance laktózy až po stavy po rozsáhlých resekcích střeva dovedou být výtelem do téměř všech oblastí medicíny. Podobně je to s proteinurií u diabetika či tachykardií u pacienta s hypertyreózou.

Neobyčejně si cením toho, že se na fakultě najde skupina studentů, se kterými se setkávám celý rok. Je mi to mnohem příjemnější, než mít jeden či dva semináře o diabetu a střídát se tak s odborníky v plicních nádorech, tuberkulóze, CHOPN, lymfomech či anemiích. Ti mohou podat skvostný výklad dané úzké problematiky, hůře však naučí medicínskému myšlení. Proto se přimlouvám i zasazuji za semináře s jedním vyučujícím. To už jsme ale hluboko v technickém provedení.

Je dobře, když se mluví i píše o tom, co je na fakultě z hlediska studenta nejdůležitější, totiž o výuce. A jak jsem taky napsal už na začátku - i kdyby za Vaším názorem stála menšina studentů, či dokonce kdybyste byl sám, který bude mít kritický názor na některé segmenty naší výuky, je moc dobře, že jste o tom napsal. I kdyby jen proto, že pár z nás se na věc podívalo Vašima očima.

P. S. Jak jste si všiml, i já se často dívám na výuku na naší fakultě dosti kriticky. To se týká i výuky mého vlastního oboru včetně výuky mé vlastní. Na druhé straně – když si povídám s kolegy, kteří se vracejí ze zahraničních univerzit, najednou se dozvím, že spouště problémů se u nás věnujeme více, že naši studenti mají hlubší i širší znalosti a že jsme na tom vlastně docela dobře. To ovšem vůbec neznamená, že bychom na tom nemohli či neměli být lépe.

GENIUS LOCI

VINOHRADSKÁ NEMOCNICE

SIGMUND FREUD

Pavel Čech *)

Vinohradský genius loci: II. – Vinohradská nemocnice (pokračování)

*) *Kabinet dějin lékařství 3. LF UK*

Již jsme se tu před časem zmiňovali, že ponechání vinohradské okresní nemocnice i po rozdělení Vinohradského okresu na dva samostatné okresy – Vinohradský a Žižkovský – v jejich společném majetku vedlo k ustanovení devítičlenného **kuratoria nad správou nemocnice**, volebného oběma okresními zastupitelstvy na tři roky v poměru zastoupení určeném poměrem daní v roce předcházejícím volbě, čímž pro první volbu v roce 1901 bylo určeno šestičlenné zastoupení Královských Vinohrad a tříčlenné zastoupení Žižkova.

Kuratorium bylo ustaveno a začalo pracovat **23. listopadu 1901** ve složení: **starosta** kuratoria JUDr. **Josef HEROLD** (Královské Vinohrady), **náměstkové starosty** kuratoria stavitel **Alois BUREŠ** (Královské Vinohrady) a **Gustav ŽÁK** (Žižkov), **členové** kuratoria MUDr. **Jaroslav ČMUCHAL** (Královské Vinohrady), arch. **Karel HORÁK** (Královské Vinohrady), JUDr. **Bedřich JAHN** (Královské Vinohrady), MUDr. **František Xaver KOTÝNEK** (Žižkov), stavitel **Richard PRAUS** (Žižkov), stavební rada **Boh. STANĚK** (Královské Vinohrady). V tomto složení pracovalo kuratorium od svého založení **do konce roku 1903**.

O jednotlivých členech kuratoria máme dnes nesterpně mnoho informací; povězte si tedy aspoň to, co víme, abychom si tak učinili jakousi představu, kdo určoval chod vinohradské nemocnice v prvních letech od jejího zrodu:

Starosta kuratoria, vinohradský právník JUDr. **Josef HEROLD**, se narodil 22. října 1850 ve Vršovicích u Prahy (tato obec byla až r. 1885 povýšena na městys, městský znak dostala v roce 1902 a součástí Prahy se spolu s Vinohrady, Žižkovem a dalšími obcemi stala až v roce 1920). V Praze HEROLD vystudoval německé novoměstské piaristické gymnázium, což mu nebránilo v ryze českých projevech (jako kvintán redigoval časopis *Jaré zvěsti*, později zvaný *Vesna*; maturoval 1869 a v témže roce založil ve Vršovicích Čtenářsko-ochotnickou besedu a v r. 1870 Sokol); pak studoval právnickou fakultu (byl přitom členem spolku Všehrd, pokladníkem Akademického čtenářského spolku a spoluzakladatelem Spolku pro vystavění akademického domu); doktorát práv získal r. 1874. Ačkoli zpočátku pomýšlel na habilitaci, začal jako koncipient v advokátní kanceláři v Žatci (tu se zasazoval o zřízení české školy, stal se

jednatelem České besedy a byl jmenován jejím čestným členem); hned r. 1875 však začal pracovat jako koncipient v advokátní kanceláři v rodných Vršovicích, byl zvolen do obecního zastupitelstva, brzy se stal postupně náměstkem starosty a starostou a zasloužil se o povýšení rodné obce na město; r. 1875 byl také zvolen za jednatele klubu Strany svobodomyšlné a za člena jejího výkonného výboru; řečnické nadání ho pasovalo na mluvčího strany a literární zdatnost na autora stranických prohlášení a usnesení); od r. 1876 byl členem vinohradského okresního zastupitelstva, r. 1878 náměstkem starosty a starostou Vršovic, 1878–1895 členem okresní školní rady karlínské; r. 1880 nastoupil do soudní praxe a téhož roku spoluzaložil Matici školskou; po advokátní zkoušce r. 1881 otevřel kancelář na Královských Vinohradech, r. 1882 se tam přestěhoval a byl zvolen do vinohradského městského zastupitelstva, r. 1883 za okresy jílovský a říčanský a r. 1895 za okres karlínský a vinohradský zvolen poslancem do Sněmu království českého (tam se pilně účastnil rozprav ve školské komisi, v komisi pro volební řád, v komisi pro jazykovou rovnoprávnost i v tzv. vyrovnávací komisi, kde zvláště zapůsobila jeho řeč 3. června 1890 při debatě o vyrovnání) a r. 1888 za volební skupinu časlavskou do říšské rady (kde byl předsedou klubu českých poslanců a velmi aktivně vystupoval v rozpočtovém výboru, ve výboru pro domovské právo i ve výboru pro výjimečný stav, přičemž se jako řečník mnohokrát zaskvěl, zvláště pak 30. dubna 1888 projevem proti Gautschovým ordonancím, 14. prosince 1888 příspěvkem k rozpravě o novém branném zákoně ohledně zkoušek, 22. června 1891 řečí proti ministru Schönbornovi nebo v říjnu 1896 řečí proti místodržiteli hraběti Thunovi, jejímž účinkem Thun rezignoval na svůj úřad); v letech 1885–1893 byl členem městské rady, r. 1890 se stal okresním starostou a ředitelem Zemské banky Království českého, od r. 1895 až do rezignace v r. 1901 byl členem zemské školní rady; r. 1896 zvolen do zemského výboru jako přísedící (měl na starosti referát obecních záležitostí, obecního a lesního zákonodárství, záležitostí Zemské banky a Národního divadla, jehož intendantem se stal a v této funkci se staral o jeho výzdobu, mj. také o umístění Schnirchových trig na jeho pylony); založil Národní radu českou (jejím prezidentem byl zvolen 1903). K pěstování česko-francouzských styků založil „*Correspondance tchèque*“. Platil za uznávanou autoritu v oboru veřejného a správního práva a za jednoho z nejproslulejších českých advokátů. R. 1901 byl vyznamenán komturským křížem řádu Františka Josefa a r. 1907 velkokřížem řádu Františka Josefa; více než 40 měst a obcí mu udělilo čestné občanství. Zemřel 4. května 1908 a odpočívá na Vyšehradě v hrobě 14-49.

Náměstek starosty kuratoria za Královské Vinohrady, stavitel a stavební rada **Alois BUREŠ** (1849–1923), byl od r. 1911 do 15. června 1919 starostou Královských Vinohrad a byl prohlášen jejich čestným měšťanem; je pohřben v rondelu v 15. oddělení Vinohradského hřbitova.

Člen kuratoria za Královské Vinohrady MUDr. **Jaroslav ČMUCHAL**, narozený 22. 3. 1857 v Broumově, maturoval 1878 na gymnáziu na Královských Vinohra-

dech, které byly tehdy již prudce rostoucím sídlištěm za Prahou, ale dosud nebyly městem (na ně budou povýšeny až o rok později a městský znak dostanou až za dvanáct let); vystudoval lékařskou fakultu pražské univerzity (promován 18. února 1884, tedy během prvního školního roku české lékařské fakulty, uvedené v činnost r. 1883 – je tak příslušníkem historicky první skupiny doktorů promováných na české lékařské fakultě); od srpna 1884 pracoval jako sekundář II. třídy a od března 1886 jako sekundář I. třídy v pražské všeobecné nemocnici, od dubna 1887 jako asistent psychiatrické kliniky, od dubna do října 1889 jako asistent I. lékařské kliniky a pak jako odborný lékař nemocí vnitřních na Královských Vinohradech (1906). Zemřel 28. prosince 1931.

Člen kuratoria za Královské Vinohrady, předčasně zesnulý arch. **Karel HORÁK**, který navrhl kapli Vinohradského hřbitova, byl horlivým pracovníkem v sokolském hnutí a starostou Sokola na Vinohradech; pohřben je na Olšanských hřbitovech v hrobě (VI-12a-4), autorem jehož výtvarného provedení včetně zajímavé figurální kompozice je sochař Vilém AMORT.

Člen kuratoria za Královské Vinohrady JUDr. **Bedřich JAHN starší**, pravnuk malíře a architekta Jana Quirina JAHNA, narodil se 20. dubna 1846 v Praze; v rodišti vystudoval akademické gymnázium i právnickou fakultu (promován 1870) a r. 1877 otevřel advokátní kancelář; r. 1879 ji přeložil na Královské Vinohrady a tu se aktivně brzy zapojil do veřejného života: vedle toho, že byl členem disciplinární rady v advokátní komoře, stal se také členem městské rady, náměstkem okresního starosty, intendantem Městského divadla, předsedou Záložny vinohradské, místopředsedou Měšťanského pivovaru, předsedou Měšťanské besedy, starostou Hlaholu vinohradského, předsedou Jednoty založen, předsedou Penzijního fondu úředníků (!) záloženských, od r. 1901 pak členem, později místopředsedou a od r. 1916 předsedou správní rady Živnostenské banky; jako její zástupce byl také předsedou Lounského akciového cukrovaru, předsedou Českého plzeňského pivovaru, místopředsedou Akciové továrny na stroje, dříve Novák & Jahn, členem správní rady Elektrotechnické akciové společnosti, dříve Kolben a spol. a členem správní rady Chorvatské zemské banky v Osijeku; byl vyznamenán rytířským řádem Františka Josefa a zlatou záslužnou medailí Královských Vinohrad a jmenován jejich čestným měšťanem. Zemřel 29. dubna 1917, pochován je na Vinohradském hřbitově (hrob 36-1) – stejně jako jeho zeť, primář kožního oddělení vinohradské nemocnice a později přednosta české kožní kliniky prof. František ŠAMBERGER (hrob 54-12).

Člen kuratoria za Žižkov MUDr. **František Xaver KOTÝNEK** se narodil 9. listopadu 1863 v Hulicích u Dolních Kralovic, kde rodiče vlastnili hostinec; později se zakoupili v Křelovicích v hejtmanství Pelhřimovském a přestěhovali se tam; primu a sekundu gymnázia navštěvoval KOTÝNEK v Pelhřimově, od tercie studoval a v roce 1883 maturoval v Chrudimi; téhož roku pak vstoupil na právě otevřenou

českou lékařskou fakultu v Praze a promován tu byl v roce 1899. Pracoval zprvu ve všeobecné nemocnici a od 1890 jako praktický a pokladniční lékař na Žižkově, tehdy již rostoucím, dosud však mimopražským městem; v roce 1898, kdy Žižkov získal městský znak, ale zůstával ještě nadlouho satelitním městem za Prahou, stal se KOTÝNEK městským okresním lékařem pro I. zdravotní obvod (jeho adresa zněla: Žižkov, Rokycanova čp. 660). Byl to veskrze společenský člověk s talentem organizátora; brzy se prosadil jako čelný funkcionář všech významnějších žižkovských spolků – jako jednatel a předseda zábavního výboru Měšťanské besedy, předseda Politického a svobodomyšlného občanského klubu, předseda Spolku pro zbudování pomníku Žižkova na Žižkově, předseda Družstva pro postavení lidového divadla, předseda První všeobecné záložny; náruživý cyklista byl také předsedou Klubu cyklistického „Žižkov“ v Žižkově, předsedou Pražské župy cyklistické a předsedou České ústřední jednoty velocipedistů; navíc se KOTÝNEK stal i starostou okresního zastupitelstva (tento úřad však zakrátko složil v reakci na protest, že jej jako městský lékař zastávat nemůže); a k tomu všemu byl ještě jmenován členem kuratoria pro okresní všeobecnou nemocnici okresů vinohradského a žižkovského; v této funkci potkal svého starého přítele, internistu Erazima VLASÁKA, který – jako předseda Ústřední jednoty českých lékařů, redaktor Věstníku, první ředitel a jeden ze dvou prvních primářů vinohradské nemocnice – veškeré své síly naopak věnoval medicíně, a toto setkání zásadně ovlivnilo další KOTÝNKŮV život: všechny rozmanité společenské funkce složil a nahradil je jinými, vesměs však lékařskými: několik let pak pracoval na založení Podpůrné nemocenské sekce Ústřední jednoty českých lékařů, přispěl k jejímu uvedení v činnost v roce 1904 a od začátku byl jejím pokladníkem; v péči o jmění, které ke konci prvního desetiletí dosáhlo 170 000 korun, osvědčil se natolik, že zanedlouho byl zvolen i za pokladníka Ústřední jednoty českých lékařů, opět k velkému prospěchu této organizace. Po valné hromadě v roce 1908 stanul v čele Ústřední jednoty českých lékařů jako její starosta. Mezitím byl zvolen také za člena představenstva české sekce lékařské komory a stal se hned jejím viceprezidentem. Po založení lékařské župy z politických okresů Karlínského, Vinohradského, Žižkovského a Českobrodského byl zvolen jejím jednatelem a zakrátko předsedou až do odloučení Karlína, Královských Vinohrad a Žižkova a jejich připojení k Pražské župě.

O zbývajících členech kuratoria pohovoříme jindy, podaří-li se nám shromáždit spolehlivé údaje.

Cyril Höschl *)

Význam Sigmunda Freuda v současné medicíně

*) *Psychiatrické centrum Praha*

Jméno Sigmunda Freuda patří k nejčastěji citovaným v souvislosti s pozoruhodnými proměnami moderního myšlení, které mají své zdroje ve střední Evropě na přelomu 19. a 20. století. Roku 1905 uveřejnil Albert Einstein článek o elektrodynamice pohybujících se těles, který se stal známý jako speciální teorie relativity. Reakce široké veřejnosti na Einsteinovu relativitu, které ve skutečnosti téměř nikdo neporozuměl, byla jednou z hlavních složek, které formovaly historii 20. století. Podle Paula Johnsona (*Dějiny dvacátého století, český překl. Jan Čulík, Rozmluvy, Praha 1991*) to byl nůž, který v rukou nic netušícího vědce pomohl odříznout společnost od tradičních kořenů křesťanské víry a morálky. Je pozoruhodné, že tento řez se dostavil v podstatě v téže době jako oficiální uznání učení Sigmunda Freuda.

Freud napsal většinu svých základních prací na přelomu století. Výklad snů vyšel poprvé v nákladu 600 výtisků v roce 1900. Do té doby Freud sváděl o svou psychoanalýzu poměrně neúspěšný boj. Trvalo to celých osm let, než se první vydání Výkladu snů konečně podařilo rozebrat. Teprve hrůzy 1. světové války změnilly situaci. Když příbuzní nešťastníků, kteří se chtěli vyhnout vojenské službě a byli týráni ve vojenských nemocnicích, donutili roku 1920 rakouskou vládu, aby ustanovila vyšetřovací komisi, byl členem této komise také Sigmund Freud. Spor, který jeho jmenování vyvolal, pomohl Freudovi ke světové proslulosti. V roce 1920 se konal 6. mezinárodní psychoanalytický kongres v Haagu. Začala vycházet přepracovaná vydání Freudových psychoanalytických knih a o jejich překlady do jiných jazyků nebyla nouze.

Freudovy myšlenky objevili vzdělanci mimo psychologii či psychiatrii, umělci a literáti. Freud ovlivnil celou evropskou a posléze i americkou kulturu mezi válkami (surrealismus), s Freudem se musela vyrovnat každá další psychologická teorie, Freudovy studie hysterie a lidské sexuality byly přemílány, interpretovány a desinterpretovány nejenom odborníky, ale zejména vzdělanými laiky a kunsthistoriky. Anglický esejist a autor prací o sexuální psychologii Havelock Ellis kdysi k nemalému Mistrovu rozhořčení napsal, že Freud není vědec, ale velký umělec. Johnson cituje názor, že se nakonec ukázalo, že Freudovy terapeutické metody jsou nákladné omyly, které se hodí spíš k utěšování nešťastných než k léčbě nemocných. Říká, že dnes víme, že mnoho základních myšlenek psychoanalýzy postrádá biologické opodstatnění a že byly formulovány před zpřístupněním Mendelových genetických zákonů, před teorií dědičnosti a před objevem vrozených metabolických vad, hormonů a přenosu nervového signálu, což všechno značně umenšuje jejich platnost. Anglický zoolog Sir Peter Medawar napsal, že psychoanalýza je příbuzná mesmerismu a frenologii:

obsahuje ojedinělá zrnka pravdy, ale celkově je to teorie klamná. Na pseudovědeckou podobu psychoanalýzy upozorňuje ve svém díle opakovaně Karl R. Popper, zejména tam, kde se snaží definovat demarkační čáru mezi vědou a pseudovědou, nebo - jinak řečeno - mezi kritickým a dogmatickým myšlením.

Popper byl inspirován právě Einsteinem, který na své slavné vídeňské přednášce v květnu 1919 údajně řekl, že by musel vzdát svou teorii relativity, kdyby se pozorováním nezjistily gravitací dané změny v rudém posuvu světla, které predikoval. Einsteinova přednáška byla Popperovou hvězdnou hodinou. Věda formuluje hypotézy, které je možno testovat. V Popperově terminologii „testovat“ znamená možnost vyvrátit, možnost falzifikovat (falsify). Jestliže někdo např. řekne, že všechny labuť jsou bílé a já mu ukážu černou, tak má dvě možnosti: buď opraví své původní tvrzení, což představuje vědecký přístup, nebo řekne, že černá prostě není labuť, což představuje dogmatický přístup. Popper jej nazývá imunizací hypotézy. Ten, kdo imunizuje své hypotézy proti vyvrácení, může vždycky tvrdit, že má pravdu. Naproti tomu vědec je ten, kdo je schopen a ochoten popsat okolnosti, za kterých by jeho hypotéza měla být odmítnuta.

Psychoanalýza je podle Poppera naopak příkladem pseudovědy. Když jdete k psychoanalytikovi, který vás léčí a vy se cítíte lépe, řekne: „Tak vidíte, jak to funguje, už se cítíte lépe.“ Ale jestliže se cítíte hůře a nechcete už pokračovat v léčbě, řekne: „Teď jste v předpokládaném stadiu odporu, a to ukazuje, že všechno se vyvíjí správným směrem.“ Podobně se také imunizoval marxismus, zůstává neotřesen tím, že historie vyvracela jeden jeho postulát za druhým. Popper rozlišuje mezi počestnou a nepoctivou imunizací.

Poctivá imunizace chrání teorii předpoklady, které samy o sobě mohou být vyvráceny. Když např. newtonovští astronomové tvrdili, že za Uranem musí být ještě nějaká jiná, neznámá planeta, protože by jinak nemohli vysvětlit odchylku od vypočítané dráhy oběžnic, imunizovali tak teorii pohybu kosmických těles. Tato imunizace byla však sama o sobě v podstatě falzifikovatelná. Když se pozorovací možnosti zlepšily, ukázala se být opodstatněnou a přispěla k objevu Neptuna.

Na druhé straně nepoctivá imunizace je ta, která není vyvrátitelná. Podle Poppera nevědecké je všechno, co je nevyvrátitelné. Vinou neustálé imunizace se Freudova teorie měnila částečně v ideologii, která se neustále posouvala jako náboženský systém ve stadiu počátečního utváření. Vnitřní Freudovi kritici typu Karla Gustava Junga byli považováni za heretiky, kdežto vnější kritici za „nevěřící“. Ellisovo zneuctění své vědeckosti Freud např. odsoudil jako „vysoce sublimovanou formu odporu“. Freudovo dílo bylo však mistrné literárně a didakticky. Jeho jazyk a styl byly perfektní a vynesly mu dokonce Goethovu cenu města Frankfurtu za literaturu. Freud byl hlasem nové doby. Byl to padesátiletý prorok, který strávil dlouhý čas na poušti a najednou našel nadšené posluchače mezi zlatou mládeží. Byl na něm pozoruhodný právě jeho kognitivní styl a jeho všudypřítomnost. Zdálo se, že má

nové a zajímavé vysvětlení pro všechno. Johnson píše, že „začátkem 20. let mnoho intelektuálů zjistilo, že vlastně byli Freudovci celá léta, aniž to věděli“.

S odstupem sta let je nepochybné, že Freud, Popper, Einstein, Wittgenstein, Schumpeter a další intelektuálové včetně lingvistů a umělců, často německy hovořící Židé, kteří posléze emigrovali před Hitlerem do anglosaského světa, proměnili 20. století. U Freuda se léčil Gustav Mahler, Freud si dopisoval s Einsteinem, jako ostatně i Popper. **Význam Freudovy psychoanalýzy pro hlubokou proměnu myšlenkových proudů a rozvoj jednotlivých druhů umění ve 20. století je nezpochybnitelný a dnes již neměnný. Jeho hodnocení se však odehrává ve třech poměrně oddělených světech, které spolu v této věci nekomunikují: tím prvním je svět mimo medicínu a mimo psychologii, svět umění, svět společenských věd a filozofie. Tím druhým je svět medicíny a do určité míry také psychologie, a tím třetím je vlastní svět psychoanalýzy, či – jinými slovy – hlubinné psychologie.**

V onom prvním světě, převážně laickém, je Freud chápán jako jeden z největších myslitelů přelomu 19. a 20. století, jehož učení proměnilo nauku o lidské psychice, představovalo psychiatrickou revoluci a ovlivnilo literaturu, hudbu a výtvarné umění 20. století. Obecná znalost Freuda se však v tomto světě redukuje na jakési neurčité povědomí o sexu (libidu), který by měl hrát důležitou roli v rozvoji jedince a být hnací silou (motivací) lidského chování. Až na výjimky je v tomto světě Freud buď ne zcela pochopen nebo desinterpretován.

V onom druhém světě je rozpoznána logická struktura Freudovy teorie a jeho snaha vysvětlit duševní děje v podstatě přírodovědným způsobem, avšak bez metody a nástrojů přírodních věd. Prakticky všechny následné nepsychoanalytické psychologické školy a směry dokáží zužitkovat ať už individuální, tak „kolektivní“ zkušenost psychoanalýzy k extrakci toho, co se s využitím alternativních pohledů a vědeckých metod podařilo buď replikovat, nebo osvětlit. A právě na těchto několik aspektů Freudova významu pro současnou medicínu se zaměří další text.

Třetí svět – svět psychoanalýzy - opanoval poměrně omezený prostor pro individuální psychoterapii vybraných případů a sebezpyt či sebepoznání, které je nezbytnou vstupenkou do observatoře mentálních procesů. Tento třetí svět setrvává buď v heretickém sebezacyklení klasického freudismu, anebo se přeskupuje v různých myšlenkových proudech a variacích reprezentovaných zprvu přímými Freudovými žáky (*C. G. Jung, A. Adler*) a posléze dalšími psychoterapeutickými školami s dynamickým zaměřením.

Žádná velká teorie a žádný velký myšlenkový proud nevznikly jako blesk z čistého nebe, ale vyrostly na ramenou velikanů, kteří stáli před námi. Podobně tomu bylo i s Freudovým konceptem nevědomí, který lze v různých podobách vystopovat daleko před Freuda, ve filozofii k Fichtemu a k německé romantické filozofii, jejímž vyvrcholením je roku 1869 dílo *Philosophie des Unbewussten* (*Eduard von Hartmann*). Freud navázal na slavnou francouzskou neurologickou školu pařížskou

(Jean Martin Charcot) a Nantskou (Hippolyte Marie Bernheim) a snažil se na základě představy, že naše nevědomé děje, ke kterým se nemůžeme vědomou vůlí dostat, přece ovlivňují významně naše jednání¹ a jsou zdrojem (např. v podobě nevyřešených traumat) našich obtíží, najít techniku, kterou by do nevědomí bylo možno proniknout a případně zasáhnout. Psychoanalýza byla vlastně důsledkem Freudova určitého zklamání z hypnózy (Bernheim), jejíž účinnost se v tomto směru ukázala jako velmi omezená, a následkem částečně empirických Freudových hypotéz o jisté permeabilitě rozhraní mezi vědomím a nevědomím, která umožňuje pronikání nevědomých obsahů, byť transformovaných a symbolizovaných, do vědomí formou snů a chybných úkonů jako je přeslechnutí, opomenutí, přerážení apod. Volné asociace na psychoanalytickém gauči nejsou v tomto smyslu ničím jiným, než generováním jakýchsi „chybných úkonů“, které překonají cenzuru onoho rozhraní a umožní obsah nevědomí zpětně dešifrovat a interpretovat. Freud správně rozpoznal, že nevědomí skutečně obsahuje cenný psychologický materiál, správně rozpoznal, že do nevědomí mohou být z vědomí vytěsňovány nepříjemné obsahy a působit tam patoplasticky a že tomuto vytěsnění podléhají především představy o sobě samém. V nevědomí navíc mohou být zabudovány automatismy, jejichž pramen je v hluboké historii živé přírody, tvoří instinktivní a pudovou složku našeho jednání a jsou vlastně jakousi - dnes bychom řekli - fylogenetickou moudrostí.

Máme-li toto Freudovo jasnozřivé rozpoznání hodnotit z hlediska dnešní medicíny, můžeme tak učinit již s armamentáři a na základě poznatků, o kterých Freud nemohl mít ani tušení. Jednou z neurofyzilogických metod, kterými lze existenci nevědomí dokázat, je tzv. zpětné maskování (Backward masking). Dotyčné osobě se exponuje na obrazovce určitý objekt, který se vzápětí překryje neurčitým obrazcem. Je-li interval mezi expozicí a překrytím kratší než 100 milisek, dotyčný si neuvědomuje, že před tím, než spatřil určitý obrazec, něco viděl. Je-li tento interval delší, tak si uvědomí, co zahlédl a uvědomí si, že je to překryto něčím jiným. Ukázalo se, že např. expozice pavouků pacientům s arachnofobií u nich vyvolávají vegetativní reakci (mění kožní odpor) i při maskování kratším než 100 milisek, kdy nedojde k sémantickému uvědomění a dotyčný vůbec neví, že nějakého pavouka viděl. Znamená to, že tedy v našem mozku probíhají rozsáhlé a komplexní děje, které nezávisí na našem sémantickém uvědomění a mohou být částečně „fylogeneticky předprogramovány“. Podobně Freudův pokus interpretovat sny není vzdálen od současné představy role, kterou sny plní. Sny probíhají v páté spánkové fázi (REM), kdy se předpokládá, že probíhá cosi jako „úklid na disku“, při kterém se konsolidují paměťové stopy.

---

¹ Pro Freuda byly příkladem takového vlivu posthypnotické sugesce. Pacientka např. dostala za úkol po probuzení z hypnózy roztáhnout v ordinaci deštník. Když tak – již zcela probuzena – učinila a měla vysvětlit, proč to dělá, měla pohotově jakési irelevantní vysvětlení. Odůvodňujeme-li tedy své chování, pravé motivy nám zůstávají skryty. Ergo, musí existovat nevědomí jako aktivní součást psychiky.

Další, současnou vědou potvrzenou oblastí, kterou Freud rozpracoval, je vztah mezi různými duševními poruchami (deprese, posttraumatická stresová porucha, úzkostné poruchy aj.) a traumatickou zkušeností, ať už v útlém dětství, nebo později v dospělosti. Freudova představa patogenity raných traumat znovu ožívá dnes, kdy se ukazuje, že vleklý stres v dětství (tyrané děti, zneužívané děti, zanedbávané děti), popř. dlouhodobě subdominantní postavení v nepříznivém prostředí, je významným rizikovým faktorem v rozvoji deprese v dospělém věku a že hormonální změny s tímto stresem spojené (zvýšená hladina kortizolu) mohou poškodit mozek morfologicky ve smyslu omezení růstových dějů (košatění a růst synapsí, vznik nových buněk), popř. i neurodegenerace (menší objem hipokampu u nemocných s depresí nebo s posttraumatickou stresovou poruchou). Tyto změny jsou dnes prokazovány jak s využitím neuroendokrinních testů (pozitivní dexametazonový supresní test u deprese, který ukazuje vyšší aktivitu osy hypothalamus – hypofýza – nadledvinky, která je vlastně indikátorem stresu), tak neurovizuálními (volumetrie hipokampu prokazuje morfologické změny *in vivo*). Je tedy nepochybné, že traumatická zkušenost působí patogenně a patoplasticky a že v tom se Freud nemýlil. Rozdíl mezi pohledem dnešní medicíny a pohledem psychoanalytickým na úlohu traumat je v míře nespecifičnosti tohoto vlivu. Zatímco Freud se traumaty z dětství a jejich dešifrováním zabýval kvalitativně, současná medicína jejich vliv nahlíží spíše z hlediska kvantitativního. To však nemění nic na tom, že genetické studie, které sledují interakci mezi zevním prostředím, genetickou vlohou a psychopatologií, dospívají čím dál častěji k závěru, že vztah mezi geny a určitou duševní poruchou se stává významným teprve ve chvíli, kdy do něj započítáme vlivy prostředí. A tam už se ke slovu určitá kvalita těchto vlivů dostává.

Jako příklad si můžeme uvést vztah mezi depresí, traumatickými událostmi a genetickou vlohou. Genetická vloha k depresi je zřejmě formována polymorfismem několika genů. Jedním z nich je gen kódující protein serotoninového transportéru (5HTT), který zajišťuje zpětný příjem serotoninu² ze synaptické štěrbině do neuronu. Osoby s oběma alelami „kratší verze“ 5HTT mají po alespoň čtyřech stresujících životních událostech prodělaných mezi 21.–26. rokem života riziko vzniku deprese 43 %. U osob s oběma alelami delší verze je toto riziko pouze 17 %. Za stresovou událost můžeme považovat smrt blízké osoby, rozvod, ztrátu zaměstnání apod. K těmto nálezům přispívají i výsledky epidemiologických studií, které ukazují, že ztráta rodiče v dětství je významným prediktorem rozvoje deprese v dospělosti.

V souvislosti s významem rané zkušenosti je třeba také zdůraznit Freudův náhled na důležitost dyadických vztahů v rodině, které byly později rozpracovány Jeanem

---

² Serotonin = jeden z přenašečů signálu na nervových spojích (synapsích). Chemicky indolamin. Hraje důležitou roli v rozvoji a léčbě deprese, úzkosti, poruch spánku, změn chuti k jídlu, agrese, sexuálních dysfunkcí aj.

Piagetem a hlavně Freudovou dcerou Annou. Současná medicína sice nezná pojem oidipovský komplex, ale zato proniká hluboce směrem k pochopení zásadního významu, jaký pro rozvoj člověka celoživotně má mateřské péče v nejtělejší dětství. Michael Meaney se spolupracovníky ukázali, že fyzický kontakt matky s dítětem po narození u laboratorního potkana vede ke stimulaci určitého podtypu serotoninového receptoru, který je spřažen se signální dráhou, jež na úrovni buněčného jádra zajišťuje chemickou proměnu promotoru genu pro glukokortikoidní receptor. (Viz též str. 70 - pozn. VNR)

Promotor je ta část genomu, která funguje jako spouštěč exprese (vyjádření) určitého genu, který pak následně produkuje příslušnou bílkovinu (enzym, hormon). Glukokortikoidní receptor je místo, na které se váže stresový hormon kortizol. Plnohodnotný rozvoj tohoto receptoru je nezbytnou podmínkou dostatečné funkčnosti stresových mechanismů a normální adaptace organismu na zátěž. Není vyloučeno, že defekt glukokortikoidních receptorů je na pozadí rozvoje depresivního onemocnění. Dnes se ví, že mateřské chování u potkana několik dní po narození chemicky upraví promotor genu pro tento receptor tak, že je v budoucnu buď více nebo méně vnímavý k dalším podnětům a nervovým růstovým faktorům, takže při nedostatečné mateřské péči se rozvíjí jedinec zranitelný ve smyslu rozvoje beznaděje, deprese, nezájmu, snížení exploratorní aktivity („zvědavosti“), s horším výkonem v bludišti (tedy s horšími kognitivními funkcemi) atd., zatímco při dostatečné mateřské péči (fyzickém kontaktu) je promotor pro glukokortikoidní receptor upraven tak, že je vůči stimulaci růstovými hormony vnímavější, vede k plnému rozvinutí zpětnovazebních odpovědí na stresové hormony a k menšímu riziku rozvoje neurotoxického poškození a deprese.

Další Freudův postulát, vybudovaný na víceméně ojedinělých kazuistických pozorováních, se týká vztahu mezi lékařem a pacientem v psychotherapeutickém, ale i obecně terapeutickém procesu. Tak jako z rozkošatělé transpersonální hlubinné psychologie Karla Gustava Junga zbyly v dnešní medicíně pouze pojmy introvert a extrovert, tak z učení Sigmunda Freuda zůstal v elementární lékařské psychologii pojem *přenos* a *protipřenos*. V psychoanalytickém pojetí přenos znamená nevědomé a nutkavé opakování infantilních přání, tužeb, vztahů vycházejících z libida vůči otci a matce, což se projevuje ve vztahu k terapeutovi. Ve filozofii byl tento výraz užíván Kantem a Fichtem a v psychiatrii od roku 1895 právě Sigmundem Freudem. Jeho první definice se postupně rozmazávala a stala mlhavou. V současné psychotherapeutické literatuře se výraz *přenos* používá stále v širším slova smyslu pro nerealistické opakování jakýchkoliv emočně podbarvených vztahů a zkušeností z pacientovy životní historie do jeho vztahů současných. Nejde tedy jen o události z dětství, ne jen vůči rodičům, ne jen sexuálně podbarvených a ne jen vůči terapeutovi. V psychoanalýze se mluví jednak o přenosu negativním (hostilita nemocného vůči analytikovi, odpor) a přenosu pozitivním (zdánlivě příznivé, i když neuroticky

zvýšeně závislé, pasivní či erotické postoje nemocného vůči analytikovi). Dále se popisuje přenos idealizující u osob, které Freud popisoval jakožto osoby milující narcistickým způsobem, tj. idealizací jiných osob a tedy milující je jako osoby „jaké by měly být“. Takový pacient vidí v analytikovi sílu, moc, moudrost, znalosti, empatii, chápání až do pocitu všemohoucnosti (omnipotence) a vševědoucnosti (omniscience). U takovýchto pacientů bývá obvyčejně vlastní sebehodnocení nízké, jejich nevědomý obraz o sobě je negativní a nedostává se jim úcty k vlastní osobě. Cítí se jako ponížení, slabí, bezmocní. Jsou závislí na někom, koho si vysnili pro jeho zidealizované kvality, které oni sami u sebe postrádají. Upnutí se takového pacienta k zidealizované rodičovské postavě (terapeutovi), má poskytnout stabilitu jeho takto zdeformovanému narcismu.

Freud také popisuje přenos *zrcadlový* u osob s neuspořádanými exhibičními potřebami a u osob, které si udržují svou sebeúctu z obdivu jiných osob. Tak jako vyvíjející se osobnost dítěte potřebuje prožívat obdiv svých rodičů, tak také tito pacienti používají svého terapeuta jako zrcadla, jako potvrzení své vlastní ceny (snaha vzbudit obdiv, pochvalu). Součástí psychoterapeutické profesionality (a lékařské profesionality obecně) je zvládnutí přenosu (pacient vidí v terapeutovi figuru z minulosti anebo idealizovaný objekt) a protipřenosu (terapeut v pacientovi vidí takovou figuru). Brát odpor či lásku pacienta osobně znamená projevit profesionální selhání a nezvládnutí terapeutického vztahu. Na projevovanou náklonnost v rámci přenosu nemůže terapeut jednat komplementárně, neboť nejde o „autentickou“ situaci pacienta. Existence, mechanismy a zvládnání přenosu a protipřenosu jsou mohutným Freudovým odkazem současné medicíny, která často ve vztazích lékař-pacient postupuje i po sto letech neuvěřitelně diletantsky.

Ačkoliv tedy psychoanalýza je v popperovském pojetí ve své podstatě nevědeckou disciplínou a jako taková ovlivnila dějiny 20. století převážně jinde než v medicíně, přesto Freudovo učení znovu ožívá ve světle současných neurofyziologických a psychologických poznatků, zejména v oblasti studia nevědomých dějů v mozku, významu raných traumat a traumat v dospělosti pro rozvoj psychopatie, významu rané zkušenosti a zejména dynamického vztahu s matkou pro rozvoj odolnosti k zátěži nastavené prakticky na celý život, a pro pochopení a zvládnání psychologických aspektů vztahu lékaře a pacienta. Další kapitolou je Freudův význam pro současnou sexuologii, ale ta by vyžadovala samostatnou úvahu. Využití psychoanalýzy v klinické praxi je u nás minimální a pojišťovny ji nehradí. V hlavním psychiatrickém proudu je psychoanalytické pojetí stále zřejmě nejvíc rozšířeno v Argentině. V USA a částečně i v Západní Evropě je psychoanalytická léčba věcí individuální volby a je provozována soukromě.

„150 let od narození Sigmunda Freuda“. Sborník 51/2006. Centrum pro ekonomii a politiku. Praha. Redakčně kráceno

---

EUGENIKA

DOKUMENTY DISENTU

A

OMBUDSMANA

Experimentálna biológia, eugenika – zneužitelnosť

Nedávno sa mi dostala do rúk knižka autorskej dvojice **Catrinny Clay a Michaela Leapmana** „Panská rasa“ (z anglického originálu *Master Race*, Columbus, Praha 1996) a zostal som veľmi zaskočený jej obsahom. Je priam neveriteľné, ako mohlo dôjsť k takému hmatateľnému, historickému excesu na ľudstve a k zneužitiu vedy.

Eugenická teória, ktorá tvrdí, že je možná obroda ľudstva tým, že u celých skupín osôb budú potlačené špatné genetické rysy a zároveň sa zvýši reprodukcia „zdravého plemena“ sa začala rozširovať už v polovici XIX. storočia, jedným z prvých propagátorov sociálneho darvinizmu bol v roku 1883 Francis Galton, ktorý zároveň vynášiel termín „eugenika“. Už v roku 1885 tvrdil francúzsky šľachtic Arthur de Gobineau v Eseji o nerovnosti ľudských plemien (*Essai sur inégalité des races humaines*), že hlavnou hybnou silou v dejinách ľudstva neboli vplyvy prostredia, čiže memy, ale naopak zdedené rasové charakteristiky, teda gény. Podľa neho bola árijská rasa najlepšej fyzickej konštitúcie, a preto ju považoval za nadradenú nad ostatnými. V rasovom kontexte sa potom slovo árijský plne nahradzovalo označením nordický, resp. germánský. Dokonca Hitler píše vo svojom diele „*Mein Kampf*“, že „dejiny veľmi jasne dokazujú, že kedykoľvek sa árijská krv pomiešala s krvou menejcenných rás, výsledkom bol zánik kultúrneho národa“. **V podtexte týchto teórií sa však ukryval antisemitizmus.** Na prelome XIX. a XX. storočia tvorili Židia veľmi silnú komunitu, usadzovali sa predovšetkým vo veľkých mestách a obchodných centrách, venovali sa obchodu, finančníctvu a medicíne. Uzavierali sa v náboženskej komunite, ktorá bola odlišná od kresťanskej, a preto boli terčom útokov. Pomocou dôkazov o genetickej rozdielnosti, nadradenosti a podradnosti následkom tzv. „cefalického indexu“, pri ktorom boli rozhodujúce údaje o šírke a dĺžke lebky. Zdá sa to byť nepochopiteľné, ale viedli sa diskusie, že možno z tvaru lebky odvodiť zločinecké sklony, resp. zločinecký gén. Nemecká spoločnosť pre antropológiu zisťovala rasové zloženie obyvateľstva jednotlivých nemeckých regiónov a zhruba pätnásť miliónov detí muselo vyplniť test.

V roku 1904 založil Galton Národné eugenické laboratórium a Spoločnosť pre eugenickú osvetu, ktorá si zobrala za cieľ sterilizovať duševne chorých a neduživých. Ale aj v USA Rockefellerova nadácia, Nadácia Carnegieho prevádzali rasové selekcie prisťahovalcov do USA. Treba spomenúť, že eutanázia a sterilizácia boli často vydávané za prostriedky, ktorými sa ulavovalo sociálne slabým. Nacistická propaganda považovala eutanáziu za ranu z milosti. Na tzv. vedeckom, badateľskom princípe boli v Nemeckej ríši založené spolky pre utuženie rasy, krok za krokom rástla vlna nacionalizmu a anitisemitizmu. V roku 1912 bola založená spoločnosť Thule, podporovaná vojenskými kruhmi. Z filozofického hľadiska sa rozvíjala rasová teória Haeckela,

bolo to práve na katedre sociálnej antropológie univerzity v Jene, kde Alfréd Ploetz rozšíril výraz „rasová hygiena“. Sterilita a eutanázia boli na programe dňa, viedli sa diskusie o vedeckom očistení sveta od nečistej rasy a v polovici dvadsiatych rokov minulého storočia zaplavili knižnice „vedecké“ traktáty o nadradenosti nordickej rasy, ktorú treba rozvíjať, množiť na úkor ostatných nečistých rás. Rozdeľovanie ľudí podľa rasových typov, tvrdenia, že Kristus nebol Žid, ale nemanželské dieťa rímskeho legionára, že za rozvoj západnej civilizácie i kultúry vďačíme teutónom (árijom), tj. kvalitnejším ľuďom, na ktorých sa dá vystavať nová civilizácia. Túto teóriu plne rozvinul a využil práve fašizmus.

Teóriu eugeniky ako rasovú ideológiu si perfídny spôsobom prisvojila ideológia moci. Ideovým otcom tejto rasistickej teórie bol Heinrich Himmler, ktorý v roku 1943 videl úspešnosť šľachtenia rasy na čistokrvných árijcov práve v tom, že umožní rozšíriť hranice germánskej rasy o päťsto kilometrov ďalej na východ. Podstatou teórie bola snaha rasistického Nemecka urobiť z nordických árijcov vedúcu rasu na základe šľachtenia rasy, čím by boli odstránené „nedostatky“ v génoch. Hitler a Himmler hlásali teóriu konečného riešenia rasovej otázky, a to dvojakým spôsobom. V prvom prípade zbavením sa rasovo nečistých bytostí a zároveň prinútením rasovo čistých jedincov, aby plodili nové potomstvo. Preto na jednej strane zakladali fašisti pre nečistú rasu vyhladzovacie koncentračné tábory a na strane druhej tzv. Lebensborny, v preklade „Pramene života“ – niečo ako pôrodnice a domovy pre rasu vyvolených. Jeden z prvých domovov bol v Steinhoringu a objavila ho americká oslobodzovacia armáda. Domov bol budovaný v štýle bavorských hospodárskych dvorov, na akom vyrastal sám Himmler. Architektúra bola štýlová, jedálny lístok plný kaloricky hodnotných jedál. Deti, ktoré sa tu narodili, patrili predovšetkým nemeckému národu, ich matky a otcovia sa mohli rozhodnúť, že zostanú v anonymite, otcovia boli prevažne vojaci, ktorí padli vo vojne, alebo boli v zajatí a vystopovať ich po oslobodení bolo prakticky nemožné. Vo viacerých prípadoch vyšlo najavo, že v anonymite zostali aj rodičky, pričom mnohým ženám boli deti odobraté a poskytnuté iným, árijskejšie vyzerajúcim Nemkám. Snahou Himmlera a nemeckých biológov, ktorý tejto „veľkolepej“ myšlienke slúžili, bolo vypestovať nové, očistené, dvestomiliónové etnikum.

Medzi prvými ríšskymi zákonmi z roku 1933 nájdeme Zákon o dedičných statkoch, zaručujúcu možnosť získať statok a subvencie pre nemeckých roľníkov s dobrým rasovým profilom. Nakoniec boli ľudia v Nemecku rozdelení na občanov a obyvateľov. Židia sa stali púhymi obyvateľmi Ríše. Nacionálne socialistický zväz nemeckých lekárov (NSDAB), ktorého prvoradou úlohou bolo očistiť profesiu od židovského a komunistického vplyvu, podnecoval diskusie o eutanázii a sterilizácií. V Berlíne, kde židovskí lekári tvorili nadpolovičnú väčšinu, došlo v priebehu roka k silnému preriedeniu. Eugenika sa zavádzala do praxe práce prostredníctvom a za asistencie pronacistických lekárov. Podľa Himmlerovho rozkazu boli tak mnohé deti,

ktoré spĺňali náležitosti podľa „cefalického indexu“, násilne odnímané matkám v Poľsku, v Norsku a následne presídľované, vytrhávané zo svojho rodiska. Himmlerove rasové plány boli úžasné, záviseli pochopiteľne na tom, či Nemecko vyhrá svetovú vojnu. A tak sa stalo, že z tisícky malých príslušníkov panskej rasy narodených z orgií vlasteneckej promiskuity sa stali deti bez domova a identity.

V súvislosti s touto extrémnou a tragickou historickou skutočnosťou sú v súčasnosti ťažko riešiteľné naliehavé problémy chorých rodičiek u rómskeho obyvateľstva. V mnohom by mala pomôcť osveta, nakoľko dochádza k vážnym genetickým chybám novorodencov. Nedávno skupina lekárov čelila obvineniu z rasizmu a neopodstatnenej sterilizácie rómskych rodičiek, ktorým sa opakovane rodili deti s genetickými chybami - zrakovo i mentálne postihnutí novorodenci.

Autor studuje 3. LF UK

Z dokumentu Charty 1977 vydaného 13. 12. 1978

O postavení Cikánů–Romů v Československu

...Charta 77 ukázala, že z hľadiska ľudských práv je čs. právni řád rozporuplný, a to jak v oblasti příslušných zákonných a jiných právních ustanovení, tak v oblasti zákonných záruk; ukázala rovněž, že denní praxe státních a společenských orgánů a institucí často popírá lidská práva, která se čs. stát zavázal respektovat na mezinárodním fóru, ale i občanská práva vyhlášená ústavou a zákony. Tento neutěšený stav nás nezbavuje povinnosti vyslovit kritický názor na takové porušování lidských práv, které souvisí méně s politickými poměry v zemi než např. politická diskriminace nebo trestní postih osob pro projevy jejich přesvědčení. Takové méně politické, a proto i méně zjevné porušování lidských práv vidíme v diskriminaci cikánských spoluobčanů (Romů), o jejichž společenském postavení ... vypracovala skupina signatářů Charty 77 zabývající se problémy menšin první úvahu. Jejím zveřejněním chceme podnítit diskusi a vyvolat zájem o problémy Romů. Chceme zdůraznit, že řešení otázky nevidíme v prosté integraci romského obyvateľstva do společnosti... O tom, zda mají Romové splynout s většinovým obyvateľstvom, přijmout beze zbytku jeho civilizační hodnoty a ztratit svou etnickou entitu, mohou totiž rozhodnout jen oni sami. Tomuto rozhodování je vystaveno romské obyvateľstvo stále a vlastně každý Rom po celý svůj život a je na většinovém obyvateľstvu a orgánech státní moci, aby vytvořily důstojné podmínky pro toto rozhodování...

K tomu také míří závěry úvahy a praktické kroky, jimiž by řešení romské otázky v Československu mohlo započít...

Václav Havel, dr. Ladislav Hejdiánek, mluvčí Charty 77

ÚVAHA

...Postoj veřejnosti kolísá mezi lhostejností a rasismem. Projevy rasismu a segregacionismu se množí a budou se množit. Cikáni-Romové, kteří jsou nejbezpečnější skupinou obyvatelstva v Československu, v obecných představách k obětem nezákonnosti nepatří, to je naopak výsadou „slušných lidí“. Bude-li mlčení o těchto otázkách pokračovat, může dojít k tragickému paradoxu: Cikáni-Romové splynou v obecném povědomí se společenskými zlořády a nakonec je ještě budou represivní orgány chránit před lidmi, kteří budou proti týmž orgánům prosazovat zákonnost a humanitu. A **stará židovská role se dožije reprízy v novém obsazení**. ...

Takzvaná řešení „cikánské otázky“ se převážně omezují na represivní opatření, která mají často ráz celostátních kampaní, o nichž se většinou populace vůbec nedoví. První takovým celostátním opatřením byl „**soupis kočovných a polokočovných osob**“. Byla to razie provedená na základě zákona č. 74 z r. 1958 po celém území Československa ve dnech 3.–6. února 1959...

Do „sopisu kočovných a polokočovných osob“ museli být zapsáni i Romové, kteří měli trvalé bydliště i zaměstnání, pokud údajně posílali manželku či družku žebrot nebo se prostituovat; důkazy o žebrotě či prostituci však směrnice nepožadovaly. Mnozí Romové, kteří měli trvalé bydliště i zaměstnání a kočovný způsob života vůbec neznali, se dostali do „sopisu“ jen prostě proto, že v době mezi 3.-6. únorem náhodou jeli někam vlakem a na nádraží byli zadrženi a označeni za osoby kočovné. Při „sopisu“ jim byl ihned na místě „nabídnut“ byt a byli vyzváni, aby nastoupili do práce „na určeném pracovišti podle plánu pracovního zařazení“...

Dalším opatřením... měl být „**povinný rozptyl**“ neboli „likvidace nežádoucích soustředění cikánského obyvatelstva“... Ustanovení také požadovalo zamezení „nežádoucí migrace cikánského obyvatelstva“...

Školství nebralo donedávna početnou romskou menšinu vůbec na vědomí...

Neúspěšnost romských školáků v českých a slovenských školách se často řeší tím, že jsou přeražováni do zvláštních škol určených pro děti s podprůměrnou inteligencí... Hlavní příčinou neúspěšnosti romských školáků v českých a slovenských školách je to, že neexistují romské školy, které by přirozeně navazovaly na romskou kulturu a rozvíjely ji. Společenská moc naopak dělá všechno pro to, aby romskou kulturu vyhubila a sdělovací prostředky soustavně šíří ve veřejnosti představy, že taková kultura neexistuje...

V romské menšině probíhá proces **sociální dezintegrace**, který nemá v dějinách Romů obdoby. Dokládá jej vzestup počtu Romů odsouzených k trestům odnětí svobody. Příčinou nejsou jen sociální podmínky, v nichž žijí, ani jen urbanizace a uvolnění rodových pospolitostí, které se v prostředí průmyslových center rozpadají, ale hlavně nerovné postavení Romů před zákonem a ve společnosti vůbec.

Tzv. „**specificky cikánská kriminalita**“ je v mnohých případech důsledkem nezaměstnanosti romského dorostu s nedokončeným základním vzděláním. V jiných pří-

padech je důsledkem rychlého biologického a sociálního zrání romské populace.

Nejtruchlivější kapitolou jsou však předpokládaná soudní rozhodnutí o umístění romských dětí v dětských domovech proti vůli rodičů schopných dítě vychovávat.

Zvláště závažná je otázka sterilizace; ta je v lékařsky řádně odůvodněných případech přípustná, někdy snad i nutná, mravně však vždy problematická. Souhlas romských žen ke sterilizaci je získáván ovlivňováním, jehož objektivita není zaručena. V některých obvodech se sterilizace romských žen provádí jako plánovaná administrativní praxe a úspěšnost pracovníků je na interních schůzích hodnocena podle počtu romských žen, jež se jim podařilo k souhlasu se sterilizací přemluvit. Za takových podmínek je objektivnost vyloučena. Mnohdy je k získání sterilizací demagogicky využívána peněžitá odměna. Tak se sterilizace stává jedním z postupů většinové populace proti populaci menšinové...

Subjektivita Romů jako uvědomělé menšiny se koncem 60. let formovala ve Svazu Cikánů-Romů. ... Je příznačné, že tato organizace byla pro „znormalizovanou“ politickou moc nepřijatelná. Svaz... byl v dubnu 1973 donucen ukončit činnost...

*Charta 77 – 1977–1989. Od morální k demokratické revoluci. Dokumentace.
Uspořádal Vilém Prečan. Čs. středisko nezávislé literatury,
Scheinfeld-Schwarzenberg a ARCHA-Bratislava 1990*

Ze souhrnné zprávy o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2005

Provádění sterilizací

V roce 2005 veřejný ochránce práv podrobil svému přezkoumání výsledky šetření ministerstva zdravotnictví a jeho závěry v jednotlivých případech osob, které se na ochránce obrátily se stížností, že byly bez svého souhlasu či na základě vynuceného souhlasu nebo manipulace sterilizovány. Ochránce shledal v těchto případech řadu závažnějších i méně závažných pochybení a odchylek od podmínek, jež stanoví pro přípustnost provedení sexuální sterilizace právní řád ČR.

Svým šetřením dospěl k závěru, že ve všech zkoumaných případech lze shledat **nedostatky v právní kvalitě souhlasu sterilizovaných osob.** Z hlediska právního

spočívá protiprávnost sterilizačních zákroků v tom, že k zákrokům nebyl dán souhlas, který by byl prostý omylu a plně svobodný v souladu s občanským zákoníkem.

Z hlediska zdravotnicko-právního je třeba poukázat na to, že zkoumané případy naplňují pochybnostmi o průběhu procesu řádného informování pacientky, který by jí umožnil na základě podaných informací zralé rozhodnutí. Obě klíčové podmínky přípustnosti sterilizace, tedy žádost o sterilizaci a souhlas s jejím provedením, jsou právními úkony, které jsou bezvadné pouze tehdy, je-li pacient o zákroku řádně informován. K tomu, aby návrh lékaře na provedení sterilizace mohl vyvolat právně nepochybnou reakci pacientky v podobě žádosti o sterilizaci a souhlasu se zákrokem, musí být pacientka informována především o tom, že její zdravotní stav vyžaduje, aby již v budoucnu neotěhotněla, co by případné těhotenství mohlo znamenat, jak je v jejím případě možné těhotenství předejít, jaké výhody a nevýhody skýtá sterilizace a z jakého důvodu je nahlížena lékařem jako nejvhodnější řešení.

K jednání zdravotníků, které zpochybňuje právní kvalitu souhlasu se zákrokem, přistupuje v případě sterilizací Romek před rokem 1990 i **problematické působení sociálních pracovníků/pracovníků**. Docházelo i k přesvědčování Romů, aby omezovali počet svých dětí a přibližovali se tak dobové představě o modelové funkční rodině majoritní společnosti. K nabízeným metodám patřila i sterilizace a jako motivační prvek působila i možnost získat poměrně vysokou dávku sociální péče. Toto působení sociálních pracovníků, ať už je historicky vnímáme jakkoliv, znamená z hlediska právního významně zpochybnění svobody utváření vůle osob, které byly jejich působení vystaveny.

Zároveň je třeba zajistit, aby sdělené informace měla pacientka možnost řádně posoudit, tedy především jí poskytnout dostatečný čas k rozhodnutí, zda poskytne souhlas se zákrokem. S ohledem na svá zjištění veřejný ochránce práv navrhl jako jedno z opatření k nápravě i doplnění návrhu zákona o zdravotní péči tak, že ustanovení § 49 se doplní o větu: „Mezi vyslovením souhlasu podle předchozí věty a podáním informace podle § 48 musí uplynout přiměřená lhůta; tato lhůta nesmí být kratší než 7 dnů.“ Ustanovení § 48 navrhuje ochránce doplnit o větu: „Před provedením sterilizace ze zdravotních důvodů nebo z jiných než zdravotních důvodů je lékař povinen podat pacientovi informaci o povaze výkonu, jeho trvalých následcích a možných rizicích, jakož i alternativních možnostech, jichž je možné namísto sterilizace využít.“

Ochránce dále doporučuje Poslanecké sněmovně, aby zvážila možnost přijetí odškodňovací úpravy pro osoby, které podstoupily sexuální sterilizaci mezi lety 1973 a 1990, za podmínek, které blíže vymezil ve svém Závěrečném stanovisku ve věci sterilizací prováděných v rozporu s právem ze dne 23. 12. 2005 (v plném znění k dispozici na www.ochrance.cz).

**Ze závěrečného stanoviska veřejného ochránce práv
JUDr. O. Motejla ve věci sterilizací prováděných v rozporu
s právem a návrhy opatření k nápravě**

Eugenicky zaměřené sociální systémy

Švédsko

Eugenika byla považována za reálnou možnost vypořádat se s mohutnými změnami v populaci, které nastaly v souvislosti s prudkou industrializací a urbanizací agrárních společností. Institucionální podobu získalo eugenické hnutí ve Švédsku již v roce 1909, kdy vznikla Švédská společnost pro rasovou hygienu. Velmi významné proniknutí eugenických tendencí do praktické politiky podnítila práce Alvy a Gunnara Myrdalových z roku 1934, v níž autoři načrtli ideologii sociálního plánování a reformní eugeniky.

Základní otázkou bylo, jakým způsobem zvýšit tehdy prudce se snižující porodnost cílenou podporou rodin s dětmi. Zároveň však mělo být všem dětem zajištěno, aby vyrůstaly v sociálně zabezpečeném prostředí a přiměřeném blahobytu. Podpora porodnosti proto měla být selektivní, v žádném případě neměla cílit na početné rodiny ze sociálně slabých skupin obyvatelstva. Autoři se zabývali myšlenkou, do jaké míry jsou individuální rozdíly v rámci jedné skupiny obyvatelstva dědičné a do jaké míry jsou podmíněny vnějším okolím. Podle přesvědčení autorů vnější vlivy mohou pouze změnit intenzitu, s jakou se v životě člověka projevují nežádoucí zděděné vlastnosti. Z tohoto přesvědčení plynul logický závěr, že nejlepším řešením je od počátku zamezit tomuto dědičnému přenosu nežádoucích vlastností, které způsobují, že se jimi postižený jedinec stane dříve nebo později břemenem společnosti. Proto autoři navrhuji „korektivní sociální reformu“, jíž by se mělo sterilizací zabránit „životaneschopným jedincům“ v tom, aby šířili své nežádoucí vlastnosti.

Již v průběhu 60. let postupně dochází k odborné kritice eugenické sterilizace a v průběhu 70. let prochází švédská společnost procesem posilování vědomí o právu jednotlivce na sebeurčení a sexuální svobodu. Staré sterilizační předlohy první poloviny 20. století byly nahrazeny úpravou zcela novou, která počítala pouze s dobrovolnou sterilizací jako antikoncepční metodou, vázanou výhradně na informované a svobodné rozhodnutí sterilizované osoby.

Společenská debata spojená s významnou kritikou období eugenické sterilizace se ve Švédsku otevírá teprve v roce 1997. Bouřlivá veřejná debata vyústila v ustanovení vládní vyšetřovací komise. V první řadě měla zmapovat a analyzovat vědecké a politické debaty. Druhým úkolem bylo zjistit, kolik osob, proč a s jakými následky bylo sterilizováno a pak měla komise zpracovat otázku případného odškodnění osob, které byly sterilizovány proti své vůli nebo z podnětu třetí osoby.

V době platnosti sterilizačních zákonů z roku 1934 a 1941 (tedy do roku 1976) bylo ve Švédsku sterilizováno přibližně 63 000 osob. Téměř 80 % pacientů se sterilizací bylo naprosto spokojeno. Negativní reakce byly zaznamenány vesměs u žen, které byly v souvislosti se sterilizací podrobeny donucování a silnému přesvědčování, nebo u žen, které byly bezdětné. Obzvláště v 60. a 70. letech u většiny sterilizací provedených na základě souhlasu sterilizované osoby šlo skutečně o souhlas svobodný.

Nicméně bylo možné rozlišit i onu menšinu případů, v nichž sice formálně souhlas sterilizované osoby dán byl, ale ve skutečnosti byla sterilizace provedena bez souhlasu dotčené osoby: sterilizace byla striktní podmínkou propuštění z nápravného zařízení nebo jiného ústavu nebo byla prováděna během pobytu v ústavu výměnou za uvolnění režimu. Nebyly výjimkou ani případy, kdy byly sterilizace nezletilých či právně nezpůsobilých provedeny i proti vůli zákonného zástupce. Jedním z relativně běžných důvodů pro sterilizaci bylo prohlášení lékaře, že osoba je mentálně opožděná. Skrze zvláštní ustanovení interrupčního zákona z roku 1938 byl tento zákon provázán se sterilizačním zákonem. Provedením sterilizace bylo rovněž podmiňováno vyplacení některých dávek, typicky ve 40. letech podpora v mateřství.

Vládní zadání pro komisi znělo, aby komise navrhla úpravu odškodnění osob, které byly sterilizovány proti své vůli nebo z popudu třetí strany.

Co se týče osob sterilizovaných podle zákona z roku 1934, komise dospěla k závěru, že důvodem, proč tyto osoby byly sterilizovány, byl fakt, že se všeobecně považovaly za neschopné vlastního názoru na důsledky svého souhlasu či důsledek sterilizace jako takové. Tyto sterilizace byly provedeny a priori bez souhlasu poté, kdy žádost podala téměř bez výjimky osoba v úřední pozici. Komise proto navrhla přiznat odškodnění všem těmto osobám.

Co se týče zákona z roku 1941, byla situace poněkud složitější. Z hlediska formálního byl ve většině případů, které komise prozkoumala, v dokumentaci obsažen souhlas či žádost sterilizované osoby. Nicméně s ohledem na již zmíněné okolnosti bylo zřejmé, že tento souhlas nelze považovat v řadě případů za skutečně svobodný.

Komise vymezila čtyři skupiny osob, které měly dostat bez prošetřování bližších okolností odškodnění: 1. osoby nezletilé; 2. vězni a chovanci v ústavech; 3. osoby označené jako duševně nemocné, mentálně opožděné nebo epileptici - v mnoha případech byla sterilizace prezentována jako alternativa institucionální péče a nezřídkou bylo vyhrožováno umístěním do ústavu nebo odebráním dětí; 4. sterilizace byla podmínkou jiného úředního rozhodnutí, jako bylo povolení k sňatku, k interrupci či přiznání sociálních dávek.

Ještě v průběhu prací komise (tedy před dokončením historického zhodnocení) byl přijat odškodňovací zákon, na jehož základě **obdrželo mezi lety 1999–2002 téměř 1 600 postižených odškodnění ve výši 175.000 švédských korun (žádost o odškodnění podalo na 2.100 lidí).**

Švýcarsko

Ve Švýcarsku se zabývala kauzou nedobrovolných sterilizací Národní rada (tedy švýcarský parlament), a to na základě iniciativy poslankyně Margrith von Felten. Dne 5. října 1999 navrhla přijetí právních předpisů, které by umožňovaly odškodnění osob, které byly proti své vůli sterilizovány.

Komise vyjádřila názor, že politické úřady jsou povinny vyvodit z nucených sterilizací důsledky a poskytnout postiženým osobám odškodnění. Vzhledem k tomu, že v době projednávání iniciativy neexistovala jasná právní úprava sterilizací, komise navrhla přijetí nejen zákona, který by umožňoval odškodnění obětí nucené sterilizace, ale i zákona, který by do budoucna upravoval podmínky a přípustnost sterilizace pro všechny skupiny osob (svéprávní a soudní, soudní a nesvéprávní, nesoudní) tak, aby nemohlo docházet k „nedobrovolným“ sterilizacím.

Komise Národní rady pro právní otázky se v první řadě zabývala dosavadním stavem právní úpravy sterilizace. Konstatovala, že na spolkové úrovni nejsou právní aspekty sterilizace výslovně upraveny. Nicméně **možnost mít děti, právo na sexuální život, jakož i právo vzdát se své rozmnožovací schopnosti patří k základním právům a svobodám**. Z toho komise vyvodila závěr, že sterilizační zákrok, který byl zneužit v rozporu s těmito právy a svobodami, představuje porušení rozličných ústavně zaručených základních práv – právo na respektování a ochranu lidské důstojnosti, zákaz diskriminace pro tělesné, mentální nebo psychické postižení, právo na zachování tělesné a duševní integrity. Zároveň představuje taková sterilizace z hlediska trestněprávního těžké ublížení na zdraví.

Lékařsko-etické směrnice pro provádění sterilizací vydala Švýcarská akademie lékařských věd v roce 1981. Směrnice vycházejí z předpokladu, že duševně zdravé, soudné osoby se mohou pro sterilizaci rozhodnout. I osoba s duševním postižením se pro takový zákrok může rozhodnout, pokud je schopna pochopit jeho povahu a důsledky (podmínka soudnosti). Za nepřipustnou je považována sterilizace, pokud je vykonávána na nesoudné osobě. **V červnu 2001 akademie opětovně potvrdila zásadu, že sterilizaci je třeba nahlížet jako „ultima ratio“, jehož provedení vyžaduje výslovného souhlasu dotčené osoby**. Setrvala tedy na stanovisku, že sterilizační zákrok je vyloučen u duševně postižených nesoudných osob.

Komise konstatovala, že eugenická nauka silně ovlivnila na počátku 20. století zejména švýcarskou psychiatrii a sociální vědu. Sterilizace byla prováděna ve většině případů mladým ženám z nízkých sociálních vrstev, u nichž byla předtím většinou diagnostikována nějaká forma duševní poruchy. Mezi těmito diagnózami lze ovšem nezřídka číst nálezy jako „vrozená charakterová slabost“, „slabomyslnost“ nebo „nedostatečná inteligence“. Zcela běžně byla jako kritéria přípustnosti sterilizace přijímána mimomanželská těhotenství a promiskuita, nebo neschopnost ženy vést domácnost (s „logickým“ odůvodněním, že jelikož pouze „duševně abnormální“

žena není schopna vést domácnost, neschopnost vést domácnost ukazuje na duševní poruchu, která odůvodňuje sterilizaci). Průzkumy prokazují, že mnoho osob bylo sice sterilizováno se souhlasem, ovšem tento souhlas nelze v žádném případě nahlížet jako dobrovolný. Důležitým nátlakovým prostředkem, který byl k vynucení souhlasu se sterilizačním zákrokem využíván, byla hrozba zákazem sňatku nebo umístěním v ústavu či nepropuštěním z ústavu.

Komise se vzhledem k historickým okolnostem a ke stávajícímu právnímu stavu shodla na nutnosti přijmout spolkovou komplexní úpravu sterilizací. Kromě toho navrhla odškodnění osob nedobrovolně sterilizovaných.

Odškodňovací úpravu však parlament přijmout odmítl. Základními argumenty proti přijetí byly pochybnosti o správnosti nahlížení minulosti současnými měřítky, pochybnosti o možnosti vztahovat na minulý stav právní úpravy (či spíše neúpravy) dnešní představy o právu, byly vyslovovány obavy ze selektivního přístupu k obětem a pochybnosti o praktické možnosti zjistit zpětně skutkové okolnosti jednotlivých případů.

Eugenické hnutí v Československu

Motivaci českých snah o zlepšení a ozdravení lidu v počátku 20. století je třeba spatřovat, podobně jako jinde v Evropě a ve Spojených státech, ve velmi silně pocítované hrozbě civilizační krize, mající za následek degeneraci nejen jednotlivců, nýbrž i celých populačních celků. **Domnělé zhoršení kvality populace mělo v českém kontextu ještě jeden důležitý aspekt, a to předpokládané následky i na poměry kvantitativní. Česká eugenika se jim musela věnovat na pozadí národně emancipačních snah** (ve smyslu emancipace českého národa jako národa politického), neboť to byly právě kvantitativní poměry zhuťněné do proměnlivého mocenského paradigmatu menšina-většina, jež v českých zemích až do roku 1918 úzce souvisely se zachováním národa na daném území jako svébytného celku.

Jako důkaz domnělé degenerace a zároveň i jako zdůvodnění jejích příčin byla v této době klíčová role přisouzena fenoménu dědičnosti. Přitom se jako nejnaléhavější, a to nejen z pohledu lékařů, jevil problém heredity patologické. V této souvislosti je třeba jmenovat jednu z prvních snah definovat místo pro úvahy o ovlivňování nežádoucí patologické heredity ve sféře veřejného zdravotnictví. Ladislav Haškovec, významný neurolog a čelný představitel českého eugenického hnutí, v roce 1912 píše: „*Jest otázka, nasbírala-li věda lékařská tolik spolehlivých fakt, aby z nich určité zákony patologické heredity stanoveny býti mohly. Je-li takových zákonů, jest otázka další, jaké z nich člověčenstvo má si vzíti poučení a jak jich po případě veřejně zdravotnictví pro blaho lidstva využití může a má. Možno-li před neduživostí vlivem dědičným vzniklou lidstvo chrániti a jaká úloha veřejnému zdravotnictví připadá. Na tyto otázky právem čeká dnes lidstvo odpovědi.*“ Ladislav Haškovec je autorem

i prvních návrhů na zavedení praktických opatření, jež měla zabránit následkům onoho předpovídaného „zrůdnění“ české populace ve 20. století, v podobě tzv. „eugenické sňatkové revize“, jejímž obsahem byla povinná předsňatková zdravotní kontrola s případnou možností záповědi sňatku.

Roku 1914 pak průkopník české genetiky Artur Brožek uveřejňuje souhrnný náčrt myšlenek americké eugeniky pod názvem „Zušlechtění lidstva“. Právě Brožkův případ ukazuje, jak mohla i v českých zemích, ostatně jako jinde v Evropě, působit zejména různá praktická opatření eugenicko-profylaktického charakteru. I u nás tak byl právě s ohledem na celkovou kvalitu populace přisuzován velký význam péči o rodinu, především pak sňatečnosti a plození potomstva. A především v tomto ohledu je zajímavá široká **shoda tehdejších představitelů veřejného zdravotnictví o potřebě zásahu státu a jeho institucí zejména v regulaci vstupu v manželství a zakládání rodiny**. Brožek po americkém vzoru již roku 1912 požadoval ta nejtvrďší „opatření, jimiž by mohl stát a společnost vůbec zakročiti všude tam, kde by se ozdravení lidu snad stavěla sebeláaska jednotlivců chorých a degenerovaných, neboť má-li společnost právo trestati své členy smrtí, má zajisté i právo k tomu, aby členy, kteří jsou chorou částí jeho těla, buď isolovala po dobu, v níž trvá jejich schopnost rozplemeňovací, anebo aby zakázala sňatky vrozeně chorých, jako šílených, idiotů, povinné prohlídky snoubenců lékařem, státem placeným, anebo aby zavedla státní genealogické matriky a jiná eugenická opatření tohoto druhu. Kde by pak i tato opatření nepostačovala, měla by zajisté i právo k docílení umělé neplodnosti, na kterou již například v některých státech amerických došlo.“

2. května 1915 byla založena **Česká eugenická společnost**. Její vznik urychlil a institucionálně zajistil v období let 1915–1918 tříbení teoretických východisek české eugeniky a formování programu na „potom“, tedy na dobu po skončení první světové války. Tento proces vyvrcholil v nastínění praktických opatření, stanovení jejich pořadí, načasování a institucionální zajištění. České eugenické výzkumnictví mělo být realizováno ve třech fázích: fázi explorační (eugenická statistika, lékařská genealogie, lékařské vyšetření, experiment, sbírání dat v ústavech soudního lékařství, léčebných a pečovatelských ústavech, káznících a věznicích a rozklad národa do dědičných linií), fázi analytické (vyhodnocení dat a vytvoření zdravotních matrik) a fázi exekutivní (propaganda, eugenické poradenství a opatření legislativního charakteru včetně eugenické sňatkové revize, profylaxe, azylace a zneplodnění).

Z toho je zřejmé, že české eugenické hnutí se zabývalo i otázkou sterilizace jako praktickým opatřením. Přitom od počátku byla vážena trojí indikace sterilizace: sociální, eugenická a fiskální. Sterilizace ze sociálních důvodů byla chápána jako opatření, které „vysvobozuje“ rodinu od dalšího nekontrolovatelného rozšiřování počtu dětí za hranici schopnosti uživit je. Eugenická indikace cílila naproti tomu k zabránění přenosu „negativních“ vloh na další pokolení. Největší riziko pak

představovali pro eugeniky „slabomyslní“ a „choromyslní“, protože „méněcenní plodí méněcenné potomstvo a mají také průměrně méně schopností o své potomstvo se řádně postarat.“ Sociální zatížení plynoucí z mentálního nebo duševního deficitu tak rozšiřovalo požadavek sterilizovat i z důvodů sociálních. Důvody eugenické indikace měly svůj pramen v premise, „...že v zemích s vysokou civilizační úrovní se rozmnožují poměrně více méněcenné složky obyvatelstva než průměrně a nadprůměrně nadané vrstvy. ... Nebezpečí zhoršení kvality populace však není dokumentováno jen relativně více stoupajícím počtem osob defektních, nýbrž i jejich větší plodností.“

Snahy o legislativní zakotvení sterilizace po vydání německého sterilizačního zákona nabraly i v Československu na intenzitě. Dne 24. února 1934 byla problematika degenerativních vlivů na stav obyvatelstva předmětem prvního diskusního večera Národní rady československé. Vypracováním osnovy čl. sterilizační legislativy byl pověřen Ústav pro národní eugeniku. Užší výbor eugenického ústavu pak vypracoval memorandum obsahující směrnice pro zákonnou úpravu sterilizace a 21. března 1937 bylo rozhodnuto o jeho zveřejnění. Na vyžádání bylo ministerstvu zdravotnictví zasláno memorandum čs. eugenické společnosti:

„1. Sterilizace umělým lékařským zákrokem je dovolena jenom z důvodů eugenických, t.j. u osob, u nichž je nebezpečí, že budou mít potomstvo stížené vážnými dědičnými nemocemi nebo defekty. 2. V každém jednotlivém případě by bylo provedení sterilizace vázáno a) na svolení osoby, u níž má být zákrok proveden (nebo v případě nesvéprávnosti na svolení zákonných zástupců a úřadů poručenských), b) na rozhodnutí zvláštní komise složené z odborníků lékařsko–eugenických a právních.“

Pokud jde o právo navrhovat provedení sterilizace, doporučuje memorandum:

„Možnost podání sterilizačního návrhu by měla především osoba, trpící dědičnou vadou neb chorobou; v druhé řadě také by bylo třeba upravit v tomto směru kompetenci úředních institucí, které přicházejí s osobami tohoto druhu do styku (institute poručnické, zdravotní a sociální). Od těchto míst by mohl vyjít podnět k zahájení tohoto jednání, ovšem vždy za souhlasu osob samých nebo jejich zákonných zástupců.“

K podrobnějším legislativním pracím však v důsledku nastávajících politických událostí již nedošlo a válečná zkušenost v kombinaci s poválečným politickým vývojem uvrhla československé eugenické hnutí oficiálně do zapomnění.

Eugenické úvahy v sociální praxi před rokem 1989

Jakkoliv ambiciózní eugenické programy upadly po druhé světové válce v zapomnění, reminiscence na snahy ovlivňovat sociální realitu řízeným ovlivňováním reprodukčního chování vybraných skupin v myšlení přetrvávalo.

Značně znepokojivé je především to, že motiv zajištění „kvalitnější populace“ je ve zprávách národních výborů častější než motiv zlepšit aktuální sociální situaci dané rodiny. V této souvislosti je třeba rovněž poukázat na vyhlášku č. 152/1988 Sb., resp. na metodické pokyny, které jí předcházely:

„Občanům, kteří se podrobili lékařskému zákroku podle zvláštních předpisů v zájmu zdravé populace a k překonání nepříznivých životních poměrů rodiny, může poskytnout okresní národní výbor jednorázový peněžitý příspěvek nebo i věcnou dávku podle § 31 odst. 4 této vyhlášky, a to do jednoho roku po provedení lékařského zákroku.“

Vyplacení příspěvku tedy bylo vázáno nikoliv na sociální událost jako takovou (nepříznivé životní poměry rodiny), ale na to, že sterilizační zákrok byl podstoupen zároveň v **zájmu zdravé populace**. Eugenické hledisko tedy bylo významným motivem pro konstrukci jedné z dávek sociální péče a nikdy v průběhu všech snah o vyšetřování sterilizací Romů na tento aspekt státní orgány nereagovaly.

Mezi těmito úvahami sociální sféry v předlistopadovém Československu a jimi vedenou praxí a praxí švýcarskou a švédskou je proto možné pode názoru veřejného ochránce práv vést paralelu.

Právě pro svou obecnost, paušálnost nerozlišování jsou snahy sociální sféry opatřeními v oblasti lidské reprodukce zlepšit stav lidského rodu vždy náchylné ke zneužití, fatálním omylům a nehumánnosti. Z tohoto důvodu je třeba je zásadně odmítnout.

Posláním sociální práce je nabízet individuální řešení nepříznivých sociálních poměrů jednotlivců, nikoliv eugenickým výběrem „šlechtit“ lidský rod. Tyto snahy mohou být a patrně dodnes jsou, velmi lákavé, ale historické zkušenosti jasně varují, že vždy vedou spíše k tragédiím.

Chceme-li proto s plnou otevřeností pohlížet na praxi sociální sféry před rokem 1989, musíme vždy brát v úvahu, že nabídka sterilizace Romům v individuálních případech mohla být podle okolností motivována nejen úvahou o tom, že by to bylo nejlepší opatření k řešení individuální sociální situace, ale že by to byl rovněž vhodný prostředek sledující eugenický cíl. Z tohoto hlediska získává případný nátlak sociálních pracovníků další rozměr, který však padá nikoliv ani tak na jejich hlavy, ale je daleko spíše přičitatelný státu, ústředním úrovním státních orgánů, které zmínky o kontracepčních metodách jako opatřeních eugenických bez jasného vymezení vypustily do světa a jejich aplikaci ponechaly za nečinného přihlížení „lidové tvořivosti“.

DĚTI

VÝCHOVA

OHROŽENÍ

Jaroslav Šturma z Dětského centra Paprsek tvrdí:

Jesle budujeme pro rodiče, ne pro děti

Na loňské konferenci k poctě Zdeňka Matějčka jsem slyšela vaši přednášku Dítě a jesle. Tehdy jste mimo jiné řekl, že rodinná politika státu je v současnosti nevyhovující. Jaké výhrady k ní máte?

Shodneme-li se na tom, že základem společnosti je funkční rodina, pak právě z respektu k tomuto faktu by státní politika měla vycházet. A proč bychom nemohli mít alternativní formy? Je to proto, že opakovaná zkušenost lidstva, navíc prohloubená a ověřená masovými experimenty v dobách totality, s kolektivní výchovou, jednoznačně prokazuje, že chceme-li vychovat zdravého, harmonického, vyrovnaného člověka, pak není lepší alternativy, nežli mu dát možnost, aby od malička vyrůstal v zázemí své rodiny. Právě vzpomenuť prof. Matějček to jako jeden z prvních prokázal srovnáním dětí, které vyrůstaly v rodině a mimo ni. Od té doby výzkumy ovšem pokročily a ukázalo se, že podmínky pro to, aby se děti náležitě vyvíjely, jsou i v rodině rozličné. Podstatné je, aby ve formativním období minimálně prvních tří let života mělo dítě příležitost být nejprve jenom s jedinou klíčovou osobou a potom s úzkým okruhem osob rodinného zázemí. Právě ve vztahu k této jedné klíčové osobě se naplňuje lidský potenciál. Člověk je sociální tvor, jak říkal už Aristoteles. Člověk je člověkem už od okamžiku početí, ale je nutné, aby se toto lidství naplňovalo skrze kontakt s lidmi, aby se dítě mohlo rozvíjet tváří v tvář té blízké osobě, kterou také vnímá všemi smysly.

V souvislosti s tím jste mluvil o tom, že děti patří k mláďatům „nošencům“. Můžete říci, jak mláďata dělíte?

Na nošence a další, např. hnízdily, třeba vlaštovky, kdy mláďata sedí v hníždě a rodiče se starají, „pracují“ mimo ně, aby pro ně sehnali pokrm.

A co ten pojem nošenec?

Evoluční psychologické nebo biologické výzkumy, etologická srovnání ukazují, že člověk je sice vrcholem, pánem tvorstva, ale není vytržen z vývojové řady; u vyšších savců a přírodních národů je úzké sepětí mláďate s matkou podmínkou přežití, protože děti na rozdíl od jiných mláďat jsou méně soběstačná. Lidská mláďata jsou z psychologického hlediska nezralá pro život. A tu nezralost, nepřítomnost schopností, má ve vnějším světě doplňovat ochranné prostředí ze strany matky. Proto u vyšších

savců a u přírodních národů matky nosí dítě na svém těle, a proto se dnes všeobecně po porodu pokládá novorozenec mamince na tělo, aby ona cítila je a ono cítilo ji. Tak se rozběhne jedinečná výměna podnětů, která už od početí v matčině těle a potom po narození postupně vytváří pevné pouto mezi dítětem a klíčovou osobou, kterou bývá obvykle matka. Tomuto poutu říkáme přilnutí a jeho charakter má podstatný a důležitý význam pro vývoj dítěte. Kde je toto přilnutí pevné a vyrovnané, srdečné a vřelé, nastává základní důvěra ve svět a dítě odvážně navazuje kontakty s dalšími lidmi. Už dříve ve výzkumech, které měly za časů socialismu prokázat užitečnost jeslí, se i přes záměr zadavatelů ukazovalo, že děti trávící významnou část času v jeslích jsou častěji nemocné, méně odolné, emočně méně stálé, labilní, bázlivější. V novější době se tyto výzkumy ještě prohloubily. Víme, že takové předčasné vydání do prostředí mimo rodinu oslabuje kontinuitu vytváření jedinečného přilnutí. Ideálního cíle, bezpečného pevného přilnutí, se daří dosáhnout u dvou třetin či tří čtvrtin dětí, ovšem existují také děti, které toto přilnutí nemají spojeno s pocitem bezpečí, ale s pocitem úzkosti, nejistoty. A takových dětí nacházíme víc právě mezi dětmi jeslovými. Z toho se dá usuzovat, že rodiče, kteří nejsou s to utvořit bezpečné prostředí, spíše dopustí, aby dítě šlo mimo rodinu, anebo také že předčasný pobyt v kolektivním zařízení kvalitu přilnutí vlastně oslabuje. Až kolem třetího roku se dítě z bezpečí svazku jakoby uvolňuje a dospívá do stadia, kdy je obohacením socializace mimo rámec rodiny. Z tohoto hlediska je mateřská škola pro dítě přínosem. Ale jesle ne, ty budujeme pro rodiče, a ne proto, že by je děti potřebovaly.

Jesle přece vznikaly v 19. století pro zaměstnané matky.

Ano, jesle jsou od samého začátku typickým sociálně pediatrickým zařízením, pomoc pro děti v tísní, v nouzi. První jesle v Paříži roku 1844 založil tamní farář pro děti, které zůstávaly bez pomoci samy doma, často přicházely k úrazu, když za průmyslové revoluce maminky musely ke strojům; žena měla větší cenu jako námezdní pracovní síla. Pan farář se jejich dětí ujal, aby měly dohled, byly v teple a dostaly najíst, čili to byla nedokonalá náhrada a nikdy to nebylo jinak: každý režim, který člověka redukoval na pracovní sílu, měl tendenci vytvářet z maminek tu zdvojnásobenou náhradu pracovních sil. Proto nepřekvapuje, že největší počet míst v jeslích měly všechny totalitní režimy, to znamená Bismarckovo i Hitlerovo Německo a NDR. Je typickým znakem totalitarismu, který hledí na vyšší potřeby kolektivu, státu, že potřeby jedince oslabuje a úplně už opomíjí potřeby jedince slabého, kterého by měl nejvíce chránit.

Navíc se taková zařízení využívají i k ideologickému působení.

Samozřejmě. A to proto, že v totalitních systémech je rodina vždycky podezřelým místem, jako soukromý ostrov deviance, kde se nedá špiclovat, zda si lidé nepovídají něco jiného, než se učí ve škole. Většinou to souviselo se záměrným oslabováním vlivu rodiny a následky bohužel zažíváme dodnes.

Jaký je současný stav? Zdá se, že u nás jesle téměř mizí.

Ony mizí spíš z pragmatických a tržních důvodů, ale na druhé straně se po nich zase volá. Myslím, že by cílená a moudrá rodinná politika měla vytvářet alternativní možnosti. Jsem rozhodně dalek být proti tomu, aby se žena rozhodla, že je pro ni v danou chvíli důležitější to nebo ono místo. Ale jde o to, aby jít do práce a dát dítě do kolektivního zařízení nebylo jedinou vynucenou možností a aby ti, kteří se rozhodnou být rodiči na plný úvazek, nebyli znevýhodněni, nebyli trestáni, ale měli takové podmínky, aby jim to bylo usnadněno.

Myslíte finančně usnadněno?

Ano. Jsem hluboce přesvědčen, že děti nejsou žádný luxus, že jsou nezbytností, chceme-li uvažovat o budoucnosti lidstva, a že řádná péče o děti je rovna společensky potřebné práci a že by tak měla být hodnocena.

Jak pohlížíte na to, když doma zůstane otec a do práce jde matka?

Z hlediska psychologie je jasné, že možnost vytvořit přílnutí není vázáno na rod rodiče. Je vázáno na druh – na člověka jako druh – a tuto schopnost mají stejně tak muži jako ženy. Maminka má výhodu, že má devítiměsíční náskok těhotenství, kdy se s dítětem sžívá. Muž je také schopen dát dítěti péči a být oporou při vytváření vztahu. Také to ale mohou být dvě ženy nebo dva muži, i když to, že příroda dala každému otce a matku, má jakýsi hluboký smysl. Dítě potřebuje lásku mateřského typu, bezpodmínečnou – *moje dítě je nejkrásnější, nejchytřejší, lásku si zaslouží, protože je to moje dítě*. Láska otcovská zase dává najevo *mám tě rád, ale tvá hodnota je nejenom v tom, že jsi, ale i v tom, co dokážeš, a tak se snaž*. To je láska podmíněčná. Dítě by mělo zažít to prvotní – být přijato, jaké je (to potřebuje každý), a kromě toho také zakoušet i ocenění, uznání nebo nesouhlas za to, jak se chová, co dělá.

Zmínil jste se, že děti mohou vychovávat třeba dva muži nebo dvě ženy. Mínil jste tím homosexuály?

Ano, ale ne nutně, může to být také maminka s dospělou dcerou nebo podobně. V zásadě je důležité, aby někdo měl dítě rád a staral se o něj. Když jsou dva, je to prima, ale je žádoucí, aby dítě mělo otce a matku. Tak se učí na jedné straně identifikovat se s rodičem stejného pohlaví a stejného rodu – když je to kluk, chce být jako tatínek, ale na druhou stranu poznává, jak pořádný muž jedná se ženami, jak tatínek jedná s maminkou. A to je báječná škola života.

Tu roli mohou také plnit třeba náhradní rodiče, prarodiče?

Rodina je o to silnější, o co je víc zakořeněna do širšího zázemí, nakolik se v dobrem angažují prarodiče, tetičky, strýčkové. V dnešní atomizované společnosti to často není, a to právě rodinu oslabuje. Samozřejmě podpora rodiny, solidarita, je velmi důležitá a žádoucí. Pokud dítě zůstane samo bez klíčové osoby, pak samozřejmě není lepšího řešení než co nejdříve zajistit náhradní rodiče. Dnes se objevuje stále víc lidí – na dvacet procent párů, které nemohou mít děti, ale chtějí je; k dospělosti

patří potřeba rodičovství, touha předat někomu to, co umím, o někoho se starat. Je tu i nemálo dětí, které takovou péči potřebují. Jenomže náhradní rodiče přijímají roli toho, kdo vytváří přílnutí, ale zároveň do vztahu musí přijmout i to, co to dítě určovalo, zdědilo po rodičích, co nese až dosud. Není to vždycky snadné.

Jak se na to dívá stát? Podporuje pěstounskou péči? Nebo preferuje spíše domovy? Často slyšíme stížnosti na úřednice sociální péče.

V poslední době mám k té problematice pracovní blízko a moje zkušenost je taková, že se opravdu intenzivně pracuje na tom, aby ze zástupu lidí, kteří by si chtěli dítě osvojit, byli vybráni ti opravdu dobří a na druhé straně aby dítěti, které ne svou vinou přijde o rodičovskou péči, tu rodinu nabídli. Většinu dětí, které zůstávají v kojeneckých ústavech a dětských domovech, se ale nedaří do osvojení nebo pěstounské péče dostat. Je tam nadstandardně dětí romských a krom toho spousta dětí, které jsou zdravotně postižené.

Říkal jste, že k přirozeným lidským pocitům patří touha po dětech. Čím si potom vysvětlujete nízkou porodnost?

Tím, že vzrůstají současně i tlaky společnosti, které posilují jiné motivy a jiná rozhodnutí; mladí lidé touží třeba cestovat nebo si něco pořídit. Materiální komfort společnosti vede páry k úvahám, že nejprve potřebují byt, chatu, auto a teprve pak někdy dítě – a ono už to potom třeba není možné. Samozřejmě jsou i lidé, kteří přínos pro společnost vidí v něčem jiném, kteří tvořivost a touhy projevují v kariéře, tím, že vytvářejí jiné hodnoty - umělecké, vědecké, podnikatelské. To jsou alternativní formy rodičovství, čemuž dnešní doba nahrává.

Třetina dětí se u nás rodí mimo manželství. Je to na jejich úkor?

Zcela jistě a bezpečně víme, že vztahy, které nemají ráz manželství, jsou křehčí, nestálější a že dítěti, které se narodí mimo manželství, hrozí, že nebude mít stálou přítomnost otce a matky. Tím už je vyjádřeno, že to není z hlediska zájmu dítěte žádoucí forma soužití.

Nicméně se zdá, že k tomu společnost směřuje.

Ono je to spojeno s otázkami rodinné politiky, protože se často stává, že neúplné rodiny – samoživitelé nebo samoživitelky, které se stanou sociálními případy - mají větší šanci domoci se různých podpor, kdežto u normální rodiny se bere jako samozřejmost, že plní své úkoly, i když je finančně na tom hůř než rodina neúplná.

Takže - co by měl dělat stát lépe?

Stát by měl v rodinné politice dávat najevo, že péče o děti a rodinu je prestižním úkolem, kterého si všímá a který oceňuje, pro který se také ve společnosti vytvářejí podle možnosti vhodné materiální podmínky. Nejde o to uplatit lidi něčím, co má dočasné účinky, že zvýšíme tu nebo onu dávku, ale jde o postoj, hodnoty. Uvědomit si, že ten, kdo se stará o děti, dělá něco pro nás všechny a že nás neobtěžuje: když třeba ráno jede maminka s kočárkem tramvají, někteří lidé si říkají, *co se nám tady*

cpe, zrovna když my jedeme do práce, vždyť se celé dny jen fláká... Maminkám by se mělo pomáhat – vytvářet i vhodné podmínky pro to, aby měly kontakt se svým dosavadním nebo budoucím zaměstnáním, aby tu byla nabídka kurzů, doplňování kvalifikace, v tom dobře plní úlohu mateřská centra, kde se mohou maminky setkávat a kde jsou pro ně i různé programy. Prostě by se mělo dát rodičovství ve společnosti náležité místo a vyjádřit a ocenit tak tu hodnotu, jakou to pro nás všechny má.

Většina z nás se do rodiny rodí, v rodině, ať už jako děti či jako dospělí, prožijeme většinu života, a není nad to, můžeme-li se, doprovázeni našimi blízkými, na konci našeho pozemského času se světem v rodině i rozloučit. K tomu ovšem je třeba, aby rodina žila a naplňovala svou funkci. Je to v sebezáchovném zájmu každého z nás a celé společnosti.

Marie Fleissigová

Cyril Höschl *)

Jak maminky programují genom

*) Psychiatrické centrum Praha

Nové výzkumy v psychiatrii mohou tuto vědní oblast přimět k pootočení dosavadního přístupu a k většímu zájmu o vlivy prostředí. Dokazují totiž, že citlivost jedince vůči stresu daleko spíše než na genech závisí na chování matky v raném období života.

Rozlišení mezi chováním vrozeným a naučeným je odvěkým dilematem přírodovědy. Bývá považováno za nevyřešitelné, prakticky neomezeně můžete snášet argumenty na obě strany, pedagogové zvažují, zda či nakolik fackováním potomka jej lze učinit lepším, zda neustálým osekáváním ocásku myším lze dosáhnout toho, že se budou rodit bez ocásku a podobně. V psychiatrii došlo v posledních letech v této oblasti k mimořádnému pokroku, který ukazuje, že tak docela nerozřešitelné toto dilema není. Autorem výzkumu, o němž chci pojednat, je Michael Meaney z univerzity McGill v Montrealu a já soudím, že je díky svým objevům vážným kandidátem na Nobelovu cenu v našem oboru – metodická dokonalost jeho bádání je u takto obtížně uchopitelného tématu fascinující zejména svou jednoduchostí. Zkoumal, zda a jak mateřské chování u krys ovlivňuje genetickou výbavu dalších potomků rodu.

Už od Freuda se ví, jak dalekosáhlé následky mohou pro život mít dětská traumata. Od té doby se vrší i další zkušenosti, dokládající přesvědčivě, že rané stresující zážitky mají významný vliv na rozvoj různých psychopatologií. Genom přitom není určující – jedinci se stejnou genovou výbavou pod vlivem různých prostředí dospívají k odlišným výsledkům. Moderní neurovědy dávají Freudovi za pravdu, přestože k výsledkům přicházejí úplně z jiného konce. Michaelu Meaneymu se podařilo velmi dobře popsat, jakými mechanismy dochází k tomu, že zděděný gen se projeví nebo neprojeví u jedince – podle toho, jak byl hněten prostředím. Jeho výzkumy se týkají reaktivity na stres a schopnosti snášet zátěž a vycházejí z toho, že se tato reaktivita vytváří právě v raném období života vlivem prostředí. Víme z jiných studií, že když jsou děti mírně stresované – tak, aby je to ještě bavilo – jde o pozitivní stres, který dokonce vede k nižší nemocnosti. Ovšem když jsou zatěžovány stresem nadměrně, dochází k vyššímu výskytu patologií, k alkoholismu, afektivním a degenerativním poruchám a podobně. Podstatné zjištění je, že to, co činí stres patologickým, není ani tak jeho intenzita, nýbrž bezvýchodnost situace. Škodí takový stres, na který nemůže mít jedinec (ať už člověk nebo zvíře) vliv. Vliv na události je klíčovým měřítkem pro nepříznivý vliv stresu. Říká se tomu naučená bezmocnost – působí na úrovni neurochemie mozku a postupně vede k nevratným změnám.

Mimoходом aplikovat toto poznání do jakékoli společenské hierarchie – zvířecí nebo lidské – je poměrně snadné a v praxi se můžeme často s jeho projevy setkat. I praktičtí lékaři mají zkušenost s tím, že nejvíce nemocí postihuje pracovníky středního managementu. Nerozhodují a nemají vliv na události. Jsou ve dvojím tlaku – od nadřízených a od podřízených, přitom v úspěchu u těch i oněch jsou odkázáni na konání a rozhodování těch druhých.

Ovšem zpět k Michaelu Meaneymu, který pozoroval u potkanů, jak se starají o mláďata. Měřil, jak moc potkaní matky lížou a opečovávají svá mláďata, což je základní způsob jejich mateřské péče. Z maminek pak vybral dvě extrémní skupiny – jednu velmi málo lízající, druhou naopak hodně lízající. A sledoval u potomků, jak se tato rozdílná péče projeví na jejich vlastnostech. Například do jaké míry se exprimují geny pro stresové hormony. Zjistil, že daleko výrazněji u těch, které byly málo lízané. A naopak, málo u hodně lízaných. Dále sledoval míru úzkosti a strachu. Ukázalo se, že míru strachu mají daleko větší ti potkani, kteří byli málo opečovávaní. Naopak zájem o okolní svět byl daleko větší u těch hodně lízaných. Také výkon v bludišti měli podstatně lepší potkani hodně lízaní. Zjednodušeně – o koho se matka hodně starala, neměl potom strach.

V dalším kroku pozoroval, jak se potomci budou chovat coby matky. A předpoklad se potvrdil – jak lízala kdysi maminka, lízala i dcera. A základní položená otázka zní: Mohou za to geny (vrozené), nebo zacházení v útlém dětství (naučené)? Aby Michael Meaney našel odpověď, proházal potomky a matky a sledoval, jak se celý vzorec bude vyvíjet (tzv. adoptivní studie). Výsledek dopadl podle toho, jaká matka

potomka lízala, nikoliv podle toho, jaká byla biologická! A máme před sebou důkaz, že raná zkušenost přeprogramovává, jak se některé geny exprimují.

A Michael Meaney šel ještě dál – rozklíčoval, jakou cestou tento děj probíhá. Z jeho výzkumu vyplývá, že raná péče skutečně na úrovni „hardwarové výbavy“ jedince ovlivní jeho citlivost na celý život. A to je klíčová pointa – mateřské chování doprogramovává genom, který jsme zdělili po rodičích. To je obrovská výzva pro další studium v neurobehaviorálních vědách a významný krok k tomu pootočít celé paradigma – začít chápat jinak vztah mezi genetickou výbavou a vlivem prostředí, začít jinak přistupovat k jejich komplementárnímu působení.

Text uveřejnily Literární noviny 19. února 2007 jako redakční úpravu přednášky na interdisciplinárním semináři Příroda a kultura na křižovatkách nového, který v lednu 2007 na zámku Nečtiny uspořádala Západočeská univerzita v Plzni.

Eva Vaníčková *)

Komerční sexuální zneužívání dětí...

*) Ústav dětí a mládeže, 3. LF UK

...je definováno jako použití dítěte pro sexuální účely za peníze nebo odměnu v naturáliích mezi dítětem a zákazníkem, dítětem a prostředníkem nebo dítětem a agentem nebo jinými, kdo vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely. Odborníci rozlišují tři základní formy komerčního sexuálního zneužívání dětí – dětskou prostituci, dětskou pornografii a obchod s dětmi.

Světová zpráva o násilí na dětech (UN Ženeva, 2006) uvádí výsledky studie Save the children, která byla realizována ve 13 zemích a jednoznačně prokázala, že významně stoupá počet dětí angažovaných v dětské prostituci, výroba a distribuce dětské pornografie a také rozmanité formy komerčního sexuálního zneužívání dětí prostřednictvím Internetu.

Světová zpráva uvádí, že každý rok se na scéně dětské prostituce pohybuje jeden milión dětí. Existuje reálný předpoklad, že počet dětí na scéně komerčního sexu stoupá i v České republice. Současnost je dobou, kdy se významně diferencují odlišné kategorie dětské prostituce nejen u nás, ale i v dalších evropských zemích – stoupá dobrovolné angažmá mladých lidí v luxusních kategoriích prostituce, ale také počet dětí a mladých lidí hrubě obchodovaných za účelem sexuálního vykořisťování, které konkrétně k nám nejsou pouze dováženy ze zemí východní Evropy, ale ČR je sama také jejich zdrojem.

Druhý světový kongres proti komerčnímu sexuálnímu vykořisťování dětí, který se konal v Jokohamě v roce 2001, identifikoval kromě již známých dvou základních rizikových faktorů - chudoby a osobní zkušenosti se sexuálním zneužitím - ještě třetí riziko, kterým je nerovné postavení dívek a chlapců ve společnosti, dané zejména existencí zóny patriarchální společnosti. Identifikace rizikových a projektivních faktorů je velmi obtížná s ohledem na rozmanitost kategorií a forem komerčního sexu a prvním krokem k jejich poznání je přesné vymezení typů dětských obětí.

Pro lékaře v kontaktu s komerčně sexuálně zneužitým dítětem platí etické principy, které jsou analogické Etickým a bezpečnostním doporučením pro kontakt s obchodovanými osobami, které přijala WHO (*Daphne programme and LSHTM, 2003*). Jedná se o následující principy: *netraumatizovat komerčně sexuálně zneužívané dítě a nezhoršit jeho situaci* (samozřejmě to platí také pro případy sexuálně zneužívaných dětí, kde sám atak násilí není pravděpodobně spouštěcím mechanismem komerčního sexu, ale jsou to spíše traumata sekundární viktimizace často dané i nedostatečnou či deficitní terapií a sanací sociálního prostředí, která přivádí děti na scénu komerčního sexu), *včasná detekce a identifikace komerčně sexuálně zneužitých dětí, risk assessment konkrétní situace, ve které se dítě v lékařské ordinaci nachází* (věk, znaky tělesného a psychického násilí, dobrovolné angažmá v komerčním sexu nebo naopak, vztah dítěte k případnému „pasáku“ či „majiteli“, kontakt s rodinou, příznaky stresu, indikátory deprese a traumatu atd.), *respekt práva dítěte na přísný režim se získanými informacemi a osobními daty, získání souhlasu dítěte a jeho zákonného zástupce na další spolupráci, respekt na hodnocení situace ze strany dítěte a jeho práva na informace a ochrana dítěte před systémovým násilím*. Profesionální přístup lékařů tak může vysoce ovlivnit kariéru komerčně sexuálně zneužívaných dětí.

Odborníkům se podařilo identifikovat odlišná rizika pro sexuální a komerční sexuální zneužití dítě, které mohou být pro lékaře vítanou pomůckou (*tabulka 1*).

Výsledky nových studií jsou důvodem, proč se zpochybňují dříve jednoznačné závěry, týkající se osobní zkušenosti se sexuálním zneužitím v dětství jako rizikového faktoru komerčního sexuálního zneužívání dětí.

Tabulka 1

Sexuální zneužití	Komerční sexuální zneužití
Emocionální patologie rodiny	Dysfunkce rodiny
Deficitní struktura v rodině	Deficit naplňování rodičovských rolí
Formální autorita	Ekonomická a kulturní chudoba
Ignorance tělesných hranic	Emocionální frustrace dítěte
Restrikce spontaneity	Nízké sebepojetí dítěte
Psychické a tělesné násilí	Tělesné násilí
Absence sociální podpory ze strany klíčové osoby	Osobní zkušenost se sexuálním zneužitím v dětství
Sociální izolace rodiny	Marginalizovaná sociální subkultura

Řada studií odhalila závislost na věku dítěte, modelu sexuálního zneužití a také formě intervence a případnému rozvoji sekundární viktimizace. Nicméně přes skutečnost, že mezi mladými lidmi provozujícími komerční sex má 66 % zkušenost se sexuálním zneužitím, nelze tato fakta přijmout za prokázaná, protože neexistuje kontrolní soubor a je nutné respektovat závěry odborníků, kteří pracují se sexuálně zneužitými dětmi a na základě empirických poznatků potvrzují, že většina na základě „hnusné“ vzpomínky žije s averzí vůči sexu a volí sexuální askezi. Druhá část volí naopak k přehlušení bolesti sebezničující smřšť ponižujícího, komerčního sexu.

To jsou pravděpodobně důvody, proč lze detekovat odlišné identifikační varovné známky, které jsou přehledně uvedeny v tabulce číslo 2.

V souvislosti s odlišnými varovnými známkami je také dynamika vývoje dlouhodobých následků odlišná. Výsledky pilotní studie uskutečněné na základních

Tabulka 2

Sexuálně zneužitě dítě	Komerčně sexuálně zneužitě dítě
bezmocné	disponuje určitou mocí
zatajuje emoce	vyjadřuje své emoce
utahuje před nejbližším okolím	před kamarády nemá tajemství
je konfrontován faktem, že SZ je zlá zkušenost	v jeho okolí lidé hodnotí KSZ jako dobrou zkušenost
podpora komunity	negativní postoj ze strany komunity
nedostává peníze	dostává peníze
hůře oblečené	dobře oblečené
stydí se	nestydí se, dělá mu dobře uvádět okolí do rozpaků
dítě nemá situaci pod kontrolou	KSZ bývá dítětem plánované, je alespoň částečná kontrola
je v systému školství a zdravotnictví	je mimo systém

školách ukazují, že většina dětí pocituje lítost vůči obětem sexuálního zneužívání, nesouhlasí s takovým chováním, necelá polovina by se chtěla angažovat v pomoci. U obětí komerčního sexu jsou odlišné názory dětí podle typu komerčního sexu, děti litují komerčně sexuálně zneužívané děti v nucných ekonomických podmínkách a polovina by jim chtěla pomoci, zatímco kategorii luxusního komerčního sexuálního zneužívání dětí se nedostalo žádné lítosti, snahy pomoci, ale převážná většina dětí je vůči takovým dětem tolerantní a svoji toleranci vyjadřuje ochotou kamarádit se s nimi a třetina takové chování schvaluje.

Pro pochopení sexuálního a komerčního zneužívání dětí je třeba respektovat širokou paletu různých forem od dyadického zneužití přes skupinový sex, skupinový kroužek, rituální, institucionální zneužití až organizované zneužívání.

Kořeny rozdílu nebo shody můžeme hledat v iniciaci sexuálního zneužití, charakteristice osoby pachatele a vztahu k dítěti, navození syndromu dětského přizpůsobení se sexuálnímu zneužití nebo naopak pozitivní satisfakci dítěte, postoji dítěte k situaci a jeho zpracování této zkušenosti a v sociální podpoře a ocenění dítěte.

Obtížně definované rozdíly v rizicích, obrazu, varovných známkách a následcích sexuálního a komerčního sexuálního zneužívání dětí jsou vyjádřením skutečnosti, že každé zneužití je zcela jedinečné a že je třeba pochopit a respektovat dané indikátory. Rozdíly v behaviorální rovině jsou důležitým vodítkem pro komunikaci s dítětem a individuální přístup, který znamená eliminaci systémového násilí a sekundární viktimizaci dítěte.

Problémem komerčního sexuálního zneužívání dětí při vědomí, že se jedná o trestný čin, je jeho vysoké utajení. Nicméně touha poznat četnost fenoménu vede odborníky na cestu kvalifikovaných odhadů, které se liší v závislosti na vymezení pracovní definice a citlivosti odborníků. Při respektování těchto faktů můžeme předpokládat, že odhad Asociace sociálních pracovníků v USA bude pro nás mít významnou vypovídací hodnotu a jimi uváděné 1 % dětí se zkušeností komerčního sexu můžeme pracovníčně považovat za reálné i v naší společnosti. V roce 2005 skupina švédských psychiatrů uskutečnila ojedinělou deskriptivní studii mezi adolescenty a z jejich výsledků vyplývá, že 1,7 % adolescentů uvedlo osobní zkušenost s komerčním sexem. Na základě inspirace této studie jsme v roce 2006 realizovali na našem pracovišti (Ústav zdraví dětí a mládeže) s podporou UNICEF ČR obdobnou studii. Studie byla prozatím realizována v Praze a Chebu, sledovaný soubor tvořilo 2350 respondentů, studentů maturitních či posledních ročníků gymnázií, středních odborných škol a středních odborných učilišť. Všichni respondenti vyplnili anonymní dotazník obsahující 20 otázek s uzavřenou volbou odpovědí.

Z výsledků studie se nejprve zaměříme na sexuální chování dětí. Respondenti uvedli, že **10–12 % zahajuje sexuální život před 15. rokem věku** a zahájení sexuálního života uvedlo 80 % respondentů; v období adolescence pětina navštívila sexshop a jen o něco méně z nich si zakoupilo erotickou pomůcku. Výsledky týkající se osobní zkušenosti s komerčním sexem odhalily rizikovou skupinu, kterou jsou mladí muži žijící v Chebu, kde každý desátý takovou zkušenost přiznal. Naproti tomu ve skupině pražských studentů obdobnou zkušenost uvedla necelá dvě procenta. U skupiny mladých žen je výsledek zcela opačný – vyšší skóre osobní zkušenosti uvádějí pražské ženy – téměř každá dvacátá, zatímco výsledek u chebských žen se pohybuje opět pod dvěma procenty. Chceme-li porovnávat, můžeme konstatovat, že skupina chebských žen a pražských mužů má téměř identickou četnost osobní zkušenosti s komerčním sexem jako skupina švédských adolescentů. Lze předpokládat, že vyšší angažmá pražských žen je dáno dobrovolnou zkušeností s komerčním sexem „luxusní“ kategorie; u chebských mužů v našem souboru lze rovněž předjímat dobrovolnost nicméně zkušeností v některé z nižších kategorií.

Velmi překvapující je zjištění, že **pouze 70 % mladých lidí vyjádřilo jednoznačně apriorní odmítnutí své účasti v oblasti komerčního sexu**. Možná není bez zajímavosti, že čtvrtina respondentů uvedla existenci problémů v oblasti sexu a sexuality, se kterými se dosud „nikomu“ nesvěřila a nevyhledala pomoc z důvodů nejistoty, strachu a studu.

Velmi překvapivé bylo zjištění, že **většina maturantů nevěděla, co si má představit pod pojmem bezpečný sex** a v této souvislosti i skutečnost, že 10 % gymnazistů, 14 % studentů středních odborných škol a 20 % studentů středních odborných učilišť vždy provozuje nechráněný sex a dvě třetiny souboru alespoň občas.

Zjištěné výsledky jednoznačně ukazují **na nedostatečnou sexuální výchovu**, která je jednou ze základních priorit prevence komerčního sexuálního zneužívání dětí.

Prevence komerčního sexuálního zneužívání dětí je prioritou světových a evropských institucí, protože některé její formy jsou propojeny s organizovaným zločinem, ale všechny formy hrubě porušují práva dětí a kvalitu jejich života. V České republice je garantem prevence komerčního sexuálního zneužívání dětí Ministerstvo vnitra, které v současné době aktualizovalo Národní plán boje proti komerčnímu sexuálnímu zneužívání dětí.

PACIENTI

POHLED LAIKA

PRÁCE STUDENTŮ

Jana Osbornová

Operace katarakty z pohledu laika

Dopis kamarádce, jak mi bylo dovoleno doprovázet až na operační sál (a hlídat manžela s Alzheimerovo chorobou

Nepříliš velký operační sál. Uprostřed obrovský jakoby stojan, mikroskop, objektiv s osvětlením nad lůžkem. Nad hlavou pacienta dva okuláry u operátorova křesla. Všude kolem různé káblíky, páčky, malé displeje a deska se spoustou knoflíků. Jako u astronautů v kabině.

Dívala jsem se zprvu rovnou na doktora, ale sestra sedící vedle mne (a manipulující s nějakými páčkami a knoflíky) se otočila vlevo a napjatě koukala mimo operační scénu – totiž na obrovskou obrazovku zavěšenou za zády operatéra.

A tam bylo barevné obrovské oko a dvě udělatka, stříbrné kopíčko (lanceta) a pinzeta. To kopíčko právě dělalo kolem terče čočky čtyři krátké řezy rohovkou, vždy dva proti sobě. Lanceta zmizela a tímtež řezem najednou se prostrčila rourečka (odsávací jehla), kterou procházela stříbrná nitka (ultrazvukové kladívko). Pinzeta stále něco nadzvedávala („poklop“ rohovky). Pan doktor seděl vzpřímeně, v rukou měl nějaká manipulační „ramínka“ a zavěšoval je a bral ze stojánku asi tak, jako když zubař odkládá vrtačku. A pak nohou jako by zmáčkl pedál v autě a ozval se zvuk (totiž spustil ten ultrazvuk). Stříbrné „kladívko“ začalo drtit okraj čočky na drobounké úlomky, tou rourečkou ty drtíky putovaly pryč; princip - sbíječka ve šlauchu vysavače.

Doktor začal na Dala polohlasně a pomalu mluvit, líčil mu, co právě dělá, ptal se, zda něco cítí, ten se za chvíli chytil, a tak si rozprávěli a rozprávěli a drčení pokračovalo. Najednou zvuk ztichl, melodický dámský hlas řekl, že je to právě tolik a tolik vteřin od začátku, doktor se protáhl, znovu zmáčkl nožní pedál a drtilo a odcucávalo se dál. Doktor řekl, že čočka je velmi tvrdá, že se to musí dělat pomalu a postupně, Dale na to, že má času dost a jelo se dál. Byla jsem jak v Jiříkově vidění, neprůhledný terč čočky už vypadal jako nakousaný koláč, pinzeta si s ním pohrávala, různě ho natáčela, kladívko bušilo jak divé, trubička polykala ty kousíčky. A najednou už z čočky bylo jen pár střepů, i ty ještě kladívko roztlouklo. Trubička s kladívkem se protáhla svým řezem ven, pinzeta tím svým také. Prostor na středu oka byl teď prázdný, zůstalo tam jen zadní pouzdro původní čočky, průhledem bylo vidět až někam dozadu na sítnici. Dámský hlas oznámil kolik minut a vteřin to bylo celkem, zvuk ustal, sestra podala otevřenou krabičičku, doktor z ní něco obyčejnou pinzetou vytáhl, protáhl to jedním řezem v rohovce a plácl to na střed oka. A hele, byl to umělý disk se dvěma ramínky, přesně jako v knížce, co jsem si předtím proštudovala. A zase výměna udělatek – dvě pinzety, zleva, zprava, každá prolezla řezem, jedna

uchopila disk a druhá zahákla jedno ramínko pod okraj toho ponechaného pláště – pouzdra. Ramínko zmizelo, přiložilo se k okraji umělé čočky. A teď ještě střídačka, a šup – druhé ramínko také zaháknuto, zmizelo, ještě obě pinzety trochu odsadily tu umělotinu a pak zašily či spíše zasponkovaly ty čtyři řezy.

Konec biografku, sestra odtáhla ze scény vozejk s nějakou kapačkou (ani jsem si ho předtím nevšimla, asi to byl fyziologický roztok, co stále omýval „pracoviště“). Pan doktor vstal, protáhnul se, zaplácl Dalovi oko fáčem, trochu si povídali, jaké to bylo a KONEC, *je po ftákách, přijďte zítra ráno, na noc si vezte pilulku, dávejte pozor, abyste se do oka neuhodil...*

Strašně mi to připomínalo hydrobiologická praktika, kdy jsme se dívali binokulárním mikroskopem do Petriho misky s buchankami a jinou vodní žouželí, pinzetou si vždy něco přidrželi, otáčeli to, prohlíželi, počítali tomu nohy.

Vzpomněla jsem si také na to, jak před dvěma lety do mne při žlučnickové laparoskopii skrze čtyři dírky v břiše strčili 1. šlauch, kterým dovnitř foukali nějaký plyn, aby byl uvnitř velký prostor; 2. šlauch na konci s TV kamerou a světlem; 3. skalpel; 4. pinzetu a pak rovnou prý koukali na obrazovku a kudlali, kudlali, až ten váček nacpaný šutry vytáhli ven, vycuclí ten plyn, dírky zašili a bylo....

Ta dnešní (mikro?) chirurgie je fantastická.

Denisa Frajerová

Pravda a naděje

Komunikace s těžce nemocnými pacienty, možnosti a meze

Přestože s umíráním a smrtí je spojeno mnoho složitých filozofických, etických problémů, soustředím se na jeden z nejběžnějších. Často se pacientům zdá, že na ně lékař nemá dost času, že jim nechce vysvětlit podstatu a okolnosti jejich onemocnění, případně jeho možný vývoj. Ačkoliv na takovou informaci čeká snad každý pacient, v případě těžce nemocného stojí lékař před nesnadnou volbou a často se rozhovoru s pacientem na takové téma vyhýbá.

V takovém případě leckdy totiž ani pacient nechce slyšet skutečnou pravdu o svém onemocnění, a chytá se raději naděje, kterou mu poskytuje tzv. „milosrdná lež“.

Myslím, že je velmi těžká volba, do jaké míry a jakou formou seznámit pacienta s jeho těžkým stavem a jeho možným a často fatálním vývojem.

Přístup k této situaci prošel určitým vývojem. Philippe Ariès o tomto problému píše v Dějinách smrti v kapitole Začínající lež. Zmiňuje se tu o podstatné změně, k níž došlo v polovině 19. století ve vztazích mezi umírajícím a jeho okolím. „U zrodu nechuti varovat nemocného ... stála láska k bližnímu, obava, že mu ublížíme a uve-

deme jej v zoufalství, a domněnka, že jej ochráníme, nedozví-li se pravdu o svém stavu,“ píše Ariès v souvislosti s povídkou Tolstého Trojí smrt. Důsledkem takového přístupu se ovšem stává pokrytectví a s ním spojené „uspořádání veřejného představení, jímž umírání kdysi bylo, přítomností kněze počínaje.“ (*Ariès II*, s. 320)

Ariès vypravuje ještě jinou povídku Tolstého (Smrt Ivana Iljiče), v níž lékař otálí se sdělením diagnózy, pacient proto začal sám číst lékařské knihy a porovnával symptomy, které připomínaly jeho vlastní. Radil se s několika lékaři, ale nikdo mu nebyl schopen či ochoten říci, co mu vlastně je. Navštívil homeopata, uvažoval o jakémsi šarlatánovi. A tak, jak říká Ariès, „Ivan Iljič se stal zajatcem vlastní nemoci“.

A v této souvislosti říká autor (*Ariès*) závažnou větu, která má svoji platnost dodnes: „V duševní samotě, do níž se náš nemocný propadl, měla slova úžasnou moc!“

O to větší odpovědnost padá na veškerý zdravotnický personál v době, kdy se umírání téměř zcela přesunulo do nemocnic. „Nemocnice už ... není jen místem, kam se chodíme léčit, a kde umíráme v důsledku terapeutického neúspěchu, je to místo přirozené smrti, kterou zdravotnický personál předpokládá a je s ní srovnán.“ (*Ariès II*, s. 345)

Zhruba od 50. let dvacátého století dochází k postupné změně v přístupu k informovanosti nemocného. Na jedné straně existoval názor, že „pravda musí být sdělena, aby přinesla nemocnému úlevu“, jak cituje Ariès Roberta Laplanea, ale zároveň uvádí i jeho příznání, že se lékařům stává, „že se ve snaze utéci před skutečností zaštiťujeme svou autoritou a hrajeme si na schovávanou. Existují lékaři, kteří neřeknou nikdy nic. Snadná lež tak velmi často nabývá podoby mlčení.“

Zejména v USA však došlo v druhé polovině dvacátého století k výraznému obratu. Lékař sděluje nemocnému a jeho příbuzným přesnou diagnózu a varuje je před dalším možným průběhem onemocnění. Ariès cituje případ mladé, asi třicetileté ženy, která ve filmovém dokumentu vyprávěla o manželově nemoci a smrti. „Oba věděli, na čem jsou. To, že si byli vědomi pravého stavu věcí, je vůbec netraumatizovalo, naopak, využili zbývající čas k prohloubení svého vztahu a vzájemného souznění. Ta žena přibližně řekla, jakkoli překvapivě to zní, že jeho poslední dny byly nejkrásnějšími a nejšťastnějšími dny jejího života...“

Přesto, myslím, není tato otázka jednoznačně zodpovězena dodnes, a ani ji snad jednoznačně rozhodnout nelze. Helena Haškovcová v *Lékařské etice (1994)* píše, že „společnost v určitém časovém období favorizuje větší či menší otevřenost, resp. pravdivost. Sdělit nemocnému pravdu může být pokládáno stejně tak za etické, neboť pravda osvobozuje, jako za neetické, protože i pravdivá slova mohou ublížit.“

Vždy musí lékař uvažovat o konkrétním jedinečném případě a snažit se možnosti sdělení přizpůsobit okolnostem. Zároveň jsem si vědoma, že zřejmě zdaleka ne každý je ochoten se těmito záležitostmi zabývat, ať už pro časovou tíseň či pro naléhavost jiných úkolů, kdy jde třeba o záchranu života. V neposlední řadě hraje v tomto případě určitě roli i sama osobnost lékaře.

Protože vím, že otázky spojené s umíráním, zejména umíráním poměrně dlouhým, jaké nastává v případě nevléčitelných, především onkologických onemocnění, jsou složité a široké a stále ve stadiu diskuse i rozdílných názorů, omezím se jenom na roli a funkci lidského slova v situaci umírání. Ze svého zkušenosti a setkání s pacienty LDN vím, jakou cenu pro ně často má čistě lidský zájem a být i jen krátký rozhovor o jejich každodenních problémech.

A tak jestliže je jasné, že k léčení nemocného vždy výrazně napomáhá psycho-terapie, je o to významnější v měsících, dnech a hodinách umírání. Lékař totiž už chtít nechtě dávno převzal i roli duchovní útěchy, kterou v minulosti v daleko větší míře než dnes poskytoval kněz. Užitečnou pomocí jsou i pro praktického lékaře knihy psychiatra Viktora E. Frankla, např. Lékařská péče o duši (česky 1996). Ten k tomuto tématu v kapitole Poslední pomoc např. píše: „Námítka, že psychoterapie nemá utěšovat, a to ani tam ne, kde sama (nebo medicína vůbec) už nemůže léčit – není k ničemu; neboť nikoli náhodou dal moudrý zakladatel Všeobecné nemocnice ve Vídni, císař Josef II., umístit nad branou tabuli s nápisem: *Saluti et solatio aegrorum* – věnováno nikoli jen uzdravování, nýbrž také utěšování nemocných. Že také toto utěšování náleží do oblasti úkolů lékaře, vyplývá nikoli v poslední řadě z doporučení American Medical Assotiation: „Lékař musí také utěšovat duši. To není v žádném případě jen úkolem psychiatra. Je to docela jednoduše úkolem každého praktikujícího lékaře.“

Závěr

Pro mne je téma lékařského sdělování nejnepříjemnějších informací a jejich vhodnost, míra i načasování důležitou okolností lékařského povolání. Myslím si, že toto téma je velmi často intenzivně diskutováno, ale v praxi dosud podceňováno nebo opomíjeno.

Podle mého názoru má tato určitá forma rozhovoru jako každá psychoterapie dvě stránky. Nejde totiž o pouhé sdělování ze strany lékaře, ale o skutečný rozhovor, a tudíž i naslouchání. A toto naslouchání je, myslím, opomíjeno ještě více než sdělování.

Lékaře, myslím, často – a nejen z nedostatku času – zajímají symptomy, jež mu mohou pomoci stanovit diagnózu a postup léčení, a samozřejmě zajímají ho výsledky laboratorních a jiných objektivních vyšetření. Mnohem méně času věnuje tomu, aby vyslechl pacientovy pocity, myšlenky spojené s jeho onemocněním, protože se často domnívá, že to už nespadá do jeho kompetence.

A přitom umění naslouchat je jedno z nejtěžších i v běžném životě, natožpak v praxi lékaře, kde jako by na takové věci nezbýval čas. Rozhovor s pacientem vyplývající z tohoto rozhovoru může zásadně změnit jeho postoj k vlastnímu onemocnění, ale dokonce i k sobě samému. Vždyť je známo, že řada onemocnění má psychosomatický základ a vyplývá z nějakých pacientových problémů osobních či duševních. Změna

pacientova postoje, nalézání nového smyslu života, čemuž sám Frankl zasvětil celé své dílo, svou logoterapii, je i jedním z důležitých předpokladů úspěšného léčení. A to možná i v případech zdánlivě beznadějných případů.

V situaci umírajícího je tento druh psychoterapie důležitý pro pacienta, který buď může získat ještě naději, nebo se pomocí takového rozhovoru dokáže lépe vyrovnat s fatální situací a stihne třeba ještě uspořádat své důležité záležitosti. V neposlední řadě má tento rozhovor důležitou funkci i pro osoby, které jsou umírajícímu nejbližší. Neboť, po pravdě řečeno, i ony potřebují v takové chvíli určitou psychoterapii.

Ovšem v provozu nemocničních zařízení, kde je denně třeba řešit nejrůznější problémy včetně materiálních, finančních a administrativních, často na tyto záležitosti nezbyvá čas ani prostor. Ale kdo ví, zda takový rozhovor vedený s jedním pacientem na pokoji, kde leží těžce nemocných třeba šest, nemůže zároveň pomoci i některému z ostatních?

Osobně bych si přála, abych toto hledisko při své práci nikdy nepouštěla ze zřetele a snažila se i v těžkých situacích najít nejen čas, ale pokud možno osobní, individuální přístup ke každému jednotlivému případu, s nímž budu konfrontována. Zároveň jsem si vědoma, že dosud neumím odhadnout vypětí lékařského povolání a tudíž ani to, jakým způsobem lékaře ovlivní praxe. Víím jen, že je třeba si své ideje neustále připomínat, aby je nepohltil nedostatek času, chvat, který je velkým nepřítelem mnohých předsevzetí.

Autorka studuje na 3. LF UK

Ondřej Čech

Můj pohled na seniory

Motto:

Stárnutí je přirozená vlastnost všech buněk a organismů, člověka nevyjímaje a záleží na každém z nás, jak se s tímto faktem vyrovná.

Názory na lidi v důchodovém věku se liší člověk od člověka. Také já, jako člen společnosti, ve které neustále starých lidí přibývá, si jejich přítomnost uvědomuji a získávám na jejich postavení svůj názor.

V podstatě lidi důchodového věku sám pro sebe rozdělují do tří skupin. Ne podle jejich fyzického věku, ale především podle názorů na současný svět, podle duševní kondice a zda po odchodu do důchodu sami sebe „odepíší“, či zda si naopak řeknou: „Jsem na prahu nové éry života.“

I. skupina zahrnuje lidi, kteří se i přes svůj vyšší věk snaží neztratit kontakt s moderním světem, mnozí stále pracují, jsou čiperní a neztrácejí životní optimismus.

Do 2. skupiny počítám seniory, kteří jsou v podstatě spokojeni se svým postavením ve společnosti. Svoji situaci berou asi takto: „Já jsem si svoje odpracoval, mám nárok na odpočinek a hodlám si ho taky pěkně užít.“

3. skupinu pro mne tvoří hypochondři, lidé bez koníčků a zálib a naprostí pesimisté. Mohli by se charakterizovat větou: „Já jsem pracoval pro stát celý svůj život a tohle za to mám. No, to jsem se teda dočkal doby...“

V mém okolí nebyl problém najít několik zástupců z každé výše uvedené skupiny, abych se jich vyptal, zda jsou spokojeni se svou životní situací a přístupem společnosti k nim.

Jako příklad osob začleněných v první skupině uvádím dva lidi, kterých si velice vážím a jsem rád, že mě počítají mezi své přátele.

Paní *Zdena (65 let)* pracuje stále jako zdravotní sestra u praktické lékařky, byť už jen na částečný úvazek. Jak ona sama tvrdí, je to proto, aby neztratila kontakt se světem a také proto, že má nesmírně ráda děti a mladé lidi, kteří k ní do ordinace denně chodí. To bylo dobře znát také při našem rozhovoru. Neustále se usmívala, ochotně a s radostí odpovídala na mé otázky a snad ani jednou si na nic nepostěžovala. Jelikož paní Zdenku znám již delší dobu, vím, že většinu peněz, které si takto „bokem“ vydělá, utratí za dárečky a pozornosti pro své známé a kamarády, kterých díky svému životnímu stylu nemá nedostatek. Fakt, že tato dáma tráví spoustu času mezi lidmi, je znát hned na první pohled. Moderně oblečená, upravená, štíhlá, společenská a přístupná každé legraci. Není proto divu, že je ve svém okolí velice oblíbená, a to nejen u svých vrstevníků.

O panu *Jaroslavovi* se vlastně nedá mluvit jako o důchodci, protože ve svých 78 letech nepoznal ani jeden důchodový den. Pracuje ve vedoucím postavení jako chemik. Je uznávaným odborníkem, protože vymýšlí neustále nové technologie a postupy, nebojí se změn, vítá každou moderní vymoženost – počítač, mobilní telefon... Stejně tak v soukromí je velice oblíben. Pro svá vnoučata je zdrojem inspirace všemožných klukovin (a nejen „chemického původu“).

Samozřejmě podmínkou takového životního elánu a pracovního nasazení je přiměřeně dobrý zdravotní stav. Tito lidé jsou mým vzorem pro život ve stáří.

K lidem spadajícím do 2. skupiny mám rovněž kladný vztah. Respektuji jejich způsob života, ale nejsem ve všech směrech jeho stoupencem. Senioři, o kterých se hodlám zmínit, jsou mi rovněž blízcí a jsem rád, že v mém okolí žijí.

Tím prvním je pan *Václav (75 let)*. Podle jeho vyprávění jsem pochopil, že je se svým současným životem celkem spokojený. Jisté zázemí má mezi svými přáteli z dob, kdy byl ještě mladší (jen si několikrát postěžoval, že jich stále ubývá, jak postupně umírají). Další přátele má v místním klubu důchodců, jehož je předsedou. Ostatně tato funkce mu svědčí. Často si před ostatními stěžuje, kolik mu dá práce, než zajistí např. zájezd do divadla pro svůj klub. Dědečkové a babičky mu však nikdy nezapomenou polichotit, jak to skvěle zajistil a že nebýt jeho, nikdo by to tak skvěle

nezařídil. Václav se cítí být naprosto nepostradatelným, což mu dělá dobře. Když jsme se ale začali bavit o ekonomické složce jeho důchodu, plynuly z jeho úst občas stížnosti. Hlavě na důchodovou politiku a v neposlední řadě také na zdravotnictví. Celkově vzato, z vyprávění pana Václava vyšlo najevo, že ve společnosti, ve které se pohybuje, je oblíbený a absolutně spokojený, ale dnešní svět, v němž žijeme, důchodcům příliš nepřeje a málo se o ně stará.

Pan *Miroslav (71 let)* pracoval dlouhá léta na vysokém postu ve státní správě, kde získal respekt pro svoji profesionalitu a přátele pro svoji společenskou povahu. Po odchodu do důchodu po nějaký čas ještě vykonával některé dílčí úkoly a okruh jeho pracovních přátel se zmenšoval. Posléze pochopil, že kapitola jeho pracovní aktivity je pravděpodobně uzavřena. Koupil si chaloupku na venkově, kde začal realizovat své intelektuální koníčky. Na první pohled je pan Miroslav člověk uzavřený, ovšem při rozhovoru o věcech, které ho zajímají (a není jich málo), se ukáže být výborným společníkem. Ač je mezi námi výrazný věkový rozdíl, dokáže přijímat a respektovat moje někdy odlišné názory.

Třetí skupina lidí v důchodovém věku se těší mé nejmenší oblíbě. Nejspíše je to proto, že mi tito důchodci připadají málo aktivní, příliš odevzdaní svému stáří a ve velké většině se na sebe snaží strhnout pozornost ve smyslu: „Politujte mě, já jsem starý a kdo je víc?!“ Takové lidi nejčastěji potkávám v čekárně praktické lékařky nebo je vídám stojící v okně jejich bytu, jak pozorují okolí, aby jim nic neuniklo. Potom si na chodbě činžovního domu sdělují, co kdo viděl a co jeho sousedovi uniklo. Tento odstavec se samozřejmě netýká nemohoucích a nemocných, avšak týká se těch seniorů, kteří si buďto své nemoci vymýšlejí nebo jsou prostě bez koníčku a příroda je „obdařila“ chronickou leností.

S paní *Marií (76 let)*, jelikož bydlí ve stejném domě jako já, se znám už od svého dětství. Vždy jí vadilo, když jsme si s kamarády hráli kolem našeho domu a pokřikovala na nás, ať táhneme řvát jinam. Také již odmala se mi při vzpomínce na náš dům vybaví její pozorná hlava v okně. Mnohokrát, když jsem šel kolem jejího bytu, mě zastavila a prosila, jestli bych jí nedošel nakoupit, a to jen proto, aby vyzkoušela, do jaké míry jsem ochotný. V rámci této seminární práce mne zajímal její názor na společnost a svět kolem. Okamžitě na mě vychrlila ostrou kritiku dnešní mládeže, politiky atd. Mimo jiné mi byla sdělena i její anamnéza zakončená několika nadávkami na zdravotnictví. Její monolog byl završen slovy: „Ještě, že se toho nedožil můj manžel“.

Čerstvá důchodkyně paní *Helena (62 let)* mi na úvod prozradila, že se cítí minimálně na 80. Brzy jsem pochopil, že to bude asi proto, že se jí nevyhnula žádná z nemocí uvedených v publikacích *Osobní lékař*, *Sám sobě doktorem* atd. Jako dítě si pamatuji, jak se pyšně honosila krčním límcem a každou zasádrovanou naraženinou. Z obavy z všudypřítomných nakažlivých nemocí vychází ven jen sporadicky. Protože život paní Heleny je z velké části naplněn péčí o vlastní osobu, problémy okolního světa jí připadají malicherné.

Ve své práci jsem sledoval názory lidí v důchodovém věku ve svém okolí. Oslovil jsem asi dvacet respondentů a podle jejich životního stylu a přístupu ke společnosti jsem je rozdělil do tří skupin. Do každé z těchto skupin jsem zařadil vždy dva podle mého názoru nejvýraznější zástupce. Jelikož nic není jenom černé nebo jenom bílé, existuje mezi jednotlivými skupinami mnoho přechodů.

Myslím si, že společnost se chová v drtivé většině případů ke člověku tak, jak on se chová ke společnosti a ostatním lidem.

Zjistil jsem, že stáří a věk nejsou veličiny přímo úměrné. Platí stará pravda, že každý je tak starý, jak se cítí.

Autor studuje na 3. LF UK

Kateřina Šebková

Nemocné tělo je někdy převlekem pro smutnou duši...

Úvaha s prvky vyprávění

„Máte tu volno?“, zeptala jsem se postarší paní, která seděla sama na dvousedadle v autobuse. Rozpačitě se na mne podívala a začala se soukat do uličky, aby mě pustila k okénku. Ten den bylo strašné horko a tříhodinová cesta v neklimatizovaném autobuse mě moc netěšila. Ale přesto jsem se pohodlně usadila a hodlala jsem dospat několikahodinový deficit z předešlé noci. Jenže než se autobus vymotá z Prahy a pokračuje dále po dálnici, tak je to samá brzda, plyn a zatáčka... takže jsem si omlátila hlavu několikrát o okno, než jsem to definitivně vzdala a v polobdělém stavu dále pozorovala Prahu z autobusu.

Vtom mě vyrušil dotaz té sousedící paní, který směřoval ke mně: „Jedete z dovolené nebo na dovolenou?“. „Já jedu domů do Kořenova ze soustředění od školy, které jsme měli v Dobronicích kus od Tábora... a vy?“, opětovala jsem dotaz, abych zaplnila trapné ticho. „Jedu také právě z Tábora, byla jsem tam u kamarádky na návštěvě, jednou za rok tam jedu na pár dní, teď už jedu domů do Jablonce nad Nisou, znáte to tam?“ Konverzace se začala rozvíjet a já se pomalinku smířovala s tím, že si budu muset zdřímnout až doma. Chvilku jsme se bavili o cestování, jak je co drahé a pohodlné a kam všude se dá třeba takovým vlakem docestovat. Pak mi přišla zpráva na mobil, tak jsem se omluvila a vytáhla ho z kapsy, abych mohla odpovědět.

Chvilku jsem vymýšlela obsah zprávy a pak začala přemýšlet o té paní, která se zpočátku zdála být tak vystrašená a pak se zničehonic snažila navázat kontakt. Nenápadně jsem si ji prohlédla. Byla drobná, trošku pohublá a její věk se pohyboval kolem šedesáti let. V ruce mnula starou igelitku s věcmi a zamýšleně hleděla před sebe... pak se znovu připojila mluveným slovem, jestli se mě může na něco zeptat. „Ptejte se, co

byste ráda věděla?“ odpověděla jsem. „Totiž jak držíte ten mobil... víte, já... já jsem si taky chtěla koupit takový, ale neznám ty stanice, přes které se můžu připojit a nevím, které jsou třeba levnější. Ona dcera nemá na to nervy mi to vysvětlit, víte, už jsem stará a nevyznám se tak v té technice... on manžel... nemohla byste mi poradit, vy mladí to jistě znáte lépe než já.“ Měly jsme dlouhou cestu před sebou, a tak jsem jí začala vyprávět, jaké máme operátory na trhu a na co jsou všechny ty čudlíky na mobilu.

Od tématu jsme se několikrát odklonily a ta paní se mi začala svěřovat: „Víte, já jsem za mlada dělala úředničinu a nebyla jsem hloupá, ale jak člověk stárne a nemá nikoho, kdo by mu v tom modernu poradil... vy jste tak hodná, že mi poradíte, já bych...“. Připadalo mi, že se cítí velmi ponížená podle toho, jak skromně a plaše se chovala a mluvila. „Moji babičce je 80 let a taky jsem jí učila používat mobil, věřte mi, že když člověk chce, tak se dokáže i na mobilu naučit pracovat, jistě to zvládnete, nemusíte se v tom vůbec podceňovat a bát se toho, všechno je cvik.“ Začaly jsme se tedy bavit o babičce a o Praze: „A co vlastně studujete v Praze?“, tím jsme se dostaly k medicíně a doktorskému prostředí.

Najednou byla ta paní v konverzaci o poznání jiná, mnohem uvolněnější a otevřená. „A můžu se vás zeptat, co si myslíte o práškách na spaní a o těch anti-depresivech?“ Tou otázkou mě zaskočila, protože po jednom roce na medicíně jsem měla spíše laické poznatky. „No, já nevím, máte to předepsané? Záleží na tom, co vám je, jestli trpíte nespavostí, pak vám to jistě může pomoci, samozřejmě pokud je to nutné, jinak bych se tomu vyhnula, ale to musíte vědět vy, jestli špatně spíte...“, vykoktala jsem ze sebe rady nerady. Nakonec jsem zjistila, že vážně není možné poradit, co by jí mohlo být. Vzala jsem to tedy z jiné stránky, kde vlastně nebylo o lécích ani slovo.

Začaly jsme se bavit o rodině a o vztazích mezi lidmi. Dál už jsem jenom poslouchala jeden z lidských osudů, který možná zapříčinil tu nevyléčitelnou nemoc, která se nazývá samota. Měla dvě děti, kluka a holku. Ten chlapec si ale v deseti letech porušil páteř při skoku do vody a ochrnul na celé tělo. Celý jeho život s ním strávila na různých vyšetřeních, nebylo mu pomoci, starala se o něj do jeho šestnácti, když zemřel. Pak měla manžela, kterého v padesáti postihla mozková mrtvice a ten muž také ochrnul na půlku těla, starala se o něho patnáct let. Nyní jí zbyla ještě dcera, ale protože se podruhé vdala za muže s dvěma dětmi a stará se o tři chlapy, nemá čas vyslechnout svou mámu. Zjistila jsem, že její utrpení je hlavně duševní a že jí chybí člověk nebo radost, která by ji držela na světě alespoň trochu šťastnou. „A co třeba vnoučata? Máte přeci dceru, která je čerstvě vdaná,“ snažila jsem se odvrátit ty chmurné myšlenky samoty. „Dceru sice mám, ale její manžel nechce o dětech moc slyšet, protože už má odrostlé dva kluky. A oni se se mnou nechtějí moc stýkat. A dcera kvůli nim přehodnotila veškerá svá stanoviska, nechce zatím děti... ačkoliv její věk jí nedává moc možností dlouho se rozmýšlet.“

V tu chvíli jsem si uvědomila, že v tomhle skutečně doktor nemůže pomoci. Tedy aspoň ne přes medikamenty. Možná by stačil člověk, který ji dokáže čas od času vyslechnout a třeba už tím by se zlepšil její zdravotní stav, který byl její duševní stránkou zřejmě hodně ovlivněn. Vzpomněla jsem si na přednášky, kde nám častokrát povídali o pacientech, u kterých se nedá stanovit diagnóza. A že doktor by právě proto měl k pacientům přistupovat v rámci lidskosti a snažit se s pacientem mluvit, protože to je někdy hlavní překážkou ke správné léčbě... „A co třeba seznámit se s někým, kdo by s vámi strávil hezké chvíle, třeba byste našla nějakého vdovce, který má stejné trápení a může to být hodný člověk, existují různé seznamky, vy jste přeci na svůj věk hezká ženská,“ snažila jsem se řešit s ní její trápení. „Když je to těžké dneska narazit na takového člověka, celý život jsem věnovala svým dětem a manželovi, živila jsem je, snažila se jim vytvořit takové podmínky, aby mohli v životě dělat to, co chtějí. Teď se to trošku obrátilo proti mně. O mně se nikdo teď nepostará, sázela jsem na to, že jednou mi to děti oplatí, že třeba ta vnoučata,“ odmlčela se. Ještě před chvílí jsme řešily, co by jí mohlo být, jaká nemoc ji vnitřně ničí, ale najednou bylo vše prosté. Prosté, ale těžko poradit, aby jí bylo lépe. Snad opravdu najít si v tom životě něco, co by toho člověka těšilo, co by mu dávalo další smysl pro něco tu být.

„Hlavně se nepodceňujte, začněte třeba u toho mobilu, věřte mi, že to zvládnete!“ „Myslíte? Já si někdy říkám, že už tu vlastně ani nemám co dělat, že jsem tak trochu zbytečná, teď je to třeba lepší, ale když se doma zavřu a sedím sama a bojím se ozvat se dceři, aby mi nevynadala, že ji zbytečně zatěžuji svými problémy...“ Bylo mi jí líto, ale nevěděla jsem už, jak víc by se jí dalo pomoci. Autobus mezitím minul cedulí s nápisem Jablonec nad Nisou a lidé se začali hromadně balit a připravovat na výstup. „Zkuste třeba také najít si nějaký koníček, můžete sbírat bylinky a učit se o nich. Nebo luštit křížovky, třeba i tak se můžete dostat do společnosti, která má stejné zájmy. A seznámíte se tam s lidmi, kteří vám budou sympatičtí, zkuste vzít veškeré síly a ještě si ten život nějak zpestřit. Doma vás nikdo nenajde, jezděte na výlety, máte levný vlak, když jste v důchodu.“ Paní se na mě podívala a usmála se. „Já vím, třeba bych mohla někam vyjet na výlet, ale je to těžké.“

Zaskřípěly brzdy a dveře autobusu se otevřely. Chopila jsem se svého nadměrného báglu a táhla ho z autobusu. Paní mi pomohla vyndat ho ven. Chytila mě za ruku a přála mi všechno nejlepší do studia a vůbec života, bylo to zvláštní loučení. Vlastně jsem ji znala pár hodin, ale jako bych o ní věděla všechno. Měla jsem dobrý pocit, že jsem jí aspoň trochu pomohla a zároveň se mi v hlavě honily výčitky, že bych pro ni měla udělat něco víc a nevím jak. Když jsem nastoupila do dalšího autobusu, sedla jsem si k okénku a dívala se, jestli ji nezahlednu. Ještě tam stála a mávala na mne. Pak mi pípнул mobil, koukla jsem na display, a když jsem se pohledem vrátila zpátky směrem k ní, už byla pryč.

Autorka studuje na 3. LF UK

TEXT

EXIL

Hledání domova

Rozchod 1948 – Rozchody s českými poúnorovými exulanty. Otázky kladli Petr Hrubý, Pavel Kosatík a Zdeněk Pouta. Vydala Univerzita Karlova v Praze, Ústav dějin – Archiv Univerzity Karlovy. Praha 2006

Ukázka z knihy. Rozhovor s Petrem Hrubým

Proč jste se po únoru 1948 rozhodl odejít z republiky?

Nechtěl jsem opět žít v totalitní diktatuře jako za protektorátu. Navíc jsem chtěl pracovat zvenku proti komunismu, poté co jsem při pokusech o podzemní konspiraci brzy zjistil, že nemohu důvěřovat lidem, které jsem do té doby dobře neznal. A to jsem tehdy ani netušil, že hodně takzvaných odbojových organizací zakládaly československé tajné služby. Nechtěl jsem žít dvojitý život, předstírat loajalitu. Nelíbila se mi zbabělost, s kterou starší politici přijímali svou porážku. Provozoval jsem, veřejně jsem se třeba hádal se Štollem, a tak by mě asi byli režimisté do roka zlikvidovali.

Co pro vás v době vysokoškolských studií znamenala politika?

Přímo o politiku jsem se vlastně ani nezajímal. Po šesti letech německé okupace jsem konečně mohl začít vysokoškolská studia. Chodil jsem na spoustu přednášek a seminářů na filozofické fakultě, objevoval hudbu, literaturu, divadlo, výstavy, ale děšila mě záplava politické a kulturní invaze ze Sovětského svazu. Proti tomu jsem se pokoušel něco dělat. Byl jsem tehdy mladý blázen, snažil jsem se zastavit příval ne Dějin, ale sovětského imperialismu. Abych v roce 1946 obrátil po volbách pozornost veřejnosti od stranické přepolitizovanosti k dětem a jejich přezíraným potřebám, vyvolal jsem v život takzvaný Týden dětské radosti. Více než sto celostátních organizací, mezi nimi i několik ministerstev, pomocí svých zástupců v ústředním výboru Týdne naplánovalo a v druhé polovině června provedlo rozličné zábavné akce, výlety, filmová představení, výstavbu hřišť, dovoz cizokrajného ovoce a další akce. Po celé republice tak po projevu prezidenta Beneše (který jsem na žádost jeho kulturní kanceláře napsal), uveřejněném ve všech novinách, se vytvořila síť místních výborů pro pořádání Týdne dětské radosti. Byl to pokus o jakousi Masarykem vytouženou stranu slušných lidí: lékařů, učitelů a podobných praktikujících idealistů. Bylo třeba přitom odrazit pokus Václava Kopeckého s jeho ministerstvem informací zmocnit se propagandisticky Týdne pro komunistickou stranu. Rozhodl se totiž Týden uspořádat před volbami v roce 1946. Zašel jsem za ním a pohrozil jsem, že tu krádež našeho projektu rozmázneme v novinách. Přistoupil na kompromis: bude to, jak jsme chtěli, až po volbách, ale jeho úřad zajistí úspěch svými penězi a dá nám sekretářku. Když mi před zahajovací schůzí jeho sekretář řekl, že musíme zajistit, aby předsedkyní byla zvolena Marie Majerová, podle mne spisovatelka tře-

tího řádu a divoká komunistka, zašel jsem za svým profesorem pedagogiky Josefem Hendrichem, který ve výboru zastupoval Karlovu univerzitu, a on pak na schůzi rychle navrhl za předsedu Vojtu Beneše, začal jsem tleskat a prezidentův bratr byl řádně zvolen. To mě uvedlo do praktické politiky a zjistil jsem, že nad komunisty bylo někdy možno, i když jen dočasně, vyhrát.

S touto mou činností souvisela i další akce. Ve snaze, aby se oba naše národy více sblížily, zorganizoval jsem s pomocí Československé společnosti prázdninovou výměnu českých a slovenských dětí v rodinách.

Kroužek českých a slovenských studentů a profesorů, k němuž jsem tehdy s pomocí J. B. Čapka dal popud, pokračoval i po mém odchodu do ciziny a brzy začal vydávat výborný časopis *Mosty*, který existuje dodnes.

A konečně s pomocí svého profesora J. B. Kozáka jsem vytvořil při Kulturní jednotě Klub mladých, v němž na sto mladých socialistů a několik slušných komunistů i křesťanů připravovalo bohatou vzdělávací činnost a kulturně politický časopis, jehož šéfredaktorem se s finanční podporou Ferdinanda Peroutky měl stát Jan Masaryk.

Bylo pro vás rozhodování k odchodu do exilu snadné?

Nerad jsem se loučil se svými přáteli a nerad jsem opouštěl svůj košířský pokoj na Farkáně s pěkným výhledem do zahrady, plné ovocných stromů a keřů, které tam zasázel můj otec, ale s nejbližšími přáteli jsme se rozhodli, že za hranice odejdeme.

Jak jste přešel hranice a měl jste alespoň částečnou představu, do které země se uchýlit?

Měl jsem štěstí. Mohl jsem odejít legálně. V Ženevě tamní komunisté uspořádali kurz pro pracovníky, kteří se věnovali dětem v zemích poškozených válkou. Naše trojice, která měla na svědomí Týden dětské radosti, Zdeňka Frydrychová, Luděk Kubička a já, se do kurzu přihlásila. Ten kurz byl výtečně připraven, vozili nás po švýcarských nemocnicích, kde nás nejlepší odborníci seznamovali se svou prací, a o víkendech jsme autostopem jezdili hlavně do hor. Na závěr jsme francouzsky sepsali každý hodnotící studii. Zdeňka a Luděk se vzali na ženevské radnici a vrátili se domů. Já jsem zašel na policii a požádal o azyl.

Jak jste si představoval svůj další život, svou budoucnost v exilu a jaké byly vaše první týdny v exilu?

Moc jsem si toho nemohl a nedovedl představovat. Švýcaři tehdy neměli žádná zařízení pro uprchlíky, bylo brzy po válce. Měl jsem ale štěstí, že se mě ujala rodina ženevských krajanů. Pan Kubec byl vyhledávaný krejčí a jeho hodná žena soucítila s mou opuštěností a bezradností. Mohl jsem se nastěhovat do jejich skromné půdičky s vikýřem, sice bez topení, ale s postelí, stolem a židlí a hlavně s výhledem na půvabné náměstíčko. Paní zařídila, že mi řezník jednou za týden poslal odřezky tlustého od šunky nebo prasklý párek, domovnice mi plaše občas za dveřmi

nechala hrnek polévky a za vydrhnutí parket nebo umytí oken mě paní Kubcová pozvala na oběd. Za týden jsem si vydělal i pět švýcarských franků a pozvání na oběd v rodině Čecha pracujícího na Mezinárodním úřadu práce za to, že jsem jeho dětem dával lekce z matematiky. Párkrát jsem si vydělal víc franků jako liftboy nebo vrátný u ženevské pobočky Spojených národů. Jeden čas jsem se také živil ilegálně – uprchlíci nesměli totiž na švýcarském trhu pracovat – tím, že jsem se jednomu zemědělci staral o stovky slepic a kopal základy pro stodolu. Přitom jsem začal studovat na ženevské univerzitě a za rok jsem získal titul licenciés sciences politiques, přestože to normálně zabere roky tři.

Stýkal jste se s českými a slovenskými exulanty?

Potkal jsem tam Ladislava Čerycha, Zdeňka Sudu a Jiřího Nehněvajsu. Začali jsme už v roce 1949 cyklostylovaně vydávat s pomocí tamní univerzity měsíčník Skutečnost. Klepal jsem ho na starém psacím stroji na půdičce Kubcových, kde jsem přebýval. Skutečnost se brzy stala hlavním kulturně politickým časopisem exilu, neboť jsme se velmi kriticky rozešli s prohraným programem „Staročechů“, laděným nacionalisticky a panslovansky. Nastínili jsme nešovinnistickou, demokratickou cestu k sjednocující se Evropě.

K naší velké radosti se nám podařilo s pomocí krajanů-starousedlíků, rektora univerzity a několika vstřícných Ženevanů i Medy Mládkové (tehdy ještě Sokolové), že jsme mohli pozvat několik Čechů a Slováků z uprchlických táborů v Německu ke studiu. Dokonce jsme kromě stipendií pro ně a pro nás získali krásný dům v zahradě proti budově Spojených národů. Někteří z nich, jako třeba Karol Belák, Alexander Hořava a Karel Sichrovský, nám pak pomáhali vydávat Skutečnost.

Zajímali jste se o činnost oficiálního československého exilu?

Sledovali jsme sváry starších politiků, ale nic jsme od nich nečekali. Podle svých možností jsme se snažili navzájem si pomáhat a připravovat budoucnost. Podařilo se nám sjednotit generačně příbuzné a ideově spřízněné potenciální spolupracovníky, i když rozptýlené po celém světě, a tím jim dodat naději a možnost přidat se k nám a podílet se na přípravě demokratické společnosti. Do Skutečnosti psali naši mladí kolegové až z Afriky, severní a jižní Ameriky i z Austrálie. Záhy se k nám přidali i lidé o něco starší – Antonín Hrubý, Ladislav Matějka, Jiří Kárnet, Jiří Pistorius, Karel Brušák, Pavel Tigrid, Ferdinand Peroutka, Josef Macek a Jaroslav Stránský.

Skutečnost byla svým pojetím ojedinělá. Jak jste překonali počáteční potíže se získáním rozmnožovacích blan, papíru a dokázali již od 6. čísla 1. ročníku vycházet v kvalitní tištěné podobě?

Lehké to nebylo. Už prvé dvojčíslo se zdrželo o dva měsíce, protože jsem neměl peníze na koupi dalších rozmnožovacích blan. Teprve jako liftboy u Spojených národů jsem zase mohl nakupovat. Když rektor univerzity viděl, že se snažíme pomáhat druhým, byl nám příznivě nakloněn a dovolil nám použít univerzitního

cyklostyly a jejich papíru. Jiří Nehněvajsa přivedl do Ženevy svého přítele, příštího profesora kanadské univerzity doktora Jaroslava Boučka, kterému se první čísla moc líbila, a tak tisk velkoryse podpořil. Později nám finančně pomáhal Ferdinand Peroutka a někteří další vlastenci.

Jak dlouho jste zůstal v Ženevě?

Jen něco přes dva roky. Protože jsme vydávali též mezinárodní verzi Skutečnosti anglicky a německy s pomocí holandských, německých, maďarských, ukrajinských a jiných kolegů pod jménem Democratia militans, rozhodli jsme se redakčně rozejít po Evropě. Brzy nás však opět spojila práce v Mnichově ve Svobodné Evropě.

Zůstaňme ještě chvíli v Paříži. Mohl jste tam pokračovat ve svých studiích?

Pokusil jsem se o to, ale nešlo to. Ze Ženevy jsem už měl schváleno téma doktorské práce, Edouard Beneš – victime de la coexistence (Beneš jako oběť koexistence), ale příslušný profesor na Sorbonně se víc zajímal o to, zda se Beneš sešel s Clémenceauem, jak tvrdil, ale francouzský státník to prý neměl ve svém diáři zaznamenáno. Chtěl, abych to prozkoumal, což mě ovšem vůbec nezajímalo. Taky jsem měl problémy s naprostým nedostatkem peněz. Zažádal jsem si o stipendium, ale bylo mi zamítnuto. Nějaký čas jsem neměl ani kde spát. Naštěstí přišlo pozvání do Svobodné Evropy.

Tam to s časem ke studiu bylo pravděpodobně ještě horší, když jste se musel pracovně především zajímat o veřejné dění.

Konečně jsme mohli od května roku 1951 něco opravdu dělat na národa roli dědičné. To znamenalo denně číst světový a československý tisk, sledovat monitoring domácího rozhlasu a pokoušet se na vlnách rozhlasu udržovat a posilovat v obou národech kulturnost a svobodomyšlnost. Já jsem začal jako děda vševěda s kvízem jezdit spolu s Járrou Kohoutem a s malou kapelou do uprchlického tábora Valka, kde jsme se pokoušeli zvednout náladu uprchlíků hudbou, vtipem a rozdělováním ošacení, ovoce a potřebných potravin. Několikahodinový zábavný program bylo pak třeba po návratu do redakce sestříhat k odvysílání domů. Měl jsem na starosti rozhovory s novými uprchlíky pod názvem Zvolil jsem svobodu. Začal jsem také psát denní komentáře, dělnické pořady. Spolu s dvěma kolegy jsme mluvili do duše rozumně uvažujícím komunistům. Vytvořil jsem zvláštní program Rozhovory s mladými lidmi, kteří hledají. Obracel se k mladým lidem, kteří nemohli studovat nebo si chtěli doplnit propagandistickou výuku režimu dalšími informacemi. Po emigraci do Spojených států v roce 1957 jsem v New Yorku u Ferdinanda Peroutky v této činnosti pokračoval, ale postupně jsem přecházel od politických pořadů ke kulturním, což mi umožnilo pronikat do světa newyorských výtvarných výstav, divadla, filmu a literatury. Současně jsem po večerech studoval na Columbia University a získal zde titul Master of Arts. Doktorát z mezinárodních vztahů jsem si udělal až později na ženevské univerzitě.

Jak jste vnímal padesátá léta?

Prožívali jsme vše s lidmi doma. Tak třeba jsme poslouchali přenos procesu se Slánským a po jeho skončení jsme s Milošem Vaňkem šli k mikrofonu a bez přípravy jsme komentovali ten hrůzný cirkusový soud, připravený do nejmenších detailů. Na druhé straně bylo ovšem povzbuzující sledovat a komentovat první náznaky zmoudření a odvahy na sjezdu spisovatelů v roce 1956, a pak hlavně pokus Maďarů zbavit se Rákosiho a Sovětů v roce 1956.

Za Chruščovovy éry se i v Československu postupně formovala fronta komunistických reformistů, a tak šedesátá léta přinášela slibný vývoj, ale to už jsem byl v Americe. V roce 1964 jsem na svou pozici ve Svobodné Evropě rezignoval.

Proč jste rezignoval?

Ze dvou důvodů. Jednak se změnilo americké vedení. Doporučovalo nám malovat poměry ve Spojených státech narůžovo. To jsem odmítal s poukazem na to, že si naše národy dělaly iluze nejprve o Francouzích a pak o Rusech. Je třeba líčit situaci, jaká opravdu je. Například, když jsem byl před vpádem kubánských exulantů na Castrovu Kubu vedením Svobodné Evropy požádán, abych napsal komentář na téma, že Američané sice sympatizují s kubánskými rebely, žádnou invazi na Kubu však nepodniknou, odmítl jsem to napsat. Tehdy už bylo jasné, že k tomu naopak brzy dojde. Jeden kolega přání vyhověl, sepsal to a pár dní nato byl vysílán jeho komentář, že Američané museli podpořit invazi. Polepšil si v kariéře, já ne.

Zadruhé, už nějakou dobu se jak americké, tak česko-slovenské pravičácké vedení postupně zbavovalo redaktorů, které pro jejich sociální citění a liberálnost považovalo za levičácké. I Peroutka měl potíže, byl zbaven vedení rádia. A tak jsem od toho raději odešel.

Co jste dělal potom?

Půl roku jsem pobíral podporu v nezaměstnanosti, najal si domek u moře na Long Islandu a snažil se zotavit z dvojího zklamání: předtím jsem se totiž také rozvedl se svou českou ženou. Potom jsem se živil soukromým učením němčiny a franštiny, v jednom obchodě jsem prodával kuriozity z celého světa, na hlavě jsem měl dokonce fez, vyráběný ve Strakoncích na Šumavě. Měl jsem potíže s policajty, kteří pod záminkou ochrany obchodu požadovali výpalné. Pak obchod dokonce zapálili. Můj šéf běžnou korupci odmítl. Několik měsíců jsem po vyškolení pracoval jako obchodní agent letecké společnosti Panamerican.

Jak jste se dostal k učení na univerzitě?

Odpověděl jsem na inzerát University of Maryland, která hledala přednášející. Byl jsem přijat. Můj slovanský přízvuk nevadil, neboť jsem měl učit hlavně dějiny Sovětského svazu, sovětskou zahraniční politiku, dějiny západní civilizace a mezinárodní vztahy.

Tři roky jsem pak učil na amerických vojenských základnách, nejprve v atlantické divizi, to je v Thule v Grónsku, blízko severního pólu, na Bermudách a v kanad-

ské Argentii. Další dva roky jsem strávil v takzvané evropské zóně na vojenských základnách v Izmiru v Turecku, v západním Berlíně, Heidelbergu, Ramsteinu v Německu a v pakistánském Pěšaváru poblíž sovětských a čínských hranic. Dosáhl jsem hodnosti podplukovníka, ale uniformu jsem nosit nemusel. Dvoutýdenní přestávky mezi semestry jsme s mou americkou ženou použili k cestám do Kábulu v Afghánistánu, do Indie a autem přes Sýrii, Libanon a Jordánsko do Izraele.

Považoval jste se za exilového Čecha, nebo jste se snažil o to, abyste co nejdříve splynul s prostředím?

Zůstal jsem vědomě Čechem v exilu s posláním pomoci národům doma zbavit se sovětské diktatury. Má americká žena mi – mimo jiné – vytykala, že zůstávám Čechem a nedovedu se stát ani Američanem, ani – později – Australanem. Měnící se geografické prostředí člověk ovšem musel poznávat, zajímat se o místní jazyk, o kulturu a o politiku té které země.

Jak dlouho vám trvalo, než jste se v exilu začal cítit jako doma?

Ten pravý, první domov byl ztracen, a exil se stane pouze jakýmsi domovem. Každý další domov je už brán jen jako dočasný. Člověk se může nakonec zabydlit všude, všude lze najít krásu a zajímavé prostředí i lidi; i v novém prostředí lze být užitečný a šťastný.

Jak na vás zapůsobila šedesátá léta?

Ovšemže jsem pozorně sledoval, co se doma začalo rozvíjet, co se dělo v celém sovětském světě, a také jsem o tom psal. Na jednu knihu jsem se připravoval studijním výzkumem v Mnichově a po jejím dokončení jsem doufal vyrazit do Československa, jenže Rusové byli v roce 1968 rychlejší. Po sovětské invazi jsme se se ženou zajeli podívat na hranice a smutně se dívali přes dráty na mou znovu okupovanou vlast. Zašli jsme na americké velvyslanectví protestovat a zeptat se, co hodlají Američané udělat, dívali se na nás nechápavě.

Podíval jste se z exilu někdy domů?

Ne, nikdy. Nechtěl jsem si, jak se říkalo, upravit vztah a zaplatit jim za své vzdělání jen proto, abych se mohl podívat do Prahy. Vždyť tím bych se jim podrobil a uznal je jako zákonnou vládu.

Obligátní otázka těchto rozhovorů – setkal jste se s činností tajných služeb – ať východních nebo západních?

Ano, setkal. Začátkem padesátých let se jeden český agent v Paříži pokoušel zmocnit našeho časopisu Skutečnost. Naštěstí se mu jeho záměr nepovedl. Později v roce 1969, když jsem nebyl zaměstnaný, jsem odpověděl na inzerát hledající lidi znalé cizích jazyků. Pozvali si mě do kanceláře na Park Avenue a jeden, zřejmě agent CIA, se mě po delším rozhovoru zeptal, jestli bych byl ochoten zaletět do Turecka do Ankary a přimět Alexandra Dubčeka k odchodu do exilu. Znal jsem ty vysoké hradby kolem ankarského velvyslanectví ČSSR a Dubčekův málo otřesený komunismus, a tak jsem odmítl. Samotný nápad mi připadal nevěrohodný, ama-

térský. Jednou si mě ještě pozvali do Washingtonu, D.C., na elektrickou zkoušku pravdomlupnosti. Nevím, zda se o mne přestali zajímat, protože jsem přiznal, že jsem byl dvakrát opilý, nebo proto, že jsem jim řekl, což pak za pár let sami zjistili, že takhle se dostalo plno špiónů do Ameriky, protože je doma vycvičili, jak s tím zacházet. Stejně jsem to jen chtěl poznat a pro tajné služby jsem nikdy nikde pracovat nezamýšlel.

Jak se pro vás utvářel život v sedmdesátých letech?

Nejprve jsem byl pozván k pobytu a studiu v archivech v západoněmeckém Marburku, kde jsem mohl využít tamních bohatých sbírek bohemik. A pak jsem si z nabídek na učení na univerzitách vybral západoaustralský technologický institut, obdobu slavného Massachusetts Institute of Technology (MIT) z USA. Později se z něho stala Curtin University of Technology, ale důraz zůstal na praktickém použití nabytých znalostí. Počtem studentů to byla zdaleka největší vysoká škola v Perthu. Tam jsem se ženou a dcerkou Milenou odletěl v lednu 1971 a zůstal v Austrálii třicet let.

Opět jste učil dějiny?

Opět to byly dějiny Sovětského svazu, jeho zahraniční politika, dějiny západní civilizace, mezinárodní vztahy, mezinárodní právo, světový komunismus, ale několikrát též živě navštěvované interdisciplinární dějiny moderního Československa. Studenty zajímal Dubčekův pokus o socialismus s lidskou tvář. Snažil jsem se jim přiblížit nesmírně cizí svět satelitního státu třeba tím, že studenti pod mým vedením ve třídě sehráli aktovku Václava Havla, která se odehrává v pivovaru. Tu jsme ostatně spolu s jeho „Vernisáží“ hráli dvakrát i v našem ochotnickém divadle pro tamní usdlé Čechy a Slováky.

Nebylo obtížné učit dějiny západní civilizace v městě bez historického zázemí, bez románských, renesančních a barokních kostelů a budov?

To mě trápilo, a tak jsem navrhl vedení své školy, že bych vzal studenty tohoto kursu na studijní cestu Evropou. Můj program byl přijat a dostal název WAIT-IN-EUROPE. WAIT je zkratka názvu mé vysoké školy, totiž Western Australian Institute of Technology. Po roce příprav a vyjednávání jsem tak jako ředitel tohoto podniku už v roce 1973 v evropské zimě, mezi semestry v tamním létě, vedl 120 studentů a studentek na interdisciplinární cestu západní Evropou, chronologicky z Athén přes Řím, Perugii, Florencii, Sienu, Milán do Nice, kde jsme navštívili krásné Chagallovo muzeum. V Avignonu se naše dva autobusy oddělily, neboť jedna skupina chtěla strávit víc času ve Francii, kdežto my jsme na týden zajeli do Barcelony, Madridu, Valencie, Toleda a Burgosu, než jsme dorazili přes Bordeaux a zámky na řece Loire do Paříže. Ve větších a důležitějších střediscích jsme vždy pobýli aspoň týden. V Londýně, už zase sjednoceni, jsme mimo jiné studovali vývoj demokracie a průmyslovou revoluci. Byla tam však také velká výstava čínského umění. Byl jsem

mile překvapen, když jsem ráno dorazil k Britskému muzeu a už tam na otevření čekalo několik mých studentů. Naše studijní cesta pak pokračovala se zastávkami v Bruggách, Bruselu, Amsterdamu přes Bonn, Kolín nad Rýnem a Frankfurt do Ženevy, abychom logicky skončili u mezinárodních organizací.

To jste jistě nemohl všechno zvládnout sám.

Měl jsem s sebou osm dalších profesorů a manažerku, která dbala o ubytování, stravování a podobné praktické záležitosti. Také jsem předem zorganizoval místní přednášející. Studenti si vedli deník, sbírali materiál a po návratu připravili písemné pojednání na odborné téma, které si zvolili. Deset fakult jim za úspěšnou práci dalo příslušný kredit. Každý student musel absolvovat ústřední tematický kurz o vývoji západní civilizace a navíc jeden zvolený kurz buď z dějin, z literatury, knihovnictví, geografie, zeměměřictví, managementu, architektury, výtvarného umění a designu, budování sjednocené Evropy, ten jsem také vedl, nebo psychologie a sociální práce. Jeden Australan italského původu, jenž obdržel jedno ze šesti stipendií pro chudší studenty, natočil o našem putování a učení hodinový film. Začala tím jeho úspěšná kariéra fotografa a filmaře.

V dalších letech podobné studijní cesty, i když daleko méně náročné, připravila nejen naše vysoká škola, ale postupně i jiné po celé Austrálii.

Jak se vám líbilo v Austrálii?

Nejdřív se mí kamarádi divili, proč jedu tak daleko pryč od Evropy nebo Ameriky, ale pak mi začali závidět. Perth je sice dost provinční město, i když je velké jako Praha – třeba tam není ani stálé divadlo, ale příroda je nádherná, hlavně stovky kilometrů překrásných pláží. V zahradě všechno rychle roste, je tam subtropické podnebí. Zasázel jsem desítky ovocných stromů a keřů, pořád něco kvete a současně nějaké jiné ovoce dozrává. V bazénu lze plavat půl roku, v moři celý rok. Protože tam chybí pokušení rozptylovat se kulturními zážitky, je možné soustředit se na práci. Nový Zéland je ještě krásnější, a také kompaktnější a cesty do poměrně blízkých asijských zemí příjemně zpestří život.

Co pro vás po roce 1989 znamenal návrat domů?

Nejprve jsme přijeli s ženou a mladší dcerou v roce 1990 a pak jsem sám zajížděl do Prahy, Brna nebo Bratislavy téměř každý rok, než jsem se koncem roku 2000 rozhodl vrátit do Prahy možná natrvalo, možná jen dočasně. To se teprve ukáže. Historická část Prahy je ovšem krásná, je privilegiem žít tu a slyšet kolem sebe češtinu. Ale jisté části Prahy jsou ohydné, jako třeba okolí Smíchovského nádraží, kudy jezdím, když se chci podívat ze Zbraslavi do Prahy. Mrzuté je, že starší lidé se většinou mračí, jako by ta okupace ještě pokračovala. Nevzpamatovali se ze šoku a sotva už vzpomínají. Mladí jsou často drzí, nevychovaní a sprejeři zohydili celou Prahu svými čmáranicemi. Kulturně je to tu bohaté, ale politicky to je většinou směšné a odporné. V zemích s nepřerušenu demokratickou tradicí se žije lépe a radostněji.

Nemyslíte, že éra komunismu souvisela nutně s faktem, že svět šel po druhé světové válce doleva?

Nemyslím. Ruský národní socialismus byl asi tak levicový jako německý národní socialismus. Naše připoutání k sovětským plánům na zmocnění světa sice vedlo k rozvinutí těžby uranu a našeho těžkého průmyslu, ale to jsme nepotřebovali a těžce jsme na to doplatili ekonomicky.

Překvapuje, že po vaší bohaté životní dráze redaktora, pedagoga na amerických, kanadských i australských univerzitách vás nereálné představy poválečného Československa neopouští.

Byla jiná, lepší alternativa vývoje. Bez sovětského naléhání na komunistickou diktaturu by se to bylo podařilo. Demokratičtí politici sice nebyli nadprůměrní, ale jejich komunističtí odpůrci nad ně vynikali jen mazaností, krutostí a oddaností cizím zájmům. Možná alternativa k diktatuře jedné strany se vytvářela už měsíce před únorem 1948. Například sociálně demokratičtí studenti začali svou stranu cílevědomě očišťovat od Zdeňka Fierlingera a jeho prosovětských souputníků. Ve studentských spolcích komunisté rapidně ztráceli své pozice. Průzkum veřejného

mínění prokazoval propad preferencí KSČ. Poté, co se komunističtí kulturní pracovníci sjednotili s nekomunistickými vzdělanci a umělci v Kulturní jednotě, z iniciativy studentů Karlovy univerzity a ve spolupráci s vedením Kulturní jednoty se už v roce 1947 zformoval Klub mladých. Záhy k němu patřilo na sto zástupců mladých lidí všech oborů a politické orientace. Úzce spolupracovali i vybraní komunisté nebo levicoví sociální demokraté, kteří později povedou protitotalitní hnutí ve vlastní straně. V budově Mánesa v Praze se na schůzkách šestnácti komisí připravoval program k oživení demokratického étosu. Vedle přednáškových cyklů a všestranné morální a umělecké výchovy se připravoval sborník a časopis vedený vysokoškolačky pro Kulturní jednotu jako celek. Tomu všemu ovšem puč v únoru 1948 učinil rázný konec. Teroristická diktatura pak ze země vyhnala alternativní politickou, podnikatelskou, kulturní a vědeckou inteligenci. Současně byl náš národ ochuzen o svou dozrávající a budoucí elitu: ze země odešli četní čerství doktorandi a tisíce studentů, kteří svá studia po čase dokončili na zahraničních univerzitách a často na nich měli dosáhnout významných pozic. Byli však až do roku 1990 ztraceni pro svou vlast. Národní tragédii vidím v tom, že ani starší, ani mladší generace exulantů z roku 1948 nemohla tu vychovat několik generací svobodomyšlných a mravných demokratů. Těch několik generací skutečně demokratických a ušlechtilých lidí nám tu chybí a bude chybět ještě dlouho.

I když vaše poslední slova vyzněla jako logická tečka našeho rozhovoru, přesto si dovoluji ještě poznamenat, že jste k těm, kteří v zemi zůstali po roce 1948, až nespřavedlivě kritický. I v totalitní éře československé vysoké školy vychovaly řadu schopných stavařů, chemiků, matematiků a fyziků, přírodovědců a lékařů, kteří se po odchodu z vlasti v roce 1968 velmi dobře uplatnili v kapitalistické konkurenci Západu. A to nepřipomínám československé úspěchy šedesátých let v oblasti kultury (hudba, čs. filmová mladá vlna, výstavnictví), případně i úspěchy domácí vědy, (archeologie s Kelty Jana Filipa, čs. egyptologie šedesátých let, či konkrétní osobnosti: mineralog Zdeněk Johan, kvantový chemik Jaroslav Koutecký, imunolog Ivan Lefkovitsch, chemik Josef Michl, astronom Zdeněk Sekanina a fyzik Jan Tauz).

Máte pravdu. Vytykáme domovu, že často neví o úspěších našich exulantů v cizině, a přitom někdy ignorujeme značné zásluhy domácích vzdělavců hlavně v technických oborech, protože jsme tu nebyli, a tak o nich ani nevíme. Sledovali jsme ovšem s radostí vlnu českých filmů, tvorbu našich výtvarníků – třeba v hrůzných padesátých letech naše známky a knihy pro děti se proslavily jako nejkrásnější na světě – a četli jsme literaturu disidentů, vydávanou manželi Škvoreckými a jinými nakladateli. Schopní a odvážní lidé tu dělali, co mohli, a v těch těžkých podmínkách často i zázraky. Má kritika spíš platí pro humanistické obory, kde cenzura byla důkladná. Jde o to, abychom se navzájem pochopili a sblížili.

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Průměr

Nejspíš nejsem sama, kdo do nového roku vstupuje zpravidla značně finančně zesláblý, po tom, co se o Vánocích vždy více a lépe se jí, kupují se dárky a k tomu jako „malusy“ se kolem Silvestra plní poštovní schránka všelijakými složenkami; byt mají růžovou barvu, trápí stejně jako „krávy zelené“, co obtěžovaly v Koljovi Zdeňka Svěráka.

Na novoroční nemoc mé peněženky zpravidla doplácí vnuk, který spatřil světlo světa na začátku ledna. Jeho narozeniny povětšinou musí počkat. Někdy až do doby, kdy se přiblíží další narozeniny v rodině. Letos ale nestonaly jenom peněženky, ale i různá dýchací ústrojí, a tak jsme oslavili rovnou i narozeniny třetího, únorového člena rodiny. Ostatně v naší rodině se svátky kumulovaly odjakživa. A bývalo to dokonce hezké – když jsme se sjeli z táborů a dovolených, slavily v srpnu jmeniny tři generace Marií spolu se srpnovou Janou a o mnoho let později i rovněž srpnovou Zuzanou. V ten PDŽ („Podolský den žen“) dárky a gratulace nás dostávalo všech pět ženských v domě, což nejmenší mužští členové rodiny ukřivdění oplakali.

Tolik jako tehdy už nás dávno pohromadě ani nežije, ani svátky neslaví, scházíváme se v jenom v pěti ze dvou domácností. V den, kdy chodí Mikuláš (mimochodem před svým svátkem), oslavujeme současně jedny jmeniny a jedny narozeniny. To nejprve přijdou ti „přespolní“ a hostitelé si „nevšímají“ plných tašek nebo balíčků. Sedneme si a po chvíli nezávazného hovoru někdo významně pronese – „Kolikatého máme dnes? Že bude 4. prosince?“ A už se přeje jedné dceři. Pak jiný prohlásí, že je 12. prosince – a nastupují gratulanti u té druhé oslavenkyně. Nakonec významně řekneme, že je přece pátého a že možná někde tady nám něco na zub schoval Mikuláš.

Když jsme na začátku února slavili trojí narozeniny, začali jsme my oslavenci počítat při požívání dortu svá léta a následně je i sčítat. Dohromady nám bylo 112 let. Vážili jsme – ještě bez toho dortu - zhruba 200 kilogramů a vysocí jsme byli dohromady pět metrů deset. Průměrně je každému z nás tří tedy 37 let (a nějaký měsíc), vážíme 66 kilo a měříme 170 cm.

Tyto výsledky mě potěšily, v duchu jsem výrazně omládlá, vyrostla a byla když ne úplně šlank, tak plno**ŠTÍHLÁ** (a ne **PLNO**štíhlá); bez vrásek a šedin, s dobrým dechem, svět (i s mužskými) se na mne smál. Ale byla tu otázka – kdy vlastně by mi těch 37 let bylo? Teď v roce 2007? Nebo bych se jen vrátila do minulosti, zase vybírala peníze na poštu a mlátila ručně razítkem na poukázky, „ty „krávy zelené“? Omládnout ale do porevolučního času, to by byla jiná: snad by mě čekala hvězdná kariéra, třeba by ze mne byl druhý Václav Moravec (ale nedej Bože, aby ze mě byla druhá paní Bobošíková).

Pak tu byly ale další otázky – byla bych stejně pošetilá jako tehdy před lety, nebo bych už měla těch zkušeností tolik jako dnes? Být teď náhle mladá, věnovala bych se skutečně kariéře, zálibám, posilovnám, diskotékám, anebo bych se s normalizační utápnutou mentalitou i nadále motala kolem plotny a záhonků?

Na mém zázračném omládnutí by určitě vydělaly dcery – mohla bych jim dát vzdělání v cizině, lépe by se jim startovalo. Ale kam by se poděli ti moji vnuci? Byli by zprůměrnováni jako já, bylo by nám 37; říkali by mi „babičko“, kdybych byla tak pěkná a atraktivní? A chtěli by po mně knedlíky?

Najednou mi jich přišlo líto – nejen že bych si raději zaplavala než mísila těsto, ale ještě bych je tím zprůměrováním připravila o báječná léta do čtyřicítky, kdy člověk všechno smí, hodně dokáže a umí se z toho skutečně radovat. Ale nebyla by to nuda, kdybychom všichni byli průměrní, vyznávali stejnou módu, měli stejný vkus, stejné oči, stejnou barvu vlasů, stejné názory a stejně mysleli? Byl by to, myslím, splněný sen fýrerů, voždů a inkvizitorů o mase lidí, která se dá snadno ohlupit. Však z historie víme, jak se zacházelo s odlišnými (rasou, názorem, způsobem života) – nejlépe je vystěhovat (na Sibiř nebo jen za humna), případně rovnou upálit nebo zplynovat.

Zamotala jsem se do těch úvah tak, že když návštěva odešla, popadla jsem veškerá smetí a tříděné odpady, hodila na sebe kabát, nazula boty, a šla za roh ke kontejnerům. Bylo teprve po Hromnicích, ale ve vzduchu už bylo cítit jaro, a tak jsem potom pokračovala za roh do Botanické zahrady. Bělalo se tam sněženkami a bledulemi, žlutlo talovíny. V tu chvíli mi bylo jasno: čekat ještě teď, že zima dorazí i do Prahy, by už bylo pošetilé. Nemám ji sice vůbec ráda, lyže nebo brusle jsou pro mne rafinované mučící nástroje, přesto ta stejnost, průměrnost počasí od podzimu do jara mi připadá nepříjemně nepřírozená. Doufám, že nevydrží i přes léto.

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 400 kusů.

Tel.: 267 102 105, fax: 267 311 812, e-mail: marie.fleissigova@lf3.cuni.cz.

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte na disketách 3,5" nebo e-mailem jako attached file
v editoru MS-WORD (nejlépe ve formátu RTF), jiný způsob projednejte předem
na čísle 267 102 105. Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení
a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra

2007 *revue 2*

50 let EU

Bajky

Curriculum

ORL

Charta 77

Klima

Prof. Burian

Rovnost

Samospráva

Univerzity

Zdravotnictví

J. Blahoš
K. Čapek
A. Gore
V. Hampl
G. Hoon
V. Klaus
J. Klímová
M. Peříček
P. Pithart
V. Špidla
M. Topolánek

VITA NOSTRA REVUE

16. ročník, číslo 2

časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 1. 5. 2007

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,

Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (výkonná redaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

QUO VADIS

Evropa je společnou budoucností	4
G. Hoon: 50 years on – which challenges lie ahead for The EU	5
V. Špidla: Nikdo nesmí být občanem nižší kategorie	9
M. Topolánek: Bez osobní svobody nelze usilovat o rovnost	12

RES PUBLICA

P. Pithart: Charta 77 po třiceti letech	16
Charta 77 k ekologické situaci: Hrozby známy celá desetiletí	18
Hlavní závěry EU k energetické politice	20
Za globální oteplování může především člověk	20
Změny klimatu a zdraví	21
V. Klaus: Odpovědi americkým kongresmanům	22
A. Gore: Země na misce vah	25

ALMA MATER

V. Hampel: Rovnováha a multipolarita	28
M. Petříček: Jan Patočka a smysl filozofie dnes	33
Patočkův filozofický týden	35
Rektoři chtějí rozdělit vysoké školy podle kvality	36
Polovina zemí už splnila dva pilíře reforem VŠ	37

FAKULTA

J. Horák: Jediná standardní cesta je evaluace	40
L. Velišek: Kam s ní	42
R. Rokyta: Poznámky k článku L. Veliška	46
Práva studentů VŠ se možná změni	48
D. Marx: Postavení akademických senátů na VŠ	49
J. Gojda: Universitas magistrorum et scholarium	50

GENIUS LOCI

Před 125 lety se narodil F. Burian	54
J. Blahoš: Prof Burian a humanitární medicína	55
R. Königová: Vzpomínka na velkého učitele	56
K. Čapek o profesoru Syllabovi	58
A. Hahn: Kongres o smyslových poruchách	59

ZDRAVOTNICTVÍ

Zdravotnictví k nedělnímu obědu	62
---------------------------------------	----

TEXT

J. Klímová: Bajky z Českého lesa	76
--	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Kak vo filme	94
------------------------------------	----

Karikatury M. Kolářové jsme převzali z knihy J. Klímové: Bajky z Českého lesa, Dobříš 2006

QUO VADIS

ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI

BUDOUCNOST EU

Evropa je společnou budoucností

Z prohlášení EU k 50. výročí římských smluv

Evropa byla po staletí ideou, nadějí na mír a porozumění. Sjednocení Evropy nám umožnilo žít v míru a blahobytu, přineslo pospolitost a překonalo rozdíly. Každý člen napomohl ke sjednocení Evropy a k posílení demokracie a právního státu. Lásce ke svobodě, kterou projeví lidé ve střední a východní Evropě, vděčíme za to, že nepřirozené rozdělení Evropy je nyní s konečnou platností věcí minulosti. Ke sjednocení Evropy jsme dospěli na základě poznání z krvavých střetů a z minulosti plné utrpení..

Nejdůležitější je pro nás člověk. Jeho důstojnost je nedotknutelná, práva nezadatelná. Ženy a muži mají stejná práva. Usilujeme o mír a svobodu, demokracii a právní stát, o vzájemnou úctu a odpovědnost, o blahobyt a bezpečnost, toleranci a účast, o spravedlnost a solidaritu.

V Evropské unii ctíme svébytnost a rozmanité tradice jejích členů. Otevřené hranice a živoucí pestrost jazyků, kultur a náboženství nás obohacují. Mnohých cílů nemůžeme dosáhnout osamocene, nýbrž pouze společnými silami. Úkoly si mezi sebe dělí Evropská unie, členské státy a jejich regiony a obce.

Pouze společně můžeme svůj ideál uchovat i v budoucnu. Tento evropský model v sobě spojuje hospodářský úspěch a sociální odpovědnost. Společný trh a euro nás činí silnými. Bohatství Evropy spočívá ve vědomostech a dovednostech jejích obyvatel; ty jsou klíčem k růstu, zaměstnanosti a sociální soudržnosti.

Společně budeme potírat terorismus a organizovanou trestnou činnost. Budeme hájit právo na svobodu a občanská práva i v boji proti jejich odpůrcům. Rasismus a xenofobie nesmějí dostat šanci.

Zasazujeme se o to, aby se konflikty ve světě řešily mírovou cestou a aby se lidé nestávali obětmi války, terorismu nebo násilí. Evropská unie chce podporovat svobodu a rozvoj ve světě. Chceme potlačit chudobu, hlad a nemoci.

Chceme společně postupovat v oblasti energetické politiky a ochrany klimatu a přispět k odvrácení globální hrozby, kterou představuje změna klimatu.

Evropská unie bude i v budoucnu stavět na otevřenosti a vůli posilovat vnitřní rozvoj EU a prosazovat demokracii, stabilitu a blahobyt za svými hranicemi.

Sjednocením Evropy se splnil sen předchozích generací. Naše dějiny nám připomínají, že tento úspěch je třeba uchovat pro budoucí generace. Proto jsme dnes, 50 let po podpisu římských smluv, jednotni v úsilí postavit do voleb do Evropského parlamentu v roce 2009 Evropskou unii na obnovený společný základ.

Evropa je naší společnou budoucností.

ČTK, 23. 3. 2007

Ministr pro evropské záležitosti Velké Británie Geoff Hoon měl 6. března ve Vlasteneckém sále pražského Karolina přednášku k 50. výročí Evropské unie. Upozornil v ní mj. na nutnost pokračovat v reformách Unie; ústavní smlouvu jako soubor kompromisů úplně odmítnout nelze. Za jeden z problémů, které je třeba řešit, označil host změny klimatu. Hlavní prioritou českého předsednictví v první polovině roku 2009 by podle G. Hoono mělo být ukázat občanům, co pro ně EU dělá a jaké jsou skutečné výhody jejich členství.

Geoff Hoon

50 years on – which new challenges lie ahead for The EU –

This month the European Union celebrates its 50th anniversary. Europe has fundamentally changed since 1957. A quick look at any map reveals how much. And the way that Europeans live, work and interact has changed. But the point I want to make today is that the fundamental philosophy that created the EU – the desire for peace and prosperity – remains relevant and remains central to what we do. And in 2007, as the world grows smaller, there is an even greater need to work together to find this peace and prosperity.

First of all, let me say that I am delighted to be here at one of Europe's most celebrated Universities. This centre of learning was founded, over 650 years ago by Charles IV, a great European by any measure, in an era when culture, business and education flowed freely around Europe. So, it is an appropriate place to discuss the challenges the EU faces, in its golden anniversary year.

And with your first Presidency now less than two years away, the Czech Republic will play a central role at the start of the EU's next fifty years.

But before we consider the future, we should think briefly about what the EU has achieved. The founders lived through the Second World War and had a strong vision of a peaceful Europe. And they saw that European nations had to change the *manner* in which they interacted. Increasingly, countries could no longer pursue their interests through a narrow national position. Their success depended on the success of their neighbours. Wealth could be sought, not through plunder or war, but only through common venture and co-operation. Over 50 years, the EU has, with different levels of success at different times, tried to make Europe stronger and richer.

For a long time, the Czech Republic was denied the opportunity to benefit from this. It was not until 1989 that this country had the opportunity to aspire to the peace and prosperity that EU membership offered.

On 9 November 1989, I visited Berlin as an MEP to attend a meeting of the European Parliament's legal committee. A few weeks earlier, on a visit to East Berlin, I had witnessed the demonstrations that were becoming almost daily events there. In November, I wanted to see what had happened since. But, at the wall, the East German guards would not accept my European Parliament documents. This was about 8.30 in the evening. The wall came down that night. I may well have been the last person to be refused entry to East Germany.

I know that similar, extraordinary events here in Prague had contributed to what happened that night in Berlin. The EU was quick to meet the challenges that these events made possible. Could we have thought then, that the Czech Republic would join the EU in just 15 years? On that night in Berlin, I for one would not have believed it.

Before 1989, we in Britain, could only enjoy your world class literature, music and beer from afar. That has all changed. There are over 200 flights a week from the UK to this magnificent city. And Czechs can work legally in the UK. They contribute much to our economy. I hope they also gain valuable skills to bring back to the Czech Republic.

All this would have seemed unthinkable just a few years ago, when we lived under the shadow of a divided Europe. In 1989, the EU had the opportunity to show it could bring peace and stability to Europe. In 2004 it proved its success. So what next?

The answer to this question is not radically different in 2007 than in 1957. We all want to be prosperous and secure. And the EU is best placed to work on areas which we can pursue more successfully together than alone. In fact, the underlying philosophy of the European Union is that we can and do achieve more by our common endeavour than we do alone.

The challenges of the 21st century are essentially cross border. Acting in isolation is no longer an option for any government.

Cooperation is and must be our imperative.

Working together to further our common interests.

The European Union model is an inspiration for other regions in the world.

The largest single market in the world.

An area of shared peace, prosperity and security.

The European institutions which enable us to achieve our objectives should not be overlooked.

Yesterday morning, I attended a meeting of 27 Foreign and European Ministers. We had a meeting at lunchtime with a European Commissioner and in the afternoon I visited the European Parliament. The European Parliament is unique – in no other

parliament in the world do elected politicians from 27 countries work together so closely. We have seen the formation of large multi-national political groups which have enabled the Parliament to forge compromises on EU laws. Working with political forces from across Europe.

These large groups work coherently not purely along national lines but reflecting the great European political movements – lead by the new Christian Democratic President Hans Gert Pottering, an old friend and colleague of mine from my days as an MEP.

In a recent example of this, the Parliament led the way in resolving complex and profound difficulties surrounding the draft services directive aimed at delivering a single market in services. They were responsible for achieving consensus.

While we celebrate our cooperation and our achievements, we must also look ahead to the next 50 years. We need a still stronger international response to global problems. These fall into three main categories:

- Creating prosperity through the liberalisation of our markets;
- Decisive action to tackle climate change;
- Working together for European, and global security.

To take the first of these, all of us here today are fortunate. We live in the world's largest single market. This is one of the great successes of the European Union, boosting EU GDP by 223 billion euros and creating an additional 2.75 million jobs.

In the past year alone, Czech exports to the UK have risen by 22 %. In 2005, UK companies invested over 5.5bn Crowns in the Czech Republic - a clear demonstration of the single market in action.

Whilst we can, and we should, point to the single market as a European success, we must recognise that more can be done to improve it. Rapid technological and structural change is shifting the balance of the global economy. Enlargement, ageing populations and climate change bring new challenges for Europe's economy.

So we need more reform. Europe must be single minded in finding a more flexible and outward-looking model.

Since the launch of the Lisbon Agenda, we have created 15 million new jobs in Europe. This is good news, but unemployment remains stubbornly high, particularly among the young. We cannot risk losing a generation to unemployment and exclusion.

I know that this instinct for reform is shared by many people in the Czech Republic. Together, we need to keep Europe focused on the core purpose of the single market - to provide jobs, growth and prosperity for Europe's citizens. In the coming decades, Single Market reforms could bring us an extra €800 billion and thousands of new jobs. But this won't happen by itself.

The new Czech government has identified better, and less, regulation as one of its top priorities. I couldn't agree more. So we want to see the EU agree to a 25% target to reduce administrative burdens by 2012.

Energy is another example of where we should reform. Insufficient liberalisation of EU gas markets will cost Europe's energy consumers an estimated £40 billion this year. That is nearly 2/3rds of Czech GDP.

This work, is, of course, linked to what the EU is doing to tackle climate change. Energy and climate security are two sides of the same coin. The creation of a genuine single energy market would play a vital role in tackling climate change.

The environment is exactly the kind of area where our citizens demand decisive action in the international arena. And they want action now. So we hope the Spring Council will agree an ambitious target to reduce greenhouse gas emissions by 20% by 2020.

Looking ahead, the EU must look to play a leading global role in climate change. Just as, over the last 50 years, the EU has increasingly been able to influence international action.

To pursue an agenda of European and global security, the EU must continue to work internationally through its tools of ESDP and CFSP as well as its enlargement policy. In 2007, the world continues to suffer war and famine. The EU, through military and civilian ESDP missions – in the Middle East and Africa as well as the Balkans - plays an increasingly important role in global security and development. Our military missions work to secure environments in areas hit by conflict. The civilian side helps set up functioning judiciaries and political systems. We can multiply our national efforts if we work together - drawing on the talent pools of 27 states.

Both the UK and the Czech Republic work together in ESDP missions in Afghanistan and in the Balkans. And the EU clearly has a special role to play in Europe's security. Like my colleagues in the Czech Republic, I firmly believe that an enlargement policy remains central if we are to secure a peaceful future for Europe.

If they are to continue on the path of reform, the countries of the Western Balkans need a clear belief in their eventual membership of the EU. Similarly, eventual Turkish membership will enhance the EU. Like the 2004 enlargement, this will bring another dynamic young economy into the EU. During the cold war, the ideological divide between east and west seemed unbreachable. But we united. And we can unite with Turkey, transforming bitter memories into a shared future.

The devil, according to an English saying, is in the detail. The Council and Commission must agree on how to finance and deliver these policies. Which brings us, inevitably, to the Constitutional Treaty. I don't want to labour this point. The EU still works with 27 member states. But some reform is needed to improve the decision making of an enlarged Europe. This will be discussed by the June European Council. I won't try to pre-empt that discussion here. But I believe it is important to avoid a prolonged, inward looking debate on institutions. What's important is how the institutions help us deliver the priorities that matter to Europe's citizens.

I have already seen a lively debate here concerning what the your Presidency priorities should be. Your Government will no doubt want to refine its thinking over the next year. But I have been struck that many of the subjects being talked about are those I have outlined today: better regulation, competitiveness, CAP Reform, energy security and enlargement. I look forward to working on this you during the Czech Presidency and beyond. I hope that in these remarks today I have shown that, 50 years on, Europe is becoming more prosperous and more secure. Our challenge is to maintain and build on this legacy.

Karolinum, 6. 3. 2007

Vladimír Špidla

Nikdo nesmí být občanem nižší kategorie

Projev evropského komisaře k zahájení Evropského roku rovných příležitostí

Jistě se všichni shodneme, že předsudky škodí jak racionálnímu myšlení, tak schopnosti empatie. Přitom racionalitu i empatii, tedy pozitivní emoci k druhým, nezbytně potřebujeme. Racionalita sama nestačí; empatie sama také ne; potřebujeme obě zároveň. Předsudek však obě zároveň potírá a nabízí za ně jedinou náhražku - negativní emoci vůči druhým.

Problém předsudků a diskriminace se týká starších lidí, žen i mužů, osob různé sexuální orientace, svobodných matek, příslušníků nejrůznějších etnických a náboženských skupin, lidí se zdravotním postižením. Nejde o to, aby se pro tu či onu kategorii lidí vytvářela jakási zvláštní, nadbytečná práva, jak často tvrdí naši odpůrci. (Shodou okolností jsou těmito odpůrci takřka vždy muži patřící k většinové populaci, s nadprůměrnými příjmy a mocí, kterým obvykle schází jak racionální pohled na věc, tak nezbytná empatie k „těm druhým“.)

Ve skutečnosti nejde o žádnou „inflaci práv“, ani o snahu zarovnat všechny do jediné řady a zabránit soutěži mezi lidmi. Soutěž bude ve svobodné společnosti vždy existovat, což je nepochybně správné; ale musí to být soutěž spravedlivá. A nesmí jít o soutěž sociálně darwinistického typu, v níž se ti méně úspěšní stávají „navždy poraženými“ a je ohrožena jejich lidská důstojnost. **A už vůbec pak nesmějí o úspěšnosti v takové soutěži rozhodovat kolektivní předsudky či stigmata.**

Jde tedy o to, zaručit **rovnost příležitostí všem**, včetně skupin, jejichž příslušníci startují z úplně jiné startovní čáry než většina z nás. **Nejde o zvýhodňování, ale o odstraňování bariér.** Je-li za určitých okolností nutno tuto rovnost příležitostí garantovat zvláštními zákony, pak je tomu proto, že určité skupiny musejí překonávat zvlášť obtížné bariéry. Tak je tomu i u posledního významného vývoje

v této oblasti, totiž u zcela nedávného vzniku Mezinárodní úmluvy o právech osob se zdravotním postižením jako nového pilíře ochrany lidských práv na mezinárodní úrovni.

Citlivost k právům a potřebám těch, kdo jsou na tom jinak než většina, v časech války, diktatury nebo všeobecné materiální nouze klesá často téměř k nule; v dobách míru, svobodných demokratických poměrů a materiální prosperity obvykle narůstá. Velká část západní Evropy má za sebou šest desetiletí nepřerušného míru, svobodných demokratických poměrů a relativní materiální prosperity. V případě České republiky je to 17 let. **Dá se říci, že jako ve zrychleném filmu následujeme to, co se v zakládajících členských zemích EU odehrálo v průběhu několika desetiletí:** nejprve začínají poukazovat na potřebu efektivní rovnoprávnosti ženy, pak zástupci objektivně znevýhodněných či stigmatizovaných minoritních skupin, jako jsou například etnické menšiny, zdravotně postižení nebo staří lidé, a posléze se pozornost obrací i ke skupinám, jejichž hlas není téměř slyšet, jako jsou lidé trpící duševní chorobou nebo mentálním postižením.

Jsem přesvědčen, že v této oblasti má pojem „pokrok“ nadále svůj smysl a že se na tomto pokroku významně podílí vývoj právních norem. Samozřejmě právní normy samy diskriminaci nevymítí; ostatně zásada rovného odměňování mužů a žen je součástí evropského práva už padesát let, ale skutečný pokrok se prosazoval velmi postupně a dodnes nelze tento problém považovat za zcela vyřešený. Je jasné, že také u evropských směrnic z roku 2000, které zakazují diskriminaci na základě jiných důvodů než pohlaví - etnického původu, zdravotního postižení, sexuální orientace, věku, vyznání - bude praktický dopad postupný. Tím spíše, že tyto směrnice vycházejí spíše z anglosaského pojetí práva: posilují jedince, aby mohl prosadit svá práva před soudem, místo aby zaváděly veřejnoprávní sankce.

Změna právního prostředí je tedy jen první krok; nikoli dostatečný, ale nezbytný. Proto věřím, že ČR co nejdříve přijme obecný zákon proti diskriminaci, který byl již jednou byl schválen Poslaneckou sněmovnou a pak neprošel Senátem o jediný hlas. Pokud by tak neučinila, vystavila by se v dnešní Evropě naprosté izolaci.

Diskriminace je nepřijatelná. Nikdo nesmí být občanem druhé či třetí kategorie. Je to otázka elementárních demokratických hodnot, ne nějaké „politické korektnosti“. V české společnosti se často setkáváme se zlehčováním tohoto tématu, například když se novináři posmívají tomu, proč by měla být prosazována rovnost žen a mužů ve sportovních klubech. Jistěže sportovní kluby nejsou známá centra lidského utrpení; těmi ostatně nejsou ani kavárny. Přesto našemu velkému humoristovi Karlu Poláčkovi nebylo moc do smíchu, když se dozvěděl, že do kavárny nesmí, protože nosí žlutou hvězdu. Ani americkým černochům asi nebylo veselo, když je nevpuštěli do barů a označovali to za svou podnikatelskou svobodu. Podobné věci, byť v méně systematické podobě, se i dnes dějí mnoha Evropanům, zejména Romům. I diskriminace ve volnočasových aktivitách je útokem na lidskou důstojnost.

Praktické příklady

Mění se nejen právní řády a citlivost k těm, kdo jsou odlišní. Mění se také nároky zaměstnavatelů. Nízká kvalifikace odsuzuje k trvale nižším příjmům a je dnes mnohem větším handicapem než dříve. Navíc zvolna zaniká předpoklad, že lidé mohou celý profesní život vydržet na jednom místě, s jednou kvalifikací. Mění se tudíž i charakter překážek, na které narážejí příslušníci znevýhodněných skupin. A v důsledku společenských i technologických změn se mění i postupy, které mohou tyto překážky odstraňovat.

- Jedním ze zajímavých trendů je rozvoj a podpora tzv. **sociálního podnikání** - asi bych měl říci **social enterprise**, neboť je to v prvé řadě fenomén britský. Jde o činnost nevládních subjektů, které usilují o vytváření zisku, i když souběžně naplňují sociální cíle, například integraci do trhu práce u zdravotně postižených, příslušníků etnických menšin, osob vracejících se z výkonu trestu apod. **Ukazují tak, že snaha o ekonomickou soběstačnost nemusí být v rozporu se sociálními cíli.**
- Ve Francii se stovky velkých, středních i malých podniků připojily k tzv. Chartě rozmanitosti, která podporuje etnickou i jinou **rozmanitost v ekonomické sféře** a prosazuje ji jako konkurenční výhodu. Je prokázáno, že rozmanitější týmy bývají kreativnější.
- Španělský program ACCEDER, jemuž se podařilo zvýšit zaměstnanost španělských Romů, je založen na moderní personalistice, individuální práci s klienty a využití interkulturních mediátorů. (V této souvislosti stojí za zmínku, že se naopak neosvědčují paušálně „trestající“ postupy, jež vycházejí z primitivní populistické představy, že nezaměstnaní příslušníci etnických menšin si v chudobě a závislosti na dávkách přímo libují - a že jim tedy stačí zkrátit dávky, aby byli donuceni pracovat. Jediným výsledkem bývá zatlačení těchto lidí hlouběji do chudoby, sociálního vyloučení a do náruče organizovaného zločinu.)
- Jedna francouzská firma vyvinula počítačový program, který umožňuje zaměstnavatelům vybírat mezi uchazeči o zaměstnání na základě všech jejich profesionálních údajů, ale přitom s **plnou anonymizací**, takže nelze určit jejich pohlaví, věk, etnický původ ani případné zdravotní postižení. Projekt je úspěšný, a to i komerčně. Nizozemský projekt BACK TO YOUR FUTURE, Vrať se ke své budoucnosti, zase využívá u reintegrace problémových dospívajících z menšinové populace **virtuálního podnikání**, při němž se tyto mladí lidé učí založit a vést malý podnik formou interaktivní počítačové hry.
- V Maďarsku, Rumunsku a Bulharsku se podařilo v posledních letech získat dobré zkušenosti s **mikrofinancováním** v romských komunitách. Mikrokredit byl přitom využíván jednak ke stimulaci drobného podnikání, jednak k investicím do nezbytného vzdělání.

Je však zřejmé, že **ne vždy může být cílem rovnost příležitostí v ekonomickém smyslu**, neboť jsou mezi námi lidé, jimž jejich zdravotní stav, mentální postižení nebo pokročilý věk vůbec neumožňují ekonomickou aktivitu. I u nich však platí, že mají právo na tu nejvyšší míru autonomie a sociální inkluze, jaké jsou schopni. A zejména: i tito lidé jsou **rovni ostatním co do lidské důstojnosti**, neboť hodnotu člověka nelze redukovat na jakousi užitkovou hodnotu. Proto trvám na tom, že tento Evropský rok sice na jedné straně musí být ve znamení často velmi pragmatického otevírání cest k ekonomickým příležitostem pro lidi ze znevýhodněných skupin, ale na druhé straně musí aktivně čelit tomu, aby se k lidem - ať jakkoli objektivně znevýhodněným - přistupovalo z pozic ekonomického utilitarismu.

Abych parafrázoval Masaryka, **potřebujeme praktický humanismus, ne jen vznešené ideály. V zaujetí pro praktická řešení ovšem nesmíme nikdy zapomenout, že člověk zkrátka není pouhé užitečné zvíře.**

Praha, 2. 4. 2007. Kráceno

Mirek Topolánek

Bez osobní svobody nelze usilovat o rovnost

Projev předsedy vlády k zahájení Evropského roku rovných příležitostí

Evropský rok rovných příležitostí se týká jednotlivců. A to je dobře. Svoboda vždy vychází od jednotlivce. Nepřeslechli jste se, řekl jsem opravdu svoboda, ne rovnost. Protože svoboda je základní hodnotou, od níž jsou všechny další odvozené. Bez osobní svobody nelze vůbec usilovat o nějakou rovnost.

Zárukou rovnosti příležitostí není žádná „dobře míněná“ snaha narovnat nena-rovnatelné. Žádná pozitivní diskriminace. Cítíte ten protimluv POZITIVNÍ - DISKRIMINACE? To zní asi stejně, jako příjemný výprask

Zárukou rovnosti je vláda práva a neosobních pravidel. Občanská individuální práva jsou proto vždy důležitější než práva skupinová. Záruka, že když splním určitá profesní kritéria, tak získám nabízenou práci bez ohledu na věk, pohlaví, barvu pleti, stáří, názory či náboženství. Nikoli náhodou je nejméně skutečné rovnosti příležitostí tam, kde se stát nejvíce angažuje ve jménu takzvané ochrany znevýhodněných skupin. **Tato skupinová ochrana pak přes všechnu snahu fakticky vede ke skupinové diskriminaci. Vidíme to u žen, důchodců, studentů. To je třeba změnit.**

U seniorů vidíme, že firmy ztrácejí o tyto lidi zájem. Je to dáno tím, že ochránářský stát vytvořil atmosféru, kdy se automaticky počítá s tím, že člověk po šedesátce se hodí jen do penze. Studenty zase dnes tak chráníme před vykořisťováním, že neseženou

brigádu. Náprava je v tomto případě poměrně snadná. Stačí klepnout byrokracii přes prsty, zrušit diskriminační ochranná opatření a věci se brzy narovnájí samy. Důkladné odstranění bariér však znamená udělat mnohem víc. Znamená to provést liberální reformy ve všech sektorech ekonomiky a společnosti.

Ve školství potřebujeme otevřít vysoké školy všem, kteří k tomu mají předpoklady. To nepůjde bez zavedení odložené platby za vzdělání. Země, v nichž se nějakou formou platí školné, mají třikrát větší podíl vysokoškoláků ze sociálně slabých rodin než Česko. Systém zdánlivé rovnosti - neboli vše je zadarmo - tak vede ke skutečné diskriminaci. Třeba pro Romy je školský systém naprosto neprostupný. Rovnost v přístupu ke vzdělání je školné. Mimo jiné.

Rovněž tak je důležité, aby školský systém nevyklučoval odlišné skupiny do kulturních ghett. Musí naopak sloužit k asimilaci, ke schopnosti menšin plně se integrovat do většinové společnosti, do společnosti práva a jasných pravidel. **Multikulturalita je zdrojem bolestných nerovností, narůstajících diskriminací a napětí.**

Ve zdravotnictví musíme zvýšit spoluúčasť u banální léčby a léků na běžné choroby. Jen tak získáme peníze na záchranu životů, na zlepšení kvality života těžce a chronicky nemocných.

Co se týče sociálního systému, je nutné okamžitě zamezit zneužívání sociálních dávek. Kdo nepracuje, ať nejí. Kdo odmítá nabízené zaměstnání, kdo je přistižen při práci načerno, automaticky vypadává ze solidárního systému. V soutěži o sociální dávky dnes vítězí ne ti nejpotřebnější, ale nejšikovnější. **Dnešní benevolence je krutě nespravedlivá k těm, kteří poctivě dřou, stejně jako k těm, kteří pracovat chtějí, ale doplácí na to, že prosperita všech je projídána černými pasažéry systému. Opět na to doplácí ti nejslabší.** Romové, ženy, případně zdravotně postižení. Rovnost příležitostí na trhu práce je v odstranění rovnostářství.

Odstranit bariéry je nutné i v podnikání. Dnešní systém investičních pobídek má jisté izolované výsledky. Ty jsou však několikanásobně negovány morálními a ekonomickými důsledky stavu, kdy úředník jednomu podnikateli sebere, aby mohl o to více dát jinému.

Jsem rád, že tu vůbec nemusím mluvit o diskriminaci na základě sexuální orientace. Naopak jsou rozdíly, které jsou nevymýtelné. U zdravotně postižených nikdy nedosáhneme rovnosti příležitostí, protože zde rovnost fakticky není. Je tedy potřeba kombinovat důsledně liberální přístup s efektivními formami podpory. Podpora však musí jít za jednotlivcem, nikoli za institucí.

V případě žen rovněž nelze mluvit o rovnosti příležitostí. Těhotenství a mateřství je výsadou žen a tato výsada činí ženy apriorně odlišnými od mužů. Například na trhu práce. Je to přirozené, je to logické, je to zdravé. **Žena se může svobodně rozhodnout děti nemít a pak jsem přesvědčen, že má stejné příležitosti uplatnění jako muž. S tím by měl zákon počítat a nevnucovat těmto ženám ochranu,** o kterou nestojí a která paradoxně vede k jejich diskriminaci. Pokud se žena rozhodne věnovat roli, kterou jí svěřila příroda, pak nepotřebuje, aby se jí zákon snažil srovnat s mužem. Naopak potřebuje flexibilní pracovní trh, který jí umožní zaměstnat se za podmínek, které budou oběma stranám vyhovovat. A samozřejmě potřebuje podporu rodiny.

Závěrem chci vyzvat úředníky, firmy i jednotlivce, aby vzali evropský rok rovných příležitostí jako začátek procesu, na jehož konci bude společnost bez bariér a diskriminací (pozitivních či negativních). Liberální společnost rovných příležitostí.

Praha, 2. 4. 2007. Kráceno

Evropská ženská lobby (EWL) požaduje po českém premiérovi Míru Topolánkovi veřejnou omluvu za jeho slova o rovných šancích pro ženy a muže a o integraci cizinců. Prezidentka EWL K. Kolthoffová jeho vystoupení označila za „ostudnou řeč, která znevažuje ženy a znevýhodněné skupiny“. Premiér podle ní popřel základní hodnoty jako rovnost a zásada nediskriminace, na kterých EU stojí.

RES PUBLICA

O EKOLOGII –
SHORA I ZDOLA

Petr Pithart

Charta 77 po třiceti letech

Během prosince 1976 jsme se s poněkud sevřenými útrobami podepisovali pod Prohlášení Charty 77. Šestého ledna se pokusili Václav Havel, Ludvík Vaculík a Pavel Landovský doručit jeho text do podatelny Federálního shromáždění.

Kolem signatářů tohoto prohlášení se o třináct let později začalo formovat jádro Koordinačního centra Občanského fóra. Nejpозději od té doby jsme museli počítat s tím, že dříve či později bude platit: „Všecko to zavinili ti disidenti!“ Vždycky ti první všechno zaviní: vždycky jsou totiž málo revoluční. I když jde jen o převrat, vlastně tím spíše. Čím to je? Proč se jen ti revolučnější kritici do toho tenkrát nepustili místo nich?

Disidenti můžou samozřejmě hlavně za to, že jsme se nevyrovnali s minulostí. Měli jsme se s ní vyrovnat co nejdříve. Nejlépe už takhle první pondělí dopoledne po převratu.

S tím, že přijde čas, kdy se bude tvrdit, že ti elitářští chartisté byli poslední, kteří v zemi před listopadem '89 s něčím pohnuli, jsme rovněž počítali. Jen nás nenapadlo, že to bude opakovaně hlásat hlava státu.

Kdo že jsme to byli?

Chartu 77 koncem roku 1976 podepsalo 242 lidí nejrůznějších osudů. Větší odvahu než tito první, věhlasnější, měli však ti, kteří se v prvních měsících 1977 a v dalších letech postupně přidávali: ti už věděli, do čeho jdou, co je čeká a nemine. A odvážnější byli zejména lidé z menších měst a z venkova: na jednoho signatáře tam bylo několik desítek, ne-li stovek estébáků.

Charta 77 byla v celém sovětském bloku ojedinělá tím, že vydržela celých třináct let. Tak dlouho, až kolem ní koncem osmdesátých let začaly vznikat jiné disidentské a posléze občanské iniciativy, které se nabourávaly do ztrouchnivělé stodoly moci. Že většina chartistů z politiky posléze vypadne (anebo do ní vůbec nevstoupí), se také dalo čekat. I tak zanechali významné stopy v zahraniční politice a diplomacii, v postojích státu vůči menšinám, v působení úřadu ombudsmana, Ústavního soudu, snad i Senátu. Její zosobnění, Václav Havel, vydržel v čele státu neuvěřitelných třináct let. Avšak v tom konec konců nejpolitickéjším prostředí, totiž v politických stranách, neuspěli, anebo se o to spíše ani nepokoušeli.

Tihle lidé si nad jiné považují těžce získanou a draze zaplacenou osobní svobodu držet se nabytého přesvědčení, nezávislosti na komkoli, na čemkoli. Byli a jsou to lidé přivyklí zastávat menšinové názory (jinak by se nestali disidenty) a hlasování

v orgánech strany o tom, kdo má pravdu pro dnešní den, není tím, bez čeho nemohou žít. Je to ve světě politiky jejich jednoznačný a chcete-li neomluvitelný handicap, ale oni se s tím smířují.

Jsou to lidé zpravidla vyhraněných, často proto menšinových názorů, sami proto k menšinám tolerantní. Vždyť před těmi třiceti lety začali odmítnutím tehdy pomalu již jen rutinní vzájemné solidarity diskriminovaných a pronásledovaných „prominentů“, věhlasných kamarádů-spisovatelů. Charta vznikala ve vzrušené atmosféře solidarity s „nejmenším společným jmenovatelem“, totiž se souzenou skupinou Plastic People of The Universe.

Charta 77 byla důsledná – ne radikální

Bez Charty 77 a podobných věcně spolehlivých monitorovacích ohnisek v zemích sovětského bloku byl by celý helsinský proces, který poprvé v dějinách kladl dodržování lidských práv nad suverenitu států, jen plácnutím do vody, garanci neměnnosti poválečných hranic, výhodných spíše pro Moskvu.

Vzali jsme však nečekaně a důsledně tehdejší stát za slovo a on podle toho reagoval se vší urputností, jaké byl schopen. Dodržování lidských práv totiž bylo politikum prvního řádu, ne že nebylo! Že ovšem budeme posléze těmi, kteří se k nám tehdy nepřidali, obviňováni z nedostatečné političnosti, jsme věděli také hned od začátku: pro ně jsme totiž byli málo radikální... Někteří kritici byli prý zklamáni tak moc, že podepsali trapnou „antichartu“...

Ano, ani v posledních sedmnácti letech se signatáři Charty 77 vesměs nepřidávali k nejrůznějším poryvům radikalismu: dobře věděli, jaký je stav společnosti, co a kdy a za jakou cenu můžeme čekat od zaváděných změn. Stav společnosti a sílu setrvačnosti jejich zlovyků znali lépe než kdokoli jiný: Charta totiž kromě monitorování přestupků a zločinů režimu a organizování všemožných protestů vypracovala také desítky analytických dokumentů o stavu v jednotlivých oblastech života společnosti. S každou vlnou radikalismu, hledajícího viníky (dnes opožděně statečného antikomunismu), většina disidentů postupně z hlavního pelotonu politiky odpadávala: tohle nemáme zapotřebí, říkali si. Na druhé straně slušně vyjdou se svým svědomím. Na kariéru v politické straně je to ovšem jistě méně než málo.

K dobrému pocitu při ohlédnutí na posledních třicet let to však docela stačí.

*Lidové noviny,
rubrika Úhel pohledu 5. 1. 2007.
Kráceno*

Charta 77 k ekologické situaci ČSSR

Hrozby známy celá desetiletí

Mluví Charta 77 měli možnost seznámit se s rozbohem ekologické situace v Československu, který vypracoval tým odborníků Československé akademie věd. I tato obsáhlá a seriózní studie konstatuje, že současná ekologická situace Československa je velmi vážná.

Obecně známé je ohrožení lesů v českých zemích. Rozbor uvádí, že do konce tohoto století, tj. za 15-20 let, bude 45-60 % z nich vážně narušeno nebo zničeno. Ve volné krajině je ohroženo přes 50 % rostlinných druhů, je ohrožena více než třetina ptáků, ryb a savců včetně většiny lovné zvěře. Mnohé zdroje vody jsou nepoužitelné pro dobytek, pro závlahy i pro průmyslovou výrobu. Vodárny řady měst – Prahy-Podolí, Brna-Pisárky, Hradce Králové, Ústí nad Labem a jiných - produkují vodu, která může a v řadě případů také ohrožuje zdraví obyvatel. Nedostatečné čištění splaškových vod vede v řadě případů k tomu, že tyto vody kontaminují vodu používanou k vodárenským účelům, což již vyvolalo řadu epidemií. Voda obsahuje stále více škodlivých a jedovatých látek – dusičnanů, solí těžkých jedovatých kovů, karcinogenních a mutagenních látek. Problémem je také obsah radionuklidů, např. v důsledku těžby radioaktivních surovin. Např. kvalitu pitné vody může ještě víc ohrozit stavba temelínské elektrárny.

Dnešní způsob zemědělského hospodaření, neodborné a nadměrné používání průmyslových hnojiv a ochranných látek i nevhodná agrotechnika ničí půdu. Následkem nadměrné koncentrace při ustájení hospodářských zvířat dochází často k haváriím, které ohrožují povrchové i podzemní zdroje vody. Do potravních řetězců – do obilí a píce, do masa jatečných zvířat, tedy do stravy lidí - se dostává stále více škodlivin a toxických látek.

Tam, kde dnes nemůže žít zvěř, ryby, ptáci a motýli, zítra nebude schopen žít člověk. Už dnes se v nejvíce postižených oblastech prudce zvyšuje kojenecká úmrtnost, nemocnost dětí a dospělých, zhoršuje se zdravotní stav všeho obyvatelstva. Nejvíce jsou ohroženi obyvatelé Severočeského kraje, Prahy, moravských průmyslových aglomerací a obyvatelé Bratislavy. Pokud se vývojové trendy nezvrátí, budou v příštích letech bezprostředně ohroženi všichni obyvatelé našeho státu. Je reálné nebezpečí, že se začne snižovat průměrný věk občanů.

Výše výdajů věnovaných v Československu na ochranu životního prostředí je jen zlomkem výdajů vydávaných na stejné účely v SSSR nebo v jiných průmyslově vyspělých zemích. U nás tyto výdaje neustále klesají. Nové investice zdaleka nestačí zamezit

zhoršování životního prostředí. Československo má velice nedokonale vybudovaný systém sledování znečištění všech složek prostředí, takže řada údajů, např. o obsahu škodlivých až toxických látek v potravinách, není zpravidla vůbec známa.

Zjištění obsažená v rozboru ČSAV nejsou povzbudivá. Je však pozitivní, že zájem československé vlády o ekologickou problematiku dosáhl té míry, že ji již zajímají základní fakta o stavu životního prostředí. Doposud byl stav takový, že to byly bohužel plány rozvoje národního hospodářství, které vedly ke zhoršování ekologických ukazatelů.

Cesty k nápravě nejsou neznámé. Po řadu let se hovoří o tom, že **je nutné přejít od extenzivního způsobu hospodaření k intenzivnímu. Bezprostředně to souvisí s omezováním energeticky a surovinově náročných výrob.** Vykročení touto cestou by vedlo i ke zlepšení ekologických ukazatelů, zdá se však, že v blízké budoucnosti tomu tak nebude. Většina investic pro příští léta – téměř 40 % - se opět plánuje pro rozvoj palivo-energetického komplexu – největšího znečišťovatele životního prostředí. Pokračování v dosavadních trendech neblahého vývoje je zřejmě mimo jiné způsobeno i tím, že jak řadoví občané, tak ti, kteří si vzali odpovědnost za osudy naší země, si dostatečně neuvědomují hrozící rizika. Často ani nemohou, protože většina údajů se nepublikuje. Jde zejména o údaje o zhoršování zdravotního stavu obyvatelstva, o dnešním i budoucím ohrožení zdraví a života lidí, o škodlivinách v potravinách i ve vodě. Teprve až se lidé dozvědí fakta, uvědomí si vážnost, snad dokonce i tragičnost situace, až se dozvědí celou pravdu o rizicích, jimž jsou vystaveni, až budou moci o nich bez větších omezení diskutovat, budou moci prosazovat cesty k nápravě, na níž závisí záchrana životního prostředí, zdraví a života.

Často by k odvrácení ekologických katastrof stačil jen zlomek ze zbrojních nákladů vynakládaných na udržení rovnováhy strachu. Doufáme, že s rozбором stavu ekologické situace v Československu se bude moci seznámit co nejvíce občanů, že poznání vážnosti ekologické situace naší země přiměje naše nejvyšší orgány k rychlým a účinným opatřením, k nimž se bude moci vyjádřit každý z obyvatel. Právo na to má – jde o zdraví a životy všech.

Mluví Charty 77:

Jan Kozlík, Marie Rút Křížková, Anna Marvanová

12. 12. 1983

Charta 77, Od morální k demokratické revoluci. Čs. středisko nezávislé literatury, Scheinfeld-Schwarzenberg a ARCHA-Bratislava, 1990

Hlavní závěry summitu EU k energetické politice

1. Energetická politika

- Zvýšit do roku 2020 podíl obnovitelných zdrojů na celkové spotřebě energie na celém území EU na 20 procent.
- Podíl biopaliv na celkové spotřebě paliv v dopravě dosáhne do roku 2020 nejméně 10 procent.
- Jaderná energie může přispět ke snižování emisí skleníkových plynů a bezpečnosti energetických dodávek, ale na prvním místě stále zůstává jaderná bezpečnost.

2. Emise skleníkových plynů

Do roku 2020 se objem emisí skleníkových plynů o pětinu sníží proti úrovni z roku 1990. Státníci doporučili snížení o 30 procent, ale jen když se další světový znečišťovatelé zaváží ke „srovnatelným omezením“.

3. Snižování administrativní zátěže

- Administrativní zátěž, která plyne z evropské legislativy, se sníží o čtvrtinu. .

4. Lisabonská strategie

- Růst HDP v Unii by měl letos činit 2,7 procenta. V letech 2007 a 2008 by mělo vzniknout sedm milionů nových pracovních míst, míra zaměstnanosti by se měla přiblížit 66 procentům.
- Summit rovněž přislíbil urychlenou implementaci směrnice o volném pohybu služeb do národních legislativ.

Brusel 8. 3. 2007

Mezinárodní panel pro změny klimatu (IPCC)

Za globální oteplování může především člověk

Emise skleníkových plynů, které jsou produktem lidské činnosti, způsobí na více než 1000 let vážné klimatické změny. Ty budou provázeny oteplováním a zvýšením mořských hladin.

Ze závěrečné zprávy IPCC vyplývá, že dopad lidské činnosti na klimatické změny je jistý z 90 procent. Poslední prognóza odborníků hovořila o 66procentním možném vlivu lidské činnosti na změny klimatu.

Experti z celého světa, kteří se sešli na pařížské konferenci, odhadují, že teplota se na Zemi do konce století zvýší o 1,8 až 4, možná až o 6,4 stupně Celsia. Podle odborníků se také ve světě dají častěji očekávat velké teplotní výkyvy nebo různé bouře. Dále varovali, že budoucí tropické bouře, tajfuny a hurikány by mohly být provázeny silnějšími vichry a lijáky.

Klimatologové více či méně věří, že jejich závěrečná zpráva přiměje jednotlivé státy ke změně ekologické politiky. „Nemyslím si, že tyto závěry pomohou státům vyvinout „čistější“ politiku. Toto je zdrcující důkaz toho, že naše činy nesou odpovědnost za klimatické změny. Zatímco přibývá důkazů, ztrácíme skeptiky, kteří o těchto spojitostech kdy pochybovali,“ uvedl **indický klimatolog Shrutí Shukla**.

„Toto je jasná zpráva vládám, že možností zamezit klimatickým změnám je stále méně. Jestliže poslední zpráva IPCC byla „budičkem“, tato je „vřeštící siréna““, uvedla **Stephanie Tunmore z organizace Greenpeace**.

Na zprávu IPCC reagoval také **francouzský prezident Jacques Chirac**, který navrhl vytvoření Organizace Spojených národů pro životní prostředí. Ta by podle něj měla řídit světové úsilí o zvládnání ekologických problémů. Chirac se nechal slyšet, že s řešením životního prostředí už nelze otálet a je zapotřebí „revoluce myslí“, aby se člověk přestal považovat za „majitele přírody“ a začal se k ní chovat rozumně.

Svet.ihned.cz 2. 2. 2007

Změny klimatu a zdraví

Změna klimatu v Evropě v příštích desetiletích zvýší riziko záplav a sucha, ovlivní turistickou sezónu ve Středomoří a pocítí ji i lyžaři, protože ubude sněhu na horách. Střední Evropa se bude potýkat s úbytkem vody, méně lidí zemře na nemoci způsobené chladem, naopak více obětí si vyžádají vedra. Vyplývá to ze zprávy Mezivládního panelu pro klimatickou změnu, kterou na počátku dubna projednávali v Bruselu experti z celého světa.

Celkově se zdravotní rizika spíše zvýší, tvrdí zpráva. Vědci zaznamenali také pohyb klíšťat více na sever a do vyšších poloh, ale nebyli s to určit vztah mezi změnou klimatu a výskytem klíšťové encefalitidy nebo lymeské borreliózy. Spolu s vědci mohou alergici především ve střední Evropě již nyní potvrdit, že pylová sezona se prodlužuje a začíná dříve. Zpráva nepředpokládá, že by s oteplováním přišly do Evropy epidemie malárie, ale nevylučují vyšší riziko lokálního výskytu. Teplejší podnebí bude mít vliv na kvalitu vody v Evropě a na bezpečnost potravin, například na přenos salmonelózy.

Odpovědi americkým kongresmanům

Prezident republiky Václav Klaus odpověděl na otázky Výboru pro energii a obchod Sněmovny reprezentantů amerického Kongresu, týkající se problematiky lidského působení na globální oteplování a klimatické změny, pro veřejné slyšení, které proběhlo 21. března 2007.

Co by podle vašeho názoru měli zákonodárci brát v úvahu, když se zabývají klimatickými změnami?

Vědecká debata na toto téma dosud nebyla dostatečně hluboká a seriózní, nejsme svědky střetu různých názorů na životní prostředí, ale střetu názorů na lidskou svobodu.

Největší hrozbou pro svobodu, demokracii, tržní ekonomiku a prosperitu na počátku 21. století není komunismus nebo jeho různé měkčí varianty. Komunismus byl nahrazen hrozbou ambiciózního environmentalismu. Tato ideologie hlásá, že jí jde o ochranu Země a přírody, a pod tímto sloganem chce nahradit svobodný a spontánní vývoj lidstva určitým druhem centrálního (nyní globálního) plánování. Environmentalisté považují své myšlenky a argumenty za nepopiratelnou pravdu a používají sofistikované metody k tomu, aby vyvinuli na zákonodárce tlak k dosažení svých cílů. Jejich argumentace je založená na šíření strachu a paniky. V takové atmosféře nutí zákonodárce přijímat neliberální opatření, omezení, regulace, zákazy a restriktce a podřizovat občany všemocnému byrokratickému rozhodování.

Opomíjejí skutečnost, že příroda a společnost jsou v procesu neustálých změn, že se klima výrazně měnilo po celou dobu existence naší planety. Environmentalisté se soustřeďují na to, že člověk přispívá ke klimatickým změnám a požadují okamžitá politická opatření založená na omezování ekonomického růstu, spotřeby a lidského chování, které považují za hazardní. Nevěří v budoucí ekonomický vývoj společnosti,

Více než dvě třetiny lidí na světě se obávají globálního oteplování. Vyplývá to z průzkumu veřejného mínění uskutečněného pro televizi BBC mezi 14.000 respondenty z 21 zemí světa. Obavy mají nejvíce Jihoafričané (82 procent) a Brazilci (87 procent). Na opačném konci žebříčku je Indie, kde globální oteplování trápí 59 procent lidí, a Spojené státy, kde své obavy projevilo pouze 57 procent dotázaných, přestože USA jsou vůbec největším producentem skleníkových plynů.

neberou v úvahu technický pokrok a ignorují dávno prokázanou skutečnost, že čím vyšší je bohatství společnosti, tím vyšší je kvalita životního prostředí.

Zákonodárci jsou tak nuceni podléhat této mediálně řízené hysterii. Přijímají nesmírně nákladné programy, které vedou k plýtvání omezenými zdroji proto, aby zastavili pravděpodobně nezastavitelné změny klimatu, které nejsou způsobeny lidským chováním, ale přirozenými jevy.

Jak by vládní politika měla řešit výskyt a následky klimatických změn a do jaké míry by se měla soustředit na regulaci emisí skleníkových plynů?

Jákákoliv politika by měla realisticky zhodnotit potenciál, který naše civilizace má, v porovnání s působením přírodních sil. Je evidentním plýtváním pokoušet se bojovat proti zvýšené sluneční aktivitě nebo pohybu oceánských proudů. Žádný zásah vlády nemůže zastavit to, aby se svět a příroda měnily.

Jestliže přijmeme globální oteplování jako reálné existující jev, domnívám se, že bychom se jím měli zabývat úplně jiným způsobem. Místo beznadějných pokusů proti němu bojovat, bychom se měli připravit na jeho důsledky. Zatímco některé pouště se mohou rozšiřovat a některé břehy oceánů mohou být zaplaveny vodou, ohromné části Země – dosud neobydlené kvůli drsnému, studenému klimatu – by se mohly stát úrodnými oblastmi, kde budou moci žít milióny lidí. Proto varuji před přijímáním opatření, založených na takzvaném principu preventivní opatrnosti, který environmentalisté používají jako ospravedlnění pro svá doporučení.

Lidstvo už zažilo tragickou zkušenost s jedním velmi pyšným intelektuálním proudem, který tvrdil, že ví, jak řídit společnost lépe než spontánní tržní síly. Byl to komunismus. Dnes se vynořil nový ismus, který tvrdí, že je dokonce schopen řídit přírodu a skrze ní i člověka. Tato nadměrná lidská pýcha nemůže neselhat. Svět nelze organizovat podle environmentálního lidského projektu bez toho, aby se opakovala tragická zkušenost s plýtváním zdrojů, potlačováním svobody lidí a s ničením prosperity celé lidské společnosti.

Není možné řídit přírodní faktory, které způsobují klimatické změny. Negativní dopad všech navrhovaných opatření vůči ekonomickému růstu je na úkor všech dalších možných rizik, včetně těch environmentálních.

Jaký budou mít různé scénáře politického řešení vliv na národní ekonomiky, na spotřebitele, na vytváření pracovních míst a budoucí inovace?

Jestliže zákonodárci přijmou maximalistické environmentální požadavky, vliv na národní ekonomiky bude ničivý. Stimulovalo by to snad jednu velmi malou sféru ekonomiky, ale její větší část by se dusila uměle vytvořenými limity, nařízenými a restrikcemi. Míra růstu by poklesla a zásadně by byla snížena konkurenceschopnost firem na mezinárodních trzích. Mělo by to negativní dopad na zaměstnanost a tvorbu

pracovních míst. Pouze racionální politika, která umožní spontánní přizpůsobování, může odůvodnit státní intervence.

Jaká je morální zodpovědnost vyspělých zemí vůči zemím rozvojovým?

Morální povinností vyspělých zemí vůči rozvojovým zemím je vytvořit takové prostředí, které zajistí volnou směnu zboží, služeb a kapitálových toků, které umožní využívat komparativních výhod jednotlivých zemí a které bude stimulovat ekonomický rozvoj méně rozvinutých zemí.

Jestliže budou politiky environmentalistů přijímány vyspělými zeměmi, dříve či později jejich ambice kontrolovat a řídit celou planetu přeroste v požadavek na omezení emisí na celém světě. Rozvojové země budou nuceny přijmout jejich iracionální cíle a omezení, protože „Země je na prvním místě“ a jejich potřeby jsou druhotné. Environmentalistická argumentace dává municí protekcionistům všeho možného, kteří chtějí eliminovat konkurenci přicházející z nově industrializovaných zemí. Proto morální povinností vyspělých zemí není zavádět programy tohoto typu.

www.klaus.cz. Redakčně kráceno

Al Gore

Země na misce vah

Trvalému lidskému hledání smyslu života dvacáté století příliš neprospělo. Dvě světové války, vyhlazovací tábory, vynález jaderných zbraní a globální ekologická krize – to vede mnohé z nás k úvahám, zda vůbec můžeme přežít, natožpak žít rozumným, šťastným a nadějným způsobem. Nacházíme útočiště u svůdných přístrojů a technik průmyslové civilizace, ale to jen vytváří další problémy, neboť se stále více izolujeme jeden od druhého a odtrhujeme od svých kořenů. Dále se posiluje soustředění na vlastní já, úzce definované jako něco zcela nezávislého na ostatních a na zbytku světa; to se stává primární motivací všech sociálních interakcí i civilizace jako takové. Začínáme si cenit působivých obrazů spíše než osvědčené pravdy. Začínáme si myslet, že tváří v tvář možnému zničení všeho mají význam jen ty obrazy, které odrážejí a zvětšují naše já. Taková reakce však nemůže být trvalá; posléze musí být vystrídána pocitem, že nám uniká, co je v našem životě skutečné a správné. Podle mého soudu se tento pocit stal natolik rozšířeným, že svědčí o jakési kolektivní krizi identity. Více lidí než kdy předtím se ptá: „Proč jsme tady? Co je smyslem našeho bytí?“ Nová vlna fundamentalismu ve všech světových náboženstvích, od islámu přes judaismus a hinduismus až po křesťanství, stejně jako rozkvet nových duchovních hnutí, ideologií a kultů všech možných podob, popularita doktrín New Age a okouzlení mýty a příběhy vzdálených kultur svědčí pro závěr, že **moderní civilizace skutečně prochází duchovní krizí, jejímž zdrojem je zřejmě pocit vnitřní prázdnoty a absence vyššího duchovního smyslu.**

Mé úsilí o lepší pochopení vlastního života se nakonec spojilo se snahou pochopit, co lze udělat pro záchranu životního prostředí planety; snad právě proto jsem začal věřit v nutnost jakési vnitřní ekologie, která spočívá na stejných zásadách rovnováhy a vzájemné provázanosti jako zdravé životní prostředí. Příliš vyhraněné soustředění na vlastní já například vede k určité izolaci od světa a připravuje nás o duchovní potravu, kterou nám může poskytnout komunikace s ostatními; příliš velká pozornost věnovaná těm druhým na úkor tichého a chápavého naslouchání vlastnímu srdci zase může způsobit, že se staneme sami sobě cizinci. Klíčem je skutečně rovnováha – rovnováha mezi činností a rozjímáním, mezi osobními zájmy a závazkem vůči společnosti, mezi láskou k přírodě a láskou k naší úžasné civilizaci. To je ta rovnováha, kterou hledám ve vnitřním životě. Doufám a věřím, že všichni najdeme způsob, jak čelit nahromaděné setrvačnosti všech zvyků, způsobů a zábav, které nás odvádějí od všeho opravdového a poctivého, smýkají s námi sem a tam a pohazují s námi jako na toboganu, až naše duše jímá závrať a smutek.

Věřím také, že my všichni často špatně chápeme souvislosti mezi mravními volbami zdánlivě nižšího řádu a těmi, jejichž následky jsou zjevně obrovské; nechápeme, že vědomé úsilí o dodržování spravedlivých zásad při každém rozhodnutí je hlasem ve prospěch spravedlnosti ve světě. A podobně: jsme-li ochotni se nechat rozptýlit a přehlédnout přitom následky malého rozhodnutí, jež bylo lehkomyšlné nebo nemorální, stává se daleko pravděpodobnějším, že se zachováme stejně, až budeme postaveni před rozhodnutí velké. Jak v našem osobním životě, tak při politickém rozhodování máme mravní povinnost být pozorní, nenechat se rozptylovat, být poctiví jeden k druhému a přijímat odpovědnost za své činy, ať je provádíme jako jednotlivci nebo společně. Pořád jde o tentýž gyroskop; buď je v rovnováze, anebo není. Jak říká Aristoteles: „Ctnost je jen jedna.“

K obnovení rovnováhy, která dnes v našem vztahu k Zemi chybí, potřebuje civilizace jako celek jednu věru – v existenci budoucnosti. Buď můžeme věřit v tuto budoucnost a pracovat na jejím dosažení a udržení, anebo se potácet dále a jednat tak, jako by měl přijít den, kdy už žádné děti nepřevzou naše dědictví. Volba spočívá na nás; na misce vah je Země.

Al Gore: Země na misce vah. Ekologie a lidský duch. Argo, Praha, 1994

Barbara Šalamounová: Ropák bahnomilný

Nejnovejším českým Ropákem (za rok 2006) byl prohlášen Ing. Martin Říman, ministr průmyslu a obchodu a poslanec Parlamentu. Děti Země, které tuto anticenu udělují, mu zazlívají plány na zvýšení emisí oxidu uhličitého, prolomení územních limitů těžby hnědého uhlí, zvýšení vývozu elektrické energie a dokončení jaderné elektrárny Temelín.

Na druhém místě ankety byl prezident Václav Klaus, a to za bagatelizaci změny klimatu, která je vyvolaná antropogenními emisemi skleníkových plynů.

ALMA MATER

UNIVERZITA

V EVROPSKÉM KONTEXTU

Na slavnostním shromáždění ve Velké aule Karolina si akademická obec i zástupci veřejného života 10. dubna 2007 připomněli 659. výročí založení Univerzity Karlovy. Zasedání moderoval prorektor prof. Bohuslav Gaš. V hlavní přednášce hovořil rektor prof. Václav Hampl na téma „Rovnováha a multipolarita aneb Současné univerzity v zrcadle evropského koncertu.“ Zatímco jeho proslov byl – jak už z názvu přednášky vyplývá – inspirován současným sjednocováním Evropy, vycházel doc. Miroslav Petříček v druhé slavnostní přednášce z dalších jubilejí - 30. výročí Charty 77 a 100. výročí narození jednoho z jejích zakladatelů prof. Patočky.

Na zasedání předal také rektor V. Hampl pamětní list kardinálu Miloslavu Vlkovi, arcibiskupovi pražskému a kancléři Katolické teologické fakulty UK, za dlouholetou podporu a významný podíl na zkvalitnění výuky na KTF, spolupráci s univerzitou a celoživotní působení ve smyslu ochrany základních hodnot lidského života.

Václav Hampl

Rovnováha a multipolarita aneb

Současné univerzity v zrcadle evropského koncertu

Pokaždé, když si Univerzita Karlova připomíná den svého založení, vzpomíná svého zakladatele, muže evropského rozhledu a mimořádné koncepční představivosti. Je to ovšem i den vzpomínek na dnes již třiatřicet generací profesorů, kteří přispívali k udržení evropské učenosti, šíření lidskosti a občanské zodpovědnosti v Praze, Čechách i celé Evropě. Oněch 659 let slavné tradice představuje důstojné břemeno zodpovědnosti, jímž musíme měřit dnešní činy a záměry a které nás zavazuje snažit se o vždy nové zasazení naší vědy i vyučování do aktuálního rámce dnes již sjednocené Evropy a globalizujícího se světa. Výroční den založení univerzity je tak i dnem sebereflexe a zvažování plánů pro budoucnost.

Situace pražského univerzitního centra v Karlově době byla svým způsobem snazší, než je tomu za našich dnů. Veliký král a císař musel sice vybudovat univerzitu a fakulty, dát jim právní oporu i hospodářské zázemí, v evropském kontextu však byla role a smysl univerzit svým způsobem jasná a uznávaná. Byly nezávislými

centry vzdělanosti, intelektuální moci i unikátní kvalifikace, byly respektovanými rádci mocných i ohnisky duchovního života a pro hostitelská města ekonomicky zajímavými, životem kypícími líhněmi nezkáznitelné, ale zajímavé etablojící se společenské elity.

Po více než šesti staletích zůstala z tohoto privilegovaného postavení aktuální jen část: Existenční oprávnění husté sítě dnešních českých i evropských univerzit je možno odvodit od naléhavé nutnosti komplexně porozumět moderní společnosti, pomoci jí v podstatných praktických otázkách technického, společenského, přírodovědného i medicínského charakteru a neztratit se v proměnách informačního prostředí. Společnost musí aktivně řešit příliš mnoho a nejednou zcela nových problémů, potřebuje sama sobě porozumět, pochopit horizonty svých aktuálních problémů a opřít svá rozhodnutí o exaktně zpracované analýzy empirických dat i o rozbor vlastních subjektivních pocitů a očekávání. Velikou roli přitom hraje také rozvoj komunikace – mezi učiteli a žáky, mezi obory či vědami, mezi evropskými univerzitami, ale také mezi univerzitami a společností a ovšem i mezi státy světa, jenž se jako jeden veliký celek stal prostředím univerzitní existence a konkurence.

Tento svět je samozřejmě i strukturálně jiný než za císaře Karla IV. Představa světa s trvale definovanou neměnnou soustavou dominantních center moci, moudrosti a vlivu je historicky překonána a definitivně nahrazena velmi proměnlivou multipolární sítí, v níž klíčová akademická i politicko-hospodářská a mocenská centra svým způsobem driftují, proměňují se a nově vznikají. Globální svět dal vědě a akademickému vzdělání zcela nové dimenze.

Zijeme ve světě, kde probíhá celá řada bolestivých válečných konfliktů, kde ale byl strašák velké finální válečné katastrofy nahrazen novým strašidlem zdánlivě „malých katastrof“, přičemž onu velkou a generální apokalypsu lidstvo stále výrazněji posouvá do společně vymezovaného, globálního mimovojenského, klimaticko-ekologického rámce. Tu velkou bitvu s hrozbami budoucnosti má dnes spíše než arzenál světových armád vybojovat věda. Ta má předložit spolehlivou diagnózu nemocí tohoto světa a poskytnout účinné recepty na „léčení“ nemocí člověkem poškozené planety i její globalizované společnosti. To je ovšem veliký úkol, ale také veliký „obchod“ a v důsledku gigantický mocenský potenciál, který je tu vkládán vědě do rukou.

Univerzity se tak v globální síti proměnlivě multipolárního světa stávají mj. významnými mocenskými a prestižními centry, zbrojnicemi nebo armádami v soupeření zemí a kontinentů o dominanci na světovém kolbišti. Jejich úspěšnost a výkonnost je měřítkem úspěšnosti a moci států a kontinentů, jejich schopnost komunikovat, navazovat spolupráci a udržovat funkční intelektuální výměnu je pak jednou z nadějí na zvládnutí úkolů a problémů, před něž nás staví dnešní svět. **Situace se přitom dramaticky proměňuje a pouhé proklamace nebo i dobrá, avšak nepodložená vůle politiků a reformátorů nestačí ani na udržení statu quo.**

Slavná a tradičně dobře etablovaná akademická prostředí najednou mohou ztrácet svoji přitažlivost.

Po dlouhá desetiletí na evropské a americké univerzity přicházeli nadaní indičtí nebo čínští studenti, kteří tu s podporou bohatých, ale zlenivělých hostitelských společností dosahovali skvělých výsledků a etablovali se jako produktivní badatelé. Na některých univerzitách amerického západu platil dokonce v 80. letech numerus clausus, omezující nebezpečně rostoucí počty asijských studentů. Dnes odchází řada čínských vědců z USA zpět na domácí univerzity. Nečiní tak přednostně z mimovědeckých důvodů. Je jim pouze nabízeno ještě výhodnější pracovní prostředí. Totéž říkají referáty o velkoryse dotované a celému světu se otevírající singapurské univerzitní zóně a vysychá i mocný pramen indických doktorandů, ještě před nedávnem zaplňujících laboratoře a softwarová pracoviště celého světa.

Odliv východoevropských a středoevropských akademicky vzdělaných elit směrem na (severo)západ dosud trvá. Nejde ale jen o postkomunistické státy. Např. v Německu se tento problém dnes dokonce intenzivně dostává do popředí zájmu politiků a žurnalistů. Švýcarská, dánská, britská a zejména americká a kanadská pracoviště nabízejí mladým vědcům, lékařům a technickým nebo přírodovědně vzdělaným odborníkům finančně i odborně lákavá a perspektivní uplatnění. A „doma“ se šíří atmosféra zakonzervovanosti, zablokování šancí na opravdu velkorysý, vzrušující a společností akceptovaný výzkum, na uplatnění talentu a schopnosti tvrdě badatelsky pracovat. Odcházejí dokonce i laureáti prestižních cen pro mladé vědce. A podobný problém existuje dokonce i ve Finsku, zemi nejen tisíce jezer, nýbrž i úspěšných přírodovědně-technologických parků, navázaných na univerzity.

Udržet tempo vědecké modernizace, zájem mladé badatelské a učitelské generace na univerzitách a krok výzkumnické výkonnosti s prestižními severoamerickými a v budoucnosti i asijskými akademickými centry se stává stále větším problémem. Důvody jsou ovšem nasnadě: zatímco evropský komisař Günther Verheugen objíždí členské státy EU a pokouší se přesvědčit jejich vlády o nutnosti zvýšit podíl výdajů na vědu, výzkum a vysoké školství na 3 % hrubého národního produktu, USA tuto úroveň již mají a udržují. Asijsťi „tygři“ pak jsou schopni jít i podstatně výše, aby přilákali nejlepší mladé mozky z celého světa. V Evropě dosahuje tuto úroveň investic do intelektuálního potenciálu jen několik zemí, např. Bádensko-Würtenbersko s výdaji na vědu a výzkum na úrovni 3,5 % HDP. Jak je na tom Česká republika, je lépe se loyálně ani nezmiňovat.

Při bojích o statut a dotace tzv. „excelentních univerzit“, resp. výzkumných „center excellence“ na německých vysokých školách bylo připomínáno, že Harvardova univerzita získává ročně příjmy ve výši 23 milionů dolarů. Školné bohatých studentů, příspěvky nadací i průmyslu na výzkumné projekty, výnos z univerzitních nemovitostí i podivuhodně lukrativní prodej „harvardských“ triček, tašek a psacích per po celé zeměkouli slévá se tu ve finanční proud, který nejen pokrývá náklady

provozu univerzity a jejího výzkumu ověřeného Nobelovými cenami, ale dovolu-
je vytvářet dokonce podstatné zásoby pro další rozvoj a pro horší časy. Je jasné,
že aristokraticky profilovaná nejstarší americká univerzita a podobně i ostatní
prestižní univerzity tzv. „břečtanové“ ligy, kam mají studenti z chudších sociálních
tříd přístup jen v případě mimořádné geniality nebo sportovního nadání, nemůže
sloužit jako kritérium posuzování finančního zabezpečení evropských univerzit.
Přesto je tu možno spatřovat symbol mimořádné hodnoty akademického vzdělání
ve společnosti, která zbožňuje úspěch.

Uvažujeme-li obecněji o výši výdajů na vědu, vzdělání a výzkum, je jistě možno
poukázat na to, že za sumárními, příliš akreditovanými daty se může skrývat i vojen-
ský, armádou řízený a mimo volnou výměnu badatelských výsledků ponechaný
výzkum a vývoj (jak na to např. v minulém roce upozornili američtí přírodovědci).
**Ve světě, který dnes řeší zásadní otázky, jak předejít energetické nouzi, zamezit
ekologické degradaci planety, udržet a zevšeobecnit ekonomický rozvoj, jak se
vypořádat s hrozícími problémy chronické chudoby a negramotnosti, drastické
segregace a masové nemocnosti potenciálně pandemického charakteru, je
však potřeba vnímat přiměřené investice do vědy, výzkumu a akademického
vzdělání jako součást nutného omezení bezpečnostních rizik, hrozících naší
společnosti.**

Procesy v rámci globalizace jsou tak masivní, že malí hráči nemají na světovém
hráči šanci. Spojená Evropa s půlmiliardou obyvatel je jako celek nejvýznamnější
ekonomikou planety a disponuje jedním z největších výzkumných a intelektuálních
potenciálů. V její prospěch hovoří i to, že má též ohromnou sociokulturní zkušenost
a je ochotna a schopna nejen uvažovat o společenských, ekologických a komplexně
globálních důsledcích svých aktivit, nýbrž tyto úvahy alespoň do jisté míry pak též
uplatnit ve formě seberegulujících opatření.

Ti chudší, noví a neetablovaní mají totiž pro soupeření v aréně vědy výrazně vyšší
motivaci. Kultura vědecké práce, akademická tradice a společenská prestiž vzdělání
a vědy – zaplať Pánbůh - patří k nezpochybnitelným pokladům národní kultury vět-
šiny evropských států. Ovšem jen tehdy, kdy se tyto poklady dokáží přetavit v klíčové,
aktuálně uznávané výchozí hodnoty celé Evropy, bude též možno účinně globálně
uplatnit onen řadou euroskeptiků a nekritických obdivovatelů zaoceánského bratra
dosud podceňovaný, ale ve skutečnosti veliký akademický potenciál.

Neznamená to, že máme usilovat o nějakou centralizaci Evropy, o přísně jednotnou
strukturu a mechanicky provázané strojové fungování evropských univerzitních
a výzkumných institucí. **Evropský koncert nemá a nemůže mít předem napsané
skladby ani přísného dirigenta, který taktovkou ukazuje, kdo má právě hrát.**
Ona metafora směřuje spíše k harmonizování výkonů, k pochopení, že v zájmu
elektrizujícího vyznění koncertu musí podat špičkový výkon nejen první housle
nebo sekce kontrabasů, ale také pikola a tympány.

Evropské kooperační a koordinační úsilí na akademické a výzkumné platformě má svou pevnou základnu a dnes již i zajímavou tradici. Podle dohod, uzavřených v Boloni roku 1999, se evropské země snaží vytvořit podmínky pro řešení takových strukturálních problémů, jako je obecné mezinárodní uznávání akademických kvalifikací, otevření a podstatné rozšíření cest studijní i badatelské mobility, vytvoření bázi pro celoživotní akademické vzdělávání a produktivní modernizační rekvalifikace pracovníků v rychle se proměňujících nebo dokonce zanikajících a nově vznikajících oborech a odvětvích.

Je zřejmé, že již jen proces obecného přechodu na dvojcyklovou bakalářsko-magisterskou strukturu studia je provázen celou řadou problémů. Podobné těžkosti vidíme i při těžkopádném rozdělení výzkumných prostředků ze společných fondů. Spilání na adresu Bruselu a jeho byrokratů se v řadě zemí Evropy stalo součástí dnešního folkloru. Velmi často však zjistíme, že za problémy nenajdeme klotové rukávy bruselských úředníků, ale nepružné struktury a zkamenělé tradice aparátů univerzit a výzkumných organizací a neschopnost ministerské byrokracie.

Hodnoty a principy, o něž se opírá boloňský proces, jsou totiž jednoduché a těžko zpochybnitelné: nejde o zásadní revoluci, nýbrž o koordinaci evolučních procesů vědy a akademického vzdělání. Nejde o unifikaci, ale o propojení a komunikaci živých struktur s cílem zvýšit úroveň vzdělanostních a vědeckých přístupů a aktivit. **Nejde o to, aby všichni rektori nosili stejný talár a na všech univerzitách se vyučovalo a zkoumalo totéž, nýbrž o to, aby nadaní studenti mohli provádět a úspěšně zakončovat svoje kvalifikační nebo postgraduální výzkumy na kterékoliv univerzitě na kontinentu,** aby mohli mezi nimi přecházet a časem též vracet se domů s obecně uznávanými diplomy a s obecně ověřitelnými výsledky svých prací. Jde o to, aby Evropa získala na intelektuální přitažlivosti a konkurenceschopnosti pro ten veliký zbytek neevropského světa, aby její síly se spojovaly přes formální hranice a přes meze správních struktur k závažným a zajímavým projektům.

Takovou sjednocenou a propojenou akademickou Evropu ale nevybudují politici a univerzitní hodnostáři. Tu musí společně realizovat univerzitní učitelé a studenti, etablovaní vědci i nadaní studenti a doktorandi, kteří musí mít možnost vyhledat si svého „guru“ a vyučit se u něj při společné práci. **Propojení výzkumu a výuky, dané dvě staletí starým Humboldtovým modelem univerzity, je přes všechno zpochybňování jedinou možnou perspektivou pro evropské univerzity.** Představa oddělení výzkumu od výuky, od povinnosti vysvětlit, zprostředkovat, generačně předat i nejkomplicovanější témata moderní vědy, uzavření výzkumu do slonových věží a omezení role univerzit na reprodukování zvenčí dodaných moudrů byla přece již jednou vyzkoušena a jako mnohé jiné projekty bolševického socialismu po zásluze zkrachovala. **Jen tam, kde se student necítí být pouhým objektem drilující výchovy či pasivním zákazníkem nebo klientem, očekávajícím, že bude za své peníze baven a obsluhován, může vzniknout akademické partnerství těch, kdo jsou**

v procesu učení a vyučování spojeni i společně sdíleným zájmem. Budme proto citliví a obezřetní k prosazování prvků „studentského klientelismu“, který potlačuje vztah skutečně partnerské koexistence všech, kteří na akademické půdě působí.

Vyžaduje to ovšem ochotu všech zúčastněných převzít svůj díl zodpovědnosti, rizik, ale také lokality vůči univerzitě, která není jen hřištěm našich zájmů a vášní, ale také naší akademickou matkou, o jejíž dobro máme povinnost pečovat. Zátěž, která je v podmínkách sjednocování, propojování a modernizace akademické Evropy kladena na každou, a tím spíše na tak velkou a vnitřně diferencovanou univerzitu, jako je ta naše, je enormní. Musíme tedy usilovat nejen o dynamiku rozvoje našich oborů, ale i o udržování vnitřních vazeb rodiny našich fakult – a každého člena této rodiny -, o hledání společného zájmu a posilování integrity naší alma mater. Je jí sice již 659 let, je ale pořád stejně mladá a plná života.

Karolinum, 10. 4. 2007. Kráceno

Miroslav Petříček

Jan Patočka a smysl filozofie dnes

Nemohu nezačít osobní poznámkou: k Janu Patočkovi jsem přišel poprvé jako dvacetiletý mladík a hned jsem se ocitl uprostřed semináře, na kterém se četlo Heideggerovo *Bytí a čas*. Nerozuměl jsem zhola ničemu. Dnes vím, že nebylo divu, a hlavně, že na tom tolik nesejde. Důležité je, co jsem získal. Ten zisk je dvojitý. Když se mne dnes někdo zeptá na mou profesi, rozhodně neřeknu, že se věnuji filozofii, protože mám před očima jinou míru. Otázce se vyhnu a řeknu, že přednáším na Filozofické fakultě UK. A druhý zisk, který je stejně cenný: vím, **že filozofie je něco jiného než nauky, systémy a jiné podobné věci. Je to způsob života.** A pokud mám tedy mluvit o smyslu filozofie dnes, mohl bych tady skončit, protože tento fakt platí dnes stejně jako platil dřív.

Jestliže si ale v letošním roce připomínáme třicet let od smrti Jana Patočky a sté výročí jeho narození, je to příležitost, jak tato slova konkretizovat a na jeho životě a díle ukázat, co v jeho případě znamenala.

Nechci a nebudu opakovat, že Patočka se vždy hlásil k fenomenologii. Jestliže se však jedna z jeho posledních knih jmenuje *Kacířské eseje*, je už z názvu zřejmé, že v jeho případě šlo o navazování na myšlenky Edmunda Husserla aktivní a přetvářející. Přesto platí, že u Patočky trvá po celý život jako inspirace právě husserlovská fenomenologie. Ale Husserlovy texty – jak je to od konce 60. let stále zřejmější – jej více a více inspirují rovněž jako pokus o výklad Evropy a evropských dějin z principu „nahlédnutí“. Co se tím chce říci?

Evropa je specifický kulturní útvar, jehož základem je na jedné straně vůle k rozumovému pochopení a zvládnutí světa, ale tato její racionalita – na druhé straně – má svou mírou vědomí o nedosažitelnosti posledního cíle, celé pravdy jako definitivního majetku člověka. Právě nahlédnutí této neredukovatelné necelosti všeho lidského vědění umožňuje vznik vědy, jež právě proto spočívá nejen v objevování, ale i v ustavičném kritickém přezkoumávání objeveného. „Zkušenost, že člověk může sám vždy znovu uvést v potaz to, co se zdá samozřejmé, se mění v požadavek, že se to činit *musí* ... u cíle je člověk jen v tom smyslu, že jej má stále na mysli,“ napsal Patočka ve své studii *Evropa a doba poevropská* (2, 127).

Tato dvoustrannost evropské racionality má dvojí důsledek: prvním je riziko krize, totiž takové vědy, která se odtrhne od korigujícího vztahu k tomu, co lidské vědění přesahuje, a zcela se podřídí požadavkům ryzí technologie (mimochodem řečeno: toto je diagnóza krize moderní Evropy, kterou Patočka vykládá). Druhým důsledkem je naopak vědomí o odpovědnosti jednoho každého za pravdu, kterou hledá. Věda totiž není a nemůže být neosobní, je-li jejím principem a imperativem kritický vztah k poznávání samému. Protože ale tuto kritičnost musí každý pěstovat sám v sobě, patří k evropské racionalitě myšlení, jež poznává, protože v něm člověk současně vědomě utváří sebe sama k odpovědnosti. Evropa není danost, je to závazek. A onen **vztah ke světu, jehož předpokladem je vědomí *problematičnosti* lidského vědění, tedy jehož předpokladem je vědění o neobsáhnutelnosti celku, které v sobě člověk pěstuje, aby čelil svému sklonu zastavit se na cestě, právě tento vztah nazval Patočka *péčí o duši***. To je (nová) lidská možnost a současně je to i úkol. Myšlení člověka zavazuje, a tomu pak musí nějak odpovídat i jeho jednání, tedy jeho způsob života.

To vše jsou pozoruhodné a nepochybně i originální ohlasy na všechny ty autory, kteří Patočku inspirovali. Především je ale jeho téma „péče o duši“ dokladem jeho velmi neběžné znalosti celých dějin filozofie a až neuvěřitelné schopnosti se v těchto dějinách svobodně pohybovat. – Mám-li ale splnit svůj úkol, pak musím říci, že na pozadí této velké koncepce lze z dosud řečeného stěžejí vyvodit nějakou konkrétnější odpověď na otázku po smyslu filozofie dnes. Pokusím se o ni, ale malou oklikou.

Filozofie je součástí obecné kultury a je přirozené, že se také rozhlíží kolem sebe. Jan Patočka často věnoval svou pozornost i umělecké tvorbě, literatuře a výtvarnému umění či divadlu a například velmi živě reagoval na výstavu Americké malířství po roce 1945, která v roce 1969 prošla Prahou, protože v tvorbě zúčastněných upozoroval znaky nového, po-evropského světa, jenž však vzniká či vznikne jen kritickým přezkoumáním dosavadních evropských dějin v duchu myšlení, jež se nachází tím, že se překračuje. Kdybychom se o podobné rozhlédnutí pokusili dnes, zjistili bychom, že jednou z významných snah současného umění je snaha nebýt tvorbou určenou pro galerie a muzea, nýbrž vstupovat do veřejného prostoru, vytvářet jej tam, kde není,

pracovat na podmínkách jeho možnosti – proměnit pasivního diváka v aktivního spolutvůrce oné „události“, kterou je dílo a tvorba.

Vůbec by potom nebyla násilná analogie, kdybychom právě v tomto světle viděli i Patočkovu aktivní účast při vzniku Charty 77. Neboť péče o duši jakožto závazek k sobě a současně s tím i k určitému principu je totéž, co starost o věci veřejné, je podmínkou jejich možného utváření a přetváření. Ale veřejný prostor není ani danost, ani samozřejmost a nevzniká sám od sebe. Jestliže dnes žijeme ve svobodné společnosti, je to kromě mnoha jiného i proto, že v Patočkově duchu vznikalo po jeho smrti cosi, co by se snad dalo nazvat zárodkem či malým ostrovem veřejného prostoru v moři neosobnosti – když na neoficiální semináře začali přijíždět hosté z ciziny, Jürgen Habermas, Jacques Derrida, Paul Ricoeur a mnozí jiní, z Anglie, Holandska i odjinud, a když se začala dařit spolupráce s podobnými zárodky veřejnosti jinde, například s polskými přáteli, s Adamem Michnikiem a jinými. Anebo když se podařilo zorganizovat výstavu Malostranské dvorčky a později dokonce vydávat Lidové noviny.

A pokud rozumíme alespoň trochu, co má Patočka na mysli, když mluví o „péči o duši“, potom nemůžeme mít za to, že dnes již není třeba se o veřejný prostor jakkoli starat. Neboť stejně jako myšlení je úkol, stejně tak je tomu i se starostí o věci veřejné. Stejně jako člověk není v pořádku, aniž o sebe pečuje, nejsou v pořádku ani ony věci veřejné, pokud se o ně nestaráme. Protože smysl pro dobro a zlo má jenom duše, a nikoli instituce.

Karolinum 10. 4. 2007. Kráceno

Patočkův filozofický týden

K počtě jednoho z prvních mluvčích Charty 77 a významného filozofa se v Praze v závěru dubna konala mezinárodní konference „Jan Patočka 1907-1977“. K jejímu uspořádání se spojily fakulty, ústavy a centra Univerzity Karlovy a Akademie věd, AMU a Univerzita Palackého; akci podpořily též Institut pro vědy o člověku ve Vídni a Husserlův archiv při École Normale Supérieure v Paříži; součástí konference bylo totiž i 37. výroční zasedání mezinárodní filozofické společnosti „Husserl Circle“.

Široké veřejnosti je Jan Patočka znám hlavně jako obhájce lidských práv, který zemřel několik dní po mnohahodinovém výslechu Státní bezpečností. Světová filozofická obec v něm vidí hlavně významného a inspirativního myslitele, který originálním způsobem rozvinul velké podněty evropského myšlení. Jan Patočka způsobem dodnes aktuálním uvažoval o dějinách a o budoucnosti lidstva v globalizovaném světě a podal základy svébytné filozofie dějin. Jeho dílo je dodnes předmětem živé

filozofické rozpravy zejména ve francouzské a německé jazykové oblasti, v poslední době i ve španělsky mluvících zemích, v Americe a na velkých univerzitách Dálného Východu. Právě vliv Patočkova díla na současnou filozofickou debatu byl předmětem rokování v první sekci konference, v níž se významní odborníci ze dvou desítek zemí zabývali mj. politickou filozofií nebo i filozofickým významem umělé inteligence, násilí nebo náboženství.

Druhá sekce byla věnována dílu prostějovského rodáka Edmunda Husserla, který studoval fenomény, tj. způsoby, jak se cokoli na světě zjevuje a stává se přístupným naší zkušenosti – včetně naší zkušenosti samé. Skutečnost, že toto učení má význam pro současnou lingvistiku, logiku, matematiku, etiku i diskuzi dokládali i účastníci pražské konference.

Životní osudy Jana Patočky a jeho činnost filozofickou i překladatelskou, naznačila nevelká výstava v Karolinu, nazvaná „...a pozdravujte filozofy“. Otevřela ji 18. dubna autorka expozice, filozofova dcera Františka Sokolová.

Rektoři chtějí rozdělit vysoké školy podle kvality

Praha 20. dubna (ČTK) – České vysoké školy by měly být v budoucnu rozlišeny podle kvality, shodli se členové České konference rektorů. Jedním z hlavních kritérií hodnocení by mělo být uplatnění absolventů na pracovním trhu.

Rektoři se shodli, že doba prudkého navyšování počtu studentů je zřejmě u konce, nyní by se mělo české vysoké školství ubírat hlavně cestou hodnocení kvality. Podle předsedy ČKR Petra Sáhy je teď důležité najít způsob hodnocení vysokých škol. Kvalitní vysoká škola se podle něj vyznačuje „symbiózou mezi vzděláváním, výzkumem a tvorbou nových poznatků,“ její absolventi musí být kreativní lidé, schopní reagovat na potřeby trhu.

Je však nemožné posuzovat mezi sebou pouze jednotlivé školy. Diverzifikace se bude týkat také jednotlivých fakult i studijních programů. Většina univerzit má nadprůměrné i podprůměrné programy a její celkový obraz tvoří jejich vzájemný poměr. Proto by měla hrát velkou roli Akreditační komise, která posuzuje návrhy

na nové studijní programy. Rektor Univerzity Karlovy Václav Hampl si myslí, že by měla nastavit přísná pravidla. Mnoho škol by pak vychovávalo zejména bakaláře, méně už by mělo magisterské a doktorské programy.

Podle Sáhy by se mělo zefektivnit také řízení škol, aby byly schopné činit strategická rozhodnutí ve výzkumu a byly konkurenceschopnější.

Rektoři vyzvali vládu, aby se připravované rozpočtové škrty nedotkly rozvoje terciárního vzdělávání. Letos vysoké školy dostaly ze státního rozpočtu kolem 20 miliard korun. Podle Sáhy by měly v příštím roce získat minimálně stejnou částku navýšenou o inflaci, aby nemusely zasahovat do vybudovaného systému.

Za posledních deset let počet vysokoškolských studentů vzrostl o 86 procent. V letošním akademickém roce je v nich asi 314.000 posluchačů. Podle Sáhy by se školy v budoucnu měly soustředit hlavně na získávání talentovaných zahraničních studentů.

Polovina zemi už splnila dva pilíře reforem VŠ

Praha 13. května (ČTK) - Polovina ze 45 signatářských zemí už zcela přijala alespoň dva ze tří hlavních prvků tzv. boloňského procesu, který má změnit evropské vysoké školství. Jde o rozdělení studia na několik stupňů, zavedení kreditního systému a slaďování diplomů. Vyplyvá to z publikace, kterou vydala informační síť o evropském vzdělávání Eurydice. Českým VŠ se podle publikace daří hlavně zavádění cizojazyčných dodatků k diplomům, některé školy však mají problémy s přenosem kreditů.

V akademickém roce 2004/2005 už byla v ČR přijata naprostá většina studentů do bakalářského programů, „dlouhé“ magisterské programy přetrvávají zejména ve školách zaměřených na studium medicíny, veterininy nebo farmacie.

Boloňská deklarace z roku 1999 přinesla na vysoké školy také kreditní systém. Ve více než polovině smluvních států se používá ve všech institucích a všech studijních programech. Česká republika zatím nepatří mezi země, které by jej využívaly zcela, podle publikace v ní přetrvává problém v přenosu kreditů mezi odlišnými školami a studijními programy.

Třetím hlavním pilířem boloňského procesu je zavádění cizojazyčných příloh diplomů. Většina zemí vydává dodatek automaticky alespoň v jednom široce používaném evropském jazyce. U nás ho vydávají - obvykle v angličtině - všechny veřejné vysoké školy.

Dvě třetiny signatářských zemí mají alespoň jeden nezávislý národní orgán pro zajišťování kvality vysokého školství. V ČR je tímto orgánem Akreditační komise.

FAKULTA

POLEMIKA O CURRICULU

STUDENTI V SENÁTU

Jediná standardní cesta je evaluace

Reakce proděkana pro rozvoj studia 3. LF na kritiku modulu IIC

Mladí lidé mají úžasnou vlastnost - dokáží se pro něco zapálit nebo stejně intenzivně něco odsoudit. Kolega Šedo se tak s celým elánem svého mládí pustil do modulu IIC. Nezasvěcený čtenář, který si přečetl jeho článek (*VNR 1/2007*), musel nutně dospět k přesvědčení, že výuka v modulu IIC, tvořícím asi dvě třetiny hodinové dotace II. cyklu (tedy 3. a 4. ročníku) a celkově asi 20 % celého magisterského studijního programu lékařství, je tak katastrofální, že každý uchazeč o studium lékařství nezba-vený způsobilosti k právním úkonům by se měl 3. LF UK obloukem vyhnout. Článek se hemží skutečně silnými výrazy (*modul IIC ... degraduje kvalitu výuky budoucích lékařů, výuka zcela propadá, výuka ve 3. a 4. ročníku je... špatně integrovaná, z velké části nefunkční a méně přínosná než na jiných fakultách aj.*).

Ke cti kolegy Šeda je nutno poznamenat, že své vyhrané názory neprezentuje jako většinový názor studentů fakulty a dokonce píše, že „*je v tomto názoru poměrně ojedinelý*“, jinde pak píše o pozitivních rysech modulu jako je zkoušení pomocí kazuistik.

Bližší analýza článku však ukazuje, že hlavní problémy s modulem IIC i pro kolegu Šedo spočívaly ve skutečnosti v oblasti individuální nedostatečnosti pedagogů, nikoliv v koncepci či programové integraci studia. Ostatně sám autor na jednom místě píše, že „*hlavním problémem jsou organizátoři výuky, kteří nejsou ochotní, často ani schopni nárokům nového curricula vyhovět*“. Ovšem ani toto tvrzení není bezproblémové – v jiných pasážích píše autor o běžných učitelích, tedy nikoliv jen organizátorech, kteří přicházejí na výuku nepřipraveni nebo nepřijdou vůbec.

Na jiném místě pak kolega Šedo popisuje výuku v nejmenovaném kurzu, která se fakticky nekonala a kde se studentům nepodařilo zjistit ani jméno vedoucího kurzu. Jména vedoucích kurzů jsou ovšem uvedena v Karolince, takže se žádný vedoucí tak dokonale skrývat nemůže.

Na pravou míru lze také uvést tvrzení o špatné integraci výuky v modulu IIC (na rozdíl od pochválené integrace v I. cyklu). Zájemce o problém se může podívat na domácí stránku fakulty, položka Studijní materiály. Žádné materiály např. pro modul IA nebo IB tam nenajde, zato najde složky Anatomie, Histologie, Lékařská chemie a biochemie apod. Naopak u všech 19 kurzů modulu IIC najde syllaby skutečně integrované výuky.

Problémy s integrací a celou koncepcí výuky v I. cyklu jsou dokonce natolik závažné, že děkan fakulty nedávno ustanovil pracovní skupinu, která se jimi

zabývá a má děkanovi v krátké době doporučit potřebná opatření. Není také pravda, že modul IIC nebyl od svého vzniku inovován. Naopak je upravován téměř každoročně, naposledy proběhla podrobná inventura všech kurzů modulu IIC v údobí od května do října roku 2006, v příštím školním roce dojde k přesunu kurzu č. 8 (Poruchy ledvinných funkcí a otoky) do 4. ročníku a k jeho náhradě kurzem č. 18 (Etické problémy současné medicíny).

Další inovace se připravují - právě nyní diskutuje kolegium děkana návrh, podle něhož by došlo k zásadní změně v systému výuky patologie i zkoušek v celém modulu IIC.

Avšak ani výsledky evaluace modulu IIC nedávají kolegovi za pravdu: žádný kurz nebyl studenty hodnocen tak špatně, jak se v článku píše – rozmezí celkových „značek“ jednotlivých kurzů modulu IIC za školní rok 2005/2006 se pohybovalo do 2,5 ze 4 možných stupňů, tedy žádný kurz nebyl hodnocen jako vyložený propadák. Velké rozdíly jsou naopak uvnitř některých kurzů; u větších kurzů je běžné, že se na jejich výuce podílejí učitelé hodnocení velmi dobře a jiní velmi špatně. A v tom je největší problém příspěvku kolegy Šeda – jeho celkové zatracení modulu IIC ani pocit propastných rozdílů mezi jednotlivými kurzy nelze podpořit výsledky evaluace samými studenty.

Přesto je příspěvek kolegy Šeda pro organizátory modulu IIC i pro celou fakultu cenný – ukazuje být možná v poněkud hyperbolickém zrcadle problémy s výukou v modulu IIC tak, jak jsou vnímány alespoň částí studentů a nepřímou tak přispívá k jejich řešení.

Modul IIC a fakticky celý II. cyklus je jádrem reformovaného a ve střední Evropě stále ojedinělého curricula naší fakulty. Protože jednak každoročně strávím mnoho času zkoušením modulu IIC a jednak jsem členem komisí pro část státní závěrečné zkoušky z vnitřního lékařství na dvou dalších lékařských fakultách Univerzity Karlovy, mohu dobře srovnávat znalosti našich a jiných studentů.

Dovolím si tvrdit, že průměrný student naší fakulty má po absolvování II. cyklu takový přehled o medicíně, jaký nezíská po čtyřech letech studia na žádné jiné domácí lékařské fakultě – a to bez ohledu na reálně existující problémy s výukou v modulu IIC či kdekoli jinde. Podle zpráv od studentů, kteří vyjeli do zahraničí v rámci programu Erasmus apod., lze říci, že naši studenti velmi dobře obstojí i v mezinárodním srovnání.

Tím neomlouvám nedostatky naší výuky ani je nechci relativizovat; vždy se mě silně dotkne, když slyším, jak učitel na výuku vůbec nepřijde nebo, snad ještě hůře, sdělí studentům, že neví, co je má učit.

Jediná standardní cesta jak s podobnými neplechami a lajdáctvím skoncovat spočívá ovšem v pravidelně a důsledně prováděné evaluaci výuky co největším počtem studentů.

Libor Velíšek
Kam s ní
aneb
Tři řešení pro patologickou fyziologii

Felix, qui potuit rerum cognoscere causas.

Vergilius

Přispívání do VNR má pro mne neblahé následky: kromě psaní také čtu. A proto mi ve VNR 1/2007 padl do oka příspěvek studenta Jiřího Šeda nazvaný „Pohled studenta na reformovanou výuku“ následovaný „Odpovědi proděkana“ od pana profesora Anděla. Nemohu také nereagovat. Ačkoliv se opublikovaný příspěvek zaobírá širokým pohledem na výuku medicíny na 3. LF, tedy nejenom patologickou fyziologií (ústavem a výukou), budu se věnovat pouze této omezené části, neb ta je mému srdci nejbližší. Bez jakéhokoliv zaváhání sem navíc zařadím vědeckou práci. Pokud by studenti chtěli studovat na katedrách-ústavech bez rigorózního výzkumu, ať už základního nebo klinického, uplatnitelného na světovém fóru, doporučuji studium na jedné z řady lékařských fakult na ostrovech v Karibiku. Mým názorem je, že **moderní lékař si musí osvojit základy „evidence-based medicine“ ve všech oborech**. A není lepšího způsobu, jak toho dosáhnout, než propojením kvalitního výzkumu s kvalitní výukou.

Na začátek stručný přehled: Patologická fyziologie jako výukový obor je historickým dědictvím našeho dávného a dlouhého působení v Habsburské/Rakousko-uherské monarchii, resp. naší historickou sounáležitostí s pojetím výuky medicíny v německy mluvící evropské zóně. Pokud se nemýlím, obor byl historicky nazýván „Allgemeine und Experimentelle Pathologie“. Nemá svou dobu v anglicky mluvících oblastech: v nich je patologická fyziologie nedílnou součástí „Human Physiology“, oboru, který zahrnuje normální, klinickou a patologickou fyziologii našeho formátu a který bývá jako výukový obor často spojován s biofyzikou (Department of Human Physiology and Biophysics). Přesto jsou však oba obory striktně rozlišovány jako samostatné jednotky například i v grantové oblasti: NIH financuje výzkum orientovaný na nemoc, NSF striktně fyziologický výzkum. Jak je to ve frankofonní oblasti nemám nejmenší potuchy – pan profesor Rokyta tuto informaci může fundovaně doplnit.

Již v době, kdy jsem na patologické fyziologii 3. LF působil, jsem se setkával s kritikou studentů v duchu výše zmíněného příspěvku. Nebyla to kritika zdaleka tak přesně formulovaná, ale v obrysech zahrnovala podobné problémy. Uvědo-

moval jsem si, že situace nejenom ústavu, ale i celého oboru do budoucna, pokud nebude kompletně zreformován, je velmi nejistá. Proč tomu tak je?

1. Výuka patologické fyziologie, ať už samostatně před reformou studia, tak v komplexním modulu po reformě je postavena na velmi podobných stavebních kamelech. Skládá se z přednášek, praktických cvičení, seminářů a nověji též kazuistik. Ačkoliv je náplň obměňována, nepředpokládám, že radikálně. Z toho u studentů vyplývá jistá únava formou.
2. Chronologicky výuce patologické fyziologie předchází výuka fyziologie. Řadu let jsem na 3. LF fyziologii učil. Nepředpokládám tedy, že by došlo k radikální změně formátu, který hned osvětlím: Fyziologie je fascinující obor. Do morfologických znalostí z předchozích oborů najednou vnáší dynamiku funkce. Nicméně v hlavě zvědavých studentů vrtá otázka, co se děje při chorobných stavech, které přišli studovat a z nich pacienty zachraňovat. Tuto otázku často pokládají a fyziologové ji zodpovídají. Kromě toho pro zpestření a srovnání je často k normální funkci vysvětlována také funkční porucha. Výsledkem je, že student přicházející studovat patologickou fyziologii se již s polovinou poruch funkcí setkal více či méně podrobněji nebo o nich alespoň slyšel. Z toho u studentů vyplývá určitá únava obsahem.
3. Patologická fyziologie (a také normální a klinická) jsou umístěny mimo hlavní areál 3. LF. Na semináře, kazuistiky a praktická cvičení studenti musí cestovat několik kilometrů přes Prahu. A z toho u studentů vzniká určitá únava, možná transportní stres.

Jak z toho ven? Před lety jsem se snažil najít určitá řešení. Někdy se povedla, jindy ne. Některá z nich je možno použít i dnes, jiná stěží. V každém případě kterýkoliv můj návrh bude stát peníze (případně hodně peněz) a bude vyžadovat hodně práce a někdy také čas (měřeno v rocích). Ostatně soudím (*Ceterum censeo*), že pro rekonstrukci nastal čas. Jinak bychom mohli dopadnout jak v tom starém politickém vtipu, kdy se hlavním představitelům strany a státu porouchala při cestě za pracujícím lidem jejich Tatra 613. Protože ji nikdo včetně prověřeného šoféra neuměl opravit, nakonec se po určitém mudrování rozhodli posadit uvnitř, zatáhnout záclonky a jízdu předstírat.

Jakým způsobem můžeme řešit nadměrné opotřebení studentů? V některých bodech jim můžeme pomoci, jinde si prostě budou muset zvyknout.

1. Únava formou. Přednášky jsou pilířem oboru. Neměly by proto být ztraceny. Naopak. Patologická fyziologie by měla přitáhnout vynikající přednášeče z řad předních odborníků, aby studentům předkládali poslední novinky ve své oblasti. Neznám žádný důvod, proč bych měl přednášet pokroky v patofyziologii například krve, když jsem v této oblasti nikdy nic neudělal a vše, co odpřednesu, si musím někde (pracně) nastudovat. Odborníci se sehnat dají, ale stojí peníze. Případně dost peněz. V rámci UK kdysi bylo a poté nebylo (neb se jednalo stále o stejného

zaměstnavatele, UK) možné zaplatit extra přednášku na jiné fakultě. Pokud předpis stále funguje, mohou si fakulty pouze vzájemně vypomáhat. Nemyslím si však, že by výměna přednášek výpomocí mohla reálně fungovat. Pokud předpis stále existuje, změňte jej! Praktická cvičení – přiznávám, neznám jejich současnou náplň - ale kdysi jsme mívali problém, abychom zbytečně neduplikovali obsah praktických cvičení z fyziologie. Můj názor je přesunout osvojení veškerých praktických dovedností na obor fyziologie a velmi striktně přistupovat k jejich neznalosti v průběhu dalšího studia, pokud praktická dovednost bude vyžadována. V seminářích mají být hlavním aktérem studenti. Je to nácvik na prezentace pacientů při vizitách, hlášeníh, sdělení na kongresech a vůbec pro veškerou komunikaci s odbornou i laickou veřejností. V průběhu studia patologické fyziologie by každý student měl odprezentovat nejméně dvě témata, s živou diskusí. Hodnocení by mohlo vypadat následovně: vlastní prezentace 35 %, diskuse 65 %. Pokud nediskutují studentovi kolegové, klade otázky vyučující. Odpovídá vždy student, nikoliv naopak.

2. Únava obsahem. Změna formy přinese do značné míry také změnu obsahu. Lze předpokládat, že přední odborník přednášející určité téma nespadne do rutinního přednesu systémové patofyziologie. Na seminářích může dostat každý student jedno téma přiděleno a druhé si může zvolit dle svého zájmu, zájmu svých kolegů, či jeho aktuálnosti. Rozebírání kazuistik, které by mělo tvořit značnou část náplně reformovaného studia, bych si představoval naprosto stejně jako v kurzu „Nervous System and Human Behavior“ tady na Albert Einstein College of Medicine (AECOM). Tedy nerozebírá pedagog, ale studenti. Používají k tomu internetové zdroje, učebnice a materiály z přednášek a seminářů. Pedagog nepředává žádné faktické informace, ale svými dotazy sleduje, aby studenti neztratili směr, podněcuje diskusi, a případně vede studenty k opravě zjevných chyb, kterých se dopustili (podotýkám, že bez sdělení, že k nějaké chybě došlo).

3. Únava (transportem). Bez diskuse. Naši studenti dojíždějí do hlavní nemocnice (Montefiore Medical Center) přes 8 km daleko. Znalí poměrů mohou namítnout, že přeci mezi hlavním kampusem AECOM a nemocnicí jezdí kyvadlový autobus. Moje reakce je, že školné na AECOM je 42.000 USD ročně.

Jaká řešení by tedy mohla nastat:

Řešení první: Je kosmetickou úpravou. Vyžaduje nejméně změny, leč dost času. Přednášky jsou zajištěny od špičkových odborníků ze základního a klinického výzkumu z celé Prahy a okolí (Plzeň, Hradec Králové). Menší důraz je kladen na praktika, většina z nich je přesunuta na fyziologii. Při zbylých (nezbytně nutných) praktických cvičeníh (tři na semestr maximum) jsou nemilosrdně eliminováni ti studenti, kteří projeví neznalost praktických dovedností. Zbytek výuky je vyplněn kazuistikami a semináři. Tato varianta je časově náročná. Přední odborník nemusí

být v každém případě vynikající přednášeč, přednášecí schopnost či neschopnost se projeví nejméně po jednom cyklu přednášek, ideálně po dvou a v nejistých případech po třech. Příprava dobrých kazuistik trvá dlouho, někdy i několik let, než se v případech odchytlají nesrovnalosti a případně se připraví několik variabilních zakončení. Dalším problémem je finanční náročnost, i když asi menší než v obou následujících řešeních.

Řešení druhé: Je limitní variantou předcházejícího řešení. Přednášky jsou přednášeny odborníky. Praktická cvičení jsou zcela eliminována ve prospěch fyziologie. Studenti předkládají závěrečnou práci. Může být experimentálního charakteru (po výběru z nabízených výzkumných témat) anebo charakteru seminárního zakončeného 30minutovou oponovanou přednáškou s diapositivy (Powerpoint). Zbytek výuky tvoří semináře (12× 60 minut za semestr) a kazuistiky (6 případů za semestr, každý případ 4× 60 minut ve dvou dvouhodinových). Vyžaduje ještě více práce a ještě více peněz než řešení první. Pro závěrečné práce experimentálního charakteru je potřeba kontinuální vedení pedagogy. Pro seminární práci taktéž. Navíc je třeba učebny konzistentně vybavit LCD projektory. Pro dobré řešení kazuistik (kromě jejich přípravy viz výše) by nestačila jedna počítačová učebna, musí jich být několik. My můžeme použít až 20 učeben najednou, takže kazuistiky jsou stejné pro všechny studijní skupiny a běží paralelně. Množství počítačů nerozhoduje – dva na učebnu stačí, ale oba musí mít okamžité připojení na LCD projektor, aby všichni studenti mohli sledovat výsledky vyhledávání a doplňující materiál k řešenému případu. Přístup na seriózní výukové online zdroje je samozřejmostí. Google a Wikipedia nepostačí.

Řešení třetí: Radikální a mně nejbližší. Celý duch patologické fyziologie je přeložen do spodních dvou pater budovy Ke Karlovu. Horní podlaží (nynější Oddělení patologické fyziologie; osoby a materiál) je přeměněno na Ústav neurověd. Do výuky je zařazen kurz „Nervový systém a chování“ vyučovaný v těsné spolupráci s neurologií a psychiatrií. Ústav neurověd přebírá garanci a vedení výchovy postgraduálních studentů v oboru neurověd. Problém, kromě práce s vybudováním zcela nového oboru, je ten, že obor těžko může obdržet akreditaci, protože nejsou k dispozici docenti a profesori (možná krom hostujících někde a odněkud).

A dvě sebekritiky na závěr:

1. To, co nabízím výše, není zpráva Baker-Hamiltonovy komise o situaci v Iráku, která předkládala velmi komplexní a hlavně úplné řešení. Právě naopak. Je to menu. Každý si může vybrat buď celou večeři, anebo jen třešničku s dortíkem. Nebo nic a jít do jiné restaurace. Ale doporučuji rychlé rozhodnutí: Je mnohem lepší se zreformovat než býti zreformován.
2. Jsem už deset let odtržen od reality a je velice dobře možné, že vše, co navrhuji,

už bylo promyšleno a zamítnuto jako nereálné, případně opatření byla již přijata (proti oběma možnostem však svědčí onen uveřejněný dopis studenta). Jen na okraj: Před několika lety jsem psal, že AECOM si nechal udělat rozbor od konzultační firmy na téma „Jak dál“ a „Jak se dostat mezi prvních deset špičkových lékařských fakult v USA“. Doporučení, pokud si matně vzpomínám, byla investovat cca 500 mil USD v prvních pěti letech a celkem 2 miliardy v deseti letech. Návrhy realizovány nebyly. V letošním žebříčku hodnocení jsme se ocitli v „Research-oriented“ lékařských fakultách na 38. místě a v „Patient care-oriented“ fakultách na 18.–28. místě. Zvláště to první umístění je důvodem k nářku. Zmínil jsem se už, že již rok máme nového děkana a že se vážně zamýšlí vrátit se k doporučením oné firmy?

Benešov-Bronx-Amawalk

Richard Rokyta

Poznámky k článku Libora Velíška

Jsem velmi rád, že se doc. MUDr. Libor Velíšek, CSc., stále vrací ke své alma mater. Tentokrát reaguje ve svém obsáhlejší příspěvku na některé problémy týkající se výuky patofyziologie na naší fakultě, kde před svým odchodem do USA zastával po několik let funkci přednosty. Mám jenom některé poznámky k onomu klasickému obsahu formy patologické fyziologie. Byla to původně experimentální patologie, z toho vznikl argotický název „experimentálka“. Co se týče Francie a frankofonních zemí, mají určitý kompromis mezi systémem ve Velké Británii a dalších anglosaských zemích a mezi systémem germanofilním. Ve Francii je všeobecná experimentální patofyziologie, ale je hodně orientována klinicky a daleko méně experimentálně než u nás. Náš model je středoevropský, který se odtud rozšířil na východ zejména do bývalého Sovětského svazu (dnes Ruska), Polska a Maďarska, kde je podobný systém jako je u nás, či-li Rakousko-Uhersko, Německo, Polsko a bývalé země Sovětského svazu.

Pokud jde o náplň, pak je to obor, který je velmi obtížný svým zařazením. Je to odnož fyziologie a patří do fyziologických věd. Souhlasím s doc. Velíškem, že je nutné tyto dva obory významně propojit, o což jsme se na naší fakultě vždycky snažili a výsledkem je i spojení výuky fyziologie, patologické fyziologie a klinické fyziologie do jednoho ústavu. Tomu také odpovídá i experimentální zaměření praktických cvičení, těch je na patologické fyziologii menší množství než na fyziologii. Někteří studenti protestují proti experimentální práci, kterou je ale nutné považovat za integrální součást medicíny. V zemích, kde na čas opustili experimenty na zvířatech, tak se k nim zase vrátili. Je to především Německo, ve Francii je nikdy nepřerušili.

To, že nikdo není schopen obsáhnout výukově celou látku, není problém jenom patologické fyziologie, ale je to problém prakticky všech oborů medicíny. Ideální řešení je, jak nabízí doc. Velíšek, aby to učili vždy ti, kteří to nejvíce umí. To je sice pravda, ale z druhé strany je potřeba, aby každý odborník, v tomto případě patofyziolog, měl zásadní přehled o celém svém oboru. Je možné si na speciální přednášky zvat některé špičkové odborníky. My to řešíme v Modulu IA tím, že děláme konference s klinickými pracovníky, kteří postulují jakousi projekci ze základních oborů do kliniky. To by bylo možné i v patologické fyziologii. Na výuce patologické fyziologie je nejdůležitější vnést do hlav a duší studentů patofyziologické myšlení. To je nejvzácnější přínos patologické fyziologie, ale je to také přínos velice obtížně realizovatelný. Kdybychom zvali jenom odborníky, kteří to umí, pak je nemáme v ČR bohužel na všechny disciplíny patologické fyziologie. To je velký problém, sám to vidím, když sháním kolegy na projekční konferenci v prvních dvou ročnících. V některých oblastech jde o odborníky, kteří se skutečně špičkově a vědecky zabývají příslušnou disciplínou. Těch je ale v tak malé zemi, jako je Česká republika, málo nebo nejsou vůbec, i když se je snažíme získat ze všech univerzitních měst. Navíc platit další přednášeče by bylo jistě i velmi drahé.

Otázka problémově orientovaného studia je velmi důležitá. Blížíme se k němu kazuistikami. Jejich vypracování a ověření nejen z patologické fyziologie, ale i z dalších oborů je velmi dlouhá záležitost. Pokud vím od kolegů z USA, vypracovávali kazuistiky, než byly všeobecně upotřebitelné, kolem deseti let.

Docent Velíšek navrhuje vznik Ústavu neurověd, to by samozřejmě bylo realizovatelné na našem ústavu. Mohl by celý být zaměřen na neurovědy, ale kdo by učil fyziologii a patofyziologii? Ústav neurověd by mohl být jako další varianta této výuky.

S výukou neurověd jsme začali na fyziologii hned po revoluci 1989 a doc. Velíšek se jí také zúčastnil. Byla to výběrová výuka, ale organizačně nesmírně náročná. Skutečně jsme měli odborníky ze všech neurovědních disciplín včetně kliniků. Nakonec na základě této iniciativy vznikl Ústav neurověd 2. a 3. lékařské fakulty se sídlem ve FN Motol, který jsem v té době pomáhal vytvářet nejen jako přednosta ústavu, ale i jako proděkan pro vědu a zahraniční styky 3. LF UK. Dnes je to již pouze Ústav neurověd 2. LF UK.

Nabízí se další otázka, zda by nebylo možno patologickou fyziologii vyučovat v návaznosti na fyziologii tak, aby zodpovědnost za výuku převzala některá klinická disciplína, nejlépe interní obory. Ty by organizovaly vlastní výuku patologické fyziologie v celém rozsahu. O tento systém jsme se již také pokoušeli a někteří kliničtí kolegové patologickou fyziologii učili. V mnoha případech byl tento princip nepochopen a kolegové učili klinickou medicínu - příznaky, léčbu apod. Je to z praktického hlediska velmi důležité a momentálně použitelné, ale k rozvoji patofyziologického myšlení to příliš nepřispívá.

Otázka peněz je velmi důležitá, ale je to i otázka zaplacení učitelů. To je systém, který jsme chtěli s prof. Höschlem na počátku nového curricula zavést, abychom měli takové finanční možnosti, že bychom si nejlepší odborníky zaplatili. To se bohužel nepodařilo a **musíme pracovat s takovým učitelským sborem a se studenty, které máme k dispozici**. Obrovské množství studentů, které vyučujeme, není ideální pro individuální výuku a vnášení nových podnětů. Studentů je moc a někteří na to ani nestačí. Zabýváme se především problémem, aby všichni studenti nějakým způsobem fakultu dokončili. Blížíme se více dolní limitě a málo se staráme o to, abychom mimořádným způsobem podporovali studenty, kteří jsou schopní a kteří ponесou prapor fakulty dále.

Nedávno jsem dostal velmi zajímavou informaci o našem bývalém studentovi, který se výborně uplatnil ve výzkumu zhoubného bujení v USA. Napsal mně, že poznatky z fyziologie, které získal na naší fakultě, pro něj byly nejceněnější. To je samozřejmě individuální názor. **Rozvoj fyziologických oborů má nepochybně budoucnost, ale bude vyžadovat kromě velkého fanatismu také určité finanční prostředky a velmi rozsáhlou diskuzi o celé výuce na naší fakultě**. To, že do výuky jsou zapojováni stále více nemedicínští odborníci, je nezanedbatelný faktor, který mění určitým způsobem otázku názoru na systém a cíle výuky budoucí lékařů.

Patofyziologie by určitě měla přispět k tomu, aby byla definována jako nezbytný základ pro curriculum budoucího lékaře, ale vlastní obsah je třeba trvale a permanentně diskutovat. Proto jsem velmi rád, že doc. Velišek takový článek do VNR napsal.

Práva studentů vysokých škol se možná změní

Praha 31. března (ČTK) - Vysokoškoláci možná v budoucnu přijdou o možnost zasahovat do volby děkanů a rektorů. Studenti by spíše než rozhodovat o vedení škol měli hodnotit kvalitu výuky, myslí si ředitel analytického odboru ministerstva školství Petr Matějů. Do volby vedení škol podle něj mají zasahovat zejména firmy a zástupci krajů a měst.

Podle expertů OECD je schopnost děkanů a rektorů efektivně vést instituce omezoována akademickou samosprávou a tím, že jsou voleni akademickými senáty, ve kterých zasedají také studenti. Školy proto podléhají zájmům jednotlivých pracovišť a nepružně reagují na potřeby trhu. Odborníci se domnívají, že studenti by měli hrát menší roli v rozhodování o strategii a vedení univerzit, zvýšit by se měla naopak role vnějších aktérů, například odborníků z podnikatelského sektoru.

„Mají-li vysoké školy obstát a být úspěšné, musí být řízeny jako korporace,“ tvrdí Matějů, který plánuje přípravu nového vysokoškolského zákona. Podle něj by měli

studenti v samosprávě zůstat zastoupeni, ale role akademických senátů například při volbě vedení školy by se měla omezit. Vedení by měli volit odběratelé služeb, tedy hlavně absolventi. Role správních rad by se proto měla rozšířit na strategické rozhodování. Zasedali by v ní zaměstnavatelé z firem i veřejné správy, například krajů a měst.

Studenti jsou ale k modelu manažerského řízení skeptičtí. „Je otázka, zda vlivnější aktéři může vést k větší efektivitě,“ tvrdí tisková mluvčí Studentské komory vysokých škol Savina Finardiová. Myslí si, že role akademických senátů by měla zůstat zachována. S Matějí se ale shodne v tom, že studentská role by se měla posílit při hodnocení kvality výuky. Studenti ji mohou posoudit například vyplňováním dotazníků o jednotlivých kurzech. Finardiová si myslí, že by se měli zapojit také do činnosti Akreditační komise, která posuzuje návrhy na nové studijní programy. „Už jsme byli jejím vedením osloveni,“ řekla ČTK.

Podle Matějí by studenti měli rozhodovat i o dalších akademických záležitostech, například o etickém kodexu.

David Marx

Postavení akademických senátů na VŠ

Vyjádření předsedy Akademického senátu 3. LF UK

Demokracie je možná, protože člověk umí být spravedlivý, je však nutná proto, že lidé mají často tendenci být nespravedliví.

Reinhold Niebuhr

Koncem listopadu 2006 zveřejnila skupina expertů OECD zprávu o stavu terciárního vzdělávání v České republice (viz <http://www.oecd.org/dataoecd/8/32/37730231.pdf>). Tato zpráva nemá a ani nemůže mít direktivní charakter, jedná se o expertní stanovisko.

Jeden z bodů zprávy však způsobil silné znepokojení Rady vysokých škol, Konference rektorů i akademických senátů jednotlivých vysokých škol a fakult. Jedná se o doporučení omezit vliv akademických senátů na řízení vysokých škol a fakult ve prospěch jmenovaných dozorčích či správních rad. Toto stanovisko je zdůvodňováno snazším uplatněním administrativního vlivu MŠMT a regionální politické reprezentace na řízení fakult a vysokých škol (včetně výběru rektorů a děkanů).

Přestože se jedná o nezávazné a nedirektivně formulované doporučení, vedlo k negativnímu stanovisku Rady vysokých škol a v nedávné době i Akademického senátu UK. Důvodem znepokojení je obava, že by stanovisko expertů OECD moh-

lo být prezentováno jako hlavní argument pro změny ve vysokoškolském zákoně vedoucí k oslabení pozice akademických senátů.

Roky, které uplynuly od listopadu 1989, jasně ukázaly, že zavedení demokratické akademické samosprávy včetně významného zastoupení „klientů“ vysokoškolského vzdělávání – studentů – bylo zásadním krokem k tomu, aby se ze silně zpolitizovaných socialistických vysokých škol stala centra vzdělanosti srovnatelná s akademickými institucemi na západ od našich hranic.

Rizikem posílení exekutivního rozhodování při řízení vysokých škol je silná politizace státní správy v ČR – dosud v našem státě není účinný zákon o státní službě, který by tuto politizaci postupně eliminoval. V takovém prostředí je „pufrovací“ role akademických samospráv zásadní – je zárukou udržení dlouhodobě stanovené strategie rozvoje výzkumu a vzdělávání na vysokých školách neovlivňovanému délkou funkčních období politiků a státních úředníků.

Fakt, že vrcholní akademičtí funkcionáři (rektoři a děkani) jsou do role prvních mezi rovnými voleni akademickými senáty, posiluje a osvobozuje výkon jejich mandátu.

Argumentace situací v jiných státech EU či OECD není korektní – jednak se způsob řízení vysokých škol liší (mezi jednotlivými státy i na národní bázi), jednak tam, kde je silnější role správních či dozorčích rad (např. Irsko, V. Británie), existují funkční demokratické mechanismy na jiných úrovních.

V současné době by podle mého názoru oslabení role volených reprezentantů akademických obcí bylo rizikem pro akademické svobody i pro rozvoj nezávislého a svobodného vysokého učení v ČR. České vysoké školy mají určitě řadu problémů a rezerv. Demokratický styl řízení k nim však dozajista nepatří.

Jan Gojda

Universitas magistrorum et scholarium

Názor studenta V. ročníku 3. LF UK

Univerzity jsou již prakticky po jedno tisíciletí jedinečnými centry vzdělanosti a pokroku. Byly vždy živnou půdou revolučních myšlenek a hybateli společenských změn, pisateli dějin a tvůrci duchovních hodnot společnosti. Čím byla univerzita a její vzdělání výjimečné, že se podílela na takovém rozvoji společnosti, jaký se udál od založení boloňské univerzity, od středověkého feudalismu k občanským svobodám demokracie?

Univerzita, pokud naplňovala svůj ideál, sama rozhodovala o svém osudu a nebyla poplatná stávajícímu režimu. Měla vlastní právní systém, vlastní samosprávu a stála

mimo státní aparát. Univerzitní půda překračovala hranice a byla společná všem členům akademické obce. My všichni jsme a po věky jsme byli kolegové, studenti i učitelé. Universitas magistrorum et scholarium bylo vždy otevřeným prostředím, jehož smyslem bylo naplnění poslání education, research and scholarship. Intelektuální pokrok byl a je umožněn názorovou pluralitou, trvalým přísunem nových a neotřelých nápadů a teorií, kritikou vlastních postojů, tolerancí a kolegiálitou.

Akademická samospráva znamenala, že celá akademická obec se podílela na řízení univerzity, hlas každého člena byl slyšen stejně. Z jejích řad a z její volby vycházelo vedení a o důležitých otázkách obec často rozhodovala celá.

Z toho plyne, že nelze dávat analogie mezi obchodní korporací a univerzitou. **Zredukovat smysl univerzity na poskytovatele služeb a klienty, jejichž činnost v rámci řízení je omezena na hodnocení kvality, znamená popření zásadního aspektu univerzitního společenství.** Tím jest fakt, že sama určuje své priority. Ideálně vždy podle toho, co je rozumné, nikoli nutně tržně efektivní. Obávám se, že experti OECD redukují efektivitu pouze na získávání financí. Přitom univerzita by se v ideálním případě nemusela o získávání finančních prostředků starat vůbec, je věcí společnosti, aby si uvědomila, jakou prioritou pro ni vzdělanost je, a dle toho ji finančně subvencovala.

Vyloučení studentstva ze senátů rozhodně povede k omezení samosprávy a poškození smysluplného rozvoje fakult. Univerzitní prostor je vymezován zkušenými učiteli, vědci a profesory, ale studenti jsou těmi, kteří tento prostor naplňují. Mnohdy chaoticky, nejednotně a bez zřejmé koncepce. Jsou však tím, co z akademické půdy roste, a co jí nutně dotváří ve všech jejích aspektech, a to včetně rozhodování o jejím dalším osudu. Ani studentstvo samo o sobě však neznamená akademickou samosprávu. Ta je dána právě spoluprací celé akademické obce. Proto eliminace studentů ze senátů nepovede k cílům, které analytický odbor ministerstva sleduje. Povede k nim až úplné omezení akademické samosprávy, tak jak navrhuje OECD. Stanou se pak, po prakticky tisíci letech vývoje směřujícího k plné samosprávě, z univerzit prosté firmy? Budou o formě a obsahu výuky a směřování vědeckého bádání rozhodovat lidé stojící mimo akademickou půdu, státní úředníci a zástupci firem?

Všechny mocensky orientované režimy se snažily nejprve ovládnout právě univerzity. **Pokud bude zrušena univerzitní samospráva, vrátíme se zpět do doby před rokem 89, kdy byla vysoká škola zredukována na pouhý veřejný ústav a akademická práva členů společenství byla systematicky a institucionálně pošlapávána.** Pokud budou o směřování univerzity rozhodovat lidé stojící mimo akademickou půdu, ať budou jejich pohnutky sebelepší, nikdy nebudeme moci hovořit o jakékoli samosprávě a vždy budeme vystaveni riziku strhnutí univerzity lobbistickými tlaky, riziku „efektivního“ spravování na úkor rozumného.

Jednoho dne bychom tak mohli shledat, že *universitas* již není než prázdným reziduem v názvu ústavu.

GENIUS LOCI

FRANTIŠEK BURIAN

LADISLAV SYLLABA

ORL

Před 125 lety se narodil František Burian

Odborná veřejnost si 20. dubna 2007 připomněla 125. výročí narození průkopníka plastické chirurgie profesora Františka Buriana. Setkání upořádala symbolicky v posluchárně naší fakulty, jež nese Burianovo jméno, Klinika plastické chirurgie 3. LF UK a FNKV se Společností plastické chirurgie.

V úvodních proslovech oznámil předseda ČLS JEP prof. J. **Blahoš** vytvoření skupiny pro humanitární medicínu a děkan 3. LF UK doc. B. **Svoboda** ocenil především pedagogickou činnost prof. Buriana.

Poté emeritní profesor M. **Fára** (Klinika plastické chirurgie) hovořil podrobně o životě i díle prof. Buriana, o jeho pověsti světoznámého chirurga, ale i znalce lidské duše a schopného organizátora. Připomněl, že po první světové válce položil základy rekonstrukční chirurgie a že kromě léčby úrazů a popálenin věnoval pozornost i vrozeným deformitám, při jejichž nápravě vyžadoval spolupráci chirurga s pediatrem, ortodontem, foniatrem a psychologem stejně jako pomoc postiženým rodinám.

Prof. Fára vyzdvihl též skutečnost, že F. Burian zavedl – v předstihu jedné generace proti ostatnímu světu – nové operační postupy. Obrovský význam měla i jeho činnost vědecká, vyznačující se jak multidisciplinárním přístupem, tak dokumentační pečlivostí, s níž se zasloužil o zřízení odborné kartotéky a archivu dvou set tisíc fotografií. *(Podle sdělení prof. Fára bude jeho přednáška publikována v Časopisu lékařů českých.)*

Jako na velkého učitele zavzpomínala na prof. Buriana ve své přednášce prof. R. **Königová** (Klinika popáleninové medicíny 3. LF UK).

O akademiku Burianovi a jeho Laboratoři vrozených vad hovořila dr. L. **Pávková**; značnou pozornost věnovala problémům spojeným s pokrytím ran při léčbě ran.

Téma přednášky dr. L. **Dražana** znělo „Prof. Burian a jeho brněňští žáci“: těm byly vštěpovány následující zásady: jeden ošetřující lékař, fyziologické operování (psychologie pacienta, neoperovat psychopaty), operace vsedě, kresby jako součást dokumentace. Doporučena byl též péče o lékaře a předoperační souhlas pacienta.

Setkání doplnila přednáška doc. J. **Fedeleše** z Bratislavy „Prof. Burian a jeho žák prof. Demjen“.

V závěru seznámil přítomné dr. P. **Čech** z Kabinetu dějin lékařství s místy Malé Strany, kde F. Burian prožíval dětství.

Zajímavý byl též jeho možný výklad příjmení Burian: mělo vzniknout z „Jan Světlý, jemuž sú Burjan vzděli“, jak uvádí D. Moldanová v knize Naše příjmení. Z výkladu v Ottově slovníku naučném pak vyplývá, že „Burjan“ znamená „bouřící se Jan“.

Jaroslav Blahoš

Prof. Burian a humanitární medicína

Je pro mne velkou ctí účastnit se tohoto shromáždění a vyjádřit dík za pozvání jménem ČLS JEP, pro níž je prof. Burian symbolem oddaného lékaře a šlechtěného člověka.

Pan profesor Burian patří mezi nezapomenutelné velikány naší i světové medicíny, především díky svým prioritním aktivitám v oblasti plastické chirurgie a popáleninové medicíny. Ty iniciovaly založení Sekce plastické chirurgie při Chirurgické společnosti, později Společnosti ČLS JEP. Sekci založil a vedl právě profesor Burian. Později vznikla i sekce a poté Společnost popáleninové medicíny ČLS JEP. ČLS JEP vděčí prof. Burianovi a jeho následovatelům za dobré jméno Společnosti v národním i mezinárodním měřítku. Prestižní světové lékařské instituce ho právem jmenovaly svým členem a udělovaly mu vysoká vyznamenání.

Rád se zmíním ještě o jednom mimořádném odkazu prof. Buriana, a tím je globální humanitární role medicíny. Během svého profesního života se František Burian účastnil několika válečných konfliktů a poznal zblízka lidské útrapy, jež zanechávaly jizvy na těle i duši.

Humanitární principy celé medicíny a plastické a popáleninové medicíny zvláště přivedly jeho žáky a následovníky, zejména doc. Kleina, prof. Königovou, prof. Pokorného a doc. Pokorného, k návrhu **vytvoření pracovní skupiny humanitární medicíny** při předsednictvu ČLS JEP. Bylo to při návštěvě prof. Gunna ze Ženevy, předsedy mezinárodní společnosti humanitární medicíny.

Skupina byla založena a navrhl jsem, aby nesla jméno českého průkopníka humanitární role medicíny, kterým profesor Burian nepochybně byl. Náplň práce Skupiny se týká role medicíny při událostech a stavech, při nichž trpí skupiny obyvatelstva, které jsou náhodnou nebo cílenou obětí nejen válek, tak jak je zažil a popisoval prof. Burian, ale i terorismu a přírodních katastrof.

Podle mého názoru sem patří i „medicína ulice“ zahrnující sociálně-zdravotnickou problematiku chudinských čtvrtí (např. zneužívání dětí), ale i měst civilizovaného světa (např. prostituce, bezdomovci).

Česká Skupina humanitární medicíny ČLS JEP bude i spolupracující organizací International Association for Humanitarian Medicine Brock Chisholm, jež vydává i svůj časopis (Journal of Humanitarian Medicine).

Radana Königová

Vzpomínka na velkého učitele

**Velkým učitelům nevěnujeme jen příležitostnou vzpomínku k jubileu, ale rozpo-
mínáme se neustále, co hovořili a hlavně co činili v rozmanitých situacích a jaké
byly jejich koncepce při řešení rozličných lékařských oborů.**

Poprvé jsem byla představena panu profesorovi jako mladý chirurg po první atestaci, když jsem byla vyslána na tříměsíční postgraduální stáž na kliniku plastické chirurgie tehdy Lékařské fakulty hygienické UK v Praze. Můj tehdejší šéf prim. Wachtfeidl hodlal zbudovat ordinariát plastické chirurgie a popálenin v rámci krajské nemocnice v Karlových Varech. Právě v období mé stáže se asistenti kliniky připravovali k atestaci z plastické chirurgie a já jsem měla možnost se této přípravy také účastnit. Získala jsem tak řadu poznatků teoretických a hlavně jsem měla tu čest asistovat panu profesorovi při operacích. Mohla jsem sledovat a vnímat „fyzilogické operování“ ve skutečnosti. Žádala jsem tehdy paní profesorku Peškovou o přijetí na sekundářské místo, nebylo však v té době volné. Až na Silvestra 1961 jsem byla na kliniku přijata, ale pouze na paragraf 33 (zástup lékařky na mateřské dovolené) na oddělení popálenin v Legerově ulici. Pan profesor tam chodil na vizity, práci sledoval a rozděloval výzkumné úkoly. Mně byl uložen úkol studovat patofyziologii edemu u popáleninového traumatu. Je to problematika závažná, neobvykle složitá a dosud ne zcela objasněná. Pan profesor se účastnil klinických seminářů, kde zadané úkoly byly předneseny a diskutovány. S mým referátem byl pan profesor spokojen a také se popáleninové trauma stalo pro mne výzvou a mým osudem. Dlouhodobé léčení chirurgické kombinované s intenzivní péčí a komplikované infekcí mne nedepri-
movalo, ale inspirovalo k dalšímu bádání. Výsledná jizevnatá znetvoření vyžadující nejen rehabilitaci, ale i rekonstrukční operace v etapách mne zaujaly díky panu profesorovi a paní profesorce Peškové, u nichž jsem obdivovala nesmírnou fantazii a předvídavost při řešení deformací u jednotlivých pacientů.

Panu profesorovi dále vděčím za studijní pobyty ve Švédsku (Uppsala) a v letech 1966–1967 ve Skotsku (Edinburgh), které jsem absolvovala až za rok po jeho úmrtí. Umožnil mi tak srovnávat přístupy a postupy na zahraničních pracovištích s našimi zkušenostmi.

Uvědomila jsem si, že koncepce péče o popálené se v mnohém podobá koncepci péče o rozštěpové vady. Oba obory vyžadují opakované operace, multi- a interdisciplinární řešení spojené se specifiky etickými. Pacienti nesou své stigma po celý život – vrozené vady od narození, popáleniny od úrazu. Na rozdíl od jiných mutilací,

které vyvolávají obvykle u veřejnosti soucit, deformace obličeje budí spíše odpor, což je zneužíváno médii. Nejsou-li postižení společností přijímáni, nastává „sociální smrt“, jež může vyústit v suicidium.

Za historický čin profesora Buriana lze tedy považovat převzetí popáleninového traumatu z oboru dermatologie a zahájení éry chirurgické léčby.

Situaci na evropském kontinentě nejlépe zachycuje článek prof. Buriana, který publikoval v Časopise lékařů českých v roce 1952. Burian píše: „*V naší vlasti se dosud nevěnuje léčení spálenin taková péče, jakou tyto těžké úrazy vyžadují. Namnoze se spáleniny léčí na kožních odděleních, spálené děti jsou předávány dětským nemocnicím a na některých chirurgických odděleních jsou umisťováni popálení mezi „nečisté případy“ a jsou ošetřováni bez přísných aseptických opatření. Tato osudná nesprávnost je dědictvím po starém Rakousku. Tam, stejně jako v Německu, byly spáleniny přiděleny kožním oddělením prostě proto, že je kůže nejdříve postižena a že je toho na ní nejvíce vidět. Hnisání bylo považováno za samozřejmou součást klinického projevu, nikomu ani nenapadlo, že je způsobeno léčením. Celkový otřes organismu byl brán v potaz jen v tom smyslu, že se spáleniny, které postihly více než 40 % povrchu těla, považovaly prostě za smrtelné.*“

Založením samostatného detašovaného popáleninového pracoviště v roce 1953 v Legerově ulici vytvořil prof. Burian základ specializovaného centra, jež poskytuje komplexní a kontinuální léčbu (úrazům termickým, chemickým, elektrickým i radiačním), zahrnující dlouhodobou rehabilitaci fyzickou i psychickou a opakované rekonstrukční výkony. Tato kontinuální péče je mnohaletá, někdy i doživotní podle stavu pacienta.

Dalšími úkoly centra je výzkum a výuka postgraduální od let sedmdesátých minulého století a od let devadesátých zajišťujeme výuku pregraduální v rámci 3. LF UK.

Závěrem je třeba zdůraznit, že prof. Burian vtiskl svému oboru charakteristickou tvářnost, vyznačující se vysokými estetickými požadavky: redukovat druhotné jizvy na viditelných místech a nespokojovat se s hrubými rysy obnovených částí, ale opětovnými modelacemi usilovat o co nejdokonalejší výsledek.

Již v roce 1924 zveřejnil prof. Burian své úvahy o zvláštnostech plastické a rekonstrukční chirurgie: „... *není zapotřebí zdůrazňovat potřebu zvláštního uměleckého nadání, neboť umělcem, tuším, musí být každý dokonalý chirurg. Je však třeba speciálních zkušeností o vlastnostech tkání, jejich elasticitě, rezistenci, nárocích na výživu a schopnostech přizpůsobiti se změněným podmínkám. Procesy v hojících se ranách nutno dobře znáti, jakož i vlastnosti a proměny jizev. Všechno pak musí ovládati naprostá, řekl bych pokorná trpělivost...*“

Karel Čapek o profesoru Syllabovi

16. 6. 1928: Učencům a profesorům dostává se obyčejně jubilejních kytiček od pánů z téhož cechu; proto dnes, na kterýžto den padá šedesátka profesora Ladislava Syllaby, budeme čísti mnoho o poklepu a poslechu, o diagnostice chorob interních a jiných učených věcech, kterým my obyčejní laikové a pacienti příliš nerozumíme, i když k nim dáváme živý materiál. Ti z nás, kteří už cítili na svých zádech chladné ucho profesora Syllaby nebo na svém hrudním koši lehký poklep jeho jemných prstů, mohli by nadto povídat o pozorném a chlácholivém lékaři, který nikoho nepoděsí a od kterého pacient odchází jaksí zdravější a svěžejší, i když nedostal žádné kapky a lektvary. Ale pak je tu ještě profesor Syllaba jako člověk, jako občan, který bere velmi vážně své povinnosti k národu. Mnohokrát chopil se slova ve starostech a bojích dne; pročítáme-li znovu jeho články a úvahy v krásném svazku *Cestou ke svobodě*, tu opět slyšíme hlas ušlechtilého lékaře; hlas, který nehrozí a neútočí, nýbrž povzbuzuje; hlas vážného optimismu nad ranami a chorobami národního života; hlas, který nám všem říká: „Budte klidní a stateční; žijte slušně a čistě, v jasném světle, bez heslovitých narkotik, a nikdy neztrácejte důvěru; pak i tyto politické neduhy vás přebolí – věřte, že bude lépe.“ A za ten hojivý optimismus z těžkých let války a z těžkých dnů svobody buď tomuto národnímu lékaři největší dík.

1. 1. 1931: Jiným pomáhal a sám sobě pomoci nemohl. Jiné dovedl utěšit v jejich tělesném utrpení, ale sám bez naděje sledoval po týdny postup své choroby nemaje na své straně ani tu poslední útěchu pacientů, milosrdný sebeklam. Ladislav Syllaba byl v hlubším smyslu, než je zvykem mediků, lékařem lidí. Neléčil jen nemoc, léčil člověka; pacient mu nebyl jen porušeným organismem, ale člověkem v bolesti a strachu, poklesající duší, kterou je třeba povzbudit. Dotyk jeho vyšetřující ruky měl něco podivně šetrného a skoro uctivého; bylo to navázání důvěrného a laskavého styku, řekl bych zpovědního otevírání k trpícímu člověku. Nepodával nemocnému jenom lék, ale i lásku a chuť k životu; v něm byla naplněna klasická lékařská maxima, že lékař pomáhá, ale příroda uzdravuje. Trochu jako ta tajemná Kmotřička z české pohádky uzdravoval nemocné tím, že stál u jejich hlav a ne u jejich nohou; pomáhal jejich mysli, hojil jejich ducha. Ten jemný a soucitný optimismus dobrého lékaře ho provázel i po jeho cestě veřejným životem. Kde našel co porušeného v našem národním zdraví, neadministroval nikdy radikální léky, ale dovolával se dobrých sil života; víc povzbuzoval, než káral a varoval; jeho hlas vždy byl hlasem vážné a účastné důvěry. Zůstal lékařem, jenž stojí v hlavách vůči organismu národnímu; jeho teplá a šetrná ruka nám bude dlouho chybět i tam.

Karel Čapek: Ratolest a Vavřín. Melantrich, Praha 1970

Kongres o smyslových poruchách

Otorinolaryngologická klinika 3. LF UK a FNKV uspořádala ve dnech 27. a 28. března v Praze kongres „Diagnostika a léčba smyslových poruch“. Zasedání se konalo pod záštitou děkana 3. lékařské fakulty a ředitele Vinohradské nemocnice. K účasti na sjezdu byli pozváni i praktičtí lékaři.

Jako každoročně byla nosnou tematikou kongresu problematika smyslových poruch a jednání zpestřily přednášky řešící otázky účelné antibiotikoterapie, léčby alergických onemocnění a úlohy myoskeletální medicíny při vzniku závratí, nedoslýchavosti a šelestů.

Úvodní přednáška byla věnována **Ménièreově chorobě**. Toto onemocnění je poměrně časté u nemocných se závratěmi a nitroušní nedoslýchavostí; postiženo je jí 20 % těchto nemocných. Patofyziologický substrát by měl být ve vnitřním uchu tvořen tzv. hydropsem blanitého labyrintu. V akutní fázi dochází k jeho rozšíření – distenzi - a vzniká typická trias příznaků projevující se nejčastěji rotačními závratěmi, nedoslýchavostí, tinnitem a nekonstantně i tlakem v uchu. Vzhledem k anatomickým relacím mezi osmým a devátým hlavovým nervem je přítomna velmi silná vegetativní symptomatologie projevující se zvracením, tachykardií apod. Vysvětlení se zdá velmi logické jakousi „závadou“, avšak jsou známy nekroptické nálezy osob, které trpěly Ménièreovou chorobou, ale post mortem nebyly známky hydropsu prokázány a naopak.

Tyto nálezy budící jistě rozpaky však nás neopravňují k tomu, abychom našim klientům nevěnovali potřebnou péči. Je odlišená v akutním a klidovém stadiu: při dramatickém průběhu zánětu je nutno nejprve zklidnit příznaky, a proto postupujeme symptomaticky - tlumíme závrativé stavy, podáváme sedativa, ataraktika, indikován je i bolus kortikoidů, velmi často je nutná i úprava homeostázy pacienta. Vzhledem k těžkému, prakticky šokovému stavu pacienta je indikováno přijetí na nemocniční lůžko na ORL či neurologickém oddělení.

Popsaný stav trvá po několik hodin, díky spontánním vestibulárním kompenzačním mechanismům a lékařské péči dochází k úpravě zpravidla během několika hodin, jednoho až dvou dnů.

V klidové fázi je nutno snažit se především o redukci frekvence a tíže záchvatů, zamezit prohlubování ireverzibilních sluchových ztrát pacienta. Jsou nutné pravidelné kontroly pacienta, podávání léků zvyšujících mikrokapilární perfuzi, snižujících dráždivost rovnovážného ústrojí, zmírňujících anxiózní stavy. Postižený byl měl rovněž adjustovat své návyky a především životní styl (nemluvě o pracovním zařazení...) skutečnosti, že trpí záchvatovitým onemocněním. Znamená to, že by měl omezit kouření, minimalizovat stresové situace, pití alkoholických nápojů.

Málokterý pacient je schopen a ochoten tato potřebná opatření beze zbytku akceptovat, a proto je další průběh onemocnění velmi často touto nedisciplinovaností poznamenán. Výše uvedená fakta a problémy konstatovaly diskusní příspěvky k této tematice v různých rovinách.

Jedno z velmi zajímavých sdělení bylo **o úloze myoskeletálního lékařství na vznik a rozvoj senzorických poruch**. Osový myoskeletální kompartment hraje zásadní roli při vzniku závratí, nitroušní nedoslýchavosti a především jejího velmi nevídaného průvodce: tinnitu.

Vhodnou manipulací, použitím měkkých technik a především díky zkušeným rukám fyzioterapeuta lze dosáhnout pozoruhodných výsledků. Z naší dlouholeté zkušenosti vyplývá, že porucha statiky a dynamiky osového segmentu ať již „softwareová“, či „hardwareová“ provází velmi mnoho jedinců. Léčbu senzorických poruch proto pojímáme komplexně, doplňujeme ji farmakoterapií, zpravidla preparáty derivovanými z extraktu EGb 761 (Ginkgo biloba), Vinca minor. Aplikujeme pentoxyphyllin a další preparáty ovlivňující mikrocirkulaci. Nadějná je rovněž i terapie neinvazivním laserem, magnetoterapie a nověji přímá aplikace léků do labyrintu pomocí mikropumpy a nitroušního katétru.

Přítomní se shodli na potřebě hledat nové cesty a především pečlivě a odpovědně sledovat nemocné trpícími senzorickými poruchami. Velmi výrazně negativně ovlivňují kvalitu života nemocného a je nesporně zajímavou a velmi závažnou skutečností, že počet dokonaných suicidií je větší u těchto pacientů než u jedinců stížených onkologickými onemocněními. Je jistě dobře, že UK - 3. lékařská fakulta má ve svém curriculum v rámci výuky modulu IIC rovněž program s touto tematikou senzorických poruch. Alarmující je skutečnost, že v civilizovaných industriálně vyspělých zemích trpí jedním s projevů senzorických poruch – tinnitem - až 10 % populace. V ČR je to 800.000 občanů, sousední Německo nezůstává pozadu – tam je to 7,700.000 lidí. Podobně tak v USA – tinnitem trpí 25 milionů pacientů..

Sjezd, kterého se účastnilo celkem 359 přítomných, mezi jinými i posluchačů UK - 3. a 1. lékařské fakulty, byl ukončen interaktivní diskusí.

Přednášející prezentovali celkem devět případů ze své praxe, kteří byli stíženi neuro-otologickými projevy. Ukázalo se – a to bylo velmi pozitivní zjištění – že nadpoloviční většina přítomných má správný diagnostikovaný náhled na řešení chorobných stavů.

Sjezd přinesl řadu cenných informací, a tak se potvrdila potřeba pravidelných setkání, zabývajících se touto tematikou.

ZDRAVOTNICTVÍ

REFORMA NA OBRAZOVCE

Zdravotnictví k nedělnímu obědu

Vybrané zlomky z dvouhodinových Otázek Václava Moravce na téma zdravotnictví, jak je vysílala 22. 4. 2007 v přímém přenosu z Brna a za účasti televizních diváků ČT1 a ČT24.

Účastníky byli:

Tomáš JULÍNEK, ministr zdravotnictví (ODS)

Pavel HROBOŇ, náměstek ministra pro lékovou politiku

David RATH, stínový ministr zdravotnictví (ČSSD)

Jaromír GAJDÁČEK, výkonný ředitel Svazu zdravotních pojišťoven

Přemysl ČECH, sociolog, ředitel společnosti Median

Pavel PAFKO, chirurg, I. LF a FN Motol

Jiří VORLÍČEK, přednosta Interní hematologické kliniky FN Brno

Milan KUBEK, prezident České lékařské komory

Josef MRÁZEK, I. viceprezident Svazu pacientů ČR

David MARX, předseda České společnosti pro kvalitu ve zdravotnictví

Václav MORAVEC, moderátor

PAFKO: Základem celé reformy podle mého názoru je její financování. Kvalita české medicíny je srovnatelná s evropským zdravotním standardem; kde máme mezery, je financování; na evropský zdravotní standard jsou třeba evropské peníze.

Hlavní cíl reformy

JULÍNEK: Reforma nejsou jenom poplatky, cílem je informovaný občan, aby věděl, na co má nárok. Zároveň je skrytá finanční krize, o které může hovořit Pavel Hroboň.

HROBOŇ: Hlavním cílem reformy je lepší postavení pacienta, a my zároveň musíme řešit stárnutí obyvatelstva. Víme, jaké budou dopady na důchody, ale úplně stejný dopad bude na zdravotnictví. V roce 2050 už budou mít pojišťovny peníze na méně než polovinu potřebné péče. V roce 2015 bude chybět minimálně třicet miliard.

RATH: Reforma je založena od počátku špatně. České zdravotnictví je na velmi dobré úrovni a jakýkoliv neuvážený zásah ten systém může jedinečně vykolejit tak, že snížíme kvalitu a zvýšíme objem peněz. Zásadní věcí je, aby pacient měl informace například o kvalitě léčby a dalším krokem je změna systému plateb a placení a vzájemné komunikace mezi zdravotnickými zařízeními a pojišťovnami.

JULÍNEK: Informace jsou důležité i je potřeba něco udělat s financováním, ale musíme to přesně rozdělit, které kroky máme udělat a kdy. Udělali jsme přesný plán, je možný jenom po široké politické shodě, připravíme „kulatý stůl“.

KUBEK: Žádná reforma neexistuje. Pan ministr místo reformy představil poměrně jednoduchý ceník. Jestli něco zdravotnictví potřebuje, tak potřebuje větší peníze a určitou stabilitu. A pokud on bude tlačit teď něco, co bude příští vláda zase rušit, jako na Slovensku, tak toho bychom se měli vyvarovat. A proto bych chtěl pozvat politiky zastoupené v Poslanecké sněmovně na půdu ČLK a diskutujeme zejména o tom, čeho chceme dosáhnout. Problém je, že vy s lékaři vůbec nekomunikujete, hovoříte pouze s těmi, kteří vám opakují to, co sám chcete slyšet.

JULÍNEK: S lékaři komunikuji. Založili jsme radu poskytovatelů a všechny kroky probíráme. Já jsem dostal průzkum, který je velmi zajímavý. Na dotaz, jestli občané vědí, co udělat, když je zdravotnické zařízení nepřijme, jednačtyřicet procent respondentů odpovědělo, že neví. Zdravotní pojišťovny drží našich sto šedesát, sto sedmdesát miliard, a na ty se nikdo neobrací.

MORAVEC: Pacient se už dnes může chovat jako zákazník, může měnit zdravotní pojišťovny nebo lékaře. Z výzkumu veřejného mínění agentury Median vyplývá, že tomu tak není. Svou zdravotní pojišťovnu změnila pouze desetina respondentů. Většina dotázaných v uplynulých deseti letech žádného lékaře nezměnila. Proč lidé nevyužívají té stávající možnosti, aby se chovali jako zákazníci?

ČECH: Lidé jsou konzervativní. Doposud nehledají aktivně změny, lepší služby.

MRÁZEK: Slovo zákazník vůbec není to pravé. Není pravda, že do zdravotnictví jde tak málo peněz, ale s těmi penězi se nezachází správně. Řeknu vám, proč to selhává. Je potřeba, aby úlohy byly správně rozděleny. Například pojišťovny se bojí kontrolovat lékaře, poněvadž ti by třeba řekli svému pacientovi, aby šel k jiné pojišťovně. Na tom se zhroutil kontrolní systém.

VORLÍČEK: Já bych si především přál, aby vznikly zdravotní pojišťovny, zatím jsou to jenom rozdělovny peněz a liší se velmi málo. Zdravotní pojišťovna by musela mít nějaký malus, nějaký bonus, musela by mít také nějaké „havarijní připojištění“. A co se týká výběru lékaře: je to velmi dobře možné v Praze, v Brně, ale malé město, kde je jeden nebo dva lékaři a kde se všichni znají, tam je těžké změnit lékaře.

PAFKO: Neplatíme žádné pojistné, platíme zdravotní daň, v podstatě platíme všem pojišťovnám stejně. A my, lékaři, léčíme pacienty, aniž bychom pořádně věděli, od které pojišťovny jsou. Takže ten člověk nependluje z pojišťovny do pojišťovny, protože všude platí stejně a všude dostává stejnou péči.

MORAVEC: Vy byste jako praktici uvítali, aby ten systém byl daleko pestřejší...

PAFKO: Samozřejmě.

MORAVEC: Ale pokud se, pane ministře, nemýlím, tak to je závěrečná část reformy; začínáme tedy nový dům stavět od střechy?

JULÍNEK: Ne, to není konec, to je otázka příštího roku a nového zákona o veřejném zdravotním pojištění. Druhá změna - je potřeba transformovat zdravotní pojišťovny, aby mohly nabízet to, o čem tady byla řeč. Tady jsem slyšel, jak je výborné dávat

pacientům bonusu. Zdá se to jednoduché, ale vy musíte zabránit tomu, aby ty peníze byly neúčelně vynaloženy, musíte umět kontrolovat zdravotní pojišťovny a nesmí se stát, že ty peníze někam utečou.

RATH: Žádná komerční pojišťovna nemůže fungovat, když máte pojistné riziko rovné jedné celé. Ten systém vždycky musí být průběžný a solidární, jinak to prostě nezaplátí: většina, osmdesát procent těch zdravých dává velké peníze, aby dvacet procent nemocných mohlo dostávat péči takovou, na kterou si v životě naspóřit nemohli.

Všichni si říkají, bylo by báječné, kdyby si pojišťovny si mohly konkurovat, ale takový systém funguje ve vyspělém světě pouze v USA. Ten systém tam stojí v přepočtu na ČR asi desetinásobek, ale české a evropské zdravotnictví není vůbec horší, pro průměrného občana je to lepší za zlomkové peníze. Čili říkáme-li, že budeme mít konkurenci pojišťoven a komerční pojištění, pak taky řekněme občanům, že budou platit násobky. A vypadne jim většina péče s pojištěním jako v USA a budou podstatnou část péče platit přímo v hotovosti.

MORAVEC: Řekne jim to ministr zdravotnictví Tomáš Julínek a Pavel Hroboň?

JULÍNEK: Jednoznačně to řešitelné je. Teď poprosím Pavla Hroboně, aby odpověděl na některé pochybnosti pana poslance.

HROBOŇ: Do budoucna je potřeba, aby existoval jeden balík péče, který pokryje potřebnou péči a bude financován ze solidárních zdrojů. Ale nic nebrání zdravotním pojišťovnám, aby nad rámec tohoto balíku dokázaly nabízet různé individualizované produkty podle poptávky. Rozhodně nemluvíme o americkém systému, mluvíme o tom, co dobře funguje v Holandsku, dobře funguje ve Švýcarsku, rozvíjí se v Německu.

RATH: Založit systém na konkurenci přinese zásadní průlom do evropského zdravotnictví. Ale pokud bude nějaký definovaný základní balík, který musí zajistit všechny pojišťovny a pak také jakýsi nadstandard, tam se sociální demokracie žádné konkurenci nebrání.

HROBOŇ: To komerční připojištění bude minimálně v příštích letech jenom malá část. Ale to, co chystáme, je už v tom zákoně novém o veřejném zdravotním pojištění: budeme jasně definovat, na co je nárok, v jaké nejdělsí době a kde. Chceme, aby ten zákon platil od 1. 1. 2009.

MORAVEC: Má to nějaký vliv na kvalitu péče, je-li pacient víc vtažen do hry?

MARX: Pro pacienta je informace o tom, jak kvalitní je péče ve zdravotnických zařízeních, zásadní při uplatňování výběru. Teď jsem si vzpomněl na vtip ze socialismu o obchodním domě Globál, že v Globále bylo všechno. Ano, v globále je české zdravotnictví kvalitní, ale jsou zdravotnická zařízení, která mají desetinásobnou úmrtnost na stejnou nemoc, nežli má zdravotnické zařízení v sousedním okrese. Jsou zdravotnická zařízení, která jsou pro pacienty riziková vzhledem k tomu, že spektrum lékařů nemá dostatečnou kvalifikaci. Jsou zdravotnická zařízení, kam

když pacient přijde ve čtvrtek s akutním infarktem myokardu, tak má štěstí, že slouží primář, ale když tam přijde v pátek, je tam čerstvý lékař, a to může také rozhodnout o přežití. Informace o tom, jak funguje systém v nemocnicích, to je velmi silná zbraň, kterou uplatňují pacienti v řadě evropských zemí. Právě poučený pacient může tu svou volbu uplatnit a hrát hlavní roli v systému.

VORLÍČEK: Všichni cítíme, že reforma je nutná a všichni se jí bojíme. Bojí se jí pacienti, bojí se jí zdravotní personál a nepochybně se bojí i politici. Ten, kdo udělá neúspěšnou zdravotní reformu, už nikdy nebude zvolen. Máme zatím málo informací, potřebujeme více informací a osobně se domnívám, že reforma zdravotnictví je nutná. Čím přijde později, tím bude více bolet.

Poplatky

JULÍNEK: Úkolem zdravotnictví není řešit sociální situaci, ale zabránit tomu, aby ti, kteří jsou vážně nemocní, nebyli vyloučeni ze zdravotní péče.

HROBOŇ: Poplatky tu měly být dávno. Jsou ve všech okolních zemích, jsou v Německu, v Rakousku, jsou i v tak sociálním státě jako je Švédsko. Stejně tak jsou poplatky zaváděny i v jiných zemích střední Evropy.

RATH: Ten návrh je tvrdý pro většinu lidí, hlavně starobních důchodců, rodin s dětmi, kde se to nasčítává a může jít o mnohasetkorunové částky měsíčně. A druhá věc: proč pan Topolánek podepsal smlouvu s voliči, že žádné poplatky zavádět nebude, a nyní je zavádí?

HROBOŇ: Ty doplatky vůbec nejsou antisociální, a to proto, že je provázíme základním opatřením, což je celkový limit na zaplacení poplatků u lékaře.

MORAVEC: Když jsem mluvil před čtrnácti dny s Milanem Kubkem, měl výhrady k vybírání poplatků - na straně jedné tři miliardy korun, které budou vybrány, a na straně druhé poměrně administrativní systém. Existují nějaké další výhrady?

KUBEK: Zavedení stropu na vyměřovací základ pojistného ve výši čtyřnásobku průměrné mzdy ochudí pojišťovny o miliardu osm set milionů, zmražení plateb za státní pojištěnce bude stát tři miliardy korun a zvýšení DPH na léky z pěti na devět procent další jeden a třičtvrté miliardy korun. A pan ministr chce, abychom těch šest a půl miliardy korun z těch pacientů „vyždímali“ my. Mají se nám snížit příjmy od zdravotních pojišťoven, ministerstvo ujišťuje tu závistivější část populace, že lékaři si na tom nijakým způsobem nepřilepší. Za to dostaneme větší administrativu, budeme čelit nevěli pacientů a vybírat jedno euro. To je poplatek u toaletářky na pařížském nádraží. Pane ministře, to není reforma! My si představujeme reformu, že stanovíte rozsah hrazené péče ze základního pojištění, umožníte občanům na to ostatní se připojistit.

JULÍNEK: Ty údaje nejsou přesné, ale vůbec nepopíráme to, že státní kasa je po osmiletém vládnutí ČSSD prázdná. Důvod byl omezení plýtvání.

HROBOŇ: Nejedná se o žádné převratné opatření. Jedná se o něco, co tu mělo být

ideálně už od začátku, kdy probíhala první vlna reformy zdravotnictví v devadesátých letech.

MORAVEC: To znamená, že bylo chybou ODS, že je nezavedla hned v první vlně?

HROBOŇ: Samozřejmě.

MORAVEC: Veřejnost říká zřetelně ne poplatkům, což vyplývá z průzkumu agentury Median. Nejvyšší míra souhlasu se zaváděním poplatků byla u poplatků za jídlo v nemocnici, placení poplatků obvodních lékařů odmítá zhruba osmdesát procent lidí. Zástupci pacientů se bojí, že ty poplatky skončí na účtech lékařů. Je to, pane Mrázku, největší výhrada, kterou máte jako zástupci pacientů?

MRÁZEK: Rozhodně není pravda, že se péče vinou pacientů zneužívá, a to se týká jak návštěv u lékařů, tak i předepisování léků, poněvadž lékař je ten, který musí rozhodovat, jestli bude ta návštěva, nebo co se předepíše. V Evropě je to úplně jinak. Kupříkladu limitace u chronika kdyby se propočítla tady, tak by byl povinen něco připlácet až od čtyřiceti tisíc měsíčně.

MORAVEC: Pokud projdou ony poplatky, považujete to za protiústavní?

RATH: Je to podle názoru mnohých expertů v rozporu se současnou dikcí české ústavy.

JULÍNEK: Je to napsáno tak, aby to v rozporu s ústavou nebylo, protože se jedná opravdu o regulační poplatky, které mají regulovat spotřebu těch veřejných peněz.

PAFKO: Myslím, že určitý regulační význam to musí mít, ale nemohu souhlasit s tím vybíráním. Když jsme měli pokyn vybírat za drobné kosmetické operace, nikdo to dělat nechtěl. Byla to komplikace. Obsah by mi vcelku nevadil, ale klidně by se to mohlo přesouvat přes pojišťovny, ne přes ordinace.

VORLÍČEK: Mám podobný názor. Poplatky regulační jednoznačně ano. Jde o změnu myšlení. Musíme si začít uvědomovat, že zdravotnictví něco stojí. To vybírání, nevím, jestli je domyšlené, určitě bude potřeba se nad tím zamyslet.

MARX: Mám před sebou údaje ze všech třiceti států OECD. Jenom Česká republika, Japonsko, Maďarsko a Slovensko má dvouciferný počet návštěv u lékaře ročně. Já jsem s japonskou vládou spolupracoval při zavádění systému kvality. V polovině sedmdesátých let došlo k zajímavé příhodě. Do té doby počet kontaktů u lékařů byl stejný u důchodců a u dospělé populace. Tehdejší japonská vláda zrušila spoluúčast, poplatky regulační pro důchodce, a rázem se zdvojnásobil počet návštěv u důchodců, aniž se tím změnil zdravotní stav populace. Takže v roce 1983 znova ti Japonci zpátky ty poplatky uvalili jako plošné a ten počet se vrátil na tu původní úroveň. To je odpověď na otázku, jestli může nebo nemůže pacient ovlivňovat počtem svých kontaktů u lékaře ten systém. K té formě: Samozřejmě si nelze představovat, že bude stejná ve velkých nemocnicích a v malých ordinacích. Od ředitele motolské nemocnice jsem slyšel, že by jim poplatky ročně přinesly něco okolo osmadvaceti milionů, což už je suma, za kterou se dá zaplatit nějaký výběrčí. Ze zkušeností všech

evropských zemí je vidět, že různou formou technicko-uživatelsky-přátelskou je to možné, pokud ovšem ti profesionálové jsou dostatečně motivováni. Poplatky jako regulační efekt rozhodně ano.

HROBOŇ: Všichni poskytovatelé jsou pro poplatky, ale všichni by byli radši, kdyby je vybíral někdo jiný. Poplatky jednoznačně nejsou v rozporu s žádnou mezinárodní úmluvou, ústava jasně říká, že zdravotní péče je bezplatná za podmínek daných zákonem a ty podmínky dané zákonem už dneska zahrnují doplatky na léky, na řadu druhů péče, u řady zdravotnických prostředků pacient si platí dvacet pět procent. Čili je to prostě jenom jedno z dalších upřesnění daných zákonem, které je ve prospěch celého systému a dlouhodobě jeho solidárního charakteru.

MORAVEC: Jaký je uživatelsky přátelštější systém i pro lékaře, i pro pacienty?

MARX: Asi polovina zemí evropských používá bezhotovostní formu různými čipovými kartami nebo tím, že to třeba inkasuje instituce, která pacienta pojišťuje. Jsou země, kde, ostatně příkladem bylo i Slovensko, pacient hodil do automatu dvacet korun a vypadlo mu potvrzení, které odevzdal lékaři. Těch forem je řada a předpokládám, že pokud by ty poplatky byly standardní praxí v ordinacích, tak jistě na to budou reagovat dodavatelé různých systémů inkasních a vyřeší se to tak jako v Holandsku, v Německu, ostatně i v Británii.

MORAVEC: Už tady padl ten limit pěti tisíc korun. Jste jako zdravotní pojišťovny schopny od 1. ledna příštího roku ty systémy mít tak propojené mezi sebou, že pacient nebude muset lepit žádné útržky doplatků a podobně?

GAJDÁČEK: Budeme to řešit postupně, třeba zavedeme nějakou elektronickou knížku, která by měla formu jakéhosi kreditu. Je to skutečně startovací manévr. Chceme dokonce uvažovat i o hranici těch pěti tisíc korun, můžeme třeba nějakým programem bonusového typu tento limit snížit.

Kvalita zdravotní péče. Jak kontrolovat nemocnice

MORAVEC: Které konkrétní kroky v reformě mohou zabránit tomu, aby se neopakoval například případ takzvaného heparinového vraha?

JULÍNEK: Součástí připravovaného zákona o zdravotnickém zařízení budou některé nepodkročitelné parametry, které musí nemocnice splnit, aby byla bezpečnější. To samozřejmě nestačí. Musíme také chtít informace o nemocnicích, o jejich kvalitě, Národní referenční centrum bude shromažďovat všechny údaje z republiky. Konkrétní kroky může říct Pavel Hroboň.

HROBOŇ: Tím hlavním cílem je skutečně zlepšení bezpečnosti v nemocnicích. Není to nutně o tom, jestli nemocnice má špičkového anebo ještě špičkovějšího lékaře, ale je to o tom, jakým způsobem je organizována práce v nemocnici.

MARX: Studie, které proběhly i v evropských zemích, ukazují, že přibližně každá desátá hospitalizace je spojena s poškozením pacienta a ve třech procentech ti pacienti umírají anebo u nich dojde k nenapravitelnému poškození. To, co v té reformě

mohlo by zaznívat víc nahlas, je systematická externí kontrola kvality ve zdravotnických zařízeních. Pacient je ohrožen v nemocnici nejenom bezprostřední zdravotní péčí. Například havlíčkobrodský případ - kdyby fungovala dobře personalistika, tak by se asi na to přišlo dříve; kdyby se počítala úmrtí vázaná na diagnózu, tak také. Nemůžeme čekat, až zase se něco stane, ale nastavit ty procesy tak, aby byly bezpečné, a toho lze dosáhnout vnější kontrolou kvality, formou akreditace nebo certifikace. Z mých zkušeností vyplývá, že jenom asi v patnácti procentech těch nemocnic je jasně nastaveno, jak má personál postupovat, když léky předepíše a podává. V komplexu reformy je dobré nastartování tím směrem. Byl jsem potěšen informací, že ministerstvo připravuje jakousi nepodkročitelnou úroveň vnitřních předpisů, které se zabývají bezpečím v nemocnici. Takže si myslím, že v tomto segmentu reforma jde stejným směrem jako Evropská unie.

MORAVEC: Které konkrétní kroky se v nejbližší době uskuteční, abychom se cítili bezpečněji v nemocnicích?

JULÍNEK: To na ministerstvu zdravotnictví obnáší příprava dokumentů národního plánu bezpečnosti poskytování zdravotní péče, ale my samozřejmě musíme dělat kroky tak, jak připravujeme zákony. Jeden z nich jsem zmínil, když tak mě doplň ještě pan náměstek.

HROBŇ: Národní referenční centrum je společný projekt zdravotních pojišťoven a ministerstva zdravotnictví a na rozdíl od situace v posledních třech, čtyřech letech, kdy existovala dvě konkurenční centra, jedno u pojišťoven a jedno na ministerstvu, jsme dokázali vytvořit organizaci, která bude mít na starosti stanovení pravidel pro to, jakým způsobem mají zdravotnická zařízení a zdravotní pojišťovny oznamovat, jaká péče skutečně byla poskytnuta. Pan doktor Marx to říkal naprosto jasně. Nejprve v těch nemocnicích musí existovat procesy, které sbírají i ty události, které se stanou, a které nejsou nikomu příjemné, ani pacientům, ani personálu. Ale procesy tam musí běžet, musí být zvenku kontrolovány, teprve potom můžeme třeba sestavovat nějaké žebříčky porovnávající nemocnice.

MORAVEC: Měl by vzniknout žebříček diagnóz a úspěšnosti léčby u fakultních nemocnic, které jsou řízeny ministerstvem zdravotnictví. Kdy?

HROBŇ: To, co můžeme velmi rychle poskytnout, je to, jaké diagnózy se v jaké nemocnici řeší, jak dlouho jsou tam lidé hospitalizováni a jakým způsobem potom z té nemocnice odcházejí, jestli jdou domů, nebo jsou přeloženi jinam. Druhá věc, kterou budeme zveřejňovat do konce roku, jsou výsledky průzkumu mezi pacienty, jak byli spokojeni

JULÍNEK: Chceme, aby se o zdravotnictví začalo hovořit otevřeně, před pacienty, viz nahlížení do zdravotnické dokumentace. To prospěje jak lékařům, tak pacientům a ta pozice se bude emancipovat. Musíme si říkat i nepříjemné věci.

MRÁZEK: Nemá cenu udělat žebříčky a říct pacientům, ať si vyberou tu lepší nemocnici. To je nesmysl. Tím by se samozřejmě pacienti někde nahromadili.

Tady je potřeba udržovat v průměru takový standard, aby všude bylo možné se dát bezpečně ošetřit a aby ty kapacity stačily. Čili chybí tady instituce, která by to průběžně sledovala.

KUBEK: Musím naprosto odmítnout, že by tři procenta hospitalizací v českých nemocnicích končila zbytečným úmrtím pacienta. Za další: Havlíčkův Brod byl velmi kladně hodnocenou nemocnicí, ve všech žebříčcích byl na velmi vysokých místech, pacienti byli velmi spokojeni. Ukázalo se také, že nešlo o žádnou systémovou chybu. Šlo o selhání jednotlivce, které systém nemůže předpokládat. Vy nepředpokládáte existenci šilence.

MORAVEC: Počkejte, ale šílenec řádí téměř v jedenácti případech, tak neříkejte, že vám to přijde normální!

KUBEK: Každý případ byl komplikací závažného stavu. Ale tady padla jedna nesmyslná věc, že si nemocnice mají lépe vybrat personál. Za peníze, které nabízejí, jsou tam vůbec rádi, že je ochoten do té nemocnice někdo jít. A akreditace - zcela pomíjejí ohrožení pacientů přepracovanými lékaři. Ministerstvo zdravotnictví hovoří o reformě, ale v realitě nabízí snahu zrušit zákoník práce, to znamená nutí lékaře k tomu, aby v té nemocnici byli takto dlouho. Co dělá ministerstvo ohledně personálního vybavení nemocnic? Má povinnost vydat vyhlášku o personálním vybavení zdravotnických zařízení a společně s ministerstvem se máme dohodnout na tom, jaké ty minimální standardy mají být a společně to máme kontrolovat. Ministerstvo tuto roli neplní.

JULÍNEK: Připravujeme zákon o zdravotnickém zařízení, které bude mít tyto prováděcí vyhlášky. Nepočítáme se spoluprací s lékařskou komorou v tomto případě. Budeme se řídit parametry v rámci připomínkového řízení.

MARX: Z mých úst nepadlo, že se ta data vztahují na Českou republiku. To jsou data, která vycházejí ze studií, ke kterým došlo ve Spojených státech a v sedmnácti evropských zemích. Nejnižší údaj byl o těch 3,2 % pacientů, kteří jsou nenapravitelně poškozeni v důsledku působení zdravotní péče, to jsou Spojené státy. V evropských zemích to vychází mezi sedmi a jedenácti procenty. U nás zatím tato studie takhle systematicky neproběhla, ale z odhadů komise pro bezpečí Rady Evropy vychází, že lze očekávat stejné výsledky ve všech ostatních členských zemích EU.

PAFKO: Samozřejmě kvalitu ano, ale tady začínají postupně přerušovat přes to socialistické zdravotnictví kapitalistické prvky. Některým lidem se tady poskytuje lepší kvalita, některým horší, máme tady různé VIP programy. Jsem z toho smutný. Budťo musí mít všichni otevřenou šanci, anebo se v tom musí udělat pořádek.

Dostupnost zdravotní péče

MORAVEC: V České republice dnes připadá na jednoho zubaře asi patnáct set pacientů. Podle prognóz může být v budoucnu ještě hůř. Na budoucí nedostatek doktorů upozorňují i praktičtí doktoři. S otázkou dostupnosti zdravotní péče

souvisí i přeměna krajských nemocnic na akciové společnosti a jejich případná privatizace. Například Rada Středočeského kraje schválila před časem prodej deseti zdravotnických zařízení. Kraj jako záruku požaduje udržet zdravotní péči v zařízeních nejméně na pět let. Pokud ji poruší, hrozí novým vlastníkům pokuta až deset milionů korun.

JULÍNEK: Dostupnost zdravotní péče jak regionálně, tak pro některé skupiny pacientů, je již dnes velmi problematická, dochází k regionální nerovnosti. Někteří pacienti, zvláště senioři, nemají dostupnou péči, kterou potřebují, to znamená není úplně jasné zdravotním pojišťovnám, kde a jak mají nasmlouvat zdravotní péči. Takže úkolem je přesně v zákoně definovat povinnosti zdravotních pojišťoven na zajištění této péče.

HROBONĚ: Do zákona dáme doslova, co, kdy a kde musí svým pojištěncům zdravotní pojišťovny zajistit. Je to zásadní rozdíl oproti dnešní době: lidé nevědí, na co mají nárok, vidím problém i v dlouhé čekací době.

VORLÍČEK: My bychom velmi chtěli, aby naši pacienti se dozvěděli, v kterém zařízení se kolik pacientů které diagnózy léčí, aby si podle toho mohli vybrat. Nám zatím stačí tento velmi primitivní parametr. Jestliže se v některé nemocnici léčí třikrát za rok rakovina prsu, tak odtamtud musí pacient utéct. My jsme zkoncentrovali tu nejsložitější a nejdražší onkologickou péči do osmnácti komplexních onkologických center, ta mají speciální přístup k péči a k financím. Specializovaná péče v České republice musí jít tímto směrem.

MORAVEC: Když se budeme bavit o konkrétních věcech v reformě - dojezdová doba záchranky do patnácti minut, zvýšení počtu stanovišť záchranných služeb; kolik těch stanovišť chybí?

JULÍNEK: To se takhle nedá říct, je jich větší množství. Jsou to horské oblasti. Problém je, že vůbec jsou bílá místa zdravotnické záchranné služby. Potřebujeme, aby to fungovalo i v případě katastrof. Záchranka je roztržštěna do čtrnácti záchranných služeb a kooperace není ideální. Základem je určitá garance sítě kvality, včetně dojezdové doby.

MORAVEC: A námitka, že transformací krajských nemocnic, privatizací, jdete proti dostupnosti zdravotní péče v České republice?

JULÍNEK: V počtu zdravotnických zařízení to určitě není. Jde o to, jak jsou nasměrovány peníze. Tady jsme slyšeli od pana profesora, že naopak koncentrace vede k tomu, že je lépe dostupná drahá onkologická péče. Na druhou stranu ošetrovatelská péče nebo péče o diabetiky je nedostatečná a je potřeba ji dekoncentrovat, protože je nesmysl, aby všichni jezdili do fakultní nemocnice. Jsme vlastníky některých nemocnic a o těch se hovoří, že jsou to černé díry a několikrát jsme tam dosypávali peníze, takže mým úkolem je jako vlastníka racionalizovat tuto síť a přispět tomuto systému. To souvisí i s Úrazovou nemocnicí v Brně. Totéž se musí odehrát v Praze. Rozhodně není efektivní mít více roztržštěných pracovišť, která dělají velmi špičkovou medicínu.

PAFKO: Musíme se zamyslet nad minulostí toho problému. Paní ministryně Součková dala nemocnice do působnosti krajů také proto, že si nevěděla s jejich financováním rady. Kraje dneska také nejsou schopny to financovat, a tak to začínají prodávat. Myslím, že manažeři, pokud to zprivatizují, mají jenom dvě možnosti: buď dodržet těch pět let a pak z toho udělat něco jiného, anebo už během těch pěti let, tak, jak to říkal kolega Rath, prostě zaplatit pár milionů a udělat z nemocnice a z těch pozemků něco jiného; anebo budou dodržovat zdravotní péči, která je předepsaná, ale budou ji selektovat. Pokud se nenapraví finanční toky a ohodnocení výkonů v nemocnicích, tak nebudou těmto manažerům zprivatizovaných nemocnic nic jiného, než lukrativní pacienty podržet a ty ostatní někam poslat. Chci upozornit, že tady není struktura, která by nutila univerzitní nemocnice přebírat pacienty zdola. Není možné jenom na základě známosti a telefonátu posílat těžké pacienty z těch privátních nahoru.

MARX: Populace stárne. Já si myslím, že ve srovnání třeba se strukturou zdravotnických zařízení v Holandsku, v Belgii nebo v Německu naše neodpovídají potřebám populace. Nepotřebujeme spoustu akutních zdravotnických zařízení, potřebujeme centralizovat špičkovou péči a už budeme záhy potřebovat péči následnou a rehabilitační, dlouhodobou. Česká republika nemá zajištěnou péči pro ty občany, kteří budou v následujících pěti deseti letech potřebovat kvalitní, humánní a na úrovni poskytovanou dlouhodobou a rehabilitační péči.

MRÁZEK: Ten problém je založen na tom neblahém rozhodnutí například přesunout odpovědnost za dostupnost na kraje. Ona nebyla ve skutečnosti přesunuta nikam, takže teď vlastně nikdo neodpovídá a projevilo se to například úplným rozpadem pohotovostní služby.

KUBEK: Rozbíjíme síť nemocnic. Nikde v Evropské unii není ta základní síť nemocnic provozována komerčními subjekty. Většinou jsou to různé formy neziskových organizací. Co se týče Úrazové nemocnice v Brně, ta není jenom Traumacentrum, a Bohunice nemají kapacitu na to, aby tu práci převzaly celou. Víím, že ministerstvo zdravotnictví dává dohromady komisi, která má zhodnotit možnost přesunu. Já chci tímto požádat pana ministra o to, aby ČLK jako garant kvality a dostupnosti zdravotní péče v té komisi byla.

MORAVEC: A co se týče prosby Milana Kubka, vyhovíte mu?

JULÍNEK: Ne, zatím nevidím důvod, protože tam sedí odborníci, kteří znají brněnské zdravotnictví, zástupci úrazové nemocnice, pojišťovny a ty jsou nejdůležitější.

MORAVEC: A to, že tam jsou pochybnosti kolem pozemků, že dochází k privatizaci, protože někdo ty nemocnice chce získat za hubičku?

JULÍNEK: Ale tady vůbec nejde o privatizaci. Teď se bavíme o nějakém rozumném nastavení špičkové medicíny tak, aby se dostala na evropskou úroveň. My můžeme

peníze soustředit na úpravu bohunického prostředí tak, aby tam byla vysoce kvalitní péče. Co se týče takzvané lukrativnosti místa: zaplaťpánbůh, když bude lukrativní. Ale jestliže tam za to můžeme inkasovat více peněz, můžeme je vrátit do zdravotnictví. Zdravotnická zařízení přímo řízená ministerstvem mají tolik zbytného majetku, tak špatně obhospodařovaného a tak špatně se s ním hospodaří, že by bylo dobré jej mobilizovat a vrátit jej do zdravotnictví.

MORAVEC: A budete to dělat?

JULÍNEK: Toto je jeden z příkladů.

MORAVEC: Je pravdivá informace, že se chce ČSSD obrátit na Evropskou komisi v souvislosti s děním kolem krajských nemocnic?

RATH: Nemocnice byly v posledních mnoha letech zafinancovány ze státního rozpočtu částkami jdoucími do miliard. Nemocnice v Hořovicích hospodaří vyrovnaně nebo lehce i pozitivně, dostala přes dvě stě milionů ze státního rozpočtu na rekonstrukce, nové technologie, vypadá skutečně velmi pěkně, a má ji dostat soukromý vlastník za padesát milionů.

MORAVEC: Toho chcete využít a obrátíte se na Evropskou komisi kvůli nedovolené podpoře státu vůči krajským nemocnicím, které mají být privatizovány?

RATH: Evropská legislativa velmi pečlivě dbá na to, aby bylo co nejférovější podnikatelské prostředí a není možné nějakému podnikateli dávat ze státního rozpočtu stovky milionů a jinému to nedávat. To považujeme za nehoráznost, kdy nemocnice, které jsou zafinancovány stamiliony ze státního rozpočtu, se mají rozdat za takovéto částky, třeba nemocnice v Brandýse za 7,8 milionu. Za to v podstatě dostanete nebo postavíte větší vilu.

MORAVEC: Pokud sociální demokracie dojde právními analýzami k závěru, že jde o nepovolenou podporu soukromým subjektům, nemáte obavy, pane ministře, že Česká republika bude mít problémy?

JULÍNEK: My máme právní analýzy, které o ničem takovém nehovoří. My jsme naopak museli smlouvami o těchto investicích napravovat to, co neudělali mí předchůdci, oni ty peníze vydali.

RATH: Pan ministr podepisuje smlouvy, ale jaké? Do nemocnic šly státní dotace, a tam byla podmínka, že pokud by ty nemocnice byly zprivatizovány, tak se tyto peníze musí vrátit zpátky do státního rozpočtu. A nyní pan ministr Julínek tyto peníze vlastně těm nabyvatelům chce darovat.

JULÍNEK: Já legalizuji rozdávání investičních peněz z kapes daňových poplatníků, které dělala sociální demokracie. O privatizaci není ani slovo v těchto smlouvách, to znamená já musím všechno uvést do pořádku tak, aby pro stát bylo garantováno, že investice, které tam jsou, budou sloužit pacientům. To je přesně klauzule, která je v těch smlouvách.

DOTAZ Z PUBLIKA: My v Boskovicích dobře víme, jak privatizace nemocnice dopadla. Město ji pronajalo soukromé firmě, firma ji zadlužila šedesáti miliony a teď s tím máme problémy. Pane ministře trváte na tom privatizovat nemocnice?

JULÍNEK: V rámci reformy nenajdete nějaký primitivní cíl privatizace nemocnic. Napřed musíme provést reformu, a pak můžeme teprve privatizovat. Příběh boskovické nemocnice znám, momentálně ji provozuje město a musím konstatovat, že je bezradnější než ten soukromý vlastník.

*Z přepisu pořadu na internetových stránkách České televize zpracovala
Marie Fleissigová*

TEXT

BAJKY

Bajky z Českého lesa

Jindra Klímová: Bajky pro 21. století. Od jedné vlády ke druhé 2003-2006. Dobříš 2006

Ukázky z knihy

Evropský soudní dvůr ve Štrasburku se stává nejčastěji užívanou vyhrůžkou.

Bajka o Strašburku

Jasná hora v evropském lese bývala místem kultovním. Symbolem spravedlnosti a práva ve zvířecí říši. Odtud se dohlédlo i nejhustěji propleteným houštím až ke kořenům. Z Jasných hor se dovolal i nejmenší mravenec se svým slabounkým hláskem práva tak, že to bylo důrazně slyšet především u něj doma. Jasná hora byla sídlem moudrých a spravedlivých a verdikty tady vznesené kleply leckdy přes packy především popletené packaly z lesních a polních soudů. Místní soudnictví samozřejmě fungovalo už dávno, protože všude přibývalo nesvárů, nejasností, nedorozumění i zločinů. Navíc neúcta k přírodním zákonům se šířila jak plevel. Sovy to všechno nestačily, takže se soudci stali i lišky, myšky, krtci a lenochodi. Aby se leckterá jejich rozhodnutí dala napravit, byly soudy nižší, vyšší a nejvyšší. I to nestačilo. Na Jasně hoře tehdy vznikl soud pro všechny lesy a pole Evropy.

Však víte, jak to chodí... Když se vám něco nelíbí, hned máte nutkání obrátit se někam výš, hnát to až nahoru. Aby bylo jasno! Tenhle pud mají lidé i zvířata společný. Jenomže to způsobilo, že se Jasná hora změnila ve skládku. I cesty k ní byly zaplněny podáními, psanými na listí i vyrytými v kůře. A pomalu to všechno tělo a tělo. Soudci evropského cejchu si najednou uvědomili, že i oni plodí léta se vlekoucí procesy, za jaké kdysi tvrdě stíhali loudaly z lesů a lesíků. Zvířecí dav byl tak drzý, že marnotratně zatěžoval Jasnou horu dál a dál tirádami, které mohl vyřídit kdejaký soudek u lesní cesty. Proto vyšlo nařízení, že než se kdo obrátí na Jasnou horu, musí využít všech možností dovolat se doma. Navíc že podání musí být učiněno pouze na listu dubovém, velikosti aspoň srnčí stopy a aby bylo srozumitelné, bez krákání, syčení a prskání, musí ho dát dohromady některá liščí agentura nebo lišák soukromník.

Ale kdepak... Zvěř nepoučíš! Soudem na Jasně hoře v evropském lese se začalo všude vyhrožovat. Kdekdo jím strašil kdekoho. A tak se mu najednou začalo automaticky říkat Strašburk. Strašburk se stal ve zvířecím světě takovým fenoménem, že v mnoha polesích nikdo raději nechtěl být soudcem, ba ani ministrem spravedlnosti. A ti, kdo se dopracovali příslušného vzdělání, chtěli být pouze advokáty, kteří si mohou nadiktovat tučné palmare. K bývalé Jasně hoře, nyní Strašburku, teď občas už jen dorazí nějaký ten výletník, aby shlédl další památník dobrého úmyslu. Aby

zavzpomínal, že leccos bylo dobře míněno a vzalo to v tom podivném zvířecím světě konec docela jiný.

Výzvy k odvolání některých poslanců za chování, které se neslučuje s jejich funkcí, nikdo nechce slyšet. Zatím není znám jediný případ, kdy někdo z funkce odstoupil nebo vzdal se mandátu.

Bajka o hroší kůži

Čeho se lidem zachce, berou v přírodě jiným. Hlavně zvířatům. Jednou mají módu takovou, jindy makovou. Ty tam jsou doby, kdy toužili po kožešinách. Brali je leopardům, tygrům, liškám, hranostajům i norkům. Dokonce i králíkům. Pak zjistili, že jsou přece jen těžké, a začali si dělat lehké kožíšky z chemikálií. Prý i z nafty, takže ji vycucávají, kde mohou. Zvířata začala mít obavu, co ovládne chtivost a chamtivost lidí dál.

„Pozor, lovci,“ stačil syknout krokodýl na hrocha, nosorožce a slona, než se sám honem uklidil do skrýše. Že by to byl hon na něj? Říká se, že o jeho kůži na kabelky a na botičky už má zájem jen pár pracháčů z Hollywoodu. Měl pravdu. Lovci se vrhli na tlustokožce. Ulovili je a odvezli s sebou. Výzkumné ústavy ve všech světadílech totiž zkoumají jak zařídit, aby vybraným lidem mohla být z přírodního zdroje naočkována pěkně tlustá hroší kůže. Posiluje výrazně imunitu, i poslaneckou. Ukázalo se, že je daleko výhodnější než nějaký kožich. Pomáhá přežít cokoliv. Nejen vlezlá roční období, ale i malér, aféru, ostudu a stále víc rozmáhající se nebezpečí mediálních kampaní proti osobě, jak zní oficiální termín pro otravný zájem tisku.

Časem se zjistilo, že některým lidem narůstá hroší kůže sama od sebe. Tenhle zvláštní zjev je sice podle vědců v přímém rozporu s oteplováním planety, ale nesporně v přímé souvislosti s dobrým bydlem sledovaných osob. Hroší kůže působí na mozek, zrak, sluch a dokonce i na srdce. Dodává jedinci sebedůvěru. Tlustokožec hravě překoná kluzké schody nosní chřupavkou, stranické bláboly tvrdým spánkem, novináře, zubaře a zácpy, včetně dopravních, silou vůle. Ti, kterým už obrostlo všechno, sice působí hloupě, nemotorně a trapně, ale jsou-li pružnost a lesk hroší kůže ošetřovány alkoholem, vlastník takové účinky nepozoruje. A řeči z okolí se od kůže spolehlivě odrazí.

Z výše uvedeného posluchač jistě zaznamenal, že hroší kůže nebude vzhledem k vysokým nákladům na výzkum placena pojišťovnou, takže si ji budou moci dovolit jen solventnější uchazeči. Stvořitel prostě člověka zpackal. Kdyby mu byl dal hroší kůži do vínku, mohl s tím už předem počítat i projekt širě poslaneckých lavic, protože zvláště v nich tlustokožců začalo přibývat. Není divu, že dnes už mnohým ty lavice prostě nesedí. Byly doby, kdy tam zasedající zvedači rukou brali rodnou stranou

posvěcenou roli vážně a lidé si z nich dělali legraci. Po něžné revoluci berou politiku vážně naopak lidé, a tak si z nich mohou díky hroší kůži dělat legraci zas nejvyšší zastupitelé. I když - někdy i pracují. Zprávy dnešního dne oznámily, že nejhubenější poslankyně, anoretička, ale i teoretička právních věd navrhla, aby český parlament konečně zafixoval změnu definice nekonečna. Má znít: nekonečno je doba, jakou potřebuje český politik k tomu, aby pochopil, že má odstoupit.

Vladimír Železný, někdejší ředitel televizní stanice Nova, o sobě říká, že je budoucí český prezident. Bez ohledu na své aféry byl zvolen svými moravskými příznivci nejprve do českého a pak i do Evropského parlamentu.

Kocour Tefloňák

Když kocour, hlavní postava dnešní bajky, poprvé zavrnl, dostal do vínků jméno Vláda. Už jako kotěti mu připadalo, že to má symbolicky cosi společného s vládou a že to jasně a nevyhnutelně předznamenává jeho budoucnost. Bezpočet nocí se mu zdálo, že je velký, silný kocour, vládne vysoké, dokonce i dravé zvěři. Bravurně poučuje tygry jak se loví, mečouny jak se plave, hady jak se beze stopy ztratit a krtky jak se hrabe. Skutečná, nesnová životní dráha mladého kocoura opravdu naznačovala, že je kocourem neobyčejným. Naměřili mu vysoké IQ, studium zvládl levou zadní a i když při vstupu do života dostal tu a tam přes packy, přijal to jako posílení své odolnosti. Jen mládí bylo tehdy na vině, že v tom ještě neuměl chodit. V takových situacích si nechal jen v intimním soukromí dýchat na rány od své kočky ŽuŽu, která byla intelektuálka a skoro až lidsky ho zbožňovala. Věřila totiž, že dokáže vše, co bude chtít. A ono to tak téměř vypadalo. Když čas oponou trhnul a řeklo se, že už se zas může, co se dříve nemohlo, sehnal kocour Vláda bohaté strýčky ze zámoří a společně zřídili médium, jaké dokáže poblouznit nejen zvířata, ale i lidi. V jeho programu si vyhradil čas na osobní poučovací show. Považoval to za přípravu na kralování, protože se trénoval ve vysvětlování všeho, co existuje i neexistuje. Neváhal mluvit jako kocour z lidu, znalý zásady, že i s hlupáky se musí počítat, protože i ti jsou voliči a vybírají krále zvířat.

To ještě nějaký čas vypadal skromně a čistě, ačkoliv poučen příkladem kajky lítal, plaval a chodil i v nebezpečném terénu. Jak tak bohatl, zachtělo se mu domů, zámků, aut, obrazů a starožitností. A svědilo ho jako kopřivka, že ti prachatí strýčci dělají totéž. Tak udělal rošádu, která tok bohatství svedla jen do jeho misky. To už si navlékl z ostudy kabát a jeho kočka ŽuŽu raději od něj prchla daleko za desatery hory a řeky. Ještě zdaleka nebyl králem, teprve ředitelem, a soud mu šlápl na ocásek. Spadl z neuvěřitelné výšky. Byl to tenkrát rekord v kategorii bezkřídlých a neopeřených. Ale co to? Dopadl na všechny čtyři a nic si nezlámal! A to mu dalo další sílu. Co měl,

investoval do vína a bodrého pohostinství a dobrosrdeční důvěřiví Moravané mu plácali po hřbetu: „Kocoure, ty jsi snad železný...!“ „Jsem teflonový,“ odpovídal hrdě. A tak z obdivu zvolili teflonového kocoura do jedné z komor zvířecího parlamentu. Když se tam rozhlédl, zjistil, že všichni jsou v klubech svých soukmenovců, všelijak využívají toho, že jsou v partě, a z lesního měšce jim tak kynou různé příplatky. Všemi mastní mazaný kocour na ně chtěl dosáhnout taky. Vyhlédl si pár zvířat, se kterými raději nikdo nechtěl nic mít. A to zase kocour Tefloňák, když se to dalo využít, ano. Ovšem - jen když jim bude moci předsedat. Stalo se. Teď má sice podivné parlamentní seskupení zvířat, ale jemu zvýšili jako novému náčelníkovi plat, dostal povoz, kancelář a k ruce kočku sekretářku a ještě měsíc co měsíc dostane dalších 40 tisíc na útratu své nové party. Bravo, tak zase dopadl na všechny čtyři packy.

A poučení z téhle bajky? Drzostí vládnout když budeš umět, ti kolem stačí jen bezradně čumět!

Do České republiky přijela skupina komisařů Evropské unie. Má za úkol prověřit, jaké jsou zde poměry před přijetím země do Evropského společenství.

České námitky

Hory vytvořily českým lesům, lukám a polím hráz. Kotlina se sevřela v hrnec, který si vždycky vařil svou polívčičku, i když do ní vítr nafoukal ledacos. Ani pořádnou řeku, která by protékala a přinesla zprávy odjinud, bys tu nenašel. Tady si vystačí s těmi, které pramení doma. Sice to zkresluje o světě představu, ale ctí se tu zásada, že není nadto vypěstovat si ve vlastním pařeništi tu svou. Pravda ale je, že v poslední době ji hrubě napadají mšice, svilušky, molice a všelijací zavíječi. Havěť, která se bere bůhví odkud, neuvěřitelně se množí a otravuje kdekoho. Ta havěť je nejen z říše zvířecí, ale i z říše lidské. To lidé drancují lesy, kazí ovzduší, zem špiní jedy a do čistých řek házejí kdeco. To všechno jsou signály, že už jde o život.

Tak se i do české kotliny donesly zprávy, že za pět desítek let by mohlo být až o milion druhů živočichů méně. A lidstvo by na tom se zdravím také nebylo nijak báječně. Tak to hlásají vědci mnoha států. Jenomže tahle zpráva se dotkla bohužel jen uší těch chytřejších lidí a taky těch bystřejších zvířat. A tak se zabývají otázkou: jakpak se přesuneme do oblastí, kde bude líp? Umíme létat? Máme dost sil běžet? Však už od té doby, co se víc otevřely cesty po kusu země, který si říká Evropa, šilhají všichni - kde že je lépe a proč.

Moudré hlavy přišly na nápad, že by si mohl pomáhat celý světadíl, aby bylo líp všude. Žádné válčení. Obchod, věda a opečovávaná příroda. To by bylo! V nejzápadnějším cípu už to vyzkoušeli. „A co z toho budeme mít - když se přidáme?“ ozvalo se z české kotliny. Portugalské ovce, skot i prasata si libovaly: „Lidí je u nás stejně jako

v té vaší kotlině. A nás zvířat je co do počtu několikrát víc. Tak bohatneme a máme se.“ „Cože? Ovce? Nedůvěryhodná zvířata,“ namítl český býk. Přítakali i čápi-cestovatelé: „Dřív jsme se Portugalsku vyhýbali, museli jsme jinudy, už tam nebyla ani žabička, ale i to se změnilo...“ Jenomže kam s nějakými argumenty! Po cestě u Lhoty se pomalu plazil hlemýžď a hekal: „Líp se mi nepoleze...“ Sovy a výři se posmívali: „Umějí prý lépe soudit než my, to by byl bič na některé ptáčky!“ Zmije z Beskyd varovně syčela: „Kdo nám co dá, ssspiš sssebere!“ A jelen z Brd zapochyboval: „Což kdyby tamti z jiných lesů byli chytřejší a čilejší než my, co potom?“

Tak se stalo, že správa Evropského lesa poslala do Česka své inspektory, aby se podívali, jestli by byl ten další kraj pro nové společenství přínosem. „Máte tu pěkný nepořádek“, otřásla se britská srna, „kdo má pít z těch vašich potůčků a studánek?“ „To je soukromý prostor, tady jsem já pánem vesmíru!“ kokrhal na inspektorky, belgické vrány, kohout na dvorku. Německý medvěd přinesl českému darem med a začal důvěrně: „Tak kolik pro tebe dělá včelstev?“ „Řeknu to,“ zamručel český medvěd, „a ty si je koupíš, to znám, tyhle medvědí služby!“ Nejvíc se trásli strachy před inspektory zajíci: „Prý si budeme muset čistit zuby a dělat hranaté bobky,“ překřikovali se zděšeně.

„Opravdu se nechcete víc přizpůsobit pořádku?“ ptal se šéf inspektorů, italský orel, Stříbrného lišáka, který dočasně dělá v českém lese krále zvířat. „Tak to bychom vám zase ukázali, kdyby se nám chtělo! Jenomže tenhle náš les by pořád někdo chtěl ovládat,“ vypadlo z něj. „A není to snad tím,“ opáčil hlavní evropský komisař, „že co doma k slávě stačí, to svět jen tak neomráčí...?“

Řada českých politiků si půjčila na luxusní byty, řada jich najednou objevila obdivuhodně vysoké vlastní úspory. Nejasné miliony lze přejít nevšimavě, nejste-li momentálně předsedou vlády jako Stanislav Gross.

Mnoho psů - zajícova smrt

Na mezi seděl Zajíc Standa a sotva popadal dech. Jen taktak mu stačily plíce. Už příliš dlouho uhybal, skákal, kličkoval a běžel ze všech sil. „Copak, copak?“ přisedl k němu sysel. „Zase tě někdo honí?“ „Baže,“ na to Zajíc Standa. „Angličani, to jsou gentlemani, ti zakázali i hon na lišku, ale v Českém lese má tahle hnusná zábava zeLENou...“ Sotva to dořekl, přehnal se kolem nich hejna kavek, vran, havranů a krkavců a chrlila otázky: „Tak kdo ti půjčil? Kolik sis vydělal? Splácíš to? To si žiješ, vid? Bůhví co za tím je! Kazíš pověst Českého lesa!“ Zajíc se příkrčil a celý se roztrásl. Imunitní systém mu po takovém trvalém ataku občas vynechává. A při tom si myslel, že je pohodový, rodinný typ, navíc na veřejnosti schopný komunikovat. Po patnácti letech s platem politika, s přídávkem půjčky rodiny a ještě s hypotékou, si pořídil pěknou noru na barrandovském kopci. Vládne v Českém lese, chce slušně bydlet.

Sysel se potutelně usmál, a úšklebek mu zacukal koutky. „To víš, čím by se zaplňovaly každý den noviny! Ty musí vycházet den co den, kdyby jednou nevyšly, přišlo by se na to, že ani tak moc nechybí. Koukej, denně je v každém plátku o tobě pět, šest článků. Zprávy lítají z jednoho konce lesa na druhý. Každá vrána si do tebe klovně. Ale to není tvou norou, nemysli si. To je tím, že jasně za ten rok, rok a půl, povládně v Českém lese někdo jiný. Že jsi byl ještě před časem nejoblíbenějším politikem, na to hezky zapomeň. Teď už donašeči, podlézavci a horlivci přinášejí tvému nástupci dary. Dělají si prostě oko.“ „To jde?“ podivil se zajíc. „Bodejt, že to jde,“ poučil ho sysel. „Za nějaký čas budou všichni moci v předklonu připomenout: jsem prozíravý, sloužil jsem vám, když jste ještě vládcem lesa ani nebyl!“

Jak si tak zajíc se system povídali, přehnal se kolem smečka divokých psů. „Počkej, vyždímáme tě v parlamentu!“ „Každý z nás vyštěkne: a kdo ti půjčil, co? A znovu: kdo, kdo, kdo?“ V tom štěkotu byl pravý revoluční vztek. Ten umí, pane, zplodit nápady! Však oni na to dovedou udělat nástroj: finanční cenzuru. Obojek na druhé, ne na sebe! Bude umět kápnout na kosy, pěkně postraší vrabčáky a strakám se bude umět vyhnout.

„Pojď, zvedneme se, a projdeme se krajinou. Přijdeš na jiné myšlenky,“ dobitivě nabídl sysel. A šli českou krajinou. Napravo i nalevo viděli honosná sídla, až hrady a zámky, bohaté zahrady se skleníky, zdobené sochami, rybníčky a bazény. To všechno byly ještě nedávno nebohaté vesnice. „A což teprve města, vid?“ chválil sysel český ráj to na pohled. „Ježkovy voči,“ ulevil si Zajíc Standa, „tady musí lítat ve vzduchu kariéry a peníze, jak v blahobytné zemi...“ A myšlenky se mu znovu vrátily k faktu, proč právě on tak často musí používat běhy, aby prchnul před dotěrností, hloupostí a závistí. „Ty, sysle, tak ono nejde o mou noru?“ ověřoval si. „Říkám ti, že ne, cíl je tvou norou zastřený, ale jasný.“ „A můžeš mi říct, proč se mě nezastanete?“ „Jó, to je složitý,“ pomalu opáčil sysel. „Co kdyby někdo chtěl dávat otázky, které teď dostáváš ty, právě nám?“

Poslední červnový den je dnem majetkových přiznání poslanců a senátorů. Ukazuje se, že jde o lidi obrovských schopností, protože mnozí z nich stihnou tři i více časově náročných zaměstnání. Ta jsou samozřejmě zdrojem mimořádných výdělků.

Objev netušených schopností

Tak jako nikdo nikdy neviděl hadí nohy, mravenčí oči nebo vlněnou stříž ze želvy, tak nikdo nikdy neviděl, aby všichni členové lesního parlamentu Českého lesa splnili k poslednímu červnovému dni jednu ze svých povinností. S bídou tak každý druhý... Je to totiž věc stejně obtěžující, jako pro lesní havěť každoroční daňové přiznání. Jenomže zatímco na drobnou zvířenu se musí přísně, hezky jí vytrestat nějakým tím penále, elita Českého lesa si nepřipustí větší sankci než pokárání v dlouhém seznamu

zapomnětlivých, čtenou ve sněmovně tak pro zasmání. Ústavní soud Českého lesa v návalu přízně rozhodl, že sankce 30.000 penízků za opomenutí téhle povinnosti byla odhlasována jaksi nezákonně. Tak - jako by nebyla. Ona totiž beztak nikdy nebude! No vida, a už se ukazuje, že byl blázen, kdo vůbec tu neprozřetelnost oznámit své příjmy udělal, protože nad mnoha zveřejněnými údaji začalo také veliké veřejné divení. Ještě nekoupení novinářští pavíani, ano, právě tahle zvláštní sorta, která si stále bláhově myslí, že svoboda slova má v Českém lese domovské právo, řvou jako pominití. Roztrubují to, štourají, pochybují a diví se. Jo, místo aby ocenili, jaké kabrnáky si Český les do parlamentu zvolil. Zvířata nadpřirozených schopností, která nepotřebují vůbec spát, přemýšlet, okamžitě mají jasno ve všem a všechno dokáží vyřešit. Jejich jména svítí na hvězdném nebi tak jasně, že přitahují firmy, instituce a advokátní i realitní kanceláře, kde se točí velké peníze, jako magnet.

Takový je o ně zájem. A oni sami v sobě objevují netušené schopnosti. Zázračně stihnou čtyři, pět zaměstnání, odevšud jim šťastně cinkají do pokladničky penízky a prebendy. Velká zvířata zhodnocují prodejem i půvab svých tváří, svůj vliv a své přímlyvy. Zjištěn byl magický vliv jejich jmen, podivuhodný jev, že vysoko postavená veš na kopci je větší terno, než dojná kráva v údolí. A jejich moc také hraje svou roli, protože jsou přece jen tvůrci lesního pořádku a zákony, které se pak musí v Českém lese opravdu dodržovat, dovedou, jak známo, leckdy pořádně zatopit! Nakonec - je to umění a mimořádná schopnost zvládnout pět zaměstnání a žádné nešidit! Tak jako to včelu táhne k medu, chrobáka do hnoje, poslance lesního parlamentu do výnosných pozic. Je to vlastně takové kondiční cvičení. Prostě se ohýbají, aby je nezlomila doba.

Zářným příkladem jsou takoví jako pobožný Hraboš Prošustr, který při všem přemýšlení o těch nejchudších najednou objevil skoro půl druhého miliónku na svém účtu za dozorování, jestli se u nás správně dělají sázky. Nebo Kapr Vokatý, ten by vůbec nemusel brát poslanecký plat, protože jeho rozumy v parlamentu slyšet nejsou, zato skoro půlku druhého miliónu mu nasypou nájmy z nemovitostí. Dobrý je také Modrý páv Pušinka. Dopoledne poslancuje, odpoledne přednáší vědychtivým, večer řídí vzdělávací institut Čechro a v noci dře jako koncipient advokátní kanceláře jménem Vypečení. K neroztrhání. Jen taktak vždycky stačí na skok říci domů pávici, kolik zase přibylo. Prostě to má podle hesla - každý se postarej o sebe - vymyšleno. Všechna úrodná políčka si do budoucna ohlídá, takže pro lepší rozhled už pracuje na výměně poslanecké lavice za ministerské křeslo. Aby se to povedlo, ladí myšlenky i Divočáku Vánkovi, který si brousí kly na Noc ostrých nožů, o které budou coby dup vyštourána nepatřičná zvířata odevšud. Tak na vás, lenoši, kteří v noci spíte! Zatím ti čilí stíhají vydělávat i za vás! Starejte se taky o sebe! Ale přes lesní parlament už to nejde. Je tam plno a všichni počítají s tím, že je Český les zase znovu zvolil za zásluhy - a jako ty nejlepší.

Lobbista je nová výnosná profese v moderním hospodářství a v moderní politice. Už je dost takových, kteří mají i mezinárodní zkušenosti. V poslední době lze v Česku často zaslechnout polské jméno Jacek Spyra.

Uč se, mládě, moudrým býti!

V Českém lese vedl velký škvor poprvé do školy malého škvora. Ten byl už od rána zaujat značkovou brašnou s nášivkami, zlatým perem v penálu a vitaminovou svačinou, ale najednou se mu přece jen něco nezdálo. „Kam mě to vedeš, tatínku, škola je přece támhleto mraveniště?“ „To také“, řekl důrazně velký škvor, „ale pro obyčejná zvířata. Ty jsi elita, uměl ses uživit, sotva ses narodil. Ty vystuduješ ve škole pro chytrá zvířata, jmenuje se Big view, Velký rozhled. Vychovají tě v internátě, dostaneš uniformičku, abys pocítil, jak povznášá, a jednou z tebe bude pán. Víš, jak to zní - třeba: vystudoval jsem Harvard? Jeden rezavý křeček před pár léty obalamutil touhle větou celý Český les tak, že mu všichni snášeli co chtěl. Stříbrný lišák, co tady tehdy vládl, ho všem dával za vzor. Nu, a křeček, když si nakradl, šikovně se ztratil až za moře. Vlastně - čím ty bys, škvorečku, chtěl být?“ „Hovniválem,“ řekl malý škvor, „má se dobře. Nebo vlaštovkou. Ta si tákhle vysoko plachtí a plachtí, a mouchy jí lítají do zobáku...“ „Taky dokážeš něco podobného. Jen co budeš mít za sebou tu školu, poněvadž ta je základ života. A pak budeš třeba manažerem, bankéřem nebo politikem.“ „A čím jsi vlastně ty, tati?“ vyzvídal malý škvor. „Taky mám elitní práci. Dříve jsem byl agent. A protože to v tom zatraceném Českém lese špatně zní a zvířata nad tím ohrnují nos, jsem tedy lobbista.“ „Lovista?“ podivilo se mládě. „A co lovíš?“ „Peníze, děťátko, peníze, to je nejlepší artikl.“

Škvor Jácek se přistěhoval do Českého lesa asi před deseti lety z lesa Polského a jako lobbista vstoupil do rušných dějů ihned. Jácek se mu začalo říkat proto, že tuhle něco kecnul, támhle něco kecnul, a najednou zjistil, jakou má jeho sdělení ohromnou sílu a kolik zvířat se jeho výroky okamžitě začne zabývat! Jako prostředník běhá ze schůzky na schůzku, nabízí a doporučuje, je schopen jednat v zastoupení kohokoliv a při čemkoliv. A v čase, kdy se v Českém lese přesunuje majetek z jednoho na druhého, je takový rájón pro lobbisty rájem. Už v něm rostou protřelí domorodí lobbisté. Brzy se naučili, že při tajných jednáních na nenápadných místech lze s jistotou slíbit cokoliv, nebude-li zájemce škrt a vstřícnost jednání pěkně podmázne. Co kápne, v zákrutech tajemných cest dobrý lobbista vždycky dovede nasměrovat do svých drápků. Pak mu přibývají firmy, půjčky a velké obchody jako houby po dešti. Souběžně s tím bohužel těž otravování lesní policií. Ale to spraví odvaha a umění mlžít. Vypustit nějaké jméno, třeba Zajíc Standa nebo Beran Roubek. Novinářské vrány to rozkrájejí, pěkně pomotají a potáhne se to jako slizká stopa za slimákem. Ale zvířata v Českém lese, jak zaslechnou ta známá jména, ani víc vědět nechtějí! Je to osvědčená a vyzkoušená skvělá štafeta! Lobbista, novinář, politik, právník.

Hned jsou všichni zaměstnaní. Však také v Českém lese už dávno dozněly pohádky o Báčovi a Sinhovi a zvířata chtějí další adrenalinové napětí. Vždyť by ten život byl tak šedivý!

A přitom je krásný a vzrušující! Sluníčko svítí a před školou čeká v první školní den na malého škvora starý škvor Jácek. „Tak co vám tam povídali?“ ptá se otec. „Vůbec jsem jim nerozuměl,“ odsekl malý škvor. „Něco o moudrosti a o morálce, to jsem ještě neslyšel...“ „Vždyť jsem ti říkal, škvorečku, že škola je jen základ. Každé zvíře spoustu věcí ze školy brzo zapomene. To ostatní tě naučí až život, víš?“

Evropská statistika Eurostat oznámila, že se v České republice ročně přihlašuje méně a méně patentů. Na první pohled jako by chyběli vynálezci. Ale oni jsou, kdepak by u nás chyběly dobré nápady!

Hit mezi vynálezy

To si tedy dovolila moc, statistika Eurostatu! Myslí si nafoukaně, že s těmi svými fakty je neomylná... Vydala zprávu, že se v Českém lese nerodí vynálezy. Prý zatímco v Německém lese počítají každoročně nové patenty na desetitisíce, my v Českém lese se celí zadýchaní jen taktak vyhoupneme nad stovku. Je to samozřejmě nedorozumění! Český les má chytrá zvířata. Ta vědí, že tomu, co se někde ve světě píše, mohou věřit jen z poloviny. Dokonce pár inteligentních mezi těmi chytrými odhadne i které z těch polovin, což je taky důležité. A slavnému Eurostatu ušlo, že Český les má hit mezi vynálezy: jsou to pochvalovny.

Pochvalovna je osobní samoobslužné zařízení, které se dnes už v Českém lese užívá stejně běžně jako mobilní telefony. Také jich můžete mít několik. A jako ty telefony přináší i pochvalovny kreativně nové a nové možnosti. Pochválit se lze nejen ve vlastním doupěti, noře nebo hnízdě, ale i před veřejností. Zvlášť působivé je to v médiích. Můžete o sobě napsat pochvalnou knihu, zajistit si chválu a zastání kumpánů ze své smečky nebo hejna. Anebo dokonce si založit chválou prospěšnou společnost, občas svolat její členy, pronést úvodní slovo a dál se už jen nechat nést na vlnách poklon a oslavování.

Odborné posudky k tomuto vynálezu jsou vesměs příznivé. Jednotlivcům prý to dodává sebevědomí a růžové nátěry zmírňují tvrdost hnědé a zelené v prostředí Českého lesa. Dopady činnosti pochvaloven krotí kvokání slepic a dokonce nájezdy hladových supů. I zvířata tvrdých bojovných povah potřebují ke svému životu pohlazení, olíznutí, vychytání blech anebo zahřátí důvěrným teplem. A Český les, jak vidno, rád přijímá chvíle, kdy nelétá vzduchem peří, neječí kočky, neštípají mravenci a necučají krev klíšata. A činnost pochvaloven nejenže umí rozptýlit mraky pochybností, ale nabízí i unikátní recept - jak navonět žumpy. Šikovným chemickým

procesem lze tedy zařídit, že samochvála nesmrdí, a do povědomí Českého lesa se tak prostřednictvím pochvaloven vkrádá úlevný pocit spokojenosti.

Využitím českého patentu pochvalovny napsal Jezevec z Vysočiny další díl knihy, která mu má přisypat autorské miliony. Původně nakladatel přemýšlel o dvaceti tisících výtiscích, ale už teď je objednávek na šedesát tisíc. Takový je tedy zájem o chytrou hlavu, která by věděla jak na to. Také Kocour Macek Labužník informoval lesní televizi osazenstvo Českého lesa o tom, že má doma v zásuvce koncept péče o zdraví všech, nad kterým by Holub Bublák Mámserád prasknul závistí. A největší hvězdou pochvaloven je Stříbrný lišák z Hradu na Pražské pasece. Ten dokonce uspořádal strhující konferenci tvůrců kapitalismu v Českém lese, aby mu opakovaně vzdala hold a znovu připomenula, kdo že byl zaslepený a kdo čemu bránil. Pochválit se sám, když tě druzí nechválí, je možné, ale praktičtější je vyzvat k téhle činnosti své příznivce.

Prostě - český patent „pochvalovna“ promývá hlavy důvěřivým zvířatům Českého lesa. A sladké vody chvály si tečou do slané moře nepříznivého světa, který si pak dělá statistiky, jaké se líbí jemu.

Premiér Mirek Topolánek zkouší, zda by jím vybraná vláda prošla sítím sněmovny, kdyby v jejím programu bylo pár bodů, vyhovujících levici. Podobný trik se bude muset udělat patrně s rozpočtem, aby země nežila s rozpočtovým provizoriem.

Naši furianti z Českého lesa

Tradice našich furiantů neumírá. V Českém lese krouží zvířata nevěřičně hlavami. Co to ti vyvolení dělají? Teď se právě odehrává dějství „hokusy pokusy po česku“.

„Zopakuješ-li třeba neúspěšný pokus znovu a znovu, jednou vyjít musí,“ radily prý vnitřní hlasy Divočáku Vánkovi a dokládaly to tím, že častá krůpěj i kámen proráží. Divočák Vánek byl z té nápoředy tak nadšený, že neposlouchal dál. Tak se stalo, že přeslechl, že tím výsledkem může být něco docela jiného, než oč ten pokus usiloval. Také ho vnitřní hlasy začaly přesvědčovat, že bude-li jeho hejno Modrých ptáků trpělivě přešlapovat na místě, upevní si půdu pod nohama. Taková taktika se mu také zalíbila. Pevný základ bude dobrý k odrazu. Tolik mu to zaměstnalo představivost, že zase nevyšlechl všechno. Vnitřní hlasy totiž zpochybnily, že by to přešlapování Český les ocenil.

Se spaním v čase rušné politické situace a navíc v takovém úmorném horku to mají tentokrát zvířata Českého lesa opravdu zapeklité. Hlavního soupeře Divočáka Vánka – Berana Roubka - také v polospánku navštěvují vnitřní hlasy. Jeho zase provokují, že beran přece nemůže jen tak přepustit vládu druhému, když síly jsou jakžtakž vyrovnány, a les, co zatím prosperuje, by si zasloužil šetrné a vlídné zacházení. A ne diktát vysokých stromů s bohatými korunami, v jejichž náručí Modří ptáci často hnízdí. Už proto se Beran Roubek se svými vnitřními hlasy tvrdohlavě hádá. „Jakápak krůpěj, co kámen proráží? Nabízet zboží, co nikdo nekoupí, anebo cpát tlusté do tenkého je přece nesmysl!“ Ano, chce to dohodu, ale kdo a jak má začít, když se tu právě hraje divadelní představení Naši furianti?

V jednom jednání Divočák Vánek vymyslel trik: se svými kumpány, černými ptáky Kalouse Ušatého a zelenými žábami Žabáka Musíka vypsals deset bodů z programu společenství Berana Roubka a vyhlásil: „Tohle splníme z vašeho programu. Tak už nás nechte vládnout a neblbněte!“ Ale Beran Roubek chce mermomocí vědět, jak to tedy udělají, když je to v příkrém rozporu s tím, co slibovali svým voličům? Jen ať hezky řeknou celý program a cesty k jeho splnění. „Ne“, křičí Divočák Vánek, „ať oni řeknou, za jakých podmínek podpoří naši vládu!“ A tak se to představení Našich furiantů zamotává od přestávky k přestávce. Pět pokusů o zvolení hlavy lesního parlamentu zůstalo bez výsledku. Pane Bože, copak se nenajde jeden, jediný přeběhlík? Už je to jedno, třeba červené klíště! On by to Kalous Ušatý, co se vždycky zapřísahal, že podporu klíšťáků by nikdy, nikdy nepřijal, nějak přenesl přes srdce. Takhle musí pokračovat ty hokusy pokusy do omrzení. Ale to omrzení už nemůže být daleko. Zatím se musí bojovat. Největším kanonýrem je místopředseda Modrých ptáků Nepohoda. Operuje se slovní pyrotechnikou. Třesk! Beran Roubek je diktátor, však

víte jako kdo... Třesk! Jsou to teroristé, však víte jako kdo... Je to známá a v dějinách osvědčená taktika někoho ponížit, abys vedle něho vypadal větší. V nekontrolovaném okamžiku nervozity se Divočák Vánek pustil i do Stříbrného lišáka z Hradu, který by prý byl svolný s dočasnou vládou odborníků. Správný furiant nezapomene, že o něm jednou někdo prohlásil, že je „prázdný“. Lišáka prý pouze zajímá, aby byl potřetí zvolen králem lesa. No – ale kdo z těch aktérů netoužil být zvolen? Všichni. A proč se tedy stalo, že Český les je s tím nástupem dobrého vládnutí nějak na okraji propasti? Čeká se na ten rozhodný krok kupředu. Vážně - kupředu? To by ale byla mela! Aspoň by těch pár špatných ochotníků z toho furianského představení vypadlo. A třeba by zůstali ti, kdo dovedou udělat ten rozumný a záchranný krok vzad. Takovému představení by Český les možná i zatleskal.

Napjatá situace vede ke stále ostřejším výpadům politických protivníků. K nervozitě přispěl i prezident Václav Klaus, který neuspěl u soudu s platností svého odvolání z justiční funkce soudkyně Ivy Brožové a prohlásil, že si soudci v České republice osobují právo soudcokracie.

Nebezpečná pandemie

V Českém lese se rozšířila vzteklna. Napadla nejen živočišný druh, dokonce i ty, které až dosud tahle nemoc mýjela. Kdekdo ví, že ji roznesla zvířata k vzteklině náchylná. Tedy – soupeřící na politickém kolbišti. Zvláštní je, že se tak stalo po pravidelné, očistné a potřebné kůře voleb, při níž Český les rozhodl: ten chce to, a ten zas tohle... Vy, vyvolení, si s tím nějak poradte! Poradili si tak, že se seprali. Denně překvapují vzájemnými výpady s vybroušenou zákeřností a surovostí. V duchu hesla: hana za hanu, rána za ránu. Dávno rozorané meze nebrání žádné iniciativě, takže se každý snaží zaútočit dřív, než se rozpřáhne ten druhý. Zlo je tu od toho, aby se páchalo. Proto taky asi páchne. Normálně na podzim v Českém lese tlelo jen listí. Teď jsou to události. Stříbrný lišák z Pražského hradu neuspěl u nejvyššího soudu s obhajobou odvolání jedné soudní sovy a vyhlásil, že se nemýlí on, ale ten soud, který opravdu, ale opravdu rozhodl mylně a nebezpečně. Už proto, že dává někomu víc moci než jemu. To je také na vzteklinu, když někdo přehlíží autoritu! Hejno Modrých ptáků, které se slétlo na ministerské posedy, nešetří brutálními zobanci. Pušinka, novopečený vládce lesního vnitra, jasně vidí, že bývalý premiér Beran Roubek má „fašizoidní výraz“, mentálně se proměnil v generálního tajemníka Červených klíštat a bylo by třeba vyštvať ho za Ural. Nový premiér Divočák Vánek přidal trumf, že Beran Roubek má styky s podsvětím. A protože Beran Roubek si něco takového nenechá líbit, zamíří bleskurychle své mohutné rohy. Objevil pamflet z dílny vzteklinou nakažených, který ho má znectít. Prostě podle něho je Divočák Vánek duševně nemocný, nefunguje mu kdeco, od zpatlané koaliční vlády až po

poslušnost vlastní samice, nesplatil dluhy, které měl, a vyléčí ho jedině - demise. Navíc se skutečně, jak řekl, pouští do „Noci dlouhých nožů“ za bílého dne. Takže nejvýše postavená zvířata Českého lesa, bývalý a nynější premiér, se tak stižení tou zákeřnou pandemií vzájemně vytrvale posílají do klecí lesního blázince.

Postupně se v takový blázinec mění celý Český les. Je to tou vzteklinou. Zvířata, ta normální a o svou rodinu se starající, si původně myslela, že dokud nedostane nová vláda důvěru lesního sněmu, nebude dělat tahy, které případně po její výměně zas nebudou platit. Že se budou řešit jen věci nutné a neodkladné. Omyl. Nutné a neodkladné pro nové vládcy je obklopit se věrnými, co dovedou sehnat cokoli, co poníží předchůdce. Ale navenek to musí vypadat, že se napravují jejich chyby. Konečně je tu ta hodná vláda, co sníží daně, zmírní tvrdé vyhlášky a jestli se nebudou dostávat peněz, určitě to zavinil Brejlovec Lopotka, protože to byl horší ministr lesních financí, než jaké mívala Červená klíšata za totáče. Než se z té vztekliny les vzpamatuje, naženou se zvířata k předčasným volbám. Slíbí se jim tam plošné očkování účinnou vakcínou. Teprve pak nastane v Českém lese ten kýžený ráj. Za peníze si budete moci koupit všechno, co jen hrdlo ráčí.

S Milošem Zemanem, který prohlašuje, že už nechce vstoupit do politiky, jezdí probírat své názory politici širokého spektra. Novináři ho žádají o rozhovory. Lichotí mu, že má stále vliv.

Spřáhnout se - neznamená spřátelit se

Tomuhle pozehanému času se sice říká „babí léto“, ale ono je to stejnou měrou i léto „dědkovské“. Na slunci zářící šediny zdobí už dávno i srst Jezevce, známé impozantní postavy Českého lesa. Toho, který se před časem odstěhoval na Vysočinu, a dal přitom v obecné povědomí, že především proto, aby setřásl tu odpornou tíhu politiky, uvolnil se a přimkl se k přírodě. Když přimknout, tak přimknout. V polesí Vysočiny si vyhlédl pár stromů, které se od něho nechávají objímat. Stromy mu důvěřivě přecherpávají energii, která v nich proudí, a s jejich korunami si šeptá i nepublikovatelné myšlenky. Nejslastnější objímání je s jistou borovicí, protože u ní oceňuje intelekt. Mluví totiž jeho slovníkem. Onehdy řekla: „Jestlipak víš, Jezevče, že první stupeň pitomosti je pocit geniality?“ To ho zaujalo. Ihned se toho chytil. Vůbec ho nenapadlo vztáhnout to na sebe, naopak mu před očima vyrukovala přehlídka těch, kterým to padne jako kožich na míru. A že jich je! Beran Roubek už ho málo navštěvuje. Myslí si, že dál už nepotřebuje jeho rady. Nebo Stříbrný lišák, ten, co mu vyfoukl lepší adresu, dělá, že o něm neví. No, zrovna jemu se před pár dny od srdce zasmál, když vedl před učenou společností spor se Zeleným Žabákem Musíkem o tom, že globální oteplování je jenom blud. Určitě musel aspoň škytat. Nebo Divočák Vánek,

jak cupuje lesní Ústavu! A ještě víc Modrý pták Pušinka, co čistí koštětem vnitřní útroby Českého lesa a omlouvá se, že mu ujely skoro lidské emoce...

Je pár takových, kteří vědí, kde sídlí Děd Vševěd a chodí si k němu pro rady. To přece prozrazuje fištrón. Jezdával častěji i Beran Roubek, však mu také Jezevec z Vysočiny proto hodně pomáhal kolem voleb. Ale nějak moc vyrostl! Jednou v zimě, když spolu šli procházkou tady na Vysočině po náledí, drželi se dokonce důvěrně za packy, aby neuklouzli. Nu, jen ať si bez něj teď uklouzne sám!

„Jezdí za mnou i novinářské vrány, tedy pokud to nejsou debilové,“ svěřuje se Jezevec borovici. „Pokud nejsou, vědí, kde ulovit vždycky nějakou super mediální třaskavinu. Tak jim nalejvám. Rozumy, pochopitelně... Třeba že moji nástupci nehospodařili dobře, hanebně a zbytečně zvedli lesní deficit. Že jsou moc rozhazovační ve všemožných podporách a dávkách.“

Tohle zní sladce dnešní vládě. Vida, kdopak se to chytil na vějičku? Nejdřív doletěl Kalous Ušatý, trochu si postesknout, jak ho zradila křídla. A na Vysočinu také dorazil Tlustý Divočák od Modrých ptáků. Teď ministruje financím a neví si rady s rozpočtem. Ale ví, kde se poradit. Ví i jakým fíglem naštvat Berana Roubka, protože tohle téma musí nutně zavrtat do jeho party. Vida, hned dvě mouchy jednou ranou! Tak daleko je Jezevec z Vysočiny od Pražské paseky, ale i odtud s ní hýbe. Snad i kdyby si zalezl někam hluboko do nory, prosvítala by nad lesem jeho svatozář. Nic není nemožné, vedle v sousedním polském lese se chce také vrátit nezapomenutelný Lech znovu do politiky. Taky duchodce...

„Taková protřelá zvířata a neprohlédnou ješitného jezevce, co říká, že už se do ničeho nechce plést?“ podivuje se chytrá borovice, „vždyť to byli tvoji přátelé...?“ A Jezevec ukloní hlavu na stranu, rozzáří sebejistě papulu a pronese znělým hlasem: „Víš, borovičko, partaj není kráva, co pořád mléko dává. Vděk, ten stačí mimoděk. A hlavně – ze života vím, že spráhnout se – neznamená sprátelit se.“

Předseda Strany zelených Martin Bursík nevynechá jediné setkání s prezidentem Václavem Klausem, aby mu nevytkl neekologické chování. Před nedávnem mu oponoval na konferenci Společnosti pro ekonomiku a politiku proti jeho názoru, že oteplování je fikce, vytkl mu, že jezdí auty s vysokou spotřebou. Při jednání o sestavení nové vlády mu vytkl rozhazovačnost při osvětlování jednacích místností Hradu.

Bajka o křišťálových lustrech

„Tak on se mi nakonec bude plést pod nohy ten Zelený žabák Musík...“, bručel si pod knírek Stříbrný lišák. „To už bylo opravdu po několikáté, co mi vnitřně i navenek odporuje. A jak se při tom triumfálně tváří!“ Stříbrný lišák si musel znovu a znovu opakovat, že je přece zkušenější a bezpochyby obratnější než nějaký žabák. Kdepak, nemůže vyhrát, ale může otravovat, to tedy ano...

Novinářské straky, vrány a kosi šíří, že si teď chodí na Hrad na Pražské pasece vysoko postavená zvířata vyměňovat své názory. Vyměňovat! To je ale směšné! Jako kdyby si domů pak odnesli z Hradu názory těch druhých. Prostě politická zvířata se tam chodí vypovídat o svých názorech a každý si ponechá ten svůj. Tak je to správně! K Stříbrnému lišákovi. Vyslechne je, a bude je napínat. Tu oznámí Českému lesu, že domluva asi nebude jednoduchá a pak přileje naděje, že je šance větší, než se na první pohled zdá. Je tvůrcem situace. Možná mu nakonec řeknou: „Beztak by byla nejlepší nějaká prezidentská vláda, ne?“

Ale pro „zelené“ je to vzácný čas. Poprvé jsou poslanci lesního parlamentu. Získali mediální auru a celá žabákova suita je tázána na své mínění. Podezírání totiž Stříbrného lišáka, že by byl nakloněn velké koalici Modrých ptáků a společenství Berana Roubka. Jenomže takové party velkých se nutně malí bojí. Ne tedy, že by přišli s geniálním nápadem. Chtěli by nepolitickou dočasnou vládu Českého lesa, kterou sestaví dohromady všichni, co jsou v parlamentu, a protože by šlo o dílo všech, tak by jí prostě museli dát důvěru. Ale tahle vláda by se zavázala okamžitě spojit svou existenci s nějakým zákonem, který by se tři měsíce neprojednal, a tím pádem by mohl Stříbrný lišák podle ústavy vyhlásit další volby. Prostě, udělat takový průchoďák z ministerstev, namnožit trochu odstupné a tak... Leccos vyčistit, aby byla nějaká další špína víc vidět. Nevodit voliče tím pádem za ručičku. Za nos, to je správně! Když se na Hradě „zelení“ vypovídali, odměnil je Stříbrný lišák udiveným, významným pohledem, a řekl, že „názory zelených bere vážně, ale záleží na tom, jestli by vedly k nějakému výsledku.“

A pak to přišlo. Před těmi utrhačnými novinářskými vránami daroval Zelený žabák Stříbrnému lišákovi knihu o ledovcích. Byla to jasná narážka na to, že lišák prohlásil před časem na konferenci učené společnosti, kterou sám založil: „Globální oteplování je nesmyslná fikce a dá se předpokládat, že když se oteplí oceán, nad Antarktidou bude víc sněžit a masa ledovců ještě naroste.“ Tak to aspoň vidí on. Ještě navíc měl Zelený žabák nějaké řeči, že lišák na tuhle debatu dorazil na benzin, kdežto on přiskákal na řepkový pohon. Ale Stříbrný lišák to všechno musí vidět dobře, protože si na to totiž dovede posvítit... Tentokrát na tiskové konferenci na Hradě zvedl Zelený žabák nečekaně oči vzhůru ke křišťálovým lustrům v sále a řekl, že „si jen tak narychlo spočítal, jak by se tady na těch lustrech například úspornými žárovkami ušetřily nejméně dvě třetiny elektrické energie.“ No, to už se ale Stříbrného lišáka dotklo moc. Odsekl, že zářivky si ve slavnostním sále představit neumí. A žabák mu podal břitký výklad, že ty úsporné vypadají docela stejně jako obyčejné, a že je příště přinese na Hrad jako dárek.

Z téhle žabákovy drzosti nemohl Stříbrný lišák spát. Převaloval se napravo, nalevo, a neodbytný sen mu připomenul, jak ho jednou lesním hradem prováděl jeho předchůdce Lvíček Venda. Chlubil se skvěle osvětlenou pracovním krále Českého lesa. A tehdy Stříbrný lišák jako premiér prohlásil: „Vendo, nějak tu moc svítíš, asi ti budu muset seškrtat rozpočet...“ Jak ten svět záluďně odplácí!

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigiová

Kak vo filme

Rané mládí jsem prožívala ve znamení ruštiny a sovětských filmů o laskavém Stalinovi v bělostné uniformě či kubánských kozácích, kteří jásalí, že když jim „země zrno dá, budou chleby bílé“. V té době jsem si navykla různým pseudoidylickým prožitkům ironicky říkat, že jsou „kak vo filme“.

Jedna z takových chvil mi utkvěla obzvláště silně v paměti. To jsme měli zbrusu nový hroučící se domeček na severu Čech, s dvorkem, kde jsme si k podivnému šišatému komínu přistavěli venkovní krb. Byla tehdy letní neděle, mimino bylo uspáno a zbývající tři členové rodiny usedli k vratkému stolečku a slavnostně zažehli první oheň. Ženské dvě třetiny ale odmítly opékat si burty, když viděly, co všechno má shořet: mezi trouchnivějšími trámky a kůly to bylo i podezřelé špinavé prkno s kulatým otvorem, nejspíš z latriny. Ovšem v hraní žolíků nám to vadit nemuselo, rozdali jsme tedy čertovy obrázky a už si připadali „kak vo filme“ – dokud mimino nezaplakalo a nebylo nutno přinést z domu plenku. Byla vyslána ta nejmladší, ale vzápětí se vrátila vyděšená s tím, že hoří. A hořelo opravdu, protože komín, k němuž jsme naivně krb přibudovali, neústil na střeše, ale jen pod prkennou podlahou v podkroví. A bylo po idyle, karty se rozléty po dvoře a my pouštěli vodu, sháněli hadici a málem i hasiče.

Naštěstí doutnající prkna byla vzápětí uhašena, zato tento příběh ráda vyprávím. Také letos na 1. máje v poledne, kdy jsme si v podstatně jiném složení u téhož krbu (s lépe fungujícím komínem) opékali kotlety (o ně i o čistotu ohně dbal náš týnejdžr), jsem si ty chvíle připomněla. Už už jsem byla v pokušení o nich vyprávět, když se jako zvuková kulisa od sousedů ozvalo „hoří“.

A zase opravdu hořelo – ne u nás, jen kousek od plotu u kotelny mateřské školy kontejner, kam lidé z celé vesnice i vesnic dalších snášeli nejrůznější odpady, i plasty; proč prý platit za popelnici, když to kotelník tak pěkně a zdarma stopí...

Hned bylo za plotem živo – soused přiběhl s hasicím přístrojem, sousedka telefonovala pro hasiče a mí dva společníci přisunuli naši hadici přes plot a vydali se na pomoc. Všechno bylo však marné – ani hasicí přístroj, ani čůrek vody z hadice nestačily, plameny byly čím dál větší a kouř z plastů čím dál dusivější. Netrvalo dlouho a přijeli hasiči s cisternou, ale i to bylo málo, ještě že se dorazil i druhý hasičský vůz.

Byly to ty suché, větrné dny, kdy televize, rádia i noviny neustále varovaly před vznikem požárů. Proto jsem jako poděšená slepice pobíhala po dvorku a pokukovala po stromech, zda přes ně nepřeskočí nějaká jiskra až k nám na střechu. Zbáběle jsem se ale držela od čadícího kouře stranou, protože se i z mnohem menších příčin

dušívám záchvaty kašle. Když jsem seznala, že nebezpečí je už nejspíš zažehnáno, šla jsem pro nás dvě dospělé uvařit kafe a mladému nalila další kolu.

Popíjeli jsme to pak na dvorku a pohodlně sledovali, jak hasiči dokončují svou práci. Bylo to zase „kak vo filme“, ale nikoliv idylickém, kýčovitém, zato jako v hořké frašce Hoří má panenko; najít se více čumilů, jistě by přiběhl i někdo prodávat správně vychlazené pivo (ze sedmého schodu).

Přesto si myslím, že jsme se nechovali úplně bezcitně; ti, co mohli, se snažili pomáhat, dokud bylo třeba, a na tom, že jsme čekali, jak to dopadne, také není nic špatného. Ostatně lidé vždy chtěli vědět, co se děje, dříve si staré babky dávali vpodvečer židličky před stavení, aby jim neuniklo nic, co se šustne v okolí. Doba pokročila, teď se lidé spíš pohodlně rozvalí doma před obrazovkou; když pak sledují telenovely nebo jiní thrillery a někteří dokonce i žbrblání politiků, dozvědí se sice mnohem víc, jenže všechno je „kak vo filme“.

Ovšem kdyby se náš život omezil pouze na diváctví, kdybychom se spolehli jen na to, co nám kdo nakuká – „vo filme“ nebo „in a film“ – pak by to bylo horší; goebelsům svědčí různé časy a tisíckrát opakovaná lež se může stát pravdou.

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 400 kusů.

Tel.: 267 102 105, fax: 267 311 812, e-mail: marie.fleissigova@lf3.cuni.cz.

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte na disketách 3,5" nebo e-mailem jako attached file
v editoru MS-WORD (nejlépe ve formátu RTF), jiný způsob projednejte předem
na čísle 267 102 105. Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení
a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra *revue 3*

2007

Absolventi

Dějiny

Endokrinologie

Kongresy

Klima

Promoce

SVK

Univerzity

Vzpomínky

*T. Brod
V. Hainer
S. Karásek
E. Kohák
I. Pearson
D. J. Skorton
J. Sokol
B. Stárka
B. Svoboda*

VITA NOSTRA REVUE

16. ročník, číslo 3

časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 25. 8. 2007

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,

Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (výkonná redaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

S. Karásek: O knížeti Václavovi	4
E. Kohák: Masaryk dnes: všechno je jinak	5
Požadavek disentu z roku 1984: Právo na dějiny	9
T. Brod: Dobu vnitřního exilu jsem nepromarnil	11
E. Kohák: Dobrou noc, majore Gagarine	17
M. Fleissigová: Krásný zámek nedaleko Jičína	21

ALMA MATER

S. J. Sokolem o změnách zákona o VŠ: Jednání je důležitější než hlasování	24
D. J. Skorton: The Idea New Marshall 's Plan in Education and Science	29
I. Pearson: The Challenge of Climate Change, or a New Industrial Revolution?	36

QUOD BONUM

B. Svoboda: Magnificence, spectabiles, doctorandi et bacalarii carrissimi (projevy)	44
Seznam absolventů	48
Díky, páni profesori	50
L. Komárek: Pátý z mušketýrů – prof. MUDr. Kamil Provazník, CSC.	51

VĚDA

Česko-francouzský výzkum obezity	54
J. Velišková, L. Velišek: Epileptologický kongres	54
R. Königová: 14. mezinárodní kongres IPRAS	56
A. Havlová, Z. Miškovská: Pracovní dny maďarského všeobecného lékařství	57
Lidské tělo, medicína, společnost	59
SVK 2007:	
V. Kameník: Úloha arginázy a histaminových receptorů v rozvoji imunitní reakce na thapsigargin	61
K. Pokorná, B. Dvořáček: Použití neuronavigace v ovlivnění vizuálního kortexu pomocí transkraniální magnetické stimulace	62
T. Smržová: Zpřesnění průběhu nervus pudendus s důrazem na jeho klinické aplikace	64
P. Martínek: Aktivity denního života ve stáří a u Alzheimerovy nemoci	65
J. Martínek: Korelace mezi pomocnými vyšetřovacími metodami a peroperačním nálezem u akutní apendicitidy	68
R. Otáhalová: Vliv prenatální expozice drogám na kognitivní funkce	69
Američtí medicci srovnávají	70

GENIUS LOCI

Endokrinologický ústav – s nadějí a obavami do další padesátky	72
Několik dat z historie EÚ	80

TEXT

Vzpomínky Tomana Broda	82
------------------------------	----

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Bergénie a jiní popletové	94
---	----

Obrázky historických měst na str. 28, 31, 35, 42, 49, 50, 52 převzaty z plakátu Významné památky Severočeského kraje, výtvarné zpracování Eva Zoulová, Ústí n/L 1981

RES PUBLICA

DĚJINY

OSOBNOSTI

Svatopluk Karásek

O knížeti Václavovi

Symbol

Den české státnosti je chtěně spjat s knížetem Václavem. Z vědeckého, historického hlediska víme o Václavovi málo. Zato vyprávění jeho příběhu je v naší tradici podstatné. Na poměrně chudé historické jádro navěsili naši dávní předci svým vyprávěním mnohé hodnoty, a tak se stal kníže Václav symbolem. Slovo symbol má v řečtině více významů. Například je opakem dábla, který je rozvracečem (diabolem). Symbol dále znamená znamení i vyznání. Ještě i dnes tedy chceme, aby byl kníže Václav znamením naší státnosti, dáváme si ho do erbu, vidíme v něm počátek toho, na co chceme dnes navazovat. On spoluvytváří i naše vyznání, to znamená, shrnuje naši odpověď na otázku: o co vám (ve vaší státnosti) jde, o co vám jde především.

Křesťan

I kdyby někdo chtěl, nemůže u knížete Václava obmyslet jeho příklon ke křesťanství. V jeho době bylo křesťanství v naší zemi ještě čerstvé a mladé, nezatížené mocenskými spory a intrikami. On přijal víru jako svůj způsob pobytu na zemi a ona prostoupila veškerou jeho činnost. Projevila se i ve způsobu jeho panování. Například v Praze byl v jeho době důležitý trh s otroky a kníže otroky vykupoval, aby žili ve svobodě, kácel šibenice, projevoval zřejmou nechuť k hrdelním rozsudkům, otevíral žaláře - jeho vláda byla založena na uskutečňované úctě k lidskému životu.

Kníže a vévoda

Vyprávění o knížeti Václavovi nám zachycuje pouze jedinou bitvu, do které Václav táhl. Ale bylo mu líto lidských životů, a tak dojednal, že bude bojovat pouze on s nepřátelským vojevůdcem. K souboji nedošlo, neboť protivník byl přemožen duchovní silou knížete. Na pomezí různých kultur a etnik se Václav snažil o pokojnou spolupráci se svými sousedy. Působil převážně vnitřní, duchovní silou, dal našemu království pečeť země, která ví co chce a přitom je schopna spolupracovat na společné dobrém díle.

Vzdělanec

Babička Ludmila učila malého Václava číst z Písma ve staroslověněštině. Mladý kníže byl vzdělán ve východních i západních jazycích, patřil k tehdy avantgardním duchovním proudům křesťanské Evropy. Jeho stálé vzdělávání se ovlivnilo jeho způsob víry i jeho způsob vlády. Nehledal pouze své vlastní zájmy, nebránil pouze zájmy národní, ale sloužil univerzálnímu zájmu pravého lidství.

Oběť

Jak známe běh dějin našeho světa, tak se nemůžeme divit, že byl kníže Václav ve své době a ve svém okolí natolik jiný, že byl ze světa zpraven. A my vzdorujeme jeho zavraždění tím, že dodnes slavíme jeho život, tím, že ho prohlašujeme za tichého vévodu české země, tím, že je u pramene a u kořene všech našich státních zájmů, které v dobré vůli dnes prosazujeme. **Hlásíme-li se dnes k jeho odkazu, pak i my vyznáváme, že být pravým Čechem znamená být pravým Evropanem hájícím společné kulturní prostředí s důrazem na univerzalitu úcty k jednotlivému lidskému životu. Žádné národní a ideologické zájmy nemají přednost před tím, co vévoda naší země započal a co my máme dnes u nás a v Evropě naplňovat. Máme co slavit.**

MF Dnes, 28. 9. 2006, www.karaskovo.cz

Erazim Kohák

Masaryk dnes: všechno je jinak

Že profesor Masaryk sehrál stěžejní úlohu ve ztvárnění našeho novodobého společenství poutníků dějinami, na tom se shodnou Masarykovi podpůrci i odpůrci. Nesouhlasí spolu sice, jestli to bylo dobře nebo špatně, jenže ono to bylo dávno. Masaryk ještě žil ve výrazně lokálním světě národních států, v uspořádaném rámci Dějin. Žil před explozí populace i konzumu, před počítači a globalizací. Dnešní nastupující generace žijí v globálním světě, kde všechno je jinak. Zašla doba, kdy Evropa znamenala svět – a Vlast či Národ důvod k zabíjení i umírání. Zašlo i století jako válka se svými otrěsenými hrdiny, pohrdajícími smrtí. Dnes naším hřištěm je svět a v něm každý sám, bez krajanů, bratří, soudruhů, jen s kreditkou v globální velkoprodejně.

Jaký v tomto světě přiřkneme význam Masarykovi, záleží z velké části na tom, jaký úkol přiřkneme onomu podivnému oboru, který snad ještě ze zvyku označujeme jako filozofii dějin. Pokud ji chápeme jako volnou tvorbu bájí, můžeme jich z Masaryka načerpat celou škálu, od *Chudého chlapce, který se proslavil* až po *Tatíčka Masaryka*, všechny hřejivé a úsměvné jako od Čapka. Ovšem nastupující generace je se shovívavým úsměvem odloží ke Kněžně Libuši a Blanickým rytířům na půdě. Či dnes spíš v garáži.

Lze vyložit filozofii dějin i jinak, vědecky. Vždyť Masaryk se zaklíná vědou stejně často jako modernitou. Ovšem pokud od filozofie dějin očekáváme pozitivní popis

jediné objektivní Pravdy, jak na ni věřila věda na konci 19. století, Masaryk nás zklame. ...

Masarykovi šlo o smysl českého putování dějinami a smysl je vztahová skutečnost, závislá na subjektu a situaci. Nedá se vyčíst z faktů. Fakta je třeba vyložit. Pokud čteme Masarykovy výroky jako popis (údajných) příčinných souvislostí podle Pekaře, budou nám připadat jako povrchní a zastaralé, ne-li přímo jako nesmysl. Koho už dnes zajímá nějaká teokracie, když už jen americký prezident se považuje za vládce z boží milosti?

Aby Masarykovo myšlení dávalo smysl v dnešním globalizovaném světě vyčleněných, zaměnitelných spotřebitelů, potřebujeme chápat filozofii dějin jako úsilí o výklad - a přesněji, o výklad smyslu. Aby byl významný, výklad nemůže prostě přehlížet skutečnost, jak to může báje. Musí být slučitelný s fakty. Nemůže se však spokojit se strohým popisem, ani kdyby takový popis nebyl ne-smysl.

Výklad smyslu vyžaduje zaujetí postoje, vyžaduje ochotu fakta hodnotit, stanovit si jejich důležitost. Výklad smyslu života nepředstavuje trpné nalézání či odkryvání hotové Pravdy, nýbrž činné úsilí o celkové pochopení světa a o orientaci v něm. Řečeno s Masarykem, je to pokus o průběžné vytváření představ o světě a nás samých, na kterých bychom mohli pevně stát a klidně spát.

Masarykova představa o smyslu českého putování dějinami je součástí jeho celkového výkladu lidského bytí i našeho společného putování od možností k danostem, kterým vytváříme dějiny. Jen pozor, smysl tu neznamená účel nebo úkol, jakési zaměření k určitému cíli. To je běžné neporozumění, ze kterého vzniká povrchní kritika, jako by smysl nevykládal, nýbrž světil prostředky, jak je prý u účelů zvykem.

Smysl v Masarykově myšlení znamená něco jako zásadu srozumitelnosti, či lidově, to, jak se dějiny rýmují, jak jim je možné porozumět. Pochopit dynamickou patronu pod kočárem následníka trůnu neznamená schvalovat atentát. Znamená to pochopit smysl atentátu v životě útočnicka, a tudíž být schopen atentátu předejít.

Kdo odmítá pochopit s odvoláním, že přece nemůžeme ospravedlňovat zlo, sám sebe odsuzuje k iracionální, a tudíž neúčinné reakci. Ostatně nedávné dějiny poskytují výrazné příklady. Výklad smyslu je nezbytný nástroj činného subjektu k porozumění stále nové situaci.

Proto bychom marně hledali jeden výlučný a věčný smysl dějin. Jistě, každý výklad musí být slučitelný se sdílenou skutečností. Ano, byla Bílá hora, byl Mnichov, byl Únor a Srpen. Nevymaže je ani perpetuum silentium, ani halasná anti-agitace. Je potřeba tázat se na jejich smysl. Jenže to už je výklad, ne jen popis. Podobně je globalizace, je konzumní revoluce a globální oteplování. Nestačí je popsat, je třeba vyložit jejich smysl. Jak se s nimi vypořádáme, jak je začleníme do své představy o smyslu svého žití a bytí?

Masarykovo vypořádávání s dějinami vychází z filozofického předpokladu, který velmi nepřesně označujeme jako „humanismus“ - a to neznamená být nevědecký či sentimentální. Od svých novodobých počátků v humanitních studiích v renesanci vystřídal „humanismus“ řadu až protichůdných významů. Jejich společným jmenovatelem je přesvědčení, že **lidství neboli humanitas má nejen popisný, nýbrž i normativní význam. V živočišném smyslu homo se člověk člověkem rodí, avšak jeho vlastní humanitas představuje ideál, ke kterému je povolán. Lidským způsobem být je, že se potřebuji stát sám sebou, stát se homo humanus.**

Humanitas můžeme chápat ne jen staticky, metafyzicky jako podstatu, zakódovanou v člověku, a tím popírající jeho otevřenost, nýbrž také funkčně, jako způsob bytí - a právě jako bytí ve svobodě, tedy jako otevřenost samu. Humanitas jako otevřenost tu znamená vědomý odstup, který mi znemožňuje žít bezmyšlenkovitě v samozřejmosti pudu a návyku. Žít jako člověk znamená rozumově i citově hodnotit možnosti svého žití, zaujmout k nim stanovisko, volit mezi nimi a přijmout za ně odpovědnost. Tak chápe Masaryk naši humanitas. Smyslem - či zásadou srozumitelnosti - lidství je pro něho růst k bytí ve svobodě a v odpovědnosti. V tom přemýšlí na hraně dnešní problematiky, i když jeho příklady nejednou působí jako sépiové daguerrotypy z dob našich prarodičů. Podobně smyslem mezilidského soužití, národa či státu, je mu tvorba sociálních a ekonomických předpokladů takového života ve svobodě, odpovědnosti, lidské důstojnosti. Konečně protože v dějinách nežijeme, nýbrž je tvoříme svým konáním, klíčem k výkladu smyslu dějin jako celku je jejich společný jmenovatel, úsilí o vyspělost svobody a odpovědnosti. Ne, není to popis toho, co lidé skutečně dělají. Je to popis smyslu lidského pobývání v čase, které nám umožňuje rozlišit mezi dobrem a zlem, ne dogmaticky, nýbrž lidsky, podle zásady, že podle ovoce strom poznáván bývá. ... **Demokracie v Masarykově pojetí nikdy není jen formální legitimizace moci hlasováním, jako autoritativní demokracie druhé republiky a její dnešní obměna, pro kterou jsou aktivní občané hrozbou demokracii. Pro Masaryka je demokracie v plném smyslu soužití morálně vyspělých občanů ve svobodě a odpovědnosti.** Proto mu dějiny připadají srozumitelné zorným úhlem rozporu mezi životem v závislosti na vnější autoritě a soužitím ve svobodě, vzájemné úctě a dobré vůli. To je, k čemu Masaryk poukazuje dnes již anachronickou metaforou teokracie a demokracie, tedy nadřazenosti z milosti boží, Dějin či Trhu a soužitím v rovnosti. Pokud dějiny mají celkový smysl, je to jako vývoj člověka k vyspělému lidství a postup společnosti k soužití ve svobodě. Vývoj k demokracii ovšem nepředstavuje žádný objektivní mechanismus dějin, stejně jako růst k osobní vyspělosti není nutně samozřejmý. Kdybychom Masarykův výklad smyslu chápali jako popis mechanismu, mohli bychom dojít k závěru, že se Masaryk mýlil, protože po první světové válce k růstu demokracie nedošlo - či základněji proto, že lidské bytí vyvěrá ze svobody, ne z mechanismu. Jenže vzdor

dvoznačnosti textů z období světové války jsem přesvědčen, že Masaryk nehovoří o mechanismu dějin. Hovoří o jejich smyslu - a doporučuje postoj, který můžeme v dějinách a k dějinám zaujmout.

Představuje takový výklad Masarykova myšlení opravdu mens auctoris, to, co měl Masaryk opravdu, jaksi objektivně na mysli? Nevím, zda na tom záleží. Žil v jiném věku. Je možné, že v souladu s dobovým povědomím měl za to, že nevykládá, že popisuje údajnou „objektivní“ skutečnost. Jenže pochybuji, že by tak chápal svou filozofii dějin dnes. Své základní přesvědčení o svobodě a odpovědnosti jako smyslu lidského bytí by v žádném případě nezměnil. Nezměnil by ani své přesvědčení, že smyslem společenského soužití je vytvořit sociální a ekonomické předpoklady soužití ve svobodě a spravedlnosti - a to ztěžuje, avšak nemění hrůza války nebo hrozba techniky. Dnes totiž není všechno docela jinak.

Bezprostřední ohrožení je jiné. Smyslem dnešní globalizace je maximalizace krátkodobého zisku pro malou skupinu ekonomicky mocných. Nástrojem je stupňování spotřeby a počtu spotřebitelů. Tato strategie - či toto pojetí smyslu dějin - ohrožuje udržitelnost života na Zemi a z nás dělá osamělě zaměnitelné spotřebitele. Naši mocní vědí, jak snadno ve své nejistotě podléháme strachu, jak snadno strach přerůstá v nenávisť, a užívají toho. **Dnešní pojetí globalizace nás zraňuje a dělá zranitelné. Pokud zůstane k dispozici bezpečná a levná přeprava, nezastavíme globalizaci demonstrací. Všichni my, kdo si vážíme svobody a sociální spravedlnosti, potřebujeme předložit jiné pojetí globalizace,** či slovy Jaroslava Šabaty alternativní strategii globalizace. Potřebujeme poměřovat záhodnost ne ziskem, nýbrž svobodou a spravedlností - a společnou tvorbou jejich předpokladů. Tak asi by mohl vypadat filozofický základ sociální demokracie v globálním věku odcizených spotřebitelů. Je to také to, oč šlo Masarykovi, co dnes označujeme nic již neříkajícím pojmem humanitní demokracie.

Masaryk žil dávno, své knihy ještě z části psal ocelovým perem při petrolejové lampě. Mnoho se změnilo, mnoho je jinak, ne však hodnota otevřenosti a potřeba solidarity pro bytosti, jejichž způsobem bytí je otevřenost. Pokud čteme Masaryka ne jako báji či popis, nýbrž jako výklad smyslu našeho žití a bytí, zjistíme, že může být vysoce aktuální.

Masarykova dělnická akademie - veřejná diskuze „Odráz TGM v současné politice“

7. 3. 2007, Obecní dům, Praha

Požadavek disentu z roku 1984

Právo na dějiny

Každý národ má svou historickou zkušenost, svou historickou paměť. Jejimi stavebními kameny jsou především velké historické události či období, jakési vrcholy dějinných procesů, přelomy či obraty v dějinném vývoji, které určovaly jeho další běh. Vepsaly se do národní paměti a znovu ožívovány, stávají se základem, na němž jsou vytvářeny filozofie dějin národů či států, ideové programy či koncepce, státní doktríny. Často ovšem také mýty a falešné obrazy.

Dějiny jsou velkým polem duchovních střetů a zápasů a každá doba si vytváří své pojetí dějin, své představy o jednotlivých epochách či událostech. Vytváří si je v konfrontaci s přítomnými historickými, kulturními a sociálními událostmi, na základě aktuální historické zkušenosti. Lze tedy říci, že historická zkušenost je duchovní útvar neobyčejné dynamiky a složitosti, který vždy určoval a stále určuje životy národů a států. Má neobyčejnou moc zavazující a spojující.

Zájem o dějiny byl a je společný většině kultur, byla to však právě křesťanská kultura, kdo důrazně a důsledně pojal historický vývoj lidstva jako smysluplný proces, který má zásadní význam pro přítomnost, ba pro nějž je přítomnost ve své opravdovosti a plnosti nemyslitelná. Protože jsme v plném slova smyslu dědici křesťanské kultury a protože dnešní svět jako celek, se všemi svými přednostmi i nedostatky, je touto kulturou rozhodujícím způsobem formován, nemůžeme už myslet a jednat jinak než dějinně a prostřednictvím dějin. Ani zánik, ani záchrana lidského světa se nemohou odehrát mimo dějinnou souvislost.

Náš národ je již po desetiletí cílevědomě zbavován své historické zkušenosti jak tím, že státní moc dovoluje zveřejnění pouze takových prací z oblasti historie, které vyhovují aktuální oficiální ideologii, tak aktivní manipulaci se základními historickými skutečnostmi a tradicemi. Toto přivlastňování si historie jako celku má za následek tabuizaci, popřípadě falšování klíčových období našich dějin. Mnohem hrozivější než všechny deformace je však zřejmá tendence dějiny prostě škrtnout, odsoudit je k mlčení a zapomení – aby se prázdnému kolotání „od výročí k výročí“ dostalo plné satisfakce.

Je zřejmé, že moc chce používat historickou paměť či zkušenost jen jako nástroj svého panství, že ji chce podřídit svým cílům. Chce, aby existovala pouze paměť mocných a vládnoucích, aby paměť ovládaných potvrzovala výlučně nutnost a správnost bezčasové přítomnosti, zaplněné starostí o úživu a přežití za každou cenu. Specifika totalitní manipulace dějinami tak nakonec nutně spočívá v jejich postupné likvidaci, protože likvidaci politiky, veřejného mínění, morálky i ostatních sociálních hodnot nelze do důsledků provést bez odstranění lidské dějinné dimen-

ze jako takové. De facto to znamená návrat před nejdávnější počátky naší kultury – a spíše opuštění kultury vůbec, neboť si nelze dost dobře představit kulturu bez paměti a smyslu.

Tomuto zapomínání, žádoucím z hlediska státní moci, je třeba aktivně čelit. Nikdo z nás by neměl v sobě nechat zaniknout paměť spravedlnosti a nespravedlnosti, pravdy a lži, dobra a zla, paměť skutečnosti vůbec. Za všechno, co se děje v nás nebo okolo nás, máme nějakou osobní odpovědnost. Sama odpovědnost, sama možnost dát smysluplnou odpověď a ručit za své činy však předpokládá jiný časový rozměr a tedy také dějinnou zkušenost jako zdroj pochopení a kontinuity. Jestliže se zasazujeme za dodržování lidských a občanských práv, pak se to nedílně týká i znovuožívání historické paměti a v posledku i rekonstrukce dějinné zkušenosti jako takové. Vždyť lidská a občanská práva byla sama formulována v dějinném procesu a bez živého vztahu k dějinám, bez porozumění jejich smyslu je uplatňování těchto práv pouhou hrou, často dokonce škodlivou a nebezpečnou.

Lidská občanská práva se týkají člověka jako bytosti, jejíž existence se nevyčerpává pouhým okamžitým prožíváním a která žije v pospolitosti bytostí sobě podobných. Proto také nepokládáme zápas o prosazení těchto práv za marný, i kdyby jeho zjevné úspěchy byly sebeskromnější. Pokud bude navzdory všem železným oponám zaznívat hlas odpovědného lidského společenství, potud bude restituce těchto práv věcí obtížnou, ale stále ještě možnou.

Avšak dějiny nejsou nějakým pohodlným katalogem ideálů, nýbrž pralesem různorodých skutečností, jímž nás mohou ke skrytým pramenům a plodům vést jen příslušní odborníci. Proto je zápas o právo na dějiny v tomto smyslu nanejvýš naléhavý. Zajisté existuje celá řada historiků, kteří raději obětovali svůj oficiální statut (a tím i možnost jakoukoli možnost tuzemské publikace) než svou profesionální čest a pokračují ve své vědecké práci za ztížených podmínek a pro víceméně omezený okruh přátel. Historikové v exilu zajisté konají nesmírně záslužnou práci pro zachování a prohloubení historické paměti našeho národa. Jedněm i druhým je však přístup do pralesa historie nesmírně ztěžován a hlavně obyčejný občan má jen zřídka možnost zjednat si je za průvodce. Existuje také několik poctivých historiků, kteří ještě smějí oficiálně publikovat, avšak jen za tu cenu, že je jim dovoleno vstoupit pouze do odlehklých, přesně vymezených koutů pralesa, které moc pokládá za bezvýznamné.

Drtivá většina občanů je tedy odkázána na oficiální tradování dějin v té podobě, v jaké se s nimi setkává od odborných publikací až po školní učebnice či historizující beletrii. A manipulace s dějinami je v této zemi neomezená. Není snad jediného období našich dějin, jediného závažného fenoménu kulturního či společenského, které by nebyly podávány zkresleně a falešně a ostouzeny či glorifikovány podle momentálních potřeb moci. A stále více období je prostě zahalováno mlčením. Nikoli

strůjcem, zajisté však jedním z hlavních vykonavatelů je i dnešní československá historiografie, a to jak její instituce, tak lidé, kteří v nich pracují.

Bez zásadní nápravy ve věcech obecných není možná ani náprava na tomto poli, zdánlivě okrajovém, a přece tak významném pro budoucnost.

20. května 1984

Mluvčí Charty 77 dr. Václav Benda, Jiří Ruml, Jana Sternová

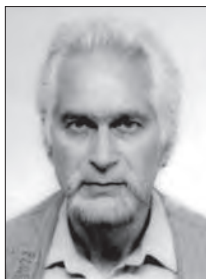
Charta 77. 1977-1989. Čs. středisko nezávislé literatury, Scheinfeld Schwarzenberg, a Archa – Bratislava. 1990

Toman Brod

Dobu vnitřního exilu jsem nepromarnil

Pane doktore, poprvé jsme spolu mluvili před čtyřmi lety o trojkových výročích (1933, 1943, 1953) a tehdy jste zdůraznil, že se „naši občané především musí vyrovnat s vlastní minulostí“ (VNR 2/2003). V červnu 2007, obě komory Parlamentu schválily zákon o vzniku Ústavu pro studium totalitních režimů, známém jako Ústav paměti národa. Je to podle vás také cesta k vyrovnání s minulostí?

Především je nutno, aby ten ústav skutečně fungoval, aby nevznikla duplicita, protože institut zkoumající zločiny komunismu zde již existuje. Nový ústav by měl s tím dosavadním vytvořit jakýsi organický celek, který by vylučoval konkurenční a kompetenční spory. V zásadě ovšem, mluvíme-li o vzniku výše zmíněného ústavu,

Toman Brod. Historik. Žije v Praze. V dětství tři roky vězněn nacisty v Terezíně, Osvětimi a v Gross-Rosen. Filozoficko-historická fakulta UK. Vojenský historický ústav. Historický ústav Akademie věd (politika československé vlády a veřejnosti ve vztahu k SSSR, exilové působení E. Beneše), po roce 1968 čerpadlář, taxikář, invalidní důchodce. Signatář Charty 77. Autor knihy Československá cesta do sovětského područí - Osudný omyl E. Beneše a vzpomínkové knihy Ještě, že člověk neví, co ho čeká (ukázky viz kapitola Text, str. 82).

jde (jak zní oblíbená floskule) o *rok správným směrem*. V zemích, které prožily totalitu nacistickou a komunistickou, ale i kteroukoliv jinou, mají podobné ústavy své opodstatnění. Samy o sobě však ještě veškerý problém neřeší. Jednak nemusí být na takové úrovni, aby dostaly svému poslání, ale i v optimální podobě sice umožní odborné veřejnosti potřebné poučení, jenže poznat a přiznat vlastní minulost, hlavně ale poučit se z ní, musí celý národ – a ten chodit studovat do ústavu nebude.

Je známo, že někteří historici mají vůči takovému ústavu námitky – především k tomu, jak bude konstruováno vedení, že – říkají – bude politické.

Ale to vedení musí být politické, ve smyslu morálně politické odpovědnosti za svěřené úkoly. Materiály a informace, které bude spravovat, budou zcela jistě velmi ožehavé a musí být zajištěno jejich důkladné a objektivní využití – nepřijemná fakta nesmí být v žádném případě zatajována. Vedení musí být v pravém slova smyslu politické, nikoli ovšem stranické.

Ozvaly se také námitky, že v zadání Ústavu chybí důležité období mezi těmi dvěma totalitami, tedy od konce 2. světové války do února 1948.

Máte pravdu. Totalitní praktiky nebyly definitivně přerušeny v pětáctýřicátém roce a znovu obnoveny až v roce 1948: ony více či méně skrytě pokračovaly i v tom mezidobí. Již tehdy přece docházelo k únosům „nepohodlných“ občanů do Sovětského svazu, již tehdy se inscenovaly provokace, konaly se vykonstruované, účelově zfalšované procesy (například ten s J. A. Baťou; jak mohl soud zdůvodnit rozsudek, že se obviněný „nezúčastnil odboje“? To by přece musel odsoudit devadesát procent českého národa...). Někteří historikové a veřejní činitelé tvrdí, že v Československu po květnu 1945 nastala svoboda a demokracie, kterou zničil teprve Únor. Jenže už po válce měla naše svoboda a demokracie povážlivé trhliny, vždyť nad námi bděl nový protektor se sídlem v Moskvě, jenž omezoval suverenitu československého státu a ovlivňoval jeho vnitřní poměry. Měl přece v zemi i vlastní agenturu, komunistickou stranu, která se pečlivě starala, aby se politický vývoj ubíral „žádoucím“ směrem.

Bohužel, ta likvidace demokratických pořádků v zemi se dala i za součinnosti celé Národní fronty, za spoluodpovědnosti národních socialistů, lidovců a sociálních demokratů. Neboť i tyto strany, přesněji řečeno jejich představitelé, byli natolik hypnotizováni vlivem a významem Sovětů i Gottwaldových komunistů, že se nedokázali organizovaně, účinně postavit na odpor. Byli ovšem mezi občanskými činiteli lidé – například národní socialista Ota Hora, publicisté Pavel Tigrid a Michal Mareš, lidovecká poslankyně Helena Koželuhová, kteří dobře viděli, kam československá společnost spěje, ale prosadit své názory nemohli. Koželuhovou dokonce lidovci ze strany vyloučili, protože i jim byla její radikální stanoviska nepřijemná.

A proč tedy není toto období zahrnuto v programu toho nového ústavu, neprojevuji se i zde jisté politické tlaky?

Asi ano, ale jsem přesvědčen, že i když výslovně toto období do působnosti ústavu zahrnuto není, zabývat se jím odborníci každopádně budou. Okupační minulost, její důsledky pronikaly pokvětňovou přítomností, působnost nacistických agentů a kolaborantů přesahovala stále do života země a lidí. A ostatně, jak již řečeno, ani likvidace občanských svobod nezačala až v únoru 1948 – už jenom proto budou muset historici i všichni odpovědní zájemci zkoumat fakta, svědectví i dějinné a politické souvislosti z oněch několika let poválečné republiky.

Vy sám jste historik. Proč jste si tento obor zvolil?

O historii jsem projevoval zájem nejprve asi jako každý mladý člověk mé generace. Teprve později, když jsem na vysoké škole absolvoval několik semestrů, řekl jsem si, že historie je asi tím neoptimalnějším oborem, jemuž bych se měl věnovat, že bych právě v něm mohl vykonat kus dobré, užitečné práce. Už tehdy jsem si totiž uvědomoval, že mnohé otázky jsou z oficiálního hlediska tabu a ty mne ovšem zejména lákaly – oni pověstní *skrytí kostlivci ve skříni*.

Pracoval jste nejprve ve Vojenském ústavu, pak v Akademii věd – jak jste tam byl dlouho?

V akademickém Ústavu dějin východní Evropy jsem byl sedm let až do roku 1970, pak přišly politické prověrky, komunistická takzvaná zdravá jádra začala čistit společenská pracoviště a mne zcela zákonitě a po právu nové vedení vyhodilo. Já jsem ostatně odmítl před jakoukoli prověřkovou komisí předstoupit.

A pak jste vystřídal další povolání, přitom jste ovšem s historickými pracemi pokračoval, třeba v kolektivní studii Bohemus jste se s Petrem Příhodou, Petrem Pithartem a dalšími zabýval odsunem Němců; zdá se mi, že to je asi vaše věčné téma.

Ano, zabývám se tímto tématem již řadu let, tím *konečným řešením německé otázky* na našem území, tím aktem, jenž tvoří morální problém, který leží jako příkrov špatného svědomí nad českým národem. Této problematice se mimo jiné věnuji i ve svých pamětech.

Když mne vyhodili z Akademie, uchytíl jsem se jako mnoho historiků, filozofů a právníků v podniku, který měřil vydatnost vodních pramenů. Asi po roce jsem přešel k firmě, která zprostředkovávala jakousi taxislužbu pro různé organizace. Nejprve v maringotce, ale i nyní jsem měl dost času, abych mohl studovat a zpracovávat materiály, které jsem si v uplynulé době nashromáždil. Nyní jsem ovšem už nemusel brát ohled na cenzuru ani na autocenzuru. Dokud existovala vyhlídka, že

bych své studie mohl publikovat, nemohl jsem své názory formulovat zcela otevřeně, a to ani v oněch uvolněných šedesátých letech.

Zato když jsem psal pouze „do šuplíku“, mohl jsem veškeré své teze prezentovat naprosto svobodně, podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Šlo v jistém smyslu o velmi plodné období mého života, protože jsem své rukopisy dokázal upravit do takové podoby, aby byly v příhodné době připraveny k veřejné publikaci. V té době jsem sepsal obsáhlou studii o československé politice v éře okupační i poválečné, o exilové činnosti Edvarda Beneše, sestavil jsem edici dokumentů o sovětsko-německém paktu z roku 1939 - ta vyšla ještě v samizdatu, ale pod cizím jménem jsem i překládal.

Přestože jste měl, jak říkáte, nashromážděny dopředu materiály, stejně vám jistě něco muselo chybět, nehledě na to, že ani v těch archivech nebylo asi všechno přístupné.

Přirozeně, že člověk nikdy nenapíše knihu tak, aby si mohl říci, že její znění je definitivní. Autor vlastně od knihy pouze odchází, on ji sice odevzdá do tisku, ale stále ho trápí vědomí, že mohl ještě leccos podstatného dodat, leccos lépe formulovat. Tak například moje práce o Edvardu Benešovi sehrála v době svého vydání jistou úlohu, ale má samozřejmě své mezery, nedostatky a historikové dalších generací ji budou doplňovat a korigovat. A tak je tomu vždy. Dějepisné pojetí se bude vždy „přepisovat“, či přesněji řečeno dopisovat, upřesňovat, opravovat. Zajisté – režimy, jež si osobují právo na jediný přijatelný výklad historie, přikazovaly vždy svým dějepřevcům, aby „nově“ sepsali dějiny, které by odpovídaly daným politickým pořádkům. Avšak dějiny se budou i ve svobodné společnosti přepisovat (přestože mnozí naši činitelé nechtějí o této skutečnosti ani slyšet), v archivech se objeví neznámé dokumenty, historici zjistí překvapující souvislosti, přikloní se k novým interpretacím, k novým závěrům. Dějinný výklad – právě tak jako život – se bude vyvíjet.

Historici – nebo spíše vykladači dějin patří k různým myšlenkovým proudům. Než jsem zapnula diktafon, mluvili jsme spolu o Lidicích a heydrichiádě; jaký máte názor na ty události v roce 1942?

Celá léta přednáším o tomto období, o těchto dramatických a tragických událostech. A nemohu k nim zaujímat jednoznačné stanovisko, neboť ono ani neexistuje. Úspěšný atentát na Heydricha měl obrovský propagačně politický i diplomatický význam a ohlas v zahraničí, zároveň šlo však o akci spektakulární, na níž okupovaný národ nebyl připraven, o akci, která si vyžádala veliké oběti nevinných lidí. Akce podobného druhu má na domácí půdě smysl pouze tehdy, posílí-li vzrůstající se odboj, oslabí-li vážnou měrou nepřítele. Taková situace ovšem v Protektorátě nebyla, odbojové složky naopak utrpěly těžké ztráty (z nichž se až do posledních

dnů války nevzpamatovaly), hitlerovská pomsta postihla krvavě stovky známých i bezejmenných občanů.

Boj se samozřejmě neobejde bez obětí i nevinných lidí. Ale ten fakt nezabývá obojovému vůdce zodpovědnosti a uvážlivosti ve výběru ozbrojených činů. Oni sami se musí smířit s pravděpodobností, že padnou, takže i ti parašutisté museli očekávat smrt, jenže lidičtí obyvatelé na žádnou katastrofu připraveni nebyli, také se nikdy se svým neštěstím nevyrovnali a ani s jeho zdánlivými původci – ony dva své rodáky, zahraniční letce, kteří se po válce chtěli do Lidic vrátit, nepřijali. V této souvislosti nutno ještě dodat: teze, že se český národ tehdy vzepjal k činu, že se projevil co bojovník proti nacismu, je správná pouze částečně: kdyby tu akci nezorganizoval Západ a neprovedli ji zahraniční parašutisté, nikdy by se nestala.

Bezpochyby před lidickými mrtvými musíme stát v pokoře. Jenže – napadlo někdy někoho, že by se nějaký představitel státu a národa měl také občas dostavit do Osvětimi, aby byl přítomen smuteční vzpomínce na místě, kde byla spáchána za hitlerovské nadvlády největší vražda československých občanů, na místě, kde za jedinou březnovou noc v roce 1944 zahynulo téměř tři tisíce osm set mužů, žen a dětí?

A právě tu třeba cosi připomenout – mluví se často o oprávněné české nenávisti k Němcům v roce 1945 za Lidice, Ležáky, za všechno národní ponížení, utrpení a popravy. Zda-li pak také k té všeobecné nenávisti přispěla skutečnost, že nacisté vyhubili téměř celou židovskou komunitu v zemi? Obávám se, že nikoli...

Zmínil jste se o české nenávisti k Němcům – tou se také odůvodňuje poválečné zacházení Čechů s Němci. Jak to, že právě vy, jemuž Němci pokazili dospívání a kterého připravili o rodinu, patříte ke kritikům poválečného odsunu Němců?

Napsal jsem ve svých pamětech, které citujete, tato slova: „V mé mysli i v mém přesvědčení zůstaly z kalvárie nacistických let dvě nezvratné zásady – dělit ve svém okolí lidi nikoli podle náboženství, národnosti či barvy pleti, nýbrž odlišovat pouze slušné od neslušných a protestovat, kdykoli zloba a trest postihují nevinné.“

Co říkáte té spoustě literatury, která u nás vyšla v posledních patnácti letech a byla věnována válce, těm různým životopisům nacistů, vydání Hitlerova Mein Kampfu?

Vydání díla „Mein Kampf“ bylo záslužným edičním činem, protože ta Hitlerova práce je důležitým zdrojem informací, poznání, poučení. A co se týče té záplavy literatury s okupační tematikou, vítám každou knihu, která seznámí čtenáře s fakty, s příběhy, životopisy i s názory bytí velmi pochybných osobností; každý si musí vybrat co ho zajímá i přebrat užitečné vědomosti od pokleslé propagandy. Že si ze zmíněných

prací budou skinheadi sestavovat knihovny, že je zneužijí ti nejrůznější pravičáci, co vyvolávají „*Nic než národ!*“, tomu ve svobodné zemi nelze zabránit, společenská izolace těchto živlů musí být dílem nikoli cenzury, nýbrž vyspělých občanů.

Chodíte na různé besedy do škol, co si vybírá mládež?

Nemám rád generalizaci – každý Němec byl nacista, každý žid je podvodník, současná mládež je zkažená. Ovšem, mnozí mladí lidé fetují, kouří, pijí alkohol, kromě diskoték je nic nezajímá; zeptáte-li se co soudí o politice, odpoví „*nic o ní nevím*“, nevědí ani, kdy byla druhá světová válka, o Reinhardu Heydrichovi rovněž nikdy neslyšeli. Tak reagují bohužel i někteří studenti. Ale na druhé straně jsou mladí, kteří se naopak zajímají o všechno. Mám s nimi nejlepší zkušenosti. Když mě pozvou, abych jim přednášel o válce a okupaci, o genocidě židů, o politice Edvarda Beneše, o německé problematice, sledují mé úvahy, diskutují o nich, souhlasí i namítají. Ovšem popravdě řečeno, některé dnešní učitele lituji. V dobách mého dětství byla škola posvátným prostředím, co řekl učitel, to platilo.

I pro rodiče.

Ano. Znáám učitele, kteří jsou spíše krotiteli. Tak kupříkladu šikana – to byl jev, který jsme my, děti školou povinné, vůbec neznaly. Přirozeně, že spolu se mnou do třídy chodili i chlapci z chudých vrstev, o přestávce loudili na bohatších spolužácích svačiny, ale pro nás bylo hlavní, jestli někdo hrál dobře fotbal, ten se cenil, bez ohledu na to, zda měl kdo záplatované kalhoty.

Koneckonců – na fotbalové zápasy se chodilo kvůli sportovnímu zážitku, a nikoli proto, aby se člověk v hledišti porval. Vzpomínám na film „Muži v ofsajdu“, tam ve scéně při jakési rozepři mezi diváky bylo maximálním přečinem, že někdo komusi narazil klobouk přes oči. A nejhorší nadávkou bylo *soudce mrkev!*

No, chování dnešních politiků, jejich slovník, gesta – to také není nic moc.

Máte pravdu. Vždycky nás učili, že nesouhlasím-li s někým, mohu nanejvýš říci: *Pane, vy se mýlíte!*, nemohu a nesmím říci – *Pane, vy lžete!* Protože to by byla urážka. Ale dnes každý představitel soupeřící politické strany a priori lže, a každý dotčený zase zvažuje, že na toho lháře podá trestní oznámení. Podívejte se, oni zvažují, oni uvažují, oni přemýšlejí, jsou to hlavy moudré, myslící.

Jako historik jistě víte, že vždycky si starší generace stěžovala na ty mladé, říkala *to za našich mladých časů nebyvalo nebo o tempera o mores!* A přesto z toho „špatného chování“ všechny generace vyrostly. Z ničeho jiného strach nemáte?

Je běžnou vlastností starších lidí, že si své dětství i mládí idealizují. Možná, že se i já mýlím, ale jsem přesvědčen, že kdysi tolik hrubosti, vulgarity, násilí a vandalismu mezi obyčejnými lidmi nebylo.

A pokud jde o globální vývoj a budoucnost Země a lidstva, i já si myslím, že nemusíme mít strach z brzkého zániku života, že současné výkyvy počasí jsou výkyvy cyklické, že jde o vlny, které se po dočasném vzednutí opět uklidní. To ovšem v žádném případě neznamená, že si můžeme vůči přírodě počínat marnotratně, nezodpovědně, krátkozrace.

Marie Fleissigová

Tuhle generaci strašně chválím. Ať už jsou jakkoli zblblí mobily a internetem, mají šílenou češtinu a blíží se vyjadřovacím schopnostem goril, tak přesto přese všechno je tohle ta generace, která to tady bude všechno teprve čistit. Tak proč bych se nesnažil ji trochu vyučit?

Jiří Stránský, *Lidové noviny*, 28. 7. 2007

Erazim Kohák

Dobrou noc, majore Gagarine!

Tak na paměť národa budeme mít Ústav, abychom jó nic nezapomněli. Aby se nám hořké vzpomínky náhodou nevysypaly jako ostré kamínky z bot. Ta bolest přece patří k výletu, stejně jako k našemu povědomí patří ten hořkosladký požitek připomínání, jak nám bylo ukřivděno. Ta bolestná vzpomínka hřeje a opravňuje v nás pocit morální nadřazenosti. Tři sta let jsme trpěli. Pro velký úspěch prodlouženo.

Ovšem v bájích a mýtech tomu bývá jinak. Tam cesta k Ostrovu blažených vede přes řeku Zapomnění. V představách o věčnosti snad nejhrůznější je neschopnost zapomenout, vzpomínat bez úlevy po celou věčnost na všechno bolestné a trapné, co jsme kdy zavinili či prožili. Sigmund Freud to shrnul větou holou: „Trpíme vzpomínkami.“ Anglikáni ve svém vyznání hříchů prosí za osvobození od toho, na co „nemůžeme zapomenout a neodvažujeme se rozpomenout“. Kdybychom nemohli zapomínat, vzpomínat výběrově, snad bychom zešileli. A my si budeme platit Ústav, aby nedal vypadnout všemu štěrku posledního století z našich bot? Jako osobní úděl bych to považoval za trest víc než sisyfovský.

Jenže ... tady jde o *paměť národa*. Třeba má národ jiné potřeby než jedinec. Co je to vlastně, takový „národ“?

Vypouštím z úvah romantické představy Fichteovy či Herderovy, na nichž se přiživovala i totalitní hnutí 20. století. Podle těch je národ jakési metafyzické cosi, skoro jako neviditelný hromadný živočišný druh, který má svého anděla (příp. duši), rodí se a umírá (příp. je nesmrtelný, viz Kamil Krofta), a je zároveň nejvyšší hodnotou a zdrojem vši hodnoty, čili nepotřebujeme *nic než národ*. Ve jménu národa je prý každá oběť oprávněná. To je mýtus, který zaštitil tolik zla a tolik utrpení, že je nám lépe bez něj.

Od dob velkých demokratických revolucí na konci 18. století znamená *národ* něco jiného. Je to společenství svobodných jedinců, jimž spolčování nepředepisuje ani vladař, ani příroda, nýbrž si je sami vytvářejí vědomím sounáležitosti a rozhodnutím pro ni. Francouzský myslitel Ernest Renan označuje národ v demokratickém smyslu za každodenní plebiscit všech občanů o své sounáležitosti. Proto nemá smysl hovořit o „národu“ v dobách, kdy jediným subjektem dějin je panovník. Národ vzniká tam, kde se jedinci stávají subjekty svých dějin, jak se stalo ve zmíněných revolucích.

Paměť národa odvozuje svou důležitost právě z toho. Pocit sounáleženosti nevzniká z ničeho. Vyvolává jej z části vědomí společného úkolu, na němž se členové daného seskupení ve vsí své různosti podílejí. Pro Čechy husitské to byl úkol šíření slova Božího (ovšem v jejich svérázném podání) všemu lidu. Pro ženy a muže našeho obrození to bylo křížení české řeči, kterou i abbé Dobrovský odepisoval jako vymírající. Budování socialismu se jako úkol jaksi neujalo: přišlo jako rozkaz shora. Vynahradilo to budování automobilismu. Pocit sounáleženosti ovšem využívá podobnost, byť i náhodnou. To, že sdílíme společný jazyk, společnou zemi, společné návyky, v Polsku třeba společnou víru, vytváří pocit vzájemnosti. Cítíme se *mezi svými* a procítěně pějeme *mezi Čechy domov můj*, alespoň pokud známe i druhou sloku státní hymny.

Snad nejmocnějším zdrojem sounáležitosti jsou však vzpomínky, vědomí velikých činů našich předků. Když máme odpovědět na otázku *Co jsou Češi?*, vyprávíme příběh svých předků, jak to udělal třeba Jan Patočka nebo před ním Pavel Tigrid v *Kapesním průvodci inteligentní ženy po vlastním osudu*. Ostatně nejinak je tomu u každého z nás jednotlivě. Pokud chceme odpovědět na otázku *Kdo jste?* a nechceme se omezit na jméno, příjmení a rodné číslo, vyprávíme příběh svého života, aspoň v náznacích. Podobně je tomu se společenstvím, které označujeme jako národ. Je to společenství lidí, kteří vzpomínají na stejné slavné činy svých předků. Jan Hus na kostnické hranici. Husité u Domažlic, hrdinství dlouho utiskovaných sedláků s cepy a kosami, ovšem v mozolnatých rukou. Tajní evangelíci ve Skalách. Obrození, páter Vrba s pláštěm plným Krameriových tisků. Masaryk v boji proti padělkům. Legionáři, boje z broněviku na sibiřské magistrále. Čeští letci nad Anglií. Václav Havel ve vězení. Či když už nic, tak aspoň „zlaté“ Nagano. Kdo neskáče, není Čech! volá Švejk z kolečkové židle.

Jenže tady už to začíná zavánět psím hřbitovem. Ano, to je moje česká minulost i moje česká totožnost. To všechno v sobě nosím. Jenže z mého osobního seznamu jaksi vypadli Cyril s Metodějem, Anežka Česká, Přemysl Otakar II. i s Milotou z Dědic na poli Moravském, král a císař Karel IV., o císaři Ferdinandovi a páteru Koniášovi ani nemluvě. Vypadla pobělohorská normalizace se vším, co obnášela, vypadla poúnorová normalizace, kdy se nás snažili obrátit na svou víru pro změnu komunisté. Pro první seznam jsou směrodatná údobí, kdy ve vlastech českých vznikla pluralitní společnost se vši svou růzností. Vypadla z něj období, která v těchto vlastech prosazovala ideový monopol té či oné *víry pravé*.

Jenže obojí je součástí našich dějin a složkou naší paměti. Jednou metaforou za všechny: českoslovenští letci za druhé světové války. Někteří létali s RAF nad Anglií. Jiní, letka Tatranských orlů, létala s Luftwaffe nad Balkánem. Ti druzí jaksi vymizeli z paměti, ale obojí byli „naši“, někdejší piloti československé armády.

U dějin tak rozporuplných už nejde o to, kdo *měl pravdu*. Otázka po pravdě má smysl ve výhledu, kdy je ještě možné jednat a je potřeba rozhodovat. V roce 1618 se musel každý Čech rozhodnout, komu dá za pravdu, a nést odpovědnost za své rozhodnutí. Otázka pravdy je otázkou praktického rozumu, a ta zní nevyhnutelně *bud/anebo*.

Ve zpětném pohledu je tomu jinak. Zde se pohybujeme v mezích teoretického rozumu. Teoretický rozum usiluje o pochopení, nevyžaduje rozhodnutí. Stěžejní otázkou už není otázka pravdy, nýbrž *otázka smyslu*, jak se to rýmuje? Jejím pravidlem je nutně *tak - a i onak*.

Z dějin nemůžeme vyloučit ani husity, ani křižáky. Nemá smysl dohadovat se, kdo z nich *měl pravdu*. Na rozhodování už je pozdě. Můžeme jistě citově a morálně stranit jedněm a zavrhnout druhé, a všichni to bezděky děláme. Jenže už to není aktuální. Dnes je potřeba pochopit, jak se společně podíleli na velikém i tragickém dramatu husitské reformace či kterého už údobí našich rozháraných dějin. Potřebujeme stmelit, co je ve vzpomínkách roztržštěné. Na klinice by asi řekli, že potřebujeme vytvořit vyrovnanou osobnost na místě národní schizofrenie.

To je proč „syrové“, nestrávené dějiny, tzv. dějinné realie, byť nezbytné, nejsou ani příliš poučné, ani příliš prospěšné. Dějinnou skutečnost nestačí jen vzít na vědomí s Luipoldem von Ranke či Jiřím Golem. To je nezbytný první krok, avšak nic víc. Pak je potřeba od dějin odstoupit, zapomenout je, jako je zapomíná stín, kterého Charón převáží přes řeku Léthé. Nad tak potřebným smyslem dějin se můžeme zamyslet teprve na druhém břehu, kde dějiny ztrácejí svou citovou bezprostřednost, kde k nim můžeme přistupovat *sine ira et studio*. Teprve, když se *spišské noci bojovné* promění na rozprávky v čarovném ohni zapomínání a rozpomínání, je možné s nimi pracovat. Není to možné, pokud je stále zpřítomňujeme, když je užíváme jako zbraně, jimiž si můžeme vypomáhat ve svém dnešním zápolení.

Myslím, že to platí o všech vyznáních, náboženských i politických. Zkušenost s tím sám mám v poněkud zvláštních souvislostech naší evangelické církve. Pro tu je pobělohorské údobí dobou srdcervoucí. Komenský o ní píše svůj *Kšaft umírající matky Jednoty bratrské*. Jsou lidé, kteří se přes tu trpkost dodnes nepřenesli - a ostatně si to ani nepřejí. Pečlivě opatrují každou krutost od staroměstských poprav po trhání koňmi hajného, který se nechtěl vzdát své bible, ještě těsně před Tolerančním patentem. Pečlivě jimi živí svůj pocit ukřivděné nadřazenosti a svůj *spravedlivý hněv*.

Dokud postoj ke katolické církvi byl záležitostí praktického rozumu s jeho naléhavou otázkou *bud/anebo*, bylo to pochopitelné. Dnes je taková paměť anachronismem, který zkresluje rozhodování v dnešních otázkách *bud/anebo*, konkrétně v hledání cest k našim v Kristu. Ve výhledu potřebujeme opustit, nechat za sebou hněv a bolest a vrátit se ke svým vzpomínkám ve vybledlém sépiovém tisku teoretického rozumu. Tím spíš, že my evangelíci máme odpouštění doslova v popisu práce (viz Modlitba Páně).

To se může zdát jako zvláštnost lidí *zatížených náboženskými předsudky*, jak jsme čítávali v kádrových posudcích. Jenže mutatis mutandis to je snad nejnaléhavější otázka obnovy našeho národního soužití. Za posledních sto let jsme vytvořili daleko víc rozporuplných dějin, než jsme byli schopni strávit. Snad jen ve vztahu Čechů a Slováků se nám podařilo přesunout bolest a vášně do zapomnění a zamyslet se nad naší společnou minulostí v postoji *tak - a i onak*. Jinak naše minulost zůstává neskutěčně rozháraná. Dál bojujeme své dávné boje se vši bolestí a vášní dob, kdy jsme je prožívali. Přistupujeme k minulosti i čtyři staletí staré stále v postoji praktického rozumu. Zoufale tím zatěžujeme svoji schopnost rozvážně hodnotit a rozhodovat tam, kde je toho třeba, ve výhledu.

To poslední, co dnes potřebujeme, je ústav, který by si kladl za úkol jít rány a probouzet dávnou bolest a vášně. Dnes potřebujeme pamatovat skutečnost ve vši její mnohostranné složitosti, zato zapomínat bolest a vášně. Potřebujeme mravní sílu vzdát se svého *spravedlivého hněvu*, vzdát se nároků na *svou pravdu* a spokojit se se svým názorem na pravdu, která je vždy víc než kterýkoliv dílčí náhled. Potřebujeme nadhled usmíření, protože jen člověk usmířený je schopný jednat svobodně, podle toho, čeho chce dosáhnout. Člověk rozhněvaný je člověk nesvobodný. Nevolí, nechává se hnát svým hněvem - nejednou proti své vůli, skoro vždy proti svým zájmům. Možná se usmířením vzdáváme nároku na Pravdu ve prospěch dobra, které na rozdíl od Pravdy nevíteží, jen hojí rány a usmíruje.

A že je to nespravedlivé? Samozřejmě! Kam bychom to dopracovali „spravedlností“ podle logiky krevní msty? Spravedlnost je jen první krok. Pak přistupuje láska, která dovede odpouštět. Ta dosahuje o důležitý krok dál za spravedlnost, která trvá na potrestání - a odsuzuje nás do bludného kruhu ublížení, odplaty a dalšího ublížení, ad infinitum adque nauseam.

A že je to otrěsné? I to jsem nejednou slyšel. Ostatně slyšel to i Rádl, když nás vybízel, abychom zapomněli na svá ukřivděná a hledali dorozumění se svými tehdejšími spoluobčany německé národnosti. Tehdy jsme se cítili ve svém francouzském spolenectví dost silní, abychom prosadili svou vůli. Jenže co nejde po dobrém, to nejde ani po zlém, jen vytváří ještě horší. Viz Palestina.

Martin Luther King, jeden z mála amerických velikánů ducha v minulém století, to shrnul výrokem, že *milovat své nepřátele není rada nepraktického snílka, ale jediná naděje lidstva*. Americká tajná služba FBI ho za to vedla na seznamu nebezpečných podezřelých. Někdo, snad ne ona, ho za to zastřelil. Jenže v tom se Martin Luther King nemýlil, stejně jako autor, kterého citoval.

Ne, opravdu nepotřebujeme ústav národní paměti. Stačí Ústav soudobých dějin. Co potřebujeme, je jakýsi *ústav národního sebeporozumění*, který by nás přiměl ke kritickému promýšlení všech těch zdánlivých „faktů“. Ústav otázek spíš než odpovědí, aby zas neskončil jako agitační středisko. Ta potřebujeme asi tak, jako ty radarové základny, o nichž dívčím hláskem píše jedna zpěvačka na ministerstvu obrany. Dobrou noc, majore Gagarine!

Právo 21. 6. 20007

Marie Fleissigová

Krásný zámek nedaleko Jičína

Zámek Staré Hrady na Jičínsku vznikl za Karla IV., jeho majitelé od Arnošta ze Staré přes Smila Flašku z Pardubic až po Albrechta z Valdštejna se z různých důvodů střídali, někdo jej zdědil, jiný vysoudil, další zadlužil nebo naopak vykoupil. Za třicetileté války jej dostali Šlikové místo žoldu a drželi jej do smrti Ervína Šlika v roce 1906. Po roce 1918 zámek připadl státu a po roce 1948 v něm hospodařilo JZD. Průběh věků poznamenal i vzhled zámku – od gotického slohu přes renesanci, baroko, klasicistní úpravy až k hospodářským budovám a přistavěnému pivovaru. Pochopitelně hospodářská činnost spolu s nezájmem majitelů vedly k takové devastaci objektu, až bylo v letech padesátých dokonce rozhodnuto jej zbořit - naštěstí se na to nenašlo potřebných jeden a půl milionu korun. Podobné osudy bychom našli pravděpodobně i u mnoha dalších českých památek, zapsaných v ústředním seznamu na ministerstvu kultury, nicméně Staré Hrady jsou přece jen v něčem unikátní: i přes demoliční výměr se lidé sami rozhodli zámek zachránit.

Když v čele obce stanul v bájných šedesátých letech učitel František Holman, zjistil, že MNV nemá kde úřadovat a že by snad šlo opravit zdi a střechu budovy

Cyril Bouda: Staré Hradý

v předzámčí. Když se to podařilo, místní v práci pokračovali: dali do pořádku kapli, zbudovali kulturní dům a posléze celý zámek. Peníze sháněli, kde se dalo – půjčovali si a dostávali také něco státních dotací. Poškozené trámy se ručně vyspravovaly a nastavovaly, střešní tašky i z bouraček vynášeli brigádníci po schodech, další betonovali, opravovali, natírali, dělali, co bylo třeba. Řeknete si možná *no jo, bolševici a ty jejich Akce Z*, jenže jako ve filmu *Ať žijí duchové* rádi a levně nebo ponejvíce úplně zdarma pracovali důchodci, děti, místní i přespolní, komunisté i desítky odevšud vyháněných trampů (a ti také zde upořádali tramskou svatbu).

Když už byla část objektu opravená, podařilo se pronajmout Památníku národního písemnictví gotickou budovu – v té době to byla jen jediná stojící zeď a pár klenutých prostor v přízemí; do tří let však bylo hotovo a od roku 1969 sem archivy přicházeli studovat první ze stovek badatelů.

Avšak nejenom jim se Staré Hradý otevřely. Od 1973, kdy byla první prohlídka zámku, zde bylo uspořádáno 400 výstav a další stovky programů, zněla vážná hudba i rock (v osmdesátých letech kapelu Chinaski rozehnala Veřejná bezpečnost). Do 21. století nastoupily Staré Hradý už s pravidelným letním festivalem; začátky koncertů, vernisáží i nočních prohlídek zámku vždy signalizovaly jak skupinky místních svátečně oblečených občanů směřujících k zámku, tak množství zaparkovaných aut z Jičína, Hradce, Prahy...

Letošní, osmý ročník festivalu však už byl zrušen, protože místní zastupitelstvo zámek prodává soukromému majiteli. Rozhodlo tak nejenom bez vědomí svého dostatečně platícího nájemce, Památníku písemnictví, ale hlavně přes protestní petici občanů a přes nesouhlas PEN klubu, ministerstva kultury, památkářů i umělců, kteří tady zdarma vystupovali.

Budoucí majitel sice přislíbil, že zámek bude přístupný veřejnosti, ale zastupitelstvo už zjara vstup do zámku prakticky zakázalo. Hlavně však prodej ukazuje, jak se u nás kupčí se vším, co minulé generace vybudovaly – jak v hmotné podobě, tak v nehmotném smyslu. Snad není příznačné, že prodej zámku propaguje i syn toho obětavého pana učitele Holmana, který se o záchranu Starých Hradů zasloužil v první řadě.

ALMA MATER

ČESKÉ PODMÍNKY

GLOBÁLNÍ POHLED

S Janem Sokolem o chystaných změnách zákona o VŠ

Jednání je důležitější než hlasování

Pane profesore, když jste před třiceti lety podepisoval Chartu 77, dovedl jste si představit, že budete moci filozofii nejenom studovat, ale také ji přednášet, a že dosáhnete profesury i funkce děkana fakulty humanitních studií UK?

Ne, to mě skutečně ani nenapadlo. Určitou naději, že se něco změní, to jsme tenkrát měli, ale nedovedli jsme si vůbec představit, jak by se to změnit mohlo a nikoho myslím nenapadlo, že by se věci mohly změnit tak radikálně.

Po těch radikálních změnách v roce 1989 jste se dostal do politiky, byl jste poslancem Federálního shromáždění před dělením Československa, a později jste dokonce kandidoval na nejvyšší státní funkci. Také jste byl před deseti lety krátkou dobu ministrem školství. Tehdy byl schválen nový zákon o vysokých školách a teď se uvažuje o jeho změně. Proč by se měl ten dosavadní zákon měnit – co je na něm špatného?

Ten zákon vznikl samozřejmě jako kompromis, jak už to v demokracii bývá, a možná se na něm někomu něco nelíbí. Mezitím se sice už několikrát novelizoval, většinou ku prospěchu věci, protože univerzitám se uvolňovaly ruce. Přesvědčení, že by se měl dělat nový zákon, úplně nesdílím, protože velké zákonné reformy vždycky znamenají spoustu práce, a to často hlavně papírové, která nikam nevede. Jednou z věcí, které se tehdy nepodařilo prosadit, bylo školné; osobně jsem byl příznivcem toho, aby se školné vybíralo, ovšem za určitých podmínek, ale to by se dalo spravit novelou. Zákonu se také vytyká, že je spíše o institucích než o procesu vzdělávání, ale mně se zdá, že zákon o veřejných institucích, což vysoké školy jsou, musí být o institucích, že to nemůže být jenom nějaké strukturování v té oblasti, ve které vysoké školy působí.

Jednou ze změn, o kterých se hovoří, je způsob vedení vysokých škol; menší roli by měly mít volené akademické senáty a hlavně jejich studentská část. Připadá mi ale, že současné postavení akademických senátů a jejich úkol volit děkany a rektory je přece jen „výdobytkem“ – hezčí slovo mě nenapadá - demokratického procesu po roce 1989.

Máte pravdu, samostatnost vysokých škol je důležitá. Jiná věc je, jak se s ní má zacházet, jak to technicky udělat. Volby jsou dobrá věc, ale bohužel volby do akademických senátů se netěší velké pozornosti; účast je v nich – zejména ve studentské

části – velmi nízká. To pak volbu zpochybňuje, protože se dá zorganizovat klika lidí a v nesmyslném třetím kole pak hrstka odhodlaných mohla senát ovládnout. To se už několikrát stalo – a pak se naskytá otázka, co takový senát vlastně je. Protože zájem o volby do senátu skutečně klesá (mezi zaměstnanci méně, tam to jakžtakž funguje), navrhol jsem, aby zastoupení v Senátu odráželo počet těch, kteří k volbám přišli. Když bude ve studentské kurii volit deset procent studentů, nemohou obsadit polovinu senátu.

Na druhé straně je ale také pravda, že mnozí akademičtí funkcionáři se ještě nenaucili se senátem jednat, takže se jim pak zdá, že senát je jako neřízená střela. Mám s tím zkušenost, dělal jsem jak předsedu akademického senátu, tak sedm let děkana a vím, že se to nemusí stát, když děkan se senátem pravidelně komunikuje a jedná. Když ale nechá všechno plavat, nemůže se divit, že senát rozhoduje střeleně.

Ovšem z té tendence vedení fakult víc „manažerizovat“ žádnou radost nemám. To už jsme přece zažili a zažíváme, na mnoha fakultách fakticky vládne tajemník. Na jedné fakultě jsem zažil, že kdykoli jsme něco chtěli udělat, šli jsme za děkanem, a ten řekl *musím se nejdřív zeptat tajemníka*. A tajemník řekl *to nejde, to by dalo moc práce, nemáme na to peníze*. Tak by to na univerzitě po mém soudu vypadat nemělo. A obávám se, že kdyby se na ten manažerský režim přistoupilo, tak bychom fakticky učinili šéfem fakulty řekněme dnešního tajemníka a při vši úctě k pánům tajemníkům a paním tajemnicím, kteří dělají strašně důležitou práci, by to tak přece jen na univerzitě chodit nemělo.

Mluvil jste o nezájmu o volby; neodráží se v tom situace ve společnosti, kde také zájem o volby klesá a kde se také projevuje snaha mít vše co nejjednodušší a potlačovat samosprávné prvky demokracie? Podívejte se třeba na postoj některých politiků k referendu!

Máte pravdu. Ten zájem o volby ani ve společnosti není veliký, i když pořád neklesá. Loňské parlamentní volby měly poměrně vysokou volební účast. Myslím, že většina lidí má pocit, že se o mnoho nejedná a třeba na univerzitě vlastně studentům nic moc nechybí. Zejména v Praze a v našich oborech studenti tak moc s fakultou nežijí, mají ještě jiné zájmy, na škole je nic nepobuřuje, tak nevidí žádný důvod, proč by do něčeho měli mluvit. A proto myslím, že poloviční zastoupení studentů v akademickém senátu je chyba. To tak nemá být.

Nicméně existují studenti, kteří o život na univerzitě zájem mají, a ti se obávají politizace, že při slabším postavení senátu se vysoké školy budou moci méně bránit politickým tlakům. Anebo jiným tlakům.

Právě: když se řekne manažer, tak to zní bezvadně, ale kdo ho bude jmenovat? Ministerstvo asi ne, tak správní rada. Jenže: dlouhá léta jsem byl ve dvou správních radách univerzit a vím, jak to chodí. Správní rada jsou také lidé, kteří s univerzitou

tolik nežijí a zpravidla schválí to, co se jim předloží, nanejvýš hledí na to, co se týká peněz. Neumím si představit, jak vytvořit kompetentnější orgán pro volbu rektora nebo děkana, než je senát. To ovšem nemůže být jenom pytel blech, musí se s ním pracovat a vysvětlovat, co a jak se dělá, o co jde, kam škola směřuje. Na naší fakultě si nemůžu stěžovat, jakživi jsme neměli se senátem žádný problém, naopak nás několikrát zachránil, když nás upozornil na něco, čeho jsme si sami nevšimli.

Další otázka, která mi připadá trochu podivná, je postup při habilitacích. Podle toho, co jsem se dočetla v návrhu ministerské Bílé knihy, pak by docenti nemuseli prodělávat habilitační proces a zjednodušené by to měli i profesori. Odůvodňuje se to tím, že se na školy dostane víc odborníků; nebude to však na úkor úrovně a prestiže té školy?

To je dost složitá věc. Je pravda, že u nás je akademická kariéra příliš složitá. Člověk napřed dělá doktorát, pak habilitaci, pak profesuru, což je také určitá hodnotící procedura. Pokud vím, tak to takhle nikde jinde na světě není, maximálně jsou tam překážky dvě, u nás jsou tři. Profesor, to by měl po mém soudu být titul pro určitou vedoucí funkci, třeba vedení ústavu či katedry, ale ne kvalifikační stupeň s obhajobou, ani čestný titul. Je také pravda, že habilitace i doktoráty jsou velmi akademické, příliš zdůrazňují publikační a vědeckou činnost, což u řady oborů vlastně ani není možné.

Třeba v uměleckých oborech...

Jistě, ale zrovna tak učitelé, právníci, překladatelé nebo koneckonců lékaři; pro lékaře je věda jistě důležitá, ale dobrý klinik nemůže být jenom vědec. Takže se mi zdá, že představa toho čistě vědeckého hodnocení kariéry se přežila, je mylná a že by se mělo víc hledět na celkovou úroveň. Pak je tu ještě dilema vědec versus učitel. Každá fakulta potřebuje vědce, ale potřebuje také učitele a ty dvě schopnosti se málokdy sejdou v jedné osobě. Někteří skvěle publikují, mají nápady, a pak máte zase lidi, kteří skvěle učí, ale málokdy se stane, aby někdo vynikal v obojím. V tom jsme myslím příliš konzervativní a tam bych nějaké reformy docela rád viděl.

Vidíte nějaký vzor v cizině?

Myslím, že nemůžeme jen kopírovat – aspoň z těch zemí, co znám – ale všude se můžete o něčem poučit, aspoň o tom, co se stane, když... Třeba v Německu má pořád mnohem větší roli ministerstvo, takže to, co je u nás tajemník, kancléř, kvestor, to je tam jmenovaná funkce. V Americe je to velmi rozmanité, ale tamější vysoké školy si vypěstovaly zvláštní kulturu. Tam si nemyslí, že univerzita je výrobní závod, jak to tady občas slyšíme; američtí kvestoři píšou knihy o tom, co znamená vést univerzitu. Taková kultura u nás není. A myslím, že tu nejsou ani takoví lidé. Naši kvestoři a tajemníci mají také zkušenosti, ale jsou přece jen zvyklí být pravou rukou rektorů

nebo děkanů, a to je něco úplně jiného, než co dělá americký univerzitní president. Jeden z nejlepších, Steven B. Sample, o tom napsal pěknou knížku.

Hodně se také mluví – tak jako každý rok - o nedostatku peněz, hrozí, že vysoké školy dostanou dokonce méně než před rokem. Je to opravdu tak špatné?

Upřímně řečeno peněz není nikdy dost. Funkcí peněz je omezovat, co si můžeme dovolit. Na druhé straně je pravda, že ve srovnání se západoevropskými zeměmi je to naše financování strašně chudé. Když mluvím s kolegy z Francie, Německa nebo Holandska, nechtějí věřit, že můžeme provozovat školu s 1000 eury na studenta na rok a s nějakými granty. Skutečně musíme hospodařit strašně opatrně a každé rozhodnutí desetkrát zvažovat, protože jsme pořád tlačeni rozpočtem. Ve skutečnosti se to podepisuje i na té škole. Například stav knihoven se sice zlepšil, ale pořád když porovnáme naše knihovny s těmi, co jsou na Západě nebo dokonce v USA, tak to je zatracený rozdíl.

Mimochodem – co říkáte návrhu na univerzitní knihovnu na Letné?

Já radši neříkám nic. Myslím, že by se knihovna měla stavět, a líbí se mi, jak se staví technická knihovna, je skromná a vypadá hezky. Ale tady to mi připadá jako taková... trochu exhibice, ale nechci do toho moc mluvit, aby se neohrozil záměr vůbec něco postavit.

Jak se mají hodnotit univerzity?

V zásadě jsou tři možná hlediska. Jedno hodnotí, jak o ni uchazeči stojí. To asi není špatné kritérium. Druhé chce najít nějaká objektivní kritéria – body, žebříčky apod. To se jistě může dělat, ale kdo do toho trochu vidí, také ví, jak jsou ty žebříčky směšné, jak vystupují faktory, které tam nemají co dělat. Ve světových žebříčkách jsou na prvních místech samozřejmě univerzity anglofonní, ale to vůbec neznamená, že by byly nejlepší. To, že nejvíc nositelů Nobelových cen je v USA, je jedna věc, ale jak vypadají americké univerzity a že by byly v průměru o tolik lepší než evropské, to není pravda. Popravdě řečeno nevidím způsob, jak univerzity objektivně hodnotit.

A které je to třetí hledisko?

Nejspíš by se daly hodnotit závěrečné práce absolventů a porovnávat je v jednotlivých oborech, čili hodnotit výsledky, ne předpoklady. Všechno ostatní jsou jenom pomocná kritéria, která fungují více nebo méně. Když se z těch kritérií začnou odvozovat peníze, každá instituce se bude samozřejmě snažit ta kritéria odšvindlovat. Jakmile se řekne, že nejlepší univerzita je ta, která nabízí programy v angličtině, bude jich najednou na všech školách plno. Všechno jde stranou – a hurá! - všichni budeme mít programy v angličtině, aspoň na papíře. Kdykoli ministerstvo řeklo nějaké kritérium, ten první, kdo ho splnil, byly univerzity, které nejlepší nejsou.

Poslední téma - boloňský proces. Budou-li ty změny, o nichž se zatím hovoří, realizovány, budou odpovídat boloňskému procesu?

To nevím, protože boloňský proces se úzkostlivě snaží, aby nezasahoval do národní kompetence. Nepředepisuje, jak se má co dělat. Neplýne z něj ani jestli mají být univerzity samosprávné nebo manažerské, ani jestli se má platit školné, nebo ne.

Já jsem také členem té skupiny, která má připravovat Bílou knihu, mám tam s některými určité spory a musím rozmýšlet, jestli to stojí za to, ale zatím se mi zdá užitečné se té debaty účastnit, i když jsem často v opozici. Něco by se samozřejmě udělat mohlo, ale nesdílím názor, že by právě zákon byl tak katastrofální, aby se musel celý předělat, zdá se mi, že to, co vysokoškolský systém potřebuje, je propracovat detaily, ale to je věc diskuze. Právě – v demokracii není nejdůležitější hlasování, ale jednání než k hlasování dojde, než se najde stanovisko, které jakžtakž vyhovuje většině nebo dokonce všem. Teprve takové pak má nějakou cenu.

Jednat, vyjednávat – to jste se myslím také učili v disentu, v Chartě 77.

Jistě, to jsme se učili v Chartě. A pak pro mě byl velkou školou parlament, protože jsme tehdy věděli, že musíme velmi rychle udělat velmi zásadní změny zákonodárství. To znamenalo pro každý zákon najít podporu. Tehdy jsme byli (*Občanské fórum*) hlavní vládní frakce a cítili jsme jako svou povinnost najít podporu pro to, co se musí udělat, takže se člověk naučil, co to znamená vyjednávat. A myslím, že tohle v té naší kultuře dost chybí, dokonce i v té parlamentní. Myslím, že dnes se tomu politické strany a zejména jejich lídři moc nevěnují. Je dobře, že máme opozici, ale úkolem vládní strany, vládních politiků, je i opozici přesvědčit, co je dobré, a ne jenom počítat, jestli má nebo nemá 101 hlasů, aby ji přehlasovala.

Marie Fleissigová

Foto C www.vojtechvlk.com

Prezident Cornell University (USA) David J. Skorton, MD, se v projevu k absolventům školy 27. května zabýval procesem globalizace a sociální nerovnosti na světě, projevující se mj. negramotností a dětskou úmrtností v rozvojových zemích. Připomněl také letošní 60. výročí Marshallova plánu, který pomohl poválečné Evropě vyrovnat se s důsledky 2. světové války a v této souvislosti vyzval k podobné aktivitě, zaměřené ovšem na vědu a školství, všechny univerzity i nevládní a humanitární organizace.

David J. Skorton

The Idea New Marshall's plan in Education and Science

One Hundred Thirty-Ninth Commencement Address

One of the challenges that you will face – and one that we are all confronting as a society in the U.S. and around the globe – is the enormous problem of societal inequalities. Here in the U.S., 37 million people lived in poverty in 2005, according to U.S. Census Bureau data. The poverty rate for non-Hispanic Whites that year was 8.3 percent, while the poverty rate was 24.9 percent for African-Americans and 21.8 percent for Hispanics. Perhaps most troubling, the poverty rate for children under 18 years of age was 17.6 percent or 12.9 million children. Worldwide, of course, the statistics are enormously sobering: More than 2 billion people – nearly 7 times the entire population of the United States – currently live on less than \$2 per day. Some 1.2 billion people lack access to safe drinking water, and 2.9 billion people have inadequate access to sanitation. About 150 million children are malnourished, and more than 10 million children under five years of age die each year, many of them from causes that would be preventable with better nutrition and access to basic health care.

This is a humanitarian crisis of the first order, and it is also a threat to the stability of a world community, to intercultural understanding, to peace, to your future as new Cornell graduates. At a time when the world is becoming smaller and more interconnected, when our economy and our futures – your futures – are linked to what is going on elsewhere, all of us should be concerned that the economic strength and growth we take for granted in the U.S., and that are beginning to benefit an increasing number of people in places like India, China, South Korea, and Singapore, are bypassing hundreds of millions of others in Asia, in the Middle East, in parts of Latin America, and in Africa, and, indeed, here in the U.S. as well.

As the World Watch Institute noted, *“Globalization has raised expectations, even as modern communications make the rising inequality between a rich, powerful, and imposing West and the rest of the world visible to all. Poverty and deprivation do not automatically translate into hatred. But people whose hopes have worn thin, whose aspirations have been thwarted, and whose discontent is rising, are far more likely to succumb to the siren song of extremism.”*

As global integration accelerates, these inequalities will affect all of us directly and personally. Although the causes of these societal inequalities are complex, remedies must be sought, sought vigorously, and sought by each of us. I hope that our new Cornell graduates and all of us in this stadium will consider the roles we can play personally – and also the roles that our institutions and our nation can play in confronting and redressing global inequalities.

During this past year, I have been heartened by the strong commitment of Cornell students to activism and to service. Despite demanding academic schedules, a remarkable number of you have worked long and hard to make our local community and the world better places – giving generously of your talents and your time to teach, mentor, engage and lead. You have shared with us your talents, energy, and perspectives on some of the most important issues of our time – from the need to combat global climate change, for which students from KyotoNOW! and other campus organizations have been effective advocates, to the crisis in Darfur, about which students have been creating awareness and examining possibilities for action.

I ask that you continue to stay abreast of the issues facing our world and that active engagement remain a part of your life no matter where you go or what you do after Cornell. By working for change in your communities and beyond – even as you pursue the bright futures that lie ahead for you personally – you can make your own lives more meaningful while also helping to reduce inequalities in the larger world.

Individual action, pursued individually, is necessary for human progress. Necessary, but not sufficient. The problems facing our world are so great and the inequalities so unfair—and so explosive, if they are not ameliorated—that the U.S. must provide leadership here, as it did in the rebuilding of Europe after World War II. Sixty years ago, almost to the week, on June 5, 1947, U.S. Secretary of State George Marshall, speaking at a Harvard Commencement, suggested the need for a massive program of aid and redevelopment for Europe that came to be known as the Marshall Plan.

In his speech, General Marshall said, *“It is logical that the United States should do whatever it is able to do to assist in the return of normal economic health in the world, without which there can be no political stability and no assured peace. Our policy is directed not against any country or doctrine, but against hunger, poverty, desperation*

and chaos...” And he stressed that the plan for European recovery had to be a joint one, involving the nations of Europe, rather than being imposed unilaterally by the U.S. The U.S. offered \$13 billion in economic and technical assistance – more than \$120 billion in today’s dollars – but only if Europeans drew up a rational plan for using the aid and agreed to act cooperatively. The plan was shrewd and visionary at the same time – informed by enlightened American self – interest and a capacious national sense of self. The result was unprecedented international cooperation that created what continues to be seen as an economic – and political — miracle that helped bring lasting peace and prosperity to the European continent after two of the deadliest wars in history.

Over the years there have been many calls for new Marshall Plans to address various needs elsewhere in the world. But none of the plans of which I am aware has grasped the potential of universities, through comprehensive programs of teaching, research and outreach, to assist countries struggling to meet the needs of their citizens.

What do our universities have to do with these urgent questions of inequality and poverty? One of the greatest contributions that our great research and land-grant universities have made over time – beginning long before the Marshall Plan and continuing to this day – is the development of human capacity through the dissemination of our research, teaching and outreach. Enhancement of human capacity relies on and ensures political stability, security, robust public health, and effective education, which, in turn, lead to inquiry, discovery, and innovation in places where they are most needed. Since the Industrial Revolution and increasingly in the last half - century, innovation has led to enormous economic growth; the foundation of

innovation is research; and the seat of fundamental research is the university. The university is also the seat of undergraduate, graduate and professional education – education that leads to new generations of those who inquire, who discover, who innovate.

As a result of its core missions of education and research, the university reaches out materially and directly to assist and improve the quality of life. For example, Cornell's first effort to provide technical assistance internationally – in the land-grant tradition – was the Cornell-Nanking Plant Improvement Program. Based at the University of Nanking, with direct involvement from Cornell plant breeding professors in the 1920s and 1930s, it greatly increased yields of rice, wheat, barley and other crops in China. But its most important legacy was the development of a generation of Chinese plant breeders who could carry on the work in China once Cornell's formal involvement ended.

Higher education's greatest contributions going forward can be to carry out research on issues where new knowledge could make a difference, to extend itself to institutions of higher learning in other parts of the world, and to ensure access to our own system of higher education for those who are victims of social and economic inequality here at home. The role of universities in building educational and research capacity in other places is particularly important in a world that has become increasingly distrustful of the U.S. government.

Since the end of the Cold War, when the U.S. stood as the world's sole superpower, there has been a steady erosion of America's stature in the world. Other nations are now challenging us economically and on religious, moral and ideological grounds. Our credibility has waned and, although seen as a powerful nation, we are not universally seen as devoted to helping our global neighbors in ways and on terms of their own design and aspiration. Indeed, much of the hundreds of billions of dollars that have been spent on development aid in the last 40 to 50 years has not produced sustainable progress in many countries, and in some cases may have been counterproductive, for reasons that range from poor governance, internal conflict and corruption to badly designed programs and inconsistent funding. Even our cherished ideals of freedom and democracy no longer have the power to motivate and inspire that they once did.

Yet our major universities continue to be a beacon of hope and opportunity for the world. For example, faced with the challenge of meeting the educational needs of its middle class, expected to expand to 400 million by 2020, India has more than doubled the number of its universities and colleges since the turn of the millennium and is on track to quadruple the number over the next 7 to 9 years. In Africa, as noted in last Sunday's New York Times, even some of the best universities are in a state of near-collapse at a time when Africa desperately needs local expertise

and an educated citizenry to lift itself out of poverty. The efforts of universities like Cornell will be critical to empowering young women and men throughout the world who seek to better their fortunes through education.

Many of you know about Cornell's internationalism firsthand: With students from some 120 nations, Cornell ranks 13th among the top 25 leading host institutions for international students in the U.S., even though our total enrollment is much lower than many of the other institutions on that list. Many of the international students graduating today will be returning home and putting to use the knowledge they have gained here to advance the development of their own countries—in partnership, I hope, with some of the faculty members and fellow students they have come to know here at Cornell. Some of you have studied abroad; others have become aware of international issues through the programs of the Einaudi Center; still others have put your knowledge to work internationally as part of service-learning courses. And I note that Cornell provided 52 Peace Corps volunteers last year—the highest number of any Ivy League university and the third highest among schools our size nationally.

Unfortunately, however, for two decades there has been an erosion of government funds for university - based capacity building overseas. Peter McPherson, former head of United States Agency for International Development (USAID), former president of Michigan State University, and now president of the National Association of State Universities and Land Grant Colleges, supports funds for short-term needs like HIV-AIDS and child health. However, he argues that we must also make investments that will increase incomes and capacity over time – for example, in education and the creation of technology. Without those investments, people will not move into a position to take care of their own needs and the needs of their families. Yet USAID has almost walked away from long-term training for poor countries. In the 1980s, AID brought about 15,000 people a year from the developing world to the U.S. for credit/degree earning studies. Last year it was only about 1,000.

Today, as we celebrate your achievements, I want to honor your work here at Cornell and the potential you have to change the world by calling for a new type of Marshall Plan to reduce inequalities in the world—inequalities that put members of your own generation in mortal danger. No single university, acting alone, can achieve what will be needed, but together the nation's great universities – public and private, land grant and Ivy league – can offer a more focused application of our own resources, building on our ongoing efforts to partner with and learn from universities and their faculties in other parts of the world. Such an approach will enable us to contribute together to long-term reductions in poverty through capacity building in the form of education, research and shared expertise. In keeping with a conversation with India's Prime Minister Singh in January, Cornell will work with other U.S. universities and Indian counterpart institutions to

create a faculty-led Indo-U.S. working group to develop joint research agendas on critical challenges of mutual or complementary interest.

But we must also join together to voice a more forceful call for transformed U.S. economic, political and military policy on international relations that would encourage and support capacity building by the nation's universities. In this transformed policy, our government, our private sector including non-governmental organizations or NGOs, our philanthropic organizations and, most importantly, our colleagues overseas would all play a critical role.

There is already much going on at Cornell and elsewhere that is contributing in a positive way to building the capacities that will reduce global inequalities. The Cornell International Institute for Food, Agriculture, and Development, under the leadership of Professor Alice Pell, and the Cornell Food and Nutrition Policy Program, directed by Professor David Sahn, have significant capacity building programs in Africa and elsewhere in the developing world. Our Center for Sustainable Global Enterprise, directed by Professor Stuart Hart, aims *"to use financial success as a motivation for solving the world's social and environmental problems,"* and we are about to begin a program on Globalization and the Workforce in ILR, with start-up support from David and Abby Joseph Cohen, both 1973 Cornell graduates. The Division of International Medicine and Infectious Diseases at the Weill Cornell Medical College, through its work in Haiti, has helped bring about a decrease in HIV infection from 6.2% of the Haitian population in 1993 to 2.9% currently. This academic year, Weill Cornell and the Ithaca campus launched a new Program in Global Health, which will enable us to contribute even more effectively to global health through teaching, research and outreach.

Cornell's role since its founding has included the extension of our research and education to build human capacity. We are the land grant university to the world. Magnified by the efforts of other major research universities, and by the redoubling of our own efforts, energized by a substantial and sustained national commitment, Cornell stands poised to be a prime mover in a new Marshall Plan of research, teaching and outreach to address the inequalities and global health challenges that threaten our world.

I call on my counterparts – presidents and chancellors of the nation's great research and land-grant universities – as well as leaders in the organizations that represent our universities' interests nationally, in the private sector and the NGOs, and in the American foreign policy community to join me in advocating for a larger unified, cooperative and carefully planned national strategy for reducing global inequalities. We must find ways to move beyond the market-driven relations among universities that our competition for students and research dollars have generated and work cooperatively to address the problems I have outlined here. I call for us to join with our counterparts in other countries, developed and

developing, to forge alliances based on enlightened self-interest through which we can tackle common or complementary problems. In the years to come, the number of young people looking for a higher education will rise exponentially worldwide. Without a plan commensurate to the challenge, we will have a very unhappy and unprepared generation instead.

Not least, I call on this new class of Cornell graduates to lend your voices and your support to efforts to reduce global inequalities and enhance global health. Some of you will devote your lives to capacity building at home and abroad. Some will use your professional skills – in medicine or another field – to address inequalities through periods of international and domestic service over the course of a long and productive career. But all of us must raise our collective voices and enlist the aid of others in putting the redress of global inequality at the center of our national agenda. If we do not respond effectively to the challenge of addressing global inequality, we risk further erosion of America's position as a world leader whose economic and military power is matched by the force of its high ideals.

The stakes are as high today as they were 60 years ago, and nothing would honor accomplishments of these graduates more than a major national and international effort, centered in our distinguished universities, to create a saner, safer, more sustainable, prosperous, and equal world.

May 27, 2007

V rámci Evropského diskusního fóra přednášel 24. května v Karolinu o změnách klimatu britský ministr pro životní prostředí Ian Pearson. Shrnul závěry vědeckých fór o tom, že více než 90 % klimatických změn je způsobeno lidskou činností a zdůraznil, že proto „diskuze už není o tom, zdali ke klimatickým změnám vůbec dochází, ale jak je můžeme stabilizovat.“ Nejhorším důsledkům změny klimatu je podle Pearsona možné se vyhnout, vyžaduje to však společné úsilí nejen mezi státy; na snižování škodlivých látek v ovzduší se můžeme podílet i jako jednotlivci.

Ian Pearson

The Challenge of Climate Change, or a New Industrial Revolution?

It is a real pleasure to be here in this illustrious institution. Nearly thirty years ago, I visited Prague to discuss philosophy, politics and economics, only then it was in secret, in rooms in people's houses, with members of Charter 77 and other who lived in fear of arrest but whose only crime was a love of philosophy. It has been great that the 'velvet revolution' has allowed the University once again to take its place as one of the key centres for learning in Europe.

The changes seen here at the University are just one part of the fundamental changes which have swept across this region over the last 20 years.

There are no better examples than this magnificent city of how to embrace this profound change. Prague now embodies modern Europe, whilst still celebrating its history and culture.

But, if the scientists are right, and I believe they are, Prague and the whole of Central and Eastern Europe are about to experience further change. This time not political or economic change but environmental. And no less dramatic than what has happened before.

Science

Let us be clear. Climate change is the greatest long term threat facing the world today. Over 2500 scientists, under the auspices of the UN Intergovernmental Panel on Climate Change, have concluded that our climate is warming at an unprecedented rate and that mankind is responsible. Globally eleven out of the last twelve years rank among the twelve warmest years every recorded.

Atmospheric levels of the key greenhouse gases, particularly carbon dioxide, far exceed anything seen in the last 400 thousand years. Levels have increased 35% since the start of the industrial revolution in the 18th century.

Clear signs of warming are already being seen – radically different from anything previously observed. Globally, sea levels rose by about 20cm during the 20th century and continue to rise at a rapid rate. There is widespread retreat of mountain glaciers and winter snow cover. The frequency and intensity of drought has increased substantially over the last 30 years affecting more and more parts of the world.

There are some who doubt the science. Who continue to try and explain away climate change by natural climate variation or even changes in the Sun. However, I believe the evidence is overwhelming. The IPCC's fourth assessment report – the most authoritative report to date on climate change – evaluated all available evidence on the possible reasons for our changing climate. They concluded that it was very likely – over a 90% probability – that the changes already seen were due to human activity. **Therefore the debate is no longer about whether climate change is happening, but how it can be stabilised.** The science is robust. The consequences are clear. The need for action is certain.

Future impacts and adaptation

And the climate will continue to warm. We are already committed to further warming over the next few decades from past human emissions alone. The IPCC's best estimate is that by the end of the century temperatures will be between 1.8 and 4 degrees centigrade higher than today (*and could be as high as 6.4 degrees*). Even at the lower end of that scale – somewhere around two degrees – we start to see dangerous climate change. At that temperature rise 95% of the Great Barrier Reef disappears. Sea-level rises could displace millions of people in low-lying countries such as in Bangladesh (*Slide 9*). And as glaciers melt around the Himalayas, water resources for up to 500 million people in China, India and much of South Asia are likely to become more scarce.

But Africa is hit hardest. Crop yields in Africa could fall by at least 10%. Disease may become more widespread. We may see 40–60 million more malaria cases a year. Dengue fever, cholera, dysentery – all diseases that are climate sensitive – can be expected to increase in future. Christian Aid (*a British development charity*) estimate that by the end of the century 182 million people in sub-Saharan Africa will have died from climate change associated diseases.

The number of refugees created by climate change could dwarf that caused by conflict or political or economic necessity. When land becomes inhabitable due to crop failure, flood or sea level rise people will move in search of better conditions. By 2050 up to 200 million people could become environmental refugees. Fewer natural resources also fuels conflict exacerbating this problem.

Europe is not immune from the effects either. Winters will become warmer and wetter with summers hotter and drier. Flood risk in winter will increase substantially. Summer will bring drought and greater risk of forest fires. Human and animal diseases unknown in Europe till recently like bluetongue and West Nile Virus will take advantage of the warmer conditions. Food poisoning and skin cancer rates will increase.

Our biodiversity will also be affected. We're already seeing species moving north and to higher ground. In the UK Spring now comes 10 days earlier than it did 30 years ago. Invasive species will move in. Parasites, fungi and bacteria will increasingly survive warmer winters. All putting additional pressure on native species and increasing extinction rates.

The devastating floods experienced in this city in 2002 – which across Europe resulted in nearly \$16bn of losses – and the heatwave of 2003 that resulted in 35,000 extra deaths across Europe have already given us a flavour of what may be to come. These events are likely to become more common in a changing climate and we need to be prepared to deal with them.

The impressive architecture in this city has stood for many hundreds of years. Many people assume these buildings will remain for evermore. But the changes we are now experiencing are going to be faster and more dramatic than anything we've seen before.

In the UK we've looked at the effect climate change may have on our historic buildings. We've found that Pests and insects are less likely to die off as winters warm up. This can be a real problem for the lovely beams and vaulted ceilings of our Cathedrals. We are already seeing an increase in the death watch beetle. Those buildings on clay may experience subsidence, lead flashing may move due to hotter weather and buildings with shallow foundations are put at particular risk if they flood.

Helping our historic buildings prepare for our changing climate is just one of the ways we will need to adapt. All of us, Governments, businesses and individuals need to think about how the decisions we make in our everyday lives could be affected by our changing climate. This can be about decisions on whether to build on land at increasing risk from flooding or how to adapt our homes to a different climate.

Economics of Climate Change

And of course as the Stern Report made clear last year climate change is not just a threat to the environment. Failing to tackle climate change could cost between 5-20% of global GDP. It is the costs of inaction, not action, that are the threat to growth.

Addressing climate change now makes economic sense. If we want to keep our economies vibrant and growing we must reduce our emissions. The financial costs

of not doing so – to Governments, businesses and individuals – are huge. Extreme weather events are already costing the global economy tens of billions of dollars each year and this will only increase with climate change.

To do so we must start taking carbon out of our economies. All of our economies must become transition economies – from economies that are reliant on carbon intensive fossil fuels to low carbon economies.

Countries such as the Czech Republic have already shown how economies can be transformed in only a short period of time – changing fundamentally the basis for how they operate. I believe we need to look at that experience as we seek to change the basis of all our economies away from their reliance on carbon.

Vision for Europe

Europe has already led one industrial revolution. I believe it's now time for it to lead another. But this time, a revolution in the use of environmental industries and new technologies. A low carbon revolution with innovation at its heart. Where the future of every industry is to become an environmental industry.

I want to see a Europe where we take carbon out of our electricity production. Where we expand our use of existing technologies such as renewables and nuclear. Where we put into practice emerging technologies like carbon capture and storage. And where we invest in research, to help develop as yet unknown technologies which can help us reach the ultimate goal of carbon neutral power generation.

I want to see a Europe where our buildings are designed to save energy not consume it. Where all existing buildings are insulated and new buildings zero-carbon. Where homes and offices start to become part of the solution as well as the problem – generating their own energy through microgeneration and supplying it to others. Making use of community solutions like distributed generation and community heat and power.

One of Europe's greatest technical achievements was the invention of the internal combustion engine. But it's now time for it to adapt to a world where our transport solutions must reduce their reliance on fossil fuels. The future must be of increasing use of sustainable biofuels, of alternative technologies such as electric and hydrogen fuel cell vehicles and innovative approaches to public transport.

And as individuals we must learn to understand our carbon footprints and what we can do to reduce it in our everyday lives.

I believe this future is within our grasp. And it will bring huge benefits. Not only will it help us prevent dangerous climate change it will provide greater energy security. Enabling us to reduce our dependence on supplies from outside Europe, where energy is being increasingly used for political leverage.

The progress made with new technologies has been astonishing. The environmental industry sector is expanding dramatically. In Europe its turnover is currently

€227bn a year and it sustains 3.5 million jobs. This is expected to triple or quadruple in the next 10 years and may grow even faster. The potential for jobs and growth from the sector is enormous. Globally, it is expected that by 2010 the sector will be three times the size of the civil aerospace industry.

International action

But to make a real difference to climate change action in Europe will not be enough. We need international agreement. The United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) and the Kyoto Protocol are only the first stages. As the first phase of the Kyoto Protocol expires in 2012 we need to ensure there is a comprehensive international framework in place to tackle this greatest of threats.

I believe the framework will need to establish a goal of stabilising greenhouse gas emissions in the atmosphere. It will need developed countries to continue to take the lead with binding targets, but also further fair and effective contributions from other countries based on the principle of common but differentiated responsibility. We will need to ensure there are effective mechanisms in place to support these commitments through enhancing the role of the carbon market and in how we deploy technology and addressing the significant emissions from deforestation and international transportation.

This year is an important one in achieving agreement on a post-2012 framework. The G8 and UN discussions could prove to be the turning point needed if we are to take effective action to tackle climate change. The European Union's influence was critical in establishing the Kyoto Protocol, as it will be again in the forthcoming negotiations. Europe is uniquely placed to secure this policy on a global scale. More than ever before, all the nations of Europe – including the UK and the Czech Republic – need to work together and continue to show the leadership which the rest of the world needs to tackle the acute and unavoidable issue of climate change.

The European Union has the credibility to lead international discussions because of its commitment to tackling climate change at home. The decision at Spring council to adapt a unilateral 20% emissions reduction target cemented the EU's reputation as a world leader, and builds on other achievements such as the world's first international emissions trading scheme and ambitious renewable energy targets. The EU commitment to go further and agree a 30% reduction if others countries follow is a challenge to them to step up to the mark and join us launching full and comprehensive negotiations on a post-2012 framework at the UN Climate Conference in Bali at the end of this year.

Action in the UK

In the UK we recognise the importance of demonstrating leadership by example. Our draft Climate Change Bill, the first of its kind anywhere the world from a Govern-

ment, was launched in March. It proposes legally binding targets to reduce carbon dioxide emissions by 60% by 2050 and 26–32% by 2020.

By providing a credible and long-term legal framework, we will enable business and individuals to plan and invest with greater confidence and clarity in order to really deliver the changes needed to move to a low carbon economy. The use of five-year carbon budgets, set 15 years ahead, also provides the balance between certainty and flexibility to manage this transition.

In the UK, there is a striking degree of consensus between UK business and the environmental lobby on some of the key issues around tackling climate change. Many British businesses have seen that cutting emissions and increasing efficiency makes business sense. Some of our largest businesses are rethinking the way they work so that they can take carbon out of their business.

For example Tesco, our largest supermarket, have set a target of halving their energy intensity by 2010. They are switching to low energy lighting, phasing out HFCs in refrigeration, investing in renewable energy and increasing the efficiency of their distribution system to make fewer trips by road. Thereby both saving money and cutting emissions. They are also promoting energy efficient products, so encouraging their customers to play their part in reducing emissions.

I'm proud of Britain's achievements in tackling climate change. We are one of the few European Union countries, not only to achieve its Kyoto target, but is actually on course to double it – with a cut of 23 to 25%. At the same time we have shown that you can have sustained and continuing economic growth whilst still cutting emissions. We have exposed the myth, which is often stated, that you can't have growth and tackle climate change.

In the last 10 years, Britain has had the first economic cycle since our Industrial Revolution in which the link between economic growth and pollution growth has been broken – with 28% growth in our GDP with an 8% cut in greenhouse gas emissions. We have achieved that whilst improving our competitiveness, maintaining high and stable levels of employment and enjoying our longest period of sustained economic growth for over 200 years.

Conclusion

By 2050, the world economy may be 3 or 4 times larger than today, and emissions will need to be a quarter of today's. We need to start taking action now if we want to prevent catastrophic climate change in the latter half of the century.

Yes, there are difficult decisions. But a low carbon economy can be good for business, good for the environment, and good for citizens.

If we – the nations of Europe – can work together, harnessing our investment, our creativity and our innovation, our economic power and our market potential, we stand a far better chance of safeguarding our planet, securing sustainable economic

growth and achieving the social justice we want for coming generations.

We also have to show the poorer countries of the world that we are all prepared to play our part. This is a moral as well as an economic and environment imperative.

Each of the challenges of climate change is also an opportunity: for new markets, new jobs, new technologies. For cleaner, healthier and greener communities, countries and continents.

This is not a threat to our competitiveness. It is the key to our future ability to compete in a world in which the sustainable use of resources and environmental technologies will become increasingly important.

History has taught us that, in the 19th Century, nations learnt to produce on a massive scale. In the 20th Century, nations learnt to consume on a massive scale. And in the 21st Century, we are going to have to learn to sustain on a massive scale.

It's still possible to avoid the worst impacts of climate change but it requires strong and collective action. Delay will be costly and dangerous. This is the biggest challenge facing this planet. We are all affected. And we must all agree to take action for the sake of ourselves, for our children, and for their children.

Praha, Karolinum, 24. 5. 2007

QUOD BONUM

PROMOCE

POCTY

Bohuslav Svoboda

Magnificence, spectabiles, doctorandi et bacalarii carrissimi

Projevy děkana 3. LF UK na promócích absolventů dne 3. 7. 2007

Skutečně dobrý lékař je moudrý lékař

Na konci každého školního roku, tedy na konci letního semestru, má děkan fakulty dva nejdůležitější úkoly ze své činnosti. Nejprve proběhnou přijímací zkoušky na fakultu a po vyhodnocení výsledků podepisuje listiny, kterými úspěšné uchazeče o studium medicíny přijme za členy akademické obce jako řádné studenty Univerzity Karlovy. Vzápětí nato děkan podepisuje diplomy čerstvým absolventům studia medicíny, aby mohli být v Aula Magna Karolina cestou promotora po schválení rektorem univerzity promováni doktorem veškeré medicíny a ukončili tak svoje působení v akademické obci univerzity jako její řádní studenti.

Nejsem si jist, která z těchto dvou děkanských činností je důležitější – zda výběr nových uchazečů, nebo promování absolventů, pravda však je, že jedno podmiňuje druhé, že výběr rozhoduje o výsledku - a naproti tomu, že výsledek je více vidět a je slavnostnější. Čím jsem si však jist, je to, že okamžik přijetí na fakultu a okamžik promoce jsou spojeny dlouhým časovým úsekem studia a práce studentů a dlouhým úsekem výuky a práce jejich učitelů.

Zahradníci říkávají, že ve stínu jimi zasazeného a pěstovaného stromu se za svého života neukryjí. V tom jsme na tom my učitelé lépe. Výsledků své práce se za svůj život dočkáme. Ode dneška budeme mít možnost sledovat vás jako vzrostlé stromy a někdy i využít váš pomyslný stín.

Váš další odborný a lidský vývoj bude od dnešního dne zcela ve vašich rukou. Jen na vás bude, jak získané vědomosti využijete a jakými se stanete lékaři. Dovoluji si

teď poněkud parafrázovat jednu z nádherných částí Čapkových apokryfů – Agathon, čili o moudrosti.

Když jste se dostávali na fakultu, museli jste být chytrí, chytřejší než ostatní - neúspěšní – uchazeči, chytřejší ve využití toho obecného vzdělání, kterého se vám do té doby dostalo. Chytrost ve vašich mladých hlavách měla však v sobě velkou část genetického náboje po vašich předcích. V průběhu studia jste se museli stát vzdělanými, abyste byli schopni celé studium absolvovat. Vaše nynější vzdělanost je produktem vaší cílevědomé snahy a studijního úsilí. Teď, v okamžiku absolutoria fakulty, jste tedy chytrými a vzdělanými mladými lékaři. Chcete-li ale být skutečně dobrými lékaři, musíte se ve svém dalším životním vzdělávání stát moudrymi. Musíte se naučit zvažovat všechna pro a proti, musíte se naučit respektovat své kolegy, musíte se naučit mít své pacienty za partnery, naučit se jim rozumět, naslouchat jim a naučit se stavět jejich prospěch nad prospěch svůj. Jen moudrý lékař ví, kdy ustoupit a kdy neustoupit. Jen moudrý lékař umí říci „já nevím“, jen moudrý lékař pozná hranice svých možností, hranice mezi prospěchem léčby pro pacienta a zbytečným utrpením, jen moudrý lékař pozná hranici mezi dobrem a zlem.

Proto mi dovolu, abych vám jako poslední přání na odchodu z naší fakulty jako její děkan popřál jen jediné – ať o každém z vás jednou lidé říkají: „To je chytrý, vzdělaný a moudrý lékař.“

Láska k povolání – a k lidem

Funkce děkana po řadě všedních dnů, po řadě dnů plných práce a starostí přináší den velmi radostný a slavnostní – den promoce absolventů naší 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze, den, jehož datum budete mít vy všichni navždy zapsáno ve svém lékařském diplomu, den, kdy se stanete doktory veškeré medicíny se všemi právy a povinnostmi lékařského stavu. Tento den mi přináší právo a povinnost naposledy k vám jako váš děkan promluvit a oslovit vás naposledy jako členy akademické obce univerzity.

Doktorský diplom, který dnes dostáváte, vám doširoka otevírá svět medicíny a doširoka otevírá i svět vůbec. Karlova Univerzita již při svém založení jako jednu ze svých fakult měla fakultu lékařskou, která byla od počátku významnou součástí lékařského vzdělávání v Evropě. Její význam sice v období po husitských válkách upadal a dokonce v době pobělohorské vzdělání na pražské fakultě platilo jen v českých zemích, ale rozhodnutí císaře Josefa II. ji znovu vrátilo na úroveň lékařské univerzity vídeňské a diplom z pražské univerzity platil v celém Rakousko-Uhersku. Znovu se našim lékařům zavřely dveře v období komunismu, ale se vstupem naší republiky do Evropské unie se zcela otevřely pro české lékaře dveře Evropy.

To je velká výzva pro nás učitele, abychom vás do velké konkurence dobře připravili, ale je to zároveň i velký úkol pro vás, abyste se dokázali na poli evropské a světové medicíny prosadit. Tato má slova nejsou určena jen těm, kteří skutečně

odejdou z České republiky a budou pracovat, bádát a léčit na jiných částech naší planety. Jsou naopak především určena těm, a těch bude většina, kteří budou pracovat zde v naší zemi. Vždyť ve smyslu etického kodexu lékařského stavu budete povinni léčit svoje pacienty dle nejmodernějších současných poznatků lékařské vědy. Vaše vědomosti, schopnosti a dovednosti musí být tedy na světové úrovni, bez ohledu na možné limity ekonomické či společenské. Abyste si své vědomosti, schopnosti a dovednosti udrželi na požadované úrovni bude to pro vás všechny znamenat závazek, že vaše studium dnes nekončí, že vlastně teprve dnes začíná. Fakulta vás naučila v přeneseném slova smyslu základy - číst, psát a počítat. Na vás nyní je, abyste tyto základy samostatně rozvíjeli tak, aby vaše povolání lékaře se skutečně mohlo transformovat do lékařského poslání - léčit a uzdravovat své bližní. To bude vyžadovat veškerý váš čas. Dnešním dnem pro vás končí čas her a malin nezralých a před vámi stojí čas dennodenní práce a studia, čas probdělých nocí a zmeškaných koncertů. Čas, který bude daleko více než vám patřit vašim pacientům. Stojí před vámi čas, který budete proklínat i milovat.

V každém dobrém lékaři musí být vědomosti, schopnosti a láska. Láska k povolání, láska k bližním. Láska je to nejdůležitější v povolání lékaře – nejde to naučit, nejde to přikázat, nejde to ani zaplatit. Je ale nutné o ní i v dnešním přetechnizovaném a zkomercializovaném světě hovořit, uvědomovat si její význam a nezbytnost. Chce to vrátit se k ideálům, se kterými jste na fakultu přicházeli, k ideálům, pro které jste se pro studium medicíny rozhodli.

Není to vůbec snadné, co po vás ve svých posledních slovech k vám chci. Věřte, že ani není snadné taková slova v dnešním světě říkat. Věřte ale svému děkanovi, že láska k lékařskému povolání a láska k pacientům a lidem teprve dá vaší práci smysl a jenom ona vás dokáže přes všechna úskalí a strasti tohoto krásného a strašného poslání lékaře přenést.

Pro návrat do plnohodnotného života

Scházíme se dnes zde, v staroslavné aule Univerzity Karlovy v Praze, v den, který je v životě fakulty dnem nejslavnostnějším, v den, kdy posluchači fakulty zakončují svá úspěšná studia promočním aktem. V tuto chvíli jsou zde shromážděni posluchači bakalářského prezenčního studia fyzioterapie, kteří v uplynulých třech letech prokázali své schopnosti a splnili podmínky tohoto náročného studia.

Bakalářské studium fyzioterapie patří na naší fakultě k velmi mladým oborům, které se začaly přednášet po listopadové revoluci v roce 1989. Přesto, anebo právě proto, se toto studium velmi dynamicky rozvíjí a dnes představuje jeden z našich zásadních a perspektivních studijních programů.

Studium fyzioterapie je velmi náročné, protože v sobě spojuje nutnost rozsáhlých teoretických vědomostí a manuálních dovedností spolu s citem pro poškozené tkáně. Také rozsah léčebné činnosti fyzioterapeutů je obrovský – od léčení pohybových

a smyslových poškození novorozenců a malých dětí podmíněných geneticky či traumaty, přes léčení pohybových a smyslových postižení aktivních sportovců, kteří si onemocnění sami přivodili nepřiměřenou zátěží, se kterou nemohou a nechťejí přestat, až po nemocné lidi, jejichž pohybový a smyslový defekt vznikl na základě vážného onemocnění či prodělaného traumatu.

Ještě jedno specifikum fyzioterapie má – začíná tam, kde klasická konzervativní či chirurgická medicína končí. Cílem fyzioterapie je totiž návrat pacientů do normálního plnohodnotného života.

Jsem přesvědčen o tom, že pro tyto náročné úkoly vás naše fakulta dobře připravila a že budete vykonávat své povolání kvalitně a svědomitě. Mějte však stále na paměti, že promočním aktem studium nekončí. Povolání, které jste si zvolili, vyžaduje vzdělávat se po celý profesní život a také udržovat se v dobré psychické a fyzické kondici. Vaše povolání vám bude zabírat mnoho času, budete mu muset mnohé obětovat, ale odměnou za vaši práci bude zázrak navrácení postiženého člověka do normálního života.

Přeji vám, aby vás ten zázrak nikdy nepřestal naplňovat uspokojením, abyste nikdy nelitovali, jak obtížnou profesi jste si zvolili.

Mizející hranice

Současná moderní medicína se nesmírně rychle rozvíjí a klade stále větší a větší nároky na vzdělání a praktickou přípravu všech pracovníků ve zdravotnictví. Reakcí na tyto narůstající požadavky byl na počátku 90. let vznik samostatných bakalářských oborů připravujících studenty na práci ve vrcholovém managementu v oblasti ošetrovatelství a v oboru péče o veřejné zdraví.

Tyto dva bakalářské obory, které zde dnes společně promují, jsou zdánlivými protipóly. Obor veřejného zdravotnictví se zabývá podporou a ochranou veřejného zdraví a obor všeobecná sestra se zabývá managementem péče o individuálního pacienta. Jsem velice rád, že zde stojíte společně. Vždyť protipóly vašich specializací jsou skutečně pouze zdánlivé. Nelze si představit úspěšný management péče o individuální zdraví bez úzké návaznosti na zdraví veřejné. Patří to k tradici naší fakulty, která v době totality vznikla jako fakulta hygienická na svou dobu s překvapivě velmi moderní koncepcí a náplní spojení prevence chorob s jejich léčbou. Považuji tedy za nutné zde zdůraznit, že hranice mezi veřejným a individuálním zdravím v moderním zdravotnictví začíná mizet stejně jako mizí hranice mezi jednotlivými státy Evropy. Snažili jsme se vás o tom v průběhu vašich studií přesvědčit a snažili jsme se vás na tento vývoj dostatečně připravit. Jsem přesvědčen, že máte všechny podmínky k tomu, abyste své zvolené obory dobře vykonávaly, a že jste schopny je dále rozvíjet. Bude to samozřejmě vyžadovat nezaložit ruce v klín, i nadále se vzdělávat a studovat. Máte k tomu všechny předpoklady.

QUOD BONUM, FELIX, FAUSTUM, FORTUNATUMQUE SIT.

Seznam absolventů 3. LF UK k 10. 6. 2007

Fyzioterapie

Soňa Reinišová
David Vrbický
Hana Bartůšková
Klára Braná
Petra Dáňová
Kateřina Fialová
Lucie Hasilová
Veronika Hromádková
Eva Hujová
Petra Hurtová
Václav Kovalovský
Eva Kovářová
Helena Krumlová
Kristýna Plecháčková
Pavčina Polívková
Jana Slezáková
Jana Svobodová
Radka Škopová
Martina Štochllová
Eva Titěrová rozená Nedvěďová
Tamara Vančurová
Lucie Viktorinová
Jana Vitková

Všeobecná sestra

Hana Baumruková
Dana Čoudková
Eva Frnochová
Andrea Haklová
Anna Hobelantová
Zuzana Krajčovičová
Kateřina Landigová
Lucie Machová
Petra Mařasová

Petra Mejsnarová
Lenka Penkalová
Ivana Picmausová
Iva Princová
Hana Přenosilová
Lucie Stibůrková
Alena Týblová
Veronika Zárubová

Veřejné zdravotnictví – prezenční studium

Hana Kavínová
Silvie Kubičková
Veronika Němcová
Lenka Schierová
Nora Struková

Všeobecné lékařství – studující v anglickém jazyce

Oz Bleich
Ioannis Diamantis
James Joshua Douglas
Arnfinn Osdal

Všeobecné lékařství

Jan Audrlický
Miroslava Balíčková
MUDr. Zdeňka Bazalová
Aleš Brigant
Veronika Bučilová
Eva Čechová
Barbora Čemusová
Lucia Čornejová
Renata Eiblová
Petr Fibrich

Petr Fulín
Michaela Gavorníková
Lucie Horáková
Vojtěch Horváth
Bc. Jan Hrbáček
Tomáš Indruch
Martin Jedlička
Jana Kofránková
Barbora Kohoutková rozená Čopíková
Libuše Kotilová
Ivana Krabcová
Veronika Latzková
Petra Lefflerová rozená Maříková
Tomáš Linda
Magdalena Mančušková
Jitka Matolová
Lucie Melicharová
Šárka Mudrochová
Pavel Neumann
Patrik Noll

Magdalena Pajerková
Miroslav Pastucha
Jaroslava Pavlíčková
Miroslava Porzerová rozená Blajsková
Petra Pospíšilová
Jarmila Repovská
Kateřina Roiková
Matouš Schmidt
Jan Simonides
Renata Smažinková
Jana Sýkorová
Kateřina Šobáňová
Josef Tislický
Radka Tomíšková
Jiří Urban
Jan Vachek
Jana Vítková
Šárka Wasserbauerová
Petra Weiglová

Terezín na přelomu 19. a 20. století

Díky, páni profesoři

Po 16 letech ukončil ze zdravotních důvodů svou činnost na 3. lékařské fakultě UK přednosta Ústavu histologie a embryologie prof. MUDr. **RICHARD JELÍNEK**, DrSc. Za vše, co pro fakultu vykonal, mu poděkoval Akademický senát fakulty, který prof. Jelínkovi mj. napsal:

„Vaše dlouhodobé působení v našich řadách bylo pro nás všechny velkým přínosem – prezentace Vašich postojů vždy do jednání přinášela moudrost, nadhled a vysokou kultivovanost projevu.“

Prof. Jelínkovi poděkovala i Vědecká rada 3. LF UK za to, že „...jsi tu s námi mnoho let byl, diskutoval, hodnotil, sčítal hlasy a svým moudrým a klidným přístupem výrazně přispíval k intelektuální úrovni i příjemné atmosféře čtvrtletního setkávání. Moc Ti také děkujeme za vše, co jsi udělal pro vědu a výuku na fakultě a zvláště za nasazení při organizaci každoročních studentských vědeckých konferencí.“

Na květnovém zasedání vědecké rady předal děkan fakulty doc. MUDr. Bohuslav Svoboda, CSc., pamětní list a medaili 3. LF UK prof. MUDr. **KAMILU PROVAZNÍKOVÍ**, CSc. Ocenil tak u příležitosti jeho významnému životního jubilea jeho celoživotní práci pro 3. LF UK v oblasti vědy a výchovy studentů.

Lumír Komárek *)

Pátý z mušketýrů – prof MUDr. Kamil Provazník, CSc.

*) *Státní zdravotní ústav*

Tři mušketýři byli údajně čtyři. Kdyby byl Kamil (prosím tímto čtenářskou veřejnost o shovívavost, budu o prof. Provazníkovi mluvit jako o Kamilovi, neboť čas a celoživotní souputnictví s ním mne k tomu opravňuje) o něco starší, bylo by jich pět. A proč že by byl pátým mušketýřem? Z mnoha formálních i lidských důvodů.

Tak především má titul, který by ho i k vysoké hodnosti mušketýřské předurčoval. Je totiž od roku 2002 francouzským rytířem řádu Akademické palmy. Má frankofonní vzdělání a řekl bych, že i frankofonního ducha, což neumím přesně definovat, ale cítím to. A nemám tím na mysli jen znalost jazyka a odborné i krásné literatury a mnohaletou zkušenost z francouzských vědeckých pracovišť, čestné prezidenství Spolku českých frankofonních lékařů a přátelství s mnoha předními francouzskými lékaři. A samozřejmě umí šermovat, před nějakým časem šermoval závodně a jsem si jist, že kdyby na to přišlo, pustil by se do boje kordem i dnes.

Ovšem vzhledem k tomu, že v současné době se spory kordem neřeší, používá v nich nesmlouvavě mozek a jazyk. A řekl bych, že jsou to zbraně stejně ostré a stejně účinné jak razanci a přesnosti, tak i elegancí. A když si představím, že by se stejnou náruživostí a urputností hájil své názory a pravdu zbraní, mohou ti šantalové, se kterými si to v diskusích rozdává, jen děkovat bohu za naši změkčilou dobu.

Kdyby tomu osud chtěl jinak a nenasměroval Kamila za vysokoškolskou katedru a na půdu neurofyziologických studií sbíhajících se do formování oboru hygieny pedagogického procesu v dnešním Státním zdravotním ústavu, stal by se dozajista politikem. Byl by určitě politikem oblíbeným, úspěšným a prozíravým a jsem přesvědčen, že i hojně voleným. Já osobně bych ho volil určitě, protože vím, že bych se na něho mohl spolehnout. Mělo by to ovšem jeden háček. Zřejmě by mu nevyhovovala žádná strana, protože každá z nich, i ta nejpřesvědčivější, má ve svém programu a konání tu a tam nějaké kulišárny. A ty on bytostně nesnáší a má na ně čuch jako prase na lanýže.

Takže je možná dobře, že se nestal profesionálním politikem. Kdyby tomu tak bylo, určitě by se již dávno stal obětí atentátníka najatého „napříč politickým spektrem“. A to by bylo škoda. Za prvé lidsky, protože ho máme rádi, a za druhé proto, že by jeho politický talent přišel vniveč a nic bychom z něj neměli. Kdoví, zda by bez něho byl vůbec znovuzzkříšen Státní zdravotní ústav, zda by se nově koncipovala preventivní medicína, zda by vzniklo na 3. LF UK Centrum preventivního lékařství, zda by se tamtéž studovalo veřejné zdravotnictví, zda by existovala oborová rada

Preventivní medicína postgraduálního doktorského studia biomedicíny. Bez něho by se jistě tu a tam nudily výbory několika mezinárodních a národních odborných společností a vědeckých rad.

Kdyby Kamil nebyl tím, kým je, nebyl tak mladý a nebyl ani mušketýrem, mohl by být dvorním ceremoniářem a vrchním organizátorem královských slavností. Protože jsem s ním organizoval několik mezinárodních kongresů, umím si živě představit, jak by to na příklad rozbali s Haendlem při ohňostroji na Temži. Jenže zase štěstí, že to tak nebylo. Protože kdo jiný by tolik let řídil vědu a výzkum jako náměstek ředitele Státního zdravotního ústavu a jedenáct let vedl Centrum preventivního lékařství na 3. LF UK. A kdo jiný by s takovou urputností a výdrží držel otežé desetiletého postupného vydávání monumentálního Manuálu prevence v lékařské praxi. Při tom taková legrace.

Čtenář se zakrnělou fantazií si možná řekne, že by bylo lepší, kdybych tady uvedl nějakou faktografii. Jenže k čemu by bylo vypočítávat, že Kamil napsal 130 odborných publikací, byl spoluautorem 7 monografií, přednesl 36 přednášek v zahraničí a nesčítně doma, že řešil 10 projektů podpory zdraví Národního programu a 5 rozvojových projektů MŠMT. K čemu by také bylo zdůrazňovat, jakým je skvělým a obětavým moderátorem své početné a krásné rodiny. Nebylo by to k ničemu, protože, kdo ho zná, to dobře ví. A kdo to neví, měl by si své znalosti co nejrychleji doplnit. A navíc to o nikom moc neřekne. Ostatně byl by to první Kamil, který by takovouhle faktografii odmítl.

Takže si s ním připijme pohárem suchého francouzského vína. Já tak činím červeným, on dává přednost bílému. Aspoň tak to bylo do jeho sedmdesátky.

Hygiena 1/2007

VĚDA

MEZINÁRODNÍ SETKÁNÍ

STUDENTSKÉ PRÁCE

Česko-francouzský výzkum obezity

Děkan 3. LF UK doc. Bohuslav Svoboda, CSc., a prof. Christian Bréchet, ředitel INSERM (Národní ústav lékařského výzkumu, Francie) stvrdili v květnu svým podpisem smlouvu o pokračující činnosti Česko-francouzské laboratoře pro klinický výzkum obezity. Laboratoř je společným pracovištěm obou institucí a byla založena před čtyřmi lety jako jediná mezinárodní laboratoř INSERM zabývající se výzkumem obezity a jako prvá a dosud jediná takováto společná laboratoř v zemích střední a východní Evropy.

Čeští vědci společně se svými francouzskými kolegy sledují, jak nadměrné množství tukové tkáně způsobuje cukrovku a další choroby spojené často s obezitou. Podle posledních poznatků tuková tkáň vylučuje řadu látek, které ovlivňují látkovou výměnu v celém organismu; laboratoř zkoumá moderními metodami (např. molekulární biologie) změny v jejich produkci u obézních jedinců ve srovnání s neobézními. Studuje též vliv dietních režimů, jednorázové tělesné zátěže, dlouhodobé pohybové aktivity nebo různých látek či hormonů ovlivňujících tukovou tkáň.

Samotný výzkum laboratoře spočívá například v sledování skupiny obézních lidí před začátkem diety nebo sportovní aktivity a po jejím skončení. V obou fázích se dělají různá biochemická vyšetření a také se odebírá tuková tkáň pacientům přímo z části břicha. V laboratoři se nesnaží tedy hledat gen, který způsobuje obezitu, a vymýšlet neefektivnější diety – zajímá je, jestli konkrétní typ diety a redukčního cvičení má vliv na parametry spojené s obezitou.

V České republice má nadváhu téměř polovina lidí a pětina trpí obezitou. Ve Francii má nadváhu 39 procent lidí, obezitou trpí 7,4 procenta Francouzů.

Jana Velíšková *), Libor Velíšek *)

27. mezinárodní epileptologický kongres (27th International Epilepsy Congress)

*) AECOM, USA

Ve dnech 7.–12. července jsme se v Singapuru aktivně zúčastnili Mezinárodního epileptologického kongresu. Tyto kongresy se konají každé dva roky a o jejich pořádání je velký zájem - na nejvyšší fórum komunity kliniků a badatelů se snaží přijet úplně všichni. Letos padla volba na Singapur, jeden z mála zbývajících městských států.

Důvodem naší účasti byl náš návrh uspořádat jednu ze sekcí věnovanou **interakcím steroidních hormonů a epileptických záchvatů**. Náš návrh byl organizač-

ním výborem vybrán a podpořen. Podařilo se nám sehnat pro tuto sekci opravdu vynikající řečníky ze všech kontinentů. Dr. Gustafsson (Švédsko) hovořil o podílu estrogenových receptorů beta na depresi, která je nejčastější komorbiditou pro epilepsii.

Dr. Kawato (Japonsko) mluvil o nesmírné důležitosti estrogenů a androgenů pro normální mozkovou činnost, která se odráží v jejich lokální produkci v mnoha mozkových strukturách.

Dr. Harding (Nový Zéland) hovořila o dlouhodobých studiích u dětí, jejichž matky dostávaly během těhotenství vysoké dávky kortikosteroidů. Zdá se totiž, že prenatální změny v regulaci kortikosteroidů mohou hrát roli ve vývoji některých katastrofických epileptických syndromů u dětí.

A dr. Velišková (USA) mluvila o specifických mechanismech neuroprotektivního účinku nízkých dávek estrogeneru na poškození hipokampových neuronů po status epilepticus závislých na pohlaví.

Dr. Velišek moderoval.

Letošní program byl převážně zaměřen na problematiku **epilepsie v rozvojových zemích**. Pro lékaře v rozvojových zemích je podstatné se seznámit se všemi dostupnými metodami diagnostiky a terapie. Pochopitelně „dostupný“ je zde velmi relativní pojem. Proto byla například velmi malá účast v sekci o genové terapii - pro velkou část účastníků to totiž byla naprostá sci-fi.

Zajímavé bylo sympozium pořádané UCB Pharma, na kterém diskutovali nejen lékaři o svých zkušenostech s léčbou epilepsie, ale svoje pocity a zkušenosti mohli sdělit i pacienti trpící dlouhodobě epilepsií. Takový typ interakce je velmi důležitý vzhledem k tomu, že nejen epilepsie jako onemocnění, ale také její léčba silně ovlivňují kvalitu života pacienta a jeho rodiny. Pacient však o svých soukromých problémech vznikajících v těsné souvislosti s onemocněním většinou se svým lékařem otevřeně nemluví, pokud není přímo dotázán.

Výrazně byla zastoupena i **Česká republika**. A to nejen pasivními účastníky, kteří si přijeli poslechnout přednášky o nových metodách antiepileptické léčby, ale i aktivními účastníky posterové sekce či řečníky. Potkali jsme se tam například s dr. Kubovou, dr. Marešem (AV ČR), dr. Rektorem (Brno). Přítomno bylo poměrně mnoho mladých českých lékařů specializujících se na epilepsii.

Je velice dobře, že důležité světové odborné konference mohou naši lékaři navštěvovat. Je něco jiného si o nové metodě léčby něco přečíst v odborném článku anebo interaktivně o tom slyšet a diskutovat na odborném fóru.

Nicméně bychom doporučovali, aby se stejnou hojností navštěvovali každoroční kongresy pořádané American Epilepsy Society, které přinášejí informace vhodnější pro použití v ČR. Filadelfie (letos) nemusí být tak exotická jako Singapur, ale z hlediska odborných informací týkajících se podmínek a vyspělosti našeho zdravotnictví bude mnohem příhodnější.

Z turistického hlediska je **Singapur** zajímavý především svou čistotou. A také tím, že v jednom městě žijí příslušníci nejrůznějších národností (hlavní zastoupení mají Číňané, Malajsijci a Indové) a náboženství a všichni se dokážou shodnout a vzájemně se respektovat. Nejhezčím zážitkem z města byla návštěva nočního safari v místní ZOO. Podniknout tento výlet na poslední chvíli večer před našim odjezdem nás přemluvili naši přátelé jako náhradní program. Původně jsme totiž měli jít na večeři s jedním z řečníků, ale ten se propadl do země a nedostavil se. Až po návratu do USA jsme cestou emailu zjistili, že jeho manželka téhož odpoledne vyvinula akutní gastritis, která vyžadovala okamžitou lékařskou pomoc.

Radana Königová *)

14. mezinárodní kongres konfederace plastické, rekonstruktivní a estetické chirurgie (IPRAS)

*) Klinika popáleninové medicíny 3. LF UK a FNKV

Kongres IPRAS, Konfederace plastické, nekonstruktivní a estetické chirurgie, se konal v Berlíně, v kongresovém centru na Alexanderplatz, ve dnech 26.–30. 6. 2007. Zúčastnilo se ho dva tisíce odborníků a zasláno bylo 1400 abstrakt s rozmanitou tematikou klinickou i výzkumnou (experimentální).

Mezi členy čestného poradního výboru (Honorary Advisory Board) z 21 zemí, poradního výboru (International Advisory Board) byla uvedena Česká republika (R. Königová) a mezi členy mezinárodního přípravného výboru ze 43 zemí byla ČR zastoupena pracovníky z Brna (P. Brychta, J. Veselý) a z Prahy (M. Dušková).

Předseda organizačního výboru C. Bruck, přednosta plastické chirurgie v Martin-Luther Krankenhaus, zajistil mou účast na kongresu po přijetí mé přednášky „Long-term outcome in burns victims-staged reconstructive surgery“, která posléze byla zařazena mezi E-posters a stala se tak trvalým majetkem IPRAS. Dále jsem byla jmenována předsedající (chair-person) dvou sekcí:

dne 27. 6. s tématem „Research in Wound Healing“

dne 29. 6. s tématem „Burns I.“

Ostatní sekce byly věnovány Body Contouring, Rhinoplasty, Craniofacial, Breast Reconstruction, Reconstruction of Lower and Upper Extremities, Hand Surgery, Research-Microsurgery, Tissue Engineering, Treatment of Melanoma, Cleft Surgery etc.

M. Dušková z Kliniky plastické chirurgie 3. LF UK a FNKV přednášela v rámci sekcí: Hair Transplantation, Cleft Surgery a Breast Augmentation.

Z Kliniky popálenin a rekonstrukční chirurgie FN MU Brno byli jmenováni předsedající dvou sekcí: M. Franců dne 29. 6. 2007 v sekci s tématem „Pressure Sores“, kde prezentovala též své výsledky rekonstrukční. Dále P. Brychta předsedal rovněž 29. 6. 2007 v sekci s tématem „Burns III“.

Každou sekci zahajovala úvodní přednáška, kterou připravil některý z odborníků starší generace „Keynote Speaker“. Ostatní krátká sdělení měla za úkol vypracovat většinou nejmladší generace ze všech světadílů, celkem z 90 členských států IPRAS.

Přednášky probíhaly současně v sedmi sálech, abstrakta byla v kongresových brašnách v CD formě. Práce určené jako postery byly rovněž v elektronické formě a počítače k jejich promítání (celkem 50) byly ve zvláštních sálech z velké části zaplněných firmami s nejrůznějšími přípravky soutěžícími ve výhodnosti a vhodnosti pro plastickou a estetickou chirurgii. V přeplněných prostorách bylo obtížné nalézt a hovořit s kýmkoli.

Kongres byl zajisté velkým přínosem po všech stránkách – při probíhající globalizaci světa.

Alice Havlová *), Zuzana Miškovská *)

Pracovní dny maďarského všeobecného lékařství

*) Společnost všeobecného lékařství ČLS JEP

Ve dnech 18.–20. května t. r. se v Balatonfüredu konalo VI. setkání maďarských praktických lékařů s mezinárodní účastí. V Maďarsku používají pro praktické lékaře názvu DOMÁCÍ LÉKAŘ. Je to hodně výstižný název, protože často navštěvují domácnosti svých pacientů na rozdíl od ostatních lékařů-specialistů (internistů, neurologů, chirurgů či gynekologů).

Konference začala mezinárodními jednáními, jejichž závěry byly ihned zapracovány do prohlášení a předneseny na národní konferenci, která plynule následovala hned další dny. Toto uspořádání bylo výhodné nejen organizačně (výbor a technické zázemí mohly kontinuálně pracovat), ale také pro autentický přenos „evropských“ názorů a podnětů přímo do praxe. V prohlášení se zdůrazňuje nutnost posílit činnost praktických lékařů o preventivní složku.

Kromě domácích významných představitelů všeobecného lékařství se zúčastnili slovenští kolegové, zástupci Rumunska, Bosny a Hercegoviny, Černé hory a Slovinska. V naší české delegaci byli: MUDr. Havlová, MUDr. Maňas, MUDr. Miškovská, MUDr. Ponižil.

V bloku o **celoživotním vzdělávání** každá delegace prezentovala svůj systém certifikovaného vzdělávání. Dr. Ponížil představil akce naší Společnosti všeobecného lékařství a tvorbu a implementaci doporučených postupů. Velký rozruch pak vzbudilo rumunské vystoupení – o velice podrobném, až nepřehledném systému různých možností přidělit a získat body. V Rumunsku musí domácí lékař nastrojovat 700 bodů za sedm let, protože právě na tuto dobu se licence vydávají, a pokud to někdo nesplní, nebude moci dále samostatně pracovat, může pak pracovat jedině pod garantem. Licence je v Rumunsku jako občanský průkaz a o nahlédnutí může např. požádat i policie.

V Maďarsku mají lékaři licenci na pět let a za tu dobu let musí lékaři nasbírat 250 bodů; musí tedy absolvovat 62 kurzů. To platí pro soukromé lékaře, státní zaměstnanci body sbírat nemusí. Body-kredity chtějí standardizovat, aby platila rovnice jedna hodina = jeden kredit pro jakéhokoli lékaře (stejně pro chirurga, praktického lékaře, gynekologa). Domácí lékaři v Maďarsku podporují všechny formy vzdělávání, např. také E-learning.

U nás praktičtí lékaři sbírají kredity na diplom celoživotního vzdělávání, jehož platnost je také omezena na pět let. Lékaři ovšem zjistili, že za nesplnění nejsou postihy, a proto se část lékařů přestala vzdělávat.

Dr. Pásztor ze Slovenska nebyl zastáncem tak přísného sbírání kreditů.

V diskusi potom zaznělo, že nejdůležitější je přehlednost vzdělávacího systému a jeho kompatibilita v rámci členských zemí EU. V této souvislosti se také hovořilo o migraci praktických lékařů - střední Evropa ale není cílem kolegů z jihovýchodní Evropy, je pro ně jen tranzitní stanicí. Vzhledem k relativně příznivému finančnímu hodnocení praktických lékařů (měřeno poměrem zisk/životní náklady) v JV Evropě asi k velké ekonomické migraci kolegů nedojde.

V části jednání věnované **prevencím v primární péči** opět účastníci představili systémy prevencí ve svých zemích - většina zemí své prevence zaměřuje především na kardiovaskulární problematiku, onkologie prakticky až na ČR (Miškovská, Maňas) zmíněna nebyla. Z tohoto pohledu volby témat jsme možná dále. Ale na rozdíl od nás mají PL uvedených zemí vyšší prestiž a větší lobbistický tlak ve svých zemích. To, pro co mají důkazy - EBM, si mnohem důrazněji, rychleji, efektivněji prosadí.

V Maďarsku začínají s kardiovaskulárním programem, protože zjistili, že obyvatelstvo má mnohem horší zdravotní stav, než se původně předpokládalo. Proto budou klást veliký důraz na preventivní program kardiovaskulárních nemocí a na léčbu těchto nemocí a při uskutečňování tohoto programu budou mít hlavní roli právě domácí lékaři.

Paralelně se vzděláváním praktiků budou probíhat celonárodní mediální kampaň, například anketa „Na ulici“ s otázkami: Jaký máte mít krevní tlak? a Jaký máte krevní tlak?

Maďarští domácí lékaři se sešli také proto, aby se poradili, jak získat peníze z EU na realizaci tohoto celonárodního programu.

V bloku **organizačním** si maďarští kolegové položili otázky:

1. Jaké změny čekají domácí lékařství v Maďarsku po systémových změnách probíhajících v nemocnicích?

2. Co se změní v péči o chodící pacienty obecně – nebo plošně – a co budou měnit v domácím lékařství?

K plnění těchto úkolů je bezpodmínečně nutná silná, dobře fungující, jednotná organizace domácích lékařů s vypracovanými preventivními programy a postupy, uplatňovanými v každodenní práci a zaručujícími vysokou odbornou kvalitu. Dále je nutné zajistit dohled nad kvalitou a nad ohodnocením kvality. V Maďarsku existuje jen jedna organizace domácích lékařů (PL), která se jednak stará o odbornost a vzdělávání, jednak řeší profesní problematiku.

Jednání provázela živá a rozsáhlá diskuse, ale vše probíhalo korektně a konstruktivně. Kolegiální duch se přenesl i do krásného okolí kongresového centra a mnohé debaty doznívaly i na pláži, u bazénu i v čárdě. Všichni účastníci byli spokojeni a těšili se na další ročník pracovních dní.

Lidské tělo, medicína, společnost

Akademické obce všech tří pražských lékařských fakult uspořádaly koncem května v Syllabové posluchárně 3. LF UK akademickou diskusi na téma Lidské tělo, medicína a společnost. Podnětem k této akci byla kontroverzní výstava prefabrikovaných lidských těl – Bodies. Pozvání přijali a řečníky se stali: prof. PhDr. Tomáš Halík, Th.D., (profesor Ústavu filozofie a religionistiky UK), prof. MUDr. Michal Anděl, CSc., (proděkan pro vědu a výzkum 3. LF UK), MUDr. cand. Martin Čepelík (asistent Anatomického ústavu 3. LF UK) a MUDr. Pavel Šnajdr (lektor Anatomického ústavu 2. LF UK).

Iniciátorem debaty byl prof. **Tomáš Halík**. Na besedě nejprve vysvětlil i důvody, které ho vedly k ostré reakci jak na tuto výstavu, tak na skutečnost, že se jí účastní i někteří studenti medicíny. Řekl, že tak hodlal vyvolat debatu o vztahu k smrti a k lidskému tělu, a o tom, kde je hranice života. Připustil sice, že exponáty zhotovené plastinací lidských těl mohou být poučné, nicméně podotkl, že stejně tak poučné by mohlo být i sledování poprav nebo mučení. Poukázal také na skutečnost, že se fascinační a kanalizace smrti v posledních desetiletích stala nedílnou součástí zábavního průmyslu a pozastavil se nad tím, jak bylo zpochybňováno právo výstavu kritizovat, jako by lidé v demokratické zemi neměli právo na kritiku.

Podle profesora Halíka naopak v situacích, kdy dochází k porušování etických hodnot a morálky, má církev přímo povinnost se kriticky vyjadřovat. „Vždyť pře-

ce člověka, alespoň v evropském kulturním prostředí, chápeme jako zvíře, které pohřbívá mrtvé. I proto razantně odmítám jakékoliv neuctivé zacházení s lidskými ostatky, jímž výstava Bodies bezpochyby je,“ dodal Halík.

Naprosto opačný názor zastával **Martin Čepelík**; myslí, že výstava má značný výchovný obsah a že může být přínosná jak pro laiky, tak pro profesionály; soudí, že i mezi vysokoškolsky vzdělanými lidmi panují naprosto otrěsné znalosti z anatomie: „Když se v novinách dočtu, že srdce je na pravé straně, nebo když mi inženýr ekonomie řekne, že má brzlík v dutině břišní, pak vítám každou příležitost vedoucí k nápravě takto pokroucených představ o lidském těle.“ Otázkou pro něj je původ těl a za jakých okolností byla v Číně získána.

Profesor **Michal Anděl** se prezentoval jako „klinik, který je angažován spíš na straně živých“, a promluvil o fascinaci smrtí a mrtvými těly. Domnívá se, že ze současného hlediska byla jako výstava Bodies stejně nevkusná v roce 1600 hojně navštěvená veřejná Jesseniova pitva nebo později vystavení hlav popravených protihabsburských povstalců v roce 1621 či veřejné popravy (poslední u nás byla ještě po druhé světové válce). M. Anděl se přiznal současně k tísnivému pocitu, jaký zažíval při návštěvě kostnice v Kutné Hoře, i když její zřízení odpovídá baroknímu pojetí života a smrti.

Když se potom diskuse stočila k otázce, zda se snad dnešní medicína nesnaží smrt zakrývat, poukázal na technologický vývoj, který ovlivnil pojetí nemocnic: dříve bývaly azylem, projevem humanity, místem, kde bývali léčeni (ale většinou z poloviny umírali) převážně chudí lidé. Moderní operační sály a technické vybavení mortalitu v nemocnicích obrovsky snížily, pod pět procent, a tak už ani lidé neočekávají, že by někdo mohl v nemocnici umřít – umírá se v hospicích. Na místě je tedy otázka, jak to udělat, aby nemocnice nebyly chápány jenom jako místo, kde se uzdravuje, ale byly popřípadě i místem důstojného odchodu ze života.

Dále M. Anděl mj. řekl, že se ale lékař „nesmí nechat zatáhnout do emocionálních problémů pacienta, poněvadž musí racionálně rozhodovat o nejlepším možném postupu jeho léčby. Doktoři tak nejsou schopni nezaujatě posoudit, jestli je mrtvé tělo věc, majetek pozůstalých či něco zcela odlišného.“ Na závěr dodal, že lékaři si vlastně vytvářejí obranný postoj v podobě cynického stavění se k tělům jako k čistě pracovnímu materiálu.

Poslední mluvčí, **Pavel Šnajdr**, vysvětlil co je to vlastně proces plastinace: „Plastinace je technika užívaná v anatomii k zachování lidských těl a orgánů, při níž jsou veškeré tuky a voda nahrazeny speciálním plastickým materiálem. Takto upravené vzorky nepodléhají rozkladu, nijak nepáchnou a dokáží si uchovat i mikroskopické detaily tkání,“ vysvětlil Šnajdr.

K samotnému tématu diskuze pouze podotkl, že záměr pořadatelů výstavy Bodies považuje za čistě komerční a tudíž amorální. Z pozice anatoma pak zpochybnil vzdělávací funkci celé expozice.

STUDENTSKÁ VĚDECKÁ KONFERENCE 2007

Na letošní Studentské vědecké konferenci 3. LF UK, která se konala 23. května, bylo přihlášeno 16 sdělení. V **sekti preklinické** se na **prvních třech místech** umístily práce:

1. Smržová, T.: Zpřesnění průběhu n. pudendus s důrazem na jeho klinické implikace
2. Pokorná, K., Dvořáček, B.: Použití neuronavigace v ovlivnění vizuálního kortexu pomocí transkraniální magnetické stimulace
3. Kameník, V.: Úloha arginázy a histaminových receptorů v rozvoji reakce na thapsigargin

V **sekti klinické** skončily na **prvních třech místech** práce:

1. Martínek, P.: Aktivity denního života ve stáří
2. Otáhalová, R.: Vliv prenatální expozice drogám na kognitivní funkce
3. Martínek, J.: Korelace mezi pomocnými vyšetřovacími metodami a peroperačním nálezem u akutní apendicitidy

Úloha arginázy a histaminových receptorů v rozvoji imunitní reakce na thapsigargin

KAMENÍK V.

Školitel: RNDr. Zdeněk Zídek, DrSc.

Ústav experimentální medicíny AV ČR, Oddělení farmakologie

Úvod: Cílem studie byly vztahy mezi histaminovými receptory (H1, H2, H3, H4) a produkcí oxidu dusnatého (NO) rezidentními peritoneálními buňkami (PEC) izolovanými z potkanů. Zároveň byl sledován efekt arginázy na produkci NO.

Metodika a použitý materiál:

Buňky: Rezidentní PEC z myši C57BL/6 (AnLab) a potkanů Wistar (Velaz) v suspenzi 4×10^6 /mL, médium RPMI.

Látky: antihistaminika pyrilamin (H1), cimetidin (H2), thioperamid (H3) a clobenpropit (H3/4) v různých koncentracích (od 0.01 do 10 μ M), ředěno v RPMI; thapsigargin (TG) v různých koncentracích, ředěn nejdříve v DMSO a finálně v RPMI; LPS 100 pg/mL, ředěn v RPMI; inhibitor arginázy nor-NOHA (Bachem), ředěn v RPMI.

Metodika: Používány byly 96jamkové destičky typ U 3799, Costar. Suspenze PEC byla do jamek kapána po 40 μ L, další látky a médium po 20 μ L do výsledného objemu 80 μ L v jamce. Inkubace 24 hodin ve standardních podmínkách (37 °C, 5% CO₂). Po

24 hodinách byla měřena produkce NO na spektrometru Tecan Spectra Rainbow.

Výsledky: Thapsigargin způsobuje významné zvýšení produkce NO u myších PEC a statisticky velmi významné zvýšení produkce NO u potkaních PEC ($p < 0.001$). Tato produkce se ještě zvyšuje po přidání LPS. Přidání inhibitoru arginázy nesnižuje produkci NO ani u myších, ani u potkaních PEC. Mezdruhové rozdíly v citlivosti na TG tedy nejsou závislé na aktivitě arginázy. Je známo, že TG zvyšuje produkci histaminu. Přidání antihistaminik, zejména pyrilaminu, statisticky významně snížilo produkci NO, přičemž testy životnosti PEC neprokázaly v takto účinných koncentracích pyrilaminu toxicitu. Z toho vyplývá možný vliv H1-receptoru na tvorbu NO.

Použití neuronavigace v ovlivnění vizuálního kortexu pomocí transkraniální magnetické stimulace

POKORNÁ K., DVOŘÁČEK B.

Školitel: doc. MUDr. Jiří Horáček, Ph.D.

Psychiatrické centrum Praha, Centrum neuropsychiatrických studií,

3. LF UK Praha

Úvod: Transkraniální magnetická stimulace (TMS) je neinvazivní metoda, kterou je možno indukovat změny metabolismu v relativně malé oblasti mozkové kůry člověka. Využívá schopnosti magnetického pole indukovat ve své blízkosti, tj. v tkáni mozkové kůry, elektrický potenciál. Princip metody spočívá se vytvoření pulzu magnetického pole o velmi vysoké intenzitě 1–2 T, ke kterému dochází během velmi krátké doby 100-200 mikrosekund. Následně prostřednictvím mechanismu Faradayovy indukce dojde k vzniku elektrického pole na neuronálních membránách a k změnám transmembránového elektrochemického potenciálu, který přímo souvisí s funkcí nervové tkáně. Při změně dostatečně velké a rychlé a při správné orientaci vyvolává magnetické pole akční potenciál, který se šíří axonem k efektoru.

Neurobiologický efekt TMS je dán několika hlavními technickými parametry. Frekvence aplikovaných stimulů patří mezi rozhodující parametry stimulace. Techniky single nebo double pulzu se používá k elektrofyziologickým studiím. Další proměnnou stimulace je intenzita magnetického pole, která se udává v % maximálního výkonu TMS přístroje. Individuální nastavení intenzity se stanoví pomocí motorického prahu (MP), což je nejnižší intenzita TMS motorického kortexu schopná vyvolat malý motorický evokovaný potenciál měřený EMG v cílovém svalu konkrétního jedince. Topografický efekt TMS je pak závislý na síle magnetického pole, u standardních cívek s magnetickým polem kolem 2T

dochází k ovlivnění do cca 2 cm³ tkáně mozku pod cívkou. Posledním parametrem je pak lokalizace korové stimulace (např. prefrontální kortex, motorická kůra, senzorycký kortex apod.). Jedná se tedy o působení relativně diskrétní, které je plně závislé na uložení cívky na povrchu hlavy. Vzhledem k vysoké interindividuální variabilitě anatomie lebky i mozku byla právě nízká anatomická přesnost aplikace až donedávna hlavním limitujícím faktorem výzkumné i klinické aplikace TMS. Řešení tohoto problému přináší technologie stereotaktické neuronavigace TMS. Efekt TMS lze pak hodnotit přímo v případě lokalizace nad oblastí kortexu s objektivně či subjektivně pozorovatelným efektem, tedy při stimulaci motorické kůry (motorická odpověď) nebo okcipitální senzorycké kůry (vyvolání elementárních vizuálních halucinací, tzv. fosfenů).

Cíl práce: U psychotických poruch s halucinacemi lze předpokládat změněnou excitabilitu senzoryckého kortexu. Proto byla vyslovena hypotéza, že v případě pacientů s halucinacemi bude větší rozdíl mezi prahem intenzity magnetického pole pro vyvolání fosfenů a prahem motorickým nežli u kontrol. Vlastním cílem předložené práce je pak ověřit, jaká je souvislost obou prahů v případě zdravých kontrol a vytvořit a optimalizovat metodiku hodnocení obou prahů.

Metodika: Studie byla provedena na skupině 11 zdravých dobrovolníků (průměrný věk = 25,4 ; SD = 2,8). Byla vyšetřena 1,5 T magnetická rezonance. Výsledky vyšetření byly použity pro rekonstrukci 3D mozku a pro neuronavigaci. Pomocí neuronavigačního systému Brainsight Frameless byl dále stanoven motorický práh v hodnotě % výkonu stimulatoru (Magstim Rapid). Motorický práh (MP) byl registrován vizuálně hodnocením motorické odpovědi na m. abductor pollicis brevis dx. MP byl definován jako nejnižší stimulační aktivita, která z 10 jednotlivých impulzů povede k nejméně 5 motorickým potenciálům. Pomocí neuronavigačního systému byla dále nalezena oblast kolem sulcus calcarinus a zde za pomoci double pulzů TMS vyhledáno místo s nejčastějším výskytem fosfenů. Toto místo bylo poté stimulováno single pulzy TMS. Pro oba druhy pulzů byl stanoven fosfenový práh (FP), opět v hodnotě % výkonu stimulatoru. FP byl definován jako nejnižší stimulační aktivita, která z 5 jednotlivých impulzů povede k nejméně 3 fosfenům. Vjem fosfenu byl hodnocen stimulovanou osobou jako „záblesk“ v levé části zorného pole (při stimulaci okcipitální kůry vpravo).

Výsledky: Stimulace TMS byla všemi stimulovanými osobami dobře tolerována a nevykazovala žádné vedlejší účinky. MP i FP se podařilo nalézt u všech osob. Pro korelaci fosfenového prahu pro single pulzy (FPs) s MP (stimulováno 10 osob) byla stanovena P-hodnota = 0,03 → korelace je signifikantní. Tím byla zjištěna souvislost mezi MP a FPs. Pro double pulzy (FPd) s MP (stimulováno 11 osob) stanovena P-hodnota = 0,14 → korelaci nelze považovat za signifikantní. Korelace FPs s FPd, P-hodnota = 0,00 → vysoce signifikantní korelace.

Závěr: Byla ověřena metodika hodnocení motorického prahu a prahu pro indukci fosfénů, oba fenomény se podařilo v všech osob indukovat. Dále byla zjištěna závislost mezi motorickým prahem a prahem pro indukci fosfénů pomocí jednoho pulzu (FPs). Navržená metodika bude použita k ověření základní hypotézy srovnáním skupiny kontrol a nemocných s halucinacemi.

Poděkování: práce byla podpořena projektem 1M0517 MŠMT.

Zpřesnění průběhu nervus pudendus s důrazem na jeho klinické aplikace

SMRŽOVÁ T.

Školitel: MUDr. Václav Báča

Ústav anatomie 3. LF UK v Praze

Úvod: Klinické otázky spojené s průběhem nervus pudendus a jeho inervační oblastí se objevují v mnoha oborech medicíny – urologii, gynekologii, traumatologii, chirurgii... Identifikace postižení této větve plexus sacralis je pro vysokou variabilitu symptomů náročná. Symptomatika zasahuje od poruch kontinence stolice a moči, přes chronické bolesti v oblasti malé pánve, dysbalance ve funkci svalů pánevního dna, až k problematice poruch pohlavních funkcí. V této práci jsme se zaměřili na detailní dokumentaci průběhu a větvení nervus pudendus s důrazem na klinické využití získaných poznatků.

Metodika a použitý materiál: Byla provedena detailní rešerše anatomických i klinických zdrojů zabývajících se průběhem nervus pudendus. Na 38 fixovaných dolních končetinách z materiálu Ústavu anatomie 3. LF UK byl pod kontrolou zraku a následně operačního mikroskopu Zeiss Opti-Micro ozřejmen a zdokumentován detailní průběh a větvení nervus pudendus. Byly měřeny vzdálenosti mezi tuber a spina ischiadica, dále vzdálenosti nervu od tuber ischiadicum na spojnici předchozích struktur a vzdálenost jednotlivých hlavních větví nervu od dolního okraje symphysis pubica při jejich křížení ramus inferior ossis pubis. Bylo také sledováno, zda je přítomna fasciální duplikatura m. obturatorius internus – canalis pudendalis Alcocki. Byly použity končetiny obou pohlaví bez rozlišení věku. Získaná data byla konfrontována s klinickými obrazy postižení nervus pudendus a byly navrženy možnosti klinického využití ve zpřesnění diagnostiky a terapie jednotlivých poruch.

Výsledky: Jediný kmen nervus pudendus byl dorzálně od spina ischiadica zastižen pouze v jednom případě (2,6 %). Rozvětvení nervu vzhledem k průběhu bylo rozděleno do čtyř hlavních skupin, kdy nejvíce zastoupená je skupina, kdy nervus

dorsalis penis leží mezi kmeny pro svaly pánevního dna a větvemi pro diaphragma urogenitale, rectum a perineum, dále skupina, kdy nervus dorsalis penis/clitoridis leží při spina ischiadica a nejméně skupina, kde dorsalis penis/clitoridis leží od spina ischiadica nejdále.

Fasciální duplikatura formující canalis pudendalis Alcocki byl přítomen v pěti případech (13,2 %). Nejužším místem v celém průběhu nervu byl preformovaný průchod mezi ligamentum sacrotuberale a spina ischiadica.

Medián vzdáleností spina a tuber ischiadicum byl 4,15 +/- 0,65 cm, tuber ischiadicum a spodní okraj nervového svazku 2,8 +/- 0,7 cm, dolní okraj symphysis pubica a křížení ramus inferior ossis pubis a větví k diaphragma urogenitale, rektu a perineu 5,05 +/- 0,65 cm, dolní okraj symphysis pubica a křížení nervus dorsalis penis/clitoridis s ramus inferior ossis pubis 3,0 +/- 0,9 cm. Medián délky průběhu nervus dorsalis penis /clitoridis podél ramus inferior ossis pubis byl 3,25 +/- 1,15 cm.

Závěr: V této práci byl splněn hlavní cíl – upřesnit popis průběhu nervus pudendus vzhledem ke klinickému využití v léčbě funkčních i organických poruch.

Z hlediska traumatologického využití bylo popsáno místo přestupu terminálních větví nervus pudendus přes dolní raménko kosti stydké, dobře využitelné při přehledném RTG snímku poraněné pánve. Při poranění v této oblasti lze očekávat zvýšený výskyt pozdních následků ve smyslu inkontinence, impotence a bolestí při dobře zahojeném kostním traumatu.

Z hlediska výpadků funkce inervační oblasti, ať již v uro-gynekologii, urologii a andrologii či v chirurgii, byla identifikována predilekční místa vzniku úžinového syndromu. Nikoliv v místě fasciální duplikatury, ale v průchodu mezi spina ischiadica a ligamentum sacrotuberale.

Z hlediska potřeb léčby chronické pánevní bolesti byla popsána místa nejlépe využitelná k lokálnímu obstříku jednak větví pro dno pánevní, jednak větví pro zevní genitál.

Podrobný popis průběhu jednotlivých větví může sloužit také naopak k jejich elektrické stimulaci při ozřejmení rozsahu postpartálních poranění pánevního dna.

Nervus pudendus má natolik výsadní postavení v inervaci malé pánve, že zpřesňování jeho popisu může vést ke zvětšení portfolia léčebných zákroků a tím ke zkvalitnění života pacientů.

Aktivity denního života ve stáří a u Alzheimerovy nemoci

MARTÍNEK P.

Školitel: as. MUDr. Aleš Bartoš, Ph.D.

Neurologická klinika FNKV a 3. LF UK v Praze,

AD Centrum – Psychiatrické centrum Praha

Úvod: Při Alzheimerově nemoci (AN) pokles kognitivních funkcí narušuje schopnost vykonávat běžné činnosti. Funkční stav jedince se posuzuje podle tzv. aktivit denního života (ADL). Základní aktivity (bADL) zahrnují například oblékání, jezení a péči o osobní hygienu, instrumentálními aktivitami (iADL) jsou mimo jiné nakupování, příprava jídla a doprava. Pro zjišťování ADL je vhodné použít krátké strukturované dotazníky. V České republice dosud neexistuje kvalitní a používaný překlad zahraničních dotazníků vhodných pro AN. Proto jsme zjišťovali, který zahraniční test je nejvhodnější pro zhodnocení ADL u ambulantních pacientů s AN lehkého až středně těžkého stupně, a dále, jak souvisí kognitivní výkonnost měřená testem Mini-Mental State Examination (MMSE) s ADL u pacientů s AN.

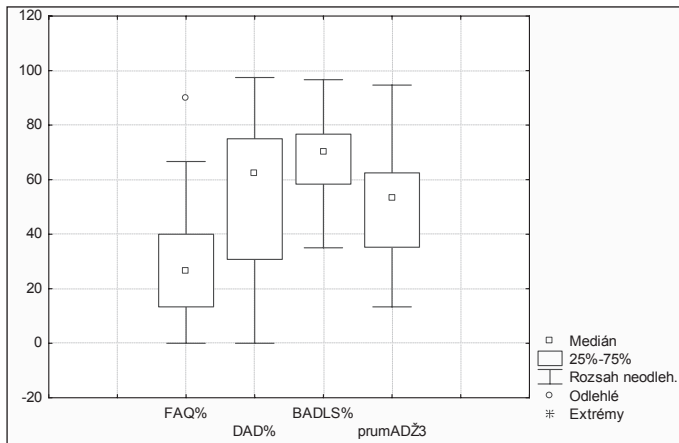
Pacienti a metodika: Z mnoha mezinárodních dotazníků jsme vybrali 3 zástupce – Functional Activities Questionnaire (FAQ), Disability Assessment in Dementia (DAD) a Bristol Activities of Daily Living Scale (BADLS). U pacientů Poradny pro poruchy paměti při FNKV byla zjištěna kognitivní výkonnost pomocí MMSE. Pečovatel pacienta mezitím vyplnil výše uvedené dotazníky ADL.

Výsledky: Ze 46 sad dotazníků bylo úplně vyplněno 44. Nejvíce dotazníků vyplňovali pečovatelé pacientů s AN (33), ostatní byly zastoupeny v menšině (mírné kognitivní zhoršení, cévní demence a další). Pacienti s AN měli průměrný věk 75 let (52-87), 64 % z nich bylo žen, měli průměrné vzdělání 12 let a průměrné skóre v MMSE 16 bodů z 30 možných (0-26).

Výsledky testů ukázaly, že u pacientů s AN jsou více narušeny iADL než bADL (viz tabulka 1). U pacientů s AN statisticky významně souvisí kognitivní výkon měřený MMSE s ADL měřené FAQ ($r = 0.4$), DAD ($r = 0.5$) a BADLS ($r = 0.5$) na hladině významnosti $p < 0.05$. V diagramu 1 jsou ukázány rozdíly v hodnocení pacientů

Tabulka 1: Souhrnné údaje o MMSE (max. je 30 bodů) a aktivitách denního života kvantifikovaných pomocí tří různých dotazníků, průměrné ADL a rozlišení základních a instrumentálních ADL (max. je 100 %).

n = 33	průměr	medián	min.	max.
MMSE	16	18	0	26
FAQ%	29 ± 22	27	0	90
DAD%	54 ± 27	62	0	97
BADLS%	67 ± 14	70	35	96
prům. ADL	50 ± 20	53	13	95
bADL	82 ± 21	93	29	100
iADL	40 ± 25	46	2	95

Diagram 1: Procentuální uchování aktivit denního života u pacientů s Alzheimerovou nemocí „viděné“ třemi různými dotazníky (FAQ, DAD a BADLS) a průměr těchto hodnot.

Tabulka 2: Celkové hodnocení dotazníků aktivit denního života.

Kategorie hodnocení	Objekt hodnocení	FAQ	DAD	BADLS
Objektivní (korelace s průměrným ADL)	Korelační koeficient	0,94	0,97	0,94
Subjektivní (hodnocení pečovateli) (n = 20)	Průměrné umístění	2,3	2,5	1,3
	Nejčastější umístění	2.	2.	1.
Uživatelská přijemnost	Frekvence dotazníků s odpověďmi „nelze určit“	Není volba	61 %	42 %
	Průměrný podíl odpovědí „nelze určit“ v dotazníku	Není volba	6,9 %	3,8 %
	Průměrné trvání vyplnění testu	3,9 min.	6,6 min.	9 min.
Hodnocení autory	Umístění dle lékaře (A.B.) a administrátora ADL (P.M.)	2.	3.	1.

s AN jednotlivými dotazníky. Souhrnné hodnocení dotazníků ukazuje tabulka 2. Naměřený čas potřebný k vyplnění dotazníků byl výrazně kratší než kolik uvádí literatura.

Závěr: Z hodnocených dotazníků se jako nejlepší jeví BADLS, zatímco FAQ vyniká svou časovou nenáročností. Kvalitní překlady nabídneme specialistům pracujícím na poli demence, aby získali nástroj k hodnocení ADL - důležité složky syndromu demence. Kognitivní deteriorace významně souvisí s poklesem aktivit denního života, přičemž výrazně dříve a více jsou postiženy iADL, proto by se dotazníky ADL pro AN měly zaměřovat zejména na ně.

Korelace mezi pomocnými vyšetřovacími metodami a peroperačním nálezem u akutní apendicitidy

MARTÍNEK J.

Školitel: MUDr. René Vobořil Ph.D.

3. LF UK, Chirurgická klinika Fakultní nemocnice Královské Vinohrady

Cíl: Cílem práce bylo zjistit, jaký je význam pomocných vyšetřovacích metod pro diagnostiku akutní apendicitidy.

Popis metody: Pro účely naší studie bylo provedeno retrospektivní hodnocení dat získaných ze zdravotní dokumentace celkem 97 pacientů, kteří byli operováni na Chirurgické klinice 3. LF UK a FNKV pro diagnózu akutní apendicitidy. Podle pokročilosti zánětu v čase operace byli pacienti rozděleni do čtyř skupin (skupina pacientů se zánětem katarálním, flegmonózním, gangrenózním a skupina pacientů s perforací apendixu). U každé této skupiny byly zhodnoceny jednotlivé klinické údaje a výsledky pomocných vyšetřovacích metod. Získaná data byla statisticky vyhodnocena.

Výsledky: Zjistili jsme, že jednotlivé skupiny pacientů se lišily hladinou CRP ($p = 0,03$), počtem leukocytů ($p = 0,11$) a vyšší axilární teploty ($p = 0,07$). Dále jsme hledali vztah mezi dynamikou vývoje počtu leukocytů, hladinou CRP a vyšší axilární teploty a stupněm zánětu. Stanovením Spearmanova korelačního koeficientu jsme zjistili, že vzestup leukocytů a CRP ukazuje na pokročilejší fáze zánětu. Vzestup axilární teploty nemusí s fází zánětu korelovat. V našem souboru jsme dále potvrdili, že v pokročilejších fázích zánětu dochází ke stěhování bolestí do P podbřišku ($p = 0,04$) a objevují se známky peritoneálního dráždění ($p = 0,03$). Nepodařilo se překvapivě prokázat rozdíl sledovaných hodnot pacientů s retroceklární apendicitidou ve srovnání s ostatními.

Závěr: Přestože pro diagnózu akutní apendicitidy je rozhodující lokální nález na břiše, pomocná vyšetření hrají v diagnostice této náhlé příhody břišní nezastupitelnou roli. Tato vyšetření a dynamika jejich změn může ulehčit rozhodování chirurga a může pomoci stanovit správnou diagnózu této NPB.

Vliv prenatální expozice drogám na kognitivní funkce

OTÁHALOVÁ R.

Školitel: doc. MUDr. R. Šlamberová, Ph.D, MUDr. M. Pometlová, CSc.

Ústav normální, patologické a klinické fyziologie 3. LF UK v Praze

Úvod: Metamfetamin (MA) je nejčastěji zneužívanou drogou v ČR – 65 % mužů a žen závislých na drogách ji užívá jako drogu první volby. Zneužívání drog během těhotenství je v poslední době rostoucím problémem ve vyspělých zemích. Studie prokázaly nepříznivý účinek MA na vývoj potomstva a rovněž dlouhodobé účinky na kognitivní funkce u dospělých potkanů prenatálně exponovaných MA. Cílem experimentální studie bylo otestovat účinek prenatální expozice MA na učení a paměť dospělých potkanů a zároveň zjistit, zda prenatální aplikace MA způsobí, že zvířata budou významně citlivější na akutní dávku MA v dospělosti.

Metodika a použitý materiál: Testovaly jsme celkem 48 dospělých samců laboratorního potkana kmene Wistar ($n = 8$) v postnatální den (PD) 60-80, jejichž matky byly po dobu březosti denně exponovány MA (5 mg/kg) či fyziologickému roztoku (FR). Jako absolutní kontrolu jsme použily samce, kteří nebyli prenatálně exponováni žádnou injekční aplikací. Polovině samců z každé skupiny jsme denně aplikovaly MA (1 mg/kg) vždy po ukončení plavání v daný den. MA byl aplikován i v období týdenní pauzy, aby zvířata nebyla vystavena abstinenci. Druhá polovina zvířat byla ponechána bez aplikace drogy. Učení a paměť jsme testovaly v Morrisově vodním bludišti (metoda „Place navigation“) po dobu 12 dnů. Proces učení probíhal v prvních 5 dnech experimentu. Zvíře mělo za úkol hledat skrytý ostrůvek umístěný na stabilním místě. Každý den bylo zvíře testováno osmkrát ze čtyř různých výchozích pozic v bludišti. Šestý den jsme vyjmuly ostrůvek a zvíře mělo za úkol hledat nepřítomný ostrůvek po dobu 1 minuty („Probe test“). Sledovaly jsme dobu pobytu v kvadrantu původního umístění ostrůvku a počet návratů do tohoto kvadrantu. Dvanáctý den experimentu (po týdenní pauze) jsme navrátily ostrůvek na stejné místo a zvíře bylo testováno na paměť („Retention memory test“). Všechny pokusy byly zaznamenávány na kameru umístěnou nad bazénem a data jsme hodnotily za použití speciálního programu Ethovision. Pro statistické hodnocení jsme použily

testy: Dvoucestná ANOVA s opakovaným měřením v období pětidenního učení a Dvoucestná ANOVA u testů „probe test“ a „retention memory“.

Výsledky: Zjistily jsme, že zvířata prenatálně exponovaná MA se učila rychleji než zvířata kontrolní. Tyto rozdíly však nebyly patrné u zvířat s akutní aplikací MA. Naopak, akutní aplikace MA zpomalovala proces učení u zvířat prenatálně exponovaných MA či FR, nikoliv však u kontrol. V „probe“ testu jsme zjistily snížené procento času stráveného v testovaném kvadrantu u samců prenatálně exponovaných MA s akutní aplikací drogy v porovnání s kontrolami a se zvířaty prenatálně exponovanými MA bez akutní aplikace drogy. Při testování retence paměti jsme zjistily, že potkani prenatálně exponovaní MA byli úspěšnější ve vyhledávání ostrůvku, a to bez ohledu na akutní aplikaci MA.

Závěr: Z výsledků vyplývá, že prenatální expozice zlepšuje proces učení a výbavnost pamětních stop v porovnání s kontrolami. Naopak akutní aplikace MA proces učení zpomaluje a nemá vliv na výbavnost nebo retenci paměti. Je však nutno podotknout, že některé z našich výsledků mohly být ovlivněny zvýšenou lokomoční aktivitou zvířat exponovaných účinku drogy. Naše výsledky nasvědčují tomu, že prenatální expozice MA mění citlivost na účinek stejné drogy v dospělosti.

Američtí medicci srovnávají

Praha 12. července (CTK) - Zdravotní pojištění pro všechny je předností českého zdravotnictví, na kterou zatím americké zdravotnictví nedosáhlo. Naopak v USA na rozdíl od ČR hovoří lékaři s pacienty o všem a jsou zvyklí s nimi komunikovat. Těchto rozdílů si všimli medicci z USA, kteří přijeli do Česka na třítydenní stáž, řekl ČTK Martin Jan Stránský, který stáž organizuje.

Letos k nám přijelo zhruba 140 studentů z USA, Kanady, Austrálie, Indonésie a dalších zemí. Dopoledne byli ve fakultních nemocnicích v Praze a Plzni, odpoledne měli odborné semináře.

Studenti jsou velice nadšeni z možnosti učit se přímo v praxi. Pro spoustu z nich je to vůbec první cesta za hranice a do Evropy. Medicci z USA se podle Stránského na vlastní oči mohou přesvědčit, že zdravotnictví ve světě je z některých pohledů hodně jiné než v USA a že Spojené státy jsou výjimkou, ne pravidlem.

Za mediky přišel na besedu i velvyslanec USA v ČR Richard Graber. Od něj studenti chtěli slyšet, zda je lepší mít sociální zdravotnictví, nebo kapitalistické jako v USA. Podle velvyslance je nejlepší kombinace obou, pacient má mít zodpovědnost za své zdraví a do určité míry je za to i finančně motivován. Například v USA nekuřák platí nižší pojistku a pojišťovny dávají slevu pacientům, kteří chodí na pravidelné preventivní prohlídky.

GENIUS LOCI

NÁRODNÍ 8

Endokrinologický ústav – s nadějí i obavami od další padesátky

Endokrinologický ústav v Praze oslavil letos 50. výročí založení. O jeho činnosti a o postavení endokrinologie jsme hovořili s ředitelem ústavu doc. MUDr. Vojtěchem Hainerem, CSc., a jeho předchůdcem RNDr. MUDr. Luboslavem Stárkou, DrSc.

Endokrinologický ústav na Národní třídě znají celé generace, které sem po půlstoletí přicházely na vyšetření štítné žlázy. Za tu dobu se však změnila jak znalosti medicínské, tak možnosti léčby, což se bezesporu projevilo i v činnosti ústavu. Co mi k tomu můžete říci, pane řediteli?

Hainer: Endokrinologie skutečně byla dříve vědou jenom o deficitu nebo nadbytku hormonů určité žlázy s vnitřní sekrecí a o nádorových onemocněních těchto žláz. Dnes je ale evidentní, že hormony jsou produktem celé řady jiných tkání; největším endokrinním orgánem je tuková tkáň, hormony jsou ale produkovány též např. v srdečním svalu, v ledvinách a v gastrointestinálním traktu. Hormony produkované v těchto tkáních ovlivňují např. energetickou rovnováhu, krevní tlak a metabolismus tuků a sacharidů, a tím se mohou podílet na rozvoji řady onemocnění, zejména kardiovaskulárních a metabolických. Zaměření ústavu v současné době reflektuje široké pojetí moderní endokrinologie jak v klinické praxi, tak ve výzkumu. Vedle klasické endokrinologie se dnes v ústavu rozvíjí např. i imunoendokrinologie, diabetologie, obezitologie a osteologie.

Stárka: Když vzpomínáme padesáti let od založení ústavu, tak bych se vrátil ještě zpátky. I když endokrinologie už v té době zaujímala mnohem širší prostor, náš ústav byl skutečně vždycky považován spíš za ústav, který se zabývá převážně štítnou žlázou; vycházel z rozsáhlého terénního šetření endemie tyreopatie a důsledků jodového deficitu a tím vstoupil do historie českého zdravotnictví, protože pan docent Šilink, jeho zakladatel, prohmatl se svým týmem štítnou žlázu více než půl milionu lidí. Na základě jeho návrhu byla zahájena asanace jodového deficitu, tato otázka se dokonce dostala do zákona o zdraví lidu. Postupně se ústav rozrůstal z původních asi 60 zaměstnanců před padesáti lety na dnešních 150 a obor endokrinologie se rozšiřoval: tak jsme založili českou školu imunoendokrinologie; protože jsme měli tady výborného imunologa, založili jsme endokrinologickou molekulu-

Prof. L. Stárka

lární endokrinologii, rozšířili jsme se o diabetologii z endokrinologického hlediska a jako o poslední kapitolu jsme se rozšířili o obezitologii, protože ta je také otázkou souhry mnoha hormonů. Z výčtu těch základních problémů vidíme, že to jsou otázky, které hýbou světem. Problémy obezitologie nebo diabetologie budou narůstat a trápit nejenom vyspělou část světa; tato problematika je závažná už i v Číně, kde se v minulosti spíš přemýšlelo o tom, jak lidi nasytit, než jak je zhubnout nebo jak zabránit diabetu a jodovému deficitu, který poškozuje mladou generaci hned po narození. To jsou otázky světového významu, protože jejich neřešením by lidstvo spělo k degeneraci. Proto ale také výdaje na zdravotnictví porostou takovým tempem, že to žádný stát nebude moci hradit.

Hainer: Ale nebyla tu jenom štítná žláza a deficit jodu, už při založení ústavu tady byla významná steroidologická skupina, která se zabývala výzkumem steroidních hormonů a již v té době publikovala řady prací v mezinárodních časopisech. To bylo druhé významné těžiště činnosti ústavu. Ústav se po svém založení v padesátých letech podílel i na experimentálních studiích problematiky hormonální a metabolické adaptace na hladovění prováděných v laboratoři prof. L. Krulich na Fyziologickém ústavu FVL UK. V té souvislosti musím připomenout, že to byl právě prof. Krulich, který ve mně již za studií probudil zájem o endokrinologii a regulaci tělesné hmotnosti. Nebyť jej, možná bych se zabýval něčím jiným a dnes bychom zde spolu nediskutovali o endokrinologii, obezitologii a výročí Endokrinologického ústavu.

Doc. V. Hainer

Stárka: V padesátých letech steroidní hormony byly přece jenom světovým šlágreem. Začaly se prosazovat kortikosteroidy, rozvíjely se počátky hormonální antikoncepce, objev aldosteronu byl předzvěstí průniku endokrinologie do oblasti, která se tehdy zdála ještě tomuto oboru medicíny hodně vzdálená. Aldosteron je totiž dnes chápán jako jeden ze základních faktorů, který řídí krevní tlak. Endokrinologie proniká do řady oborů, tady musím připomenout, že o tom napsali výbornou monografii náš prof. Zamrazil s prof. Blahošem. Já sám zdůrazňuji, že u starších mužů nad sedmdesát let se v 60 % vyskytuje benigní hyperplazie prostaty, u poloviny určitý stupeň hypertenze, u čtvrtiny diabetes mellitus a u jedné desetiny vážnější deprese. A každé z těchto onemocnění má své endokrinní pozadí.

Hainer: Doposud se třeba zažívací trakt nevnímá jako významný zdroj hormonů ovlivňujících příjem potravy. Dnes však víme, že nejenom v tukové tkáni a v hypothalamu, ale i v zažívacím traktu se tvoří řada hormonů, které regulují příjem potravy,

a tím i energetickou rovnováhu. Mezi tyto hormony patří nejen pankreatický inzulin, ale např. ghrelin, peptid YY, cholecystokinin, obestatin, oxyntomodullin a glukagon-like peptid I. Do nově objevených hormonů zažívacího traktu se vkládají naděje z hlediska jejich uplatnění v léčbě obezity. Tyto hormony nebo jejich deriváty, resp. agonisté či antagonisté, cíleně ovlivňují příjem potravy. Na druhé straně léky působící prostřednictvím centrálních neuropřenaškových systémů mohou ovlivňovat další fyziologické funkce a to může limitovat jejich indikace.

Když mluvíte o budoucnosti, zkuste zavěštit, jak se bude vyvíjet váš obor. Na pořadu dne jsou civilizační choroby, ale čeho se můžeme ještě nadít?

Hainer: Zřejmě významnou úlohu bude mít poznání v oblasti genetiky, a tedy i genetiky hormonů a genetiky obezity. Dnes víme, že i řízení příjmu potravy a energetického výdeje je významně geneticky determinováno. Mnohdy je geneticky určována hladina hormonů, které se podílejí na regulaci příjmu potravy. Významně geneticky jsou determinovány poměrně vzácné monogenní formy obezity, které vznikají v důsledku mutace jednoho genu a podílejí se 2–6 % na těžších obezitách vznikajících v časném dětství. Tak třeba velmi vzácná mutace genu hormonu tukové tkáně leptinu vede k těžké obezitě v časném dětství a později se navíc manifestuje i porucha reprodukčních funkcí. V tomto případě aplikace hormonu leptinu vyléčí obezitu i reprodukční poruchu. Monogenní obezity vznikají častěji v důsledku mutace v melanokortinovém systému hormonální regulace příjmu potravy. Nejčastější je mutace receptoru 4 pro melanokortin. Nicméně běžná obezita je obvykle podmíněna více geny, jedná se tedy o polygenní chorobu. Genů, které nějakým způsobem ovlivňují obezitu, je dnes známo na 600. Je však úkolem budoucnosti, kdy budeme moci mapovat, jak velká je geneticky podmíněná náchylnost či naopak odolnost jedinců k obezitě, jak v reakci na naše obezigenní prostředí budeme nabývat nadbytečná kila, a tím současně zvyšovat naše srdečně cévní a metabolická rizika. Samozřejmě jsou i studie, které hovoří o možných dalších přístupech, o využití farmakogenomiky na základě účinnosti určitých léků více u jednoho genomu než u druhého; využít moderní vědy k cílené léčbě určitými farmaky nebo léčebnými postupy, to je také hudba budoucnosti.

Stárka: Pan ředitel tady líčil určitou vizi, ale my částečně tuto budoucnost už realizujeme, konkrétně třeba u medulárního karcinomu štítné žlázy. To je zčásti familiární onemocnění, kdy v rodinách jsou jak jedinci, kteří se tomuto nepříznivému dědictví vyhnuli, tak jedinci, kteří jsou ohroženi na životě. V minulosti jsme vždy dělali testy a zjišťovali, zda je, nebo není někdo onemocněním postižen, a tak jsme pacienty vlastně trvale obtěžovali. Dnes můžeme udělat molekulárně genetickou analýzu, zjistíme, který z členů rodiny tu dispozici má, toho potom testujeme nebo dokonce děláme u něj některé kroky preventivní, které omezí možnost rozvoje onemocnění. Ty členy rodiny, kteří stigmatizováni nejsou, necháme na pokoji, mají ulehčený život. Takový přístup můžeme v budoucnosti aplikovat i na další onemoc-

nění. Je to krok velmi citlivý pro pacienty - a také pro ekonomické výdaje, protože každé to vyšetření něco stojí.

Už jste na to jednou narazil a teď znovu: kde na moderní metody bude například váš ústav brát peníze? Jak je to vlastně s jeho financováním?

Hainer: Nové molekulárně-genetické diagnostické metody se zatím uplatňují především v oblasti výzkumu. Společnost zatím nemá na zavedení řady těchto metod do rutinní klinické diagnostiky a navíc k tomu nejsou v některých oborech dostatečná data. Avšak právě u medulárního karcinomu štítné žlázy či u monogenních forem obezity se tato perspektiva bezpochyby rýsuje. Zatím se ale většina těchto perspektivních diagnostických programů hradí z peněz na výzkumné úkoly.

Stárka: Jak financovat přenašení výzkumných výsledků do praxe, aby to sloužilo širokému spektru pacientů, to je obecný problém, protože výzkum a technologie pokračují mnohem větším tempem než narůstá bohatství národa. Takovou tu vizi, že všichni budou mít to nejlepší, co zdravotnictví zatím vymyslelo - tak na to společnost nemá. Myslím, že kdyby zdravotnictví bylo aplikováno na všechny možné případy a poskytovalo všem potenciálním pacientům všechny možnosti léčby, tak bude stát asi víc, než je celý náš HDP; pracovali bychom jenom na to, abychom byli zdravější a více vydělávali.

Hainer: Ale je tady také příklad se sanací jodového deficitu. To byl celospolečenský problém, a když se změnilo prostředí jodidací soli, podařilo se tento problém vyřešit, a přitom levně. Prevence civilizačních chorob znamená změnit prostředí, aby šance na výskyt těchto chorob u predisponovaných jedinců byla menší. To ale není jenom věcí zdravotnictví, to je věcí celé společnosti.

A ještě k financování našeho ústavu. Je třeba si uvědomit, že takový ústav jako náš závisí ze 60–70 % na prostředcích ze zdravotních pojišťoven, z 30–40 % procent je sanován grantovými prostředky; dříve to byly také prostředky z výzkumných záměrů, ty ale byly postupně oklešťovány. Přesto se našemu ústavu daří docílit každoročně pozitivní či vyrovnané ekonomické bilance. Zárukou efektivity celospolečensky významných výzkumných projektů jsou však institucionální prostředky; pokud tu nebudou, pak je to velký handicap pro řešení některých celospolečensky závažných programů. Grant totiž obvykle řeší jenom jednu, obvykle menší specifickou vědeckou problematiku. Z prostředků grantových projektů a od pojišťoven musí ústav uhradit režijní náklady a mzdy.

Počkejte, váš zřizovatel, ministerstvo zdravotnictví, vám nic nedává?

Hainer: Ministerstvo nám dává řádově 180 tisíc na provoz knihovny za rok.

Stárka: Od zřizovatele přímou cestou dostáváme zhruba jedno promile našeho celoročního rozpočtu. Dalším zdrojem jsou grantové prostředky, ale ty

musíme vynaložit jenom na výzkum a nemůžeme třeba zaúčtovat topení nebo služby našeho vrátného. Na to si musíme vydělat rutinní činnosti od zdravotní pojišťovny, a to zase odvádí ústav od jeho původního zaměření, od výzkumu. Ekonomická skutečnost nás nutí být částečně poliklinickým zařízením, které se musí věnovat pacientům, abychom udrželi chod ústavu a mohli dělat výzkum. Ale snad to neděláme špatně, v minulém desetiletí jsme dostali pětkrát cenu ministra zdravotnictví.

Jak si stojíte v porovnání s obdobnými zahraničními institucemi?

Stárka: Cítíme, že to naše financování je podstatně slabší. Inspiračně jsme celkem na dobré úrovni, publikačně to vypadá docela slušně, i když se uvádí, že dnes v Evropě trochu pokulháváme; myslím, že se nebere v úvahu, že máme za sebou dlouhá desetiletí práce jako Československo, které se rozdělilo na Českou republiku a Slovensko. Například já mám svou publikační činnost padesátiletou, ale kdybych ji omezil jenom na těch posledních patnáct let, co existuje ČR, tak by se ten seznam scvrkl na pouhý zlomek.

Hainer: Naše prostředky jsou podstatně menší, podmínky publikační pro autory z této oblasti horší, a přesto v oblasti endokrinologie a obezitologie jsou výsledky celkem slušné. Od roku 2000 produkuje ústav ročně 60–90 článků v odborných časopisech, z čehož více než 1/3 připadá na časopisy s impakt faktorem. V r. 2006 připadalo na 1 vědeckého pracovníka ústavu 1,6 publikací uváděných v databázi SCOPUS – a to je velmi slušný ukazatel. Uznáním bylo i to, že před třemi roky jsme tady pořádali evropský kongres o obezitě, kterého se účastnilo zhruba 2700 lidí. Je třeba si uvědomit, že naše publikační možnosti jsou omezeny i tím, že v redakčních radách mezinárodních impaktovaných časopisů jak z endokrinologie, tak zejména obezitologie není ani jeden zástupce střední a východní Evropy včetně Rakouska. Přitom těch publikačních možností tolik není, např. v mezinárodních časopisech věnovaných obezitě bývá odmítnuto až 90 % článků odeslaných k posouzení k publikaci. To jistě neznamená, že všechny články nepřijaté k publikaci byly odborně nevyhovující. Proto se teď snažíme v Evropské asociaci pro studium obezity (EASO) založit evropský časopis o obezitě, i když víme, že to potrvá několik let, než se dostane do povědomí vědců a získá jméno a impakt faktor.

Co si myslíte o významu týmové práce a sepětí kliniky a výzkumu v endokrinologii?

Hainer: Respektovat tradice týmů, které v oboru léta společně pracují, je pro rozvoj oboru velmi důležité. Když je řídicími orgány usneseno funkční tým rozpustit z důvodů „reorganizace“, ztrácí se nejen funkční komplex přístrojového vybavení, ale především dlouhodobě budovaný lidský potenciál. Dávat takové týmy po čase znovu dohromady trvá řadu let a je to i ekonomicky náročné. Jestliže Endokrinologický ústav funguje padesát let, pak to je kapitál, který by bylo škoda promarnit,

kdyby z finančních nebo organizačních důvodů bylo nutno kolektiv zacílit na rutinní zdravotnickou péči, jak se to stalo v minulosti u některých pracovišť. Tomu bychom se rádi vyhnuli; chceme být nositeli kontinuity ústavu a hledat cesty pro to, aby ústav mohl plnit nejen úkoly diagnosticko-léčebné, ale aby se i v budoucnosti nadále významně uplatňoval při plnění výzkumných a pedagogických úkolů v řadě oborů. Součástí klinického výzkumu je diagnostika a léčba pacientů. Zatím mezi vědecko-výzkumnými institucemi nefiguruje žádné klinické pracoviště a je třeba se nad tím zamyslet, jak by tyto instituce mohly snoubit jedinečnou a fundovanou klinickou praxi s adekvátně podporovaným klinickým a aplikovaným výzkumem.

Stárka: Přitom některé instituce zahraniční nám závidí, že můžeme spojovat klinickou praxi s výzkumem, že máme výzkumné skupiny, kde jsou naši pacienti a nemusíme je hledat někde jinde, aniž bychom o těch případech něco věděli. Klinický výzkum potřebuje pacienta a laboratorní vědeckovýzkumné zázemí. Proto je existence tohoto ústavu jedinečná a jakékoliv snahy ho dezintegrovat jsou na škodu nejen ústavu, ale i české medicíny.

V odborných časopisech jste, pane řediteli, uvažoval o zřízení Národních ústavů zdraví. Co je s tím?

Hainer: To je jenom námět k zamýšlení s ohledem na společnou budoucnost současných odborných ústavů přímo řízených ministerstvem zdravotnictví! Takové instituce v řadě zemí včetně Spojených států existují, a v jejich rámci se snoubí výzkumné aktivity s aktivitami klinickými a funguje to; je tam ta institucionální podpora, která je stále obhajována. Začali jsme o tom uvažovat, ale vzhledem k permanentní nestabilitě na ministerstvu zdravotnictví je to těžké. Jestliže se se změnou vládní garnitury mění vždy koncepce a jestliže na ministerstvu neexistuje stálý tým odborníků – zdravotníků, ekonomů, sociologů a dalších profesí, který by určoval a pomáhal řešit nejen krátkodobé, ale i dlouhodobé směry rozvoje zdravotnictví, tak nemůžeme dělat dopředu žádné plány a nemůžeme čekat žádné dlouhodobé výsledky a ani velkorysá řešení. Tým odborníků, tvůrců zdravotní politiky, by musel mít podporu napříč politickým spektrem, a jen tak by mohl uplatňovat a průběžně flexibilně korigovat dlouhodobé záměry v oblasti rozvoje zdravotnictví včetně smysluplných perspektiv ústavů.

Stárka: Dokonce i ministři zdravotnictví - i když ze shodné politické strany - měli kolikrát různý postoj k výzkumu, někdo ho podporoval, pro jiného to bylo na okraji jeho zájmu. Vždycky sice nastupovali do funkce s nějakými představami, ale pak se jejich život na ministerstvu změnil v hašení denních požárů.

Páni ředitelé, oba dva jste také členy Vědecké rady 3. lékařské fakulty, což naznačuje i další důležitou oblast činnosti Endokrinologického ústavu; jak se podílí na přípravě mladých lékařů a vědců?

Stárka: Možnosti zasedat ve Vědecké radě 3. LF UK, prakticky od r. 1990 podnes, teď už jako čestný člen, bylo pro mne nejen velkou ctí, ale také velkou příležitostí sledovat přerod celé fakulty, růst nových osobností a účastnit se rozhodovacích procesů na vědecké radě v prostředí vědců zcela mimořádných kvalit. Snad jsme přispěli i my trochu k tomuto vývoji, jistě i tím, že naším ústavem prošly více než tři desítky postgraduálních studentů v doktorském studiu, z nichž bylo několik výborných i z 3. LF UK. Ústav se podílí na pregraduální výuce na všech třech pražských lékařských fakultách, ale také na fakultě plzeňské a na Jihočeské univerzitě. Je nezbytným učilištěm pro všechny atestanty z endokrinologie, protože v r. 1994 se mi podařilo projednat s IPVZ přesun subkatedry endokrinologie do našeho ústavu, kde ji úspěšně vede dosud prof. Zamrazil. Také v kontinuálním vzdělávání lékařů má ústav své stěžejní zastupitelné místo. Řada našich mladých spolupracovníků pak prochází ústavy a laboratořemi v zahraničí a uplatňují se i zde výborně. O dorost v endokrinologii nemusíme mít obavy.

Hainer: Členství zástupce našeho ústavu ve vědeckých radách univerzitních pracovišť považuji za stvrzení dlouholeté spolupráce našeho ústavu s ústavy a klinikami Univerzity Karlovy, a to jak v oblasti výzkumu, tak v oblasti výuky. Účast na zasedání VR mi dává nejen příležitost podílet se na rozhodovacích procesech v oblasti vědy a pedagogiky, ale přináší i odbornou a organizační inspiraci. S cílem podpořit další rozvoj vědecké a pedagogické spolupráce EÚ s pracovišti Univerzity Karlovy včetně Přírodovědecké fakulty (která nebyla zmíněna prof. Stárkou) se dlouhodobě zvažuje o zřízení společného univerzitního pracoviště. Legislativní nejasnosti zatím realizaci tohoto cíle neumožnily. A je to právě 3. LF, která nemá své vlastní endokrinologické pracoviště a potřeba těsnější vazby s EÚ se nabízí. Na druhé straně v oblasti obezitologie existuje mezi pracovišti 3. LF a EÚ úzká spolupráce realizovaná díky podpoře vedoucího obezitologického centra 3. LF UK doc. MUDr. Vladimíra Šticha, Ph.D.

V souvislosti s pedagogickou aktivitou v postgraduální výuce je třeba zmínit, že na ústavu probíhá dvakrát ročně týdenní postgraduální školení v obezitologii. Koná se pod patronací České obezitologické společnosti ČLS JEP již 12 let a nemá zatím svým komplexním pojetím obdoby v žádné jiné evropské zemi.

Jak vstupujete do dalších padesáti let Endokrinologického ústavu – s pesimismem, nebo s optimismem?

Stárka: S ústavem jsem prožil celou dobu jeho existence jako výzkumné instituce ministerstva zdravotnictví. Bylo by jistě škoda, aby ve století, které tolik zdůrazňuje vědu, se naplnily některé snahy o reorganizaci, která by nás měla zbavit ekonomické a administrativní samostatnosti. To by se jistě projevilo na našem každodenním životě i na našich výsledcích. V dalších letech budu ještě snad krátce divákem,

Národní třída v 19. století

pozdější léta už budou v plné režii našich následovníků. Do těchto let se dívám sice s obavami, ale také s nadějí.

Hainer: Na prahu další padesátky ústavu sdílím s prof. Stárkou určité obavy, ale vím, že se můžeme opřít o zkušenosti zakladatelů ústavu a předchozích generací a uvědomuji si, že máme i řadu mladších spolupracovníků, kteří nejen prokázali své odborné schopnosti, ale kteří jsou i organizačně zdatní a připraveni hájit postavení svého pracoviště. Věřím, že společně s nimi se nám podaří obhájit existenci ústavu jako samostatné ekonomické a organizační instituce, která na bázi podobných pracovišť bude moci i v průběhu příštích padesáti let nadále rozvíjet svou činnost nejen v klinické praxi, ale i ve vědě a vzdělávání.

Marie Fleissigová

Několik dat z historie Endokrinologického ústavu

1935–1937 – doc. Karel Šilink vypracoval plán endokrinologického průzkumu zaměřený na průkaz jodového deficitu a na cesty k jeho odstranění

1942 – doc. Šilink založil Sociální zdravotnickou poradnu pro nemoci žláz s vnitřní sekrecí

1946 – doc. Šilink pověřen organizací oblastního průzkumu a asanací endemických tyreopatií v Čechách a na Moravě

Poradna změněna na Ústřední endokrinologický ústav

1951 – sídlem ústavu bývalý klášter na Národní třídě

1954 – Ústav převeden - jako endokrinologické oddělení – do Fakultní nemocnice v Praze

1. 1. 1957 ústav získal statutu rezortního výzkumného ústavu – založení Výzkumného ústavu endokrinologického

Rozšíření laboratoří

1958–61 – rekonstrukce ústavu, rozšíření klinické činnosti, vznik gynekologicko-endokrinologické laboratoře

1958 – někteří vědečtí pracovníci neprošli prověrkami

1964 – symposium o endemické strumě – účastníci z 12 zemí

1967 – 4. kongres o srovnávací endokrinologii

1974 – 6. setkání Evropské tyreoidální asociace (ETA)

1973 úmrtí doc. Šilinka, vedením ústavu pověřen dr. J. Pečený

Zpřetrhán mezinárodní styk

1980 dr. Pečený jmenován ředitelem ústavu

1982 – k endokrinologii přibývá problematika metabolických onemocnění

1983 vedením ústavu pověřen MUDr. RNDr. Luboslav Stárka, DrSc.

1987 ředitelem ústavu MUDr. Karel Vondra, DrSc.

1990 – po konkurzu ředitelem dr. Stárka

Název Endokrinologický ústav

2001 – ředitelem ústavu MUDr. Karel Pacák, DrSc.

2002 – po konkurzu ředitelem EÚ doc. MUDr. Vojtěch Hainer, CSc.

150.000 registrovaných pacientů, ročně vyšetřeno 45.000 nemocných

---

TEXT

ŽIVOTABĚH VE 20. STOLETÍ

Vzpomínky Tomana Broda

Toman Brod: Ještě, že člověk neví, co ho čeká. Životaběh mezi roky 1929 až 1989. Academia, Praha, 2007

Ukázky z knihy

PŘEDTÍM

Praha mého dětství...

Prožil jsem onu dobu v domě na nábřeží, po Vltavě pluly tehdy ještě vory (vždy jsem napjatě sledoval, zda se „šífařům“ podaří proplout bezpečně propustí na jezu před Mánesem). Říční dno pravidelně čistily bagry, jejichž zásluhou vyrůstaly na náplavkách vysoké haldy písku.

V zimě řeka zamrzala, na upravených plochách označených vlajkami se bruslilo a od Jiráskova mostu až k Vyšehradu se děti mohly klouzat či vozit na sáňkách. Pokaždé v tom ročním období také napadal sníh a na střeších i volných prostranstvích se často udržel až do jara.

Ulicemi dosud jezdily koňské potahy, těžké pivovarské koně vlekli náklad ze smíchovského Staropramenu, uhlí převážela firma Svoboda a Hynais, stěhování Pražanů obstarávali pánové Holan a Kverka, poštovní balíky vozil koník, zapřažený do modrého hranatého vozíku, dnes bychom řekli „pick-upu“. Modré byly i veřejné schránky na dopisy, listonoši – nikoli „doručovatelé“ – nosili tmavomodré pláštěnky a tvrdé, tzv. francouzské čepice.

Na nárožích hlavních ulic vyvolávali kameloti „A-Zet, Pražský list, České Slovo!“, středem města občas procházeli nosiči obrovských reklamních panáků, v nádražních halách nabízeli cestujícím své služby posluhové v červených čapkách, na peronech u vlakových souprav se pikolící starali o občerstvení cestujících svým typickým: „Pitná voda, limonáda, horké párky!“

Samozřejmě městem projížděla i auta (již tehdy si dokonce mnozí stěžovali, že jich je až moc), byly to hlavně škodovky, tatrovky a pragovky, rozhodně jich ale nebyla záplava a nebránily lidem přecházet z jedné strany ulice na druhou. Na frekventovaných křižovatkách ovšem už visely podlouhlé černé skřínky – světelné semaforey, většinu dopravy však řídili strážníci s bílými návleky na rukávech – někde stáli v jakýchsi podivných pruhovaných ohradách uprostřed vozovky. (Jezdilo se vlevo, teprve Němci po okupaci země v březnu 1939 zavedli okamžitě, snad den ze dne, provoz vpravo.)

Chodníky byly vydlážděny mozaikovou dlažbou, o jednotlivé úseky se starali dlaždiči, kteří, tlačíce káru naplněnou bílými a modrými kostkami, pečovali o jejich údržbu. Ulicemi Prahy chodili lampáři s dlouhými bidly, jimiž rozsvěcovali a zhášeli

lucerny veřejného plynového osvětlení. Ale na významných obchodech zářily již tenkrát neony.

Tehdejší tramvaje měly dva anebo i tři vozy s předními a zadními plošinami (modernější typy zavedli teprve koncem třicátých let). V každém voze prodával průvodčí jízdenky – dětem za padesát haléřů, dospělým za korunu dvacet. V zimě ty vozy příliš pohodlné nebyly, netopilo se v nich, mrazivé ovzduší trápilo nejen pasažéry, ale i osádku, nadto řidiči měli k dispozici pouze malé sedátko na jakési násadě, takže se spíše mohli o něj jenom opírat. Ale ani technika ještě na výši moc nebyla, při vlhku a náledí brzdili řidiči pískem, který sypali trychtýřem na koleje. Elektrický proud z drátů nepřiváděly tenkrát pantografy, nýbrž vodící tyče s kladkami, které však často na křižovatkách vypadávaly a průvodčí je musel nazpět nahazovat. Rovněž výhybky se dosud nenastavovaly magneticky, ale ručně železnými pákami (na některých místech zajišťovali plynulý provoz výhybkáři). Zato také reklamy už „elektriky“ vozily, jenže pouze na podlouhlých panelech a výhradně jen na střechách vozů.

Budovy a domy ve městě měly své majitele a nepamatují se, že by chátraly. Jestliže nějaká fasáda potřebovala opravu, spouštěli se zedníci a natěrači na visutých lešeních z horních do dolních pater. V létě vyjžděli do ulic se svými „ledničkami“ zmrzlináři, porci do kornoutku prodávali za padesát haléřů, v zimě podupávali na nárožích prodávací pražených kaštanů – za korunu jste dostali sáček horkých plodů, jež výborně chutnaly, ale také příjemně hřály do zeboucích dlaní.

Za časů mého dětství nosili pražští strážníci poněkud archaické černé uniformy, po boku obušky a na hlavách nezbytné přilby. Stráže chodily po svých obvodech zásadně pěšky, jen občas projela městským centrem dvojčlenná hlídka na motocyklu s přívěsem.

O Vánocích se už tenkrát v Praze na zasněžených náměstích tyčily stromy republiky. Z amplionů zněly koledy, pod rozsvícenými stromy obdivovali děti i dospělí jesličky a do pokladniček vhazovali peníze na sbírku pro chudé a sirotky. Avšak největší dětskou – a patrně nejen dětskou – atrakcí byly pražské poutě.

Do mého obvodu spadalo Karlovo náměstí, kde se každoročně konaly poutě dvě – vánoční a josefská. Ty poutě byly dozajista primitivní, jenže v tom právě tkvěl i jejich půvab. Vedle houpaček stály kolotoče s dřevěnými pomalovanými koničky a autičky, mohli jste se ale už také svěřit na „lochnesce“, před boudami vábili vyvolavači zájemce o „nevídanou a neslychanou“ podívanou na polomuže a položenu, jasnovidce pár udivoval kolemstojící, jimž muž vytahoval z kapes předměty a sugestivně se tázal své pomocnice: „Marion, Marion, povězte, co držím v pravé ruce?“

Ve střelnicích mohli šikovní borci vzduchovkou vystřílet papírovou růži anebo opičku na gumě, v další boudě kouli srazit pyramidu plechovek či strefit se do jamky – čím vyšší měla číslo, tím hodnotnější byla výhra. Až příliš mnoho lákadel však dráždilo i nos, ústa a žaludek. Vůně doutnajících františků se mísila s vůní opěka-

ných špekáčků, tu nabízeli cukráři na špejli chomáče sladké vaty, jinde odsekávali turecký med, babky lovily ze sudů s lákem sladkokyselé okurky. Vzduchem se nesly neodbytné hlasy principálů i tóny módních sentimentálních šlágrů. Atmosféra byla jedinečná a nezapomenutelná.

Ale ovšem, dobře vím, že člověk má neodolatelnou chuť idealizovat si dobu svého dětství, vím však právě tak dobře, že tehdejší život neměl jen idylickou podobu. A věděl jsem to už tenkrát. Potkával jsem přece na ulicích žebráky - chodívali i po domech - a zažil, v jakých chmurných poměrech bydleli chudí.

Později, začátkem války jsem jednou zabloudil na Maniny, k vltavskému přístavišti a na vlastní oči spatřil dokonce pravé nefalšované „slums“, z prken a plechu sbité chatrče, v nichž - ještě tehdy! - žili lidé. Co ale mluvím o anonymních bezdomovcích, vždyť s námi v dětském věku kamarádil jistý Josef Kočí, hoch, jehož matku umístili do ústavu choromyslných, zatímco on sám žil pouze s babičkou; bydleli v sousedství, v druhém suterénu domu v tehdejší Podskalské ulici, doslova v díře, kam světlo pronikalo jen díky zrcadlu nastavenému před oknem...

A ještě v době našeho pobytu na nábřeží jsem býval svědkem, jak ony vozy naložené uhlím provázela skupina žen s pytli, nesměly sice nic brát z fúry, ale doborosrdečný vozka občas na hrbolaté dlažbě popohnal koně, několik kusů uhlí spadlo na zem a stalo se kořistí žádostivého doprovodu.

TEHDY

K několika esesmanům, kteří rozhodně nebyli lidožrouty, náležel i jeden usměvavý, červenolící – a řekl bych, kdyby se to hodilo – docela pohledný mládenec; nebylo nikdy vídáno ani slýcháno, že by byl kohokoli udeřil, konal svou službu opravdu jen formálně. Ten „blockführer“ se jmenoval Viktor Pestek a pocházel z německé rodiny usedlé kdesi v rumunské Bukovině.

Jednoho dne se odhodlal k činu, jenž ve svých důsledcích mohl radikálně změnit osudy terezínských židů.

Byla v birkenauském táboře dívka jménem René Neumannová. V době, jíž popisuji, jí bylo dvacet let a byla neobyčejně hezká. Přijela do Osvětimi záříjovým transportem, měla však tolik vlivných obdivovatelů, že ji březnového přesunu do karanténního tábora ušetřili a zachránili jí tak život.

K předním titelům René patřil právě Viktor Pestek. Zamiloval se do této židovské dívky přesto, že mohl být obviněn z „rassenschande“ neboli z hanobení rasy a rozhodl se, že ji z permanentní hrozby plynových komor vysvobodí.

Svůj plán založil na předpokladu, že mezi zdejšími českými židy nalezne člověka, jenž by pro jeho vyvolenou zajistil v Protektorátě bezpečný úkryt. Kromě toho, že byl milovníkem slečny, tedy vězeňkyně Neumannové, byl Pestek i čilým pašerákem

a sběratelem zlata; při svém podnikání spolupracoval již nějaký čas se členy místní vězeňské mafie. Když se však na některé z nich obrátil se žádostí o pomoc v chystané akci, odmítli ho – měli zřejmě v paměti různé provokace, na něž vstřícní jedinci dopltili životem.

Po nějaké době se Pestek přece jen dohodl s vedoucím jednoho bloku, s jistým Vítězslavem (Siegfriedem?) Ledererem, který pocházel z Tachova a ujišťoval, že má spojení na domácí odboj. Oba se tedy smluvili, že nejprve uprchnou sami a jakmile připraví v Čechách spolehlivou skrýš, vrátí se Pestek pro René.

Jednoho příhodného večera, začátkem dubna 1944, přinesl Pestek Ledererovi uniformu SS a společně pak bez problému prošli táborovou branou. Jejich anabázi nebudu podrobně popisovat, není pro náš příběh podstatná. Podstatnou je pouze skutečnost, že se ti dva opravdu dostali až do okolí Plzně, kde jim místní odbojáři opatřili tajné útočiště. Milostný cit však natolik zatemnil chladnou Pestekovu mysl, že se vskutku odhodlal k návratu do osvětimského komplexu, aby vyzvedl René – dal si předem vystavit dovolenku, jež měla zakrýt jeho dezerci a neobával se proto komplikací. Jenže mezitím hitlerovci vyhlásili poplach, podezření padlo i na Pesteka, sotva se objevil na osvětimském nádraží, zatkli ho a posléze popravili. René Neumannovou sice nezachránil, avšak ona se přesto konce války dočkala.

Náš příběh ovšem dosud nekončí. Podle některých svědectví doprovázel Lederer Pesteka až do cílové stanice(!), nicméně postřehl včas nebezpečí a podařilo se mu uniknout. Svou odvahu a štěstí se pak pokusil vyzkoušet ještě jednou – v druhé polovině dubna se totiž propašoval do terezínského ghetta!

Lederer považoval za morální povinnost očitého svědka zpravit odpovědné činitele v Terezíně o hromadné vraždě českých židů v Osvětimi dne 8. března 1944 a varovat všechny před dalšími deportacemi na Východ.

Ke svému hlubokému zklamání však neuspěl. Na přísně tajné schůzce mu představitelé Židovské rady starších předložili dopisnice, dokládající, že údajně toho dne zavraždění lidé žili ještě po více než dvou týdnech, 25. března, a kdoví, jestli nežijí dodnes. Ledererovu výpověď označili za nespolehlivou, ba dokonce vymyšlenou. Marně se nešťastný posel zlých zpráv snažil přesvědčit přítomné o pravdivosti svých slov – „otcové ghetta“ neuvěřili a vlastně ani uvěřit nechtěli.

„Co nám tu vyprávíš za hrůzostrašné pohádky! Cožpak lze soudnému člověku namluvit, že by lidé mohli být někde hubeni jako škodlivý hmyz? Musíme každopádně utajit tyto poplašné zvěsti, zabránit panice, nikdo nesmí brát vážně historky o hromadném vraždění židů jakýmsi plynem!“

Lederer svůj pokus v Terezíně vzdal a tajně opět město opustil. Informace o dění v Osvětimi zůstala před terezínskou veřejností skryta. Za několik dní vypravili hitlerovci z tamního ghetta do Birkenau další transporty o sedmi a půl tisíci vězňů.

Vítězslav Lederer v ilegálním úkrytu německou okupaci přežil. Většina členů Židovské rady starších nikoli.

*****

Koncem června a začátkem července (1944) odjeli zdraví a relativně zdatní muži a ženy z osvětimského B-II-b na západ do jiných koncentračních, respektive pracovních táborů. Odejel s nimi i můj bratr Hanuš. Protože ještě nějaký čas pobýval s ostatními vězni v sousedním, karanténním táboře, mohl jsem mu přes dráty přehodit kus chleba; ani nevím, kde jsem ho sebral, ale snad jsem tím aspoň trochu napravil posměšky, jimiž jsem bratra v minulosti častoval...

Další příležitost k nápravě našich vztahů jsem už nedostal. Hanuš neskončil sice v plynové komoře, zahynul však na jaře příštího roku během jakéhosi pochodu smrti. Bylo mu osmnáct let.

V „rodinném“ táboře mezi ženami, které esesmani neuznali za způsobilé k práci pro německého Vůdce, zbyla i moje matka. Na dnešní poměry nebyla nijak stará, čtyřiapadesátiletá, jenže tehdy se stáří ohlašovalo mnohem dříve než dnes. Matka měla šedivé vlasy, na jejím obličejí se podepsaly měsíce strávené v Terezíně i v Birkenau, ale co nejhoršího – víme již, že v ghettu podstoupila operaci, při níž jí odebrali nadro, takže neměla šanci, že by ji esesmani nechali při selekci projít na správnou stranu. (Myslím, že jsem pak v její společnosti zahlédl i našeho nejmilejšího strýčka Jindřicha „pardubického“...)

A v táboře jsem zůstával i já, spolu s dalšími chlapci, kteří ještě nedovršili šestnáctý rok svého věku a podle hitlerovských předpisů se nehodili k práci. Ty k výběru vůbec nepřipustili, nepřipustili však ani mladší děvčata, leckterá z nich se ovšem snáze vmísila mezi dospělé ženy, neboť už byla natolik fyzicky vyspělá, že esesmani neodhalili její podvod. Hoši však většinou takovou výhodu neměli – pokud vím, z okruhu mých přátel nějak využil zmatku a proklouzl selekcí pouze „Moly“ Poláček. Všichni ostatní jsme rezignovaně čekali na svůj úděl.

Osud vězňů určovalo až příliš často štěstí anebo smůla, šťastná či nešťastná náhoda, shoda dobrých či zlých okolností. Byli vydáni napospas rozmarům neodhadnutelných vězňitelů, kromě vlastní pevné vůle přetrvat neměli prakticky žádnou možnost ovlivnit vývoj svých věcí příštích.

*****

Ve čtvrtek 6. července roku 1944 nastal v Osvětimi slunečný, letní den. Toho dopoledne zavítal opět do rodinného tábora pan doktor Mengele, možná chtěl zkontrolovat situaci, ale snad si tu také hodlal vyzvednout několik dvojčat, jež na jeho výslovný příkaz nesměla být odvezena pryč.

A tu – jak praví legenda – se náhle v témže místě i čase zjevily sudičky, které zosnovaly neuvěřitelný, osudový souběh událostí. Za svůj nástroj si zvolily jistého chlapce, našeho vrstevníka, a vybídly ho, aby se odhodlal k okamžitému činu. On pak, vybaven veškerou nutnou odvahou, přistoupil k Mengelemu, postavil se do pozoru, jak kázal věžeňský řád a oslovil ho asi těmito slovy“:

„Herr Lagerarzt, v táboře zůstává velká skupina chlapců, jimž sice dosud není šestnáct let, ale přesto jsou natolik silní, aby mohli být použiti k práci. Dejte jim, prosím, šanci!“

Možná, že bylo zásluhou pěkného počasí anebo se pan doktor dobře vyspal, každopádně musel mít Herr Lagerarzt toho dne velice vlídnou náladu, protože nevytáhl z pouzdra pistoli, na místě toho odvážlivce nezastřelil, nýbrž souhlasně přikývnul.

Jenže – bylo tomu vskutku tak, jak řečeno? Anebo si všechno kdosi jen dodatečně vymyslel? Nevím. Já si například ani nejsem jist, který z hochů by býval mohl sebrat tolik kuráže, kolik by jí bylo třeba k onomu vystoupení. Při nejlepší vůli si netroufám rozhodnout, do jaké míry je uvedená verze pravdivá a co je naopak nutno přičíst na vrub pozdější fabulaci. Ale snad se vskutku tenkrát neuvěřitelné stalo opět skutečností a Mengele laskavě pokynul hlavou...

Ať pravda to či nikoli, ať z hnutí vlastní mysli či z jiného popudu, jistě pouze je, že nařídil, aby se – nyní už do prázdného dětského bloku – shromáždili všichni „žadatelé“ k poslední, rozhodující zkoušce.

Drama, v němž se hrálo o život, se konalo před prozaickou kulisou. Na pravé straně bloku stál Mengele ještě s jedním či dvěma esesmany, po jejich boku táborový písař, jenž měl zapisovat vězeňská čísla vybraných jedinců. Před těmito hrůznými arbitry defilovali po levé straně jednotliví hoši a šéf výběrové komise jediným slovem či pokynem ruky rozhodoval o osudu každého z nich: někomu život, někomu smrt...

Zařadil jsem se do zástupu a čekal, až přijdu na řadu. My jsme ovšem už nebyli nevědomými nováčky, kteří neměli potuchy, co v Osvětimi znamená ono prosté esesmanovo mávnutí paže – doleva, doprava; uvědomovali jsme si až příliš dobře, oč jde v sázce. Každý se proto snažil co nejvíce vypnout hruď, co nejvýše se napřímít, vypadat zdravě a odhodlaně.

Byl jsem tenkrát ještě v dobré tělesné kondici. I vzrůstem jsem převyšoval většinu svých druhů, takže jsem věřil, že mě ten soudce nade mnou ponechá naživu. Jenže si nikdo z nás nemohl být jist, nemá-li Herr Lagerarzt i jiná kritéria pro svůj výběr nežli fyzickou zdatnost – třeba ho rozzlobí něčí pohled nebo úsměv, třeba se mu znelíbí rusovlasí, nosatí či kluci s odstávajícíma ušima.

Na každý pád jsem ale potlačil rozechvění, zhluboka se nadechl a předstoupil před Mengeleho právě tak, jako ostatní: svlečen donaha, v jedné ruce boty, v druhé šaty a očekával ortel.

Ano, daroval mně život, ten milý a laskavý pan SS-doktor Joseph Mengele!

Události měly pak rychlý sled. Mengele vybral ještě asi devadesát chlapců, ti se okamžitě museli seřadit před hlavní branou a esesmani je, tedy nás, odvedli do nedalekého tak zvaného „männerlageru“, do mužského tábora.

Nadešel duben roku čtyřicátého pátého. Jak dnes vím, byla už tehdy většina koncentračních táborů v Německu osvobozena západními Spojenci, my však zde, v Kladsku, měli smůlu. Sovětská vojska tuto oblast v útoku na Berlín obešla a my museli na svou spásu čekat doslova až na samotný závěr válečného dění.

V té době už pronikaly k nám i zprávy ze světa. Dozvěděli jsme se například, že umřel prezident Roosevelt a obávali jsme se, aby Spojené státy neuzavřely s Hitlerem mír. Po několika prvních květnových dnech mně kdosi dokonce oznámil, že v Praze probíhá povstání. Ta novinka ale ohlašovala už opravdu konec války.

Nuže - chvíle tak dlouho očekávaná nastala skutečně teprve 8. května odpoledne, kdy se po táboru roznesla zpráva *německé stráže zmizely, jsme volní!*

Vždycky jsem si ten den představoval jako velikou slavnost, jak nadšeně se svými druhy uvítáme svobodu, jaká přemíra radosti nás zaplaví, jak si všichni slíbíme, že zůstaneme navždy přáteli. Když ale ten vytožený den opravdu nastal, nic a nikoho jsem nevítal, žádný pocit štěstí mne nenaplnil a v dohledu nebyl jediný člověk, s nímž bych se chtěl obejmout. Moje tělesná ani duševní kondice mně ostatně žádné city, emoce, žádné opojení ani nedovolovala. Jsme volní? Jsem volný? Dobře tedy. Odvrávorál jsem ven z té prokleté továrny, spíše než došel se doplazil do jakési nedaleké maštale a ulehl na kupu sena – v polospánku jsem cítil dech koně, jenž nade mnou skláněl svou hlavu.

Ráno 9. května 1945 jsem vstal a vydal se na cestu domů, do vlasti, do Prahy. Nu, vydal se na cestu... Má pouť skončila po několika minutách u silnice v příkopu, kde jsem objevil pohozenou sklenici se zavařeninou a začal její obsah horlivě konzumovat. V tom okamžiku šel kolem jeden ruský voják, nikoli nejmladší, s typickým knírem pravého Ivana, vzal mne za ruku:

„Chodi, malčik!“ – a zavedl mne do blízkého statku.

Jakmile jsme vešli do dvora, ihned se na něm shromáždila celá rodina majitele, Němci ovšem. Můj milý Ivan se před ně postavil a přikázal: „Mně pět či deset vajec a tady toho chlapce si vezmete na starost!“ Němečtí osadníci pochopili, velmi ochotně a rychle požadovaná vajíčka přinesli, s patrným ulehčením, že zůstalo pouze u těch vajec – a mne odvedli dovnitř.

Šlo zřejmě o slušně situovanou rodinu, obydlí bylo prostorné a na tehdejší dobu moderně vybavené. První moji prosbou bylo, aby ihned veškeré mé svršky, tedy lépe řečeno, veškeré mé hadry, špinavé a zavšivené, spálili. Potom mne nahého strčili do vany (neznal jsem stud, ale kdy jsem se vlastně naposledy koupal?). Jakmile jsem se však ocitl ve vaně, počali na mne ohromeně zírat; musel jsem jim určitě připadat jako nějaká bytost z Marsu. Tak zuboženého tvora jistě ještě v životě neviděli, vyhublého na kost, se svrasklou kůží pokrytou strupy a vyrážkou – zděšení volali sousedy, aby se přišli podívat, jakéže stvoření se to objevilo v jejich domě.

Ani jsem se jim nesnažil vysvětlovat, že podobné exempláře by byli mohli spatřit,

kdyby jen před několika dny nahlédli za plot továrny, vzdálené pouze několik set metrů od jejich příbytku.

Moji starostliví hostitelé mně přidělili samostatný pokoj a uložili do čistě povlečené postele – i takovému přepychu jsem již dávno odvykl. Nevyptávali se raději na mé osudy, nechávali mne většinou o samotě. Žádali mne jen, abych v případě jakékoli nevítané ruské návštěvy jejich dcer potvrdil, že o mne dobře pečují... Protože však žádní nezvaní hosté kupodivu nepřišli, příležitost orodovat za bezpečí domácích slečen jsem nedostal.

Němečtí pečovatelé měli jistě dobrou vůli, když mně přinášeli silné hovězí či slepičí polévky. Jenže můj žaludek by byl nanejvýš snesl talíř nemastné kaše; nebylo divu, že reagoval bolestmi vnitřností a průjmy. Můj zdravotní stav se nijak nezlepšoval. Přidávala se naopak ještě horečka, zřejmě se hlásil břišní tyfus – nakazil jsem se už v táboře. Po několika dnech zjistili ti němečtí statkáři, že moje choroba vyžaduje lékařskou péči a odvezli mne do místní nemocnice.

Ve wüstegiersdorfském špitále působili polští a němečtí lékaři, ošetřovatelky byly vesměs Němky. Obávám se, že mnoho přístrojů ani léků k dispozici neměli, nevzpomínám si alespoň, že by mě byli léčili jinak než přiměřenou dietou a klidem. Co také ostatně mohli se mnou dělat, vždyť kromě břišního propukl u mne i skvrnitý tyfus – a antibiotika neznali. A tak mně tedy znovu šlo o život, jenomže jsem se přece už rozhodl, že nepodlehnu! Teď už určitě ne!

Mezitím ve zdejší kraji vystrídali sovětské vojáky Poláci, kladské území mělo totiž podle dohod připadnout Polsku. Polští mládenci také občas do naší budovy chodili, nikoli ze zdravotních důvodů, nýbrž na námluvy německých děvčat. Dámy sice namítaly, že jsou nyní zase ony „rasově méněcenné“, takže by snad nebylo ani vhodné, aby se s nimi vítězní páni vojáci sblížovali, ale polští nápadníci hloupými předsudky netrpěli a žádná „rassenschande“ jim nevadila. (Pokud vím, k násilí nedocházelo, slečny se posléze vždycky daly přemluvit.)

V polovině června 1945 lékaři usoudili, že jsem zápas s oběma tyfy vyhrál a že už není důvod, aby mne déle hospitalizovali. Jakýsi pan doktor Cytrón mně vystavil glejt, v němž konstatoval, že mne léčili v místním lazaretu a že mne – zdravého a beze vší – 19. června propustili.

Beze vší jsem byl, zdravý bohužel nikoli; jak se později ukázalo, dokonce těžce nemocen. Ale už jsem přece jen načerpal dostatek sil, že jsem se mohl odvážit nastoupit zpáteční cestu do vlasti – tentokráte doopravdy. Z Wüstegiersdorfu je vzdušnou čarou do Broumova jen pár kilometrů, přes hory však žádné spojení neexistovalo. Nezbylo než se vydat celým Kladskem na jih do první dostupné československé železniční stanice v Lichkově. Určitý úsek jsem absolvoval na nákladním autě, další na vagonu vlaku, který vezl uhlí, kus bylo nutno ujit i pěšky.

Po dvou třech dnech jsem konečně dorazil do cíle. Na nádražní budově vlála československá vlajka.

POTOM

Z jakých nepochopitelných individuí se vlastně rekrutovali všichni ti „ochotní vykonavatelé“ hitlerovských zločinů? Nuže:

Vrahy se nerodili, vrahy se stávali. Ve slušném, demokratickém německém režimu by bezpochyby zůstali dělníky, řemeslníky, úředníky, sedláky, učiteli. I za „normálních“ podmínek by ovšem někteří, díky své genetické výbavě, skončili mezi násilnickou spodinou; teprve však nastolená ideologie a praxe, příkazující likvidovat „nepřátele národa“ všemi dostupnými prostředky, je zbavila právních i morálních zábran, které jim kladly civilizované poměry. Imanentní zlo, dřímající v té či oné míře v každém člověku, propuklo tehdy u řady Němců v plném – až dosud stěží představitelném – rozsahu.

Proces přeměny „slušných“ lidských bytostí ve zločince nelze zajisté redukovat pouze na Němce z časů hitlerovské vlády. Neboť členové kterého společenství by za srovnatelných podmínek zůstali netknuti? Kolik „ochotných vykonavatelů“ působilo například v sovětském gulagovém souostroví? Svědky té hrůzné transformace lidí „normálních“ v sadisty a vrahy jsme byli koneckonců i u nás v letech komunistického teroru (ba ještě dříve) a bohužel v nedávné době také na Balkáně při rozpadu Jugoslávie.

Jestliže jsem promluvil o oné krvežíznivé protizidovské hysterii, jež vládla v německé Třetí říši, musím znovu zdůraznit, že se nezrodila naráz.

Na počátku bylo slovo. Slovo Adolfa Hitlera, jeho slib, že zamezí bolševickému rozvratu, odstraní nezaměstnanost, zruší potupná versailleská ustanovení, vybuduje z Německa opět respektovanou velmoc – a daný slib promění „Vůdce a říšský kancléř“ v čin. Z nadšení, jež zachvátí Němce nad úspěchy Hitlerovy politiky, jako by se vytrácela jedovatá antisemitská příměs, která je soustavně vlévána do veřejného povědomí, ale kterou mají zatím mnozí jen za povinnou daň národně socialistické ideologii, teď už stále průvodkyni jejich každodennosti.

Optimistická nálada německé veřejnosti plyne z víry a přesvědčení, že Vůdce dokáže splnit každý svůj záměr. Lavinovitě se šíří mýtus o jeho genialitě. V lidovém podání se stává spasitelem německého národa – vede Německo k zářné budoucnosti, o jeho vyšším poslání nemůže být pochyb; zaslouží si, aby byl následován: „Führer befehl, wir folgen!“

Tou nadějnou vizí germánského světa ale neustále prosakuje jed protizidovské nenávisti. Zprvu, jak naznačeno, nepůsobí ještě na německé společenství tak, jak by si režimní vládcové přáli a představovali. Jenže ten jed podávaný léta v pravidelných dávkách nyní opravdu proniká myslí už i leckterého z někdejších Hitlerových kritiků a také ovšem zatemňuje zrak spoustě diktátorových souputníků, ba přívrženců, původně však lhostejných k jeho „rasovým“ teoriím anebo dokonce přesvědčených o své imunitě vůči antisemitské nákaze.

Tím spíše pak ty zhoubné přísady pění krev osvědčeným fanatikům a co hlavního - logicky dokonávají dílo zkázy na charakterech těch, které k brutálnímu konání svádějí samy jejich genetické vlohy.

Jakmile tedy zaskakují z nejvyšších hitlerovských míst hlas polnice, volající k likvidačnímu útoku na židovské společenství, seřadí se početné zástupy německých soukmenovců, aby ukázněně a agilně splnily i tyto Vůdceovy direktivy.

O to větší ale uznání a obdiv zasluhují ony desetitisíce Němců, kteří navzdory veškerému teroru a přes všechnu vražednou indoktrinaci nejenže neztratili lidskou tvář, ale nadto riskovali i vlastní život, když poskytovali řadě „svých“ židů pomoc, úkryt i ochranu před pronásledováním a deportacemi.

*****

Kterýsi spisovatel předpověděl zkázu „Titaniku“ mnoho let před katastrofou oné lodi. S podobnou vizí jsem se setkal i já. Když jsem před časem navštívil ve Vídni výstavu o antijudaismu a antisemitismu, prošel jsem kolem jednoho obrazu; pocházel z konce devatenáctého století a znázorňoval zástup židů na nástupišti u vlaku. Židé tu ovšem nevypadali moc dobře, ale vcelku nebyli zobrazeni zvláště odpudivě, jiné exponáty je líčily mnohem hůře. Nevěnoval bych také obrazu větší pozornost, kdyby – kdyby totiž na průčelí nádražní budovy nebyl nápis „Oświęcim“...

Hleděl jsem nevěřícně na výjev, nejde snad o nějaký podvrh? Na můj dotaz kustodka potvrdila, že dílo vsutku vzniklo ve zmíněné době, ale moje ohromení nechápala, zřejmě si nespojila polský název s vžitým německým pojmenováním „Auschwitz“.

Lze občas zaslechnout názor, že v Osvětimi zemřel Bůh, že židé po této genocidě nemohou nadále věřit v Boha. Ať však jsem či nejsem věřící, nemohu ten názor akceptovat – vždyť Hospodin neuzavřel s židovským národem žádnou smlouvu, že ho bude chránit před veškerým protiventstvím. Ostatně ani tu ale nemají pochybovačí šanci se prosadit. Neboť náboženská víra v Boží prozřetelnost i mezi židy pramení a bude vždy pramenit z týchž zdrojů, o nichž jsem pojednal již dříve.

*****

Náš nadějný dvacátý věk nezažil ovšem jen „holokaust“ židovské populace. Bezuzdné jatky poražených, vraždění civilního obyvatelstva, pogromy a krvavé represálie znala zajisté i století minulá. Avšak vládnoucí mocí inspirované a organizované masové vraždění „vlastního“ obyvatelstva bylo vynálezem teprve století dvacátého.

Bylo vražedné, likvidační tažení bolševického režimu, trvajících desetiletí. Bylo pravým opakem pozdějšího tažení hitlerovského – účelové a pragmatické, v praxi nahodilé a nevypočitatelné, ovlivněné často zlovůlí, náhlým rozmarem a hnutím mysli jediného paranoidního vůdce: vyžádalo si desítky milionů mrtvých.

Bylo vražedné, likvidační tažení čínské komunistické moci, která dala volnou ruku fanatickým rudým gardistům, aby v tak zvané „kulturní revoluci“ pozabíjeli všechny občany, nehodící se k převýchově. Lze jen stěží odhadnout, kolik milionů lidí padlo za obět jejich řádění.

Bylo vražedné, likvidační tažení síleného Pol Pota, jenž si dal za úkol zničit městské obyvatelstvo i inteligenci Kambodže a stačil během své vlády vyhubit přibližně třetinu národa.

A mohl bych uvádět ještě další zločiny, hromadné zločiny páchané zločinnými režimy a jejich vládci – režimem a vládci Severní Koreje, režimem iráckého Saddama, o afrických řízených, světem však přehlížených masakrech ani nemluvě.

Nebylo a není „obyčejných“ genocid – všechna státně-teroristická vraždění, jejich motivy i účel, jejich metody i důsledky, všechna byla (a tam, kde dosud trvají, jsou) obludná, jedinečná a navzájem nesrovnatelná.

Na závěr mnohých vzpomínkových shromáždění k uctění obětí „holokaustu“, ale i jiných katastrof, prohlašují obvykle řečníci, že *musíme udělat vše, aby se podobné tragédie už nikdy neopakovaly*. Tato výzva je samozřejmě prázdnou frází, neboť podobným tragédiím zabránit nelze, protože zlo, krutost a nenávisť jsou imanentními vlastnostmi lidského pokolení. Přesto ale každý jednotlivec může něco učinit. Je totiž psáno:

Synu, na své pouti životem se možná ocitneš v prostředí, v němž neužiješ žádné lidi hodné toho jména – ty sám však zůstaň člověkem!

Ústěk – synagoga, zadní pohled (vpravo)

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Bergénie a jiní popletové

Vytrvalá květina s tuhými zelenými listy – bergénie srdčitolistá – pochází z horských oblastí Sibiře a Východní Asie a podle encyklopedií rozkvétá v dubnu až květnu, jinde se uvádí i březem. Na naší zahrádce vždycky čeká, až skončí první teplé jarní období, a tak víme, že ledoví muži přijdou, teprve když se objeví její starorůžové bohaté květenství. Za tři desítky let, co ji pozoruji, jen výjimečně rozkvetla ještě jednou k podzimu. Letos ji však horka vyvedla z míry – popleta bergénie kvete už ani neví pokolikáté; za ochlazení totiž teď snad počítá i pokles teploty ze 30 na 20 stupňů. Popletů ale máme víc – měsíček zahradní zapomněl na podzim zahynout, kvete bez přestání už rok a japonskému kdoulovcu dorůstají letošní druhé plody.

Popletové jsou i kosi na naší zahrádce. Tak dlouho a usilovně zalétali krmít do hnízda v jasmínu, až se jim průletový otvor rozšířil – a z hnízda spleteného z trávy, větviček a plastů na nás zlýma očima shlíželo vypasené ptáče větší dospělého kosa. Kukačka. Pak najednou se hnízdo vyprázdnilo a současně utichlo i volání kukačky, které jsem - já popleta – několik týdnů romanticky poslouchávala. Kukačce není třeba lát, patří k těm svědomitějším svobodným matkám v nouzi, co odloží dítě do babyboxů s nadějí, že se jich ujme nějaký pěstoun. A nedobrovolným kosím pěstounům nezbyvá, než se divit, jakého bumbříčka vykrmili.

To jiná matka ze zvířecí říše, kobra královská, je větší popleta. Dva měsíce po spáření staví hnízdo ze suchého listí, pak další týdnů v nich strážejí vejce a hnízdo opouští teprve tehdy, až se hádada vylíhnou. Je však tak vyhladovělá, že pozře vše, co první uvidí – i své vlastní děti, jimž věnovala předtím takovou péči.

Je to asi tak, jako když stavbaři položí dlažbu tak nekvalitně, že ji za pouhý rok musí opravovat – prostě jsou jako popleta *ta naše Bára, co ve dne ušije, to v noci párá*. Trochu mi to připomíná předpisovače pravidel, kteří pracně něco schválí, třeba bodový systém pro řidiče, a pak ho hned nejen zkritizují, ale sami ani na paragrafy, které odsouhlasili, nedbají - a současně se diví, jak to, že je kdekdo porušuje. A už připravují novou normu, popletové.

Chtěla bych vědět, jak skutečně (bez kamer a novinářů) se také diví tomu, co schválili, ti, kteří narychlo posuzovali na poslední chvíli dohodnutý (a tudíž těžko i jen přečtený) balík důležitých reforem; nebude si někdo z nich připadat jako kukačka a jiný jako pěstoun jejich mláďat? Anebo snad jako matka kobra sami pozřou (=zaprou) to, co sami zplodili?

Z toho, co bylo uvedeno, je ovšem zřejmé, že nejsou všichni popletové stejní – popleta kos je jiný než popleta kobra a vděční za libý pohled můžeme být nakonec popletenému měsíčku, bergénii i kdoulovcu.

S lítostí však jsem zaznamenala, jak to popletl můj venkovský soused – chodíval kolem nás na zahrádku a když jsme se po zimě poprvé uviděli, vždycky se zaradoval - *přijeli Pražáci, už je skutečně jaro*. Naposled jsme si ale povídali o naší společné diagnóze, a pak – popleta jeden nešťastná – právě když mu na zahrádce všechno kvetlo a zráló, odešel z tohoto světa. Nechodívám ráda na pohřby, ale na tom jeho jsem byla a nelitovala jsem. Neloučili jsme se totiž s panem Benešem v neosobním krematoriu s formálními řečníky vyjmenovávajícími osobní i pracovní funkce nebožtíka, ale v kostele, na mši, kde nás pan farář nasměroval k úvahám o smyslu života i smrti. Za zmínku stojí, že i v naší neznabožské vesnici se zaplnily v tom horkém letním poledni všechny lavice, že nás před kostelem vítali trubači a že své poslední sbohem vyhrávali také otevřenému pohřebnímu vozu s vystavenou rakví, dokud jsme v průvodu za ním nedošli od kostela až na konec náměstí, na křižovatku s hlavní silnicí. Teprve pak, když nám rakev zmizela z dohledu v první zatáčce směrem k České Lípě, jsme popořádku kondolovali vdově a celé rodině.

Ještěli nebožtík pan Beneš odněkud z té pravdy Boží dohlédne na svou zahrádku, musí mít radost, ještě v září je plná rozkvetlých aster a že v nich převládá melancholická světle fialová, bude asi jen náhodou. Ne po každém zůstane tady na zemi taková krása.

František Škoda: Staré Hrady

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 400 kusů.

Tel.: 267 102 105, fax: 267 311 812, e-mail: marie.fleissigova@lf3.cuni.cz.

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte na disketách 3,5" nebo e-mailem jako attached file
v editoru MS-WORD (nejlépe ve formátu RTF), jiný způsob projednejte předem
na čísle 267 102 105. Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení
a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083

vita nostra

2007 *revue* 4

Absolventi

Coriovi

Disent

Jubilea

Kázání

Kongresy

Kristus

Slučování

Spiritualita

Stávka?

Z. Barta

K. Čapek

J. Dienstbier

O. Funda

V. Hampl

V. Klaus

M. Kment

M. Kršiak

P. Rychetský

J. Zvěřina

VITA NOSTRA REVUE

16. ročník, číslo 4

časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty

Vychází 4× ročně

Uzávěrka tohoto čísla 10. 11. 2007

Redakční rada:

Předsedkyně: prof. MUDr. Radana Königová, CSc.,

Klinika popáleninové medicíny FNKV a 3. LF UK

Mgr. Marie Fleissigová, SVI 3. LF UK (výkonná redaktorka)

PhDr. Martina Hábová, SVI 3. LF UK

MK ČR E 15 377

ISSN 1212-5083

OBSAH

RES PUBLICA

V. Klaus: O zásadách vnějších vztahů	4
P. Rychetský: Apeluji na politiku k návratu slušnosti a poctivosti	6
J. Zvěřina: Nežít v nenávisti	8
Z. Bárta: Plaváček Mojžíš	13

ALMA MATER

V. Hampl: Trojí vystoupení studentů	18
V. Pavlíček: Boj za svobodu a demokracii začal před rokem 1989	21
Všem, jejichž hlas je slyšet	23

QUOD BONUM

Výsledky voleb do AS 3. LF UK	26
R. Jelínek: Zachránit musíme každý život	27
Seznam absolventů podzimní promoce	32

GENIUS LOCI

Coriovi a další nositelé Nobelovy ceny z Prahy	34
P. Čech: Nobelisté – pražští rodáci	34
B. Csoma: The Hungarian Chapters of the Genealogy of C. F. Cori	37

ZDRAVOTNICTVÍ

Prohlášení Univerzity Karlovy v Praze	40
J. Dienstbier: Vlci cení tesáky	41
D. Marx: Identifikace pacientů	43
J. Jelínek, P. Vyčtyl: Máme stávkovat kvůli problémům ve zdravotnictví?	44
Australská patoložka M. Romanová: Technika pomáhá, ale s pacienty se mluvit musí	49

VĚDA

J. Stingl: Evropský sjezd klinických anatomů	56
L. Klein: 12. mezinárodní kongres EBA	58
R. Königová: Future of Burn Care	60
Z. Miškovská: WONCA 2007, Paříž	63

SPIRITUALITA

M. Kršiak: Spirituální jevy a zdraví	68
M. Kment: Putování po východním Polsku	74
L. Velišek: Venkov	78

TEXT

O. A. Funda: Mýtus o Kristu	84
K. Čapek: Šlépěj	97

POSTSKRIPTUM

M. Fleissigová: Odchody	102
-------------------------------	-----

Ilustrace: Die Bibel, oder die ganze Heilige Schrift des alten und neuen Testaments, nach D. Martin Luthers, Carlsruhe und Leipzig, 1837

RES PUBLICA

---

28. ŘÍJEN

KŘESŤANI A DISENT

Václav Klaus

O zásadách vnějších vztahů

Projev prezidenta republiky na oslavě státního svátku

V den našeho nejvýznamnějšího státního svátku jsem se v projevech zabýval převážně vnitřními záležitostmi naší země, což vycházelo z mého velmi silného přesvědčení, že – i když žijeme ve velmi otevřeném a globalizovaném světě a v již velmi propojené Evropě – náš život se odehrává zde.

Myslím tím u nás doma. Zdůrazňovat právě toto v dnešní době příliš moderní není, ale určitě to neznamená obhajobu žití s klapkami na očích či chválu zápecnictví, národovectví, čecháčkovství či čehokoli podobného, jak se nám snaží namluvit ti, kteří sami sebe považují za velké světáky. Kontakty s vnějším světem naše životy nesmírně obohacují, ale to vnější není a nesmí se stát náhražkou toho základního, toho, co získáváme z našeho vzájemného soužití.

Východiskem pro naše životy by nemělo být pouhé prosazování univerzálních lidskoprávních hodnot a už vůbec ne bezbřehý kosmopolitismus či líbivý internacionalismus. Zakotvení v tom domácím není ničím nahraditelné.

Tato slova neříkám bez jistého záměru. Teprve po nich si dovoluji věnovat svůj dnešní projev otázkám našich vztahů právě k onomu vnějšmu. Nikoli jako k náhražce toho vnitřního, domácího, ale jako jeho doplněk.

První rovinou našich vnějších vztahů jsou bezpochyby vztahy sousedské. To, že jsou dnes ve velmi dobrém stavu, bereme jako samozřejmost, ale neměli bychom zapomínat, že je to v dlouhodobém historickém kontextu vlastně něco zcela unikátního. Měli bychom si proto našich dobrých sousedských vztahů umět vážit a zvláště bychom měli ocenit, jak příkladné a skutečně nadstandardní jsou naše současné vztahy se Slovenskem a jak tradičně pevné a přátelské jsou naše vztahy s Polskem.

V oblasti politické však dva problémy vidím a ty bychom přehlížet neměli. Jsou jimi nesouhlas našeho jižního souseda s naší jadernou energetikou a opakující se nastolování otázek poválečného uspořádání střední Evropy v nikoli nevýznamných politických kruzích u našeho souseda západního.

Využívejme všech příležitostí, abychom těmto našim sousedům svou pozici přátelsky vysvětlovali, ale musíme ji umět i rezolutně obhajovat. Naše postoje jsou poměrně jednoduché a měli bychom v nich být zajedno:

1. elektrickou energii potřebujeme a potřebovat budeme. Vyrábět ji můžeme jen s těmi zdroji, které máme k dispozici a které jsou pro nás ekonomicky únosné. Jaderná energetika mezi ně patří;
2. v historii všech zemí se staly různé pěkné i nepěkné věci. Věci, na které můžeme být s odstupem času hrdí, i věci, které se nikdy stát neměly. Víme ale i to, že historie

je a musí zůstat historií. Její původní příčinné a časové posloupnosti jsou jednou provždy dané a změnit se nedají. Historii prožít znovu nelze. Zneužívat ji pro současné politické cíle je nepřijatelné a pro mírové a přátelské soužití v Evropě velmi riskantní, což si bohužel někteří málo uvědomují.

Druhou rovinou našich vnějších vztahů je Evropa a Evropská unie. V Evropě žádnými nováčky nejsme a přítomni v ní jsme byli vždycky. Evropa proto byla, je a bude naším nejpřirozenějším kulturně-civilizačním zázemím, což nepochybně snad nikdo. I když zázemí znamená hodně, v den 89. výročí založení našeho státu bychom měli říci, že alternativu k naší státnosti nepředstavuje a představovat nemůže.

Právě proto, že nám o Evropu tolik jde, je naší povinností unikátnost tohoto kontinentu – s jeho autentickou tradicí svobody a demokracie na straně jedné a s jeho neopakovatelnou kulturou, zvyklostmi a tradicemi na straně druhé – maximálně chránit. Nejsm jistě jediný, kdo si uvědomuje, že experimentální přechod od dominance národních struktur ke strukturám nadnárodním znamená riskantní změnu, která není pouhým, dávno předurčeným evolučním pokračováním dosavadního evropského vývoje a že není zcela samozřejmou etapou na cestě co největšího prohlubování demokracie. Jsem přesvědčen, že ty evropské země, které kvůli svému historickému vývoji demokracii dlouho neměly, jsou povinovány otázky tohoto typu klást dostatečně nahlas. Nejcennějším vkladem, který do integrující se Evropy můžeme právě my přinést, je naše historická zkušenost.

Třetí rovinou je naše transatlantické spojení a v rámci něho vztah se Spojenými státy, který se v minulém století několikrát ukázal být mimořádně významným. I nyní, kdy ještě ani zdaleka nenastal „konec historie“ a spolu s ním věčný mír a dokonalé vzájemné porozumění všech a se všemi, je v našem vlastním zájmu o toto spojení usilovat a dávat mu konkrétní náplň. Příkladem může být naše dnešní debata o americké radarové základně na našem území, která tento problém odráží velmi přesně: hledáme vhodný „tmel“ našeho spojení a zamýšlíme se přitom nad tím, kde jsou hrozby současného světa. Obojí si musíme u nás doma zcela otevřeně „vyříkat“, neboť u nikoho nesmí zůstat pachutí manipulace či absence dialogu.

Čtvrtou z pěti hlavních rovin našich vnějších vztahů jsou vztahy s dalšími světovými velmocemi – s Čínou, Indií a Ruskem, ale i s některými dalšími, svůj význam rychle zvyšujícími zeměmi, které důležitými zeměmi 21. století budou. Nevšímat si jejich dnešního úsilí a podceňovat jejich rychlý všestranný rozvoj by bylo z naší strany hrubou chybou. Hledejme proto cesty jak vztahy s těmito zeměmi posilovat a jak přitom prosazovat naše zájmy a jak uplatňovat námi zastávané hodnoty, aniž by utrpělo jedno či druhé. I v těchto věcech se braňme zjednodušeným ideologickým nálepkám novinových titulků.

Důležité jsou i vztahy s ostatními zeměmi světa. Vztahy přátelské se zeměmi spřátelenými, provádějícími mírovou politiku a respektujícími politickou demokracii a elementární občanské svobody, i vztahy složitější se zeměmi, které toto nedělají. Jsme země relativně malá a každého přátelského vztahu bychom si měli umět vážit a měli bychom ho pěstovat.

V den 89. výročí vzniku našeho novodobého státu nemám ambici pokoušet se nastínit něco jako program zahraniční politiky. Snažil jsem se tuto důležitou problematiku trochu zpřehlednit a tím přispět k hledání citlivé rovnováhy mezi nejrůznějšími tendencemi, zájmy a tlaky, které nás mohou zavést do slepých uliček prázdného vlastenčení nebo stejně prázdného kosmopolitismu.

Počátek jednadvacátého století nám klade staré, tradiční, mnohokrát již nastolované otázky v novém přebalu a s novými akcenty. Od našich uvážlivých, ale sebevědomých odpovědí na ně se bude odvíjet osud naší země v příštích letech a desetiletích.

Pražský hrad 28. října 2007. Redakčně kráceno

Pavel Rychetský

Apeluji na politiky k návratu slušnosti a poctivosti

Projev předsedy Ústavního soudu na oslavě státního svátku

28. říjen je nepochybně nejvýznamnějším státním svátkem naší země. Je výročním dnem, kdy se před 89 lety naplnila po staletí trvající touha a sen Čechů a Slováků po získání národní svébytnosti ve vlastním státě – Československé republice. Státě ležícím v srdci Evropy – té Evropy, která bytí byla sužována nacionálními, náboženskými, sociálními konflikty a posléze i dvěma světovými válkami s nespočty obětmi přinesla světu osvícenství, toleranci, humanismus a zejména ideu lidského společenství, postaveného na ideálu demokracie a nezczizitelnosti, nedotknutelnosti a neporušitelnosti přirozených práv a svobod člověka. To byly hodnoty, na kterých vybudovali T. G. Masaryk a M. R. Štefánik Československou republiku a právě díky těmto hodnotám byla právem považována za ostrov svobody a demokracie až do okamžiku, kdy ji a její občany zaplavil mrak nacistického moru. Ostatně britský filozof rakouského původu Karl Popper v roce 1994 řekl: „Masarykovo Československo bylo – podle mne nade vše pochybnost – nejotevřenější ze všech společností, které kdy v Evropě spatřily světlo světa.“

Dnes tedy slavíme výročí zrození Československa – společného státu Čechů a Slováků – státu, který se v duchu těch hodnot a ideálů, na kterých byl vytvořen v roce 1918, narodil zase znovu až po listopadu 1989. Československo však dnes již neexistuje. Neuplynuly ani tři roky od pádu totality a rozpadl se i společný stát Čechů a Slováků. Budiž nám útechou, že na jeho troskách a v jeho odkazu vznikly dva demokratické státy, jejichž občané se nerozešli v zášti, ale naopak zachovali si harmonické vztahy vzájemného přátelství, úcty a tolerance.

Masaryk s oblibou říkal, že státy se udržují těmi ideály, na kterých vznikly. Náš společný stát sice zanikl, ale jsem hluboce přesvědčen, že **Masarykův univerzální postulat humanity a ideál sociální vzájemnosti jako základ, ze kterého vyrůstá demokratická společnost, jsou a zůstanou hodnotami, na kterých český a slovenský stát vznikly a se kterými společně vstoupily do Evropské unie.** Přes krátkost polistopadového období obnovování československé státní svrchovanosti, demokracie a svobody jsem přesvědčen, že právě tato etapa si dnes žádá připomenutí.

V krátkém časovém úseku společného federativního státu jsme dokázali učinit všechny základní kroky k navrácení oněch základních ideálů do společnosti – občanům se vrátila lidská důstojnost, byla přijata Listina základních práv a svobod, položeny základy k demokratickému vytváření a fungování moderního státu založeného na úctě k člověku a jeho právům. Země se připravila na nelehký přechod ke svobodné tržní ekonomice. Ve zcela unikátním rozsahu byly přijaty všechny základní normy usilující o zmírnění křivd spáchaných minulým režimem.

Čím to, že se to všechno v tak krátkém čase podařilo? Jsem hluboce přesvědčen, že to bylo díky zvláštnímu duchu představovanému právě odkazem těch, kteří doma i v zahraničí bojovali v obou světových válkách za svobodu a samostatnost našich národů a neváhali nasazovat vlastní životy pro získání, udržení nebo znovunabytí svébytnosti našich národů v podmínkách demokratického státu. Byl to duch vzájemnosti, tolerance, úcty třeba i k odlišnému názoru, vnímání sounáležitosti a pospolitosti, umění hledat styčné body, schopnost sdílet společné univerzální hodnoty. Nikoli nadarmo se vžila zásada, že politika je umění možného, umění kompromisu. V tomto duchu se i přes zásadní rozpory i ústavní překážky (např. v podobě ústavního zákazu majorizace ve Federálním shromáždění) - anebo naopak právě díky všem těmto skutečnostem – podařilo úspěšně vykročit k pluralitní demokracii a položení nosných základů občanské společnosti.

Při tomto připomenutí ovšem nemůžeme přehlédnout, **jakoby se tyto hodnoty právě po zániku společného československého státu z našeho veřejného politického života postupně vytrácely.** Politiku dialogu nahradila politika konfrontace, ba někdy i vzájemné nevráživosti. Proces demokratické tvorby politické vůle a moci byl zploštěn na princip „vítěz bere vše“ podle falešné představy, že kdo má většinu, má i pravdu. To je ovšem hluboký omyl, ten kdo má většinu, ten má pouze oprávnění. Nikoli oprávnění diktovat svou vůli, ale časově omezené oprávnění vykonávat službu

národu. Takové oprávnění je přirozeně především odpovědností. Odpovědností za stát, odpovědností zavazující k tomu, aby správa věcí veřejných byla předána nástupcům v lepším stavu, než v jakém byla převzata.

V roce 1863 vyslovil v Gettysburku americký prezident Abraham Lincoln památnou větu, která se v té či oné podobě stala trvalou součástí ústav všech demokratických zemí světa: „**Demokracie je vláda lidu, prostřednictvím lidu a pro lid.**“ Konečně byl to Tomáš Garrigue Masaryk, který již na počátku 20. století definuje demokracii jako lidovou společnost – politickou, sociální a kulturní. Úplnou demokracií je mu demokracie nejen politická, ale i hospodářská, sociální a kulturní. To, na co dnes tedy apeluji, je velmi prosté – aby se alespoň pro začátek na českou politickou scénu, do které nutno zahrnout i takzvanou šestou velmoc – média - vrátila docela obyčejná lidská slušnost a poctivost.

Panteon Národního muzea, 28. 10. 2007

Josef Zvěřina

Nežít v nenávisti

Charta 77 ukázala patologické příznaky moci a lži. Skrytě také ukázala nemoci nenávisti. Už svým vznikem, svou existencí, celým svým obsahem a smyslem byla činem, který překonal fakticky nenávist a demonstroval cestu k jednotě. Tato stránka nebyla se zdá podstatná a podnětná pro hlubší poznání kořenů naší bídy, pro metanci osobní i obecnou, a tak i pro nápravu věcí společných.

To byl také jeden z hlavních důvodů, proč jsem podle svého křesťanského přesvědčení Chartu podepsal a proč nyní z ní vycházím k boji proti nenávisti.

Charta 77 je vyznáním *víry v člověka*, která u křesťana samozřejmě souvisí s vírou v Boha. Přitom však není kompromisem mezi světovými názory, mezi ateisty a věřícími, mezi soupeřícími stranami nebo stranickými klikami.

Vznikla v duchu *partnerství*, nadstranické jednoty, neúplatným hledáním pravdy. Tak jde daleko hlouběji než kompromis, protože vyjadřuje co je v pluralistním názorovém spektru signatářů opravdu společné. Právě tato skutečnost, že se Charta 77 zrodila ze společného myšlení a odvahy, z lásky ke svobodě, pravdě o spravedlnosti jako výraz jednoty lidského obcenství, je historickou událostí.

Charta je tak určitým *znamením doby*. Charta se však stala i znamením *pohoršení a odporu*. Farizejové různých vyznání se pohoršují nad jednotou komunistů a nekomunistů, ateistů a křesťanů – což je pohoršení pochopitelnější u KSČ než u křesťanů.

Abych toto pohoršení odčinil, chci říci několik slov o „exkomunistech“ i ateistech v hnutí Charty.

V nacistických koncentracích spojilo utrpení a odpor proti obłudné nacistické ideologii komunisty i nekomunisty. Komunisté tvořili dobře organizovanou, názorově vyhraněnou, bohužel však mnohdy kruté výlučnou skupinu. Část těchto koncentračníků začala u nás po osvobození budovat podle starého vzoru nám neznámý totalitarismus a nové koncentráky, nejdřív pro nekomunisty a nakonec i pro komunisty. Měli to velmi zlé. Ti, kdo oběšení unikli, byli na tom ve srovnání s námi hůř, vnitřně i zevně: od kriminálních živlů byli i bití; dostali se mezi ně, protože byl odstraněn pojem politického vězně.

Dialog s komunisty v našich věznicích nebyl už tak snadný a otevřený jako v nacistických koncentracích a jejich vlastní dialogy byly hořké a mstivé. Ukázaly se mezi nimi tři kategorie: konformní (věrní stalinské verzi), reformní (uznávali „deformaci“ a nutnost oprav) a nonkonformní (zoufalí nad komunismem vůbec). Dnes je u nás další verze: „exkomunisté“.

Jednota, která byla vytvořena a která budí pohoršení, se zakládá na prostých skutečnostech. Byl učiněn objev, že člověk je člověkem, ať patří ke straně či nikoliv. Že je dávno víc toho, co člověka s člověkem spojuje, než co je ideologicky a stranicky dělí. Dále že člověk není animal producens set consumens. Že homo faber má právo být homo ludens, tvořivý podle odpovědné svobody. Že může existovat homo sapiens, jemuž je proto třeba „přát každé pravdy“. Že homo religiosus je automatickým druhem tohoto druhu homo sapiens. Že náboženská svoboda vyměřená potřebami státního ateismu je absurdní, stejně jako ateismus ve formě státního zřízení a zřízení zařízení a nařízení. A že na polopravdách, násilí a nenávisti nelze budovat společnost.

K pochopení *patologie nenávisti* třeba vystopovat genezi této choroby ducha, její formy a projevy a hledat její „terapii“.

Můžeme snad podle pravdy říci, že naše historická zkušenost malého a ohroženého národa ani v boji, ani v míru skutečnou nenávist neobsahovala. Byly bouře a hněvy, byly zlosti a výbuchy, ale snad donedávna nepřekročily vědomí lidské důstojnosti. **V našem národním charakteru přece jen asi převládala láska k pravdě a svobodě, cit pro uražené a ponížené, humor vůči mocným spolu s velkodušností vůči poraženým. Ohrožuje nás ovšem komplex prostřednosti či naopak velikášství, duchovní lenost nebo mělký fanatismus, hrubost nebo trpitelství, lokajská nekritičnost nebo povýšená hyperkritičnost.**

Ale až donedávna se nenávist ve větším nebo patologickém měřítku u nás neprojevovala. Až donedávna. Poprvé propukla ve zvěrstvech na Němcích. Pak na kolaborantech. Potom se nenávist přenesla na ideologické odpůrce; potom na frakce KSČ. Atd.

Odkud se vzala? Jistě tu byla strašná škola nacismu, krutost války. Ale to k takové surovosti, krutosti a nenávisti nikoho jiného neopravňovalo! Vina spočívala na všech – ovšem diferencovaně – nejen na těch, kdo spáchali odporné činy msty. Vinni jsou ti, kdo tehdy byli na čelných místech vlády, církví, sdělovacích prostředků, vysokých škol atd. – ti více než lidé menších možností a méně informovaní. Možná, že právě mezi těmi se našlo víc těch, kdo v konkrétních případech tomu běsnění odporovali.

Bohužel když se válečná psychóza a vášně zklidňovaly, došlo k dalšímu rozvíjení a prohlubování nenávisti ze strany socialistických vlád. Nebyla to ta šílená, byla chladnější a uvážlivější, systematictější. Nenávist se stala nástrojem *politické moci* – zejména po roce 1948. Vznikla celá ideologie nenávisti. Tato ideologie omlouvala všecko, co potřebovala, pro svůj úspěch dovolovala naprosto všecko, co potřebovala, pro svůj úspěch dovolovala naprosto vše, nenávist podněcovala a dokonce žádala. To je nejhrubší ohrožení mravní i fyzické.

I když projevy nenávisti nacházíme na celém světě, má naše nenávist své specifikum. Ideologická výchova v jediném světovém názoru, který ji takto dovoluje, tvoří nenávist daleko širší, oficiální základnu. Nenávist je pak jakoby „postátněna“.

Lež, násilí a nenávist tvoří pak nerozlučnou trojici. Jedna potřebuje druhou. Polopravda nenávidí, protože má strach, a protože má strach, pomáhá si násilím. Násilí je zase moc, která slouží a živí se nenávistí; a zase se opravňuje lži. Atd.

Je z této patologie nenávisti *východisko*? Protože skepse a poráženecká morálka není k ničemu, třeba hledat! Proti násilí není řešením násilí, protože násilí mnozí nenávidí. Jediná skutečná a trvající moc je „*síla bezmocných*“. Bezmocný nemá nic, ať už proto, že ji ztratil, ať proto, že jí podle svého vnitřního „ustrojení“ nikdy nesloužil, nebo že o ni neusiluje a nikdy ji mít nechce. Ale má sílu. Jeho síla pramení odjinud než z moci. Pro křesťana toto „ustrojení“ je vyjádřeno nejvyšší „mravní kvalifikací“ – Ježíšovými blahoslavenstvími v horském kázání: „Blahoslavení, kteří z ducha zvolili chudobu“, „Blahoslavení tišší, neboť oni dostanou zem za dědictví“.

Jiní našli jiná cenná východiska. Filozofická – v nové hodnotové orientaci. Osobní: starost o duši, změna smýšlení, drobná denní praxe. Nebo duchovně kulturní: paralelní kultura, paralelní polis. Nebo politická: nová základní koncepce politiky vůbec, uvědomělá opozice, nový typ demokracie atd.

Tato východiska slouží zajisté i jako východiska z nenávisti, protože lež a násilí a nenávist spolu souvisejí. Ale zvláštní zloba nenávisti, která působí hlubinné ohrožení světu, nutí k starosti a hledání specifictějšího východiska.

Nenávist je totiž nejhlubším rozdělením člověka vůči člověku, nejhlubším zrušením jednoty. Proto vůči nenávisti je třeba trpělivé, usilovné *hledání jednoty*.

Jako občan této země chápu alergii na toto slovo. Nutno tedy nejdřív objasnit sám pojem. Zásadně je nepřijatelná jednota vnější, lépe řečeno sjednocování a manipulování lidí polopравdou nebo lží; zglajchšaltování osobních i veřejných projevů;

jednota masy, uniformita stáda, fiktivní „jednota strany a lidu“, jednota fanatismu a vášně. Tím spíš musí být odmítnuta jednota vytvářená mocí, policejním dozorem, administrativním aparátem, speciálním „postihem“, železnou oponou a jinými technickými vynálezy golemovského monstra.

Jediná přijatelná jednota je jednota vnitřní, svobodná, jednota pravdy, jednota bez-mocných, lidí „čistého srdce“, kteří zavrhnou každou křivdu, bezpráví a každou nenávisť.

Ale jak tuto jednotu *realizovat*? K tomu všemu, co již bylo řečeno, bych hledal odpověď v různých rovinách.

Na poli *myšlení* to bude ještě pluralita, ovšem odpovědná, vážná, která nepovede k nihilismu. Ten totiž nemá sílu na odstranění nenávisť, i když třeba sám může být nenávisť prost. Bude to důvěra v možnost pravdy, svobody a spravedlnosti, spojená s odvahou k realizaci – ovšem za stálé kontroly odpůrců.

Na poli *mravním – úcta k člověku* a jeho nezrušitelné důstojnosti, důvěra v člověka, ve smysl života. Ctnost naděje, duchovní energie a eschatologická snaha k dobru vyššímu.

Na poli *konkrétního života – princip tolerance*. Tolerance a pluralismus jsou cesty nebo metody – jednota úkolem a cílem. To by mohlo být asi i duchovním základem nové koncepce politiky.

Konečně je třeba jakéhosi *světového spiknutí proti nenávisť a násilí*. Mělo by prostoupit celé naše lidské jednání a smýšlení. Univerzální očista, radikální konverze srdce.

Charta 77, 1977-1989. Od morální k demokratické revoluci. Čs. středisko nezávislé literatury, Scheinfeld-Schwarzenberg a Archa – Bratislava, 1990. Kráceno

Zdeněk Bárta

Plaváček Mojžíš, aneb o lidských právech

Kázání: Exodus 1,6-2,10

Každá ústava je nejen popisem politického zřízení země, ale je vyjádřením společné identity, je osou, kolem které se identita země vytváří a upevňuje. Proto je tak důležité, že součástí evropské ústavy i ústavního pořádku České republiky je mimo jiné i Listina základních práv a svobod. Právě ona dává naší Ústavě identifikační „štávu“ opravdového konstitucionalismu, stojícího na neporušitelných přirozených právech v Listině artikulovaných, oproti prostému parlamentarismu s jeho nebezpečnou vládou ničím nekorigovatelné většiny.

Starověké národy si místo psaných ústav vyprávěly své mýty. Byla to řada pro ně základních příběhů, které svým poselstvím hrály onu roli společného identifikátora, společné konstituční osy. Byl to výklad dějin, vyvýšení základních etických principů i základ pro státní uspořádání.

Pro staré Izraelce je doslova základním příběhem Exodus, vyjítí z Egypta. A hned povězme, že poselstvím tohoto příběhu je naděje ve vítězství svobody nad totalitou. Začátek tohoto příběhu, vyprávění o narození vůdce ke svobodě - Mojžíše - se vypráví, aby dal vyrůst důvěře, že dobro se může prosadit i navzdory faraónským smrtícím a nenávisným zákonům. A tak, když se až dodneška potomci hebrejských otroků vracejí k příběhům z egyptského otroctví, z doby, kdy faraonovy příkazy rozsávaly smrt a narodit se jako židovský chlapec znamenalo smrtelné ohrožení, neslyší z těch příběhů jen hrůzu a beznaděj hrozných egyptských poměrů.

Neříkají jen „víš, tehdy za egyptské okupace, za egyptského totáče, to se proti faraónské zvůli a mašinérii nedalo nic dělat. To jsme se museli jen podrobit a nanejvýš po hospodách nadávat, to se dalo maximálně hrabat pro vlastní rodinu...“ Když se k takovým dobám a epochám vrací Bible, vypráví zároveň a zejména „příběhy proti beznaději“. Vylíčí bez zastírání hroznou a drsnou realitu, ale jen proto, aby pozornost posluchačů nakonec upřela na ty, kdo přece jen našli odvahu vzepřít se a něco dělat.

Egypt svým totalitním systémem, v jehož čele stál faraon, byl pro Izraelce symbolem lidského titánství a diktatury. Egyptský styl života byl pro ně naprosto nepřijatelný: král byl uctíván jako vtělené neomylné božstvo a všichni poddaní byli jeho naprosto bezprávnými otroky. Izraelská představa Boha, před nímž jsou si všichni lidé rovni, vedla Izraelce naproti tomu od počátku k svéráznému, „demokratickému“ způsobu života. Moderní demokracie se rodí ani ne tak v Athénách, jako v Jeruzalémě. Egypt byl Izraelci označován za dračí nestvůru, za symbol zla. Protiklad mezi totalitním Egyptem a Izraelem, svou svobodu žárlivě si střežícím, byl tedy zásadní.

Izraelité, kteří již dlouho žili v Egyptě jako otroci (jsou o tom zachována dokonce písemná i grafická svědectví ze 13. století před Kristem), se dostávají do stále svízelnějšího postavení. Příběh Exodu to vysvětluje strachem Egyptanů z jejich „přemnožení“. Faraon (snad Ramses II.) usoudil, že rasově i způsobem života odlišná rozsáhlá komunita otroků by se mohla stát v případě válečného konfliktu nebezpečnou pátou kolonou a vážně ohrozit Egypt. Proto považuje za nutné vyhlásit „konečné řešení židovské otázky“. Chce tuto komunitu oslabit zhoršením pracovních podmínek a postupnou genocidou mužských potomků.

A tady začíná Exodus: narozením Mojžíše. Nejprve se vypráví příběh dvou porodních bab, které odmítly - jak měly nařídáno - utrácet narozené chlapce hned po porodu. Zdá se to trochu komické, báby se vymlouvají, že nestačí k porodu včas dojít a splnit příkaz. Trochu finta příslušníka zotročeného národa, žádné velkolepě hrdinské gesto. Ale kolik lidských životů by bylo v historii třeba jen dvacátého století zachráněno, kdyby každý, kdo dostal v kterémkoli režimu podobně zhovadilý pokyn, prostě jej odmítl vykonat – třeba i za cenu nějaké výmluvy?

I rozkázal faraon všemu svému lidu: „Každého syna, který se těm Hebrejcům narodí, hodte do Nilu.“ Je to hrozný rozkaz, nelidský zákon. Jenže i v takových dobách, kdy lidské životy sevře tíha nelidských nařízení, se rodí děti. A zrovna v téhle chvíli se jedněm z izraelských manželů narodil chlapec. Strašlivá smůla a tragédie, to se nedá nic dělat, napadne nás - ale jeho matka to tak nevidí: A viděla, že je krásný, doslova dobrý. V tom není jen mateřská pudová láska. Ona viděla, že to je dobré Boží stvoření. Hned na začátku Bible to tak stojí: sedmkrát viděl Bůh, že je to dobré. A přesně tímhle pohledem se na svého narozeného synka dívá tahle izraelská matka: viděla, že je dobrý. A když se člověk dívá takto, pohledem Božím, pohledem majícím každý život za dobrý a svatý, pak ani temnoty a hrůzy faraonských nařízení nepřijdou člověku jako nepřekonatelná překážka. A tak ta matka nejprve tři měsíce novorozeně ukrývá očím egyptských slídlilů a pak vymyslí odvážný - a přitom nesmírně důvtipný plán.

Všimněme si, vtip a odvaha jdou často ruku v ruce: z papyrových lodyh vyrobí ošatku, vymaže ji asfaltem, synka do ní uloží a nechá ji pak houpat se v jedné ze zátočin posvátné egyptské řeky Nilu. Příběh připomíná dějem nejen naši pohádku o Plaváčkovi, ale i řadu starověkých orientálních legend. Jenže jako každá legenda je Exodus vyznáním zcela určité, specifické víry. Mojžíšův příběh vysvobození z otroctví je tak Magnou chartou lidské důstojnosti, lidských práv a svobod.

Záchraně dítěte pomůže právě sám Nil, od něhož faraon očekával, že pohltí hebrejské chlapce. V Egyptě uctívali řeku Nil jako božstvo (proto tam chodila k náboženským očištným koupelím i faraonská princezna), dobře si tedy šlo představit, že balíček s dítětem, houpatící se na vlnách, přijme někdo z Egyptanů jak „dar božského Nilu“ - a sotva ho hodí zpátky.

Příběh chce ukázat v jednání Mojžíšovy matky nejen odvahu bezmocných, kteří už nemají co ztratit. Také tu docela zřetelně zaznívá i svobodný smysl pro humor, který není ochromen hrůzou před jakýmikoliv pohanskými (třeba nacistickými) rituály a pověrami, a nachytá Egypt na to, v čem se cítil nejsilnější - na jejich vlastní náboženství. Ta matka si jako člověk inteligentní, živé víry troufla využít náboženství Egyptanů. Tuhle vzorově statečnou ženu představuje příběh jako prototyp svobodného člověka. Sice nenese jméno jako porodní báby ze začátku příběhu, ale něco nám o ní vypravěč přece prozradí: ona i její muž pocházeli z domu Lévi - tedy z pokolení, určeného pro kněžství. I když nemává kadidlem, nepřináší chrámové oběti ani neodřikává naučené litanie, přece jedná vpravdě kněžsky: postavila se smrtící mašinérii, totalitnímu faraonskému režimu, nasadila svou vlastní kůži - a zastala se života. Zbytek příběhu známe - Mojžíšově matce její finta vyšla, mohla dokonce své dítě první roky vychovávat jako kojná, z Mojžíše po výchově na faraonově dvoře vyroste vysvoboditel svého lidu.

Na začátku jsme řekli, že poselstvím tohoto příběhu exodu z Egypta je naděje ve vítězství svobody nad totalitou. Když staří Židé vyprávěli tento svůj základní příběh, který si připomínají dodnes, říkají vlastně totéž, co přešlo do všech dnešních deklarací a listin základních práv a svobod těch národů, pro které je Exodus základním příběhem:

Lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech. Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání. Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení. Povinnosti mohou být ukládány toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod. Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením. Nikdo nesmí být zbaven života. Nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám. Svoboda pohybu a pobytu je zaručena. Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny. Právo pokojně se shromažďovat je zaručeno. Občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod, založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny... atd. atd., viz třeba naši Listinu.

Je to - díky Bohu - stále totéž. Jen mne napadá, že možná měli ti staří Hebrejci pravdu v tom, že jako příběh se to lépe poslouchá - a možná i lépe pamatuje, a tudíž lépe hájí.

Neděle, 13. květen 2007. Kráceno

ALMA MATER

STUDENTI BOJUJÍCÍ

INTELEKTUÁLOVÉ VARUJÍCÍ

Pietními slavnostmi a shromážděními si česká veřejnost připomněla mezinárodní studentský svátek, 17. listopad, označený v našich kalendářích jako Den boje za svobodu a demokracii. Řečníci na shromážděních akademických obcí univerzit i u pamětních desek v Hlávkově a Žitné ulici se už tradičně ve svých projevech soustřeďovali na léta 1939 a 1989, kdy studenti vystoupili na obranu demokracie – poprvé proti nacistické okupaci, podruhé proti komunistické moci. Letos však zazněla slova ještě o třetím výročí: právě před čtyřiceti lety vyšli studenti ze Strahovských kolejí do pražských ulic, aby protestovali proti poruchám elektrického vedení a svým voláním „Chceme světlo“ vyvolali paniku tehdejší vlády a brutální policejní zákrok.

Akademická obec Univerzity Karlovy se sešla v Karolinu na slavnostním koncertu 14. listopadu. Z pověření rektora a jménem Nadání Josefa, Marie a Zdenky Hlávkových přivítal hosty prof. JUDr. Václav Pavlíček, CSc. Hlavní projev pronesl rektor UK prof. Václav Hampl.

Václav Hampl

Trojí vystoupení studentů

Projev rektora Univerzity Karlovy k 17. listopadu

Vážení členové akademické obce, drazí hosté, dámy a pánové, před dvěma týdny jsme oslavili 28. říjen, výročí a svátek naší novodobé státnosti. Dnes jsme se sešli společně oslavit 17. listopad, svátek naší novodobé svobody a připomínku, že svoboda není zadarmo a automaticky.

Výročí 17. listopadu vybízejí k zamyšlení nad tím, jaké místo zaujímají veřejná vystoupení studentů v dějinách 20. století, jaká je jejich úloha v historické paměti či tradici národa. Tradici ve smyslu přetrvávajících vzorů chování, vzorů, které zpřítomňují hodnoty a mohou nám pomáhat při našem rozhodování a jednání. Události listopadu 1939 a 1989 spojuje to, že obě historické paměti připomínají nejen mravní hodnoty, ale – což je stejně závazné – působily a působí na emotivní pocity.

Studenti jako nejaktivnější účastníci protinacistických demonstrací v pražských ulicích 28. října **1939** se hlásili při výročí vzniku československého státu k demokratickým idejím, v nichž byli vychováni, a v jejich duchu vyjadřovali manifestačně nesouhlas s režimem nastoleným okupanty. Německá policie tehdy zranila patnáct demonstrantů, z nichž jeden zemřel během převozu do nemocnice. Následkům zranění po čtrnácti dnech podlehl i student medicíny Jan Opletal. Jeho pohřeb

15. listopadu, s obřadem v kapli Hlavova ústavu za účasti jeho kolegů a učitelů, pokračující průvodem na Albertov, se stal manifestací. Když Opletalovi kolegové z Hlávkovy koleje ukládali rakev do pohřebního vozu, zazpívalo shromáždění československou hymnu. Demonstrace pak pokračovaly na Karlově náměstí, v ulicích a před právnickou fakultou, kde oddíly SS a německé policie pozatýkaly 15 osob, většinou studentů, které pronásledovaly do budovy fakulty.

Budiž připomenuto, že tehdejší ministr školství protektorátní vlády, profesor Jan Kapras, na zprávu o tom reagoval tak, že předložil vládě návrh ohradit se proti porušení zvyklosti svobody akademického vyučování a života. Následujícího dne, když protektorátní vyslanec v Berlíně Chvalkovský podal vládě do Prahy telefonicky zprávu, že nacistické vedení se na poradě v říšském kancléřství rozhodlo provést už dříve připravený záměr zavřít české vysoké školy a hrozí perzekuce studentů, ministr Kapras okamžitě zkoncipoval provolání ke studentům. Příkazuje pozastavit vyučování a vyzývá studenty, kteří jsou z venkova, aby opustili pražské koleje, odjeli domů a tam se věnovali studiu. „Prospějete nejvíce národu i sobě, uposlechnete-li bezpodmínečně a přesně vládních pokynů“, stojí v provolání, které ač jistě dobře míněno jako varování, nestihlo být zveřejněno dřív, než jednotky SS o půl čtvrté ráno 17. listopadu přepadly vysokoškolské koleje v Praze a téměř zároveň i v Brně, pozatýkaly přítomné studenty a převážnou část jich transportovaly do koncentračního tábora Sachsenhausen. Devět představitelů organizace vysokoškolských studentů bylo téhož rána bez soudu v Ruzyni popraveno.

Následujícího roku se ve výroční den 17. listopadu 1940 sešli v Leamingtonu v hrabství Warwick v Anglii zástupci českých studentů, kterým se podařilo uniknout zatčení a kteří emigrovali nejprve do Francie, potom do Velké Británie, kde se většinou později přihlásili do československého zahraničního vojska. Obnovili výbor Ústředního svazu československého studentstva a vydali prohlášení vyzývající k spojení studentů jiných národů k boji proti nacistům. O rok později pak byl v Londýně 16. listopadu 1941 vyhlášen sedmáctý listopad Mezinárodním dnem studentstva.

A byla to vzpomínková slavnost půl století od 17. listopadu 1939, kdy pražští studenti probudili zpět svědomí společnosti. Manifestace, při níž policejní oddíly jiné, tentokrát komunistické totalitní moci přepadly průvod na pražské Národní třídě a surově zbily studenty, kteří vzpomínali na oběti nacistického teroru a zároveň hlasitě vyjadřovali svou nespokojenost se současnou nesvobodou. Listopadové události roku 1989 nečekaně překonaly ono kritické stadium, v němž se ocitala společnost, kdy představitelé režimu ztráceli schopnost vládnout. Stávkující studenti podnítli dění širokého politického dosahu, jež vedlo k svobodnému dnešku. A účastnili se ho s velkým nadšením a s obdivuhodnou odvahou, jíž je schopno mládí zapálené ideou.

Při této příležitosti, kdy pro připomenutí, povzbuzení a posílení pojících esenciálních prvků naší společné identity znovu vyprávíme klíčové příběhy našich nedáv-

ných dějin, dovolte mi připomenout ještě jeden příběh, který není moc vzpomínán, i když má letos kulaté výročí. Týká se opět studentů. 31. října uplynulo čtyřicet let od večera, kdy studenti z areálu strahovských kolejí vyšli do ulic a provolávali heslo: „Chceme světlo! Chceme studovat!“ Akce vznikla spontánně a na začátku byl obvyklý nepořádek a lajdáctví „socialistického“ režimu. Areál kolejí pro pět tisíc studentů byl dostavěn před necelými dvěma lety jako ubytovna pro cvičence spartakiády vystupující na sousedním stadionu a měl už při kolaudaci řadu nedostatků. Stávalo se potom, že studentům převážně z ČVUT, kterému byl areál svěřen, často zhaslo večer elektrické světlo a přestalo se topit. Tak tomu bylo kolem půl deváté večer 31. října 1967, právě když zasedala kolejní rada a zabývala se řešením dlouhodobé havarijní situace. Z některých bloků začali vycházet studenti s baterkami a svíčkami, aby si na betonové ploše při kytaře zazpívali, jak byli už v podobných případech zvyklí. Někoho napadlo, že se vydají do centra města, aby upozornili veřejnost na své chronické potíže. Asi patnáct set studentů se vydalo na Dlabáčov a k Pohořelci, potom dál Úvozem do Nerudovy ulice na začátek Malostranského náměstí, za provolávání hesel o touze po světle, která mohla být považována na jinotaj. Hlídková vozidla Veřejné bezpečnosti, která sledovala průvod, mu tady uzavřela cestu, nastalo vyjednávání a během krátké doby došlo na obušky a slzný plyn. Byla to srážka policejní moci komunistického režimu v tak masové měřítku od poloviny padesátých let nebývalá. Policejní jednotky zatlačily studenty zpět na Strahov a násilně vznikly do některých bloků, kde studenty krutě masakrovaly obušky za oboustranných slovních potyček. Bylo zraněno 15 studentů, z nich tři dost vážně. K úrazu přišli i někteří cizinci, kteří netušili oč jde.

Shodou okolností na Pražském hradě právě zasedal ÚV KSČ, byla tu i sovětská delegace, která přijela na pražské oslavy výročí Velké říjnové socialistické revoluce, jak se tehdy říkalo bolševickému převratu v Rusku. Schylovalo se ke změně prvního tajemníka ÚV KSČ, pádu Antonína Novotného, a spontánní akce studentů tak automaticky dostala politický kontext, mimo jiné i pod dojmem nedávného vystoupení československých spisovatelů na jejich sjezdu. Strahovským událostem se dostalo nebývalé publicity v tisku, mezi lidmi zapůsobily stejně jako o dvě desetiletí později ono „bijí nám naše děti“. Kritika se obrátila zejména proti bezpečnostním složkám státu, věcí se zabývala vládní komise, do níž byli přizváni zástupci studentských organizací. Pražští studenti nejen na ČVUT, ale i na fakultách UK konali schůze a sestavovali rezoluce, požadující potrestání viníků z řad zasahujících policistů. Z nich zřejmě nejdál šla rezoluce ze shromáždění studentů na Filozofické fakultě UK, jíž se účastnil rektor prof. O. Starý, která vytkla: „Události na Strahově jsou výsledkem nezdravé atmosféry v tomto státě a výsledkem celkové politické a ekonomické situace...“ Studentské hnutí se koncem roku 1967 radikalizovalo, stejně jako atmosféra v celé společnosti a událost předcházela jako milník na cestě k pražskému jaru 1968, onomu sice krátkému, ale velmi významnému „nadechnutí“ svobody. V tomto

smyslu se tedy i tato dnes zdánlivě skoro zapomenutá epizoda řadí do důstojného sousedství událostí v dějinách 20. století, kdy studenti nastavili zrcadlo československé společnosti a povzbudili pocit odpovědnosti, jež má schopnost – někdy i po delší době - měnit svět k lepšímu.

Vážené dámy, vážení pánové, projev zabývající se historickými příklady by myslím měl vyznít v nějaké poučení pro současnost. Mám za to, že i když se dnes našťestí nacházíme v nesrovnatelně lepší situaci, než byl podzim 1939, 1967, nebo 1989, potřeba měnit svět a naši zemi k lepšímu trvá. Poučení, které si já osobně odnáším z připomínky podzimů, které dnes oslavujeme, je, že to nejde bez osobního nasazení, obětavosti a ochoty riskovat. Plody svobody, které to nakonec přináší, jsou úžasné.

Karolinum 14. 11. 2007

Václav Pavlíček

Boj za svobodu a demokracii začal před rokem 1989

Státní svátek 17. listopadu je dnem, kdy vzpomínáme Mezinárodního dne studentstva a boje za svobodu a demokracii. Oslavy tohoto státního svátku se vztahují k několika výročím. V listopadu 1939 vojenské a policejní jednotky okupantů přepadly vysokoškolské koleje, studenty odvezly do koncentračního tábora a studentské funkcionáře popravily. Široké politické spektrum popravených ukázalo, že jde o útok na celou českou inteligenci bez rozdílu ideového zaměření a politických postojů jednotlivců mezi nimi, že směřuje proti českému národu jako celku.

Český národ dal 28. října 1939 při výročním dnu vzniku československé státnosti najevo, že nadále ctí zakladatele československého státu, prezidenty Masaryka a Beneše. Věrnost těmto ideálům potvrdil při pohřbu studenta medicíny a funkcionáře samosprávy Hlávkovy koleje Jana Opletala, který byl při demonstraci 28. října smrtelně zraněn.

Teror, který německý nacistický režim rozpoutal uzavřením vysokých škol a dalšími represemi v době vítězného tažení německých vojsk, svědčil také o tom, že se český národ vzpamatoval z pomnichovského šoku a postavil se na odpor. Říjen a listopad 1939 ukázaly, že skončila atmosféra, kterou jeden z liberálních novinářů charakterizoval slovy: „Nedovolili jste nám zpívat s anděly, budeme výt s vlky.“ Proti vlkům však značná část české společnosti v říjnu a v listopadu 1939 vyjádřila svůj odpor. Perzekuce vysokých škol a odpor proti okupantům byly jedněmi z důvodů, proč byl 17. listopad v Londýně za války prohlášen Mezinárodním dnem student-

stva. Ukázalo se také, jak izolované byly skupiny českých fašistů a antisemitů, kteří se hlasitými demonstracemi dožadovali přístupu k politické moci.

Tradice 17. listopadu se udržovaly i později a při různých příležitostech se znovu prosazovaly. Vzpomínáme letos i 40. výročí strahovských událostí, které ovlivnily politickou atmosféru v té době. Zásah bezpečnostních sil proti studentům, zejména z ČVUT, ukázal strach režimu z hesel požadujících více světla. Stížnosti na nepořádky byly pochopeny ve významu symbolickém. Při pozdějším vyšetřování se projevila také solidarita učitelů a studentů Univerzity Karlovy s postiženými studenty při demonstraci. Provedené šetření skončilo jinak, než si tehdejší mocenské orgány přály. V roce 1968 se 17. listopad znovu připomněl jako symbol svobody a demokracie.

Připomínáme-li 17. listopad 1989, který byl podnětem k rozpadu minulého systému, neměli bychom zapomínat, proč právě v tento den došlo k událostem, které zásadně změnilly celý politický systém v Československu. Dějiny boje za svobodu a demokracii nezačaly v roce 1989. Tehdy při demonstraci měl být tento symbolický den připomenut a ve jménu jeho odkazu a jeho tradic boje za svobodu a demokracii byly zásadní politické a ekonomické přeměny zahájeny. Byly připravovány činnosti Charty 77, jejíž výročí jsme letos vzpomínali, i aktivitami dalších nezávislých organizací, které hledaly společné hodnoty různých ideových proudů v opozici a nalézaly je v tradicích úsilí o svobodu, lidská práva i v tradicích, které symbolizoval 17. listopad 1939.

Proto je třeba se k tomuto odkazu boje za svobodu vracet a s úctou se sklánět před těmi, kteří za osvobození českého národa v minulosti položili svůj život. Takové tradice stále střeží Český svaz bojovníků za svobodu, chrání odkaz zakladatelů Československa, Masaryka, Beneše a Štefánika před těmi, kteří vlastní malost chtějí kompenzovat útoky na zásluhy zakladatelů československé státnosti. Chrání odkaz, který symbolizují oběti 17. listopadu 1939.

Karolinum 14. 11. 2007

O tradicích studentského boje za svobodu hovořil prof. Pavlíček také 17. listopadu na pietní slavnosti před Hlávkovou kolejí v Praze, které se zúčastnil i prezident republiky Václav Klaus. Prof. Pavlíček mj. zdůraznil, že historická paměť je součástí identity národa a státní ideje, a připomněl, že samostatná státnost byla výsledkem boje za svobodu, který si vyžádal mnohé oběti, stejně jako potřebu udržovat ideje svobody a demokracie v povědomí společnosti.

V Hradci Králové se koncem září konala konference „Matematika – základ evropské vzdělanosti. Jako vstupní text k ní byla sepsána výzva, varující před kritickou situací českého školství a celé společnosti. Mezi signatáři jsou kromě dalších renomovaných osobností (např. Jiří Grygar, Tomáš Halík, Jiří Menzel, Jiřina Šiklová, Rudolf Zahradník) i představitelé akademické obce Univerzity Karlovy – první polistopadový rektor Radim Palouš, prorektor Stanislav Štech, emeritní prorektori Miroslav Petrušek a Josef Petráň a děkan 1. LF UK Tomáš Zima. Zastoupení jsou i představitelé medicíny – mj. Josef Cimický, Josef Koutecký, Jana Mačáková, Josef Marek, Vladimír Vonka a nechybějí ani podpisy tří bývalých ministrů školství – Petr Piňha, Jan Sokol a Petr Vopěnka.

Všem, jejichž hlas je slyšet

Obrácíme se na všechny, kteří vystupují v televizi a v rozhlasu, píšou do novin a časopisů, poskytují rozhovory atd.:

V poslední době pozorujeme značný nárůst nepoctivosti, nezodpovědnosti, bezohledného kořistění, agresivity a vulgarity. Společnost se tvrdě orientuje na okamžitou spotřebu, na rychlý a bezpracný úspěch. Hodnoty, které byly po staletí považovány za „skutečné“, jdou stranou. Tato situace není specifická jen pro naši zemi, jedná se o celosvětový (euroamerický) vývoj.

V řadě škol jsme svědky soustavného snižování požadavků na znalosti a dovednosti. Ve sdělovacích prostředcích je často zpochybňována role paměti ve vzdělávání, smysl výchovy ke kázni a společenskému chování, důležitost osobního úsilí a význam zodpovědnosti. Cožpak si již nikdo neuvědomuje, že vzdělání a vzdělanosti člověk dosahuje dlouhodobou, soustavnou a cílevědomou činností?

Pokles úrovně vzdělanosti vnímáme s obavami. Absolventi základních, středních i vysokých škol mají dnes podstatně horší všeobecný rozhled než generace jejich rodičů. Ochota, a tedy i schopnost porozumět světu, který nás obklopuje, je čím dál menší. Výrazně poklesla chuť pochopit přírodovědné i společenské jevy, vyznat se v historii, literatuře a výtvarném umění, vnímat současnost v kontextu historického a kulturního vývoje lidstva. Mnozí dnešní maturanti mají vážné problémy s vyjadřováním i s pravopisem, se základními početními úkony, nejsou schopni řádně porozumět psanému textu, sepsat smysluplný odstavec, neznají základní historická fakta, nemají ponětí o nedávném vývoji naší společnosti. Tzv. počítačová gramotnost je často chápána pouze jako úspěšné zvládnutí počítačových her, brouzdání po internetu a v lepším případě též pochopení základů jednoho textového editoru.

Jsme malý národ a malý stát. Máme-li obstát v Evropě a ve světě, musíme se o to usilovně snažit. Nechceme-li se stát pouze levnou a podřadnou pracovní silou, musíme se intenzivně vzdělávat a vytrvale a soustavně rozvíjet své znalosti a dovednosti. Tedy to, co je ve sdělovacích prostředcích často zpochybňováno a zatracováno. Nedosta- tečná vzdělanost a malý všeobecný rozhled vede k degradaci populace na nemyslíci dav spotřebitelů všeho možného i nemožného, vytváří živnou půdu pro nejružnější podvodníky, extremisty, je zdrojem ignorance a agresivity vůči lidem i přírodě.

Obracíme se proto na vás, na všechny, jejichž hlas je slyšet.

Uvědomte si, že se značnou měrou podílíte na utváření atmosféry v celé populaci, že svými názory ovlivňujete hlavně mladou generaci. Snažte se proto orientovat společnost k cílevědomému vzdělávání, k odpovědné a uspokojení přinášející práci, k úctě k tradičním hodnotám. Pečlivě zvažujte svá slova, která pronášíte o školství, vzdělanosti a vzdělávání. Mějte na paměti, že je rychlejší a jednodušší bořit než stavět. Snažte se proto být konstruktivní a motivovat pozitivními příklady.

Nezapomínejte, že zejména vy, jejichž hlas je slyšet, máte odpovědnost za naši budoucnost.

QUOD BONUM

ABSOLVENTI

SENÁTOŘI

PROFESOR JELÍNEK

Výsledky voleb do Akademického senátu 3. LF UK na volební období 2007–2010

Členové pedagogické části: pracoviště klinická

- 1 doc. MUDr. Valér Džupa, CSc.
- 2 MUDr. Robert Grill
- 3 MUDr. Martin Havrda
- 4 MUDr. Jara Hornová, CSc.
- 5 doc. MUDr. Milan Kment, CSc.
- 6 MUDr. David Marx, Ph.D.
- 7 doc. MUDr. Miroslav Tvrdek
- 8 prof. MUDr. Petr Widimský, DrSc.

Členové pedagogické části: pracoviště ostatní

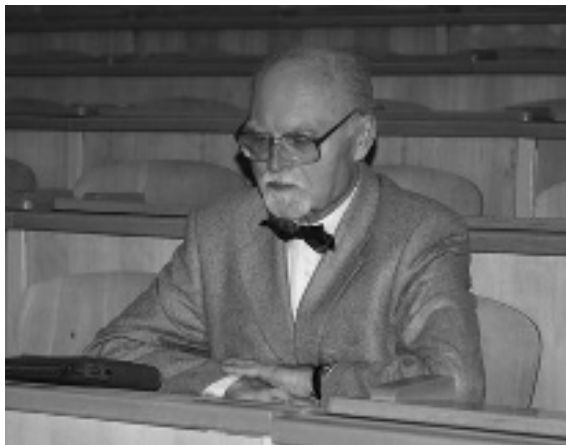
- 1 Mgr. Zdeňka Čábelková
- 2 doc. MUDr. A. Martin Čelko, CSc.
- 3 MUDr. Pavel Dlouhý
- 4 prof. MUDr. Václav Mandys, CSc.
- 5 MUDr. Jan Polák, Ph.D.
- 6 doc. MUDr. Hana Provazníková, CSc.
- 7 doc. MUDr. Jozef Rosina
- 8 RNDr. Ing. Petr Tůma, Ph.D.

Členové studentské části

- 1 Věra Bezděková
- 2 Zuzana Elbertová
- 3 Denisa Frajerová
- 4 Peter Ivák
- 5 MUDr. Štěpán Jelínek
- 6 Scott Keel
- 7 MUDr. David Macharáček
- 8 Martina Novotná
- 9 Kateřina Pokorná
- 10 Radek Rutkowski
- 11 Tereza Smržová
- 12 Anette Svensgaard Steinert
- 13 Jiří Šedo
- 14 Barbara Šimanovská
- 15 Magdalena Tichá
- 16 Martina Tomášková

Richard Jelínek:

Zachránit musíme každý život, i když je to nonsens

Foto Oldřicha Jonáková ml.

Sešli jsme se dva dny po jednom státním svátku, za 18 dní nás čeká další významný den. Myslím tím 28. říjen a 17. listopad. Jak chápete ten první svátek, 28. říjen?

Vzhledem k tomu, že jsem předválečná generace, tak jej chápu především v tom původním smyslu – je to vždycky symbol osvobození a začátek naší republiky.

A co pro vás znamenal sedmnáctý listopad 1989?

To bylo velké osvobození ze tmy, se kterým jsme už nikdo vlastně nepočítali.

Změnilo to nějak váš profesní život?

Naprostě zásadně. Byl jsem tenkrát na Akademii věd a prožíval jsem veškeré ty události uprostřed dění, které nakonec změnilo zásadně nejen strukturu ústavu, ale i strukturu celé akademie. Také bylo učiněno zadost spravedlnosti, kdy si řada lidí původně omezených konečně mohla volně vydechnout.

Vás se to týkalo také, že?

Do jisté míry ano. Já jsem nešel na akademii dobrovolně, ale původně jsem byl na 1. lékařské fakultě, kde jsem pracoval nejprve na ústavu anatomie, posléze na histologii. Po roce 1968, když jsem byl v habilitačním řízení, mi bylo víceméně zakázáno přednášet a aktivně vyučovat. Tak jsem odešel na Akademii věd.

A po listopadu jste se vrátil k pedagogické činnosti?

To bylo složitější. Čtyři roky jsem dělal ředitele Ústavu experimentální medicíny ČSAV a tehdy mě kontaktovala paní docentka Rychterová s tím, jestli bych s výukou nevypomohl fakultě. Tak jsem to vzal jako druhý úvazek a když jsem skončil na akademii, přesunul jsem se sem, tuto na fakultu.

Nyní zhruba po šestnácti letech z fakulty ze zdravotních důvodů odcházíte. Jak se za tu dobu změnili studenti? Ti první měli ještě za sebou zkušenosti socialistického školství, teď přicházejí děti, které tu dobu znají jenom z doslechu. Projevuje se to nějak v jejich chování?

Projevuje se to především ve zkušenostech, protože dnešní mladí lidé mají možnost cestovat, a tak srovnávat to, co je doma, se zahraničím; stále více se podobají svým kolegům na západ od našich hranic.

Přesto na mládež a vzdělávací systém jsou stížnosti; narážím tím na nedávnou výzvu intelektuálů, kteří říkají, že mladí lidé sice hodně umějí, ale všeobecné vzdělání nemají.

Nedá se říci, že by vzdělání neměli, ale rakousko-uherský systém, který měl u nás dlouhé trvání, se vlastně uplatňuje ještě dnes. Nepovažuji to za nějakou tragickou chybu, protože naši studenti jsou obecně daleko vzdělanější nežli západoevropští studující. Je ale pravda, že své myšlenky nedovedou obhajovat a své znalosti používat tak, jak se to od nich očekává.

Jsou asi také spíš zaměřeni na technickou stránku učení, na informační technologie – internet.

To bych řekl, že je podstatným způsobem jenom snad v tom, že snadno získávají informace, které jsou dneska dostupné. Ale nevidím v tom žádnou chybu. Nedá se říct, že by snad studovali méně z knih, ale při vytváření diplomových prací spoléhají na internet a často berou poznatky odtamtud.

Připomíná mi to případy plagiátorství. Je to obecný problém – v zahraničí i u nás. Možná to souvisí nikoliv se vzděláním, ale s výchovou – morální, etickou.

To jistě souvisí, protože otázku si tak málokdo klade. Nepovažuji za hřích uvést nějakou informaci nebo tezi, na kterou nepřišli sami. Ovšem snadnost získání informací na internetu nutně vede k pragmatickému přístupu a potlačuje vlastní uvažování.

Kterému oboru jste se ve svém životě věnoval nejvíce?

Experimentální morfologii a hlavně teratologii, pokusnému vývoji vrozených vad.

Také jste vedl teratologickou službu. S pokrokem v této oblasti se ale vynořují také etické problémy, jak je tomu ve vědě vůbec. Mám tím na mysli otázky spojené třeba s potraty a výzkumem kmenových buněk. Netrápí vás to?

Netrápí. Co se týče potratů, tak je třeba si uvědomit, že za normálních podmínek ze stovky úspěšně oplozených vajíček vznikne třicet až padesát zdravých dětí, to znamená padesátiprocentní ztrátu. Člověk je v tomto ohledu na vrcholu evoluce a má také největší reprodukční ztráty. To je způsobeno vysokou selekcí. Třeba potkan má kolem 23 procent, myš kolem 25, králík 35 procent, prase 40 a člověk 50. Čili potrat – neindukovaný samozřejmě – je zcela integrální součástí lidské reprodukce. Pokud se týče kmenových buněk, to skýtá obrovské možnosti, avšak ve většině případů jsme ještě hodně daleko od jejich praktického využití.

Mně osobně leží na srdci ještě jeden problém, který souvisí s pokrokem lékařské vědy a medicíny; když se daří zachránit předčasně narozené děti, nevyvinuté, pak se dá se uvažovat o tom, že to nemusí být vždycky správné. Zrovna tak matka slovenských siamských dvojčat, která odmítla potrat, by možná - posuzováno pragmaticky - neměla tolik riskovat.

No, to je pravda. Studentům jsem říkával, že každodenně budou postaveni před problémy, které mají svou stránku biologickou a svou stránku humanitní. Samozřejmě ta biologická stránka je – dá se říci – antihumanitní. Z hlediska druhu je výhoda, když nějakým způsobem postižení jedinci, kteří mohou geneticky zatěžovat populaci, jsou z této populace vyjmuti. Ovšem po stránce humanitní, a to se právě týká těch novorozenců nezralých, je třeba pokusit se zachránit každý život, i když z hlediska biologického je to nonsens.

Pojďme teď k něčemu praktickému. Jak funguje ta vaše teratologická služba?

Teratologická služba je součástí evropské sítě teratologických služeb, které poskytují informace v případech ohrožení těhotenství. A zdravotničtí pracovníci mají možnost telefonovat a zeptat se na pravděpodobnost poškození plodu při styku s nějakou toxikou. Ročně máme asi 120 dotazů, které jsou zodpovězeny ve většině případů do 24 hodin a komunikujeme také s ostatními evropskými teratologickými službami; my konzultujeme s nimi a oni zase s námi, a tím se ta služba neustále vylepšuje.

Jaká je úspěšnost, dá to nějak změřit?

Změřit se to dá, porovnáním počtu narozených malformovaných dětí ve stejné situaci a jejich počtu po konzultaci s teratologickou službou. Dá se říci, že se tímto způsobem vyhneme značné části poškození plodu, ale jinak je to těžké změřit, neboť malformovaných jedinců za normálních okolností je při narození jedno až tři procenta a do takových dvanácti let, kdy se projeví poškození vnitřních orgánů nebo vývoje mozku, jich přibude devět procent.

Teratologická služba působí jenom v Evropě?

Ještě také v Japonsku, v USA a v Austrálii. Poněkud paradoxní je, že evropská teratologická síť má sídlo v Izraeli, protože Izrael je počítán mezi vyspělé státy a vlastně svým založením patří do evropského teritoria. Předseda té sítě se volí na určité období a podle toho je centrum umístěno tam, kde sídlí předseda.

Přestáváte pracovat – máte následovníky, vychoval jste si pokračovatele?

Pokus se týče teratologické služby, tak ano, jinak obor histologie je poznamenán velkým nedostatkem talentů, postupně asi vyhyneme.

Mladí se nehrnou jenom na histologii, nebo vůbec vědecky pracovat?

Dá se říci, že na méně atraktivní obory se nehrnou vůbec, většina mladých talentů jde na kliniku nebo na molekulární biologii.

Příčinou je zřejmě finanční hodnocení a vůbec podmínky.

Jistě, protože za těch pár tisíc aspiranti nemohou žít normálním občanským životem.

Viděl byste nějakou cestu jak z toho?

Kdyby odměny byly v porovnání se světem alespoň průměrné nebo srovnatelné. Ale je známo, že úroveň mezd obecně je u nás pětikrát nižší než v Německu, a to se týká hlavně industriálních profesí. Co se týče akademických profesí, tak je to ještě daleko horší.

Začali jsme svátky a svátky také skončíme. VNR s tímto rozhovorem vyjde krátce před Vánoci. Jak je prožíváte?

Tradičně ve velké pohodě, celá rodina se na ně těší a věnuje jim velkou pozornost.

Máte děti?

Dvě dcery a čtyři vnoučata.

Takže budete mít veselo.

To jistě.

Tak ať se vám to vydaří.

Marie Fleissigová

Prof. MUDr. Jelínek, DrSc.

Vzdělání

Fakulta všeobecného lékařství v Praze – promoce 1958

CSc. – lékařské vědy 1965

PGS-FF UK Aplikovaná logika 1981

DrSc. – Biologické vědy 1988

Habilitace – obor histologie a embryologie 3. LF UK 1991

Jmenování profesorem – histologie a embryologie, anatomie

Zaměstnání

1956-65 Anatomický ústav FVL UK Praha, odborný asistent

1965-70 Histologický ústav FVL UK, vědecký pracovník

1969 pozastaveno habilitační řízení

1970-94 Ústav experimentální medicíny ČSAV, vedoucí Teratologické laboratoře

1990-1994 ředitel ÚEM ČSAV

1991-2006 přednosta Ústavu histologie a embryologie 3. LF UK Praha

1992-2002 vedoucí Centra biologických oborů 3. FL UK

Členství

Evropská teratologická společnost

ENTIS (Evropská síť teratologických informačních služeb)

Česká lékařská společnost JEP

Česká anatomická společnost

Česká společnost lékařské genetiky

Česká biologická společnost

Publikace

Přes 200 sdělení v odborných časopisech

4 monografie se spoluautory

Citační index přes 600, impakt faktor přes 70

Ocenění

Ceny ČSAV (2x), Literárního fondu a Čs. společnosti plastické chirurgie.

Medaile UK

Absolventi 3. lékařské fakulty UK – podzim 2007

Bakalářské studium obor fyzioterapie

Bartůšková Hana
Beránková Jana
Chalupová Klára
Málová Alena
Mutňanská Eva
Vlachynská Libuše
Voznicová Ivana

Bakalářské studium obor všeobecná sestra

Adamcová Lenka
Bártová Ladislava
Baumruková Hana
Hrubcová Adéla
Petrová Martina
Rychtaříková Tereza
Šmuclerová Denisa
Víchová Kateřina

Bakalářské studium obor veřejné zdravotnictví

Běhalová Martina
Benčová Zuzana
Črlíková Gabriela
Černohlávková Radka
Hamplová Nikola
Chýlková Denisa
Kočvarová Eliška
Procháčková Šárka
Pružinová Blanka
Rohlová Kateřina
Šlajsová Jana
Vacková Zuzana
Valášková Vendula
Válová Aneta

Magisterské studium všeobecné lékařství

Dočkalová Jitka Bc.
Fridrichová Marta
Grätz Roman
Gronychová Soňa
Haas Michal MUDr.
Havlíková Šárka
Hornáková Lúbia
Horváth Vojtěch
Jedličková Lucie
Kaněra Aleš
Kaněrová Hana
Kofránková Marie
Kovaříková Kristýna MUDr.
Králová Dagmar
Kratochvíl Filip
Kylarová Lenka
Lacina Ladislav
Mánková Marie
Matulová Barbora
Melicharová Lucie
Melichová Daniela
Mesarčíková Zuzana
Mrhalová Karolína
Novák Jan
Onderková Veronika
Osdal Arnfinn
Pekařová Tereza
Porzerová Miroslava
Protivová Iva
Roiková Kateřina
Semerák David
Simonides Jan
Skála Petr
Šůrová Petra
Šlehobr Ondřej
Švehlová Dana MUDr.
Vachek Jan
Živná Markéta

GENIUS LOCI

CORIOVI

NOBELISTÉ Z PRAHY

Coriovi a další nositelé Nobelovy ceny z Prahy

Ve dnech 7.–9. listopadu se na 3. lékařské fakultě konal seminář „Manželé Coriovi – jediní nositelé Nobelovy ceny za medicínu z Prahy“.

Jak slavný biochemik Carl Ferdinand Cori, tak jeho manželka Gerty Theresa, rozená Radnitz, se narodili v Praze, kde rovněž absolvovali studium medicíny na pražské německé univerzitě. Po promoci v roce 1920 uzavřeli proti vůli rodičů sňatek ve Vídni. Dva roky nato odešli do Ameriky. Nejprve pracovali ve Státním ústavu pro výzkum zhoubných nemocí v Bufallu a později se usadili v Saint Louis, kde pracovali na univerzitě George Washingtona. V roce 1947 dostali za svůj zásadní přínos v poznání látkové přeměny sacharidů Nobelovu cenu za medicínu.

Gerta Cori zemřela po vleklé nemoci 26. října 1957, její manžel ji přežil o sedmadvacet let. Manželé Coriovi jsou po Curieových a Joliot-Curieových třetí manželskou dvojicí nositelů Nobelovy ceny. Gerta Cori kromě toho, že je zároveň třetí ženou v historii s Nobelovou cenou za vědu, má sama ještě dvě prvenství - poprvé v dějinách byla tehdy Nobelova cena udělena občance USA a poprvé v dějinách ji za medicínu získala žena.

Seminář byl uspořádán k 60. výročí udělení Nobelovy ceny manželům Coriovým, ale v úvodní přednášce podal iniciátor a organizátor tohoto setkání dr. Pavel Čech účastníkům souhrnnou informaci také o ostatních pražských rodácích, jimž se tohoto ocenění dostalo. Další sdělení obsahovala zajímavé údaje jak o rodech Carla Coriho a Gerty Teresy Cori, tak o některých jejich učitelích.

Pavel Čech

Nositelé Nobelovy ceny – pražští rodáci

3. LF UK

BERTHA SUTTNEROVÁ

1843 Bertha hraběnka Kinská z Vchynic a Tetova narozena v Praze, pohrobek

1873–1875 vychovatelka čtyř dcer barona von Suttner ve Vídni

1875 provdána proti vůli barona za jeho syna Arthura barona von Suttner

1876–1885 pobyt na Kavkazu: první významná kniha *Inventář duše* (1883; představa společnosti dosahující pokroku dosažením míru)

1885 návrat do Vídně

1886 v Paříži setkání s Alfredem Nobelem; podpora jeho mírových aktivit

1889 její druhá významná kniha *Epocha strojů* (propagace arbitráže a míru místo zbrojení) a základní dílo *Odzbrojte!* (popularizace myšlenek Mírové ligy)

1891 účast na vytvoření Benátské mírové skupiny, založila Rakouský mírový spolek (dlouholetá předsedkyně), účast na mírových kongresech (často jako jediná žena), založila fond k vytvoření bernského Mezinárodního mírového výboru
1892 založila časopis *Odzbrojte!*, redigovala jej od začátku až do konce roku 1899
1899 místopředsedkyně bernského Mezinárodního mírového výboru
1902 smrt manžela
1905 spoluzaložila Výbor pro anglo-německé přátelství, obdržela **Nobelovu cenu za mír**
1914 zemřela ve Vídni dva měsíce před začátkem první světové války

CARL FERDINAND CORI

1896 narozen v Praze, otec profesor zoologie pražské německé univerzity
1898-1914 dětství v Terstu (otec tam ředitelem zoologické stanice)
1914-1917 studium na lékařské fakultě pražské německé univerzity
1917-1918 zdravotnická služba na italské frontě
1918-1920 studium na lékařské fakultě pražské německé univerzity
1920 promoce v Praze, sňatek s Gerty Theresou Radnitzovou ve Vídni
1920-1921 asistent I. lékařské kliniky a ústavu farmakologie vídeňské univerzity
1921 asistent ústavu farmakologie univerzity ve Štýrském Hradci
1922 odešel do USA, po půlroce následován manželkou
1922-1931 biochemik ve Státním ústavu pro studium zhoubných chorob v Buffalu ve státě New York
1928 obdržel americké občanství
1931 profesor farmakologie Washingtonovy univerzity v Saint Louis ve státě Missouri
1936 izoloval s manželkou glukóza-1-fosfát, „Cori ester“
1944 profesor biochemie Washingtonovy univerzity v Saint Louis
1947 obdržel s manželkou **Nobelovu cenu za fyziologii nebo medicínu** za objev průběhu katalytické přeměny glykogenu
1966 odchod na odpočinek
1966-1984 hostující profesor biochemie Harvardovy univerzity a vedoucí biochemické laboratoře Massachusettské všeobecné nemocnice
1984 zemřel v Cambridge ve státě Massachusetts

GERTY THERESA CORI

1896 Gerty Theresa Radnitz narozena v Praze
1906-1912 vychodila dívčí lyceum v Praze
1914 maturovala na reálném gymnáziu v Děčíně
1914-1920 vystudovala lékařskou fakultu pražské německé univerzity
1920 promoce v Praze, sňatek s Carlem Ferdinandem Corim ve Vídni

1920-1922 lékařka v Karolinině dětské nemocnici ve Vídni
1922 odešla za manželem do USA
1922-1925 výzkumná pracovnice oddělení patologie Státního ústavu pro studium zhoubných chorob v Buffalu ve státě New York
1925-1931 výzkumná pracovnice oddělení biochemie Státního ústavu pro studium zhoubných chorob v Buffalu ve státě New York
1928 obdržela americké občanství
1931-1947 výzkumná pracovnice Washingtonovy univerzity v Saint Louis ve státě Missouri
1936 izolovala s manželem glukóza-1-fosfát, „Cori ester“
1947 profesorka biochemie Washingtonovy univerzity v Saint Louis ve státě Missouri
1947 obdržela s manželem **Nobelovu cenu za fyziologii nebo medicínu** za objev průběhu katalytické přeměny glykogenu
1950 objevila podstatu chorob ze strádání glykogenu
1957 zemřela v Saint Louis, Missouri

JAROSLAV HEYROVSKÝ

1890 narozen v Praze
1909 začal studium chemie, fyziky a matematiky na české univerzitě v Praze
1910-1914 studium na University College v Londýně u Sira Williama Ramsaye
1913 promován (BSc.) v Londýně
1914-1918 válečná služba ve vojenské nemocnici
1918 promován (PhDr.) v Praze
1921 DSc. v Londýně, asistent prof. B. Braunera na Ústavu analytické chemie v Praze
1922 mimořádný profesor, **objev polarografických metod**
1926 první profesor fyzikální chemie na Univerzitě Karlově v Praze
1950 ředitel právě otevřeného Polarografického ústavu
1952 Polarografický ústav součástí Československé akademie věd
1959 obdržel **Nobelovu cenu za chemii**
1967 zemřel v Praze

JAROSLAV SEIFERT

1901 narozen v Praze
1918 první publikované verše
1921 první publikovaná sbírka básní, člen krajního levého křídla sociálně demokratické strany, zakládající člen KSČ, redaktor komunistického tisku
1920 vedoucí představitel umělecké avantgardy, překlady z francouzštiny

1929 podpis manifestu proti bolševickým tendencím nového vedení KSČ, vyloučen z KSČ
1930 redaktor sociálně demokratického tisku
1936 státní cena za poezii
1939-1945 redaktor deníku *Národní práce*
1945 redaktor odborářského deníku *Práce*
1945-1948 redaktor literárního měsíčníku *Kytice*
1949 donucen opustit žurnalistiku, věnoval se výhradně literatuře
1955 státní cena za poezii
1968 státní cena za poezii, zvolen předsedou Svazu čs. spisovatelů
1969-1970 předseda Svazu českých spisovatelů
1977 podpis *Charty 77*
1984 obdržel **Nobelovu cenu za literaturu**
1986 zemřel v Praze

Borbála Csoma

The Hungarian Chapters of the Genealogy of the Nobel-Prize Winner Carl Ferdinand Cori

Maďarské kulturní středisko, Praha

Two lines of ancestors of the Nobel laureate Carl Ferdinand Cori have crossed their pilgrimage through centuries on the territory of Hungary to give birth to his great-grandfather Franz Wilhelm Lippich (1799 in Spišská Nová Ves – Igló). The latter was born as Lipits while his brother as Lippits, his sisters under the surname Lippitsch and his father as Lipič.

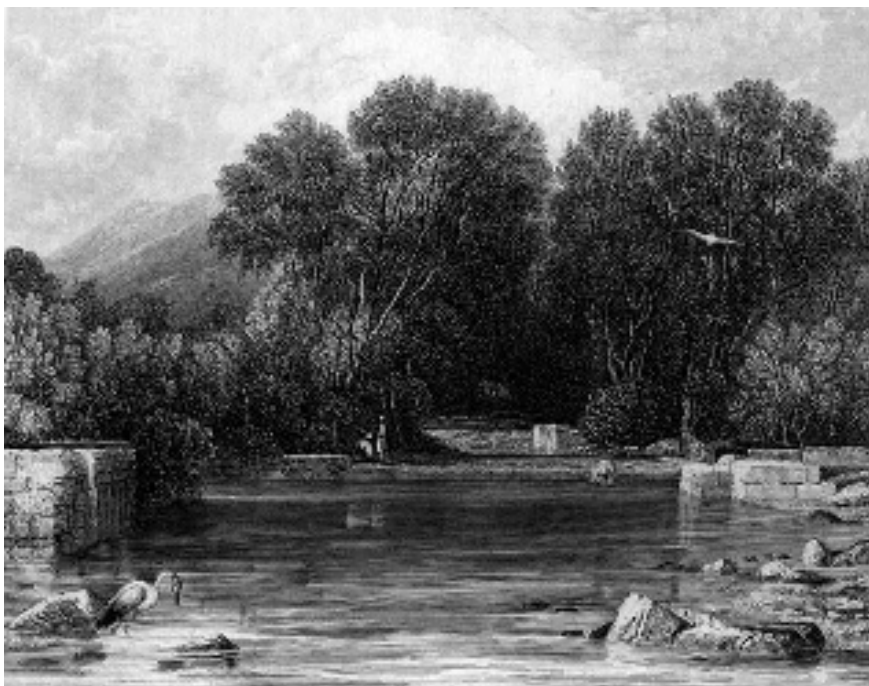
The paternal line arose in the 15th century from the Venetian territory in Dalmatia when the members of a patrician family went up north to settle in many regions of the later Transleitanic part of Austro-Hungarian monarchy, initially in the Vas county; from then on, the line later spread to other regions – Győr county, Great Kumania (Nagy-Kúnság), Šariš (Sáros) and Spiš (Szepes) – to give off family branches; a separate Cisleitanic branch originated by settlement in Carniola (now a part of Slovenia).

The Carniolan root of the paternal line of ancestors appeared when Georg Lipič married Helena Snedec in Kropa near Ljubljana (1703); their 7th child, Anton Lipič,

married Eva Lubeč in Ljubljana (1742); their 14th child, Jožef Lipič, born in 1761, became a physician in Spišská Nová Ves (Igló), eventually acting there as the ,ordinarius physicus provinciae 16 oppidorum'.

The maternal line of Lipič's ancestors, the evangelic family Kastenzholz, derived from the Saxon settlement in the principality of Transylvania; later it moved away so that a master baker named György Kastenzholz appeared in Sopron at the end of the 17th century; his son János András Kastenzholz (1682-1724) worked as a pastor in Kőszeg, Nemescsó, and Sopron; the pastor's son Honorius Wilhelm Kastenzholz, born 1722 in Sopron, became a physician in Bratislava where he married Theresia Zsitkovsky. Their daughter Wilhelmina was married to Joseph Lipič.

Their son Franz Wilhelm became professor of internal medicine in Padova and Vienna where he died (1845); his orphaned family went to Prague to culminate with the great-grandson Carl Ferdinand Cori.

ZDRAVOTNICTVÍ

SLUČOVÁNÍ
STÁVKY
POHLED K PROTINOŽCŮM

Prohlášení Univerzity Karlovy v Praze 12.11.2007

Univerzita Karlova sděluje, že:

1. jediné oficiální jednání vedení UK s vedením Ministerstva zdravotnictví na téma univerzitních nemocnic proběhlo dne 16. listopadu 2006, kdy se uskutečnila schůzka ministra zdravotnictví s rektorem UK;
2. žádné další oficiální jednání, jakož i jednání, na kterém by UK obdržela jakékoliv písemné podklady, dosud neproběhlo. Na této skutečnosti nic nemění několik neformálních schůzek rektora UK s náměstkou ministra zdravotnictví;
3. vedení UK k dnešnímu dni nemá o připravovaném vzniku univerzitních nemocnic žádné oficiální informace. Tato skutečnost vedla rektora UK k zaslání písemné výzvy k dialogu ministerstvu zdravotnictví (30. října 2007);
4. na 19. listopad 2007 je naplánováno jednání ministra zdravotnictví s rektory vysokých škol;
5. záměr na sloučení Ústavu hematologie a krevní transfuze v Všeobecnou fakultní nemocnici, která je výukovou základnou 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy, nebyl nikdy s vedením UK jakkoliv projednán;
6. odvolání prof. Klenera z funkce ředitele Ústavu hematologie a krevní transfuze a okolnosti, za kterých k tomuto odvolání došlo, vnímá rektor UK s krajními rozpaky.

Za správnost: Mgr. V. Hájek, tiskový mluvčí Univerzity Karlovy v Praze

Zpráva po uzávěrce: 19. 11. 2007

Setkání rektora UK V. Hampla s ministrem T. Julínkem

Setkání s ministrem Julínkem a dalšími pracovníky MZ ČR se 19. 11. zúčastnili rektori univerzit, které mají lékařské fakulty (tedy Uni Palackého, Masarykova Uni a Univerzita Karlova – rektori: Fiala, Dvořák, Hampl).

Na tomto jednání byl projednáván materiál, který rektori obdrželi v závěru minulého týdne, Návrh věcného záměru o univerzitních nemocnicích, což je první písemný materiál, který rektori z MZ ČR k tomuto tématu obdrželi.

K předloženému materiálu rektori vznesli řadu závažných připomínek, jakož i námětů na jeho dopracování, včetně doplnění úvodního rozboru jednotlivých možných variant k budoucí právní podobě univerzitních nemocnic.

Ministr nicméně v závěru jednání informoval, že materiál bude nejpozději dne 26. 11. zaslán do oficiálního připomínkového řízení – a to maximálně s dílčími změnami evokovanými dnešní diskusí.

Další postup UK bude projednán s děkany lékařských fakult UK a na zasedání kolegia rektora.

Za správnost odpovídá: Václav Hájek, tiskový mluvčí UK

**Jak vstupujete do dalších padesáti let Endokrinologického ústavu?
Na tuto otázku odpověděli ve VNR 3/2007 ředitel Endokrinologického
ústavu V. Hainer a jeho předchůdce L. Stárka.**

Stárka: Bylo by jistě škoda, aby ve století, které tolik zdůrazňuje vědu, se naplnily některé snahy o reorganizaci, která by nás měla zbavit ekonomické a administrativní samostatnosti. To by se jistě projevilo na našem každodenním životě i na našich výsledcích. V dalších letech budu ještě snad krátce divákem, pozdější léta už budou v plné režii našich následovníků. Do těchto let se dívám sice s obavami, ale také s nadějí.

Hainer: Víím, že se můžeme opřít o zkušenosti zakladatelů ústavu a předchozích generací a uvědomuji si, že máme i řadu mladších spolupracovníků, kteří nejen prokázali své odborné schopnosti, ale kteří jsou i organizačně zdatní. Věřím, že společně s nimi se nám podaří obhájit existenci ústavu jako samostatné ekonomické a organizační instituce, která bude moci nadále rozvíjet svou činnost nejen v klinické praxi, ale i ve vědě a vzdělávání.

Jiří Dienstbier

Vlci cení tesáky

Odvolání světového onkologa profesora Pavla Klenera z funkce ředitele Ústavu hematologie a krevní transfuze, protože odmítl přistoupit na jeho likvidaci, je čistým projevem arogance minimoci vedení ministerstva zdravotnictví. Několik tisíc pacientů s leukemií, kterým Klenerův ústav ulehčil nebo je vyléčil, zřejmě nedokáže peticemi a demonstracemi ministerský útok zvrátit. Přestože na obranu ústavu vystupují lékaři a další občané, kteří neztratili rozum a odvahu, mluvčí Tomáš Cikrt už jim s citlivostí podvůdce smečky vzkázal, že jeho ministerstvo protesty zaměstnanců a pacientů neodradí.

Podobně mají být připojeny k nemocničním kolosům rovněž dobře fungující Institut klinické a experimentální medicíny, Revmatologický ústav, Endokrinologický ústav, zřejmě také brněnské Centrum kardiovaskulární a transplantační

chirurgie a další špičková zdravotnická zařízení. Osm ředitelů ústavů už ministr Julínek odvolává.

Zdálo se, že po skandálech typu Pepy z Hongkongu pakultura arogance moci a chamtivosti postupně vymizí. Nicméně se vždy znovu potvrzuje, že metastazovala do společnosti, která s ní dodnes zápolí. Zhoubné nádory podezřelých rozhodnutí, korupce, válek policajtů s politicky cílenými úniky informací ze spisů, útěků multimilionářů do ciziny, podivných prodejů státní půdy atd. každou chvílí vyhrážnou na povrch. A opět, jako na začátku devadesátých let, vlci cení zuby na dosud nezucizené lukrativní pozemky v centru Prahy. Už tehdy šilhali po areálu Všeobecné nemocnice na Karlově náměstí nebo historické porodnice u Apolináře, dnes cítí také pach možné kořisti z pankrácké věznice. Už slyšíme, že přestěhováním Všeobecné fakultní nemocnice třeba do Letňan by se uvolnily desítky hektarů pozemků. Zřejmě pro další hotely, nákupní centra, kasina nebo třeba Disneyland. Přemístěním UMPRUM z náměstí Jana Palacha, o němž cvrlikají vrabci, by se nabídl pěkný prostor k rozšíření hotelu Four Seasons. Praha 6 chce vypudit studenty ze Strahova do Ruzyně, aby zbouráním kolejí získala pozemky pro luxusní bydlení. Podobné úkazy si mohou doplnit obyvatelé jiných měst. Co čekat dál? Kupodivu ještě nikoho nenapadlo přestěhovat prezidenta do pěkného malého paláce citlivě zasazeného do malostranské zástavby. Oslabilo by to prezidentův královský majestát, který je stejně různým lidem trnem v oku. A pražský Hrad by jako turistická atrakce vydělával stovky milionů. Národ sobě a do kapes developerů a provozovatelů.

Ale i kdyby u nemocnic nešlo – alespoň zatím – o pozemky, tučné kšefty a doprovodné všimné, nelze ohrožovat zavedené a mezinárodně respektované ústavy, a tím i léčbu pacientů nedomyšlenou střelbou od boku. O organizaci zdravotnictví lze jistě diskutovat. Dosud však neexistuje ani celková koncepce, ani legislativní předpoklady, ani analýzy, co by změna právní subjektivity ústavů znamenala pro jejich zapojení do řetězců jim odpovídajících světových institucí. Například Klenerův ústav je propojen se světovou bankou kostní dřevě, z níž by zánikem vypadl, a mohlo by trvat léta, než by nemocnice, do níž má být zařazen, prošla úspěšně potřebnou akreditací.

Ústavy, s jejichž osudem ministerstvo zdravotnictví experimentuje, si získaly uznání svých pacientů, kterým poskytují vysoce kvalitní péči a s ní naději na uzdravení. Zdá se, že ministr Julínek a jeho tým už nejsou schopni cvakání vlčích tesáků zastavit. Na toto do nebe volající sociální inženýrství, ve vyspělém světě nepředstavitelné, nebe neodpoví. Opoziční a vládní strany však mají příležitost zvýšit důvěru v českou politiku společným vystoupením. Opozice a zelení se už ozvali, lidovci chtějí svolat koaliční jednání. Lze doufat, že ODS se připojí. Kdyby už nenašla vznešenější důvody, pak snad alespoň proto, že nemá zájem na propadu svých preferencí v důsledku nezodpovědného jednání svého ministra.

Aktuálně.cz, blog, 15. 11. 2007, rozšířená verze komentáře pro Právo

Identifikace pacientů

Záměna novorozenců, k níž došlo koncem minulého roku v třebečské porodnici a která byla široce medializována poté, co byla až po deseti měsících odhalena, otevřela řadu otázek týkajících se identifikace pacientů přijatých do zdravotnických zařízení.

Ponechám stranou úvahy o míře traumatizace zaměněných dětí i jejich rodičů i posuzování (obvyklých) neprofesionálních vyjádření vedení nemocnice a uvedu několik stručných zásad bezpečné identifikace pacientů.

Dokonaná záměna novorozenců objevená s tak velkým časovým odstupem jako v třebečském případě je vzácná. Na druhé straně rozsáhlá studie provedená na 400 novorozeneckých pracovištích v USA došla ke zjištění, že cca v případě každého tisícího novorozence existuje riziko jeho záměny – naštěstí ve většině případů jde o tzv. nedokonaná pochybení („near-miss“), kdy si obvykle druhá osoba (jiná sestra, matka dítěte) všimne, že k záměně došlo, a stav se napraví. Za rizikové jsou logicky pokládány chvíle, kdy dítě není u matky (koupání, různá vyšetření) a také situace, kdy sestra pečuje o více než jedno dítě ve stejném čase. Velmi efektivní prevencí záměny novorozenců je tedy jejich trvalá přítomnost u matky a co nejkratší pobyt v porodnici.

Technické nástroje identifikace novorozenců jsou snadno dostupné – identifikační náramky, identifikační čísla shodná s číslem matky, popis těla dítěte a v technologicky vyspělých porodnicích evidence otisku plosky nohy do chorobopisu. Významnější než tyto nástroje je přesná úprava postupu při označování dítěte – údaj o tom, že v Třebíči byla identifikační čísla dětem odstraňována při koupání, je varovný a svědčí o vysoce rizikovém prostředí.

Mnohem častějším problémem v ČR je ale identifikace ostatních pacientů včetně těch, u nichž se provádějí výkony v celkové anestezii. Jen zvolna se u nás zavádějí identifikační náramky pro všechny hospitalizované pacienty a pro určité rizikové skupiny ambulantních pacientů (jednodenní chirurgie, pacienti léčení ambulantně cytostatiky). O významu jednoznačné identifikace pacientů svědčí fakt, že Centrum WHO pro bezpečí pacientů zařadilo řádnou identifikaci pacientů mezi pět mezinárodních bezpečnostních cílů. Pro naplnění tohoto cíle by měl každý pacient ve zdravotnickém zařízení být identifikován minimálně dvěma nezávislými identifikátory (obvykle jméno a datum narození či rodné číslo). Za nevhodné se pokládá identifikovat pacienty číslem pokoje či lůžka. Naopak výhodné je kombinovat identifikační náramky s barevnými kódy upozorňujícími na přítomnost dalších rizik u pacientů (např. alergie či riziko pádů).

Jednoznačná identifikace pacientů není nadstandardem, ale oprávněně vyžadovaným obecným postupem – i na českém trhu jsou za zanedbatelnou cenu identifikační náramky k dispozici. Fakt, že záměna pacientů se vyskytuje cca v 8–10 % hospitalizací, je dostatečným argumentem pro jejich obecné používání.

Jan Jelínek, Pavel Vychytil

Máme stávkovat kvůli problémům ve zdravotnictví?

Ordinace praktických lékařů se na protest proti problémům českého zdravotnictví naposledy zavřely před zhruba šesti týdny (19. 9. – pozn. VNR). Literární noviny pozvaly k diskusi organizátora tohoto protestu a člena předsednictva Sdružení praktických lékařů Jana Jelínka. Oponentem mu byl postgraduální student 3. lékařské fakulty Univerzity Karlovy Pavel Vychytil.

Vážený pane Vychytilu,

na otázku v titulu mohu odpovědět jednoduše – „Jistěže ne!“ „Stávka“ je pojem vyhrazený pro zaměstnance, kteří se snaží na svém zaměstnavateli vymoci více peněz a lepší pracovní podmínky. V minulých týdnech proběhl „protest“ praktických lékařů, který asi veřejnost na nějaký problém upozornil, ale hlavně navodil situaci, ve které došlo k alespoň nějaké dohodě.

Před pár lety zdravotní pojišťovny vynakládaly na péči praktických lékařů asi šest procent veškerých výdajů. Bylo to málo, evropský průměr je podstatně vyšší. Za těch posledních pár let se z šesti procent stalo jen 4,8 procenta. Tedy špatná čísla i špatný trend. Pojišťovny také vydávaly na lůžkovou péči téměř polovinu všech prostředků. Nyní to je již přes polovinu. V Evropě obvyklých asi třicet až pětatřicet procent je v nedohlednu. Zase špatná čísla a špatný trend. Rok co rok lékaři jednají s pojišťovnami o cenách výkonů a výši úhrad. Pokaždé dojdeme k závěru, že oprávněně žádáme víc, ale pojišťovny na to zrovna teď nemají. Zadlužené nemocnice v krizi vždycky někdo (stát, kraje) oddlužil. Zadlužené soukromé ordinace oddlužují rodiny lékařů. Problém je čistě politický. Žádná vláda si netroufá podráždit potenciální voliče zavřením některé nadbytečné nemocnice nebo zpoplatněním služeb tak, aby byl i pacient vtažen do omezení, regulací a motivací, kterých si zdravotnické subjekty i pojišťovny užívají ažaž.

Zaměstnaní lékaři mají své odbory a dovedou stávkovat – tady ten výraz sedí. V soukromých ambulancích hledáme, jak slušně provozovat medicínu a nějak vyjít.

Někdo vybírá doplatky, sponzorské dary a jiné příspěvky, jiný si práci plánuje. Například ambulantní specialisté si své pacienty objednávací a akutní ošetření jsou jen zlomkem jejich práce. Když byl zaveden nový sazebník výkonů, který lépe ohodnotil lékařskou práci, zdálo by se, že si lékaři víc vydělají. Omyl! Pojišťovny na to nemají, takže sice lépe zaplatí jednotlivý výkon, ale omezí celkový objem plateb řekněme na sto tři procenta loňského příjmu. Při vyšší ceně výkonů jich může být provedeno méně. Sníží se tím režie a nedělají se výkony zadarmo. Důsledek je jednoznačný: prodlouží se objednávací lhůty. No a kam chodí pacient, kterého něco bolí a čeká na specializované vyšetření několik měsíců? Obvykle navštěvuje svého praktického lékaře a požaduje po něm, aby s ním alespoň zatím něco udělal. Praktik nemůže počet svých výkonů regulovat. K tomu přibudou množiči se požadavky na předoperační vyšetření, vystavení pracovních neschopností a vyplňování nejrůznějších papírů, které měl vyplnit někdo jiný...

Výsledkem je přetížení praktických lékařů, relativně horší úhrada, a z toho plynoucí nezáměr mladých lékařů o obor. Ten je skutečný a alarmující. Průměrný věk praktického lékaře je přes dvaapadesát let a třetina jich pracuje v důchodovém věku! Na pouhou generační obměnu jich je ročně třeba sto padesát. Letos jich atestovalo zatím šest! Respektujme alespoň tento fakt jako jasný důkaz, že je třeba obor všeobecného lékařství výrazně zatraktivnit. To uznaly pojišťovny i ministerstvo zdravotnictví. Jen zase letos není dost prostředků... Druhým problémem letošního jednání o cenách bylo, že zdravotní pojišťovny kromě nízkých plateb navrhly i regulační mechanismy. V nich jsou zavedeny takzvané individuální limity. Pro pacienta to znamená, že jeho lékař může být ekonomicky nucen různě vyšetřovat a léčit dva stejné pacienty se stejnou nemocí podle toho, u které pojišťovny jsou pojištěni.

Dne 3. září skončilo dohodovací řízení o cenách nedohodou. Kdyby praktičtí lékaři bleskově nezorganizovali svůj protest, nedošlo by už k žádnému dalšímu jednání. Takto jsme na problém „upozornili“ a došli jsme k velmi obtížné kompromisní dohodě, která dává alespoň částečnou naději na řešení problému a mění ty nebezpečné regulace na jiné, rozumnější. Podle veřejného příslibu, který jsme dostali, je to jen první krok ke zlepšení naší finanční situace. V té době musí také proběhnout zásadní reformní změny, které naše zdravotnictví potřebuje. K nim patří zásadní změna postavení a chování zdravotních pojišťoven, a hlavně změna postavení klientů těchto pojišťoven. Pacient musí být ekonomicky motivován k racionálnímu chování a pojišťovny ho za takový přístup musejí ocenit. Zavedení regulačních poplatků je jen přípravný krok, který byl bohužel médiu uchopen jako symbol reformy. To je omyl, který si veřejnost doufám v nejbližší době uvědomí, protože jinak by reforma zdravotnictví neměla šanci, a bez reformy by zase mnoho šancí ztratili všichni nemocní.

Jan Jelínek

Vážený pane Jelínku,

z článku jsem nabyl dojmu, že se příliš nelišíme v názoru na současný stav zdravotnictví v České republice. Lze jen fascinovaně přihlížet očividnému neřešení dlouhotrvajících problémů a flikování těch nejpalcivějších provizorními řešeními. Přihlížíme archivování kilogramů materiálů analýz téměř shodného, byť politicky velice nepopulárního obsahu o nutných změnách ve zdravotnictví. O máločem v českém zdravotnictví lze prohlásit, že to má logiku a bylo to provedeno po zralé úvaze. Po dlouhé době se světlým bodem jeví práce týmu současného ministra.

Proč tedy soukromí lékaři stávkují? Proč používají prostředek, který je spíše výrazem bezmoci? Analogická situace mnoha postgraduálních studentů medicínských oborů je následující. Chce-li absolvent pracovat ve fakultní nemocnici, vyžaduje se po něm, aby byl současně postgraduálním studentem – dělal vědu. Protože se však na toto místo hlásí většinou několik zájemců, kliniky řeší tento problém chytře: nabízejí studentům pracovní úvazek ve výši 0,1, přestože reálná práce vyžadovaná po studentovi je ve výši 1,0 úvazku. Práce na klinice většinou vůbec nesouvisí s tématem disertační práce studenta. Studenti pracují stejně jako jiní mladí lékaři v jiných nemocnicích. Postgraduální studenti tak na klinice odvádějí práci za 0,9 úvazku zadarmo. Zaměstnavatel jim blahosklonně dává možnost pracovat na prestižní klinice a studentovi bude posléze přiznána praxe a nakonec, pokud se mu podaří splnit podmínky studia, i titul Ph.D. Uchazečů je přebytek, vyhlídka práce mimo vědu nebo mimo Prahu je pro řadu lidí tak odpudivá, že na podmínky přistoupí. Je to přece jednoduché tržní chování. Zároveň to ale vypadá jako vydírání studentů. A ono to také trochu vydírání je. Nemohl-li by se vydíráný bránit, tak to vůbec není ospravedlnitelné. Avšak je tomu tak i v případech postgraduálních studentů? Nutí je někdo, aby se takto obětovali? Není to tak, že nemají dostatek odvahy říci, že za takových podmínek to dělat nemohou? Že radši půjdou někam jinam, na malé město, nebo třeba do Německa či Ameriky? Nevypovídá to o nedostatku sebevědomí? Neměli by říci, že vzdělání, které mají, je neopravňuje k tomu, aby vykonávali práci za takových podmínek?

Situace praktických lékařů mi situaci postgraduálních studentů medicíny neodbytně připomíná. S tím, že prve jmenovaní jsou ještě vzdělanější a kvalifikovanější než absolventi. Navíc jsou praktičtí lékaři v systému zdravotnické péče nepostradatelní. Existují tvrzení, že kvalita zdravotnictví je kvalitou primární péče určena. A co víc, praktičtí lékaři jsou vázáni „jen“ smlouvou s pojišťovnou na dobu určitou.

Nebylo by tedy řešením lepším než stávka a řešením hodným vzdělaného a sebevědomého člověka říci: pane státě, paní pojišťovno, pane paciente, je mi líto. Já jsem lékař, studoval jsem šest let a poté se několik let dále specializoval na to, abych mohl dobře léčit. Mám sice lidi rád a mám rád i své povolání, ale je mi líto, za podmínek, které mi pojišťovna nabízí, lidi léčit nemohu. Mám svoji čest. Nemohu s pojišťovnou uzavřít pro mě tak nevýhodnou smlouvu. Budu přijímat pacienty, kteří budou

platit hotově, nebo je nebudu moci ošetřovat. Jestli chcete, povolejte takové lékaře, kteří budou dělat za tak málo. Udělejte praktické lékaře z internistů, když tvrdíte, že je to stejné. Nebo je udělejte ze zdravotních sester, když si myslíte, že na to snad ani medicínu není potřeba vystudovat. Já však znám svoji cenu a pod ni nemohu jít. Nebylo by toto řešení, v případě že by šlo o řešení kolektivní, dokonce účinnější než stávka?

Pavel Vychytil

Vážený pane Vychytil,

jsem přesvědčen, že většině praktických lékařů brání v tom navrhovaném kolektivním řešení kromě nedostatku sebevědomí i určité minimum sociálního citění. Myslím si, že už v okamžiku, kdy se člověk rozhoduje jít studovat medicínu, musí mít k lidem alespoň o trochu jiný vztah než ke „klientům“. Další rozhodnutí – nastoupit na dráhu praktického lékaře – už vyžaduje poměrně velkou dávku sociálního citění. S léty praxe se budují vztahy s pacienty, zná jejich rodiny, problémy, zázemí, profese. Když ve své praxi vydrží pěknou řádku let, má kromě vybavené ordinace a plné kartotéky také něco, co nejde koupit nebo nějak jinak nahradit. Má k pacientům blíž, daří se mu rozpoznávat některé jejich obtíže často i beze slov nebo „mezi řádky“. Řadu věcí pak řeší mnohem snadněji. I to se počítá, když zvažujeme všechna pro a proti myšlenky vypovězení smluv. Někdo tomu říká spokojenost v práci, někdo rutina. V každém případě dlouhodobý a opakovaný kontakt s pacienty vás do té práce vtáhne a čím dál víc se začnete řídit ještě i jinými pravidly, než jsou zákony, smlouvy, vyhlášky a metodiky. To vše nechcete ztratit a rozbít. Při pomyšlení, jaký dopad by mělo ukončení smluvního vztahu s pojišťovnou a násilný přechod na „přímou platbu“ na chod ordinace a na pacienty, které osobně znáte, musíte nevyhnutelně alespoň zaváhat. O zpretrhání nadstandardních vztahů nejčastěji hovoří ti, kteří si je nedovedou vytvořit, nebo k tomu ještě neměli příležitost a dostatek času.

Také se cítím vydírán státem. Vadí mi, že nikdo nebere v úvahu kromě počtu registrovaných pacientů a odpracovaných hodin i skutečnost, že na problémy pacientů nelze přestat myslet, když „padla“, že dovolená je jen předem napracované volno zástupem za kolegu na dovolené, a stejně nebývá tak zcela bez kontaktu s pracovištěm a bývá vylepšena alespoň mobilním telefonem stále zapnutým. Proto jsem ochoten bojovat o práva praktiků cestou vyjednávání i nátlaku. K tomu patří protesty, demonstrace, zavírání ordinací a mnoho dalších způsobů, jak na věc upozornit. Možná že kdyby teď byli všichni praktici v republice mladí lékaři čerstvě po atestaci, že by ukázali víc sebevědomí a rychle by své postavení změnili. Možná že by pak pacienti za nimi přicházeli podobně naladěni, jako když jdou do advokátní poradny. Já bych ale v takovém prostředí asi pracovat neuměl.

Jan Jelínek

Vážený pane Jelínku,

je třeba ocenit vztah některých lékařů ke svým pacientům, který není nastaven na principu má dáti – dal. Zastavím se ale u následků, které může tento vztah mít, je-li nedůsledně promyšlený. Nebudu se pouštět do polemiky, jaká část praktických lékařů se skutečně takovým vztahem vyznačuje a je-li právě ten příčinou jejich postoje.

V úvodním článku byla uvedena velmi nepříznivá data týkající se oboru praktických lékařů, například jejich vysoký průměrný věk. Asi v dobrém úmyslu nebyla ani zmíněna data o příjmech praktických lékařů. Ta totiž navíc ukáží, že dělat praktického lékaře není výhodné, zvláště pokud zahrneme nevyřešené financování jejich předatestační přípravy (to spočívá v tom, že řada mladých lékařů, kteří se chtějí praktickým lékařem stát, si čtyřletou přípravu musí sama platit).

Asi není ani vhodné, aby člověk, který chce vykonávat práci praktického lékaře, měl jako hlavní životní ambici vysoký plat, vědecké uznání nebo jinou kariéru. Na druhou stranu chceme-li do jakéhokoli oboru přitáhnout lidi kvalitní, musí jejich výdělek být přiměřený výdělku lidí s podobným vzděláním a odpovědností. Není-li prostředí takto nastaveno, je takový obor založen na lidech s altruistickými sklony. Těch je však obecně v populaci jen omezeně.

Zbytek skupiny tvoří lidé, kteří nic jiného dělat nemohou, neumějí, nikde jinde je nechtějí nebo jim to z jiného důvodu vyhovuje. Shrnu-li předchozí: praktických lékařů je málo, žádní noví nepřibývají. Domnívám se, že je to zapříčiněno tím, že jejich perspektiva (do značné míry kvůli ekonomickému potenciálu oboru) je velice špatná.

Sociální cítění lékařů způsobuje, že nechtějí vypovědět smlouvy (dle mého názoru by však tento tlak vedl k rychlé nápravě). To znamená, že sobě, ale především svým následovníkům nejsou schopni zajistit odpovídající příjmy. Což dále znamená, že nikdo do oboru již nepřichází. A důsledkem toho je, že v poměrně krátké budoucnosti nastane situace, kdy bude málo špatně placených praktických lékařů se „sociálním cítěním“ a mnoho pacientů, kteří svého praktického lékaře nebudou mít vůbec.

Uvědomuji si, že mnou navrhovaný přístup je v realitě obtížně uplatnitelný, ale věřím, že společný postup by obnášel menší množství odvahy a obětí, než se na první pohled zdá. Nemyslím si, že vypovězení smluv je řešením příliš tvrdým a na zisk orientovaným. V některých situacích je naopak řešením, které je sociálně důslednější a je důstojné. Především však směřuje ke „světlym zítřkům“, ve kterých bude dostatek praktických lékařů pro všechny pacienty, a s určitou pravděpodobností tito lékaři budou také kvalitní.

Pavel Vychytil

Literární noviny 2007/45, www.literarky.cz. Kráceno

Australská patoložka Marcela Romanová říká:

Technika pomáhá, ale s pacienty se mluvit musí

Doktorka Marcela Romanová opustila rodné Československo ještě jako dítě před čtyřiceti lety. Žije v Austrálii – jako Marcela Roman – většinu svého života a na otázku, zda se považuje spíš za emigrantku nebo za krajanu, odpovídá, že tak napůl, protože v Austrálii je stejně každý odjinud. Má dvě děti – vysokoškolačka Kateřina studuje design a výtvarné umění, středoškolák Kája si vybral kombinaci němčiny, matematiky a hudby: je mu blízký jazz a absurdním dramatům ve svých patnácti rozumí prý více než jeho matka. Dr. Romanová si do Prahy odskočila cestou ze Sydney na mezinárodní patologický kongres v Istanbulu; pracuje totiž už dvacet let jako patoložka. K tomu také směřovala moje první otázka, když jsme se koncem léta sešly v kavárně Slavia:

Jak jste se vlastně dostala k patologii?

Když jsme přišli do Austrálie v roce 1968, chodila jsem do 8. třídy, pak jsem maturovala a vystudovala medicínu. Šla jsem nejdřív na všeobecné lékařství, ale zjistila jsem, že to mne nebaví, že pro mne ten stres spojený s prací v ordinaci opravdu není. A také mě vždycky bavilo spíš to, co bylo konkrétní – a na patologii v laboratoři, kam jsem nastoupila, se člověk dívá do mikroskopu a buď hned ví, co je co, anebo když to neví, tak to může dál v klidu zkoumat; zatímco když vám pacient jen tak říká, co mu je, tak to není tak jednoduché poznat.

Na co se v patologii zaměřujete?

Na všechno. Jsem šéfkou laboratoře privátní firmy Barratt and Smith Pathology, je to část velké firmy Sonic Healthcare, která má dokonce další pobočky v Augsburgu, Londýně a v Dallasu. V naší laboratoři děláme vše kromě mikrobiologie – tedy biochemii, hematologii a anatomickou nebo chirurgickou patologii a cytopatologii. Jako lékařka mám největší povinnosti v chirurgické patologii nebo rakovině prsu a plic a při kožních problémech – máme mnoho melanomů a případů rakoviny kůže; hodně je u nás také gynekologických případů a biopsií – střevních i žaludečních. Trochu dělám i hematologii, také kostní dřev a cytopatologii nebo když k nám někdo přijde s bulkou v prsu nebo ve štítné žláze, odeberu mu vzorek jehlou a pak zjišťuji, jestli je to zhoubné nebo nezhojbné.

Jak se za tu dobu, kdy děláte patologii, změnily laboratorní metody?

Jsem patoložka už 20 let, mění se metody v tom, že je víc monoklonálních anti-

bodies (protilátek), všechny přístroje se víc a víc automatizují, řídí je teď počítač. Na jednu stranu je to ulehčení, ale na druhou stranu pak nastane problém, když se mašina rozbije a musíme čekat, až se spraví. Ale v chirurgické patologii se víc a víc používají molekulární studie, CISH, FISH a cytogenetika a PCR. Když dostaneme tkáň ne ve formalinu, ale živou, tak můžeme udělat testy, které jsme ještě před dvaceti lety dělat nemohli. Hlavně pomáhá cytogenetika a flowcytometry, na kožní choroby se taky dělá imunofluorescence. Tyto testy se dají dělat i na malém množství buněk, které dostaneme aspirací a podle výsledku se dá poznat odkud nádor je nebo klasifikovat lymphomu. A také jsou dokonce monoklonální protilátky, které označí, jaká droga se dá používat. Například u rakoviny prsu je droga, která se jmenuje Herceptin (tranzumab), my na ni děláme test a potom můžeme říci, zda na tento nádor bude reagovat. Jedině pacientka, jejíž nádor je na tento test pozitivní, dostane Herceptin. To je léčba, která je sice hrozně drahá, ale absolutně výborně to funguje.

Říkala jste, že to je drahá léčba – hradí ji v Austrálii pojišťovny?

Určité ženy, když mají pozitivní nález a mají metastázy, mají léčbu Herceptinem zadarmo, to platí Roche, firma, která vynalezla ten lék. Dá jim to na rok zadarmo, ale předtím třeba platily 17 tisíc dolarů za rok; australský dolar je asi dvacet korun, takže to bylo hodně drahé. V Austrálii se za léky platí, ale ne plná cena; když za

celou rodinu zaplatíte určitou částku, cca 1500 za rok, tak potom už je další zadarmo – ovšem jenom určité léky, které jsou na seznamu. V Austrálii máme tzv. Medicare, všeobecné pojištění, a to se strhává z platu podle toho, kolik kdo vydělá. A navíc se můžete připojistit, když na to máte. Vtip je v tom, že když máte něco akutního – třeba infarkt nebo rakovinu – stát to zaplatí, ať jste pojištěná nebo ne, a zaplatí i ošetření v nemocnici, na ulici nezůstanete. Ale když třeba máte špatný kyčel a bolí vás to, tak když nejste pojištěná, musíte čekat na operaci třeba dva roky, protože každý doktor ošetří jen určitý počet státních pacientů. A když máte privátní pojištění, tak přijdete na řadu za týden nebo za dva.

U nás právě teď probíhá reforma zdravotnictví. Rozruch budí hlavně návrhy na poplatky za léky a za recepty a za návštěvu u lékaře. Jsou tu obavy, hlavně ze strany levicové opozice, že se ustupuje od evropského sociálního státu.

Když jsem přijela do Austrálie, tak pojištění bylo levné a pojištěn byl víceméně každý. Doktoři pro nepojištěné dělali zadarmo. To dobře fungovalo; lidé, kteří na to neměli, nezaměstnaní nebo penzisti, chodili do nemocnic, protože tam vyšetření a ošetření bylo zdarma. A protože většina lidí byla pojištěných, tak doktorům nevadilo, že občas dělali zadarmo. V roce 1972 přišla levicová labouristická vláda a řekla *zavedeme medicare, všechno bude zadarmo, bude to krásné*, a doktoři tím pádem přestali ordinovat zadarmo. A také najednou všechno pojištění šlo nahoru, protože to někdo musel zaplatit. Jakmile něco lidem dáte, tak jim to nemůžete vzít, pořád to hapruje; kdyby k doktorům každý chodil na Medicare, tak by si nic nevydělali, a to také není správné. A tak se pořád víc a víc na něco přioplácí. Jsou sice doktoři, kteří dělají jenom na Medicare, ale u nich jsou dlouhé fronty a nestráví tolik času s pacienty. Podle mého dobrí doktoři si vždy nechají připlatit, ale také u nich dostanete lepší péči. A navíc dřív, když bylo vše zadarmo, chodili lidé k doktorovi velice často.

Právě na to, že lidé chodí často k lékaři, se u nás poukazuje. Máme asi 13 návštěv u lékaře za rok.

To je hodně.

Když jste dostudovala a začala pracovat, bylo obtížné dostat místo?

Doktor s tím nemá obtíže, v Austrálii nás není dost. Vystudovala jsem University Sydney a pak jsem automaticky musela dělat rok v nemocnici – musíte být šest měsíců na interně a šest měsíců na chirurgii. Ale to jste tam jako víceméně velice dobře placená sekretářka, protože všichni mají strach, abyste někoho nezabila, a tak jen chodíte za staršími doktory a oni říkají *tohle udělej, to zjisti, tamhle doběhni* a i s velkým vzděláním zjišťujete, že toho tolik nevíte. Já jsem dělala v nemocnici dva roky a pak tři měsíce všeobecné, praktické lékařství - a to jsem právě zjistila, že to pro mě není. Tak jsem nastoupila do nemocnice, dělala jsem na patologii, na

biochemii, potom mikrobiologii, hematologii, pak chirurgickou patologii a cytopatologii. Taková příprava trvá oficiálně pět let, takže ve čtyřiceti jsem konečně vyšla jako patologka a šla do té firmy Barratt and Smith, kde jsem pořád. Mezitím jsem ještě šest měsíců pracovala ve Švédsku v zimě 1992–1993.

Když pracujete v laboratoři, neschází vám přece jenom styk s pacienty?

Ale já nejsem bez pacientů, vidím jich několik každý týden; kdybych si chtěla povídat s lidmi o jejich problémech, tak jsem zůstala praktickou lékařkou. Na středisku nebyl nikdy čas na normální rozhovor a jediný, s kým se mohlo konverzovat, byla ošetřovatelka a s ní nemůžu mluvit o pacientech nebo o svých osobních problémech, to není profesionální. Ale v laboratoři jsou kolem vědci a je to lepší parta než v ordinaci (alespoň pro mne), je nás víc a víc spolupracujeme.

Myslela jsem něco jiného. S tím, jak se hodně věcí zjišťuje prostřednictvím přístrojů, v laboratořích, jakoby ubývalo kontaktů mezi lékařem a pacienty. Často se hovoří o dehumanizaci medicíny. Nehrozí nám?

Myslím že ne. Když pacient přijde k doktorovi, stejně s ním musí lékař mluvit. Je proto důležité chodit stále k jednomu doktorovi, protože ten vás zná a také pozná, když na vás něco hapruje, že jste nějak zhubla nebo že máte nějaké problémy. Podle mě laboratoř naopak lékařům pomáhá – že spíš dojdou k diagnóze, že nemusí tak tápat. Ale pořád je strašně důležité mluvit s pacientem i o jeho psychické pohodě. Už když jsem studovala, učili nás na psychiatrii, že když má někdo depresi, nefungují mu pořádně lymfocyty. Že i ty jsou v depresi. Čím víc máme vědeckých poznatků, tak víc je známo, že i tou psychickou stránkou je zdravotní stav velice ovlivněn. Hodně lidí ví, že někdo měl rakovinu a že se z toho dostal bez operace - já bych to tedy nedoporučovala -, ale i meditace může pomoci. Aspoň nemůže uškodit.

Naši praktičtí lékaři se setkávají i s pacienty, kteří nemoc zanedbali, protože šli k léčitelům místo k lékaři.

To je problém. Ale třeba akupunktura se u nás uznává, hlavně na léčbu chronické bolesti. Já mám hodně co dělat s rakovinou prsu. Asi čtyřicet kilometrů od centra v Sydney je onkologická klinika; patří k University of Sydney, máme tam ozařování, onkologii a vše, co je třeba. Tam máme každý týden schůzku – onkolog, chirurg, radioterapeut, radiolog, já a sestry, které to tam vedou. Diskutujeme o pacientech a o léčbě. Ta klinika má také skupiny dobrovolníků, které ty pacientky podporují a pořádají také meditace – hodně lidí věří, že meditace může pomoci v hodně nemocích.

Také všichni štrikujeme –
- **tedy pletete?**

Jo, pleteme. Pleteme čepice na zimu; všechny pacientky ztratí vlasy, tak aby jim

nebyla zima! Všichni doma pleteme čepice, pak je házíme do koše a pacienti si sami vyberou tu, která se jim líbí.

Jací jsou studenti v Austrálii?

Asi jako tady. Na univerzitě v Sydney je studium medicíny pouze postgraduální, učí se jen čtyři roky. Patologie tam dělají velice málo. Vyučuji v Nepean Hospital – to je ta naše krajská nemocnice, která patří pod University of Sydney. Mám tam ročně čtyři gynekologické a čtyři všeobecné chirurgické přednášky.

Také učím v Mildura – to je město ve Viktorii - patologii studenty z Monash University v Melbourne. Austrálie je velká, je tam poměrně málo lidí a ve vnitrozemí není dostatek doktorů. Proto Monash University začala program Rural Medicine – neboli vyučuje část medicínského kurzu ve větších městech vnitrozemí. Naše firma má jednu pobočku v Mildura ve Viktorii (dvě a půl hodiny letadlem ze Sydney) a tam posílají studenty z Melbourne na rok nebo na dva, aby poznali medicínu v okresním městě. Během té doby jsou všechny přednášky v Mildura a učí tam místní doktoři. Když potřebovali někoho, kdo by je učil patologii, byla jsem jediný patolog, který chodil do Mildura. Mám s nimi každý týden seminář po telefonu. Oni sedí kolem telefonu a mají CD v počítači, já mám v Sydney stejné CD ve svém počítači a povídáme si nad vyobrazením patologických stavů. Jednou za dva měsíce se na dvě hodiny potkáme *face to face*. Pak jim přinesu nějaké preparáty – třeba rakovinu prsu, ale také srdce z telátka, aby viděli, jak které klapky fungují.

Máte v Sydney také českou komunitu?

Ano, máme i vlastní sokolovnu; za Sokol jsem hrála volejbal, jednou jsme dokonce vyhráli mistrovství, to jsme hráli proti Lotyškám. Sokol v Sydney pořád je, mívá zábavy, v malé restauraci vaří vepřo-knedlo-zelo, a ženy přinesou vždycky výborné makové koláče.

Jak mluví vaše děti? Česky? Nebo rozumí aspoň česky?

Já na ně mluvila česky, ale moje rodiče se z nějakého důvodu rozhodli, že na ně česky mluvit nebudou, a jejich otec Čech není. Česky trochu rozumí, už tady několikrát byly. Dcera i syn se ale učí německy, protože můj vlastní otec žije v Německu. Nevím, jak se to podařilo, ale všichni tři máme české pasy – a děti dokonce i české rodné listy, takže kdyby chtěly, mohly by třeba v Čechách nebo v snad i v Německu za pár let pracovat – v Evropské unii teď mají tu možnost. Dívala jsem se na internet a kurzy češtiny pro cizince existují, obě děti by se naučit česky chtěly, ta možnost zde je. Třeba pak také přijedu pracovat do Prahy, lidé jsou tady zajímaví a Praha je krásná; ráda se podívám, jak se tady co dělá.

Marie Fleissigová

VĚDA

EVROPSKÁ JEDNÁNÍ
KLINIKŮ A PRAKTIKŮ

Josef Stingl

Evropský sjezd klinických anatomů byl letos v Praze

Ústav anatomie 3. LF UK

European Association on Clinical Anatomy (EACA) je společnost sdružující klinické anatomy z celé řady evropských zemí. Tato společnost vznikla na počátku devadesátých let hlavně snahou francouzských a německých anatomů, majících blízko k problematice klinické anatomie. Postupně se k nim začali přidávat morfologové z mnoha dalších evropských zemí a záhy se stalo trvalou tradicí pořádání sjezdů této společnosti každé dva roky. Obdobné společnosti byly již dříve založeny v USA (AACA) a ve Velké Británii (BACA). Oficiálním vědeckým periodikem EACA je časopis „Surgical and Radiologic Anatomy“ (vydává nakladatelství Springer), jehož IF se těsně blíží hodnotě 0,5. Sjezdy této společnosti byly dosud pořádány v Bruselu (1991), Mnichově (1993), Innsbrucku (1995), Lille (1997), Constanze (1999), Montpellier (2001), Grazu (2003) a v Palermu (2005). Již na sjezdu v Grazu bylo

dohodnuto, že 9. sjezd v roce 2007 bude uspořádán v Praze – z českých anatomických pracovišť byl totiž náš ústav nejčastěji aktivně zastoupen na všech uvedených sjezdech.

S radostí jsme mohli konstatovat, že již od první elektronické informace byl zájem o „nás“ sjezd opravdu velký. Nakonec se zaregistrovalo 150 účastníků z 31 zemí, zastoupeny byly všechny kontinenty. Slavnostní zahájení sjezdu bylo uspořádáno odpoledne 5. září ve velké aule Karolína za účasti prorektora J. Škrhy a děkana B. Svobody. Vlastní sjezdová jednání pak probíhala 6.–8. září, vždy ve dvou sekcích v Syllabově a v Burianově posluchárně v budově teoretických ústavů naší fakulty na Ruské. Celkově bylo předneseno 73 přednášek a prezentováno 166 posterů. Potěšitelné bylo, že v úvodní části prvního sjezdového dne se také velmi dobře prezentovala naše fakulta: první velké sdělení bylo věnováno historii Karlovy univerzity a české anatomie (J. Stingl), poté následovaly přednášky prof. C. Höschla o počátcích nového curricula na naší fakultě a o jeho současném stavu a přehledné sdělení prof. R. Rokyty o morfologických aspektech studia bolesti. Celý úvodní blok byl pak doplněn sděleními prof. Fontaina (Lille) o možnostech implementace klinické anatomie do medicínského curricula a prof. Lametschwandtnera (Salzburg) o mikrovaskulární anatomii tkání a orgánů při zobrazení v řádkovacím elektronovém mikroskopu. Pracovníci našeho Ústavu anatomie se na sjezdovém jednání podíleli prezentací 8 přednášek a 17 posterů – všechna tato sdělení dobře informovala o našem výzkumném i výukovém zaměření, radost nám udělala i skutečnost, že po sdělení Martina Čepelíka (6. ročník) o klinické anatomii retrokalkaneární bursy jsme byli šéfredaktorem časopisu SRA prof. Duparcem vyzváni k okamžitému poslání rukopisu této práce!

Další bloky jednání byly věnovány cévní anatomii (2 sekce), neuroanatomii (2 sekce), lokomoci (2 sekce), výuce anatomie (2 sekce) a závěr sjezdu tvořila varia a sekce animálních modelů v anatomii. Klinická anatomie se profiluje jako morfologická disciplína, mající velmi blízko ke všem operačním oborům, k zobrazovacím metodám, ale také k variační anatomii a k teratologii. Tematický záběr je proto velice široký a studentům prvních ročníků studia medicíny tak poskytuje mnoho příkladů využití teoretických poznatků v reálné klinické praxi – to je také směr, který se bude ve výuce našeho oboru uplatňovat čím dál více i v naší zemi. V rámci sjezdu také byla uspořádána plenární schůze společnosti a zvláštní slavnostní shromáždění, na němž byla oficiálně ustavena Světová akademie klinické anatomie, do níž byli z našeho ústavu zvoleni V. Báča, D. Kachlík a J. Stingl.

Neméně úspěšná byla i společenská část sjezdu (zájezd na Karlštejn, jízda na parníku večerní Prahou, gala večere v Národním domě na Vinohradech a zájezd do plzeňského pivovaru). Na závěrečné ceremonii v sobotu 8. 9. členové výboru prof. Putz (Mnichov) a prof. Duparc (Rouen) nešetřili slovy chvály na adresu hlavních

organizátorů (MUDr. Václav Báča, PhD., a MUDr. David Kachlík, PhD.), kteří se svých nelehkých úloh zhostili naprosto skvěle a bez chyby. (Dodatečně jsme pak ještě dostali velkou řadu dopisů s vysoce pozitivním hodnocením sjezdu.) Náš velký dík patří také p. rektoru Hamplovi za poskytnutí velké auly Karolína a vedení naší fakulty za poskytnutí všech potřebných prostor a techniky v budově v Ruské ulici. To všechno totiž významně přispělo k dobré reprezentaci jak fakulty a univerzity, tak i Prahy jako celku.

A konečně není možné pominout, že se na naprosto bezchybném průběhu celého sjezdu mimořádně kvalitním způsobem podílela velká skupina našich studentů. Jejich sympatické a vřelé vystupování, výtečná angličtina a jednotné oblečení do oranžových triček (proto je naši hosté nazývali „orange angels“), pomohly vytvořit a udržet pohodovou přátelskou atmosféru, na kterou budou všichni jistě dlouho vzpomínat. Rádi je proto chceme všechny vyjmenovat a ještě jednou jim poděkovat. Byli to: Adéla Bouchalová, Karel Brabec, Eva Czudková, Alena Hrochová, Markéta Hrubanová, Martina Hubová, Katarína Jašová, Petra Jandová, Michal Kheck, Jan Král, Mária Kultánová, Petra Mrázková, Šárka Nekovářová, Klára Procházková, Tereza Smržová, Tomáš Tajč, Kateřina Tomešová, Jan Tvrdík, Adéla Veselá, Jana Wilková a Šárka Zelená.

Leo Klein

12. mezinárodní kongres Evropské popáleninové asociace v Budapešti

Klinika popáleninové medicíny 3. LF UK a FNKV

Ve dnech 12.–15. září 2007 se v Budapešti konal již dvanáctý mezinárodní kongres Evropské popáleninové asociace (European Burns Association – EBA). Tato asociace byla založena z popudu evropských popáleninových specialistů v květnu 1981 v Kodani při příležitosti společného sympozia celosvětové Mezinárodní společnosti pro popáleninové úrazy (International Society for Burn Injuries - ISBI) a Světové zdravotnické organizace (WHO). Není bez zajímavosti, že už 3. kongres nově založené organizace „prolomil“ tehdy ve světě existující železnou oponu mezi dvěma politickými bloky a uskutečnil se v říjnu 1989 v Praze. Z původně tříletého cyklu pro pořádání kongresů přešla EBA od roku 2003 na intervaly dvouleté; poslední evropský kongres byl v září 2005 v portugalském Estorilu.

Do Budapešti se sjelo 551 odborníků z rekordních 52 zemí všech kontinentů. Odeznělo celkem 187 přednášek, které byly pořádány v plénu formou vyžádaných přednášek a moderovaných diskusí u kulatých stolů nebo v jednotlivých tematických sekcích. Dále bylo vystaveno 120 plakátových sdělení a byla organizována výstava 32 firem, jejichž produkty mají nebo mohou mít využití i v oblasti léčby popálenin. Z pražského popáleninového centra se podařilo zajistit početně dosud nejvyšší aktivní účast na podobném mezinárodním fóru: šest příslušníků kliniky (Klein, Königová, Tokarik, Zajíček, Pačuga, Mauer) předneslo čtyři přednášky (z toho jednu vyžádanou), měli jsme vystaveny dva postery a předsedali jsme ve třech odborných sekcích. Na kongresu byla diskutována široká interdisciplinární problematika prevence, léčby i výzkumu popálenin, včetně oblasti psycho-sociální rehabilitace pacientů po termických úrazech. Přednášky byly vesměs na velmi dobré odborné úrovni a následné diskuse u většiny z nich prokázaly aktivní zájem a bohaté zkušenosti účastníků kongresu.

V krátké informaci nelze zmínit podrobněji všechny odborné momenty, a proto jen zmínka o některých významnějších tématech. Trvale aktuálním námětem je infekce popáleninové rány a její komplikace. Infekce nadále zůstává jednou z vedoucích příčin úmrtí u popálených; přispívá k rozvoji systémové zánětlivé reakce organismu (SIRS) a může vést až k multiorgánovému selhání. Široké používání antibiotik podávaných celkově nebo i lokálně antibakteriálními preparáty přispělo k rozšíření rezistentních kmenů mykotických infekcí. Jako nejlepší řešení se opětovně ukazuje aktivní chirurgický přístup s časnými nekrektomiemi a transplantacemi. V současné době znovu hojně užívané preparáty stříbra vhodně doplňují celkově podávaná antibiotika, především ta, která málo pronikají k povrchu rány. Mezi jednotlivými preparáty jsou značné rozdíly v tom, kolik uvolňují iontů stříbra přímo v ráně.

Celá skupina přednášek se zabývala metabolickými aspekty a nutriční podporou u popálených. Zatímco v 60. a 70. letech minulého století byla prosazována hyperalimentace, která se později ukázala být nevhodnou, od 80. let až do současnosti je stále více propagována enterální výživa zahajovaná co nejčasněji (24–72 hod.) po úrazu. Moderním prvkem poslední doby je farmakonutrice (glutamin, propranolol, oxandrolon).

Další odborné sekce diskutovaly tematiku náhrad kůže, dočasných i trvalých. Pokroky v „tissue engineering“ se zdají slibné, nicméně zásadní zvrat ve vyřešení této otázky ještě nenastal. V současné době je ve světě nejvíce používána Integra®, jakožto trvalá dermální náhrada, která vyžaduje krytí tenkým autotransplantátem, případně kultivovanými keratinocyty. Naše pracoviště má zkušenosti s použitím Integry® asi u 20 pacientů, především dětí, dosud s dobrými výsledky. V oblasti „skin banking“ se hodně hovořilo o nových legislativních požadavcích v rámci unifikačních požadavků Evropské unie na kvalitativní ukazatele produktů kožních bank. Kožní xenotransplantáty je možno při splnění všech podmínek získávání,

zpracování a distribuce (certifikace tkáňových bank) běžně používat. Mimořádnou pozornost vzbudila přednáška Sylvie Testelinové z Francie o předběžných výsledcích (po 22 měsících) po první úspěšné alotransplantaci obličeje. Jednalo se o 38letou pacientku s devastujícím mechanickým poraněním dolní poloviny obličeje způsobeným kousnutím psem. Dárkyní byla 46letá žena po autonehodě, která utrpěla mj. mozkovou mrtvici. Autorka podrobně popisovala operační techniku s využitím mikrochirurgie (výživná stopka transplantátu byla napojena na a. a v. facialis). Pro sledování imunitní odezvy si vytvořili markerový lalok našitý do submammární rýhy. Hojení nemocné probíhalo bez komplikací (imunosuprese je nezbytná). Dosavadní výsledek je překvapivě dobrý včetně zachované mimiky transplantátu i psychologické kondice operované ženy.

Předposlední den kongresu se uskutečnilo valné shromáždění členů EBA. Kromě řady dalších bodů agendy proběhly i volby do exekutivních orgánů asociace. Česká republika si upevnila tradičně dobré postavení v této organizaci, když jejím místopředsedou s předpokladem budoucího převzetí funkce předsedy byl zvolen prof. MUDr. Pavel Brychta, CSc., z Brna. Novým prezidentem EBA se stal Švéd Folke Sjöberg z Uppsaly. Z pražského popáleninového pracoviště byl opětovně zvolen do výboru EBA pro dětské popáleninové tábory MUDr. Robert Zajíček. I z tohoto pohledu je možno hodnotit naši účast na kongresu jako úspěšnou.

Příští mezinárodní kongres EBA se uskuteční v září 2009 ve Švýcarsku v Lausanne.

Radana Königová

Future of Burn Care

Burn Centre, Charles University, 3rd Medical Faculty, Prague

Rudyard Kipling in his Book of Words almost 100 years ago set forth a portrait of the Doctor: “The World has long ago decided that you have no working hours which anybody is bound to respect, and nothing will excuse you in its eyes from refusing to help a man, who thinks he may need your help, at any hour of the day or night...”

Historically, health professionals have followed the powerful traditions of Hippocrates, whose thoughts may be summarized: “... declare the past, diagnose the present, foretell the future. As to disease, make a habit of two things: to help or at least to do no harm...”

Traditionally, the doctor's duty is to the patient and this duty only extends to the family when the patient becomes incompetent. The strong point of entrusting the use of extremely complex life support systems to health professionals is – that the

doctors have the knowledge and judgement to use them in a teleologically effective manner. This premise also implies that they have the expertise to know – when this technology has no benefit and should not be used.

There is a great dispute whether a health care system already affected by rapidly increasing costs should force doctors to go against their expert judgement when families insist on maintaining prolonged coma for emotional reasons. The patient's right to refuse treatment has shifted to the patient's right to demand treatment.

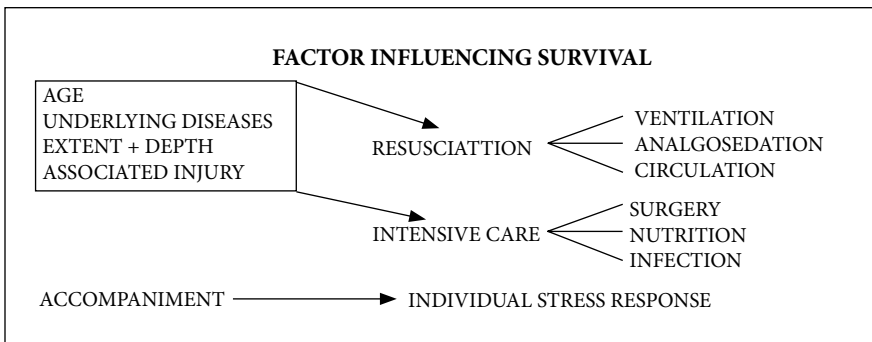
It pertains specially to burn care. There has been and always will be dilemma of what should and should not be done for patients with clinical deterioration and with no response to therapy. A treatment that cannot end dependence on critical care should also be considered futile.

The future of burn care differs in developed and developing countries. In developed countries the “apparatus-based” medicine fascinates us and at the same time the “wordless” medicine repels us, causing anxiety.

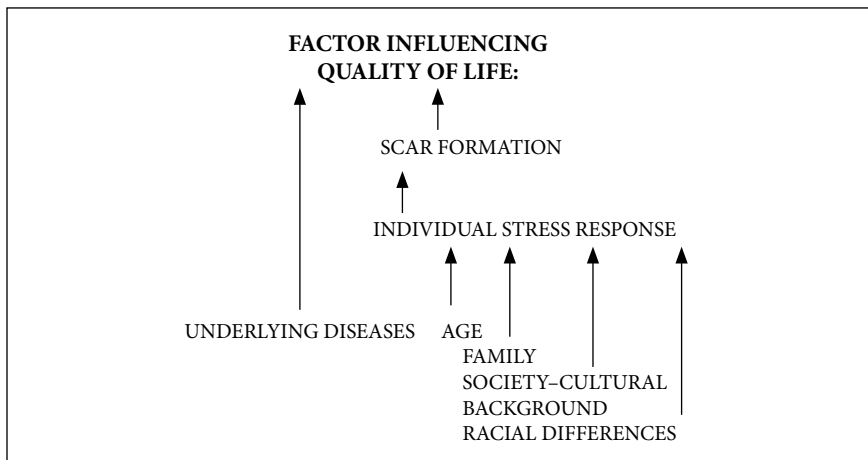
Already 10 years ago Prof. C. Huriet (member of the National Ethical Committee) pointed out in Paris that in the health care there have been running three revolutions: medical, scientific and “mediatique” in the informatory field:

- The medical revolution affects the therapy, diagnostic procedures and technology;
- The scientific revolution insinuates upon genetics and molecular biology;
- The revolution in the informatory field – which means all the dissipating knowledge gave origin to social, economical, psychological and ethical problems.

Those revolutions appertain to developed countries. In developing countries (with majority of world population) where any specialized burn service does not exist, survival of burn victims is exceptional. Early death due to burn shock hypoxia occurs in the first days after accident and death due to infection after weeks of prolonged suffering is inevitable when adequate burn care is missing.

There are several factors influencing survival. An important factor is the individual stress response that may be relieved by accompaniment. In the youngest and in the oldest age category in burns there is life at stake (short – term outcome) and in all age categories of survivors stress response is related to maturation of scars influencing Quality of life (long term outcome).

Stress response may be modified by the family and society-cultural background that may prevent “social death”. Permanent sequelae - scar disfigurement – represent a chronic trauma deranging Quality of life in a more insidious often more malignant manner. The term Dismorphobia used by Norman Bernstein in 1976, means the belief that some part of the body is ugly or unpleasant. In the developed countries – people have evolved a strong interest in their bodies due to the mass media and advertisement.

In the vast areas of the developing countries the readjustment in survivors is guided by quite different cultural norms. Scar disfigurement causing cosmetic and also functional embarrassment is accepted in some parts of the world as inevitable destiny. It brings us to the paradox that in some cases more sophisticated medical knowledge and practice may actually contribute to suffering. There arises a question: Do we return our patients to a society which is not ready psychologically, socially, financially to accept them? The meaning a patient can give to his suffering may only come from himself with or without encouragement by the family and societal background.

The ethical problems – mentioned above – which multiply and often interfere with legal approach, have not yet been encountered in countries where burn service does

not exist. Multidisciplinary problems - both diagnostic and therapeutic - together with repeated surgical treatment have become more and more expensive and all this makes our considerations pronounced during this Congress of the European Burns Association for many countries on other continents intricate and obscure.

“...What is lacking today more than anything else is active leadership and humble dedication.” A.B.Wallace (1965).

*12th Congress of the European Burns Association (EBA)
Budapest, 12.-15. 9. 2007. Invited lecture*

Zuzana Miškovská

WONCA 2007, Paříž

Společnost všeobecného lékařství ČLS JEP

Ve dnech 17.–20. 10 2007 se v Paříži konala konference evropské části Světové organizace praktických a rodinných lékařů WONCA Europe 2007.

Českou republiku reprezentovali členové výboru SVL ČLS JEP, krajští konzultanti a zástupci 1. lékařské fakulty UK. Účast českých praktiků nebyla jen pasivní - představili jsme tři posterly k doporučeným postupům: Metabolický syndrom, Nekuřáctví, Karcinom prsu (Býma, Čupka, Miškovská). Kolega Seifert vedl workshop na téma screening kolorektálního karcinomu, MUDr. Laňková měla sdělení v bloku Deprese a psychologická problematika v ordinaci praktického lékaře.

Konference se konala v Palais des Congrès, který je v centru města, nedaleko Vítězného oblouku a zabrala celé druhé podlaží tohoto velkého paláce: Amphiteatre blue, Amphiteatre Bordeaux, třináct zasedacích místností a tři Poster Area. Slavnostní zahájení probíhalo v Grand Amphiteatre. Praktických a rodinných lékařů bylo v Kongresovém paláci několik tisíc, přijeli doktoři nejen z „tradiční Evropy“, ale i z Velké Británie, Turecka, Austrálie.

Celkem proběhlo přes 160 přednášek a workshopů a bylo vystaveno více než 1000 posterů. Přednášky, workshopy i Keynote se nesly v duchu medicíny orientované na pacienta a společnost. Rozděleny a početně zastoupeny byly podle klasických přednáškových diagnostických kritérií, jako jsou kardiovaskulární onemocnění včetně hypertenze (8), metabolický syndrom včetně obezity (9), plicní onemocnění včetně TBC, závislosti na tabáku a očkování proti chřipce (8), deprese (6), onkologický screening (www.europrev.com) a paliativní péče (9), anémie a poruchy výživy (3), gynekologie (3), urologie (3). Daná témata se probírala ale i z jiných úhlů pohledu: například dle sociálního postavení pacienta (4), dle oblastí - městská versus odlehlá

venkovská (3), výzkum (4), výuka (5) a kvalita (6) v primární péči, rozdělení kompetencí mezi PL a odborníky (3), syndrom vyhoření a Balintovské skupiny (5), práce mladých lékařů - projekt Vasco de Gama www.vdgm.eu (3), farmakoterapie a výdej léků přímo v praxích PL (2), elektronizace praxí (2) a proběhl také workshop na téma postavení lékařky-ženy v primární péči.

Zajímavé byly i postery – při jejich studiu jsem si uvědomila, jaké problémy se mi ve střední Evropě zatím vyhnuly: vyhledávání ilegálních imigrantů a jejich očkování proti TBC, exhauce a syndrom zanedbání u dětí ilegálních přistěhovalců, péče o celé skupiny a rodiny s posttraumatickou stresovou poruchou po teroristickém útoku, násilném přesídlení, válce. Postery také ukázaly dobrý výzkumný potenciál evropských praktických a rodinných lékařů, když představily výsledky regionálních studií a komentovaná pozorování. Nicméně posterová sekce působila pasivním dojmem „přišel jsem, viděl jsem, odešel jsem“, na rozdíl od konference v zámorí, kde byl každý poster pojat interaktivně - tam nikde nechyběly nápadité a zábavné ankety a kvízy.

V jednom z kardiologických bloků představil profesor Richard Hobbs novou sekci WONCA pro kardiologii: **European Primary Care Cardiovascular Society (EPCCS)**. Byla založena jako celoevropská pracovní skupina pro informování praktických lékařů, sester i ostatních zdravotníků o kardiometabolickém riziku. Založena byla proto, že mnoho našich pacientů trpí kardiovaskulárním onemocněním, hypertenzí, dyslipidemií, srdečním selháním, akutním koronárním syndromem, diabetem a obezitou. Praktický lékař by měl takového pacienta léčit komplexně, jako jednoho nemocného s jedním komplexním rizikem. - Více naleznete na www.europccs.com nebo v časopise PCCJ. Na internetových stránkách WONCA najdete také informace o pracovní skupině EURIKA pro lékaře ve venkovských oblastech, která se také na konferenci prezentovala.

V předsálí byly výstavy firem – především s nabídkou diagnostických pomůcek, vystavovala čtyři vydavatelství zdravotnické literatury učebnice a publikace především ve francouzštině, na rozdíl od českých kongresů a konferencí byl poměr vystavujících farmaceutických firem malý – byly představeny jen nově zaregistrované léky. A protože i ve Francii je škola hrou, byl rimonabant představen klipem ve 3D projekci.

Zajímavým zážitkem bylo Sponsored sessions, kdy posluchači dostali cateringový obědový balíček na klín do sálu a jedli během přednášek. Cítila jsem se nejspíše, ale všichni kolem mne jedli tiše a způsobně, přednáška byla slyšet dobře a následná diskuse dosvědčila, že konzumace oběda pozornost posluchačů nijak nesnížila.

Která přednesená fakta mne zaujala?

Anémie:

ženy ve fertlím věku, respektive menstrující ženy, které trpí (jinak nevy-

světelnou) únavou a mají normální krevní obraz, je vhodné vyšetřit na hladinu ferritinu- při hodnotách pod 15mg/l jde o sideropenii bez anémie, velkou úlevou je šestiměsíční podávání 80 mg Fe denně. Metabolický syndrom

- rimonabant příznivě ovlivňuje jak inzulinovou rezistenci, tak receptory odpovědné za závislost na tabáku;
- pojem metabolický syndrom X je modifikován na pojem metabolický syndrom Z a zahrnuje i spánkovou apnoe;
- pacienti s vysokým kardiovaskulárním rizikem a dyslipidemií dodržují režimová a dietní opatření jen ve 45 %, ať již mají nebo nemají předepsanou farmakoterapii;
- francouzští praktici z 25 % neovládají inzulinoterapii, z 25 % nevyšetřují neuropatii, sebekritizují se a chtějí v této problematice více vzdělávat (jak jsme na tom my v ČR?);
- v roce 2030 se očekává vzestup prevalence DM o 45 %, tj. na 48 milionů obyvatel Evropy.

Hypertenze:

kromě selfmonitoringu se nyní rozvíjí i „selfdiagnosting“, je určený vnímavým, spolupracujícím pacientům, u kterých se domníváme, že jde o syndrom bílého pláště. Pacienti si TK měří sami doma sedm dní po sobě, ve stejnou dobu, pak se hodnotí průměrné hodnoty krevního tlaku a stanoví se případně diagnóza hypertenze.

Respirační onemocnění:

- CHOPN je poddiagnostikovaná, protože pacienti udávají kašel, produkci sputa, dušnost spontánně jen ve 30 %, ale na cílený dotaz až v 60 %;
- nejlepší čas na vakcinaci proti chřipce je od 40. do 46 týdne roku;
- antivirotika na principu inhibitoru neuraminidázy se nepodávají jako léčba u nemocí z nachlazení, u pandemie chřipky se podávají nemocným až po virologickém potvrzení, u ptačí chřipky se paušálně podávají jen u závažně polymorbidních nemocných. Jako primární profylaxe u zaměstnanců farem během epidemie ptačí chřipky, u polymorbidních nemocných v období pandemie, jako postexpoziční profylaxe u ptačí chřipky v domovech sociální péče (klienti i personál), v chřipkové epidemii po kontaktu s nemocným přes čtyři hodiny, u manifestně nemocných s vysokým mortalitním rizikem;
- praktici zapojení do výzkumu chřipky lépe rozeznali virová onemocnění od bakteriálních a snížili až o 30 % preskripci antibiotik.

Prevence:

- nejčastější překážky v provádění prevencí v jedenácti evropských zemích jsou
- mnoho práce a nedostatek času;
- nedostatečné finanční ocenění ;
- nedostupnost zařízení pro pacienta ;
- nedostatečná shoda požadavků na prevenci a regionálních doporučení ;

- pochyby pacienta o významu prevence ;
- nedostatečně vymezené kompetence mezi praktiky a specialisty ;
- nedostatečné vzdělávání lékařů v oblasti prevencí;
- více než polovina praktiků je skeptická k efektu odvykání kouření, k léčbě závislosti na tabáku a léčbě obezity;
- účast žen v mamografickém screeningu je ve Francii 60 %, úspěch screeningu ale požaduje 80 %, v ČR jsme po pěti letech dosáhly 50% účasti;
- francouzské ženy chodí na prevence raději k lékařkám-ženám;
- ve Francii posílají na mamografii nejvíce praktici, teprve pak gynekologové a cíleně zvou i okřskoví lékaři;
- Britové jsou skeptičtí ke screeningu kolorektálního karcinomu cestou TOKS, mají obavy z falešné negativity testu, na workshopu ale byli „přediskutováni“.

Kromě vědy byl i čas na poznávání Paříže - vyhlídka autobusová a lodní. Počasí přálo, bylo tak akorát turistické počasí. Jako vždy, když účast na konferenci pomáhá organizovat Nadační fond Praktik, vše dobře klapalo. Ovšem jako vždy, když někam jedu já, jsou mírné komplikace. Tentokrát stávkovali zaměstnanci hromadné dopravy, takže všude jsme museli pěšky, ale jak říkávala moje babička, všechno zlé pro něco dobré – aspoň jsme byli po tyto dny pohybově aktivní a šli jsme našim pacientům příkladem.

SPIRITUALITA

DUCHOVNÍ JEVY

A POTŘEBY

Přirozené spirituální jevy a zdraví

Ústav farmakologie 3. LF UK Praha

V posledních letech se rychle zvyšuje počet odborných publikací, které se zabývají vztahem spirituality a zdraví. Terminologická vágnost a různá nepochopení v pojetí spirituality (např. určování spirituality podle různých konvenčních známek pobožnosti) ztěžují poznání v této oblasti.

Co je duchovní jev

Proto nejdříve navrhuji definici spirituálních neboli duchovních jevů podle některých přirozených kritérií (zda lze určité jevy objektivně poznat a vyvolat): duchovní jevy jsou ty, které nelze objektivně poznat ani vyvolat, ale které působí (např. láska, spontánní nápad). Tyto jevy lze poznat pouze v duchu neboli subjektivně. Objektivně lze poznávat pouze projevy duchovních jevů (objektivně můžeme u lásky zjišťovat např. četnost nebo délku polibků, nemůžeme ale poznat jaké to je být zamilovaný). Duchovní jevy bychom měli odlišovat od jiných jevů, které poznáváme v duchu a které také mohou působit, ale které lze objektivně vyvolat (např. hlad, bolest). Naproti tomu lásku jak známo nelze objektivně vyvolat. Návrh třídění živých jevů podle toho, zda je možné je objektivně poznat a vyvolat, na jevy tělesné, duševní a duchovní uvádím v tabulce.

V tomto sdělení se budu zabývat pouze duchovními jevy, které jsou běžné, přirozené, které se vyskytují nebo mohou vyskytnout u každého člověka. Dají se rozdělit do dvou velkých skupin. Jednu skupinu představují osobní vztahy (např. pozitivní vztah k určité bytosti, ideji, vlasti), do druhé skupiny patří poznání v duchu (např. spontánní nápad, poznání smyslu vlastního života).

Láska

Ve starověkém Řecku měli čtyři až pět termínů pro označení různých druhů lásek: *eros* pro milostný vztah, *storge* pro lásku rodičů k dětem, *philia* pro přátelství, *agape* pro lásku k bližnímu a *xenia* pro pohostinnost. Ještě ve starověku přišli křesťané s vymezením dalšího druhu lásky, s koncepcí „Bůh je láska“. Vskutku, u mnohých z těch, kdož věří v Boha, jde vlastně o vztah, který nelze objektivně poznat ani vyvolat, ale který může jako láska působit.

V současné moderní době se slovo „láska“ nejčastěji používá pro milostný vztah (v angličtině „romantic love“), ale mnohdy i pro samotnou sexuální aktivitu (což je matení pojmu: např. soulož patří podle výše uvedené klasifikace mezi jevy tělesné,

protože je objektivně poznatelná a vlastně i vyvolatelná, je např. na prodej; sexuální vzrušení patří mezi duševní projevy, protože je objektivně vyvolatelné. Čistě duchovní je „platonická“ součást milostného vztahu, kterou nelze vynutit ani koupit. Tím ale nechci deklasovat sex, který hraje ve vztahu muže a ženy objektivně nepoznatelnou a subjektivně neuchopitelnou duchovní úlohu.

Současná masmediální scéna přispívá k dojmu, že láska musí být vždy spojena se silnými emocemi. Není tomu tak, jsou lásky, které jsou v klidovém stavu bez silných emocí, emoce se ozvou (někdy až zaburácí) při ohrožení, ztrátě milované bytosti nebo objektu. Příkladem je láska manželská nebo k vlasti.

Na závěr této části připomeneme alespoň dva znaky lásky důležité i z hlediska medicíny:

- Láska je vždy osobní (individuální) – začíná vazbou kojence na matku. Ani nejlepší kojenecké ústavy poskytující vzornou výživu, hygienu a stimulaci psychomotorického vývoje nejsou optimální, protože nemohou zajišťovat vytváření individuálního vztahu typu dítě-mateřská osoba. Následky problematického vytváření takového vztahu rozpracovává Bowlbyho teorie připoutání (The Attachment theory).
- Lásky dávají, především víru. Všichni např. věříme, že naši rodiče jsou naši biologičtí rodiče, ačkoliv pro to nemáme dostatečně solidní objektivní důkaz, např. DNA analýzou (normálně nikoho nenapadne o tom pochybovat a takový důkaz vyžadovat). S vírou pak přichází i důvěra a naděje. Například zamilovaná dívka důvěřuje svému milenci a je naplněna nadějí na krásný společný život, i když ví, že je to několikrát trestaný alkoholik (případně neplaticí alimentů, nepracující apod.).

Z medicínského hlediska je proto dobré si uvědomit, že za „fyziologických“ podmínek má každý někoho nebo něco rád a tudíž, že každý věří (někomu nebo něčemu).

Poznání v duchu

Každý ví, že ho v duchu občas něco napadne, přijde na nějakou myšlenku. Pro zdraví se zdá být důležitý zejména pocit smyslu vlastního života, přesněji řečeno míra uspokojení tohoto pocitu. Otázka smysluplnosti existence se někomu může zdát zbytečná, případně nesmyslná. Avšak pro mnoho lidí má smysl.

Běžným jevem je též „hlas“ svědomí. Nejde o konkrétní verbalizované schizofrenní halucinace, ale o pocit při hodnocení toho, co je považováno za dobré nebo zlé. O vlivu špatného a dobrého svědomí na zdraví je zatím málo známo.

Duchovním jevem, který zahrnuje jak osobní vztah, tak poznání v duchu je modlitba. Vliv modlitby na zdraví je v posledních letech dost intenzivně zkoumán, bohužel však způsobem, který odráží nesprávné pochopení tohoto jevu.

Přirozené duchovní jevy a zdraví

Vztah dítě-rodíče a zdraví

Výše zmiňovaný britský psychiatr J. Bowlby se zasloužil o poznání, že dítě připravené o vřelý a bezpečný vztah s mateřskou osobou v útlém dětství může mít celoživotně poruchy v citové a duševní oblasti. U nás se této problematice průkopnický a záslužně věnoval prof. Z. Matějček.

Má citová deprivace v dětství vliv i na tělesné zdraví? Má, alespoň podle často citované prospektivní studie Russekové a Schwartze (The Harvard Mastery of Stress Study, Russek, L.G., Schwartz, G.E, 1997): u osob, které během svých studentských let (před 35 lety) hodnotily oba své rodiče jako méně laskavé (loving) a spravedlivé (just, fair) v době svého dětství, se vyskytovala mnohem častěji kardiovaskulární onemocnění (hypertenze, ischemie myokardu), vředová choroba nebo alkoholismus než u osob, které mnohem pozitivněji hodnotily vřelost a spravedlnost obou svých rodičů v době svého dětství.

V posledních letech budí velkou pozornost také experimentální neurobiologický výzkum péče matky o mláďata. Známa autorita v této oblasti M. J. Meaney zjistil u laboratorních potkanů, že péče o mláďata ovlivňuje expresi genů a tím v dospělosti reakci na stres, některé kognitivní schopnosti i mateřské chování. Změny exprese genu pro oxytocinový receptor působí poruchy mateřského chování, které mohou způsobit přenos těchto poruch na další generaci.

Manželství, manželské vztahy a zdraví

Rozbor mortality u 530 tisíc osob během deseti let v USA ukázal, že osoby ženaté/vdané mají nižší mortalitu. Prospektivní studie několika desítek tisíc amerických mužů pracujících ve zdravotnictví ukázala, že „samotáři“ (neženatí, s malým počtem přátel nebo příbuzných, bez členství ve spolcích) měli statisticky průkazně asi dvakrát vyšší riziko úmrtí způsobené kardiovaskulárními příhodami, nehodami nebo sebevraždami.

Manželské vztahy však mohou mít také negativní vliv. Doklady pro to přináší často citovaný rozbor 64 publikací z devadesátých let (Kiecolt-Glaser, J. K., Newton, T. L, 2001). U osob s nešťastnými osobními vztahy se při představách těchto vztahů zvyšovala hladina kortisolu ve slinách.

Religiozita, náboženské vztahy a zdraví

Často citovaná metaanalýza 42 studií (McCullough, M. E. a spol., 2000) zjistila mírné, ale statisticky průkazné snížení mortality u osob s religiozitou (religious involvement). Otázkou je, do jaké míry jde o souvislost příčinnou. Například u částých účastníků mší také byla vyšší pravděpodobnost ukončení kouření, častějšího tělesného cvičení, setrvání v manželství a častějších sociálních kontaktů.

Na druhé straně některé studie zaznamenaly vedle zlepšení i zhoršení klinického stavu v souvislosti s religiozitou. Šlo o situace, kdy věřící chápali své onemocnění jako boží trest, nechotu nebo neschopnost boží bytosti jim pomoci.

V tomto roce (2007) byla v Cochran Database of Systematic Reviews publikována metaanalýza výzkumu vlivu přímluvných modliteb (intercessory prayers) na průběh různých onemocnění. Šlo o modlitby dobrovolníků ve prospěch náhodně vybraných pacientů za podmínek rigorózních randomizovaných, kontrolovaných studií (RCT = Randomized Controlled Trial) u několika tisíc osob. Celkový výsledek byl nepatrně ve prospěch přímluvných modliteb. Ačkoliv v některých menších RCT byly výsledky příznivější, autoři této metaanalýzy dospěli k závěru, že účinky přímluvných modliteb na zdraví druhých osob jsou neurčité.

Jiná nedávno publikovaná metodicky rigorózní studie (Benson, H. a spol., 2006) zkoumala vliv přímluvných modliteb na zotavení pacientů (n=1802) po aortokoronárním bypassu. Přímluvné modlitby neovlivnily u pacientů pooperační průběh.

Dosavadní přístup k hodnocení účinnosti modlitby na zdraví a k tomu používané metody odrážejí nepochopení modlitby jako duchovního jevu. K modlitbě se přistupuje jako k hmotnému (tělesnému) jevu, např. jako k léku, jehož účinnost lze ověřovat pomocí RCT. K modlitbě se dosud přistupuje jako k magickému prostředku se starobytlou vírou ve všemohoucnost boží bytosti, která může (na přání lidí) rušit přírodní zákony a/nebo svobodu druhých lidí.

Lze též poukázat na to, že v dosavadním přístupu k hodnocení účinku přímluvné modlitby a v používaných metodách schází důraz na uplatnění víry pacienta v tento účinek. O účinku víry v terapeutický účinek něčeho svědčí efekty placebo. Dobře ji umí uplatňovat léčitelé. Avšak ti, kteří věří v léčivou moc duchovních jevů (sil, bytostí), věří, že to není jen účinkem placebo. Tuto víru nelze objektivně poznat ani vyvrátit.

Vztah lékař - pacient

Důležitost vztahu lékaře a pacienta je mnohokrát zdůrazňován. Pacient má potřebu být pochopen, empaticky vyslechnut, mít „svého“ lékaře (to jsou opět rysy duchovního vztahu, např. vztahu, který máme „v duchu“ k sobě – koho jiného v duchu tak pozorně a empaticky nasloucháme než sebe, v duchu máme své „já“, které nás chápe...). Na důležitost vztahu lékař – pacient upozornili již v padesátých letech manželé Balintovi.

Vztahy pacient – domácí zvířata, mazlíčci

Vzhledem k vrozené potřebě blízkého osobního vztahu u člověka mohou některá domácí zvířata, mazlíčci, poskytnout určitou náhradu takového vztahu. Zejména psi nebo kočky dokáží být totiž připoutáni k určité osobě bez ohledu na to, zda

je, nebo není krásná, mladá, zdravá, perspektivní, známá, bohatá, chytrá, mocná nebo alespoň naše. Domácí zvířata se proto osvědčila jako zdroj osobního, věrného, oddaného vztahu např. v domovech důchodců.

Smysl života a zdraví

Výzkum u 1391 pacientů s imobilizujícím poraněním míchy ukázal, že logoterapie zvyšující vědomí smyslu vlastního života (purpose in life) usnadňovala vyrovnání se s důsledky tohoto zranění. Vědomí smyslu života, přesněji vlastního účelu v životě, prodlužovalo také při léčbě alkoholismu dodržování abstinence a duchovních zásad postupu Anonymní alkoholik (Alcoholic Anonymous).

Mnozí pacienti v paliativní péči v posledním roce svého života vyjadřovali v sérii rozhovorů potřebu lásky, smyslu, účelu a někdy i transcendence, a to nezávisle na tom, zda byli nebo nebyli věřící (religious). K těmto tématům se vyjadřovali zprvu váhavě, ale později, po vytvoření vztahu s osobou, která pravidelně přicházela k rozhovorům, byli sdílnější.

Podle zkušených duchovních (A. Opatrný) v paliativní péči nelze pacientovi vnucovat smysl prožívané zkušenosti (blížícího se konce života) z vnějšku, pacient k němu musí dojít sám. Pacientovo metafyzické vysvětlení by mu pak nemělo být kritizováno, rozmlouváno. Pacient nechce ani tak naše výklady, potřebuje, aby byl slyšen. Nalezení kontaktu v utrpení je pro něj důležité.

Poznávání úlohy spirituality a jejího uplatňování v medicíně

Spiritualita je dosud mnohoznačný pojem. Pro další pokrok ve výzkumu úlohy spirituality ve zdraví je nezbytné vymezení, vyjasnění pojmů. Český filozof Z. Kratochvíl doporučuje vidět jevy podle jejich přirozenosti (Z. Kratochvíl: Filozofie živé přírody 1994) a platí to i pro duchovní jevy. Zatím situace v této oblasti trochu připomíná dobu, kdy se chemie ztrácela v alchymii.

Běžné výše uváděné přirozené spirituální jevy hrají zřejmě významnou úlohu ve zdraví i v etiopatogenezi, terapii i prevenci onemocnění. Možná se jednou bude uvažovat nejen o bio-psycho-sociálních, ale i o spirituálních příčinách onemocnění. Zatím se mnohé z běžných duchovních jevů skrývají za termíny „psycho-sociální“, „psycho-somatický“. Rozpaky v přijímání spirituálního přístupu jsou pochopitelné, uvědomíme-li si jeho četné a snadné diskreditace (různé projevy naprosté iracionality, duchaření, fanatismus).

Na důležitost výzkumu a poznání duchovních jevů se snaží upozornit Templetonova cena za „pokrok ve výzkumu a objevy týkající se duchovních skutečností“ udělovaná každoročně od r. 1972. Zakladatel této ceny, finančník Sir John Templeton, se snažil zdůraznit důležitost tohoto výzkumu tím, že finanční obnos spojený s cenou je vyšší než u prestižních Nobelových cen.

Těm, kteří si myslí, že spiritualita je příliš obskurní záležitost, než aby se s ní někdo vážně vědecky zabýval, by snad bylo možné připomenout, že biologický život má vlastně také vlastnosti duchovního jevu (podle výše uvedené klasifikace): nelze ho objektivně vyvolat (už někdo v neživé hmotě zažehnul život?), život jako bytí poznáváme jen u sebe (objektivně lze poznávat jen projevy života), život působí. A přesto se věda životem úspěšně zabývá. Jenže věda měla rozlišování jevů biologického života podle jejich přirozenosti mnohem snazší.

Nezaměňovat duchovní jevy s některými běžnými představami o náboženství

Běžné a přirozené duchovní jevy jako láska, poznávání smyslu vlastního života existují nezávisle na náboženství a vlastně i na víře v Boha. Spiritualita je univerzální lidský fenomén. Každý člověk, nenábožný i nábožný, se může potýkat se spirituálními otázkami. Víru v Boha jako významný duchovní jev (viz výše) ovšem nelze ve spiritualitě opomíjet. Je však těžké posoudit, do jaké míry různá měřítka religiozity podle konvenčních představ o náboženství (např. četost chození do kostela, čtení bible, modlení se, sledování náboženských pořadů v televizi nebo v rozhlase) skutečně měří intenzitu nebo působení tohoto vztahu.

Úloha lékařů ve spirituálních potřebách nemocných

Lékaři většinou nemají dost času ani dovednosti pro hodnocení spirituálního stavu, potřeb a problémů svých nemocných (jak např. odebrát duchovní anamnézu, vyšetřovat duchovní zdraví?). Poukazuje se na to, že by tím překračovali hranice své kompetence a erudice, na etické problémy. Na druhé straně je však častý názor, že lékaři by se měli nějak angažovat v této oblasti. Neexistuje však konsenzus, jak by to měli dělat. Podle některých názorů by se lékaři měli naučit otevřít diskusi ke spirituálním problémům svých pacientů, podle jiných pacient o věcech svého nitra mluví spíše s někým, kdo je mu blízký a komu důvěřuje, takže lékař by měl mluvit o duchovních věcech jen pokud je pacientem vyvolen - pak by ale neměl utíkat (A. Opatrný). Lékař by měl vědět, kdy má povolat duchovního.

Zvyšuje se počet lékařských fakult (v USA), které do svého curricula zařadily výuku o spiritualitě, religiozitě a zdraví. Aby lékaři obstáli v oslovení pacientů při jejich spirituálních problémech, musí být především sami osobnostmi a vyspělí v duchovní oblasti.

Angličtina termínem „physician“ sice vyjadřuje, že lékaři jsou „tělesníci“ (na rozdíl od duchovních), avšak měli by o duchovní stránce člověka také něco vědět (protože člověk je bytost nejen tělesná, ale i duchovní).

Tab. 1

TŘI DRUHY JEVŮ			
Objektivně mohou být	Infekce Otrava	Bolest Hlad	Láska Nápad
poznány	+	-	-
vyvolány	+	+	-
JEVY:	tělesné	duševní	duchovní

Návrh třídění živých jevů podle toho, zda je možné je objektivně poznat a vyvolat, na jevy tělesné, duševní a duchovní (trichotomie jevů). Jevy, které nelze objektivně poznat ani vyvolat, ale které působí (např. láska, spontánní nápad), označujeme jako jevy duchovní. Tyto jevy lze poznat pouze v duchu neboli subjektivně. Duchovní jevy bychom měli odlišovat od jiných jevů, které poznáváme jen v duchu a které také mohou působit, ale které lze objektivně vyvolat (např. hlad, bolest) a které označujeme jako duševní. V širším smyslu existují také duchovní jevy, které nelze objektivně poznat ani vyvolat, např. sny, o nichž však nevíme zda a co působí. Jevy, které lze objektivně vyvolat i poznat (např. určitá infekce, otrava), klasifikujeme jako tělesné.

Poznámka: Článek vznikl na podkladě sdělení „Spiritual phenomena in everybody and health: a nontheological view“ předneseného autorem na XI. mezinárodním kurzu „Bioethics and its applications in medicine“ 27. 7. 2007 v Praze. V podrobnějším znění a s úplnými citacemi literatury byl předložen k publikaci v Časopise lékařů českých.

Milan Kment

Putování po východním Polsku

Představu o tom, že by v Polsku, zvláště východním, mohlo být pro slovanského cestovatele něco zajímavého kromě Osvětimi a Czenstochové, byla krajně nepravděpodobná. Přesto jsme se po programu Křesťanské akademie v roce 2002 vydali do těchto končin i my. Naším záměrem bylo především poznávat prolínání kultur litevských, polských, ruských, židovských a dalších. Jak již plyne

z polské historie, střídání vlád a příslušností k různým zemím byla vždy v této oblasti markantní.

Začali jsme oblast **kolem Suwalek** na hranici Litvy, Ruska a Běloruska. Tuto oblast nazval polský spisovatel Henryk Syska ve své knize *Mlhy nad Wigrami krajinou krásnou jako báseň*. Našli jsme tam kousek země velmi podobné naší. Rovina byla vystřídána kopečky a lesy. Nacházeli jsme se v oblasti suwalského národního parku, kde jsme však našťásti neměli žádné nepříjemné pocity ze střeženého území. Lidé si zde žijí zcela svobodně, bez jakéhokoliv omezení, jak jsme zvyklí z jiných zemí. Polská povaha by asi pocit nesvobody nesnesla.

Těšili jsme se však především na setkání s náboženskými a národnostními menšinami. V katalogu uvedené **Wodzilkys** jsou sice turistickým centrem staroobřadníků, nikoliv však faktickým. V malé vsi dostupné pouze prašnou cestou jsme našli několik domků, jejichž obyvatelé bydlí většinou v nedalekých Suwalkách. Na první pohled zaujme zeleně natřená budova, dokonale chráněná před návštěvníky. Je to molena. Při debatě s přítomným občanem jsme se dozvěděli, že ves je téměř prázdná, molena je přístupná při bohoslužbách jen jednou měsíčně a vůbec *vypravte se zítra do Suwalek, kde bydlím a tam je též (v sobotu) bohoslužba*.

Ve Wodzilkách nás upoutala malá chaloupka, po jejímž prohlédnutí jsme zjistili, že se jedná o ruskou baňu. Zde se obyvatelé koupou, resp. saunují každou sobotu (že by obdoba mikve?). Pro potřeby turistického ruchu ji pronajímají. Myšlenka na prožití ruské baně v přítomnosti staroobřadníků nás nadchla a neváhali jsme se souhlasem. Přes utrpení běžného automobilu po prašných cestách jsme neváhali se připravit o tento nevšední zážitek. Baňa byla během několika hodin roztopena a v bodrém popovídání s mužským plemenem staroobřadníků jsme střídali horko se studenou vodou a šleháním březovými metličkami. Náš start do východního Polska nemohl lépe začít.

Kdo se skrývá za těmi již zmíněnými **staroobřadníky**, jichž je v Polsku do desítek tisíc a kteří zde také mají své modlitebny?

Odpověď na tuto otázku dostáváme pátráním v dějinách, ve střídání ruských a německých vládců v Polsku a ve sporech o pohraniční území, k nimž tato oblast patří. V 17. století ruský patriarcha Nikon (hlavní představitel pravoslavné církve) provedl změny v liturgii, které část Rusů nepřijala. Ti se začali nazývat „staroobřadníky“. Hlavní zevně patrnou změnou byl způsob znamení kříže a poklon: pravoslavní křesťané se křížují pravolevě, tedy obráceně než křesťané západního ritu a liší se i způsob kladení rukou a uspořádání prstů. Dosavadní způsob znamení kříže byl dvěma prsty - vztaženým ukazovákem a prostředníkem (dvě božské osoby) - a třemi ve dlaní skrytými prsty jako výraz trojiční. Patriarcha Nikon tento postup revertoval na řecký úzus z poměru 2:3 na 3:2, tedy tři spojené prsty a dva ve dlaní. Staroobřadníci nebo starověrci byli pronásledováni a vyhnáni z Ruska a usadili se na Sibiři, také v Číně, v Polsku a v Rumunsku. Jejich část měla i nadále kněze a biskupy

v apoštolské posloupnosti, nazývali se „**popovci**“. Druhá část však nepovažovala svěcení kněží schizmatickými biskupy za platné a jediným platným světitelům pro ně zůstal Kristus; kněže nemá, říká se jim „**bezpopovci**“.

A právě **bezpopovci** jsou ve východním Polsku. Žijí podle přísných zákonů: muži se neholí, kouření a alkohol jsou zakázány. Protože nemají kněze, nemají ani kostel (cerkov), ale jen moleben, modlitebnu. Není v ní ikonostas, ikony jsou položeny (nikoliv pověšeny) na přední straně modlitebny. Ženy jsou zahaleny včetně šátku na hlavě, účastní se však živě zpěvu a modliteb. Modlitby jsou vedeny v církevní slovanštině ve formě utreniji a večerniji, tedy ranní a večerní pobožnosti analogické nejspíše typu západních hodiněk laud a nešpor. Zpěv je monotónní a jednohlasý, melodie se opakují. Místo kněže mají bátušku, který předává svou roli synovi či jinému souvěrci. Svátosti kromě křtu nemají, eucharistie se rovněž nepodává. Hřbitovu dominuje modrá barva nebeského království a typický osmiramenný ruský kříž.

Další zajímavou etnickou skupinou ve východním Polsku jsou Tataři. Povolal je sem v r. 1679 král Jan Soběský, aby je využil v boji proti Rusům. Někteří z nich zůstali v Polsku, část jich asimilovala, část zachovává muslimské zvyky. Mají své mešity z 18. století (polsky mečet), postavené ze dřeva. Našli jsme je ve dvou obcích, Bohoniki a Kruszyniany. Tatarské rysy jsou u řady obyvatel patrné. Zajímavě působí jejich příkladné soužití s křesťany. Křesťané při příchodu do mešity poklekli a hezky se pomodlili. Muslimům to nevadilo, ani katolíkům to nepřipadalo divné, vždyť nakonec se modlí různými způsoby k jednomu bohu. Znalosti arabštiny pro bohoslužebné účely jsme pozorovali toliko u jedné ženy. Zajímavé jsou hřbitovy (mezez). Na náhrobcích se uvádějí polská jména někdy s muslimskými prvními jmény, někdy v arabštině, jindy v polštině. Posvátný háj působil důstojně. Na hrobech jsou pŕlměsíce. Prý se zde nechávají pohřbit i lidé, kteří žijí dočasně v zahraničí.

Poutních míst je v Polsku dostatek. Kromě Czenstochové na konci cesty jsme ještě navštívili **katolické** poutní místo nazvané **Svatá voda** za městečkem Wasilkov, ležícím asi tři kilometry od Bialystoku. Původně zde postavil jakýsi Wasil dŕm pro oblákání a občerstvení královské lovecké družiny. Toto poutní místo bylo od 18. století pravoslavné, od roku 1920 patří katolíkŕm, ale otevřeno bylo až v roce 1946 a vystavěna zde byla katolická svatyně. Součástí poutního místa je kromě zázračného pramene i hora křížŕ, které zde nechávají na památku poutníci, někdy i s nápisy svých jmen a poděkováním. Pravoslavní ovšem zde mají také své vyhrazené poutní dny. Estetika polských katolických míst nás příliš nezaujala, působila poněkud nevkusně.

Poutní místo **pravoslavné, Grabarka**, je národní svatyní. Na kopcích opět nepřehledná řada křížŕ. Původní dřevěný kostel Proměnění Páně sice v roce 1990 vyhořel, ale jeho věrná kopie opět stojí. Zpěv obstarává především ženská družina z blízkého ženského kláštera, jediného ženského pravoslavného kláštera v Polsku, kde též byly na praxi posluchačky teologického institutu ve Varšavě, ale bez touhy

stát se monaškami. Místo je rovněž hojně navštěvováno katolíky. Byli jsme laskavostí obyvatel kláštera ubytováni v domě pro poutníky, které v současné době obývali dělníci opravující okolí kláštera včetně studny se zázračnou vodou. Na stěnách chrámu jsme našli nejen ikony sv. Václava a sv. Ludmily, ale také svatého Rastislava, nedávno zařazeného do hagiografie pravoslavné církve. Naši světcí žili totiž ještě v době před velkým schizmatem v roce 1054 a jsou proto přijímáni také pravoslavnou církví.

Zajímavá je historie Grabarky. V roce 1710 řádila v této oblasti cholera a řecko-katolíci, kteří zde tehdy žili, objevili na základě prorockého snu zázračný pramen: kdo se vody napil, z cholery se uzdravil nebo neonemocněl. Jako výraz díky postavili kostel Proměnění Páně a založili horu křížů. V roce 1839 převzali toto místo pravoslavní, kostel nebylo třeba měnit, protože jde o stejný byzantský ritus. Pravoslavní však historii poněkud pozměnili; šli až do 12. století, kdy zde byla nalezena ikona Proměnění Páně.

Cestou k bělověžským stepím, tradičním místem lovů a výskytu zubrů, jsme objevili moderní pravoslavný **chrám Sv. Trojice v Hajnovce**. Byl postaven v roce 1973 Alexandrem Grygorieviczem jako jediný pravoslavný chrám postavený po 2. světové válce v Polsku. Pořádají se zde každoročně hudební festivaly a při chrámu je pěvecká škola pro žalmisty. Pravoslavných v Polsku se oficiálně udává pět set tisíc, ale pravoslavné prameny hovoří o jednom milionu.

Pozoruhodným místem je **Suprasl**. Je znám svým Codexem Suporaslensis ze 12. století psaným hlaholicí. Původní kostel byl zničen během 2. světové války a je v rekonstrukci, dosud nepoužitelný. Osud Supraslu je mimořádný. V 15. století byl založen jako pravoslavný klášter, pak podle panovníka změněn na řeckokatolický, potom ho vlastnili dominikáni a po válce byl i sídlem národního výboru. Nyní je zde mužský pravoslavný klášter a rozlehlé budovy slouží k rekreaci a snad i jako internátní škola či ústav pro děti. Zúčastnili jsme se nedělní liturgie, která je u pravoslavných dlouhá a účastníci si musí občas venku odpočinout. Pravoslavní ovšem nemusejí být přítomni na celé liturgii. Zaujal nás mladý biskup Jakub s velmi přátelským postojem k věřícím a také velké množství dětí přistupujících k přijímání pod obojí (pravoslavní přijímají lžičkou částku kvašeného chleba s vínem). Není asi příliš známo, že pravoslavní dovolují dětem tuto svátost bez zpovědi, protože děti do puberty jsou považovány za nevinné. Klášterní muzeum chová některé fresky ze zničeného kostela.

V této oblasti žila také početná **komunita židů**. Zbyly po nich pouze hřbitovy s několika hroby, synagogoy sloužící nyní většinou jako kulturní domy a vesnice ve tvaru známého štetlu, nejlépe patrná ve městě Tykocin. Rituální jídelna nabízela gefilte fish a některá další košer jídla. Dalšími městy s dříve početnou židovskou komunitou byly **Krynki** a **Sejny**. Krynki byly založeny v roce 1429 jako pohraniční město na řece Krynca a v roce 1434 se zde setkali na lovu král Vladislav Jagellonský

s litevským knížetem Zikmundem. Od poloviny 16 století dostali židé právo založit zde synagogu, hřbitov a mikve. Sejnám dominuje dominikánský klášter s bazilikou sv. Jíří se záračnou soškou Panny Marie s dítětem z období kolem roku 1400 (tzv. Madona szafkowa).

Na jihu Polska pak jsme navštívili **Osvětim**. Především na nás zapůsobil obrovský prostor lágru v Březince (Birkenau) s rekonstruovanými baráky, se strážní věží, rozbořenými krematorii, které zničili Němci na konci války. Zde se odehrávaly pověstné koupele s cyklonem B. Obzvláště hrůzně působí jediná železniční kolej uprostřed lágru, kde si představujeme situaci před 60 lety s vystupujícími zřejmě nepříliš informovanými, ale možná hrůzu tušícími židy. I bez větších informačních tabulí působí opravdu velmi depresivně. Druhá část Osvětimi s baráky a experimentálními lékařskými ordinacemi včetně cel na udušení vězňů dokreslovala zruďné období realizovaných krutostí. Do Majdanku jsme již neměli sílu odejet...

Za zmínku stojí i **Punsk** s katolickým kostelem, kde se konají bohoslužby střídavě v litevštině a polštině, stejného druhu jsou i korouhve. Na první pohled upoutají litevské dřevěné plastiky Krista, světců a Panny Marie, vydlabané do dřevěné schránky.

Putování jsme zakončili návštěvou **Černé madony, Matky Bosky Czenstochowské** a ubírali se severem Moravy do Nového Města nad Metují, kde právě začínaly Akademické týdny, letní soustředění pro katolické intelektuály.

Libor Velíšek

Venkov

Tento příspěvek měl původně být o knihovně, ať už fakultní nebo Národní. O naší fakultní knihovně toho příliš nevím. Jen to, že skoro vše, co potřebuji, má. A když nemá, tak mi to do deseti dnů obstará. Pokud takhle funguje knihovna UK včetně knihoven fakult, pak je všechno v pořádku. Pokud ne, je to cíl. O Národní knihovně toho bylo v posledních třech měsících napsáno mnoho. Rozumného i emotivního. Vážného i směšného. Co se mi líbí, je vítězný návrh. Co se mi nelíbí, jsou politici, včetně dnešního pražského primátora, dříve opakovaného spolužáka mé manželky, MUDr. Pavla Béma, kteří po schválení záměru o potřebě Národní knihovny a vytvoření prostoru pro mezinárodní soutěž revidují svá rozhodnutí.

Proto jsem se rozhodl, že se spíše budu věnovat tématu skoro svátečnímu, které doplním patričními ilustracemi, aby psaného textu mohlo být co nejméně. Před mnoha lety jsem se narodil v malé vesnici, ve které jsem vyrůstal až do školního věku. To, co si z oné doby pamatují, patří k mým nejkrásnějším vzpomínkám. Pečovala

o mne tehdy moje babička s dědou z matčiny strany. Dědeček byl venkovský kovář a podkovář, v době mé existence jeho živnost jako taková již neexistovala, a tak byl přidružen k dílně místního JZD. Přesněji po řadu let jeho původní kovárna byla dílnou místního JZD. Babička se starala o domácnost a malé hospodářství, které se skládalo z jedné krávy (mléko na odvozy a pro nás), z jedné kozy (mléko pro prase), jednoho prasete, asi 20 slepic a později i několika králíků. K uživení této domácí havěti sloužil malý záhumenek (v podstatě kus louky k nasušení sena pro krávu na zimu) a naturálie (omezený příděl brambor a obilí za nominální cenu z JZD). Dědeček s babičkou se nezastavili celý den, celý týden a celý rok. I v pozdějších letech, kdy už jsem povyrosl, jsem se vracíval pravidelně každou volnou chvilku do stavení, kde jsem se narodil a cítil se doma – pomoci v létě při sušení sena, v zimě zase poslouchat dědova vyprávění z mládí. Hodně toho prožil, sloužil v c. k. armádě, byl na Piavě. Nikdy jsem příliš nepřirostl k městům, ačkoliv uznávám, že velká města (Praha, New York) mají něco do sebe a někteří jedinci (jako příklad mohu uvést dceru Janu) v nich dokonce touží žít.

Po osmi letech života ve městě (pokud se dá Bronx městem nazývat – já si osobně myslím, že ne, že je to takový hybrid mezi městem svou velikostí a vesnicí svým charakterem) jsme se rozhodli se z města vystěhovat. A protože jsme kdysi dávno četli hezký článek v Living Section New York Times o vesnici na sever od města, která se jmenuje Somers, má dobré školy, spoustu zeleně a dá se docela dobře dojíždět za prací zpět do města (rozuměj New York City), chtěli jsme si najít bydlení v této vesnici. No, po pravdě není to úplně vesnice, oficiální název je město (Town of Somers). Ale vesnice se rozkládá na 77 km², má celkem na celé této ploše roztroušeno 18.000 obyvatel a spravuje 170 km silnic kromě dálnic, které jsou ve státní správě. Moje dcera by řekla, že bydlíme na předměstí. Ovšem můj názor je, že pokud jeden kilometr od našeho domu se nachází první malá farma a dva kilometry od ní velká farma se spoustou koní, těžko lze mluvit o předměstí. Chappaqua 15 kilometrů na jih od nás možná předměstím je. Ale my?

A tak již osm let užíváme slasti života na venkově (včetně denního dojíždění 2x 60 km, ročně celkem 35.000 km), které se snažím přiblížit kolážemi ilustrujícími život na venkově, tak jak jsme jej poznali. Vše jsou autentické fotografie z nejbližšího okolí našeho domu.

Na jaře je venku krásně. Je možné pěstovat kyticky.

V létě zase na trávníku před domem rostou houby. Protože porost je převážně dubový, jsou to krásné poddubáky.

Co ale je to platné, když ty potvory vše sežerou. Jelenů je ve státě New York spousta. Jejich počet se odhaduje na 2 miliony, víc než v roce 1776 a stali se ohromným rizikem v dopravě a přenosu klíšťat vesměs infikovaných borelií (Lyme, Connecticut, je asi 140 km daleko). Kolem našeho domu chodí pravidelně ráno a večer stádo asi o šesti kusech.

Žroutem hub jsou veverka. Občas se objeví hejno divokých krocánů, ale ti jsou plaší a někdy proběhne kolem kojot, mývalové se v okolí pohybují v noci a rozhazují odpadky z popelnic. Asi před týdnem se nám na dřevu na zápraží usídlila liška a moc se divila, když jsem ji odháněl (odehnat se našťěstí dala – vztekliny je kolem také poměrně dost). Posledním zvířetem, které jsme si užívali obzvláště vloni, byl datel. Zbláznil se a rozhodl se do našeho částečně dřevěného domu začít dělat díry. Pak pokračoval u sousedů, kteří mají na stěnách plastovou fasádu. Protože zbavit se datla permanentně je trestné, trávili jsme několik podzimních víkendů obalováním domu do husté plastové sítě, sice původně určené jako ochrana proti jelenům, ale proti datlovi posloužila také výborně. Ačkoliv je na výšku 210 cm, jeleni ji dokáží klidně přeskočit – ověřeno při letošním pokusu o pěstování rajčat.

Podzim je nádherný, listí se barví do všech odstínů oranžové a červené. Avšak po opadání je třeba jej pohrabat a odstranit. Protože máme většinou duby, sem tam javor a divoký ořešák, listí padá na etapy. Shrabujeme tak dva víkendy na podzim a pak ještě jeden dodatečný víkend na jaře. Na listí platí nerudovská otázka: Kam s ním? Letos konečně jsme sehnali drtičku a zkusíme atomizované listí kompostovat. Doposud k jeho odstranění sloužil blízký úvoz.

Pak přijde zima a stromy a krajina kolem jsou pod sněhem jak v pohádce.

Ovšem doprava se stává trošku problémem. Auta zapadnou, příjezdová cesta od silnice jakbysmet a člověku nezbude, než se chopit lopaty a jít to vše proházet. Podle intenzity sněžení někdy i 3x denně. V takovém případě se ale stejně nevyjíždí, není totiž kam. Lopata je totiž podstatně účinnější než silničáři. My sice máme prohozeno, ale na silnici je třeba 20-30 cm sněhu.

V zimě je často opravdu zima, letos v lednu a únoru jsme užili dobré čtyři týdny mrazů mezi $-15\text{ }^{\circ}\text{C}$ a $-20\text{ }^{\circ}\text{C}$. Pak je krásné a ekologické si zatopit v krbu, respektive v krbové vložce s vysokou účinností. K tomu je třeba dostatečné množství palivového dřeva. A k tomu je třeba mít dědečka – tedy dědečka od dětí, jinak mého tchána. Na Vánoce se ozdobí stromeček a postaví se jesličky.

A konečně je možné si vzít pár dnů volna, nikam nedojíždět, těšit se doma s dětmi (dokud ještě mají jiskřičku zájmu), v klidu přečíst knihu nebo dvě a zapomenout na všechny starosti.

S přáním krásných Vánoc pro čtenáře křesťanského ražení, s přáním krásných svátků pro ostatní v tomto období svátky slavící a s přáním všeho dobrého pro všechny ostatní, a aby těch starostí bylo co nejméně

z Amawalku

TEXT

MÝTUS O KRISTU

ŠLÉPĚJ

O vzniku křesťanské víry

Otakar A. Funda: *Ježíš a mýtus o Kristu. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, Praha 2007*

Ukázky z knihy

(Což ještě něco nového lze povědět)

k otázce vzniku křesťanské víry?

Vlastním přínosem této studie je pokus o novou rekonstrukci a interpretaci křesťanské víry. Ježíš jako historická postava, Ježíš z Nazareta přímo do pojednání o vzniku křesťanské víry přísně vzato nepatří, protože křesťanskou víru ani křesťanskou církev nezaložil. Očekával příchod věku božího panování na zem a ohlašoval konec tohoto věku ambivalentních lidských dějin. Ježíšova zvěst příchodu božího království, na rozdíl prvokřesťanské zvěsti, se neupínala k naději spasených duší na nebesích, nýbrž představovala očekávání radikální boží proměny sociálních a politických vztahů v této pozemskosti. Ježíš byl Žid, židovský apokalyptický vizionář. Jeho vystoupení dalo do pohybu hnutí nesené okruhem jeho přívrženců, kteří jeho očekávání skonání věku a příchodu božího království sdíleli. Po Ježíšově ukřižování v tomto okruhu, navzdory krizi, kterou pro ně znamenal Ježíšův kříž a zklamání, že příchod božího království nenastal, krystalizovala naděje, prodloužené očekávání, že ten ukřižovaný, který boží království ohlašoval, záhy přijde, že on je tím očekávaným Synem člověka, který přivede věk božího kralování na zem... Tato próto-naděje vznikajícího křesťanství prošla záhy radikální transformací... Místo příchodu nového, božího pořádku na zem byla zvěstována především osobní spása skrze Kristův kříž a vzkříšení... Kristovo vítězství nad hříchem a smrtí a očekávání jeho druhého příchodu relativizovalo všechny pozemské pořádky a mocenské pozice boháčů a vládců.

(Hypotetická rekonstrukce základních rysů Ježíšova vystoupení a učení)

Základním rysem Ježíšova vystoupení je jeho zvěst, že království boží se přiblížilo. Touto zvěstí se Ježíš přiřazuje k proudu židovské apokalyptiky nepolitického typu, i když zvěst božího království zcela specificky aktualizuje. Ve středu Ježíšových řečí stojí výzva: Tváří v tvář přicházejícímu božím království změňte svůj život! Vezměte to s Bohem vážně! Vztah k Bohu nespočívá v dodržování jednotlivých ustanovení a předpisů židovského morálního a náboženského kodexu, ale jde o hlubokou poslušnost boží vůli. Nejde ještě o plnění jednotlivých předpisů, které vždy s sebou nesou otázku, co jsem ještě povinen a co už nejsem povinen, nýbrž jde o činění hojnější spravedlnosti, tj. lásky a milosrdenství. Vztah k bližnímu je víc než kult a ritus. Vztah k Bohu se měří na vztahu k bližnímu, zejména tomu, který

je poníženy, deklasovaný, vyloučený ze společenství... Ježíš stojí vždy na straně chudých, chromých, slepých, malomocných, na straně hříšníků. Jim otevírá svou lidskou blízkost. Právě tím, že se neodřídí hříšníků, že stoluje s publikány, s podvodnými výběřčími daní a s nevěstkami, vzbuzuje nelibost nábožensky horlivých farizejů. Až určitý rys přítele vagabundů není však projevem Ježíšova anarchismu, nýbrž výrazem jeho hlubokého přesvědčení, že lékaře nepotřebují nemocní, nýbrž zdraví a především jeho postoje, že mocí, která působí hlubokou proměnu lidského života, nejsou výčitky a odsuzování, ale zvěst božího odpuštění. V této moci jim říká náročné a závazné: „Jdi a více nehřeš.“ Toto se, jako i činy pomoci, uzdravování, činí jako znamení, že království boží je již v příchodu, že nastává.

Na rozdíl od židovských náboženských horlivců... nedomnívá se Ježíš, že by člověk svým dodržováním ustanovení zákona mohl příchodu božího království napomoci. V určitých skupinách zejména farizejů panovala představa, že kdyby všichni Židé jeden den dodrželi všechna boží přikázání, rozpracovaná do detailních ustanovení židovského zákona, že přijde království boží. Ježíš naproti tomu zvěstuje, že to hlavní, co může člověk pro boží království učinit, je, že si přestane zakládat na své dobrotě, na svých zásluhách, že se nebude povyšovat nad ty, kteří jsou na tom morálně

hůř, že je nebude odsuzovat, ale že se sám nechá obdarovat božím odpuštěním a přicházejícím královstvím. Tyto rysy Ježíšovy svobody ... nepřekračují... vnitřní židovský náboženský dialog. Ježíš není hlasatelem svobody jako svobodné možnosti libovolné volby ve smyslu novověké evropské filozofie. Ježíšova svoboda od předpisů vykládajících židovský zákon nijak neruší jeho důraz na radikální poslušnost boží vůle a na mravní určitost a zjevnost životních postojů a projevů.

S jistotou můžeme říci, že Ježíši byla cizí politická představa mesiáše, sdílená mnohými kruhy židovstva v jeho době. Naproti tomu sdílel s židovskou apokalyptikou očekávání příchodu Syna člověka. Přestože synoptická evangelia vyznávají Ježíše synem božím, Ježíš, o kterém vyprávějí, nemluví o synu božím, ale o Synu člověka. Lze se oprávněně ptát, proč evangelisté nenechávají Ježíše, aby o sobě mluvil jako o božím synu, když to koresponduje s jejich vyznáním. Odpověď je nasnadě. Protože měli před sebou dochovanou tradici Ježíšových výroků, ve které Ježíš nemluvil o synu božím, ale o Synu člověka. To neznamená ještě, že se jednalo o doslovný zápis Ježíšových výroků, ale o tradici, pro kterou určité rysy Ježíšova vystoupení byly ještě značně směrodatné. Skutečnost, že Ježíš nemluvil o synu božím, ale o Synu člověka, má zřejmě oporu v reminiscencích na historického Ježíše.

Ježíš uzdravoval, konal zázraky. Ponechme nyní stranou zázraky, které evangelisté prezentují jako divy, které se staly se samotným Ježíšem, že se narodil z Marie panny, zplozen Bohem, že byl vzkříšen, že byl vzat na nebesa. Ty patří až k mýtu o Kristu jako výpovědi křesťanské víry. Ponechme stranou i vyprávění o Ježíšových jakoby nadpřirozených činech, koncipovaných jako přírodní zázraky, např. že chodil po moři nebo že utišil bouři, že z několika ryb a chlebě nasýtil celý zástup nebo že proměnil vodu ve víno. I tyto zázraky lze přiřadit k rané křesťanské mytologii. Jít po moři nebo utišit bouři vyjadřuje v mytologické mluvě vítězství nad mocnostmi zla. Proměna vody ve víno je zřejmě polemikou s dionýsovským kultem; nikoli Dionýsova mysteria, ale zvěst o Kristu přináší radost, která je nezměrná a dostane se na všechny. Nás však nyní zajímají divy, které Ježíš činí na konkrétních lidech jako činy pomoci, jako uzdravení. Tato vrstva tradice zřejmě zachycuje určitou reminiscenci na vystoupení historického Ježíše, i když ani zde nelze vyloučit určité legendární umocnění skutečných událostí. Nicméně je třeba vzít vážně, že Ježíš pomáhal lidem v jejich nemoci, že uzdravoval po způsobu různých starověkých i současných léčitelů, uzdravovatelů...

Tím, že Ježíš uzdravuje lidské nemoci, boří tradiční představu židovského náboženství, že nemoc je trest nebo zkouška, kterou Bůh na člověka seslal. Kdyby si Ježíš myslel, že je utrpení od Boha či z božího dopuštění, pak by uzdravováním rušil boží záměr. Nic takového. Ježíš odstraňuje utrpení, tělesné uzdravení je znamením boží lásky a nastávajícího božího království, Ježíš ani v jednom případě nemocnému či trpícímu nepodává žádný náboženský výklad utrpení, ani mu nedává nějakou náboženskou útěchu v jeho utrpení, nýbrž Ježíš odstraňuje utrpení...

K původním rysům Ježíšova vystoupení a jeho zvěsti patří výroky o neodplácení zla zlem a o lásce k nepřátelům... Klíčem k pochopení je jeho pochopení radikálního zla. V Ježíšově pochopení skutečně zvítězit nad zlem znamená nejen zlo omezit, nýbrž zlo vykořenit. Tuto moc má jediné odpouštějící láska. Konflikty s nepřáteli sice mohou upravovat různá právní nařízení, ale ke skutečnému překonání těchto konfliktů může dojít teprve tam, kde se radikálně promění ten, kdo zlo působí. K tomu jej nepřivede žádné právní opatření, nýbrž šokující setkání s láskou, která zastaví schéma dostaneš, co si zasloužíš, která křivdu nevrací. ... U Ježíše je třeba tuto výzvu číst nikoli jako recept na řešení osobních a politických konfliktů v perspektivě dějin, nýbrž jako zcela jedinečné, konkrétní slovo, veskrze podmíněné bezprostředním očekáváním konce stávajících dějinných pořádků a nástupu nového věku božího panování, věku lásky a spravedlnosti, jehož je milování nepřátel znamením...

Ježíš... provokuje farizeje... stoluje s hříšníky, není asketa, protivníci o něm dokonce říkají, že je „žráč a pijan vína“, zcela suverénně zachází s předpisy zákona, odmítá zákonickou kazuistiku, která si každou detailní životní situaci snaží vymezit přesným předpisem, co je člověk povinen a co už není povinen, nedodrжуje sobotu, proti jednotlivým předpisům nejen rituálním, ale i mravním klade důraz na základní

životní orientaci, na poslušnost boží vůli jako mocné boží lásky. Tato poslušnost nepotřebuje kazuistiku předpisů, protože člověk, který má boží láskou proměněné srdce, má i dost vynalézavosti a fantazie, aby byl schopen rozpoznat, co v té které situaci znamená činit boží vůli. Ježíš nevede ty, kteří se nechali nadchnout a proměnit zvěstí o božím přicházejícím království, do nějaké exkluzivní sekty dokonalých, nýbrž žije s nimi lidskou všední každodennost, neboť tam se děje Bůh.

Evangelia nesmlčují, že Ježíše na jeho kazatelské pouti Galileje a z Galileje do Jeruzaléma doprovázely ženy, že některé pravděpodobně sponzorovaly jeho vystoupení i pouť jeho učedníků a přívrženců, že jej, na rozdíl od učedníků, neopustily ani ve chvíli ukřižování. Seznamy těchto žen shromážděných pod křížem se v evangeliích liší. Domněnka, že v tomto kruhu náleželo Marii z Magdaly přední místo, je napovězena výskytem jejího jména v popředí seznamu žen pod křížem... Pozdější narážka na užší vztah mezi Ježíšem a Marií z Magdaly v gnostickém Mariině evangeliu je spíše motivována snahou gnostických křesťanů využít tuto postavu pro své domněle tajné nauky, než že by s ní bylo možné argumentovat historicky. Historicky lze říci, že skupina žen hrála určitou nikoli podružnou roli nejen v okruhu Ježíšových přívrženců a učedníků za jeho života, ale i po jeho ukřižování a lze předpokládat, že se tyto ženy určitým způsobem podílely na vzniku křesťanské próto-naděje, že Ježíšův kříž není konec. Marii z Magdaly patří mezi nimi přední postavení.

(Náboženství tématem filozofie)

Často se v debatách o náboženství setkáme s tím, zejména v našem evropském kontextu, že místo náboženství je řeč o víře. Jenže i pojem víra je přetížen různými značně odlišnými významy, a proto je třeba nakládat s ním velmi poučeně a pokud možno přesně. S řečí o víře se setkáme od té její nejjobecnější podoby „v něco věřit“ až po velmi specifická vymezení termínu víra. Ponechme stranou běžný profánní význam věřit, důvěřovat někomu nebo věřit v něco, např. že to dobře dopadne apod., a soustředme se k náboženskému úzu víra.

Když řekneme víra, můžeme mít na mysli vztah důvěry vůči nějakému člověkovu náboženskému protějšku, božstvu, bohu. Tento vztah důvěry se většinou projevuje modlitbou, která je spojena s vírou, že božstvo, bůh modlitebníkovu prosbu slyší a podle svého svrchovaného rozhodnutí případně vyslyší.

Tento vztah důvěry většinou implikuje představu, že tento člověkův náboženský protějšek, božstvo, bůh je a že o člověku ví. Tu pak vírou myslíme víru „v“, víru v existenci božstva, boha.

K takto chápané víře se pak většinou pojí ještě celá řada dalších obsahů víry, např. víra v několik bohů či v trojjediného Boha, či víra v určité vlastnosti a způsoby božstva a boha, že je mocný, že je vševědoucí, že je zachránce. Tato víra v určité kvality a způsoby božstva, boha většinou dochází v dějinách náboženství rozpracování do podoby nauky, věrouky, která zachycuje různé výpovědi víry o božstvu, bohu:

např. že se božstvo zjevuje, že je dárce všeho, že vstalo z mrtvých, že je přísným soudcem, že triumfuje apod.

Ve velmi exkluzivním slova smyslu lze vírou rozumět bytostnou existenciální vydatnost, skok do nezajištěnosti, paradox naděje. Víru bez záruk a zajištění. V tomto smyslu se víra stává kritikou náboženství a lze ji situovat jako protiklad náboženství. Víra jako podoba nové, darované existence z milosti a ve svobodě znamená svobodu i ode všech náboženských schémat, nauk, rituů a institucí. V případě křesťanství se křesťanskou vírou pokusil interpretovat určitý proud německé protestantské teologie ve 20. století, spojený s programem demytologizace a existenciální interpretace křesťanské víry, jako polohu života v darované svobodě od sebe sama pro ty druhé.

Na prahu třetího tisíciletí jsme v naší postmoderní době zejména v oblasti evropské a euroamerické kultury, považované dosud za křesťanskou či z křesťanství vzešlou, kromě silného odnáboženštění a sekularizace, k níž došlo ve století devatenáctém a zejména ve století dvacátém, svědky i jisté dílčí renesance religiozity. Je to většinou synkretická religiozita různých alternativních náboženských hnutí a sekt. Setkáváme se též s projevy kvazináboženství, kdy náboženský prožitek a kult je suplován něčím jiným, něčím jako náboženství. Buď kultem politickým (viz politické slavnosti, procesí a kult osobnosti v totalitních režimech 20. století, ale např. i prezidentské volby, zejména v USA, se staly již určitým kultem a rituálem), nebo kultem uměleckým či kvaziuměleckým – (viz např. různé hudební skupiny a jejich vystoupení na konci 20. a začátku 21. století), ale též kultem spotřeby a konzumu, sexu, reklamy, módy, popularity, zážitků – být top, být in.

Mezi evropskou a severoamerickou religiozitou existuje určitý rozdíl. V obou případech jde o dominantní křesťanství. Zatímco v Evropě, zejména v kontinentální oblasti, jde o křesťanství spojené s mohutnou intelektuální reflexí – Evropa má Augustina, Tomáše Akvinského, Luthera, Calvina, Bartla, Rahnera a Ratzingera-, je anglosaské křesťanství intelektuálně odlehčené a víc se orientuje na náboženský prožitek. Severoamerické křesťanství je pak navíc silně ovlivněno americkým pragmatismem. Teologické spekulace a konstrukty jsou nahrazeny pragmatickým hlediskem osvědčené upotřebitelnosti náboženství. Křesťanství se osvědčilo jako pragmaticky užitečné pro spořádaný život, význam rodiny a ukázněné podnikatelské aktivity. O náboženství se příliš nespekuluje ani nepochybuje. Náboženství se užívá jako prospěšné pro osobní život i pro fungování společnosti. A tak je severoamerická civilizace více náboženská, křesťanská než Evropa. Filozofie amerického pragmatismu umožňuje, aby mnozí američtí prezidenti (např. Nixon, Carter, Reagan, Bush) byli pragmaticky zbožnými křesťany, a přitom pragmaticky dělali velmocenskou politiku i vedli války. Pragmatismus svým zřetelem k praktickému fungování a upotřebitelnosti jim umožňuje neproblematizovat si problematické.

(Náboženství a věda)

Konflikt mezi náboženstvím a vědou, tak vyhocený právě v evropské kultuře, nesouvisí ovšem jen s onou tendencí křesťanství převést náboženské obsahy z roviny mýtů a symbolů do roviny tvrzení a teorie, nýbrž souvisí i s evropským pochopením vědy. Zatímco v jiných kulturách žilo a dodnes žije vědění v těsném spojení s chrámy a kláštery, v evropské kultuře se věda profilovala v protikladu vůči náboženství. Moderní věda se v evropské tradici konstitovala jako dokázané vědění, které je výsledkem pochybností, analýzy a kritického vyhodnocení dat, a to za předpokladu, že si toto poznání uchovává principiální otevřenost vůči překonání jiným poznáním, které se prokáže jako skutečnosti více odpovídající. A i tam, kde dnes evropská špičková věda zpochybnila mechanické pojetí skutečnosti a instrumentální pojetí vědy, zůstává věda doménou věcné, racionální argumentace. Na tom nemohou nic změnit ani snahy některých teisticky založených přírodovědců vyplnit tajemství neznáma jako legitimní dimenzi, která otevírá prostor vědeckého vytyčení hypotéz hypotézou Boha. Zatímco náboženské kultury se vyznačují spíše vědění než vědou, věda v exaktním smyslu je dítětem evropské nenáboženské kultury. I osobně teisticky založení vědci většinou uznávají odlišnost mezi vědou a vírou jako odlišnost dvou sfér, které nelze směšovat. Věda ve smyslu kritického zkoumání a verifikace je výsostným a překrásným plodem evropské kultury a její sekularizace.

(Filozofická reflexe mýtu o Kristu)

Mýtus o Kristu prošel na své cestě dějinami mnoha závažnými proměnami a protože se jedná o mýtus živý, nelze tento proces považovat za skončený. Od prvotního očekávání, že ukřižovaný záhy přijde a království, které sliboval, nastolí, přes vyznání jeho smrti jako smírčí oběti za lidské viny, spojené s vírou, že vstal z mrtvých, až ke středověké satisfakční teorii, přes snahy o mystické a imitující přiblížení se trpícímu Ježíši až po triumfalistickou pompéznost církve s Kristem zvítězilé a panující ubíral se tento mýtus dějinami, aby v době nedávné doznal nového náboje v pietisticky citové interpretaci Ježíše, přítele a osobního spasitele, k němuž se lze obrátit se sebemenší lidskou starostí a potřebou, či v humanistické interpretaci Ježíše jako hlasatele a uskutečnitelce lásky k bližnímu či v existenciální interpretaci Krista jako moci nové existence.

Je něco, co při vši této odlišnosti interpretací a při všech těchto transformacích mýtu o Kristu lze označit jako to, co je pro tento mýtus konstitutivní? Myslím, že ano. Je to zvěst odpuštění jako moc proměny lidského života. Mýtus o Kristu se v dějinách náboženství řadí k vykupitelským, spasitelským mýtům. Vychází z lidské úzkosti, z lidského bytostného prožitku marnosti a ztracenosti uprostřed koloběhu lidských dějin a z lidské sevřenosti vědomím konečnosti a vlastního selhání. Tato výchozí antropologická dispozice je kontextem vzniku tohoto mýtu i jeho sdílnosti. Tento

mýtus oslovuje, když se setkává s člověkem sevřeným úzkostí z marnosti a sevřeným touhou po vykoupení, po spočinutí. Lze to říci i obráceně. Tento mýtus v člověku navozuje sevření úzkostí z marnosti a touhu po vykoupení a spočinutí, aby pak na ně dal odpověď: Jsi vykoupen, nemusíš si zoufat, jsi zachráněn.

Otázka po vykoupení hýbala člověkem v prostoru Římské říše v době pozdního helénismu. Velké antické ideály, sebevědomí antických ctností starověkého Řecka i tvůrčí ideály římské republiky byly podupány mravním rozkladem a centralizovanou mocí císařství, které se ještě pokusilo – ač samo již destruované mnohou dekadencí – o světové impérium. To však s sebou neslo politické porobení mnoha národů a pocit převálcování a marnosti v životě mnoha jednotlivců. Hlouček intelektuálů, který měl ještě v paměti někdejší velké ideály a ctnosti, odešel do ústraní jasnozřivé skepse a široké masy lidu se vrhaly do náboženských mysterií. V synkretické prostupnosti nabízely různé náboženské kultury a rity podíl na vykoupení, na vytržení z pozemskosti a marnosti, podíl na božském. Činily tak způsobem náročným na člověkovu náboženskou aktivitu. Člověk se měl chopit mysterijního sdělení a mysterijního návodu, jak se cestou povznášení z pozemskosti a dějinnosti vyprostit z marnosti a nicoty. Do této nábožensky rozjitřené atmosféry přímo přesycené různou nabídkou vykupitelských mýtů a mysterií (Dionýsův kult, různé varianty

Ašrarty či Kybely... Mahrův kult a především rozvětvenou, početnou gnosi) vstoupilo křesťanství. I ono koncipovalo svou odpověď v rámci vykupitelského diskursu tehdejších náboženských hnutí, proudů a směrů. A přec v jednom výrazně odlišně. Neříkalo člověku, jak se dopracovat podílu na božském, jak se vymanit z marnosti a nicoty, nýbrž řeklo jednoznačně a jednorázově: Jsi vykoupen. Tuto odpověď člověk znavený mnoha náboženskými projekty, instrukcemi a praktikami přijal jako obrovské ulehčení a osvobození. Křesťanství, to nepatrné hnutí, vzniklé jako malý hlouček Ježíšových přívrženců v odlehle Judeji, vyšlo z pozdněhelénistické soutěže mnoha vykupitelských náboženství, mysterií a kultů vítězně.

Křesťanská zvěst *jsi vykoupen*, zazněla se vši zemitou realitou. Vykoupení není záležitostí spirituální akrobatiky, nýbrž stalo se v reálné pozemské tělesnosti Krista, který jako Logos, jako vtělený Bůh se stal tělem, aby na místě hříchu hřích přemohl a na místě smrti nad smrtí zvítězil. Křesťanství, jehož odpověď na poptávku po vykoupení se stala nejvíce věrohodnou a podmanivou, zvítězilo. Posunulo a dotvořilo mýtus o Kristu do podoby vykupitelského náboženství, provedlo jeho reinterpretaci. Posunulo původní vizi Ježíšových přívrženců, že jejich ukřižovaný rabbi záhy přijde a nastolí boží království, které ohlašoval, do podoby vykupitelského mýtu o Kristově smrti smývající hřích světa a do podoby vzkříšeného Krista, vítěze nad smrtí.

Ježíš nebyl hlasatelem ideálů, které člověk nikdy nenaplní, nýbrž zvěstoval člověku moc božího odpuštění, že si nemusí zoufat nad tím, že nikdy požadavky zákona nenaplní, neboť je přijat. Bůh mu odpouští. Bůh jej přijímá. Tato zvěst odpuštění se pak stává mocí nové životní orientace a zdrojem etické aktivity. Etika však zde není samostatným programem, ale důsledkem zvěsti evangelia, zvěsti odpuštění a přijetí... Tím, že byl Ježíš mytizován jako Kristus, bylo stráženo právě toto specifikum jeho poselství. Ježíš díky mýtu o Kristu byl tradován ne jako hlasatel ideálů humanity, které když člověk nenaplní, tak si musí zoufat, nýbrž Ježíš, který sám hlásal boží odpuštění hříčů, byl mýtem o Kristu zvěstován jako ten, skrze něhož Bůh hříchy odpouští.

Je jistě možné poukázat na to, jak mnozí, kteří se v dějinách dovolávali mýtu o Kristu a kteří jej tradovali, se mu veskrze vzdalovali a dopouštěli se na Kristu zrady. Dějiny křesťanské církve nejsou jen dějinami mučedníků, kteří v síle mýtu o Kristu umírali pro tento mýtus jako pro pravdu života. Dějiny křesťanské církve jsou především dějinami zrady na Kristu. A byla to hříšná a porušená církev, která pronesla mýtus o Kristu. Vyslovovala a nesla poselství, kterému sama nesahala ani po kotníky. Navzdory zpronevěřám církve osvědčil mýtus o Kristu svou vnitřní podmanivou moc. Kolik lidských životů proměnil směrem k lásce, kolika lidským životům dal integritu, do kolika lidských životů vnesl světlo a moc osvobodivé, tvůrčí a dělné naděje!

Když jsem toto nesmlčel, považuji za potřebné povědět, že ta nejhlubší a nejvážnější pochybnost vůči mýtu o Kristu nespočívá v pochybnosti, zda Ježíšova poprava

byla smírcí obětí za lidské hříchy, zda Ježíš byl Kristus, zda byl syn boží či dokonce vtělený Bůh, zda vstal z mrtvých, nýbrž – podle mého mínění – ta nehlubší, oprávněná pochybnost vůči mýtu o Kristu zní: Zda by býval Ježíš z Nazaretu neudělal lépe, kdyby tesal stoly v Nazaretu, učinil šťastnou Máří z Magdaly, měl s ní několik hezkých kluků, chodil s nimi k jezeru chytat ryby a nepobláznil své současníky a později svět a lidstvo tou vizí božího království, které nikdy nenastalo a nenastane!

Tuto pochybnost vůči Kristu vyslovuji z podloží Popperovy kritiky historismu a mesianismu. Slavnou větou *všichni, kteří slibovali nebe, stvořili nakonec peklo* odmítá Popper všechny mesiánské křeče posedlé vidinou ideálního, konečného zavrcholení dějin. Dějiny podle Poppera nejsou svébytným živým organismus, nemají svou logiku a zákonitost, nemají žádný sebou či v sobě daný smysl. Tyto konkrétní zápasy se odehrávají většinou jen mezi relativně lepším a relativně horším bez vize konečného smyslu a posledního vítězství. Posedlost mesiášskou vizí konečného happy endu je mesiánská křeč, která přivodila v dějinách utrpení mnoha nesmyslných hrdinů a vždy se ukázala být iluzí.

Vykoupení je iluze. Není žádné vykoupení, je jen strážlivé, věčné, racionálně kritické, utilitárně odpovědné soustavné řešení vždy nových problémů. Sotva jeden vyřešíme, vyvstanou nové. Mýtus o Kristu je jedna z nejkrásnějších lidských iluzí. Je to však zároveň i nebezpečná iluze, zejména pokud ve své sekularizované variantě začne inspirovat pobloudilé filozofy, hnutí a politické vůdce k představě, že jednorázovou mesiášskou akcí, revolucí, změni svět, vyřeší všechny problémy a nastolí konečný věk spásy.

Toto všechno je třeba říci z pozice věčného, kritického racionalismu. Byli bychom však krajně neracionální, krajně nerozumní, kdybychom ignorovali, že racionalita není celá pravda o člověku a lidském životě. Byli bychom nepřiměřeni vůči skutečnosti, tedy nevědečtí, kdybychom ignorovali, že každý člověk potkává v životě chvíle, kdy potřebuje odpuštění. Řečeno slovy apoštola Pavla: „Všeliké stvoření lká a touží po odpuštění. Nebo nadějí spasení jsme, naděje, která se vidí, není naděje. Nebo co kdož vidí, proč by se toho nadál... Jist jsem zajisté, že ani smrt, ani život, ani andělé, ani knížatstvo, ani mocnosti, ani nastávající věci, ani budoucí, ani vysokost, ani hlubokost, ani kterékoli jiné stvoření nebude nás moci odloučit od lásky Boží, která jest v Kristu Ježíši, Pánu našem. „Podmanivá moc mýtu o Kristu se v celých dějinách tohoto mýtu prokázala jako mocnější než lidská racionalita. Mýtus o Kristu přes svou mytičnost či skrze svou mytičnost poukazuje k naději, která je v tom nadějí, že ji nelze sevřít do pojmů, představ, dogmat, teorií a jistot. Lze ji jen zakusit jako moc, která proměňuje lidský život. Je to naděje, která vždy znovu povstává k naději. A toto povstávání k naději, toto povstávání ke svatému, nadějnému *a přece* se nemusí dít někde v zásvětnu, tajuplnu a nadpřirozenu. Nejvíce mocné a přesvědčivé je, když se děje v lidských vztazích a když poponášá bolesti světa kousek směrem k právu a spravedlnosti.

Ambivalence je nejen údělem lidství, ale lze říci, že ambivalentní je i jedna z nejhlubších výpovědí o lidství – mýtus o Kristu. Je to ambivalence mezi mocným a podmanivých patosem naděje, patosem svatého *a přece*, patosem vždy nového začínání, a mezi realitou troskotání tohoto patosu a mezi fakticitou jeho iluzornosti.

(Spor o Boha v rámci křesťanského kulturního kontextu)

Hodnota života není závislá na našem mravním vědomí ani na našem pojetí a pochopení mravnosti. Hodnota života je v životě samém a nepotřebuje být nikým a ničím zdůvodňována. Proto zakládám etiku na účtě k životu jako hodnotě mimo jakoukoli další definici a mimo jakoukoli další diskusi a pochybnost.

Odkazuji v této souvislosti k Albertu Schweitzerovi, který prošel dvěma hlubokými krizemi. Ta první nastala ve Štrasburku, když se mu zhroutil svět protestantské teologie a rozhodl se opustit akademickou dráhu a odejít do Afriky. To rozhodnutí učinil 13. října 1905. Díky intelektuální poctivosti došel Schweitzer svými novozákonnými odbornými studii ke zjištění, že celá křesťanská věrouka včetně zvěsti o spasení skrze Kristovu smrt a vzkříšení je pozdější výtvar, který s historickým Ježíšem nemá nic společného a vznikla až průnikem helénistických vykupitelských představ do rodícího se křesťanství. Tedy že na této centrální křesťanské zvěsti nelze postavit život. Zároveň analýzou nejstarších vrstev synoptických evangelií došel k závěru, že centrem Ježíšova vystoupení bylo hlásání a bezprostřední očekávání příchodu božského království. Tato apokalyptická vize se však ukázala být Ježíšovým omylem. Tak se Schweitzerovi zhroutil svět Ježíšův i pozdější svět křesťanské víry, její zvěsti i teologie. Co zbývá? A Schweitzer odpověděl: Vzáít vážně Ježíšovu výzvu lásky k bližnímu. Tuto výzvu vzal veskrze vážně, poslušen Ježíšova *Jdi a učíš též* vyšel ze své intelektuální krize činem zmaření své evropské intelektuální kariéry ve prospěch služby nemocným a zuboženým černochům v Lambaréné.

Druhou hlubokou krizi prožil Schweitzer již v Africe, když se po návštěvě Evropy v době první světové války vracel zpět do Lambaréné. Černocho, který jej plavil po voru v divokých proudech řeky Ogowe, vyprávěl, že se lidé v Evropě vraždí. Tu se ho prostý Afričan zeptal: *A proč se tolik zabíjejí, když se nestačí sníst?* To je okamžik, kdy se ve Schweitzerovi vše láme. Opouští založení etiky v křesťanském apelu lásky k bližnímu a zakládá etiku v hodnotě mnohem reálnější, mnohem zemitější, masivnější, konkrétnější a univerzálnější – v hodnotě života jako takového.

Navazuji na toto hluboké rozpoznání. Na otázku, na čem zakládám etiku, odpovídám: Na životu jako hodnotě nejvyšší a nesporné, která je hodnotou sama sebou, nezávislou na našich mravních postojích, pochopení, míněních a etických koncepcích. To znamená, že dobré je vše, co život uchovává, a opačně.

Z pozice tohoto biologického humanismu kladu ovšem právě nad mýtem o Kristu otazník té nejhlubší pochybnosti. Jestliže platí, že žádná sebevznešenější a sebeušlechtilější lidská idea, představa, vize nikoho neopravňuje, aby v jejím jménu zbažil

někoho života, pak je tím položen i radikální otazník nad smysluplností utrpení všech mučedníků a mesiášů, posedlých vizí nastolení nebe – neboť není vznešená idea či vize, kromě záchranu života jako takového, aby mělo význam pro ni umírat. *Jesus ist umsonst gestorben*, řekl jednou v basilejské katedrále jeden farář švýcarské reformované církve.

Za potřebné považuji se vrátit k jinému problému. Dobře, život jako hodnota nejvyšší. Jenže nejde jen o život můj, ale také o život toho druhého. Právě zájem na ochraně a uchování mého života mě může stavět proti tomu druhému a proti jeho zájmu na ochraně jeho života. A opačně, druhý v zájmu svého života a jeho rozvoje může začít ohrožovat život můj. I tohoto dilematu si byl Schweitzer vědom. Odpovídá na něj odkazem k racionalitě. Parafrázuji: *To dá rozum, že když já jsem rád na světě, že i ten druhý je na světě rád*. Navazuji zde a dodávám: Rozum nás vede k tomu, že je třeba rozumně, racionálně, bez patosu a emocí se střízlivou dělnou racionalitou hledat nikoli absolutně správná řešení, nýbrž relativně únosné vybalancování tohoto konfliktu.

Oscilace mezi racionalitou a rozhodnutím zůstává trvale otevřenou otázkou a trvalým údělem lidské existence. Nábožensky věřící křesťané považují člověkovu racionálně založené rozhodnutí překročit svůj egoismus bez Boha za iluzi. Mnohé události lidských dějin jim dávají za pravdu. Nejde však o to, postavit proti víře v Boha víru v člověka. Nejen víra v Boha se zdá být iluzí, ale víra v člověka je nesporně iluzí. Jsme lidé, ne bozi, jsme lidé neboží. Jenže co nám zbývá, když vše nasvědčuje tomu, že není žádný Bůh, než žít se svými prohrami, se svou nebohostí, ale i se svou racionální předvídatostí a racionální odpovědností, která to nevzdává.

Pomezi mezi racionalitou a mravním rozhodnutím zůstává trvale otevřenou otázkou, trvalým údělem lidské existence.

Racionalita upřednostňuje hodnotu života. Racionalita se snaží eliminovat mezní situace jako situace nežádoucí, tragické, jako selhání racionality. Tragédie vzniká vždy tam, kde je člověk postaven před rozhodnutí, že se včas nepodařilo zabránit meznímu vyhocení konfliktů. Tragédie vzniká vždy tam, kde je člověk postaven před rozhodnutí, ač by byl rád, kdyby mohl být tohoto mezního a absurdního rozhodnutí ušetřen. Racionalita se snaží předcházet nesmyslným, absurdním, mezním, paradoxním rozhodnutím. Racionalita považuje mesiášství, hrdinství a mučednictví ne za důvod glorifikace, ale za důvod smutku, že se nepodařilo najít jiná, věcná, nepatetická řešení.

Mýtus o Kristu naopak vyzvedá mezní situace, glorifikuje mesianismus a mučednictví. K mýtu o Kristu se hlásili a hlásí mnozí. Někteří jen z tradice, jiní proto, že osobně zaslechli sílu zvěstí o odpuštění hříchů, o vykoupení, o milosti a o moci nového života. Konsekventně však domyšleno, skutečně žili mýtem o Kristu ti, kteří podstoupili sebezapření, utrpení a zejména obět vlastního života pro cizí, hříšné a odporné. Mýtus o Kristu, i když zvěstuje milost, je děsivý svou náročností. Koke-

tovat s ním je snadné, ale nepřipustné. Vzít jej vážně nejen jako zvěst vykoupení, spasení, ale vzít jej vážně jako výzvu k následování nutně znamená skončit v tomto světě na kříži. My racionalisté povíme: Absurdně, zbytečně a bez naděje vzkříšení. Nábožensky věřící křesťané povědí: S vírou, že kříž není konec, že bude následovat vzkříšení.

Víra v člověka je iluze. Víra v Boha se zdá být iluzí. Nic jí nenasvědčuje. A tak nám zbyla naše v mnohém omezená racionalita. Proto nám nezbývá než věčně a pokud lze, tak statečně nést své prohry a pokorně svá případná malá vítězství. Mýtus o Sisyfovi je – podle mého mínění – reálnější alternativou odpovědi na lidskou otázku než mýtus o Kristu i než mýtus a Prométheovi. Prométheus chce spasit lidi hrdinstvím, věděním a prací. Kristus chce spasit lidi odpouštějící láskou a vytržením ze smrti. Sisyfos ví, že jej nikdo nespasí, že nenastane žádné spočinutí ve spáse ani v konečném cíli a smyslu dějin, ale že nemůže vzdát nekončící, žádným vítězstvím korunované, ustavičné řešení problémů. Sisyfos strážlivě, racionálně přijímá svůj úděl a racionálně jej nese i řeší.

(Racionalita jako metoda řešení problémů a bolesti našeho nemocného světa)

Návrat k racionalitě považuji v současné situaci za cestu, která nás může vyvést z postmoderní iracionality, z nadřazování prožitku nad kritické myšlení i z iracionálních představ a pluralitou zastíraného bezbřehého relativismu.

Ve světě, který je civilizačním procesem zभावován posledních oáz, kde zurčí potůček a zpívají ptáci, ve světě, kde je vše nadosah, ale nic není skutečně osvojeně blízké, ve světě, kde je člověk všude a zároveň nikde, ve světě éry prázdnoty a konce povinnosti (J. Lipovetsky) – ve světě narcismu a svádění, kde člověk surfuje, tj. klouže po povrchu a chce se nechat svádět reklamou konzumu, konzumem prožitků včetně povrchní plytkosti turistického průmyslu i svádivých religiozních nálad a prožitků – klademe si otázku lidské důstojnosti, lidské identity i otázku různé kulturní identity a mezikulturní koexistence. Ptáme se, zda je při vší kulturní odlišnosti a podmíněnosti našich předpokladů, východisek a tradic nějaká společná báze, na které bychom se mohli shodnout jako na platformě vzájemného respektu, úcty k jinakosti a mezikulturní koexistence. Osobně nevidím jinou bázi, než jakou nám nabízí sama skutečnost jsoucího ve své ontické mnohovrstevnatosti. Je to báze tvořená výsostnou hodnotou života, úctou před skutečností, úctou k člověku a kritickou racionalitou jako metodou řešení problémů.

Karel Čapek

Šlápěj

Karel Čapek: Boží muka. Nakladatelství J. Otto, Praha, 1917

Pokojně, nekonečně padal sníh na zmrzlý kraj. Se sněhem vždycky padá ticho, myslil si Boura ukrytý v nějaké boudě, a bylo mu zároveň slavnostně i teskno, neboť se cítil osamělý v širé krajině. Země před jeho očima se zjednodušovala, sjednotila a rozšířila, srovnána v bílých vlnách a nerozrytá zmatenými stopami života. Konečně prořídla a zastavil se tanec vloček, jediný pohyb v tom slavném tichu. Váhavě boří chodec nohy do nedotknutého sněhu a je mu divně, že on první poznamenává kraj dlouhým řádkem svých kroků. Ale naproti po silnici jde někdo černý a zachumelený; dva řetízky kroků poběží vedle sebe, skříží se a vnesou první lidský zmatek na tuto čistou tabuli.

Avšak protichůdce se zastavuje, má ještě sníh na vousech a dívá se napjatě na něco stranou silnice. Boura zpomalil krok a pátral ve směru jeho očí; oba řetízky se zastavily vedle sebe.

„Vidíte tamtu šlápěj?“ řekl zasněžený muž a ukazoval nějakou stopu asi šest metrů od kraje silnice, kde oba stáli.

„Vidím, je to lidská šlápěj.“

„Ano, ale jak se tam dostala?“ Někdo tudy šel, chtěl říci Boura, ale zarazil se; šlápěj byla jediná uprostřed pole, a před ní ani za ní nebylo stopy kročejů; byla zcela jasná a ostrá na bílé ploše, ale byla osamocená, nic nevedlo k ní ani od ní. „Jak se tam mohla dostat,“ podivil se a chtěl jít k ní.

„Počkejte,“ zastavil ho druhý, „naděláte kolem zbytečných stop a všechno rozházíte. To se musí vysvětlit,“ dodal podrážděně, „to nejde, aby někde byla jen jedna šlápěj. Dejme tomu, že by někdo skočil odtud doprostřed pole; pak by před ní nebylo kročejů. Ale kdo by tak daleko doskočil, a jak by mohl skočit jenom na jednu nohu? Vždyť to by ztratil rovnováhu a musel by se někde opřít druhou nohou; myslím, že by musel běžet kousek vpřed, jako když se skočí z rozjeté tramvaje. Ale tady *není* druhé nohy.“

„To je nesmysl,“ řekl Boura; „kdyby skočil odtud, byly by tady na silnici po něm stopy; ale jsou tu jenom naše kroky. Nikdo před námi tudy nešel.“

„Stopa je obrácena patou k silnici; kdo ji udělal, šel tímto směrem. Kdyby šel do vesnice, musel by jít vpravo; na tuhle stranu jsou jen pole, a co k čertu teď někdo hledá v polích?“

„Dovolte, kdo šlápl tam, musel zase někudy odejít; ale já tvrdím, že vůbec neodešel, protože neudělal dalších kroků. To je jasné. Nikdo tudy nešel. Stopa se musí vysvětlit jinak.“ A Boura usilovně přemýšlel. „Snad tam byl v hlíně přirozený důlek nebo šlápěj ve zmrzlém blátě a do ní napadal sníh. Anebo, počkejte, snad tam stála pohozená bota a tu třeba odnesl pták, když napadl sníh. Pak by tam zůstalo nezasněžené místo, podobné šlápěji. Musíme hledat *přirozenou* konjekturu.“

„Kdyby tam stála bota už před chumelenicí, zůstala by pod ní černá půda; ale já tam vidím sníh.“

„Snad ten pták odnesl botu, když ještě sněžilo; nebo ji upustil v letu do čerstvého sněhu a pak zase zvedl. Prostě to nemůže být šlápěj.“

„Copak ten váš pták žere boty? Nebo si v nich dělá hnízdo? Malý pták botu neunes a velký se do ní nevejde. To se musí řešit obecně. Já myslím, že to je šlápěj, a když nepřišla po zemi, musela přijít shora. Vy si myslíte, že to udělal pták, ale je možné, že to přišlo třeba – s balonu. Snad se někdo pověsil na balon a šlápl jednou nohou do sněhu, aby si udělal ze světa blázna. Nesmějte se, mně samotnému je nepříjemné vysvětlovat to tak nuceně, ale - - Byl bych rád, kdyby to nebyla šlápěj.“ A oba se pustili za ní.

Okolnosti nemohly být jasnější. Od příkopu podél silnice mírně stoupalo nezorané zasněžené pole; asi uprostřed byla ta stopa, a za ní stál, hustě posněžený, nevelký strom. Plocha mezi silnicí a šlápějí byla panenská, bez sebe lehčí stopy nějakého dotyku; povrch sněhu nebyl nikde porušen nebo pohnut. Sníh byl měkký a tvárný, bez sypkosti velkých mrazů.

Byla to opravdu šlěpěj. Byl to otisk veliké boty amerického tvaru s velmi širokým podešvem a pěti silnými cvocky na podpatku. Sníh byl čistě a hladce stlačen a nebylo na něm lehkých nesešlápnutých vložek: tedy šlěpěj vznikla teprve, když už dosněžilo. Otisk byl hluboký a rázný; tíha spočívající na této podešvi musila býti hodně větší než váha kteréhokoliv z mužů skloněných nad stopou. Konjektura ptáka a boty se mlčky ztratila.

Zrovna nad šlěpějí se vznášely krajní větve stromu; několik tenkých větviček obalených sněhem, jenž nikde nebyl setřen nebo setřesen. Při lehkém zaklepání na větev opadával sníh v celých kusech. Hypotéza „shora“ naprosto padla. Nebylo možno učiniti cokoliv shora bez střesení sněhu se stromu. Fakt šlěpěje nabyt tvrdé a nahé jasnosti.

Za šlěpějí byla jen čistá sněhová plocha. Stoupali po sněhu nahoru a přeběhli po temeni kopce; opět nížil se dolů, daleko dolů nedotčený bílý svah, a za ním rostl nový, ještě širší a bělejší. Na kilometry daleko nebylo šlěpěje druhé nohy.

Vraceli se zpět; našli za sebou dvojitý řádek svých kročejů, pravidelný pěkný, jako by byl schválně tak udělán. Ale mezi oběma řádky uprostřed pošlapaného kruhu byla šlěpěj jiné, mohutnější nohy, cynická ve své osamělosti; něco je zdrželo, aby jí nerozdupali a nezbavili se jí v tichém srozumění.

Vyčerpán a zmaten sedl si Boura na patník silnice. „Někdo si z nás udělal dobrý den.“ „Je to hanebné,“ řekl druhý, „je to nesmírně hloupý kousek, ale – zatraceně, tady jsou fyzické meze. Vždyť je to vůbec nemožné – Poslyšte,“ vyhrkl rychle a skoro s úzkostí, „když tam je jen jedna noha, nemohla by být od někoho jednonohého? Nesmějte se, já vím, že to je pitomost, ale nějaké vysvětlení *musí* být. Vždyť tu jde o rozum, to je útok něčeho – Jsem docela spleten. Buďto jsme oba blázni, nebo spím doma v horečce, nebo musí být *přirozené* vysvětlení.“

„My oba jsme blázni“, mínil Boura zamyšleně. „Pořád hledáme ‘*přirozené*’ vysvětlení; chytáme se nejsložitějších, nejnesmyslnějších příčin, jen když jsou ‘*přirozené*’. Ale snad by bylo daleko jednodušší a - přirozenější, kdybychom řekl, že to je prostě zázrak. To bychom se jenom podivili a šli klidně svou cestou – beze zmatku. Snad i spokojeni.“

„A já bych se nespokojil. Kdyby se tou šlěpějí stalo něco velkého – Kdyby se tím dostalo někomu něčeho dobrého, sám bych padl na kolena a křičel ‘zázrak’. Ale ta stopa, vždyť je to trapné; vždyť je to strašně malicherné, dělat jen jednu šlěpěj, když stačí udělat obvyklou řadu kroků.“

„Kdyby tu někdo před vámi vzkřísil mrtvou dívku, kleknete a pokoříte se; ale dřív než vám roztaje sníh na koleně, budete si myslit, že to beztoho byla jen zdánlivá smrt. Tady právě není nic zdánlivého; tady je, dejme tomu, proveden zázrak při nejvyš zjednodušených podmínkách, jako když se dělá fyzikální experiment.“

„Snad bych nevěřil ani tomu vzkříšení. Ale i já chci být spasen a čekám na zázrak, -- že něco přijde a obrátí můj život. Ta šlěpěj mne neobrátila a nespasila a z ničeho mne

nevvede; jenom mne trápí, utkvěla mi tady a nemohu se jí zbavit. A já jí nevěřím: zázrak by mne uspokojil, ale ta šlápěj je první krok do nejistoty. Bylo by lépe, kdybych ji byl neviděl.“

Oba dlouho mlčeli. Začal se znovu snášeti sních a padal stále hustěji. „Vzpomínám si,“ začal Boura, „že jsem četl v Hamletovi o osamocené šlápěji v písku. Tahleta není tedy první. Myslím si, že snad jsou tisíce takových stop, že jich je nesmírně mnoho, při kterých nám nic nenapadne, protože jsme zvyklí na určitá pravidla. Jiný si jí třeba nevšiml; nenapadlo by mu, že je to solitér, že jsou ve světě věci, které nemají s ničím dále co dělat. Vidíte, naše šlápěje jsou všechny stejné; ale ta osamělá je větší, hlubší než naše. A když myslím na svůj život, zdá se mně, že v něm musím uznat - - kročeje, které odnikud a nikam nevedou. Je to hrozně spletené myslit si všechno, co jsem zažil, jako nějaký článek, který přišel po pořádku a končí jiným. Stane se, že najednou něco víte nebo cítíte před čím není nic, nic, nic tomu podobného a za čím už nic podobného nemůže nikdy přijít. Jsou lidské věci, které nejsou s ničím pospolu, všude jen dokazují své osamocení. Vím věci, ze kterých nic dále neplynulo, které nic a nikoho nespasily, a přece - - Udály se případy, které už nevedly dále a nepomohly dále žít, a byly to snad nejdůležitější věci života. Nenapadlo vám, že ta šlápěj byla daleko krásnější než všechny, které jste dosud viděl?“

„A já si vzpomínám,“ ozval se druhý, „na sedmimílové boty. Snad někdy lidé našli také takovou stopu a nedovedli si ji jinak vysvětlit. Kdož ví, třeba předchozí kroky jsou u Pardubic a Kolína a následující až u Rakovníka. Ale stejně si mohu myslit, že další krok není už otištěn ve sněhu, nýbrž možná ve společnosti, prostřed nějaké události, někde, kde se něco stalo nebo stane; že tenhle krok je článek nějaké souvislé řady kroků. Myslete si řadu takových divů, ve kterých má tato šlápěj své přirozené místo. Kdybychom měli noviny dokonale informované, možná, že bychom mohli v „Denních zprávách“ nalézt ty další kroky a sledovat něčí cestu. Snad se nějaké božstvo ubírá svou cestou; jde bez inkoherece a postupně; snad jeho cesta je jakési *vůdcovství*, kterého se máme chopiti. Bylo by nám možno krok za krokem jít ve stopách božstva. Snad by to byla cesta spásy. To všechno je možné - - A je to strašně mít *docela určitě* jeden krok této cesty a nemoci ji dále sledovat.“

Boura se otrásl a vstal. Chumelilo se stále hustěji a pošlapané pole s velikou šlápějí prostřed jiných mizelo pod novým sněhem. „Já se jí nepustím,“ řekl zachumelený muž, - „šlápěje, která už není a nebude,“ dokončil Boura v myšlenkách, a jejich cesty se rozběhly opačnými směry.

POSTSKRIPTUM

Marie Fleissigová

Odchody

Rekonstrukce budovy fakulty dospěla v říjnu konečně do přízemí, kde pracuji, a tak všechno - od skříně až po poslední kancelářskou sponku, včetně mé maličkosti - muselo pryč. Nábytek vynesli mí mladí silní kolegové (dr. a ing.). O přestěhování počítače až na improvizované domácí pracoviště se postaralo moje potomstvo, protože do poctivého 1. patra ve stoletém činžáku bez výtahu bych to nevynesla. Sama jsem vlastně jen likvidovala obsah skříní a zásuvek; třídila jsem ho do tří hromad: 1. co dám do krabic ke své šéfové pod stůl, 2. co si odvezu domů a 3. co se vyhodí. Občas jsem něco popletla, takže zjišťuji, že vypsané propisky se opravdu stěhovat nemusejí, zatímco leckteré lejtstro pravděpodobně chybět bude. Celkem ovšem pro mne stěhování proběhlo v poklidu a bez problémů.

Když jsem se ale nakonec postavila na rozloučenou s kelímkem cappuccina ve vyprázdněné místnosti, padl na mne tichý smutek; básník Fráňa Šrámek by napsal *podivný žel* a jako jeho pastevci koní bych nejraději *ani nepěla, hlavu jen klonila*. Nevím, co mne tak rozlítostnilo asugerechnet při pohledu na čtyři prázdné stěny; má tady pak být, domlouvám si, lepší pracovní prostředí a třeba i hezcí, až se sem - věřím - zase za pár měsíců vrátím; důvod ke smutku bych měla, kdyby mě vyhazovali a nesměla bych se vrátit.

Zažila jsem to zkraje sedmdesátých let. V té době upevňující se normalizace byly výpovědi (nejen) novinářů na denním pořádku, ale přesto mě zaskočilo, když po návratu z noční služby, sotva jsem usnula, zazvonil telefon s příkazem, abych přišla okamžitě k šéfredaktorovi. Bylo nás tak pozváno víc a bylo nám řečeno, že naše přítomnost v budově je kromě výplatního dne nežádoucí, že si máme sbalit svých pět švestek, vypadnout a uzavřít dohodu (dobrovolně!) o ukončení pracovního poměru. Kdo na takovou plichtu nepřistoupil, výpověď stejně dostal - jen o něco později. Normalizační šéfové si totiž museli pro naše výpovědi vytvořit zákonné důvody: aspoň formálně provést reorganizaci. Čili napřed vyhazovy a potom zdůvodnění.

Za současné etapy obnoveného českého kapitalismu má jedna reforma střídat druhou, aspoň se tak o tom mluví stejně jako o slučováním toho či onoho ústavu s tou či onou nemocnicí. Ale ještě předtím, než je vůbec o takové změně rozhodnuto a než je poznána a uznána jinde než v hlavách vysokých státních úředníků, už pro jistotu padají hlavy ředitelů, přednostů, vedoucích. Stalo se tak například v policejních a jiných bezpečnostních složkách, teď se pokračuje ve zdravotnictví a nevím kde ještě.

Je to s podivem, i když si nemyslím, že by třeba taková kapacita, jakou je pan profesor Klener, napříště třela bídu nebo šla do šatlavy či na popraviště. Ostatně ani já

tehdy před pětatřiceti lety jsem nebyla žádná mučednice, nikdo mě nezavřel, nebil, nevyslychal; nebyla jsem totiž ani žádná bojovnice, jen jsem se krčila u všelijakých protivných kolonek, písmenek a číslic a utěšovala se, že aspoň nemusím hlásat bludy a lhát, když už mě beztak vyhodili.

Rozhodně mnohem hůř bych takový vyhozov nesla teď, kdy máme vládu odvozenou z výsledků svobodných a demokratických voleb, notabene kdyby se tak stalo nikoliv pro chyby nebo prohřešky, ale jen proto, že mám vlastní, jiný názor. Nejsem žádná kapacita, jsem jen *obyčejná žena* bez proslulosti a na tom, jak co udělám, nezávisí životy ani bezpečnost jiných. Mám ale svou práci ráda a baví mě. Právě v časech, kdy jsem byla vyhozena, jsem poznala, jak je pro člověka důležité, aby dělal to, co má rád a co mu snad (možná právě proto) ze všeho nejlépe jde.

A tak si vlastně teď, i když jsem načas opustila svou zabydlenou pracovnu, už nemám na co stěžovat. Také si nestěžuji, spíš si potichu slavím malé osobní jubileum: už deset let mám potěšení redigovat VITA NOSTRA REVUE a VNR 4/2007, kterou držíte v ruce, je čtyřicátým řádným číslem časopisu, které jsem připravila.

Jsem ráda, že je mi to dopřáno dělat tak, jak k tomu dal na počátku roku 1998 impuls tehdejší děkan prof. Anděl, když mi sdělil svou představu o nové podobě fakultního časopisu, a vážím si pochopení, kterého se mi dostalo jak od bývalého, tak současného vedení fakulty.

Vděčna jsem i všem autorům, kteří se uvolili do časopisu přispět nebo kteří dali souhlas s otištěním svých textů; pedagogům, studentům, externistům a hlavně předsedkyni redakční rady paní profesorce Königové. V neposlední řadě děkuji za pozornost a za přízeň také vám, všichni milí a vážení čtenáři.

Přeji vám, abyste prožili vánoční svátky v pohodě a abyste se na všech krocích v příštím roce setkávali s potěšením a pochopením – aspoň takovým, jaké našla VNR pod fakultními křídly andělskými a svobodnými.

VITA NOSTRA REVUE. Časopis Univerzity Karlovy v Praze, 3. lékařské fakulty.
Vychází 4× ročně. Vydává 3. lékařská fakulta, Ruská 87, Praha 10. IČO: 00216208.

Evidováno pod registračním číslem Ministerstva kultury ČR

MK ČR E 15 377

Náklad 400 kusů.

Tel.: 267 102 105, fax: 267 311 812, e-mail: marie.fleissigova@lf3.cuni.cz.

Grafická úprava a tisk

TIGIS, spol. s r. o.

Příspěvky dodávejte na disketách 3,5" nebo e-mailem jako attached file
v editoru MS-WORD (nejlépe ve formátu RTF), jiný způsob projednejte předem
na čísle 267 102 105. Redakce neodpovídá za obsah mimoredakčních příspěvků.

Publikované texty nemusejí vyjadřovat názory redakce.

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí, krácení
a jazykové úpravy příspěvků.

ISSN 1212-5083